
RJR
84

Fra Tysklands store tid

Tyske Regimenters heltegerninger

De deltagende troppedele i den tidligere
tyske hær i verdenskrigen
bearbejdet under benyttelse
af officielle arkiver

Tidligere preussiske Troppedele:

Reserve-Infanterie-Regiment Nr. 84

Bind 94

1937

Bernhard Sporen Verlag Zeulenroda (Thüringen)

Dansk udgave:
Jørgen Flintholm – 2016
flinth@stofanet.dk
Må ikke gøres til genstand for salg

Kongelige Preussiske

Reserve-Infanterie-Regiment 8 4

Efter officielle krigsdagsbøger samt personlige optegnelser og erindringer fra Kammerater
på vegne af

Kameradschafsbunde R.I.R. 84 i Kiel

bearbejdet og udgivet af

Justitsinspektør
William Speck

Ahrensburg in Holstein
(ved regimentet fra december 1914 til krigsslutning)

Med æresregister over faldne, 1 oversigtskort og 23 stillingskort og 27 billeder.

1937

Bernhard Sporen
(Thüringen)

Verlag Zeulenroda

Mindesmærke for alle tidligere infanteri-regiment nr. 84 i Schlweswig.

Indviet 11. juli 1926

Mindesmærket er lavet af flere store granitblokke, der på kryds er lagt ovenpå hinanden. Den øverste sten har på alle fire sider egeløv. Den anden sten har mod øst og vest en stålhjelm, hvorom der stråler en æresglorie. På østsiden af den tredje sten står indmejslet navne på de regimenter, der med denne sten æres: I.R. v. Manstein 84, R.I.R. 84 og L.I.R, III/84. Derunder står regimentets berømte motto: »Allzeit Voran«. På vestsiden af samme sten bekendtgør en inskription, at stenen er sat som mindesmærke for faldne kammerater. På sydsiden af mindesmærket viser en lodret stående sværd, på hvis sider de skæbnetunge år 1914-1918 er indmejslet sammen med et Jernkors. På nordsiden er det gamle frisiske motto indgraveret i den hårde klippe: »Lewer düd als Slaw«

Enkelt og værdig rager mindesmærket op i den nordiske løvskov i skyggen af træernes kroner, omgivet af skovens stilhed, og alligevel lagt ved hærvejen. I sin form minder det om de mindesmærker, vore tidligste forfædre satte for deres følgesvende på kæmpehøje, og som hvor vinden har afdækket det beskyttende jordlag, stikker op af det rolige flade landskab. Sammenfattende kan man sige, at det såvel i sin enkelthed og sin hensigt, glider ind som en helhed i det nordiske landskab.

Indholdsfortegnelse

Stillingsbesættelse

Mobilisering og formering 13

Opmarch og fremmarch 15

Kamp ved Over de Vaert (25./26. 8. 1914) 16

Fremmarch (27.8 – 14. 9. 1914) 19

Kampe om og i Carlepont (15.9. – 30. 9. 1914) 22

Kamp ved Verpillières og Amy (2. 10 – 11. 10. 1914) 28

Hvil i Ognolles (12. – 25. 10. 1914) 32

Stillingskamp ved Canny (26.10.1914 – 24.10.1915) 33

Stilingskamp på Giesslerhøjder (25.10 – 10.12.1915) 43

Hvil i Douai (11.12. – 27.12.1915)
Stillingskamp ved Lens (28.12.1915 – 28. 2. 1916) 50

Stillingskampe i Fransk-Flandern og Artois (1.3.1916 – 20. 7. 1916) 55

Slaget om Somme (Martinpuich – Pozières) (24. 7 – 10. 8. 1916) 64

Tilbageblik og udsigt 97

Oversigt over daglige tab ved R.I.R. 84 i faldne og savnede
under Sommeslaget ved Pozières 99

Hvil i Landrecies og stillingskampe i fransk-Flandern (St.Pierre)
(15. 8 – 21. 9. 1916) 100

Slaget om Somme (le Transloy – Sailly-Gaillesel) (22.9. – 18.10.1916) 107

Tilbageblik 122

Stillingskampe i Flandern (Boesinghe, Het Sas) (14. 10. 1916 – 28. 2. 197) 123

Grænsebevogtning langs den belgisk-hollandske grænse (1.-25.3.1917) 135

Påskeslag ved Arras (Monchy, Héninel) (8.-14.4.1917) 137

Tilbageblik 162

Total tal over tab i Påskeslaget ved Arras 1917 163

Forårsslag ved Arras (Chérisy) (4.5 – 2.6.1917) 164

Slag om Flandern (Gepard) 12.6. – 11.8.1917) 172

Stillingskampe i Artois (Bullencourt, Riencourt, Queant) 178

Efterårsslag og stillingskampe i Flandern (Bassevillebach, Polderhoek)
(22.10.1917 – 25.3.1918) 185

Hvil i og omkring Vichte (10.1.1918 – 10. 2. 1918) 200

Stillingskamp i Flandern (Polderhoek) (11.2.1918 – 24. 3. 1918) 201

Slaget om Armentières (La Couture, Locon) (9. og 10. 4. 1918) 210

Hvil bag fronten (26.4. – 12. 5. 1918) 226
Stillingskampe langs Bassée-kanalen (13.5.- 18.6.1918) 228
Hvil i og omkring Seclin (19.6 – 14 .7. 1918) 333
Stillingskamp foran Festubert – Givenchy (15.7. – 4. 9. 1918) 334
Stillingskampe foran og i Hermannstelling – (Cambrai til Maubeuge)
(5. 9 – 4 .11.1918 337
Tilbagegangskampe langs Antwerpen-Maas stillingen (Mormal-skoven,
Villers Sire Nicole, Squerbion Ferme) (5. 11 – 10.11.1918) 255
Regimentets sidste kamp ved Bonne-Espérance Ferme 11.11.1918 261
Tilbagemarch til Tyskland og Regimentes opløsning
(11.11. – 19. 12. 1918) 264
Marchenhed III (R.I.R. 84) Regt. von Hartlieb (15. – 31.12.1918) 265
Finale 267
Tab ved R.I.R. 84 269
Overdragelse af alle 84. Regimenters traditioner til II. Bataljon
og 13. Kompagni, Inf.Rgt. 26 i schleswig den 26/17. 9. 1936. 310
Kammeratskabsforbund R.I.R. 84 320

Forord

Under Verdenskrigen bestod det tyske soldatervæsen den kraftigste styrkeprøve i historien. Under fire et kvart års brydekamp mod en overvældende overmagt i mennesker og materiel, eviste det tyske folk hvilken soldaterkraft, der hviler i det; hvilken grad af offervillighed, indsats evne og krigerisk hårdhed, der kan opfostres i det. At ødelægge denne, krævede alle fjendtlige magter i den største af alle krige. Verdenskrigen udviklede en ny type af den tyske soldat. Han blev den ubønhørlige prøvesten for alle soldaterværdier, stillet overfor hele tiden nye tekniske opfindelser og den enkeltes gysende accept af materielslagets tordenvejr. Den tvang alle til at opbyde sin sidste sjælelige kraft og yderste moralske reserve. Flertallet af de tyske soldater bestod prøven under Verdenskrigen. De, der som stål kom ud af krigens smelteovne, er den tyske fremtids ubesejrlige sværd.

Den tyske frontsoldat bragte tre ting med hjem fra Verdenskrigen: værdien af *kammeratskab*, værdien af *disciplin,* og værdien af at *gøre sin pligt* uden at være befalet hertil. *Kammeratskab* er den kraft, der går mellem to menneskelige poler af stål. Kammeratskab er mændenes anerkendelse af manden, knægten, kæmperen, den ægte frontsoldat, på trods af alle forskelle i stilling, uddannelse og social tilhørsforhold. *Disciplin*, den prøjsiske alle soldaterdyd, har under Verdenskrigen bestået sin sværeste prøvelse. Aldrig tidligere var dens opretholdelse vanskeligere end i denne krig, der opløste de lukkede formationer i enkeltkampe. Den tyske frontsoldat, der udførte befalinger, hvis udførelse ikke blev overvåget og ikke kunne overvåges, er blevet til ikonet for den preussiske disciplin. Han lærte udfører ordre, der ikke var givet ham af foresatte, men som han gav sig selv. Som krigen forsvandt ned i skyttegravene, og trøstesløsheden smeltede sammen med månelandskabet, hvor døden dansede, voksede af jorden den tyske frontsoldat til det højeste niveau af vores soldaters krigeriske dygtighed. Han kæmpede ikke mere under kommando og under hans førers blikke; på baggrund af en soldatermæssig holdning, kæmpede han af *den indre følelse af forpligtigelse*, og en helt personlig binding til helheden.

Med stolthed og glæde lægger jeg nu foran jer, kære krigskammerater, den længe savnede krigshistorie for vores

Königlich-Preussischen Reserve-Infanterie-Regiments Nr. 84

og med denne mindet om de 2.813 faldne kammerater og de mange tunge, men undertiden også dejlige timer, vi tilbragte sammen. En særlig tak vil jeg gerne på dette sted rette til forfatteren af denne bog, , Lieutenant d.R. Speck, som med uendelig flid, trods store vanskeligheder, 18 år efter krigens afslutning lykkedes at skrive denne historie til minde om vores faldne helte, til erindring for de levende, og til ihukommelse for kommende generationer.

Von Schuckmann
Königlich-Preussischer Oberstleutnant a.D.
Kommandør R.I.R. 84 fra september 1916 til december 1918
Blankenese d. 1.11.1936
Rissener Landstrasse 13

Forfatterens forord

Ugunstige omstændigheder gjorde mig først i april dette år i stand til at begynde nedskrivningen af vores Regimentshistorie, selvom jeg vel nok i næsten 5 år havde været i besiddelse af Regimentsstabens og bataljonernes dagbøger. Jeg manglede ligeledes den fornødne tid. Da jeg imidlertid først havde påbegyndt arbejdet, kunne jeg ikke mere løsrive mig.

Jeg har bestræbt mig på retfærdigt at beskrive hver bataljons virken. Da på den anden side dagbøgerne kun er ført nødtørftigt – eksempelvis indeholder II. Bataillons dagbog næsten ingen stillingsbesættelse – og mine gentagende anmodninger om assistance til arbejdet kun har fundet ringe eller ingen gehør, må det være forståeligt, når kampene ved I. Bataillon, som jeg selv tilhørte i fire år, beskrives mere udførligt end de hos II. og III. Bataillon.

Oversigten over *faldne* og *savnede*, udarbejdede jeg allerede i året 1931. For dem heri angivne "savnede" var der frem til dette tidspunkt intet nyt. De må derfor anses som faldet.

Også i dag anmoder jeg på ny om tilsendelse af enkeltbeskrivelser, ligeså om tllføjelser eller rettelser til bogens indhold. De bliver som enkeltskildringer anvendt i nyhedsbreve fra Kammeradschaftsbundes R.I.R. 84.

På dette sted vil jeg takke Oberst *v. Schuckmann*, Oberst *Peters*, Oberstltn. *v. Pavel*, Major v. *Vylburg*, kammerat *Spillner, Geeretz, Köhler, Heinze, Sebelin, Weidemann, Hansen, Paulsen* og *Peters* (Hoyer) for deres assistance med bidrag, gennemsyn af udkast eller hjælp til renskrift.

Ahrensburg (ved Hamburg) den 17. oktober 1936

William Speck

Oberst Balthasar
Kommandør R.I.R. 84
fra 2.8.1914. Faldet 2.9.1916

Major Koller
Kommandør II. Btl.
Faldet 9.4.1917

4 modtagere af Ritter des Hohenzollern-Hausordens

Oberstlt. v. Schuckmann, Regiments-kommandør 03.09.16 – krigsslutning

Hpt m. v. Pavel Kommandør III. Bataillon

Hptm. Peters
Kommandør I. Bataillon

Ltn. Gregersen

Fører ved Regimentets opstilling

Regimentsstab:

Oberstltn. Balthasar
Obltn. Reckel, Adjudant, 28.9.14 såret
Vfdw. Stolterfoth, Bagagefører
Stabsartz Dr. Wittern, Regimentslæge

Stab I/R. 84

Major zur Wegede
Ltn. Kühling, Adjudant, 05.10.14 såret
Zahlmstr. Windisch
Ltn. von Borcke, Forplejningsofficer

1. Komp.:

Hptm. Riedel, 4.9.14 såret
Ltn. Werres, 2.10.14 såret
Ltn. Klatte
Vfdw o. St. Wiegelmann
Vfdw. o. St. Festerding, 4.10.14 syg

2. Komp.:

Hpthm. Pohl, 17.9.14 faldet
Ltn. Vattermann, 21.8.14 syg
Vfdw. o St. Lemcke, 2.10.14 såret
Vfdw. O. St. Hoffmann

3. Komp.:

Hptm. von Vylburg, 6.10,14 syg
Ltn. Böttger, 17.9.14 faldet
Ltn Prengel, 17.9.14 såret
Vfdw.O.St. Gagelmann, 29.9.14 faldet
Vfdw. O. St. Heine, 10.9.14 syg

4. Komp.:

Hptm. Müller, 16.09.14 syg
Ltn. Bluhm, 20.9.14 faldet
Vfdw. o St. Garnow, 26.08.14 såret
Vfdw. o. St. Frocke, 17.9.14 såret

Stab II/R. 84

Major von Reden, 16.09.14 faldet
Ltn. Engel, Adjudant
Obltn. Palm, Forplejningsofficer
Overarzt Dr. Fischer, Bataljonslæge
Ass. Arzt Dr. Löwenstein
UZahlmstr. Wetzmacher

5. Komp.:

Hptm. von Gaudecker, 03.09.14 syg
Obltn. Faull, 12.10.14 syg
Ltn. Sanguinetto, 20.09.14 syg
Vfdw. Thomas, 02.10.14 død

6. Komp.:

Hptm. Winsloe, 21.09.14 såret
Ltn. Schlosser, 10.9.14 syg
Lth. Wiedow, 16.09.14 sået
Vfdw. Wendler, 5.10.14 såret
Vfdw. Westphal

7. Komp.:

Hptm. von Howede, 21.09.14 såret
Ltn. von Müller, 15.09.14 såret
Ltn.Vutz, 21.09.14 såret
Vfdw. Fust, 02.10.14 såret
Vfdw. Köppen

8. Komp.:

Hptm. Schlettwein, 16.9.14 såret
Ltn. Steiner, 23. 09. 14 syg
Vfdw. Greppert, 26.08.14 såret
Utffz. Rüth, 26.9. faldet

Stab III/R.84

Major braun, 29.9.14 syg
Ltn. Becker, Adjudant
Ltn. v. Hielmerone, Forplejningsofficer
Stabsartz Dr. Reuter
Ass.Arzt Dr. Raymling
Zahlmeister Rutsch, 4.10.14 syg

9. Komp.:

Hptm. Lehmann
Ltn. Soetje, Sept. syg
Ltn. Tessmann, august syg
Vfdw. Meyer, 16.09.14 fange
Vfdw. Peters, 17.09.14 faldet

10. Komp.:

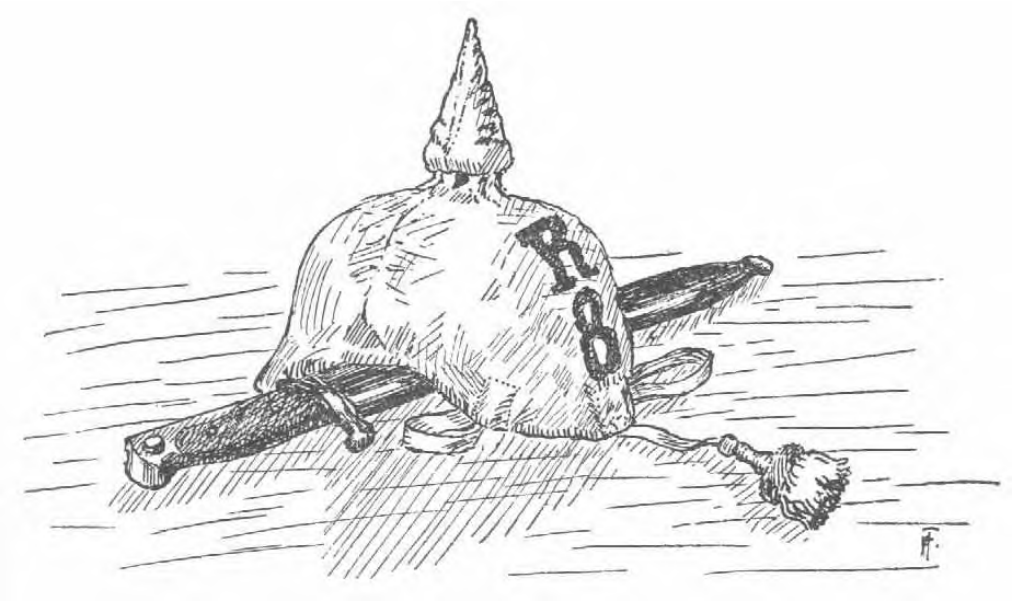
Hptm. Luchs, 28.8.14 faldet
Ltn. Tuchtfeld, 02.10.14 faldet
Vfdw. Haas, 16.08.14 såret
Vfdw. Massen, 16.09.14 såret
Vfdw. Lübsch, 02.10.14 såret

11. Komp.:

Obltn. Cillem, 17.9.14 såret
Ltn. Schueter, 15.09.14 såret
Lth. Lang, 2.10.14 såret
Vfdw. Brinckmann, 16.09.14 såret
Vfdw. Bube, 29.09.14 såret

12. Komp.:

Hptm. Schulze, 06.10.14 faldet
Ltn. Masch, 06.10.14 såret
Ltn. Gaevecke, 16.09.14 såret
Vfdw. Kipp
Vfdw. Müller, 26. 08. 14 såret

Mobilisering og formering

"Jeg bestemmer hermed: Den Tyske Hær og den Kejserlige Marine skal i henhold til Mobiliseringsplanerne for den tyske hær og den Kejserlige Marine opstilles krigsberedt.
Den 2. 8. 1914 fastsættes som første mobiliseringsdag.
Berlin, den 1. 8. 1914

Wilhelm I.R.

Som i den femte eftermiddagstime søndag den **1. 8. 1914** denne befaling fra den Øverste Krigsherre via telegraftråde jagede gennem de tyske lande og provinser – fra de ensomme øboere på Nordsøholmene til de skovarbejderne i Eifel, opstod et nyt Tyskland – et Tyskland i forsvar og våben. Overalt satte sig værne- og våbenfører mænd sig i march og ilede til garnisonerne, hvor der i indskrivningstuer blev arbejdet på højtryk. Det drejede sig ikke nu om at sætte de de aktive regimenter på krigsfod, men næsten på samme tid også Reserve og Landwehr formationer. Under Generalkommando IX. Armeekorps blev IX. Reservekorps opstillet, hvortil var underlagt 17. og 18. Reservedivision.

Til 18. Reserve-Division hørte Reserve-Infanterie-Regiment 31, 84, 86, 90 og Reserve-Jäger-Bataillon 9.

Reserve-Infanterie-Regiment 84 formeredes på første Mobiliseringsdag den **2. 8. 1914**. Mens Regimentsstab og I. Bataillon opstilledes i *Kiel,* fulgte opstillingen af II. (Mecklenborgske) Bataillon i *Neustrelitz* og III. Bataillon i *Rendsburg.*

Dagene **2**. til **8. 8 1914** gik med mobiliseringsarbejde. Sager blev tilpasset, våben udleveret. Den en appel fulgte den anden. Heste og køretøjer blev modtaget. Vogne blev læsset, losset og igen læsset, og selvom det også engang i mellem gik højt, gjorde stemningen i disse dage alt arbejde og enhver tjeneste til en fornøjelse.

Om aftenen den 8. mobiliseringsdag kunne bataljonerne melde deres marchberedskab til den stedfortrædende Generalkommando IX A.K., der allerede samme dag befalede hele regimentets forskydning i IX. Res.Korps samlerum.

I øst var russerne på dette tidspunkt trængt ind i Østpreussen og fortsatte, om end kun langsomt, sin fremmarch. I vest havde tyske tropper i et lynangreb nedkæmpet Fæstningen Liège, selvom enkelte forter i denne moderne fæstning stadig holdt ud. På højre fløj var den tyske hær stødt frem. Endnu vidste man ikke, hvad englænderne ville gøre, for at udfører "det, deres interesse bød sig". Da også Danmarks indstilling i disse dage ikke forelå entydig, regnede den tyske Øverste Hærledelse absolut med muligheden for, at englænderne under beskyttelse af dens flåde, ville lande tropper på Schleswig-Holsteins vestkyst. Det var indiskutabelt, at en sådan landgang kunne have fået uoverskuelige konsekvenser, da dette uden tvivl ville have ført til en væsentlig ændring i den tyske hærs indsats. Til beskyttelses af kysten var det derfor i mobiliseringsplanerne forudsat, at IX Reserve-

korps skulle opstilles før borttransport af det aktive IX. Armeekorps, og på 9. mobiliseringsdag (**10. 8. 1914**) skulle transporteres til sit samlerum.

I løbet af denne dag ankom bataljonerne til deres anviste kvarterer.

Regimentsstab og I. Bataillon blev i løbet af morgenen udlosset i *Süderbrarup*, hvor Regimentskommandøren, Oberstleutnant *Balthasar*, forblev, mens I. Bataillon marcherede omkring 12 km videre til *Kappeln*.

En time senere ankom ligeledes II. Bataillon til *Süderbrarup*, hvortil også Brigadekommandøren i mellemtiden var ankommet, og gik med dens kompagnier i landsbykvarterer i de i Kreds *Flensborg* liggende landsbyer *Oersberg, Wittkiel, Gulde* og *Brunsholm*.

Den snart efter ankomne III. Bataillon blev med dens kompagnier indkvarteret i de gæstfrie landsbyer i *Landes Angeln*.

For R.I.R. 84 var krigstilhørsforholdet som følger:

IX. Reservekorps: Gen.d.Inf. z.D.v. Boehn (*Schleswig*)

18. Reservedivision: Gen. d.Inf. z.D. Gronen (*Flensburg*)

35. Reserve-Infanterie-Brigade: Genlt. z.D. Frhr. v. Ompteba (*Süderbrarup*).

Regimentet fik en overordentlig hjertelig modtagelse i de tildelte landsbyer. ”Denne slags krig holder vi ud til i meget lang tid!”, selvom også de til indøvning af officerer, underofficerer og mandskab nødvendige march- og kampøvelser kostede mange dråber ”Soldatersmørelse”, og i begyndelsen førte til et ikke uvæsentligt udfald på grund af fodskader.

Den **15. 8. 1914** fandt en større øvelse sted i Regimentsramme ved *Toesdorf*, om hvilken II. Bataillons dagbog tørt bemærker: ”Sidste chance for at skulle betale markskade. Øvelsen kostede 300 Mark!”

Om natten fra **16./17. 8. 1914** indløb befaling til Regimentet om at bringe Bataljonerne til *Flensburg*, som var fastsat til indlade lokalitet.

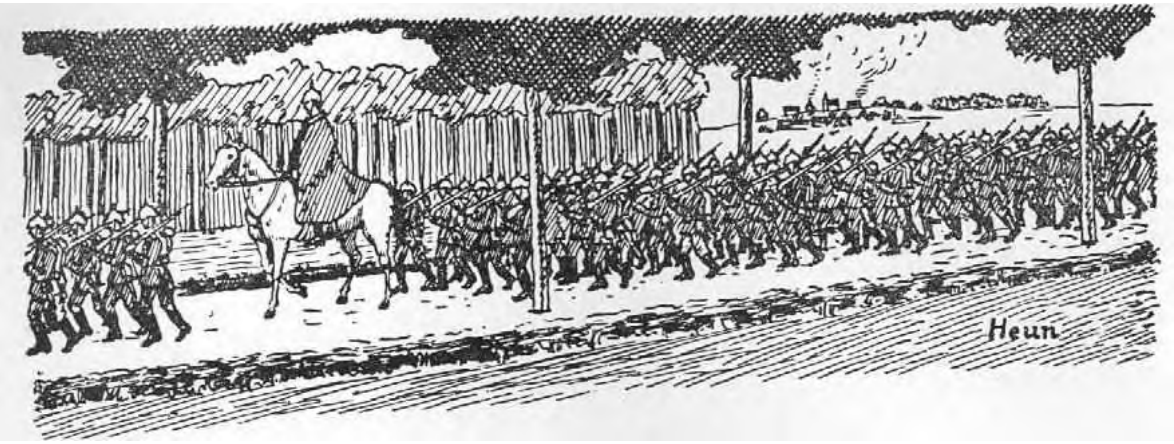
Ifølge befalingen marcherede I. Bataillon kl. 0745 de 32 km mod *Husby*, hvortil den ankom omkring kl. 1430. Bataljonen havde under marchen 82 fodskader.

III. Bataillon, der havde en tilsvarende distance at marcherer fra *Kl*. og *Gr. Tarup* og Gunderup, havde endda et udfald af 97 fodskader og 12 lazaret indlæggelser.

Denne dag viste II. Bataillon sig at være bedst. På den 35 km lange march til *Flensburg* havde den kun 9 fodskader, der fordelte sig på 6., 7. og 8. Kompagni, så det Kongelige, eller rettere sagt ”Groshertugelige Femte”, som eneste kompagni i Regimentet kunne gennemfører marchen uden nogen form for udfald.

Den **18. 8** var hviledag. Den **19.** og **20. 8.** blev der kun forrettet indre tjeneste. ”Der lå allerede noget i luften!” Og ganske rigtig om aftenen den **20. 8.** modtog Regimentet befaling om at gøre sig transportklar.

48 timer senere – den **22. 8. 1914** – blev Regimentet fra kl. 1800 bataljonsvis indladet i *Flensburg-Weiche* og rullede mod vest med en forplejningsstyrke på 79 officerer, 3.118 mand og 195 heste.

Opmarch og fremmarch

Regimentets rute fik fra *Flensburg* over *Hamburg* (forplejningsstation), *Bremen*, *Kirchweihe* (samme), *Krefeld* (samme), *Aachen* til *Herbesthal*, hvortil de enkelte bataljoner ankom i løbet af eftermiddagen den **24. 8. 1914**. I Aachen havde tre yngre officerer sluttet sig til II. Bataillon, da de var på vej til deres egne troppeenheder. Mens to allerede skiltes fra Regimentet igen næste dag, erklærede den tredje, Lt. *Frhr. v Groote* fra Infanterie-Regiment 92, at han ville marcherer videre med R.I.R. 84 indtil han traf eget Regiment, eller a dette krævede ham tilbage.

Regimentets march fortsatte nu gennem fjendeland. I langsomt tempo med mange stop på grund af ødelæggelser af jernbanelinjen, nåede transporten endeligt over *Verrieres – Liège* deres mål.

I. Bataillon blev kl. 1430 udladet i *Esemail* og marcherede herefter over *Tirlemont* til *Roosbeck*, hvortil den ankom omkring kl. 2030 og gik i bivuak.

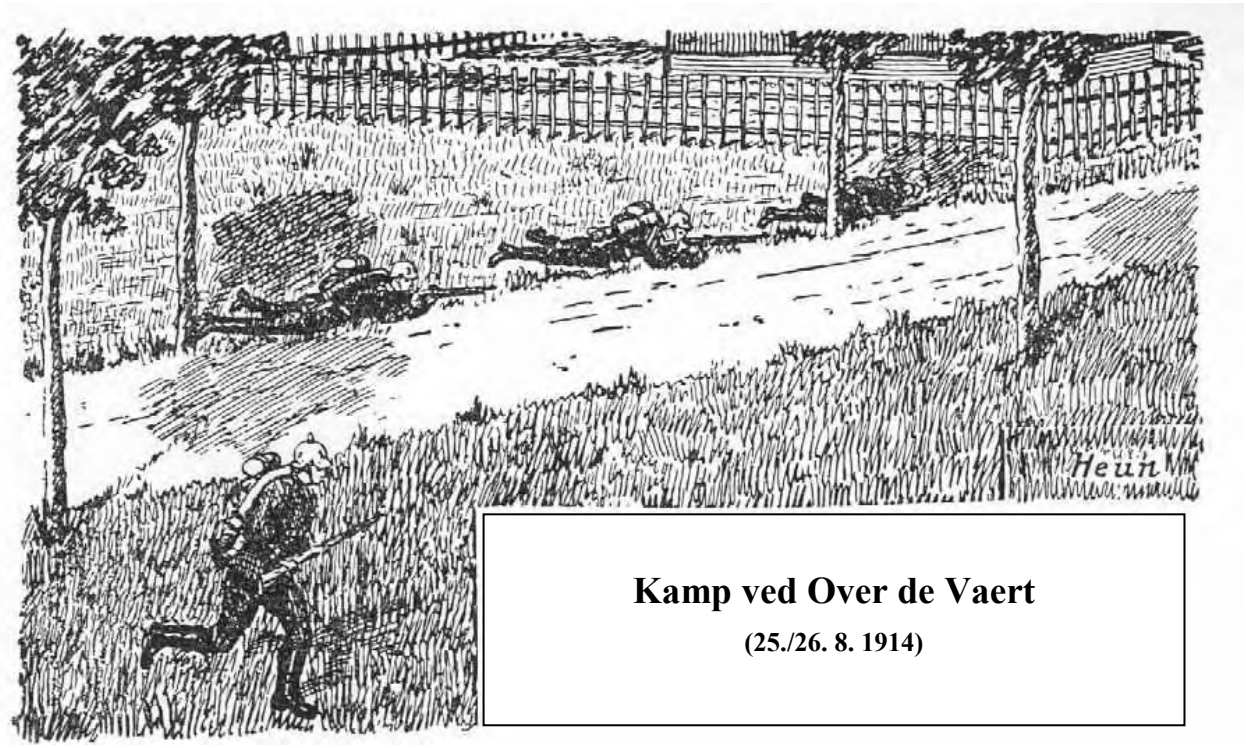
II. Bataillon blev ligeledes kl. 2300 udladet i Esemail og gik herefter (efter midnat) i landsbykvarter i *Meer*.

III. Bataillon var kørt længere frem og blev den **25. 8.** kl. 0600 udladet i *Leuven*.

Situationsoversigt

På Mobiliseringsdagen var den tyske hær på Vestfronten begyndt sin fremmarch med højre fløj i en bred bue. Trods tabet af Liège, trak den belgiske hær – stadig 4 divisioner stærk – sig tilbage i retning af *Antwerpen*. Da en øjeblikkelig erobring af *Antwerpen* som resultat ville have en svækkelse af den tyske hær, eller i det mindste betyde en forsinkelse af den tyske fremmarch, og derigennem muligheden for en forstærkning af den fjendtlige front, blev III. Reservekorps stående nord for *Brüssel* til sikring mod de belgiske tropper foran *Antwerpen*, og for samtidig at sikre flanke og ryg på den tyske Vestarmee. Fra 23. 8. 1914 stod III. Res.K. langs linjen *Over de Vaert – Grimberghem.*

Den **25. 8.** flammede Vestfronten op i de store slag ved *Mons, Namur-Charleroi, Dinant, Longwy* (”mellem *Metz* og *Vogeserne*”). Samme dag forsøgte også Belgierne at skaffe sig luft foran *Antwerpen*, og angreb enheder af III. Res.Korps, hvortil IX. Res.Korps netop ankom som forstærkning.

Kamp ved Over de Vaert

(25./26. 8. 1914)

Omkring kl. 0700, tirsdag den **25. 8. 1914** blev R.I.R. 84 alarmeret og modtog befaling til, uden forsinkelse at marcherer til *Buken*, hvor den ville modtage yderligere ordre. I. og II. Bataillon afmarcherede kort efter og nåede over *Leuven – Herent* det befalede mål med I. Bataillon kl. 1430. III. Bataillon, der jo den morgen allerede var udlosset i *Leuven*, nåede allerede omkring kl. 1100 frem til *Buken*. Umiddelbart herefter ankom Oberstltn. *Balthasar* med sin stab.

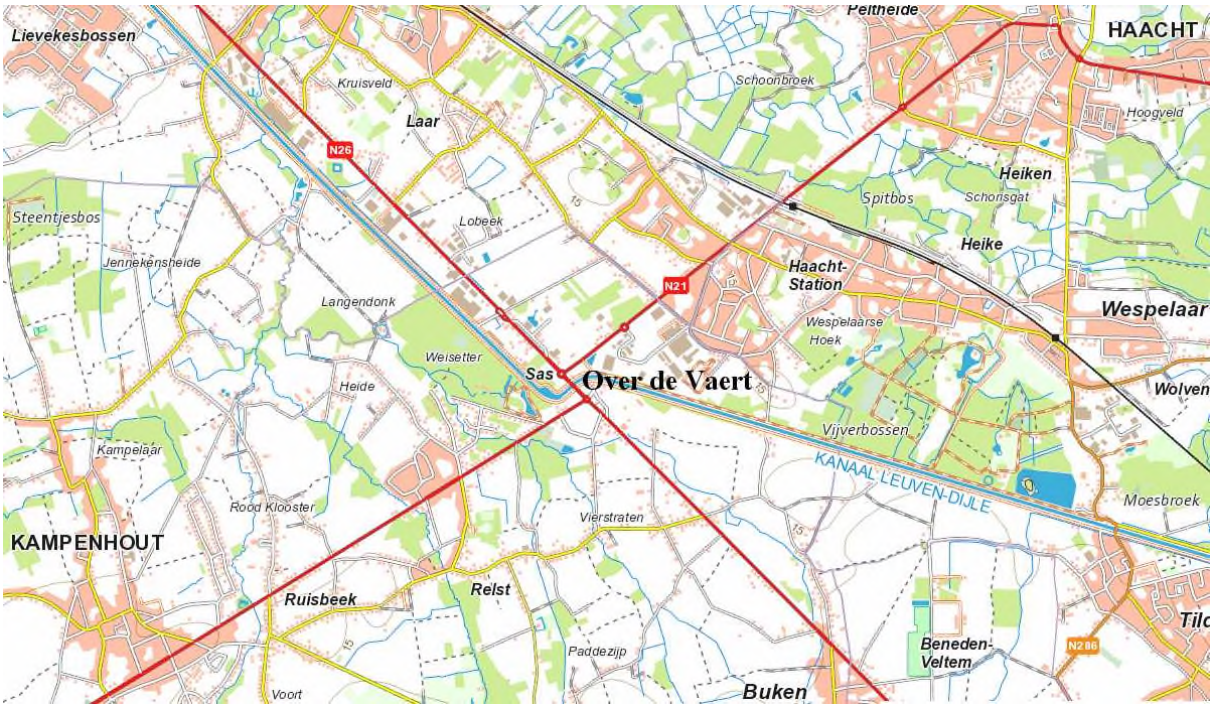
Omkring kl. 1600 fik III. Bataillon ordre til at sikre vejen *Leuven – Mecheln* mod fremgående fjendtlig styrke og samtidig opklarer i retning af *Mecheln*. Major *Braun* foldede sin III. Bataillon ud på begge sider af vejen. I mellemtiden var den fremsendte cykelafdeling fra bataljonen under føring af Ltn. *Masch* (10. Kompanie) stødt på en fjendtlig infanteristyrke på omkring et kompagni, og var involveret i en ildkamp.

Den udfoldede III. Btl. måtte imidlertid efter omkring 1.500 meter igen sammentrækkes, da *Dyle – Leuven* kanalen foran dens front, kun kunne overskrides ved *Over de Vaert* slusen (GPS: 50 57.340 N 4 35.568 E), hvor kanalen løb under vejen for til venstre for vejen og parallel med denne at løb videre til *Mecheln*. Efter at III. Btl. havde overskredet kanalen ved Over de Vaert, foldede kompagnierne ud endnu engang: 9. Kompanie under Hptm. *Lebmann* nord for kanalen i Over de Vaert parken, 10. Kompanie under Hptm. *Luchs* syd for vejen til *Haacht.* Efter at denne udfoldning blev erkendt af den stadig kæmpende fremskudte cykelafdeling, trak denne sig tilbage til bataljonen, der nu på sin side optog ildkampen med de belgiske tropper i nordlig retning fra slusen. Kl. 1715 blev 12. Kompanie under Hptm. *Schulze* indsat til højre for 9. Kompanie som forstærkning. Samtidig blev 11. Kompanie under Oberltn. *Sillem* foldet ud til sikring af venstre fløj syd for kanalen. Den kunne uden føling med fjenden trænge gennem skoven vest for kanalen, og gravede sig herefter ned i dens nordlige kant. 9., 12. og 10. Kompanie forblev indtil mørkefald i ildkamp med fjenden uden at der under denne opstod nævneværdige tab.

I. Bataillon sikrede i mellemtiden kanalbredden overfor skovstykket mellem *Tilbonk og Wespelaar.*

II. Bataillon var omkring kl. 1700 nået *Buken*. Den fik ordre til med det samme at fortsætte, og med hver et kompagni at forstærke III/R. 84 og I/R.12 fronter. Major v. *Reden* satte 6. Kompanie under Hptm. *Winsloe* ind til forstærkning af III/R.84 mellem vejen Leuven – Mecheln og kanalen. Kompagniet overskred gruppevis i løb slusebroen under Infanteri- og Schrapnell ild, fortsatte gennem landsbyhaverne, og gik som befalet i stilling.

Hptm. *Schlettwein* indsatte efter at være kommet over kanalen to delinger af sit 8. Kompanie på hver side af vejen mellem slusebroen og Haacht, 1. Deling til højre og 3. til venstre. Begge delinger foldede ud frem til den i kamp liggende 1./R.12. 2. Deling forblev i reserve.

5. Kompanie (Hptm. v. *Gaudecker*) forblev i første omgang lige syd for kanalbroen om brigade-reserve, mens 7. Kompanie (Hptm. v. *Holwede*) overtog beskyttelsen af af telefonlinjerne til Division ved Buken.

Netop ankommet til krigen frisk fra hjemlandet skulle R.I.R. 84 også samtidig lærer den hadefulde indstilling fra befolkningen at kende. Kompagnierne var dårligt sat ind, før de pludseligt spredt blev beskudt fra ryggen. Friskarer (Franktireurs) skød skød fra gårde og huse. Dele af 5. og 7. Kompanie blev straks indsat og jagede friskarerne væk. Som straf og afskrækkelse blev de huse, hvorfra der beviseligt var skudt, herunder landsbykirken, sat i brand.

At dette handlingsmønster fra Franctireurs planmæssigt fulgte, beviser det **Franctireu-overfald** som samme aften fandt sted i Luven. R.84 Store Bagage befandt sig i byen og måtte beklage tab.

Som det blev mørkt svandt ildkampen ind. Kompagnierne blev i deres stillinger, forstærket af 5./R. 84, som også gravede sig ned stik nord for vejen Slusebro – Haacht.

Natten fra **25.** til **26. 8. 1914** forløb relativ roligt, for så vidt man kan tale om "ro" hos tropper, der netop har været gennem dens første kamp, ikke mindst sammenlignet med senere store kampdage. Begge sider var nervøse og ophidsede, og det knaldede i natten her og der, uden at nogen af siderne så hinanden. Her lød det "Hvem der?", der ovre fra "Qui vive?". Under alle omstændigheder åndede alle lettet op som det gryede den **26. 8. 1914**.

Kl. 0600 livede kampen op igen. Belgierne lagde fortrinsvis sin artilleriild over kanalbroen ved Over de Vaert. Kort tid efter angreb også belgisk infanteri. Ved III. Bataillon kastede 9., 10. og 12. Kompanie sig imod, godt støttet af R.Feld-Artillerie-Regiment 18. Fjenden blev langsomt trængt tilbage til jernbanelinjen Luven – Mecheln. Omkring kl. 1230 tav den fjendtlige ild.

11. Kompanie på den anden side kanalen havde i løbet af natten forsøgt at opnå forbindelse til III. Res. Korps, men var ikke blevet generet af fjenden. Kompagniet havde til opgave at støtte et angreb med dele af Regimenterne R.31 og R. 86, men havde ikke kontakt til disse. Først omkring kl. 1100 gik R.Jäg.Btl. 9 forbi, hvorefter kompagniet sluttede sig til som forlængelse af højre fløj. Omkring kl. 1245 stødte det på fjenden ved *Meerbeekschehoek*, der efter omkring en times ildkamp rømmede dens stillinger. Kompagniet fortsatte omkring 2.000 meter til *Venne*. Herfra blev kompagniet sidst på eftermiddagen igen trukket tilbage for med de andre III. Btls. kompagnier at gå i bivuak omkrig 2 km syd for Over de Vaert slusen.

Ved II. Bataillon bar 6. Kompanie næsten udelukkende udsat for artilleri, mens tyngden i kampen lå ved 8. og 5. Kompanie, begge under kommando af afsnitskommandøren Oberstltn. v. *Geyser* (Res.86). For at opnå bedre skudfelter var kompagnierne skudt nogle hundrede meter frem foran de i nattens løb uddybede skyttegrave, hvorved højre fløj blev udsat for en væsentlig flankerende ild. Alligevel fik kompagnierne arbejdet sig frem til husene i *Neederstraat* (på vejen til Haacht), hvorved det havde presset belgierne tilbage til skovene ved Haacht.

Dagens forløb ved 8. Kompanie skildres på anskuelig måde af Hptm. *Schlettwein,* som samtidig tegner det billede af sjælelig ophidselse, som ramte de enkelte under næsten alle kampe. Han skriver:

> Den 26. 8 morgen modtog 8. Kompanie ordre at afsøge husene i Neederstraat. Allerede i udkanten af landsbyen observeredes en fjendtlige kolonner fra Haacht på vejen rykke frem mod Neederstraat. Kompagniet foldede ud til højre for vejen og gik, med kontakt til venstre med 5./R.84, frem til landsbyens nord kant. Her blev ilden åbnet, og gået frem mod næste højde i spring. Efter et stykke tid blev der bagfra råbt: "Regimentsbefaling: Kompagniet går tilbage!" Jeg fulgte heller ikke de gentagende råb, da jeg ikke mere kunne komme tilbage gennem den fjendtlige ild. Nu kom kompagniet under flankeild fra højre fra en maskingevær- og infanterikolonne (ca. 200 mand). Her havde de store tab. Da ilden fra front mindskedes, lod jeg kompagniet svinge til højre. Da fjenden også her var udmattet, trak jeg kompagniet tilbage til omkring på højde med 5./R.84 for ikke at blive afskåret, lod det igen gøre front og gik til venstre for 5./R.84 igen til angreb. Fjenden blev trængt tilbage".

I. Bataillon krydsede kanalen med både øst for kanalbroen og foldede herefter ud i rækkefølge 4., 1., 3. og 2. Kompanie mod den nedgravede fjende langs vejen *Wespelaar – Banegård Over de Vaert.* Fjenden trak sig hurtigt tilbage overfor de hurtigt fremgående kompagnier. Bataljonen satte efter modstanderen, men blev imidlertid kort efter standset.

Regimentets kamp havde varet fra kl. 0600 til omkring kl. 1300. Omkring kl. 1600 samledes R.I.R. 84 lige nord for kanalbroen. II. og III. Btl. bivuakerede ved Buken og Hert, mens I. Btl. sikrede de hvilende bataljoner ved en forpostlinje langs nord kanten af Over de Vaert parken.

Som kompagnierne fra R.I.R. 84 den **25./26. 8.** 1914 tilbragte den første nat i skyttegrave foran fjenden, så de bag sig et flammehav, der stammede fra den omkring 7-8 km bagved liggende Leuven. Om eftermiddagen i bivuakken fik de så alle enkeltheder i det natlige drama, der havde udspillet sig bag dem.

Regimentets Store Bagage var om formiddagen den **25. 8. 1914** blevet samlet i Divisionsramme omkring 3 km sydøst for Leuven, og omkring kl. 1700 sendt frem gennem byen til landsbyen Herent, omkring 3 km længere mod nord. Omkring kl. 2000 blev hele den Store Bagage beordret tilbage gennem Leuven. Tilbagemarchen gennem byen kan af indbyggerne have skabt indtryk af besejrede tyske tropper. Som teten af den lange kolonne af køretøjer omkring kl. 2130 havde nået Leuvens sydøstkant, slukkedes på én gang alt gadebelysning. Samtidig startede fra husene på begge sider af gaden en rasende hurtig skydning mod den udækkede og intetanende kolonne. Der opstod en forfærdelig forvirring. Heste blev sky og løb løbsk. Andre faldt død om foran vognene. Vogne ramte hinanden og væltede. De få folk ved kolonnen skød på lykke og fromme mod vinduerne. Næsten en halv time varede dette Franctireurs ildoverfald på kolonnen, men i denne store nød kom hjælp. Et transporttog var netop kl. 2230 ankommet til banegården i Leuven med en bataljon fra I.R. 162. Bataljonen rykkede øjeblikkeligt frem fra banegården med anlagt bajonet og ledsagede endnu engang kolonnen ud af byen.

Så faldt imidlertid straffen ned over Leuven. At også de herlige bygningsværker, Rådhus og Leuven Universitet, som alle orlovssoldater havde kunnet se fra banegården, led samme skæbne, var ikke vores skyld.

Den **26. 8. 1914** blev den Store Bagage omkring middagstid endnu engang trukket frem til Herent. *Selv denne gang blev de beskudt fra enkelte huse!*

Sådan havde R.I.R. 84, endnu før den havde været 24 timer i fjendeland, på disse to dage (**25./26. 8**) *på alle områder fået dens ilddåb, og havde bestået*.

På disse to dage havde regimentet beklageligvis 44 faldne (herunder Hptm. *Luchs*), 167 sårede (herunder delingsfører O.Stellv. *Garnow* (4.), Vzfdw. *Greppert* (8.), Vzfdw. *Haas* (10.) og Vzfdw. *Müller* (12.) og 4 savnede.

Fremmarch

(27.8 – 14. 9. 1914)

27. august 1914

I. Btl. forblev indtil kl. 1430 i dens forpoststillinger, og efter at være blevet afløst af II. Btl., rykkede den til Buken til bevogtning af Generalkommando, IX. Res.Koprs. III. Btl. stod mellem kl. 0400 og 1800 kampberedt syd for Over de Vaert slusen, og indtog herefter forpoststillinger mellem jernbanelinjen Leuven – Mecheln og gården Terheiden. 9. Kompanie marcherede til Herent til bevogtning af proviantkommandoet. Regimentsstaben befandt sig ved kanalbroen.

28. august 1914

Bataljonerne forblev i samme stillinger som dagen før. III. Bataillon byggede videre på den af Res.Train-Kolonne 9 påbegyndte bro over kanalen ved Assent. Tjenestefrie officerer deltog i begravelsen af Hptm. *Luchs*, som døde på Feltlazaret Buken af sår fra 26. 8.

29. august 1914

Mens II. Bataillon arbejde videre på dens stillinger, blev I. og III. Bataillon alarmeret kl. 0200. En ny fjende var rapporteret vest for Brüssel. I. og III. rykkede ham i en hedebølge i møde 14 km ad den store landevej Over de Vaert – Brüssel til *Diegem* (6 km nordøst for Brüssel). Bataljonerne lå her indtil kl. 1600 og marcherede herefter 2/3 af den samme vej tilbage. I. Btl. gik i landsbykvarter i Berg, III. Btl. i Neder-Okkerzeel.

30. august 1914

Som dagen før. III. Btl. stod morgen marchklar udenfor dens kvarterer, som den om eftermiddagen igen indtog. Vejr: Hedt og trykkende.

31. august 1914

Ny fjende rapporteret under fremmarch ved Termonde.

IX. Res.Korps (35. Res.Inf.Brigade i enden af marchkolonnen, Res.84 indskudt mellem det tunge artilleri og den taktiske stab) marcherede kl. 0300 fra Bergh over Neder-Okkerzeel, Erps – Kwerps – Regenhoek – Rosseghem – Brüssel til Grooten Bijgaard (5 km nordvest for Brüssel). Her tilgik melding om, at fjenden ikke er rykket længere frem. IX. Res.Korps overgår til hvil. Rgts.Stab og I./R.84 indkvarteres i Steenstraat, hvortil den ankommer kl. 2000 og bivuakere. II. Btl. når først kort før midnat dens tildelte landsby Neerhafsen, mens III. Btl. kl. 2100 nåede Bitservel, hvor den bivuakere.

Marchstrækning: omkring 35 km i solrigt vejr.

1. september 1914

Kl. 1100 samles Regimentet i vejgaflen 400 meter sydøst for Cappelle St. Ulric, hvorfra den afmarcherer i rækkefølge: III., II., I. mod nordøst til Beckerzeel, hvor den nord herfor går i beredskab på Højde 81. Kl. 1700 blev der gået i landsbykvarter: III. i slottet de Sitard, I. i Beckerzeel, II. i Tenbroek. Kl. 1930 igen alarm. I. og III. går i beredskabsstilling øst for Beckerzeel, II. på Højde 84 – nordvest for Grooten Bijgaard. Da der imidlertid heller ikke denne gang er noget at se til fjenden, rykker bataljonerne kl. 2130 tilbage til deres indkvarteringer.

2. september 1914

Hviledag – 9. Kompagni ankommer kl. 200 fra dens kommando tilbage til Regimentet.

3. september 1914

Det sammensatte detachement Balthasar (Res. 84, l/R.F.A.R. 18, 1./Pi. 9 og 1/Hus. 7) får ordre til at marcherer til Aalst, for effektivt at ødelægge jernbaneknudepunktet nordvest for byen, hvor tre jernbanelinjer løber sammen foruden telegraf og telefonforbindelser. Med I. Btl. som marchsikring i spids, rykkede detachementet kl. 1245 i et varmt, solrigt vejr ud fra møllen i Walfergem over Asche, Meldert, Moorfel til Aalst, som den krydsede kl. 1630. Nord for byen sikrede I., II. og III. Btl. gennemførelse af opgaven, idet II. og III. gik i beredskab øst og I. vest for Dender-kanalen.

I de byer, marchen passerede, inddragede små afdelinger alle våben, hvorunder Vzfdw. *Wendler* (6.) og *Fuft* (7.) indbragte 160 geværer, 142 revolvere og enkelte sabler, mens pionerer i de enkelte landsbyer med sprængladninger ødelagde kirkeklokkerne, som næsten altid ringede ved tyske troppers gennemmarch. I Alst blev jernbaneanlæggene eftertrykkeligt ødelagt, ligesom telegraf- og telefonanlæg.

Kl. 1900 blev returmarch påbegyndt, som over Ronseval, Esschene, Overnellen, Steenstraat-Capelle St. Ulric gik tilbage til de samme bivuakerings pladser fra formiddagen, som bataljonerne nåede

4. september 1914

omkring kl. 0100. Den 43 km lange march - først i middagsheden, så i halvmørke i en månelys nat på hårde veje - var for tropperne yderst anstrengende. De forventede derfor med rette en hviledag, men blev imidlertid allerede alarmeret en time senere, kl. 0200. Den skulle kl. 0230 indgå i 35. Res.Inf.Brigade marchkolonne fra vejgaflen

600 meter sydøst for Capelle-St.Ulric og – marcherer med til Aalst! (hvorfra *den var vendt tilbage for mindre end en time tidligere!*). Oberstltn. Balthasar gjorde øjeblikkeligt ophævelser overfor for 18. Res. Div., og gjorde her opmærksom på, at hans detachements enheder efter en 43 km march foreløbig var ude af stand til at marcherer videre. 18. Res.Div kunne ikke afvise denne indvending, og erklærede sig indforstået med, af Res. 84 først afmarcherede kl. 0600. På dette tidspunkt marcherede Res.84 over Ophalfen – Ternath – Steenstrat – Overnelle til Eschene, hvor den kl. 0900 gik i venteposition ved Moulin Nontil på vejen mellem Eschene og Asbeek. Kl. 1745 kom ordren til opbrud, hvorefter Rgts. Stab og I. forskød til til Asbeek, II. til Eenhoven og III. til bevogtning af Generalkommando IX. Res. Korps til slottet Pitburg (øst for Asbeek) [Casteel Putberg] og her gik i bykvarter henholdsvis i bivuak.

5. september 1914

Bataljonerne forblev i alarmberedskab i hidtidige kvarterer

6. september 1914

(Søndag) formiddag kl. 1130 feltgudstjeneste for Res. 84 og Res. Jäger 9 bed Asbeek ved Divisionspræsten, hvorunder Ltn. Frhr. *v. Groote* fra Braunschweig Infanterie-Regiment 92 *aflagde ed ved II. Bataillons fane*.

Om eftermiddagen stødte 35. Res.Inf.Brigades cykel-detachement ind i belgisk opklaring mellem Aalst og Gent, hvorunder den mistede 5 mand. Regimentets cyklister under Utffz *Eisert* (8.) havde ingen tab.

7. september 1914

Kl. 0600 Regimentet afgår i divisionens marchkolonne fra Aalst over Eschene – Aalst til Molenhoek (7 km nordvest for Aalst). Alle bataljoner i bivuak. Marchafstand: omkring 20 km.

I sin "Verdenskrigens Historie" skriver den berømte schweiziske historieskriver *Stegemann*:

> "England så i Antwerpen nøglen til sin politiske magtposition på fastlandet og nøglen til fastlandets udfaldsport mod øriget. England var derfor fast besluttet på at sætte alt ind på en sikring af den flamske kyst og Antwerpen. Den pressede den franske hærledelse til handlekraftig indsats og gjorde samtidig egne anstrengelser til at sikre den belgiske landfæstning."

På hvilken måde England ville gå frem, og om eller hvorvidt hans tropper allerede rykkede frem til en indsats ved Antwerpen, var det endnu ikke muligt at fastslå med sikkerhed. Gen. v. Beseler besluttede sig derfor den 7. september til med 6. Res. Div. og IX. Res. Korps at gennemfører en kampopklaring mod vest.

8. september 1914

Kl. 0700 begyndte denne fremmarch. 18. Res.Div. – Res. 84 som spids – marcherede til Oordegem, svingede her mod sydvest over Bavegem, Houthem, Oombergen og nåede i de første eftermiddagstimer Zottegem på jernbanelinjen Oudenaarde – Brüssel.

Regts.Stab og I. gik i bykvarter i Velzeke-Ruddershove, II. i Strijpen, mens III. overtog sikringen gennem en forpostlinje langs jernbanelinjen til Oudenaarde.

Det var denne gang en mere behagelig march, selvom der blev tilbagelagt 25 km i det varme, tørre vejr. Man havde i mellemtiden forladt det mørke, uvenlige *Wallonien* og ankommet til det stammebeslægtede *Flandern*. Under marchen var der imidlertid ingen at se på gaderne. Dette skyldtes den troende befolkning næsten fuldtallig var forsamlet i kirkerne for at fejre den nyvalgte Pave Benedikt.

Zottegem og de omkringliggende landsbyer gav soldaterne den ønskede mulighed for, for første gang i Belgien, at kunne foretage nogle indkøb. Befolkningen var venlig, imødekommende, tilbød mange levnedsmidler uden at forlange betaling herfor, stillede vand ud på gaderne til de forbi marcherende tropper og des lignende. Stemningen blandt tropperne var den tænkbar bedste, ikke mindst forbi marchen allerede var afsluttet ved middagstid.

9. september 1914

March i samme rækkefølge fra Zottegem over Erwetegem – Nederbrakel – til Ronse. Marchafstand: 26 km. Ankomst Ronse: 1630. I. og II. på forpost, III. i kvarter i Ronse med undtagelse af 10. Kompanie, der bivuakerede på markedspladsen til bevogtning af Divisionsstaben.

> Denne march var sket i sydvestlig retning. Den 8. september var der opnået et tilstrækkeligt overblik over fronten foran Gen. v. Beselers enheder. Man var på vej med et fremstød ind i ingenting. Samme dag ankom til Brüssel overkommandoen for den nyopstillede 7. Armee, hvor også Gen. v. Beseler var underlagt. Denne havde på baggrund af informationerne befalet IX. Res. Korps afmarch mod St. Quentin til forstærkning af den højre tyske fløj. Dagens march var et resultat heraf. (Den 8. 9. 1914 var tilbagetrækningen af fronten foran Paris påbegyndt)

10. september 1914

Hviledag.

I løbet af disse dage indløb der ved Armeeoberkommando 7 Armee meldinger fra agenter om landingen af større engelske styrker i Antwerpen. A.O.K. 7 besluttede sig derfor til *igen at hente IX. Res.Korps tilbage*.

11. september 1914

Ordren til tilbagemarch var allerede indløbet i løbet af aftenen den 10. 9. På vejen mod syd havde Res. 84 jo været forspids, mens den nu var bagtrop. Kl. 0400 rykkede den ud af Ronse bag 18. Res.Div. Da den omkring kl. 0700 igen nåede Nederbrakel (II. var forblevet i Ronse til dækning af kolonnen), indløb ordre til at standse. 18. Res. Div. gik i hvil langs vejen Nederbrakel – Zottegem. Res. 84 sikrede bagtrop.

> Tilbageslaget ved Marne gjorde en forstærkning af hærens højre fløj nødvendig. Den Øverste Hærledelse befalede derfor om morgenen den 11. 9. en hurtig forskydning af IX. Res.Korps mod St. Quentin. *Denne befaling indløb til 18. Res. Division under hvilet. Marchen blev øjeblikkeligt påbegyndt*.

Kl. 1100 overtog Res. 84 endnu engang som forspids for 18. Res. Div. og marcherede over Ronse - Hacquegnies – (til venstre den stejle bakke ved St. Sauveur!) – Thienlain til Leuze, hvortil den ankom omkring kl. 1930 efter en 42 km lang march i et trist, regnfuldt vejr. I. og III. overtog igen forpostsikringen i den sydlige udkant af Leuze.

12. september 1914

kl. 0800 afmarcherede 18. Res.Div – Res. 84 endnu engang forspids – kl. 1030 overskred forreste kompagni ved Bon-Secours (GPS: 50 29.822 N 3 36.434 E) den franske grænse. March over Peruwelz – Condé – Mons – Valenciennes kanal, som efter 28 km march blev nået omkring kl. 1800. I. og Rgts.Stab indkvarteret i forstad Anzin, sammen med II., som ankom omkring kl. 2100. III. blev i forstad Beuvrages.

13. september 1914 (søndag)

Afmarch kl. 0700. Regimentet i begyndelse af hovedstyrke. March i regnvejr over Aulnoy – Quérenaing – Vendegies – Solesmes – le Cateau (kort før blev den gamle romervej overskredet) til St. Souplet.

Denne march gennem det kuperede terræn (omkring 35 km) var ret anstrengende, så ankomsten til landsbyerne hen på eftermiddagen blev mødt med glæde.

14. september 1914

Kl. 0445 afmarch fra St. Souplet til den 6 km længere mod vest gående landevej le Cateau – St. Quentin. Efter Escaufourt indfletning i 18. R.D. marchkolonne – Res. 84 igen i spidsen for hovedstyrken – og march over Busigny – Bohain – Fresnoy – Lesbins til St. Quentin.

Bataljonerne i kvarter i de sydlige forstæder. Rgts.Stab og I. i Dallon, II. i Gauchy, III. i Grugiér.

Kampe om og i Carlepont

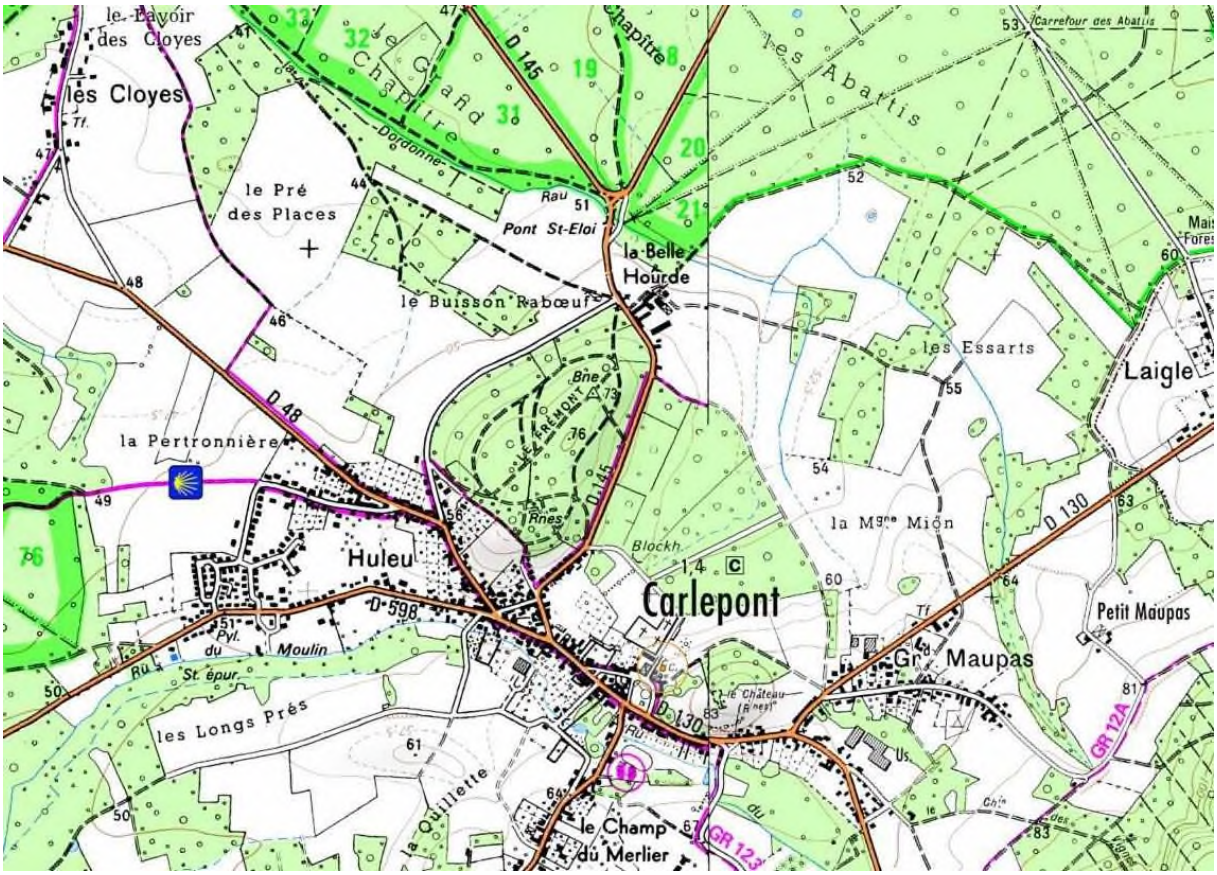
(15.9. – 30. 9. 1914)

15. september 1914

Bataljoner samler sig kl. 0500 ved landsbyen Roupy på hovedvejen Quentin – Noyon. Kl. 0600 afmarch (III. i forspidsens hovedstyrke til dækning af artilleriet) over Ham – Guiscard til Noyon. 2 km før Noyon, omkring på højde med Tarleferre [Tarlefesse] landsbyen til venstre, kom forspids *under artilleriild* fra højre flanke. Regimentet svinger til højre for vejen, og når under udnyttelse af Verse ådalen dækket frem til Noyon. Marchen fortsættes. Ved *Pont-l'Evêque* skal Oise overskrides. Broen bliver af cykelpatruljer meldt ubesat og ubeskadiget. Som spidsen nærmer sig broen, bliver det fastslået, at broen er sprængt. Kort efter begynder på ny artilleribeskydning. Res. 84 *besætter udgange fra Pont-l'Evêque.* Eget artilleri går i stilling. 10. Kompagni kommer endda til skud mod fjendtligt kavaleri. Regt. marcherer tilbage til Noyon. Her kort overgang til hvil, som efter 40 km lang march i trist, regnfuldt vejr bydes velkommen.

Division befalede på dette tidspunkt Res. 84 til at holde *Oise-overgangen* ved Ourscamp (i vestkant af Carlepont-skoven) åben. Regiment beordrer derfor kl. 1845 II. Btl., forstærket af en eskadron fra Husaren 7 og et batteri fra Res.F.Art. 18, til at træde an på vejen Noyon – Compiègne med 7. Kompanie som forspids. Som spidskompagniet efter omkring 6 km netop har forladt den sydlige udkant af landsbyen Chiry, kom den under kraftig infanteriild fra et skovstykke til højre. Da en udførelse af den stillede opgave under disse omstændigheder

ikke var gennemførlig, gik Major *v. Reden* med sin II. Batl. i stilling i Chiry, som han øjeblikkeligt lod indrette til forsvar. Skudvekslingen fortsatte ind i natten.

I. og III. havde i mellemtiden fået ordre til at marcherer mod Pontoise [-les-Noyon] (på vejen St. Quentin – Coucy-le-Cateau). Som regimentet kl. 2015 nåede udkanten af Noyon mod Pontoise, indløb befaling om overgang til hvil, som III. imidlertid ikke skulle få megen af.

III. modtog kort efter ordre til at sikre pionerernes broslagning af Oise og den parallelt løbende Crozat-kanal. III. Btl. afmarcherede kort efter og ankom ved midnatstid til Pont-l'Evêque. Mens 12. Kompanie forblev i reserve, og 9. Kompanie besatte højderne ved Pont-l'Evêque, satte 10. og 11. Kompanie over til Sempigny, og indrettede sig her til forsvar.

Regimentet havde i disse dage tab på 7 faldne og omkring 30 sårede.

16. september 1914

Mellem kl. 0500 og 0600 var pionerne nået så langt med begge broer, at også artilleri kunne overføres. 9. og 12./R.84 passerer broen. Hele III. sikrede nu i retning af nordkanten af den 7-8 km bredde Carlepont-skov, der begynder umiddelbart foran Sempigny. Kl. 0700 begyndte 35. Res.Inf.Brigade fra Noyon marchen mod Carlepont. I/R. 84 i spids, III/R.84 følger med 600 meters afstand som brigadereserve. Efter uhindret af fjenden at være nået omkring 4 km frem ad vejen *Sempigny – Carlepont* vejen tværs gennem skoven til vejgaflen Carlepont – Sempigny – Pontoise, kom I. Btl. under infanteriild fra *skovstykket nord for Carlepont.* Kl. 0945 folder I. ud med 3. og 4. Kompanie til højre for vejen, med tilslutning til Res. 86 til venstre for vejen. III. fulgte i den befalede afstand. Kort herefter var skyttelinje formeret. Franskmændene havde *gravet sig ned i sydkanten af Carlepont*. Efter heftig kamp, hvorunder fjenden ydede en særlig hård modstand i *slotsparken* i den sydlige udkant af Carlepont, lykkedes det I. Btl. at trænge ind i byen. Hptm. von Bylburg (3. Komp.) skildre kampen på følgende måde:

> Kl. 0930 modtog jeg ordre til folde ud i første linje, og sammen med 4. Kompanie i en bredde af 200 meter at rense det foran os liggende skovområde og byen Carlepont for fjenden. Uden

problemer nåede vi sommerresidensen (slot) Frémont foran Carlepont, men som vi så byen Carlepont ligge foran os og ville forlade kanten af parken i retning af stedet, kom vi under heftig ild fra landsbykanten omkring 600 meter foran os. Vi kastede os ned og åbnede ligeledes ild. Jeg lod resten af 3. og 4. Kompanie folde ud, og gav melding tilbage til Bataljon. Pludseligt løb en del af mine folk, der allerede lå 100 meter foran parken, tilbage mod parken uden at have fået ordre hertil. Uforsigtigt rejste jeg mig, og begyndte kraftigt at skælde ud. Pludseligt jeg mærkede et kraftigt slag mod min højre ben, og slog en koldbøtte med næsen i skidtet. Et fransk geværskud have fældet mig, og blod løb ned at buksebenet. Nu var gode råd dyre. Karlene råbte også allerede: "Vores kaptajn er faldet!" Jeg blev nu bange for, at de fuldstændigt kunne blive revet op, og brølede gennem kamplarmen: "Han lever endnu og vakler kun", men jeg nåede ikke at fortsætte sætningen, før min ordonnans strengt erklærede, at han måtte forbinde mig. Ellers ville jeg forbløde. Dette kunne nu ikke lade sig gøre i den ubeskyttede skyttelinje, hvor vi var fuldstændig blottet mod den fjendtlige ild. Jeg lader derfor angrebet fortsætte, overdrog kommandoen til min Oberleutnant *Prengel,* og lod mig så af kampordonnansen *Petersen* slæbe tilbage til slotsbygningerne. Her falder bukserne for at bese skaden. Nu opdagede vi med højt humør at et hjørne af min feltjakke var revet af, og at min lommekniv denne gang havde reddet mit liv. Selvom såret også var temmelig stort, var jo ingen årer eller knogle ødelagt, og kuglen fandt vi til sidst siddende fast i buksen. Efter at være forbundet, ilede vi begge igen frem. Men o ve! Efter et par hundrede meter faldt jeg igen om. Slaget havde været så kraftigt, at benet som følge af blå mærker var fuldstændig lammet. Altså endnu engang tilbage. 2. Kompanie under dens tapre fører Hauptmann *Pohl* kom forbi os og forstærkede første linje, der allerede var fremme kort før kanten af landsbyen. Allerede et kvarter senere fik jeg melding om Hauptmann *Pohls* død. Jeg kan ikke gå. Jeg ruchede tilbage og ordonnansen trak mig med buksebagen som slæde, så vi snart havde nogen dækning tilbage bag bakken. På stedet, hvor vi var foldet ud, havde bataljonslægen, Stabsarzt Dr. *Wittern*, indrettet sin forbindeplads i en vejgrøft. Dette sted var ikke skudsikker. Hele tiden susede og peb det forbi os. Liggende i grøften fik jeg alligevel en regulær forbinding, og en anvisning om slæbe mig tilbage til hovedforbindepladsen. Det var lettere sagt end gjort. Men min trofaste kampordonnans slæbte mig videre. Af og til forsøgte jeg igen at gå nogle skridt alene, men da vejen totalt lå under fjendtlig beskydning, måtte vi bruge vejgrøften som dækning. Det var et grænseløst kvæleri. Alligevel havde vi efter et par timer tilbagelagt et par kilometer, og her var vi ikke længere i den grad udsat for beskydning. Så kørte en automobil forbi os. Der havde stadig en plads fri, man læssede mig på, Petersen på bukken, og tilbage gik det til Pont-l'Everque, hvor vores Bagage var efterladt, og hvor mine folk med tårer i øjnene modtog mig. Herfra bragte en sygebil mig omkring kl. 1500 til Noyon og samlestedet for sårede på dragonernes ridebane. Herfra kom jeg omkring kl. 1700 til Reserve-Lazarett 43 (?) på et sygehus i Noyon. Allerede dagen efter blev jeg erklæret for transportklar, og skulle transporteres tilbage til Tyskland, men fik på anmodning og eget ansvar tilladelse til at blive ved mine soldater, i første omgang ved Bagagen, under opsigt af troppelægerne, og her afvente den videre helbredelse.

Det er allerede over middag. På meldingen om erobring af Carlepont, befalede 35. Res.Inf.Brigade at forfølge fjenden i retning af *Tracy-le-Val*. Den stillede til dette brigade-reserven (III./R.84) med 9., 10. og 12. Kompanie til disposition. Da Res. 86 under formiddagens kampe var kommet for langt til venstre, blevet 3. og 4./R. 84 i løbet af kampen underlagt dette regiment. Nu placerede Brigaden ydereligere 11./R.84 mellem R. 84 og R. 86, hvorved også 11. Kompanie blev underlagt Res. 86. Res. 84 forsøgte at gå frem i spring, men kunne ikke trænge frem fra nordsiden af Carlepont. Kl. 1600 iværksatte fjenden et modangreb med et algirsk skytteregiment bestående af *Turkos* og *Zuaven*. Det lykkedes dem at få fodfæste i landsbyen, hvor det kom til forbitrede gadekampe. I mørket trak Res. 84 sig overfor en overlegen fjende sig tilbage til syd kanten af Carlepont skoven, og gravede sig ned her, mens den skød feltvagter frem næsten til Carlepont.

II. Bataillon var på sin side også indsat i kampene fra formiddagstimerne, hvor den fordrev fjenden fra skoven nord *Ribécourt.* Kampen var yderst hårdnakket, så bataljonen nåede først omkring middagstid husene på vejen Chivy-Ribécourt. Kort efter faldt *Major von Reden*, da han ville orienterer sig på en bakke syd for Chivy banegård. Kommandoen over bataljonen blev overtaget af *Hauptmann v. Gaudecker*. Under den videre kamp,

hvor terrænet hele tiden gav modstanderen mulighed for at yde modstand, blev yderligere Hptm. *Schlettwein*, Lt. *v. Müller*, Lt. *Wiedow* og 41 underofficerer og soldater såret.

Desuden havde Regimentet på denne dag 27 faldne (heraf alene 15 ved II. Btl.) og 5 savnede.

17. september

Før daggry gik alle sikringsled tilbage til sydkanten af Carlepont skoven. På dette tidspunkt lå øst for vejen i skovkanten 9. Kompanie (front mod syd), vest for vejen 12., 11./R.84, 1 M.G.K. – Res. 86 og 1./R.84 (front mod sydvest).

2., 3. og 10. Kompanie rykkede omkring kl. 0600 omkring 2 km længere mod højre til les Cloyes, hvor de på højderne nord for landsbyen les Cloyes, sammen med tre kompagnier fra Res. 86, gjorde klar til angreb på Carlepont. (Fjenden holdt parken til La Bellourde og skoven syd til les Cloyes besat). En fjendtlig kolonne under march fra Bailly mod Carlepont kom til syne og blev lagt under ild fra vores artilleri. Alligevel foldede denne kolonne kort efter ud, og rykker frem mod sydkanten af Bois de Carlepont. III. blev omkring middagstid forlænget til højre af to pioner-kompagnier, og holdt stand under hårdnakkede kampe mod en tappert angribende fjende, der på steder nåede ind på 400 meters afstand. De tre kompagnier fra I. Bataillon kom under disse omstændigheder kun lidt frem, danner imidlertid en ildflanke, der skaffede III. væsentlig lettelse. Fra kl. 1600 dødede de fjendtlige infanteriangreb ud. Fjenden rømmer skoven vest for Carlepont, men forblev i la Bellourde park.

II. kom ikke under infanteriangreb i løbet af dagen, man måtte dog leve under vedvarende forstyrrelsesild. Regimentet registrerede denne dag et tab på 39 faldne, 4 savnede foruden mange sårede.

18. september 1914

Ved daggry var I. og III. parat i deres stillinger. Fjenden havde indrettet la Bellourde og parken syd herfor til forsvar og stærkt befæstet. Kl. 0845 angreb I. og III, støttet af to Pioner-kompagnier og artilleri. Omkring kl. 1100 havde kompagnierne arbejdet sig så langt frem, at de kunne tager la Bellourde i storm. Fjenden falder tilbage til Carlepont. Støttet af I./R. 86 arbejdede Res. 84 sig langsomt frem mod Carlepont. Pludseligt forsvandt den fjendtlige ild. *Franskmændene havde rømmet Carlepont*.

II. var omkring kl. 0900 marcheret mod Carlepont over Noyon, og var omkring middagstid nået Pontoise, hvor den hurtigt forplejede. Omkring kl. 1400 nåede den Carlepont. Her overtog Major Lehmann (hidtidig kommandør for 9. Kompanie) kommandoen over II. Bataillon. Han fik ordre til med II. Btl. og en eskadron Husarer at sidesikre I. og III. fremstød mod Tracy-le-Val. Bataljonen rykkede kl. 1430 ud for at løse dens opgave.

På samme tid rykkede også I. og III. frem i spidsen for hovedstyrken mod Tracy-le-Val. Da spidsen omkring kl. 1530 nåede sænkningen omkring 500 meter syd for Højde 65 syd for Carlepont, kom den under ild fra skovlysningen 1.200 meter nord for Tracy-le-Val. I. foldede i dækning ud på begge sider af vejen, III. det samme, hvorved der var to kompagnier var til rådighed for regimentet på hver side. I. rykkede frem mod lysningen, som fjenden herefter rømmede.

Under disse kampe blev brigadekommandøren, Genlt. *Frhr. von Ompteda*, såret som han fulgte sin fremrykkende brigade. *Oberstltn. Balthasar overtog kommandoen over brigaden, Major zur Wegede* (III/R.84) over R.I.R. 84

I. og III. blev lagt under en kraftig fjendtlig artilleriild. Det var begyndt at blive mørkt. R.I.R. 86, som gik frem gennem skoven til venstre, var ikke på linje. Under den fjendtlige ild og i den tætte underskov kunne den kun langsomt arbejde sig frem. 7./R.86, som følger bag II./R.86 på højre fløj, mistede kontakten. Ved mørkefald standsede kommandøren for Res. 86 fremstødet. Kompagnierne skulle falde tilbage til Carlepont og ordren udsendes også af kommandøren for R.I.R. 84. I. og III./R. 84 og III./R. 96 marcherer i mørket tilbage til Carlepont. 7./R.86, hvor II. Bataillons fane befinder sig, modtager som eneste ikke ordren til tilbagetrækning. Den går videre frem i rollen som støttekompagni, men er i virkeligheden *alene forreste kompagni i hele 35. R.I.Brigade*. Omkring kl. 2030 stødte den pludseligt på 50 meters afstand ind i fjendtligt infanteri, der omringer den på alle sider. Kompagniet bliver forsprængt, kompagnichefen falder. *II. Bataillon/R.I.R. 86s fane var fra dette tidspunkt forsvundet. Først efter måneder blev den fundet af franskmændene og bragt til Paris*. Vores Regiments II. Bataillon, der som højre flankesikring skulle trænge gennem Ourscamp skoven, måtte ligeledes hakke sig gennem en tæt underskov. Hurtigt stødte den på forskansede fjender. Det kom til ildkamp i skoven, hvorunder Vzfdw. *Lüssow* (7.Komp.), en urokkelig og fremragende soldat, faldt. Ved mørkefald faldt også denne bataljon tilbage mod Carlepont.

19 tapre soldater var faldet, 3 blev for altid savnet.

Som anerkendelse fra de højere myndigheder indløb den aften de første Jernkors. Hptm. *v. Gaudecker*, Hptm. *v Holwede*, Hptm. *Winsloe*, Ltn. *Engel*, Ltn. *Tuchtfeld*, Vzfdw. *Harms*, Ltn. *Becker*, Gefr. *Sorge*, Utffz. *Reimer*, Utffz. *Rober*, Major *Braun*, Lt. *Walsch*, Musk. *Lübeck*, Hptm. *Gillem*, Gefr. *Bendrill* var de første tapre fra Regimentet, der med stolthed kunne bære denne orden.

19. september 1914

I koldt vejr og spredt regn forstærker Regimentet dens skyttegrave foran Carlepont. Om eftermiddagen fjendtlig foruroligelsesild på og om Carlepont, hvorunder 4 *kammerater* falder som offer. Føling under patruljer.

20. september 1914

Kl. 1100 tilgår Regimentet en befaling fra Brigade om at erobre landsbyen Bailly. Kl. 1400 er Res. 84 marchklar med retning fra den nordvestlige del af Carlepont. Straks fremme ved Ourschamp skoven bliver I. foldet ud til højre, II. til venstre for vejen, mens III. følger på afstand til forstærkning. Efter fremrykning på omkring 1.000 meter gennem skoven, støder bataljonerne i sydkanten af skoven nær bebyggelsen *le Quenotterie* på fjendtligt infanteri. Med støtte fra artilleriet, der går i stilling i vejgaflen ved *La Quênotterie*, bliver fjenden efter heftig ildkamp kastet tilbage og til sidst ud af Bailly. Kl. 1700 er Bailly på vore hænder.

I. gravede sig ned på højde ved *St.Marc Ferme* med front mod skovstykket St.Léger, II. med front i samme retning øst for vejen Bailly-St.Léger. III., der ikke havde deltaget i eftermiddagens kampe, forblev i alarmberedskab i nordkanten af af landsbyen Bailly, der strakte sig næsten 1½ km bag den. III. forsøgte forgæves at få forbindelse med R.86

I. fremskød en stærk sikring mod en eventuel fjendtlige fremrykning fra vest via Kanalbroen ved Ribécourt.

10 tapre soldater beseglede denne søndag deres faneed med deres liv.

21. september 1914

Bataljoner forblev hele dagen i deres stillinger, som blev yderligere udbygget. I løbet af aftenen blev I. og II. afløst af III., og gik begge i stilling i nordkanten af Bailly.

Med dagens tab på 6 døde, havde R.I.R. 84 under de seks dages kampe mistet 113 faldne (herunder 5 officerer), 295 sårede (herunder 21 officerer). mens 12 kammerater for altid var forsvundet.

22. september 1914

I. og III. forblev i deres stillinger. II. rømmede på grund af kraftig beskydning og opslog telte (!!) i Ourschamp skoven. 230 mand personelerstatning tilgik fra erstatningsbataljonen.

1 mand faldet, 1 savnet.

23. september 1914

Bataljonerne afløser hinanden i stillingerne. *1 mand faldet*.

24. september 1914

Som dagene før. Ingen tab

25. september 1914

Res. 86 skal gennemfører et angreb på landsbyerne Nervaise – Ollencourt (sydvest for Tracy-le-Val). Res. 84 fik til opgave at forhindre et fjendtligt flankeangreb mod Res.86 fra skoven syd for Bailly. Kl. 0445 marcherede I. og II. (III. blev i Bailly) til det sydvest hjørnet af den lille skov 1 km øst for Bailly, hvortil de ankom kl. 0600. Fjendtligt artilleri lagde ild over skoven med granater og schrapnells. Kort før kl. 1100 foldede I. ud i skoven, og rykkede mod sydøst ned af skråningen mod Tracy-le-Val. Kampen fik kun langsomt fremad, da den var afhængig af R.I.R. 86 fremrykning, der på sin side var afhængig af R.I.R. 90 angreb på bakkerne ved St.Mard. Kl. 1500 blev 7. Kompanie indsat til forlængelse af I. Bataillon. Angrebet nåede efterhånden frem til Tracy-le-Val højden. Det kraftige forsvar her gjorde det nødvendigt også at indsætte 5. og 8. Komp., der kl. 1845 gik frem vest for vejen Tracy-le-Val – Ollencourt. Kort efter måtte også 6. Kompanie indsættes på grund af en opdukkende fjende i flanken.

Da angrebet langs hele divisionens front imidlertid ikke opnåede resultater, rykkede I. og III kl. 2030 igen tilbage til deres positioner fra aftenen før, hvortil også III. overgik.

Regimentets tab denne dag blev 22 faldne og 70 sårede.

26. september 1914

II. og I. forblev på deres bivuakeringspladser. Hptm. *v. Bylenburg* bragte denne aften forsprængte med frem, som han havde samlet bag fronten. Han havde under dette arbejde anvendt en Planvogn, da hans sår forhindrede ham i at gå.

Da han meldte sig hos Regimentsfører, *Major zur Wegede*, kunne denne overrække kaptajnen det Jernkors, der var ankommet til ham.

III. blev i Bailly. Endnu *en kammerat* faldt.

27. september 1914

Livlig artillerikamp. II. afløste i løbet af aftenen III. Bataillon. 7. Kompanie blev bro-kompagni.

Tab: 1 mand faldet.

28. september 1914

Artilleribeskydning fra begge sider. III. marcherede kl. 0600 frem og besatte vejen Tracy-le-Val – sydkant Bailly med tilslutning til Res. 86. Ingen tab.

29. september 1914

Kl. 0500 rykkede I. og III. tilbage i samme stillinger som den 25. 9. II. Bataillon holder Bailly. Artillerikamp om formiddagen. Kl. 1600 angreb med I. og III. og med Res. 86 på Nervaise – Ollencourt. Angrebet kommer kun lidt frem. Kampen afbrydes ved mørkefald.

Major Lang fra 1. Armee beklædningsdepot overtager under eftermiddagens kampe kommandoen over III. Bataillon efter den syge *Major Braun*.

Tab: *10 faldne, 1 savnet*.

30. september 1914

II. Bataillon melder, at fjenden forstærker fronten ved bebyggelsen Flandre (sydlige udkant Bailly) og skovhjørnet øst herfor. Gensidig artilleribeskydning, hvorunder bl.a. Rgts.Adj. Oberltn. *Reckel* bliver såret. Funktionen som regimentets adjudant overtages af Ltn. *Engel*, mens Ltn. *Frhr. v Groote* overtager som adjudant ved II/R.84. Kl. 1700 rykkede I. og III. tilbage til dens gamle bivuakplads i Ourscamp skoven langs vejen Bailly-Sempigny.

Tab: 1 falden.

Den 30. 9. 1914 kl. 1615 udsendte Divisionen følgende befaling:

1. Angrebet på Tracy-le-Mont bliver som følge af andre vigtige opgaver for 18. Res.Div. *ikke* fortsat.
2. pp.

Som resultat blev II./R.84 kl. 0200 natten til den **1.10.1914** afløst af en bataljon fra den aktive I.R. 75, og gik herefter i hvil sammen med regimentets øvrige bataljoner. Under afløsning havde endnu *tabet af en kammerat* at beklage. Med denne kom Regimentets samlede tab under kampene ved Carlepont og Bailly i dagene *15. til 30. september op på 151 faldne kammerater.*

Hvilket formål havde alle disse kampe i de sidste to uger? Og hvorfor egentlig var resultaterne af disse 14-dages kampe så indlysende minimale?

På tidspunktet vidste mandskabet ikke, hvad der egentlig var løs. Heller ikke officererne, måske endda ikke Regimentskommandøren, kunne besvarer dette spørgsmål.

Trods sejrrige kampe, måtte den tyske hær frigøre sig fra føling med fjenden og den 8.9.1914 begynde en tilbagetrækning.

Da den efterfølgende modstander hele tiden blev standset af den tyske hær, der specielt på højre fløj ydede kraftig modstand, dukkede hos fjenden den tanke op, at udnytte det disponible, intakte jernbanenet til at flytte tropper til venstre fløj, for her at overhale den højre tyske fløj for at omslutte den tyske hær.

Den tyske hærledelse erkendte meget hurtigt den fjendtlige hensigt. Og herefter begyndte *Kapløbet mod Havet*! Begge parters stadig forlængede fløje stødte sammen i den anden halvdel af september på Somme ved Péronne, Albert og foran Noyan, hvor de bekæmpede hinandens indbrud. På den måde opstod IX. Res. Korps kampe. I slutningen af september, begyndelsen af oktober 1914 forlængede fronten sig til Arras, så til Lens og endeligt i slutningen af oktober 1914 til havet.

I dette kapløb deltog også IX. Res.Korps.

1. oktober 1914

I frisk, tørt vejr marcherede R.I.R. 84 over Pont l'Evêque til Noyon. Efter et kort stop fortsatte Rgts.Stab, I. og II. til den ca. 5 km vest for Noyon liggende landsby Suzoy, mens III. blev i Larbroye på marchruten. Allerede kl. 1030 var enhederne i kvarter.

Stemningen blandt folkene var god. Nu kunne man endeligt rekreere sig. Man kunne vaske og barberer sig, og sætte tøj og våben i stand. Og frem for alt endnu engang sove en hel nat! De fleste af soldaterne lagde sig derfor tidligt til ro. Og godt det samme, for kort efter midnat lød alarmen.

Kamp ved Verpillières og Amy

(2. 10 – 11. 10. 1914)

2. oktober 1914

Kl. 1230 indløb følgende Divisionsbefaling, der her gengives i sin fulde ordlyd:

D.St.Qu. Noyon, 2. 10. 14
Kl. 1200

Divisionsbefaling for 2. 10. 14.

1.) 4 Inf. Division har i sejrrig kamp indtaget Crapeaumesnil.
2.) IX. R.K., med underlagte XVIII. A.K., angriber i dag (2.10.) den i linien vejkryds øst Damery-Goyencourt-St.Mard-Lancourt-østkant Beuvraignes-vestkant Crapeaumesnil-Fresnières stående fjende.
3.) Kampopstillng:
XVIII. A.K.: venstre Roiglise-Faubourg St. Georges-St. Mard-sydkant l'Echelle-Guerbigny-Davenescourt; denne linje inklusiv.
18. Res.Div. på foranstående linje tilslutning med venstre fløj over vejkryds nord Crapeaumesnil-Beauvraignes-(dette sted mod syd) mod sydkant Grivillers, denne linje inklusiv.
4. Inf.Div. tilslutning mod syd.
4.) Der er allerede udstedt befaling for efterladelse af en Btls. fra 34. Res.Inf.Brigade og 1 batteri R.F.A.R. 18 ved la Potière og disse underlæggelse under 4. Bayr. Brigade.
5.) 18. Res.Div passerer kl. 0215 i nedenstående troppeformation indrykkepunkt ved Vejkryds 800 m nord østkant Lagny i retning Roye.
Som marchsikring udskiller 34. Res.Inf.Brig. alene en Inf.Btl. som forspids.
6.) Divisionen marcherer over Avricourt i retning Verpillières og folder ud til angreb med 34. Res.Inf.Brigade fra sydøstkant Roiglise til Verpillières kirke inkl. med 35. Res.Inf.brigade tilsluttende til sydvest kant Amy inklusiv.
En Btl. 35. Res.Inf.brigade mod nordkant Avricourt til disposition for Division. Dertil rykker ligeledes 1. og 2./Res.Pi.Komp. og II./Pi.Rgt. 18.
7.) Res.Hus.R.7 indtager dækket stilling i østkant Margny-aux-Cerises. Opklaring mellem St.Mard og Beauvraignes.
8.) Div.Art. går i stilling og åbner ild efter særlig befaling.
9.) Res.San.Komp. 13 rykker frem til østudgang Avricourt og afventer her yderligere befaling.
10.) Res.Div. Brotrain 18 følger frem til højden før Candor og holder på vejen mod Beaulieu under friholdelse af den store vej til Roye.
11.) Kamptræn (Inf.Mun.Kol. 22, Art.Mun.Kol. 31, Fussartl.Mun.Kol 2 og Mörser-Mun.Kol.) rykker efter ad vejen mod Roye efter alle kamptroppers gennemmarch i nævnte rækkefølge frem til højden før Candor. Her Ammunitionssupplering.
12). Divisionens Store Bagage plus tildelte tropper samles fra kl. 1100 på vejen Bully – Campagne – Catigny med spids ved denne lokalitet og afventer yderligere befaling.
13.) Jeg befinder mig fra kl. 0645 ved le Pave stik øst for Avricourt.

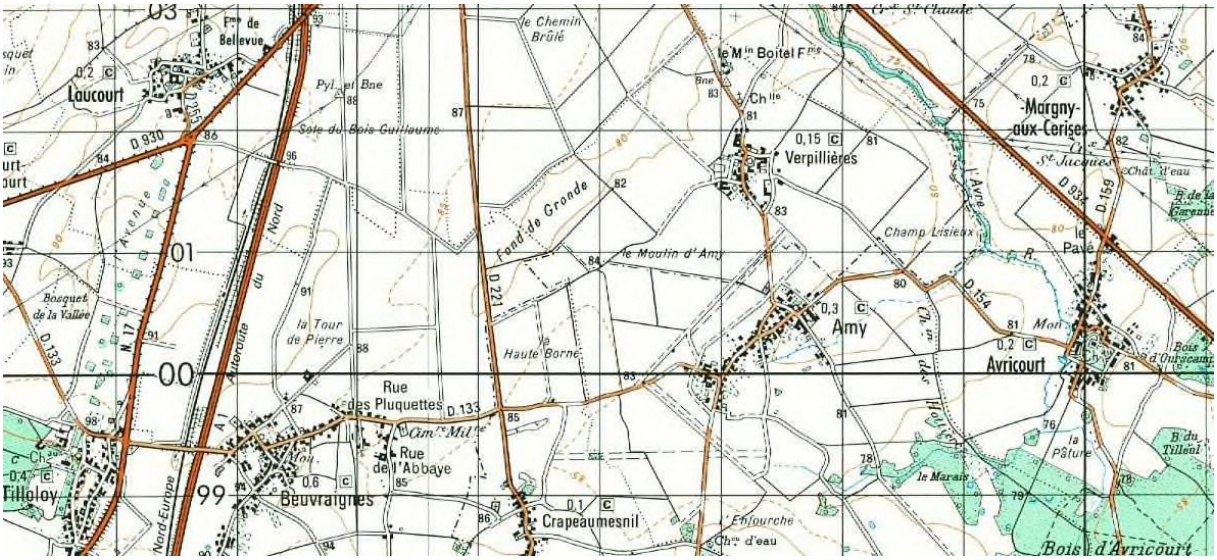
Sign. Cronen.

(Efter ombrydning med officer i motorvogn til alle troppedele!)

Troppeindeling
(samtidig marchrækkefølge)

En Btl. R.I.R. 31 som forspids
Afstand 500 m.
Stab 34. Res.Inf.Brig.

En Btl. R.I.R. 31.
R.I.R. 90
I/R.F.A.R. 18 m. I, M.Kol.
Stab og I/Fuss A.R. 20 (32 Batt.)
Stab og 1 Batt. Mörser
1/Res.Pi.Kp. 9
Stab 35. Res.Inf.Brig.
R.I.R. 84
II/R.F.A.R. 18
R.I.R. 86
Stab og ½ 10-cm-Batt.
2 Res.Pi.Kp. 9
II/Pi.Rgt. 18.
Res.Hus.Rgt. 7
Res.San.Komp.13
1. M.Kol. II/18
1. M.Kol. I/20
1. M.Kol./Mörser
1. M.Kol/10-cm
Kamptræn
Store Bagage

Kl. 0215 rykkede Regimentet ud af Suzoy. I Larbroye sluttede III. Bataillon sig til. Marchen gik videre over Royon og herfra til Faubourg d'Annens frem til hovedvejen mod Roye, hvor vi dage, uger og måneder senere nok så mange kære gange skulle passerer frem og tilbage. Lydløst gik marchen videre. Stop – fremad igen. Endelig var fletningen færdig. Fremmarchen begyndte. Kl. 0615 havde 35. R.I.Brig. med spidsen nået La Pave (snitpunkt på vejen Royon – Roye og Avricourt – Margny). 10 minutter senere indgik allerede fra Brigade ordre til klargøring. Oberst Balthasar indsatte i forreste linje). til højre (tilslutning til 34. R.J.Brig.), II. til venstre (tilslutning til R.I.R. 86). III blev forstærkning. I Avre å-dalen foldede bataljonerne ud i grundlinjen, hjulpet af den tætte morgentåge, der på den anden side også forsinkede manøvren. Endeligt lettede tågen. Kl. 0900 var alle parate. Generelt angrebsmål: nord mod syd gående vejen mellem Verpillières og Amy, omkring 1000-1200 m lang, eventuelt frem på den anden side. Der faldt i begyndelsen ikke et skud. Skytterne var endnu også skjult af øst skråningen af bakken mellem Verpillières og Amy. Så snart kreten blev nået, satte det fjendtlige artilleri ind. Også spredt infanteriild, der øjensynligt kom fra lang afstand. Alligevel var der intet at se til fjenden. Vejen Verpillières – Amy blev krydset omkring kl. 1100. Skåningen vest herfor gav endnu engang dækning, både mod

beskydning og mod observation. Man ventede, at den fjendtlige skyttelinje fulgte den nord-syd gående vej Roye-Crapeaumesnil. Hertil var der stadig omkring 2000 meter, åbent, dækningsløst terræn. Delingsførerne førte delingerne frem over bakken. På dette tidspunkt indsatte fjenden en kraftig infanteri- og M.G. ild, vores linje åbnede ild med højt viser og der opstod tab. Den fremspringende skyttelinje kom op over bakken stod den tydeligt på baggrund af den nu klare himmel. Kl. 1200 nåede angrebet vejen mellem Roye og Grapeaumesnil.

Grøfterne gav ny mulighed for dækning, men også det fjendtlige artilleri et fortræffeligt mål. Efterhånden havde man også erkendt, at fjenden ikke havde sin stilling langs vejen, men endnu omkring 1000 meter væk langs den parallel løbende høje jernbanedæmning. Regimentschefen troede, at angrebet var gået i stå, da ingen af kompagnierne fortsatte over vejen. Han satte derfor 12. Kompanie ind for at få angrebet i gang igen. Det nåede frem i front omkring kl. 1230. En time senere nåede også 10. Kompanie frem. Kompagnierne arbejde sig herefter frem i spring, og nåede et punkt omkring 200 meter på den anden side vejen. Ved regimentets stab troede man, at regimentet allerede var nået ind på stormafstand, og frigiver fra III. Btl. også 9. og 11. Komp, der trængte frem i forreste linje, og også fik den presset et stykke frem.

Så gik alting igen i stå. Kraftig fjendtlig infanteri- og artilleriild fejer hen over de angribende skyttelinjer, der endnu ligger 6-700 meter fra jernbanedæmningen. Enkeltvis arbejder grupper sig fremad. Mellem kl. 1430 og omkring kl. 1600 lykkedes det at komme yderligere 400 meter frem. Men så er det hele forbi. Hver eneste forsøg på at komme frem blev udslettet af de godt slørede franskmænd. Tabene steg hele tiden. Situationen syntes at nødvendiggøre en tilbagetrækning. I dette øjeblik - omkring kl. 1610 – lød signaler fra baglandet. Skyttelinjen lyttede trods geværilden. Snart havde en hornist forstået signalet. Han satte sit horn til munden og smældede ud: ”Bajonet sættes på!” Overalt blæses der nu i horn! Venstre hånd gik nu til bajonetten, trækker den fri af skeden og sætter den på geværet. Med et tydeligt klap låses den fast. Pokkers! Frakkekraven er på en gang blevet for snæver! Så endnu engang ned i bunden af kassen for at finde, hvad der er tilbage af patroner. Skud! Ladegreb! Skud! Ladegreb! Ud med alt, hvad der kan komme ud. Ophidselsen breder sig til alle.

Så – kl. 1630 – lyder signalet: *Kar – tof – fel – supp – Kar tof – fel – supp, die ganze Woch' Kar – tof – fel – supp! Im – mer zu!* ”Frem!” – Signalet lyder flere gange – ”Hurra!” Horn blæser, tamburer trommer, flere hundrede stemmer i med Hurraråb! Og mellem fjendens bjæffende geværer, hamre hans maskingeværer!! Hvad gør at sidemanden falder, manden foran falder sammen med et smerteskrig! Løb! Videre. Og så – endeligt er den fjendtlige grav foran jernbanedæmningen nået. Så vidt fjenden ikke allerede er flygtet, eller nu flygter, går man i flæsket på ham! Stående skyder reservisterne og landeværnsmændene efter den flygtende fjende. Enkelte grupper forfølger ham til banedæmningen.

Men så bringes alt i orden. De tilfangetagne 248 franskmænd føres bagud. Kompagnierne reorganiserer og graver sig ned.

Den stolte følelse af sejr mindskes, da det kom til at fastslå tabene. *120 faldne, 21 savnede og 382 sårede. Denne dag havde kostet 84 R.I.R. totalt 523 mand!* (de her og andre steder anførte ”savnede” må ikke forveksles med ”forsprængte”. Navne og antal af disse savnede er indsamlet af forfatteren i forår 1931 på grundlag af de indtil dette tidspunkt offentliggjorte officielle lister fra ”Zentralnachweiseamts für Kriegsverluste”. ”Savnet” er derfor det samme som ”faldet”),

Aldrig mere under hele krigen skulle R.I.R. 84 lide sådan tab på en enkelt dag. Selv på den blodige dag under Somme-slaget, den 5. august 1916, nåede denne dags 128 faldne og for altid savnet ikke i nærheden af Regimentets katastrofe 2. oktober 1914!!!

Regimentets kampstyrke var denne aften kun 700 mand, der blev samlet i seks kompagnier.

3. oktober 1914

Natten forløb rolig. Omkring middagstid udbyggede II. og III. deres stillinger hen over Jernbanelinjen. Den fjendtlige forstyrrelsesild faldt hele dagen. I. blev stillet til disposition for R.I.R. 86 til et planlagt angreb kl. 1700 mod *Beauvraignes*, men kom ikke til anvendelse, da angrebet blev aflyst.

Artilleriilden kostede *3 faldne kammerater*.

4. oktober 1914

Kl. 0530 rykkede Res. 84 udfoldet fra dens hidtidige stilling til Briqueterie nordøst for Roiglise, hvor den resten af dagen ligger til disposition for IX. Res.Korps.

Nattetimerne havde yderligere kostet *5 kammerater* livet.

Kl. 2000 rykkede I. og III. til Gilles til disposition for 34. Res.Inf.Brigade, mens II. rykkede til St.Médard bag R.I.R. 90 (henholdsvis sydlige og nordlige forstad til Roye) og går i hvil.

5. oktober 1914

Kl. 0530 rykkede Res.84 ud og besatte skyttegraven mellem Res.90 og 31 med I. og II. Bataillon, mens III. forblev i Brigade-reserve ved jernbaneovergangen på landevejen 1 km sydvest for Roye. Kl. 0900 arbejdede enhederne til højre og venstre for bataljonerne sig fremad. Da fjendens artilleri blev ledet fra lænkeballoner, går det kun langsomt frem. Kl. 1745 forstærkede 9. og 10. Kompanie regimentets forreste linje, der efterhånden arbejder sig frem til landevejen St. Aurin – Daucourt [Dancourt].

Kl. 2100 blev forreste stilling besat med III. Bataillon, mens I. og II. forskyder til Laucourt.

Et modangreb ved midnatstid mod III. Btn. stilling blev afvist.

Tab: *33 faldne, 5 savnede*.

6. oktober 1914

Ved daggry angriber 11. og 12. Kompagni den generende fjende og tager *2 officerer og 62 mand* til fange.

Hele dagen ligger under gensidig artilleriild.

Tab: *9 døde, 1 savnet*.

7. oktober 1914

Gensidig artilleriduel, der koster Regimentet 6 mand.

Da III. Bataillon ikke længere har officerer, fører *Vzfdw. Lembke* 9. og 10. Kompanie, mens *Vzfdw. Benzin* fører 11. og 12. Kompanie.

8. – 10. oktober 1914

Bataljonen forbliver i dens stilling. *Den 10.10. skyder vores eget artilleri for første gang for kort*. Stor ophidselse. Dengang endnu!

Tab 8.-10.: *1 falden, to savnede*.

11. oktober 1914

Hele dagen artillerikampe uden tab. Efter mørkefald bliver Regimentet af løst af R.I.R. 75. Bataljonerne marcherer over Roye – Champion – Solente til Ognolles, hvortil de ankommer kort efter midnat og går i kvarter.

Samlede tab:

1. – 11. 10. 1914	177 faldne	29 savnede
15. – 30. 9. 1914	151 faldne	14 savnede
25. – 236. 8. 1914	44 faldne	4 savnede
samlet	372 faldne *)	47 savnede

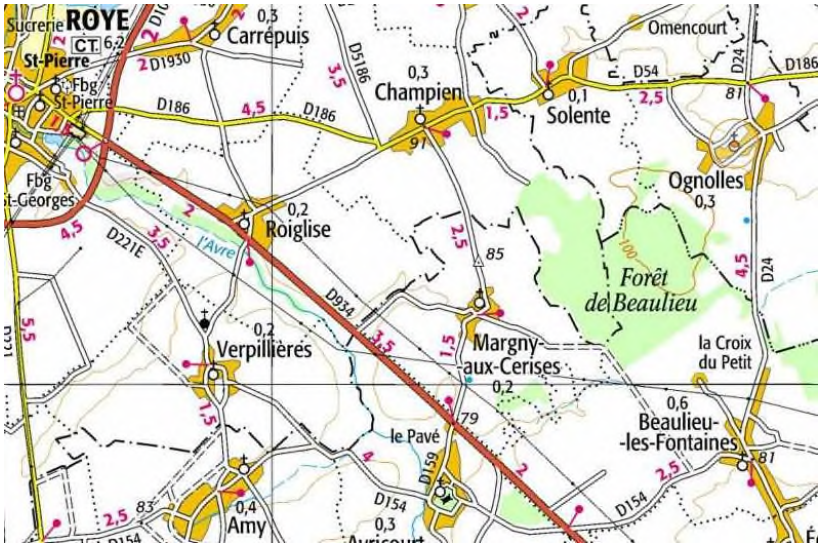
Derudover var i samme periode 1.255 blevet såret – herunder 27 officerer.

Bevægelseskrigen havde kun varet kort for R.I.R. 84 og sluttede den 11. oktober 1914. Med en kampstyrke på 3.032 (officerer, underofficerer og soldater) havde regimentet i de første 6 uger mistet 55,2½ % af dens styrke.

*) Herunder Major *v. Reden*, Hptm. *Pohl*, Off.Stellv. *Peters*, Ltn. *Bluhm*, Offz.Stellv. *Gagelmann*, Ltn. *Tuchtfeld*, Offz.Stellv. *Thomas*, Hptm. *Schulz*, Hptm. *Luchs*.

Hvil i Ognolles

(12. – 26. 10. 1914)

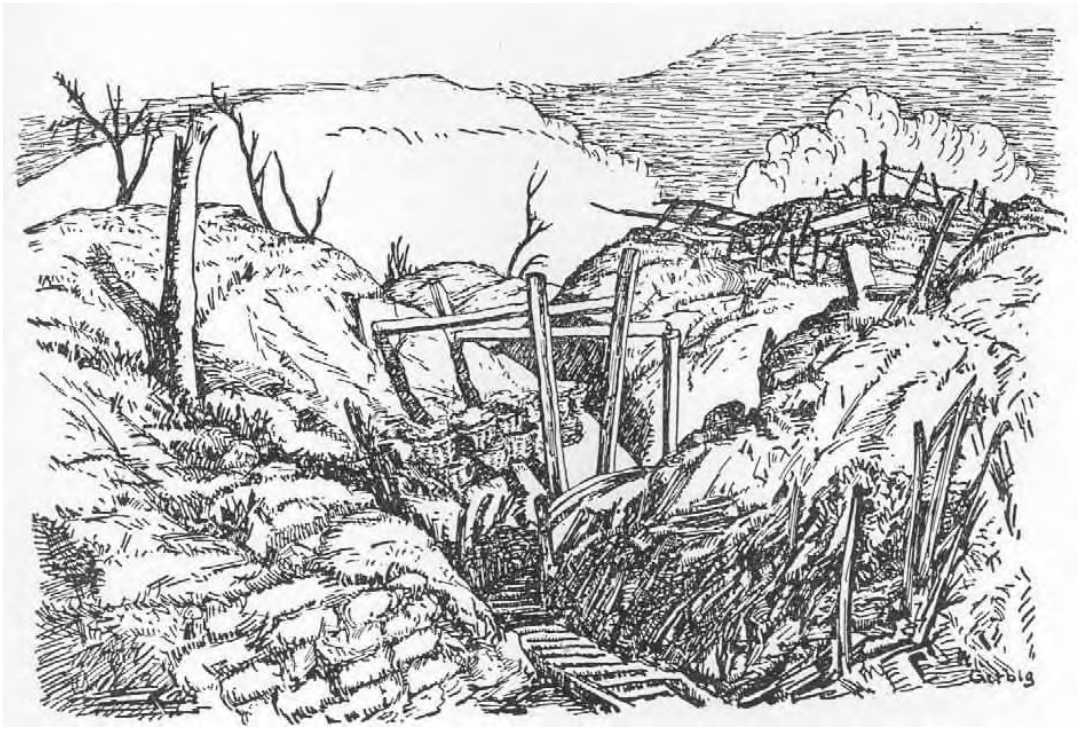

”On-jol-les” – som landserne udtalte det, var en lille landsby med omkring 300 indbyggere, hvor Regimentet efter de sidste 4 ugers anstrengelser skulle have nogle dages hvil og afslapning. Ikke desto mere blev de de gamle reservister eller landeværnsmænd forbavset, som der allerede den næste dag startede kasernegårds appeller. ”Appel med Jernportioner” [nødrationer] var den første, til stor fortrydelse for dem, der rent faktisk stadig havde deres rationer. De øvrige, der for lang tid siden havde spist dem, kunne nu komme med rigtig gode undskyldninger: ”tabt, givet til en såret kammerat” o.s.v. – og få udleveret en ny! Der blev vasket, slynget, børstet, syet og hvad der af samme slag var nødvendig. Geværer blev gjort rene, knoglefutteraler igen beslået med de reglementerede 32 sålesøm.

Disse appeller var i det mindste forståelige for soldaterne. Men da der næste formiddag stod kampeksercits på programmet, og eftermiddag endda indøvelse af honnør under forbigang i retstilling, blev det dog en smule for morsomt for dem. Det kunne derhjemme de unge krigsfrivillige øve, men ikke her, brummede ”de krigshærdede gamle krigere!” – og alligevel var dette ubetinget nødvendig. Ikke derved at hærens disciplin i dens grundsætning var rystet af, at de gamle soldater var dus med deres korporalskabsførere, og i stedet for ”Hr. Underofficer”, kort og fyndigt tiltalte dem med ”Korporal”. På ingen måde! På den anden side måtte det også gøres klart for de yngste soldater, at alt personlig mod og tapperhed, alt offervillighed, intet nyttede, hvis en fører, uanset hvilken grad, i det afgørende øjeblik ikke kunne have ubetinget tillid til sine folk. Alle disse appeller, eksercits- og marchøvelser tjeneste derfor mere til opretholdelsen af disciplinen, end dens befæstelse og udførelse, hvilket begge Res.84 kommandører under krigen lagde ganske særlig vægt på.

Forfremmelser indenfor underofficersklassen måtte gennemføres for igen at kunne besætte posterne som gruppefører. Også de manglende officerer blev erstattet. Derfor tilgik i disse dage Regimentet, delvist efter at have været såret eller syg: Offstellv. *Bube*, Hptm. *v. Gyldenfeldt*, Lth. *Goetje*, Offstellv. *Treine*, *Kloevetorn*, *Peters, Rohlfs* m.fl.

Den **24. oktober** blev der befalet skift af kvarter i den kommende nat. Ganske vist blev ordren trukket tilbage, men det afstedkom imidlertid alligevel nogen uro i Regimentet, som om de dejlige dage i Ognolles snart var forbi. Da efter gammel soldatererfaring lokumsrygter, afledt af deres luft, ikke altid talte usand, forbavsedes ingen, da der **25. 10** tilgik Regimentet befaling om næste dag at afløse Füsilier-Rgt. 34 (II. A.K.) i dennes stilling ved Arbre de Canny. Den 26. 10. rekognoscerede Oberstltn. Balthasar og bataljonskommandørerne og adjudanterne stillingen.

Stillingskamp ved Canny

(26.10.1914 – 24.10.1915)

Den **26. 10 1914** kl. 2000 marcherede R.I.R. 84 fra Ognolles og nåede over Ercheu, Chevilly [Ecuvilly] til hovedvejen Noyon – Roye omkring det sted, hvor det have befundet sig tidligt på morgenen den 2. 10. II. Btl. overskred hovedvejen mod vest og nåede omkring 10 minutter senere for første gang *Lagny*, som skulle blive Regimentets hjem under den første krigsvinter. II. Btl. fortsatte gennem Lagny til *Plessis-Cacheleux*, hvor Hptm. *v. Kintzing*, der den 23. 10. havde overtaget kommandoen over bataljonen efter den bortkommanderede Major *Lehmann*, lod den gå i landsbykvarter.

I. og II. Bataillon var på hovedvejen fortsat mod nordvest, og svingede herfra mod venstre de ca. 2 km til Candor. Kort efter midnat nåede de *la Potière*, hvor bataljonerne blev ventet af førere fra F.R. 34.

Regimentsstaben indrettede deres kommandostation i la Potière.

III. Btn. nåede frem kl. 0130 (**27.10.1914**) og afløste i rækkefølge 10(÷), 12., 9., 11. Kompanie F.R. 34 og dele af Reg. 14. En deling fra 10. Komp. blev som reserve ved Regt.stab. Omkring kl. 0300 var III. Btn. afløsning afsluttet med undtagelse af 10. Kompanie, der først hen mod kl. 0500 havde afsluttet afløsningen, da Rgt. 14 førere ikke var ankommet.

I. Btn. rykkede omkring kl. 0300 ind i stillingen med 1. og 4. Kompanie i første linje med tilslutning til III., mens 2. og 3. Kompanie indtog reservestilling på Højde 101 mellem *la Potière* og *la Taulette*.

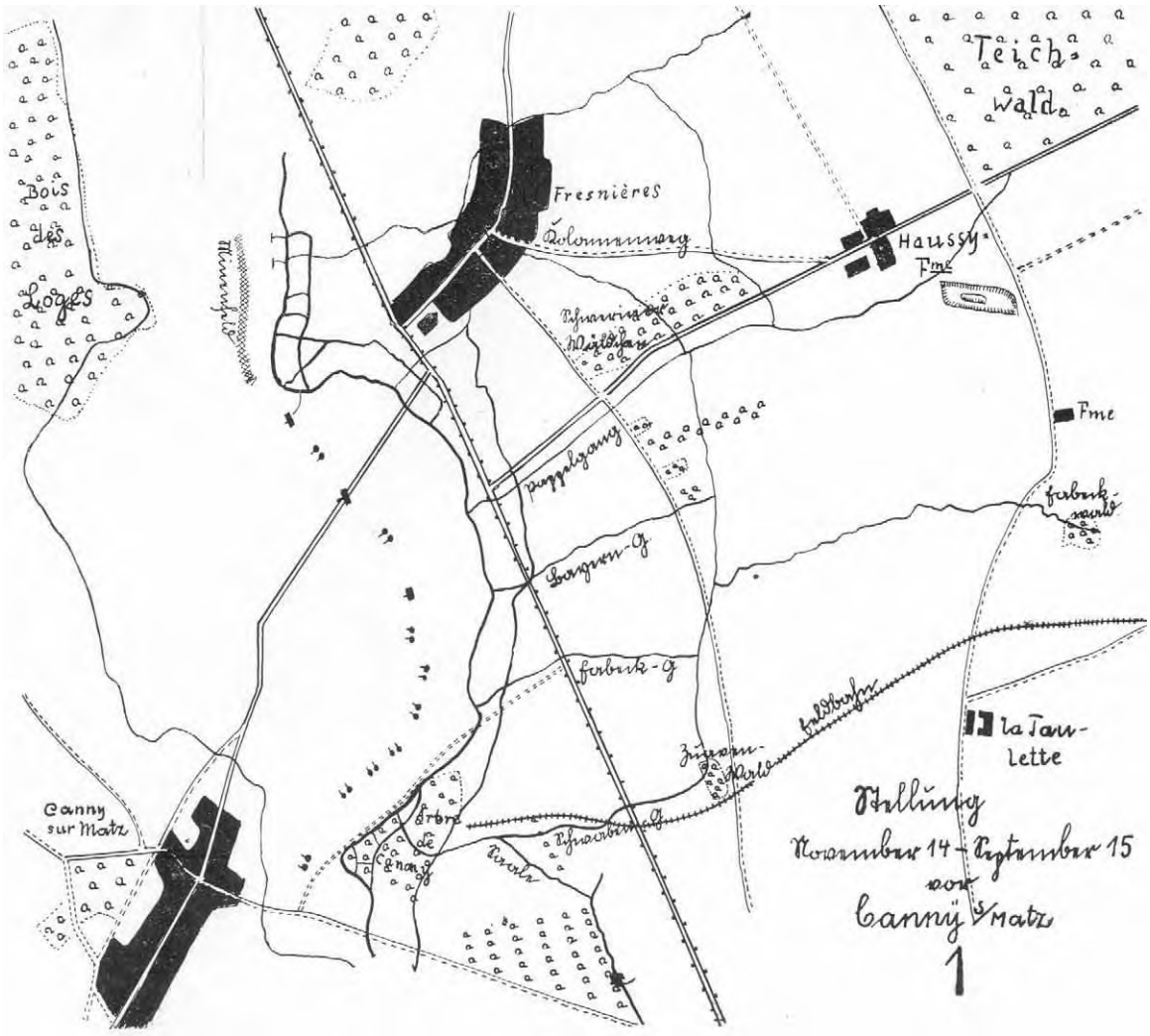
Begge bataljoner nåede i stillingen uden tab.

I. og III. kamptræn blev i Candor, mens II.'s blev placeret i Plessis-Cacheleux. Den Store Bagage indrettede sig i Lagny.

Stillingen havde til højre forbindelse med R.I.R. 90 og til venstre med R.I.R. 86.

Som det igen blev morgen havde førere og soldater mulighed for at orienterer sig: stillingens vartegn var abre de Canny, en trekantet skov, hvis ca. 400 meter lange hypotenuse vendte mod fjenden. Den ca. 250 meter lange kateter på trekantskoven løb samme mod øst. Dens spids var omkring 600 meter fra vejen *Lassigny – Roye*.

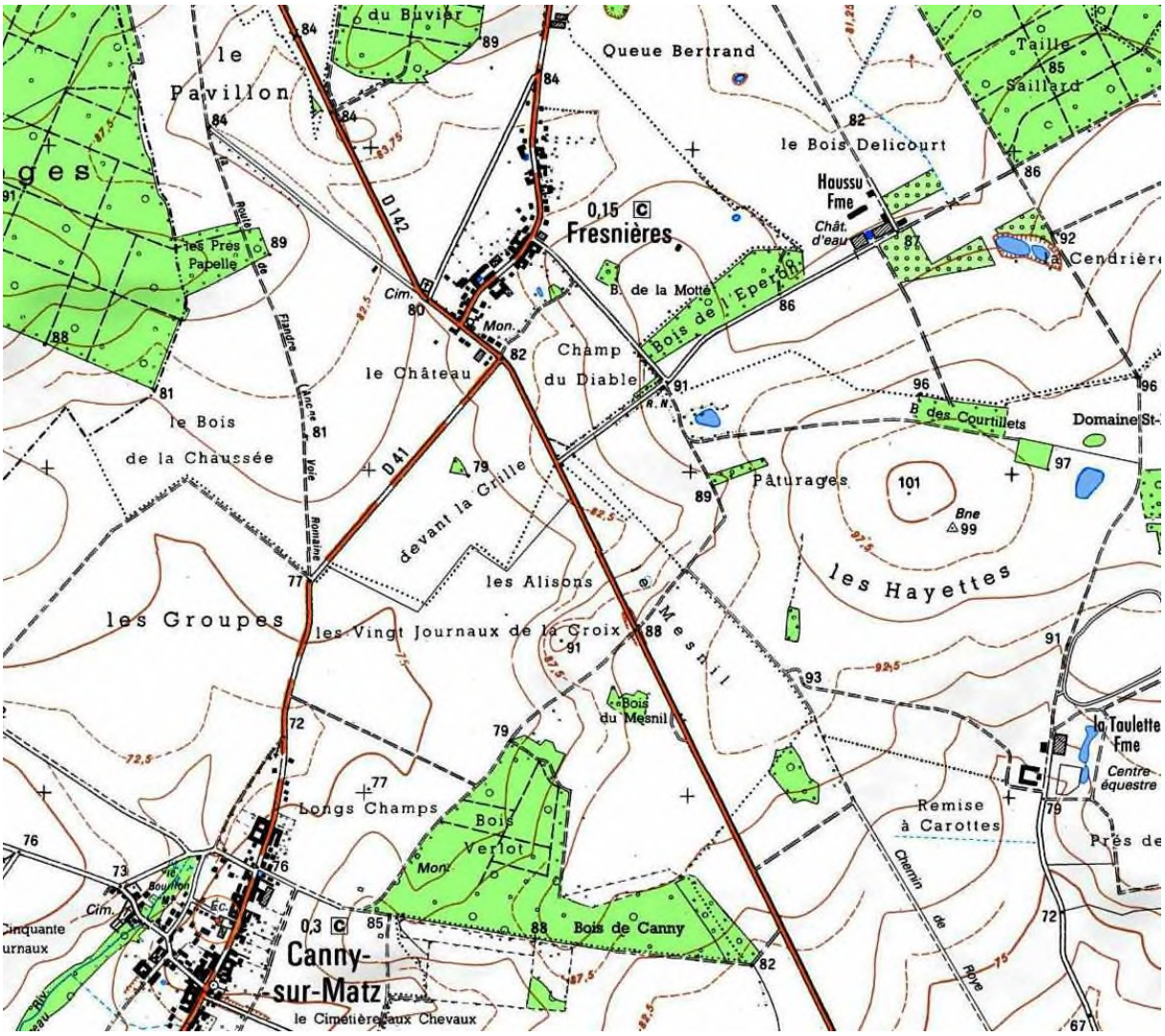
Langs skovens syd kant lå 9./R.84, omkring 200 meter fra den nordlige kant af Canny-sur-Matz. Til højre – stadig over skovens nordøst spids – fulgte 12. Kompanie. Den videre forbindelse til højre til 10. Kompanie blev opretholdt af pendulpatruljer, da i det skrå terræn de gravede stillinger i regnvejr hele tiden løb fuld af vand.

Også til venstre til 11. Kompanie og videre til I. Bataillon var gravene på grund af vand delvist afbrudte. På den anden side vejen – set fra graven – steg terrænet svagt over ca. 200 meter og herefter mere stejl at falde frem til la Toulette, der lå i en sænkning. Set i retning af fjenden lå til venstre en skovbevokset bakke, der for det fjendtlige artilleri dannede en fremragende observationspost og dækning, Da fronten stivnede, forløb venstre del af IX. R.K. linje generelt nord – syd, for her at svinge til en linje fra vest mod sydøstlig. Derfor var fjenden i stand til at rette en effektiv ild mod flanken.

Den grav, Regimentet rykkede ind i, fulgte bestemmelserne i bilaget "feltbefæstninger" i Felttjeneste Reglementet. Under efterårsmanøvre derhjemme eller på den hjemlige øvelsesplads, havde den uden tvivl ikke kun tilfredsstillet de højere og højeste stabe, men også været tilstrækkelig for soldaterne, der skulle opholde sig i gravene og dækningerne. I den lerholdige jord herude, opblødt gennem daglange regnvejr og delvist skrånende ned mod stillingen, var alle anstrengelser forgæves. De første skyttegrave var af mangel på de nødvendige materialer ikke stort bedre end kanaler. På steder havde man i bunden af graven lavet særlige afløbsrender til regnvands, for herefter at måtte konstaterer, at der derigennem kun blev opnået endnu værre udvaskning end der allerede før havde været tilfældet.

Dækningsrum var yderst primitive. Gravet ind i de lerede sider af graven, nødtørftig afstivet og måske dækket foroven af en dørplade med de foreskrevne 45 cm jord øverst – det var alt. De meget snu havde lagt hestemøg øverst, da den fjedrende virkning angivelig skulle taget noget af kraften af et granatnedslag. Som forhæng tjente en teltbane, som underlag halm, der imidlertid efter få dage kunne tage konkurrencen op med det værste pløre.

Foran stillingen var der etableret nogle få pigtrådshindringer. Herudover sikrede man sig på dette tidspunkt fremskudte poster og pendulpatruljer, specielt på regimentets fløje, hvor den forreste franske stilling lå i en afstand af omkring 800 meter. Foran skoven (9. Kompanie) var franskmændene 180-200 meter væk. Her fremskød kompagniet også i mørketimerne en underofficerspost.

Selve vagttjenesten blev sådan udført på den måde, at hver mand dag og nat havde 4 timers hvil og to timers posttjeneste. I de 4 postfri timer måtte naturligvis en del af folkene grave, dræne eller slæbe materiel, og hvad der ellers var af den slags opgaver.

Om eftermiddagen ved mørkefald og om morgenen ved daggry var der befalet "kampberedskab". Her stod hele kompagniet klar i graven, gruppefører, delingsfører, kompagnifører – alle stod klar til forsvar i graven for at kunne møde den onde fjende – der tilsyneladende, larmen fra den fjendtlige grav taget i betragtning, formentlig på samme tidspunkter indtog samme "parade-formation".

Den fjendtlige ild fra dag og nat kun ringe. Man kendte endnu på dette tidspunkt til artilleriets aften- og morgen "velsignelse". Alligevel gjorde den fjendtlige flankeild sig ubehagelig mærkbar, og kostede den **28. 10.** ved 11. Kompanie Utffz *Bley* livet.

Infanteriild var om dagen sjælden. Om natten kunne den være lidt mere omfattende på grund af enkeltes iver.

Den **29.10.** blev III. og II. afløst, mens 2. og 3. Kompanie afløste 1. og 4. i deres stilling. Kommandoen over II. Btl. blev denne dag overtaget af Hptm. *Fromm*, mens Hptm. *Marben* overtog 7. Kompanie.

II. Bataillon fortsatte ivrigt med at grave. Selvom regnen var ophørt, var der endnu på højre fløj af Regimentet (6. Kompanie) frem til R.I.R. 90 *et ubesat hul* på 600 m. (!). Et hul til 7. Kompanie på 150 m. var dækket af

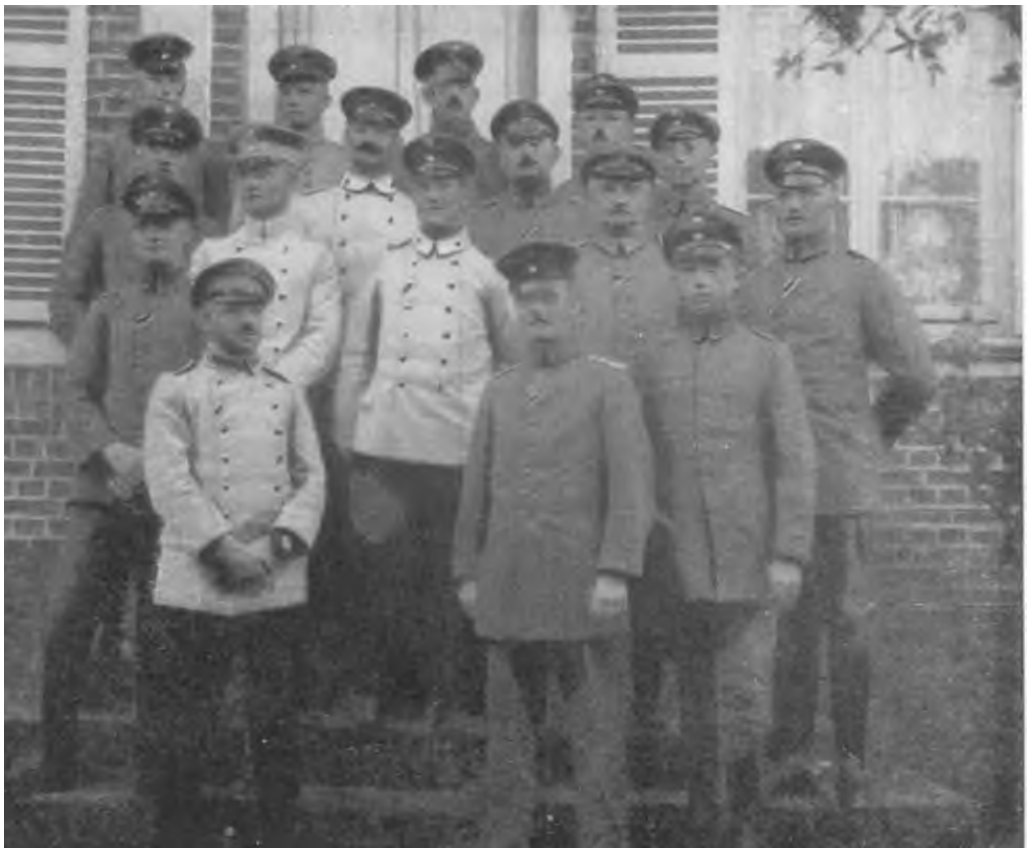
Offizierstellvertreter Speck, 1. Komp.

Vizefeldwebel Dohm, 6. Komp.

Regts.-Stab i Lens 1916
(fra venstre til højre)
Obltn. Schierning, Oberst Balthasar, Obltn. Maas (Rgts.-Adj.)

I. Bataillon officerer

”Pastor”, Klüver, Märchen med flere

en underofficerspost. Det var ikke meget bedre på regimentets venstre fløj. Også her var 240 meter *ubesat* og kun sikret af en endnu svag pigtrådshindring.

I løbet af den **1.11.** mødte ved regimentet blandt andre Ltn. *Gentzen*, Ltn. *Gregersen* og Vzfdw *Brinkmann*. Vzfdw Brinkmann vendte helbredt tilbage fra lazaret, og kunne samme dag modtage det E.K. II, der var tildelt ham.

Om aftenen blev I. afløst af III. Bataillon. I befalingen til afløsning havde Regimentet udtrykkelig fastsat, at afløsningen ikke måtte ske over la Potière, "da der i den sydlige udkant af la Potière *midt på vejen ligger en forsager!*"

(Det var endnu i de skønne dage, hvor hver enkelt forsager blev markeret, så de efterfølgende kunne sprænges væk af en pioner!).

Afløsningen gik glat. II. Btn. forblev i stilling.

2.11.1914 blev Vzfdw *Brinkmann* såret af et skud i benet under patrulje. Kompagnierne udbyggede yderligere deres stillinger, specielt forbindelsesgraven til Reservegraven, hvor Btls-kommandostationen var placeret. Ligeledes blev en 5-cm revolverkanon indbygget.

3.11.1914 besøgte den kommanderende General Boehn I. Bataillon i hvil og tildelte i denne forbindelse Utffz. *Höft* E.K. II.

Den 3. og 4. 11. forløb generelt roligt.

I de tidlige morgentimer den **5. 11. 1914** blev der gravet en standsestilling mellem la Potière og la Taulette, og tre kompagnier fra III. Bataillon indsat i forreste linje med forbindelse til I, som i natten fra 4./5. 11. havde afløst II. 9. Kompanie lå som reserve ved rækken af popler omkring 200 meter vest for vejen i den senere "Bataillonsgraben".

En stigende artilleribeskydning fik Oberstlt. *Balthasar* til kl. 1600 at alarmerer II. Bataillon. Allerede en halv time senere blev ordren trukket tilbage igen. Omkring kl. 2100 begyndte i retning af Roye en artilleri- og infanteriskydning, der hurtigt udvidede sig til Lassigny. II. Btl. blev forny alarmeret kl. 2130 og rykkede frem til en tidligere fransk grav omkring 800 m øst for vejen Lassigny – Roye. Den almindelige nervøsitet resulterede på begge sider i et planløst geværskyderi, der fortsatte frem til kl. 0130. I. Bataillon angiver for denne nat *et ammunitionsforbrug på 48.500 (!) patroner*. Skyderiet denne nat kostede Regimentet 7 døde og 14 sårede.

Den **6. 11. 1914** marcherede II. Btl. omkring kl. 0600 tilbage til Plessis.

Vzfdw. *Brinkmann, Harms* og *Kipp* forfremmes til Lieutnant d. R.

6. og **7. 11.** forløb rolig. Om natten 5./8. 11. blev III. Btl. afløst af II.

8. 11. 1914 overtog Ltn.d.R. *Maas* fra I/R.F.A. 18 funktionen som Regiments adjudant, som han på mønstergyldig måde skulle bestride i de fire år frem til Regimentets opløsning i december 1918.

Samme dag overtog Ltn. *Frhr. v. Groote* funktion som adjudant ved II. Btl.

Bataljonerne afløste nu hinanden med regelmæssige mellemrum. Regimentsstab og bataljonen i hvil flyttede **6. 11.** til Lagny.

Den **20.11.1914** ankom fra Ersatz-Bataillon Schleswig 2 officerer, 4 Offz.Stellvertreter og 699 mand, hvorved Regimentets kampstyrke, der til sidst kun nåede 47 officerer og 1.360 mand blev betragteligt forstærket.

Den **21. 11. 1914** faldt ved granatfuldtræffer Offz.Stellv. *Runge* og *Lamersdorff*. Offz.Stellv. *Poggenklatz*, der først den 17. 11. Ldstm. Btl. Brandenburg var kommet til Regimentet, og 1 mand blev såret af samme granat.

Med den yderligere forstærkning på 7 underofficerer og 292 mand fra Schleswig den **30.11. 1914** havde Regimentet

Forplejningsstyrke på	63 officerer, 2.699 mand, 208 heste
Kampstyrke på	51 officerer, 2.394 mand

Regimentet havde brugt november måned til at udbygge dens stillinger. Nye dækningsrum blev bygget, lavet skydestande, udbedret skydeskår, ryddet skudfelter, brystværn forstærket. Løbegrave blev udvidet og gjort dybere, delvist forsynet med træriste, geværstøtter og patronlagre forbedret, gravene sløret mod observation fra lufte, pigtrådshindringerne foran stillingen forstærket o.s.v. Og ikke for at glemme latriner!

Under skansearbejdet havde man den store ulykke at gennemskære drænrør, hvorved vand i stillingen endnu værre.

Første **halvdel af december** gik uden væsentlige hændelser. Divisionen befalede, at I. og III. Bataillon gensidigt afløste hinanden, mens II. Btl. skulle afløse internt med to kompagnier.

En melding fra III. Btl. den **9. 12.** til den afløsende I. Btl. giver et overblik over det materiel, der var samlet i den forreste stilling:

152.185 patroner, 200 spader, 55 hakker, 51 skærme, 2 korte økser, 2 spejle, 1 træhammer (men ikke den til slagbolte!), 1 sav, 1 langskaftet økse, 6 tønder, 11 kedler, 15 spande.

Fredag den **18.12.1914** begyndte kl. 0600 en heftig artilleribeskydning med lette og middeltunge kalibre mod Regimentets stilling. Omkring kl. 0630 mindskedes ilden sig mærkbar. Kort efter fulgte ved venstre skovkant, tæt på det stedet, hvor 11. Komp. afsnits grav forlader skoven, en kraftig eksplosion, der ødelagde pigtrådshindringen i en bredde på 5-6 meter. Umiddelbart efter forsøgte fjenden her på en smal front at bryde ind i stillingen med en styrke på omkring 2 kompagnier. Den startede forsvarsild fra III. Btls kompagnier, der efter meldinger forbrugte 16.233 (!) patroner, forhindrede imidlertid fjenden i overhovedet at komme fremad, og styrken trak sig herefter langsomt tilbage. Franske kompagnier, der samtidig gik frem længere mod syd, men som imidlertid end ikke nåede frem til hindringen, trak sig også tilbage.

Omkring kl. 0730 som det begyndte at blive lyst, hørte skyderiet op. Mens R.84 måtte beklage tab på en død og 4 sårede, blev der optalt 62 faldne franskmænd – heraf 25 i pigtråden – foran stillingen. (Af senere fangeoplysninger fremgik, at de franske tab denne nat beløb sig til omring 240 mand!).

Et stykke tid senere viste der sig i den franske stilling et Røde Kors flag. Tilsyneladende ønskede fjenden at bjærge sine faldne og sårede. Da samme fremgangsmåde fra vores side under bevægelseskampe var blevet afvist fra franske side, tillod Regimentet efter kontakt med højere tjenestesteder, ikke fjendens forsøg.

Byttet af morgenens kampe var *to fanger*, der havde benyttet muligheden til under angrebet at løbe over. Desuden 22 geværer, 13 bajonetter, 7 officerssabler, pigtrådssakse. Desuden blev der fundet et stort antal smalle, lange brædder, i hvis ende der var bundet små sprængladninger, der kunne bringes til udløsning ved hjælp af en rivtænder anordning. Tilsyneladende var en sprængladning blevet udløst for tidligt under angrebet, da de øvrige brædder blev fundet før pigtråden.

Hvad angik angrebet mod 9. Komp. på venstre fløj af bataljonen, brød det sammen foran hindringen ikke mindst på grund af den flankerende ild fra 11. Komp og specielt fra dens M.G.

Blandt fjendens faldne, der alle kom fra 16. franske linjeregiment, var også den franske ministerpræsident Viviani's søn.

Fjenden gentog ikke sit angreb i løbet af den 18. 12.

Ved middagstid samme dag ankom til Rgts.Stab i Lagny fra Lockstedter Lager endnu en erstatningstransport på 1 Feldwebelleutnant, 10 underofficerer og 395 mand. Med denne transport kom også forfatteren til denne bog til R.I.R. 84, der uafbrudt de næste fire år skulle blive hans militære hjem.

Mens III. Btl. den **23. 12.** fejrede jul, kunne II. Btl. fejre den på selve dagen, mens I. Btl. måtte vente til 1. Juledag i Lagny.

I kirken i Lagny, der benyttedes af 4. Kompanie og dermed også af mig, som kvarter, fandt 1. Juledag kl. 1700 en gudstjeneste sted, hvor prædiken blev holdt af en ung krigsfrivillig (teologistuderende).

Der stod de, de gamle landeværnmænd og reservister, mellem dem de unge krigsfrivillige fra den sidste personelerstatning, kikkede på det tændte juletræ og hørte de gamle og ved juletid alligevel altid nye ord i Juleevangeliet. Fred på Jord! De fleste af dem var gift, og deres tanker fløj derhjem, hvor koner og børn ventede. Disse gamle værnemænd og reservister var blevet hårde af de uger, der lå bag dem, og alligevel var de nu bløde. De behøvede ikke at skamme sig, når en tåre løb over kinden, når den ene eller den anden tænkte på koner og børn derhjemme. Fra ru mandestruber lød de gamle, fortrolige julesalmer. Og da den gribende gudstjeneste afsluttedes med den evangeliske kirkes udgangsbøn, lød det som en enstemmig edsaflæggelse i det høje kirkerum:

"--- og var verden fuld af djævle, må det os dog lykkes!"

Året 1914 skulle ikke gå til ende uden at R.I.R. 84 stod overfor en ny fjende. Den **30. 12. 1914** dukkede for første gang tyfus-mistanke, ved 12. Kompanie. Få dage derefter – ved årsskiftet 1914/1915, der gik uden særlige begivenheder – blev tyfus også konstateret ved de øvrige kompagnier under III. Btl., og enkelte også tilfælde også ved I. Btl.

Regimentslægen, Stabsartz Dr. Wittern (som fordi hans diagnose altid lød: "Sejrrig ved Fronten!" oftest blev kaldt Dr. Siegreich) greb øjeblikkelig handlekraftigt ind. 12. Kompanie blev isoleret. Køkkenet fik særlige instrukser vedr. kogning af vand. Desuden blev der taget blodprøver af hver eneste mand. Hvordan dette gik for sig, beskriver følgende oplevelser:

Jeg lå med 4. Kompanie i Lagny kirke. Som underlag havde vi halm. Alligevel frøs man temmelig meget om natten, selvom to brandvagter fyrede natten igennem. Man var i hvert fald glad om morgenen når det dagedes, og man kunne rejse sig. Herefter gik det ned til bækken, hvor man –

hvis den var tilfrosset – slog et hul med en hakke for at vaske sig i det iskolde vand. Så væmmeligt koldt det også end var ved første øjekast - bagefter bredte der sig en behagelig varme gennem kroppen. "Kompagni antrædning til eksercits!" – Hvad hjælper alle eder og forbandelser i trøjen. Udtrædning, antrædning og afmarch var et fedt! "Marchretning mod bækken!" – Hvad skal det nu betyde? Der blev gjort holdt i en frugthave og geværerne sat sammen. "Antrædning foran geværerne!" – Godt, også det nu! "Forreste geled. 10 skridt frem! Marsch-Marsch!" – Nu bliver det dog snart også for morsomt for de gamle jenser! Nu kommer sanitetspersonel, trykker hver mand en lille trææske i hånden, der ligner det paphylster, man i dag bruger om tandpasta. Øverst gennem korken sidder et lille greb, der i æsken bliver til en lille ske! Nu går den ikke længere, hvad er der dog i gang?! "Mod venstre to skridts afstand! – Hør efter! Hver mand sætter sig nu ned og lægger sit morgenæg, og fylder dermed den lille flaske i trækassen!" Du milde himmel! Man oplever i trøjen jo de mest umulige ting, men at skulle "indøve" selv denne beskæftigelse på kommando og i rækker og geled, den var godt nok ny!

Og så var der noget at se på! Jublende gjorde de som befalet, der havde sovet længe om morgenen, og derfor ikke havde nået at fået langt deres morgenæg. De øvrige, der som det sømmer sig for en ordentlig soldat, havde gennemført denne behagelige beskæftigelse før tjenestens begyndelse, *sad nu på hug og anstrengte sig, så deres øjne næsten sprang ud af hovederne …*

Under denne skydeøvelse opnåede næsten 90 % af kompagniet de ønskede resultater! De øvrige 10 % måtte efter tjenesten gennemfører "sigteøvelser" og afleverede så inden middag deres lille flaske!

Med Regimentslægens afgørende forholdsregler, lykkedes det da også snart at befri Regimentet for tyfussens svøbe. Mod slutningen af januar blev tilfældene færre og ophørte mod slutningen af februar. I alt blev 110 mand syge, hvoraf 10 mand døde af sygdommen.

Regnen, der igen satte ind i **midten af januar** gjorde på ny stillingen næsten uanvendelig. Graven var på steder så fuld af vand, at den ikke kunne passeres. Gravsider og dækningsrum styrtede sammen, da pumperne ikke kunne klare de store mængder vand. Da jorden var så gennemblødt, trængte grundvand ind i dækningsrummene.

Man begyndte at indbygge træstammer som afstivningspæle i dæmningerne, så tagene kunne forstærkes. Gravsiderne blev forstærket med fletværk og kraftige pæle. Hele stillingen skulle forsynes med løbebroer.

Den fjendtlige artilleri- og infanteriild var til at holde ud, vores egen ringe. Modsat var patruljer fra begge sider hver nat aktive i ingenmandsland.

Utffz. *Schuldt*, Krgsfrw. *Bruhn* og *Brocke,* alle fra 5. Kompanie, bragte i to fjernpatruljer den **6.** og **7. 1. 1915** så fremragende resultater med tilbage, at den Kommanderende General *Exz. v. Boehn* få dage senere personligt i graven overrakte *Schuldt* og *Bruhn* deres E.K. II.

I begyndelse af **marts 1915** forlod R. 90 som del af 18. Res.Div. R. 84 modtog 6.3. en Vzfdw., 9 Utffz og 416m mand personelerstatning og formerede efter korpsbefaling 13. og 14. Kompanie under Hptm.Weberhauer hhv. Obltn. Greuer. Yderligere blev der ved regimentet opstillet en Feld-M.G. deling 84 med tre geværer.

Med udtrækningen af R.90 forskød Regimentets linje. Til venstre blev to kompagniafsnit overdraget til R. 86 og overtog i stedet til højre fire afsnit fra R.90 – umiddelbart foran Fresnières. Fra dette tidspunkt skete afløsning hver 6. dag.

Den **16.3.1915** stod II. Btl. opstillet langs vejen Fretoy – Beaulieu som parade for den Øverste Krigsherre. Den **25.3.** ankom 33 mand fra Rekrutdepot Crisolles.

Overtagelsen af R.90 afsnit havde en gunstig virkning. Stillingen til højre for den lille skov var - ikke mindst fordi regn efterhånden hørte op – tørrer. Fjenden lå mellem 1.000 og 1.200 meter væk. Landsbyen Fresnières lige bag fronten gav beredskabskompagnierne en velkommen mulighed for underbringelse i kældrene. Men frem for alt var dækkede adgangsveje tilstede, der muliggjorde en uhindret trafik også ved dagslys.

Den **7. 4. 1915** placerede Gefr. *Rogge* (8. Kompanie) tre skilte med billeder fra tyske krigsfangelejre på den fjendtlige pigtråd, som den næste nat blev fjernet af franskmændene. Da samme kompagni den **25. 4** udsendte en fjernpatrulje, vendte Krgsfrw. *Lindemann* ikke med tilbage. Han er tilsyneladende faldet i krigsfangenskab.

I begyndelsen af **april** kom den første begyndelse på det planmæssige graveri. Ved middagstid kom 4. Kompanie hjem fra eksercits. Feldwebel *Putzehl* (4. Kompanie) vekslede et par ord med sin kompagnifører, Obltm. *Kühling*, som herefter fjernede sig. "Træd frem, hvem der har forstand på havearbejde! Jeg skal bruge 40 mand!" Ha! Muligheden for at trykke sig i sigte! Og så stod allerede det dobbelte antal parat. Fw. *Putzehl* så én gang på de mange krigsfrivillige, der var trådt an, helt langsomt fra top til tå. Det var tilstrækkeligt til at de trådte tilbage.

"Hvad er De af profession?" – "Bogholder, Herr Feldwebel!" - "men jeg har en kolonihave derhjemme – Efter at Feldwebel *Putzehl* to gange havde gennemgået rækken, havde han endeligt sine 40 mand! "Nu spørger jeg endnu engang. Kan I omgås en spade?" Enstemmig Ja! Hertil Fdw. Putzehl: *"Godt! Så træder De i aften an kl. 2000 med stormoppakning og går frem til skansearbejde!"*

Og mens der var et glimt i hans øjne, lød der et latterbrøl fra de øvrige, der ikke var blevet ramt af hans "trykkepost", og som til sidst måtte også "havearbejderne" overgive sig.

Fra **begyndelsen af maj** måtte kompagnierne i ro nat efter nat rykke frem for at udgrave en standselinje. Hver deling, ja hver gruppe blev tildelt et bestemt antal meter, der skulle udgraves. Grupperne arbejde på akkord. Var man færdig, kunne man rykke hjem. Denne natlige skansning fik til resultat, at folkene hellere var fremme i stilling ned i hvil. Fremme måtte der naturligvis også arbejdes, men derimod bortfald en næsten 1½ time lange tur frem og tilbage.

I begyndelsen af juni øgedes den fjendtlige artilleri påfaldende. Den **6. 6.** om eftermiddagen blev Canny-skoven mellem kl. 1700 og 1800 ramt af næsten 800 granater, delvist fra endnu ikke fastlagte batterier.

Den **7. 6. 1915** om morgenen kl. 0700 begyndte fjenden på ny planmæssigt at beskyde Canny-skoven. Fra kl. 0900 blev ilden kraftigere. Omkring kl. 1030 standsede skydningen pludseligt. Samtidig begyndte fjendtlig infanteriild langs hele fronten.

Vores folk, der stod kampberedt i deres dækningsrum, opfattede infanteriilden som deres egen. I troen på, at franskmændene angreb, stormede de ud af deres dækninger og frem til skydeskårene. I dette øjeblik satte artilleriilden ind igen mod Canny-skoven, hvor foruden talrige sårede også *9 kammerater* faldt som offer for deres pligttroskab. Kl. 1115 døde den fjendtlige ild hen for helt at ophører omkring 1130. Et infanteriangreb fulgte ikke.

I den lille skov så det frygteligt ud. Næsten intet sted i kraven var forblevet hel. Skyttetrin, geværstøtter, patronkasser, afstivninger, brædder, stammer – alt imellem hinanden, så det ikke var muligt at komme igennem. Ved at opbyde alle kræfter var det hen mod aften igen muligt at passerer dækket gennem graven.

Den **8. 6.** vendte Rgts.Kdeur Oberstltn. *Balthasar* tilbage fra orlov, og begav sig med det samme frem, for at orienterer sig om stillingens tilstand. Oberstltn. *Balthasar* og Rgts.Adj. Ltn. *Maatz* blev fra 16.6 – 28. 6. 1915 beordret til det aktive IX. A.K., som var involveret i kampene ved Moulin-sous-Touvent. Major Fromm (III.) overtog i denne periode kommandoen over Regimentet.

Efter mørkefald den **19. 6.** overlevede de to Utffz. *Springer* og *von Bargen* (3. Komp.) et heftigt sammenstød. Fra skovspidsen gik de til Højde 91 og stødte stødte lige før den fjendtlige pigtråd på en fjendtlig patrulje af samme styrke. Under det opstående håndgemæng, hvorunder Utffz. *Springer* to gange blev ramt af en geværkolbe på ryggen og fik et skud gennem en finger, lykkedes det ham alligevel at skyde de to franskmænd og tage deres huer, der tilhørte de franske alpejægere, og deres geværer, som efterfølgende blev afleveret til Regimentet. Utffz. *von Bargen* var uskadt.

R.I.R. 84 kampstyrke den **1.7.1915** var:

I. Bataillon:	20 officerer	755 mand
II. Bataillon:	17 officerer	917 mand (inklusiv 13. Kompanie)
III. Bataillon:	20 officerer	989 mand (inklusiv 14. Kompanie)
Feld-M.G. deling 84:	1 officer	49 mand
Feld-M.G. deling 19:	-	19 mand
Totalt	58 officerer	2.729 mand og til sammen 243 heste.

Den **5. 8.** ankom 200 mand erstatningspersonel fra Ersatz-Bataillon, L.I.R. 55, der formeres i et Landsturmkompanie.

Om natten **19. til 20. 8.** gik en officerspatrulje under Hptm. *schlettwein* (Ltn. *Schoon*, Utffz. *Baasch* og Krgsfrw. *Klingebeil* frem i ingenmandsland for at fastslå udbygningen af den fjendtlige skyttegrav. Patruljen nåede uskadt tilbage.

I løbet af måneden forbedrede Regimentet dens stilling dag for dag. Graven var sikret af en dobbelt- eller tredobbelt – op til 20 meter – bred pigtrådshindring. Dækningsrummene var bygget på en måde, så de virkeligt kunne beskytte mod let og middeltung artilleri. Adgangs- og løbegrave var tilstede i fornødent omfang. En tipvognsbane gjorde det lettere at bringe materialer frem.

Men også bagude var der sørget for indretninger, der kunne få den enkelte til at føle sig godt tilrette. Alle havde en trådseng. Bade- og aflusningsanstalter blev flittigt benyttet. Et soldaterhjem og en biograf blev indrettet i en gammel lade. Hjemorlov blev bevilget i stort omfang.

Mellem soldaterne og lokalbefolkningen herskede en fredelig sameksistens. Næsten alle havde en "vaskekone", som vaskede og vedligeholdt hans tøj.

Javist, når vi dengang hørte om andre regimenters sejrsrække, opstod der vel hos den ene eller den anden en følelse af misundelse, en forbigåelse. Og alligevel stillede netop denne stillingskrig med dens konstante ensformighed, sin uafbrudte posttjeneste og risiko, betydelig krav til de gamle landeværnsmænd eller reservisters nerver. Stillingskrigen foran Canny var dengang ingen glad og fornøjet krig, og alligevel kostede den Regimentet i det næsten hele år uden nogen større kamphandling *82 faldne, 104 sårede og 5 savnede*.

De fleste faldne fra denne periode hviler på soldaterkirkegården i Lagny, som de sørgende kammerater dengang havde anlagt.

Stillingskampe i Artois.
(Angres, Givenchy, Giessler højder)

(25.10 – 10.12.1915)

Den **22. 10. 1915** forlod R.I.R. 84 efter næsten et års virke de hidtidige lokaliteter, og nåede efter 12 timers rejse med fire transporttog fra Apilly over Laon, Hirson, Valenciennes til Drocourt ved Hénin-Lietard. I. og II. gik i kvarter i *Avion*, III. i *Sallaumines*.

Hvad var situationen her?

Mens den tyske hær i Øst truede med ødelæggende at slå russerne, havde franskmændene og englænderne fra omkring maj 1915 løbet storm mod de tyske stillinger. Under disse kampe var Ablain, Carency og en del af Loretto højderne gået tabt for os. I sidste halvdel af september måned 1915 fornyede fjenden dens forsøg på gennembrud, og havde opnået nye resultater. Souchez og Neuville var besat af ham. Kun i skoven ved Angres og på Giessler højderne (mellem Souchez og Givenchy) holdt vi på dette tidspunkt stadig de sidste udløbere af højderne i vore hænder). Lykkedes det fjenden også at fravriste os disse, ville han kunne se mange kilometer ind i baglandet. Det var derfor en nødvendighed for os, ubetinget at holde denne stilling, da begge højder var nøglepunkter for stillingen mellem Loos og Arras.

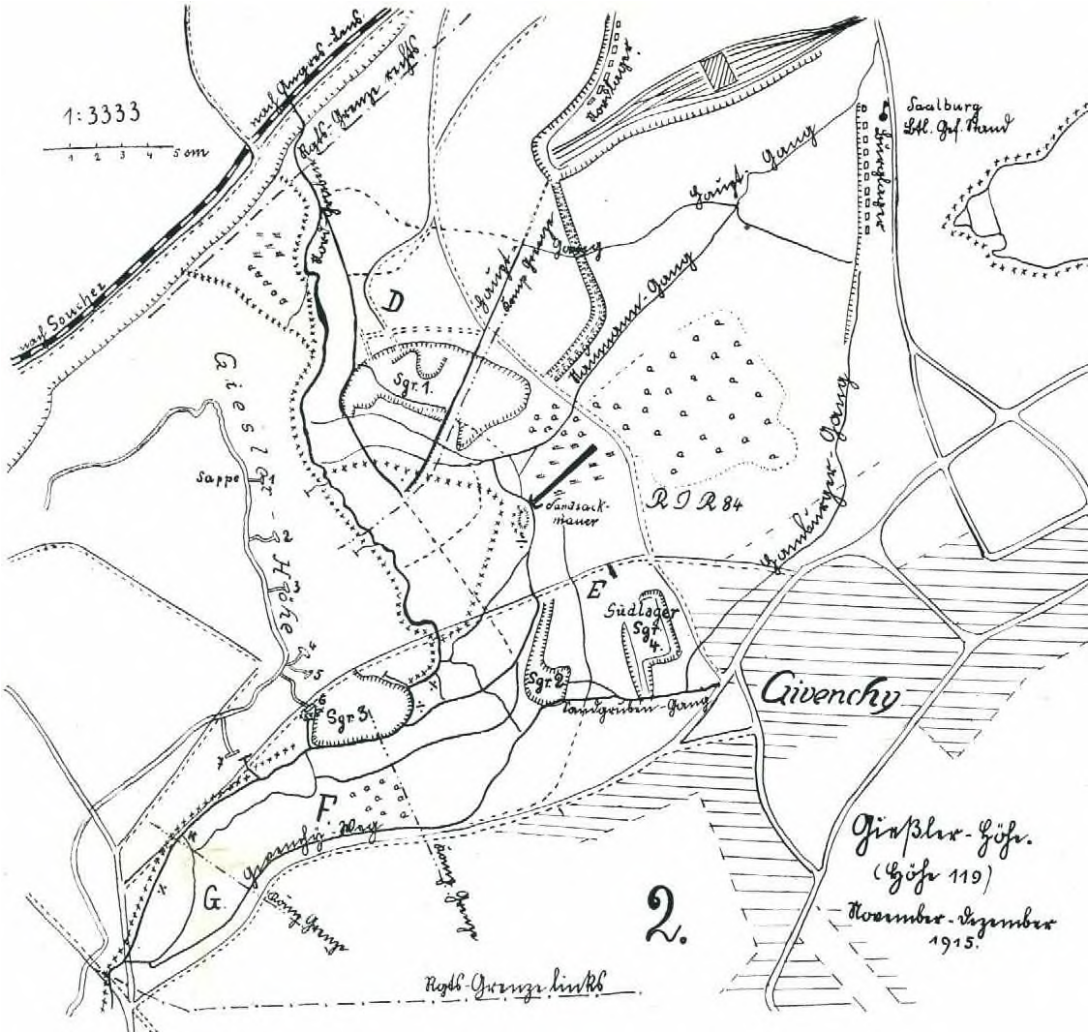
Res. 84 stilling forløb umiddelbart langs *Giessler højden* (119) fra kort efter jernbanelinjen *Lens – Angres – Souchez*, i en bue mod øst til det såkaldte femvejs-kryds (mellem *Givenchy* og *Souchez*).

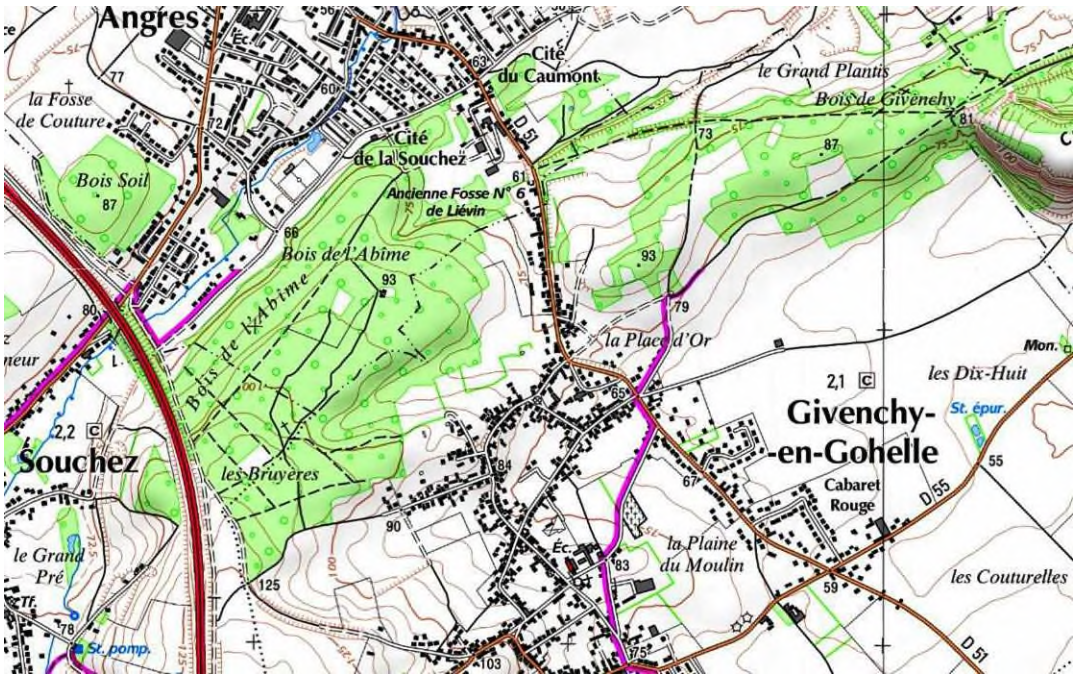
Om aftenen den **29. 10. 1915** afløste Res. 84 I.R. 134 med III. i forreste linje (rækkefølge 12., 11., 10. og 9 Kompanie), I. i Beredskab, mens II. forblev i såkaldt hvil i Avion.

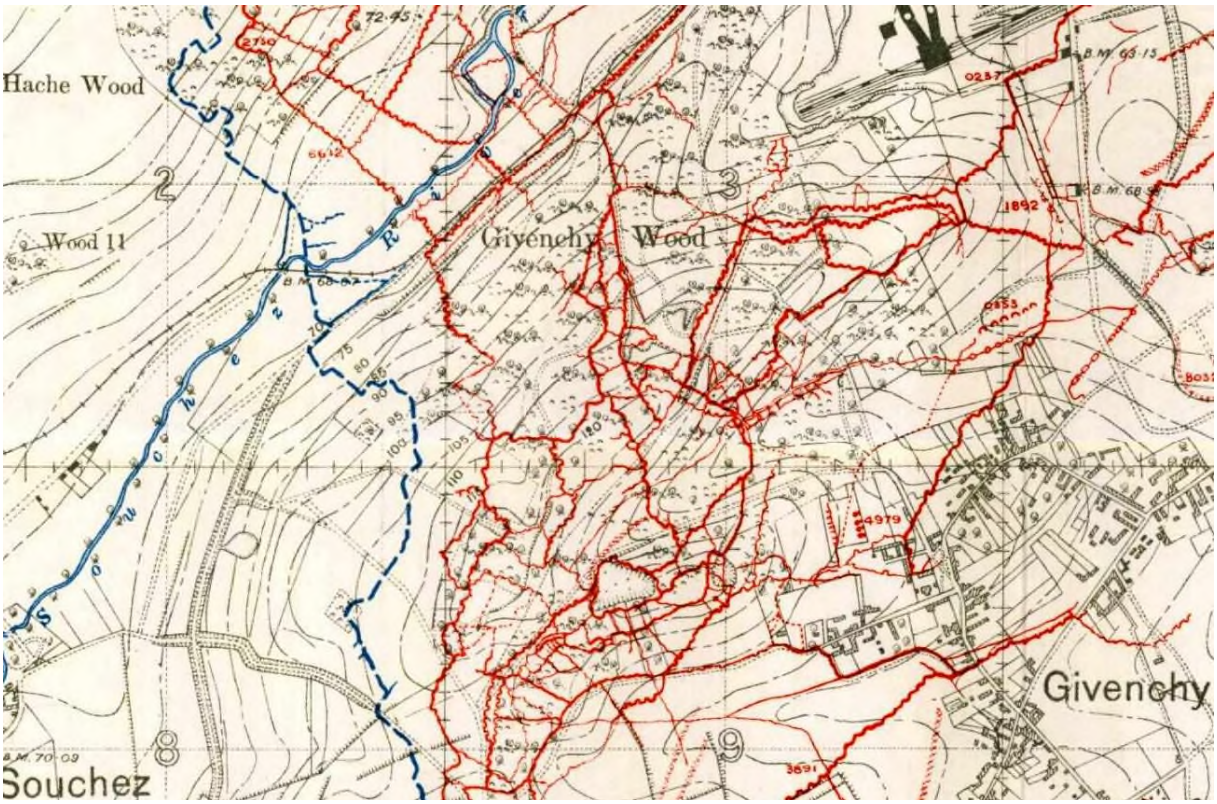
13. og 14./R.85 overgik til Res.Jäger.Btl. 9.

I silende regn blev afløsningen gennemført uden nævneværdige problemer trods det fjendtlige artilleri og infanteris vilde skyderi, selvom der blev lidt forskellige tab.

Ganske vist var der skyttegrav, men disse var i den grad fyldt med vand, at de for langt den største dels vedkommende overhovedet ikke kunne passeres. Med utålmodighed blev dagens kommen afventet, for overhovedet at kunne se sig omkring efter bare et lille stykke tørt jord, hvor man kunne sidde. Og da så dagen endeligt gryede, og man kunne se sig omkrig i stillingen, blev soldaterne en smule mærkelig til mode. Stillingen *faldt* fra venstre fløj af regiments-afsnittet mod højre med omkring 80 meter. Graven, hvis man overhovedet kunne betegne denne fordybning i mudderet som sådan, var regelrette vandløb. Dækningsrum var overhovedet ikke til byggede, og erstattet af de mest primitive dækninger. Hvor det var muligt et par brædder, et par træstammer, måske endda et par tunnel-brædder sat på siden, overdækket af en teltflage – det var de bombesikre – men i virkeligheden ikke engang regnsikre dækninger på Giessler højene!!!

1:3333
Saalburg
Sappe
Sandsack-mauer
RIR 84
Südlager
Sgr 1
Sgr 2
Sgr 3
Sgr 4
Givenchy
Giv.Blw.-Höfe.
(Höfe 119)
November-Dezember
1915.
2.

Angres
Cité du Caumont
le Grand Plantis
Bois de Givenchy
la Fosse de Couture
Cité de la Souchez
Bois Soil
Ancienne Fosse N° 6 de Liévin
Bois de l'Abime
la Place d'Or
les Dix-Huit
St. épur.
Givenchy-en-Gohelle
Souchez
les Bruyères
Cabaret Rouge
la Plaine du Moulin
le Grand Pré
les Couturelles
St. pomp.
D 55
D 51

Træristene svømmede (!!) i gravene. Ud af det, der måske i tørre perioder havde været siden af graven, ragede våben og udrustning af enhver art, og hænder og ben fra begravede soldater. Det daglang regnvejr havde forvandlet lerbunden til en grød af pløre, der i kilovis hang fast i støvlerne, tilsmudsede tøjet og – hvad værre var – til dels fyldte geværerne, så låsen ikke længere kunne lukkes op og i.

Fjenden lå i 11. og 9. Kompanie afsnit på steder kun 25 meter væk. Uafbrudt kasten med håndgranater var derfor på dagsordenen. Ved 12. Kompanie var afstanden op til 200 meter. Også i 10. Kompanies afsnit var afstanden i starten 200-250 meter, men blev kort efter forkortet til 70-100 meter efter udgravning af en forbindelsesgrav, der skar over buen.

Da det ikke var muligt med den korte afstand til fjenden at etablerer en ordentlig hindring af pigtråd, blev der fra baglandet båret spanske ryttere og pigtrådsbukke frem og kastet over kanten på graven. Med tiden kom disse til at danne en interimistisk hindring.

Det øjeblikkelige påbegyndte skansearbejde måtte udføres med største forsigtighed. Så snart franskmændene blot hørte et enkelt spadestik, trådte hans skarpskytter i funktion, og heller ikke hans håndgranater kostede uvæsentlige tab. Eksempelvis lavede gravearbejdet ved 12. Kompanie om natten **26./27. 10.** lidt for megen støj. Franskmændene iværksatte øjeblikkeligt et angreb med håndgranater langs hele afsnittet, der dog denne gang snart døde ud under en effektiv artilleri spærreild. Artilleri- og infanteriilden fortsatte dog resten af natten.

Da det disse dage viste sig umuligt at bringe forplejning frem, måtte hver mand, da I. Bataillon om natten **27./28.10.1915** afløste III. Btl., selv medbringe sit behov for mad og drikkevarer. Rækkefølge i fronten: 4., 3., 2. og 1. Kompanie. II. to kompagnier i beredskab, to i reservestilling, III. i Avion.

I. Btl. fortsatte skansearbejdet. For at fjerne den forfærdende lugt af rådnende lig, blev det forsøgt at bjærge disse – i det omfang de var synlige – for at begrave dem. Selv med bedste vilje var det ikke altid muligt, så lig i og omkring stillingen måtte dækkes med jord og kalk.

Den **29.10.** kom II. igen frem, I. rykkede til Avion. III. placerede 10. Komp. på skråningen, 11. til Angres (en deling på Giessle bakken bag højre fløjkompagni) og 9. og 12. langs banedæmningen.

III. Btl. stod dermed for hele materieltransporten. Kun dem, der selv har deltaget heri ved, hvor meningsløst bittert det var, når man under orlov derhjemme hørte: ”I Øst kæmper den tapre hær, i Vest er den brandværn!” – Regn og hele tiden regn! Jorden fuldstændig opblødt og mudret. Ingen grav, ingen vej, ingen sti er mere farbar. Ingen dækning, ingen ly. Altså frem til Pionerpark eller ammunitionsdepot. Den tunge last på ryggen. I højre

hånd den lange stok, som mændene hele tiden målte hullerne for ikke at drukne, som var sket for to mand ved venstre nabo (II. Bay. A.K.). som *druknede i en stillingsgrav på sydskråningen af Giessler-højen*!!

Rundt om hersker totalt mørke. Der! En hvislen! En fransk lyskugle sendes op og svæver nu i sin faldskærm langsomt mod jorden. Alle står fuldstændig stille og ubevægelig. Lyskuglen daler nærmere jorden, nærmer sig bærergruppen. Snart har franskmændene opdaget den. Hans maskingeværer åbner op! Og så kaster alle sig ned, ind i skidtet, uanset hvor!

Endeligt standser maskingeværernes knitren. Alle rejser sig igen. Alle samler igen sine sager sammen. Føreren fastslår, at alle endnu er til stede. Ikke fordi en havde trykket sig! Nej, manden vidste med sikkerhed, at kammeraterne derude foran hårdt manglede det, han bar på, og han lige så sikker på, at i morgen eller i overmorgen, når *han selv* var der fremme, andre ville bringe ham mad, ammunition, pigtråd osv. "Fortsæt". Igen går det mosede fremad. Der slår en ned! Intet er sket, videre! Nu blandet artilleri sig igen, nu infanteriet. Intet under at afstande, der normalt ville vare 20 minutter at tilbagelægge, nu tager både 2 og 3 timer. Og så igen turen tilbage. Endnu engang på med læsset og så endnu engang frem i stillingen. Stakåndet når man igen frem. Der er i mellemtiden endnu et par mand såret. De må tages med tilbage.

Så går turen igen bagud. På teltdugen, der er fæstet mellem to tykke stænger og bæres på skuldrene af to mand, ligger den sårede kammerat, der kun med et enkelt sår ankommer levende på forbindepladsen. Han stønner og gir sig. Enhver bevægelse, hvert stød, giver ham med sit maveskud, vanvittige smerter. Kammeraterne, der bær, ved det. Så forsigtig som muligt vakler de videre. Den forreste bærer glider i et hul. Den sårede skriger op, nej – brøler af smerte. Bærerne retter sig op og går videre! Så slår et artillerilag med granater og schrapnells ned i nærheden. De kan ikke kaste sig ned, som de rent instinktivt plejer at gøre. De må blive stående med deres kostbare last. Hvor mange er ikke selv blevet såret under denne kammeratskabshjælp. Men når de imidlertid hel og velbeholdent ankommer i baglandet og får afleveret den sårede på samlestedet, var de ikke kun gennemblødt af regn, men der var heller ikke en tør plet på deres trøjer på grund af sved. Hatten af for disse kammerater, som pligttro nat efter nat sled og slæbte der ude. For hvor mange lagde disse kolde, våde nætter kimen til alvorlige sygdomme?

Den **30.10.** lå der hele dagen under artilleriild, hvorunder blandt andet Vzfdw. *Thoms*, en god kammerat, blev alvorlig såret.

Den **31. 10.** rykkede III. om aftenen ind i forreste stilling, II. til Avion og I. i beredskab.

Om morgenen den **1. 11.** begyndte et regnvejr, der varede uafbrudt i tre dage. De allerede delvist sammenstyrtede gravsider styrtede nu helt sammen. Gravene blev oversvømmet og var upasserbar. Ethvert arbejde i graven var umuligt. Folkenes anstrengelser var uhyrlige. Og alligevel var stemningen alt andet end nedbrudt. Om natten fra 1. til 2. 11. gik den handleglade krigsfrivillige *Reisewitz* (12. Komp.) endnu engang frivillig på patrulje. Kort efter hørte man skyderi og brag fra håndgranater. *Reisewitz* kom ikke tilbage. Bataljonen meldte ham savnet indtil endeligt efter lange måneder nyheden indløb, at den tapre patruljesoldat hårdt såret var faldet i fransk krigsfangenskab, og den 4.11.1915 var død for Tyskland på det franske lazaret Houdain.

Om natten til **3. 11.** gik I. endnu engang frem, II. i beredskab. Regnen fortsatte uden pause. Vandet var steget så meget i gravene, at folkene på steder kravlede op af graven og satte sig oven på brystværnet. Da franskmændene så dette, satte også enkelte af dem sig op på kanten af deres grav. På steder blev der kastet cigaretter til hinanden. Man gjorde intet, selvom der på steder kun var 20 meter imellem.

Det var kun godt, at franskmændene præcist led lige så meget som os under vandet. Herigennem var man – i det mindste om dagen – sikret mod angreb.

Dagen før (**2.11.**) havde kommandøren for 18. Res.Div. om morgenen opsøgt kommandøren for Res. 84, Oberstltn. *Balthasar* i Avion. Sammen tog de til *Fabarius-bakken* (bakke stik nord for vejkrydset Givenchy-Avion og Vimy-Angres). Gennem artilleriobservatørens kikkert kunne *Generalltn. Wellmann* genkende et stykke skyttegrav nedenfor den østlige kant af Giessler-højen, der af artilleriobservatøren udpegede som fjendtlig. Da denne oplysning viste sig sand, indså Exz. Wellmann den fulde betydning af denne kendsgerning. Da IX. A.K. havde overtaget afsnittet fra Gardekorpset, havde den haft opfattelsen af, at Giessler-højen helt og fuldstændig var på vores hænder. Den netop gennem kikkerten fastlagte kendsgerning viste imidlertid, at denne opfattelse ikke var rigtig. *Tværtimod var en del af denne høj, der beherskede området langt ind i baglandet, på fjendens hænder*.

I dette øjeblik blev beslutningen om stormen på Giessler-højen født, der den 21. 2. 1916 blev gennemført, og som der senere skal berettes om.

Forberedelserne til angrebet blev – naturligvis i hemmelighed – straks påbegyndt. Frem for alt startede en omfattende opklaring af forterrænet og de fjendtlige stillinger gennem patruljer, for hvilke Exz. *Wellmann* i en divisionsbefaling fra **8.11.** særligt udtalte sin anerkendelse til R.84.

Fra den **7.11.** fulgte afløsning hver 3. dag. Desuden blev der bevilget hver mand et særligt forplejningstillæg på en dobbelt tobaksration, 100 gr. flæsk eller røget kød, 75 gr. chokolade og 200 gr. æggetvebak.

Da den **13.11.** omkring kl. 1500 vores artilleri sendt et par kraftige granater ind bag den franske grav på venstre fløj af Regimentet, kunne der straks mærkes en kraftig bidende luft, som fik øjnene til at løbe i vand. Tilsyneladende var en gasbeholder hos franskmændene skudt i stykker. De dengang lige indførte gasmasker virkede ved denne lejlighed udmærket.

Divisionen havde udset R.84 til stormen på Giessler-højden. I den forbindelse var det imidlertid nødvendigt at bygge storm-udgangsstillinger og beredskabsgrave, samt at konstruere batteristillinger. På grund af de umenneskelige anstrengelser, R.84 i disse dage måtte udholde, mere i kamp med naturkræfterne end mod fjenden, kunne denne ydereligere arbejdsbyrde ikke pålægges regimentet. Foruden divisionens husarer, træn og kolonner, blev derfor også dele af 81. Inf. Brigade (I.R. 163) trukket til for at arbejde i regimentets afsnit.

Om aftenen den **14. 11.** gik Ltn. *Iversen*, Vzfdw. *Petersen,* Krigsfrw. *Popp* og *Mohr* på en næsten to timers patrulje, der hjembragte væsentlige informationer.

På en konference med Divisionskommandøren Exz. *Bellmann* i Lens sidste søndag i advent (**21.11.**) og divisionens regimentskommandører gjorde Oberst *Balthasar* det klart, at R.84 i den grad havde lidt under de trøsteløst dårlige forhold i stillingen, at den formentlig ikke ville være frisk nok til det planlagte angreb. Det var desuden endnu ikke til at forudse, hvor megen tid, der var nødvendig til forberedelserne. Han henviste til, at på trods af den bedste forsorg, sundhedstilstanden ved kompagnierne fra dag til dag forværredes.

To dage senere fejrede regimentskommandør for R.84, *Oberst Balthasar* sin fødselsdag. Det skulle blive hans sidste!

Den **22. 11.** befalede regimentet, at der med officerspatruljer præcist skulle fastslås, hvor den forreste fjendtlige grav befandt sig, hvor langt han de forskellige steder lå fra egen linje, og hvor (og hvorvidt) fjendtlige sappe var gravet frem. Under 5. Kompanies officerspatrulje under Ltn. *Mauf*, 7. Kompanies under Ltn. *Iversen* og 8. Kompanies under Ltn. *Beushausen* kunne gennemføres uden tab, og hjembragte de befalede oplysninger, blev 6. Kompanies patrulje i Afsnit F under *Ltn. Schmarje* og Vzfdw. *Spillner* opdaget af fjenden og kraftigt beskudt, hvorved Ltn. *Schmarje* blev hårdt såret af geværskud og blev liggende i ingenmandsland.

Trods kraftig fjendtlig infanteriild gik hans kompagnikammerater Vzfdw. *Spillner*, Gefr. *Decker* og Ers.Res. *Lorenzen IV* frem for at bjærge deres løjtnant. Kravlende på alle fire, lykkedes det dem til sidst, selvom de så tæt på fjenden bragte sig selv i yderste fare. Desværre blev deres offervillighed og uselviske indsats ikke kronet med held. Selvom det lykkedes at bjærge Ltn. Schmarje, lykkedes det alligevel ikke at holde ham i live. Han døde på vej til lazaret og blev den **25.11.** sammen med to andre kammerater fra regimentet, under deltagelse af Div. kommandøren, stedt til sin sidste hvile på kirkegården i Avion.

Den daværende Vzfdw, senere løjtnant *Spillner* (nu præst i Jerstedt ved Goslar) skriver herom:

> Da jeg om morgenen den 22. november som Fzfdw. gjorde gravtjeneste fandt jeg Ltn. *Schmarje* på venstre fløj af 6. Kompanie kompagniafsnit. Vore haubitser skød lag og lag mod den fjendtlige grav, der måske lå mindre end 60 meter fra vores linje. Man så hver gang nedslagsvinklen og sprængstykkerne fløj os om ørene. Schmarje havde fået til opgave om aftenen at gennemføre en opklaring i forbindelse med den forestående operation, der i det mindste skulle forbedre forholdene i stillingen. Mens vi snakkede med dette, satte et af disse sprængstykker, som på mærkelig vis havde bøjet sig i en nærmest S-form, sig fast i træforskallingen. Når denne tunge type slog ned i vores grav i stedet for i den franske, kom de fra det "de tunge engelske artilleri ved Loos". Da jeg meddelte Schmarje, at jeg gik med – vi havde egentlig siden december immer hen gennemført 14 sammen - lyste hans ansigt op. Aftenen kom. Kompagnistillingen lå på dette tidspunkt på kreten og gik langs en af de fire grusgrave, på hvis anden side franskmændene lå. I midten drejede linjen tilbage bag kreten og havde så langt grusgraven rakte en fremskudt U-post, og en anden foran venstre fløj foran kreten. Fra denne post udgik vores patrulje. Den franske stilling var jo ovenfor Souchez erobrede tidligere tyske, altså var der hele tiden løbegrave, der kun nødtørftig var spærret med spanske ryttere. Terrænet var stadig fuldt af Elisabeth-Gardere [Garde-Grenadier-Regiment 3], som ofte stadig lå med gevær ved kind, som levede de endnu. Gennem en sådan løbegrav arbejdede vi os frem til den franske stilling. Her var alle i gang med arbejdet, slæbte materiel og skansede. Vi gik ind i den fjendtlige linje, først til venstre, der hvor den tidligere højskov begyndte, og hvor der altid stod en post. Frem hertil var der intet. Så rundt om et lille hjørne, og her var der intet. Man forsøgte at indpræge sig ruten. En sti syntes at fører direkte hertil. Schmarje indprentede sig det hele, mens jeg sikrede mod højre og venstre. På den måde

brugte han megen tid til at noterer sig alt. Så klatrede vi ud igen. Havde han kunnet rapportere alt det, han havde indpræget sig, ville formålet være opnået. "Vi må også frem til den anden fløj". "De sikre mod venstre, jeg afsøger alt til højre". Vi nåede et større granatkrater. Pludseligt revnede den overskyede novembernat og vi lå direkte foran en nedgravet post. Mens jeg endnu sikrede mod venstre, og Schmarje sagde: "De har set os", faldt der også det første skud på meget tæt hold, som sprøjtede pløre i mit ansigt. Det næste skud ramte *Schmarje* i venstre ben. "Jeg er ramt, Spillner!" Jeg trak ham med alt kraft ned i det forfærdende slam i krateret, men der ramte allerede det næste skud ham i højre side af halsen. "Spillner, nu dør jeg!" Der var ikke andet at gøre, end at hente hjælp. I det nu månelyse landskab havde man fra graven kunnet se det hele. Som jeg sprang op, og ville tilbage gennem den fjendtlige ild, var Utffz *Decker* og den tapre *Lorenzen* – han faldt en måned senere foran en engelsk underofficerspost i Afsnit U ved Lens – allerede på vej frem gennem pigtrådshindringen. Lorenzens bukser hang fast i pigtråden, men i et nu havde stærke hænder grebet fast i Schmarje og trukket ham gennem ilden, pigtråden og mudderet. Vi havde han igen med tilbage, men den aften var alle på stedet stille, og om morgenen var *Schmarje* død og med ham var igen et stykke af de gamle fjortener, som så længe havde levet med hinanden, revet væk. Endnu ville der være mange hovedskud og "skud fra Loos", ælte og minetransporter, før der kunne fejres jul i Douai. *Schmarje* blev begravet i Hénin-Lietard og først flere måneder senere hentet af sine kammerater, deriblandt mig selv, der så ham for sidste gang. Han hviler nu i *Neumünster* på kirkegården.

I slutningen af **november 1915** forbedredes forholdene i skyttegraven. Regnen var hørt op og det begyndte at fryse. Jorden blev hård og lettere at passerer. Kort efter begyndte det at sne, men holdt sig imidlertid kun kort tid før det smeltede i de første dage af **december**. Igen var ethvert arbejde forgæves. Igen vadede alt i vand, og veje og stier blev bundløse. Det gik imidlertid ikke franskmændene bedre. Om morgenen den **8.12.** (kl. 0500) landede prustende og svedende, totalt indsmurt i pløre, pludseligt en fransk soldat i vores stilling (F) ved 4. Kompanie. Han havde som ordonnans mistet orienteringen under overbringelse af en ordre fra hans bataljonsfører til føreren for det kompagni, der lå på denne side af bakken. Han tilhørte det franske Inf.Rgt. 21 og var i det civile musikstuderende. Fangen gjorde et upåklagelig indtryk. Efter at han var kommet sig over skrækken, blev han ført tilbage til Division.

Generalkommando IX. A.K. havde i mellemtiden besluttet sig til at afløse Rgt. 31, 84 og R.Jäger-Btl. 9, der havde båret hovedbyrden både af kampe og af den konstante genopbygning af stillingen på grund af vejret. Den **10.12.** fulgte *afløsningen* af R.84 og R.Jäger-Btl. 9 med 81. Inf.Brigade (I.R. 162 – Lübeck - og I.R. 163 - Neumünster). Bataljonerne marcherede til *Douai*, hvor de den **10.** (II. og III.) henholdsvis den **11. december** rykkede ind. II. blev underbragt i borgerkvarter, I. og III. i artillerikasernen de Caux.

Den **14.12.** ankom også hertil 13. Kompanie (Hptm. *Schlettwein*) og 14. Kompanie (Ltn. *Klüver*), der i forreste stilling under den til venstre tilsluttende R.Jäger.Btl 9, havde gennemlevet samme ubehagelige tid som Regimentets øvrige kompagnier.

Under den 45 dages indsats havde Regimentet haft tab på 62 faldne og 123 sårede. Den høje procentdel af døde skyldtes hovedsageligt, at der i den forreste stilling ikke fandtes nogen form for dækningsmuligheder.

Givenchy
December 1915

Ringsum Eis und Schnee,
Winternacht!
Weiss die Lorettohöh',
Sternenpracht!
Dumpf dröhnt's von Souzhez her,
von Süd und Nord,
Ringsum ein Flammenmeer,
Weltkriegsakkord!

Wo einst ein Dörflein stand, -
Trümmer und Rauch!
Aber am Wegesrand
Ein Rosenstrauch!
Wisst Ihr? Wir haben auch
Unseren Komfort:
Unterm Rosenstrauch
Wohnt der Major!

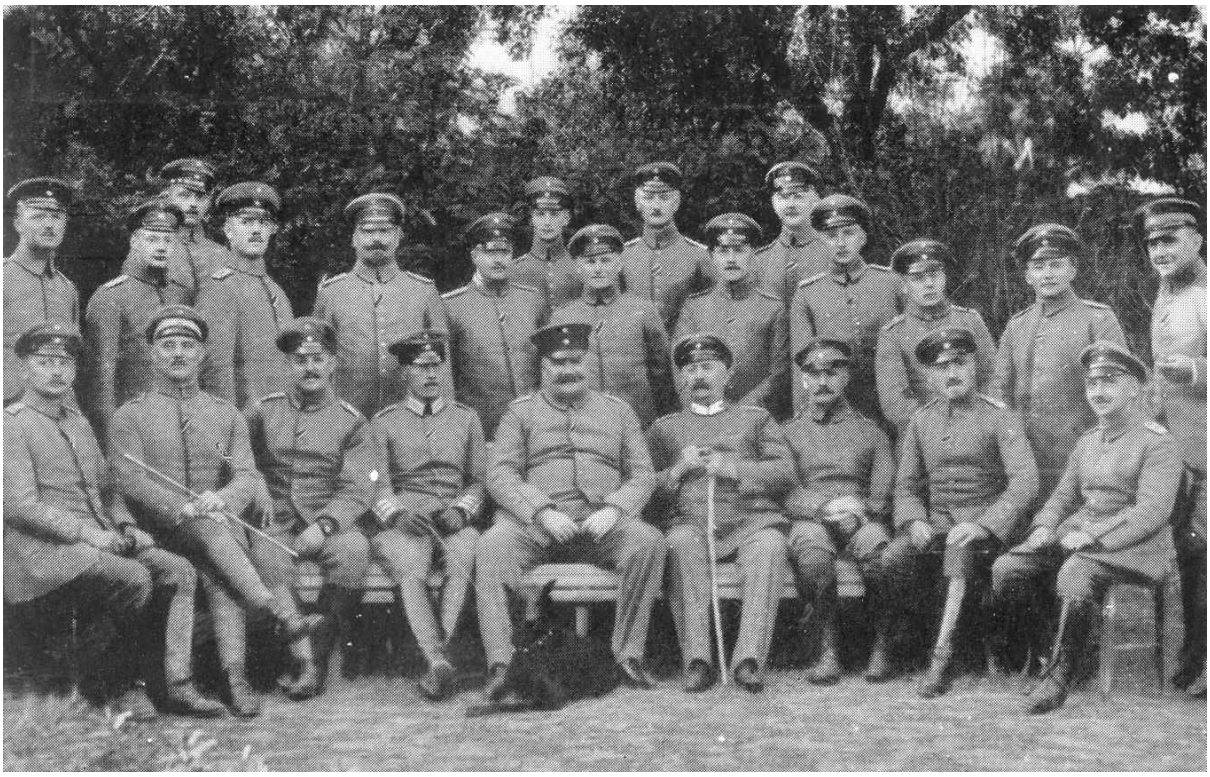
S'ist nur ein enges Loch
Wie's bei uns Brauch,
Aber er wohn doch
Unterm Rosenstrauch!
Niemals vergisst er auch
Die Melodie:
Unterm Rosenstrauch
Vor Givenchy.
Fragt wohl sein Kind zu Haus
Das Mütterlein:

"Wo mag im Weltengraus
Der Vater sein?"
Und die Mutter giht
So leif' und lind,
Fügt zum Gebet
Die Händchen dem Kind:
"Er schützt deinen Vater auch,
Er, der im Himmel wohnt
Unterm Rosenstrauch
Dein Vater Wohnt."

Hptm. *Schlettwein*
13./R. 84.

Officerer ved II. Bataillon

Officerer ved III. Bataillon

Kompagnifest ved 9. Kompanie i Noyelles

Slottet Carlepont

Regimentets kirkegård i Lagny, 1915

Douai! Hvil i Douai
(11.12. – 27.12.1915)
Stillingskamp ved Lens
(28.12.1915 – 28. 2. 1916)

Hvad gjorde det, når artillerikasernen både ind- og udvendig var så forsømt, som det aldrig ville være tilfældet med en tysk kaserne! Man havde under alle omstændigheder et tag over hovedet, og i kakkelovnen brændte en behagelig, hyggelig ild. Og om aftenen kunne man "gå i en rigtig seng" og sove. Hvor gerne eksercerede man ikke om formiddagen, øvede geværgreb, eller deltog i en marchøvelser og kampøvelser. Men om eftermiddagen? Ja, om eftermiddagen gik man ind i byen. Her i denne provinsby med sine omkring 35.000 indbyggere, var der stadig liv! Her gik man til *Promenadekoncert* med Regimentsmusikken på Place de la Ville. Elegant klædte kvindemennesker slendrede frem og tilbage, og når man så var blevet gennemkold, gik man ind på et af de mange Pâtisserier eller Estaminets, hvor jenserne komplimenterede Jeanette eller Germaine. Hvem der ikke var til kvindelig selskab, fandt med sikkerhed trøst i bryggerivarer. Hvad man dog ikke af dette indtog! Og når man havde fået nok, spiste man vel en hurtig portion "pommmes frites" til 25 centimes, som på hvert gadehjørner blev solgt af "Pommes-Fritz-Manden", som hos os "Pølsemanden" solgte små pølser!

Den **18. 12.1915** inspicerede den kommanderende general for IX. R.K. Exz. *v. Boehn*, Regimentet. Han udtalte sin tak og sin anerkendelse og tildelte bl.a. Lt. *Klatte* (1. Komp.) et E.K. I.

Orlov hjem til julehøjtiden blev rigeligt tildelt. De tilbageblevne fejrede den anden krigsjul kompagnivis på gammel tysk facon. Regimentets officerskorps, der for *første gang* siden krigsudbruddet var forsamlet, afholdt en stemningsfuld Julefest om aftenen den **23.12.** i Douai Rådhussal under deltagelse af Korps- og Divisionskommandører. Den **27.12.** var for II. og III. de dejlige dage i Douai allerede forbi. II. flyttede kvarter til Sallaumines, hvortil også 10. Kompanie blev forlagt, mens 9., 11. og 12. Kompanie flyttede til Noyelles-sur-Lens. Begge bataljoner var underlagt 17. R.D., som lå på Giessler-højden, til skansearbejde.

I. blev i Douai, hvor det den **5.1.1916** inspiceredes af Division-kommandøren, Exz. *Wellmann*.

II. og III. skansede nat efter nat i 17. Res.Div. afsnit for at udbygge stillingerne til den planlagte storm på Giessler-højden, eller for at befæste disse.

Som Regimentskommandør, Oberst *Balthasar* den **8.1.1916** var vendt tilbage efter en 12-dages hjemorlov, forelå der en befaling, hvorefter Regimentet fra den **12. 1.** skulle afløse R. 75 i stilling.

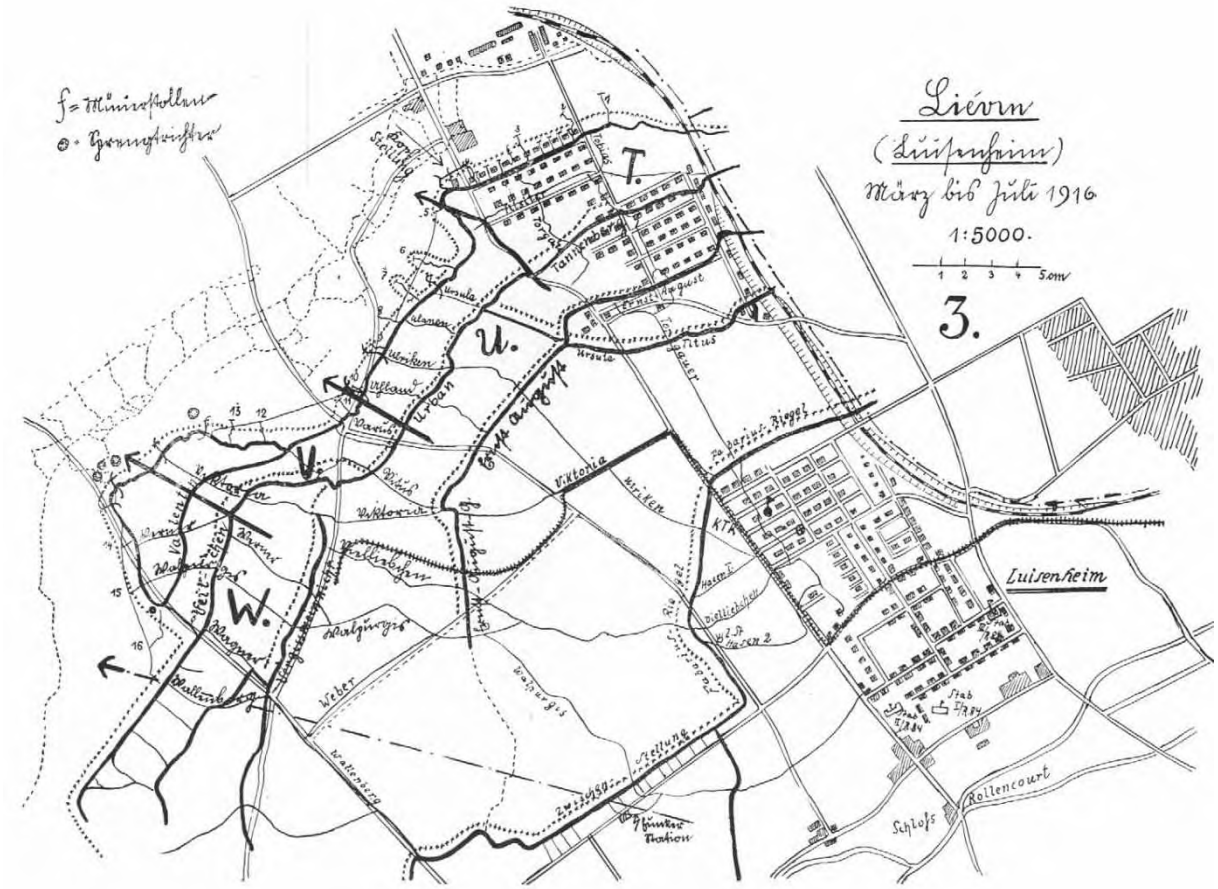
Om aftenen den **13.1.** afløste III/R.84 i forreste linje i afsnit T., U., V, W foran Lievin (Luisenheim), mens II. gik i beredskabsstillng i Liévin Luisenheim.

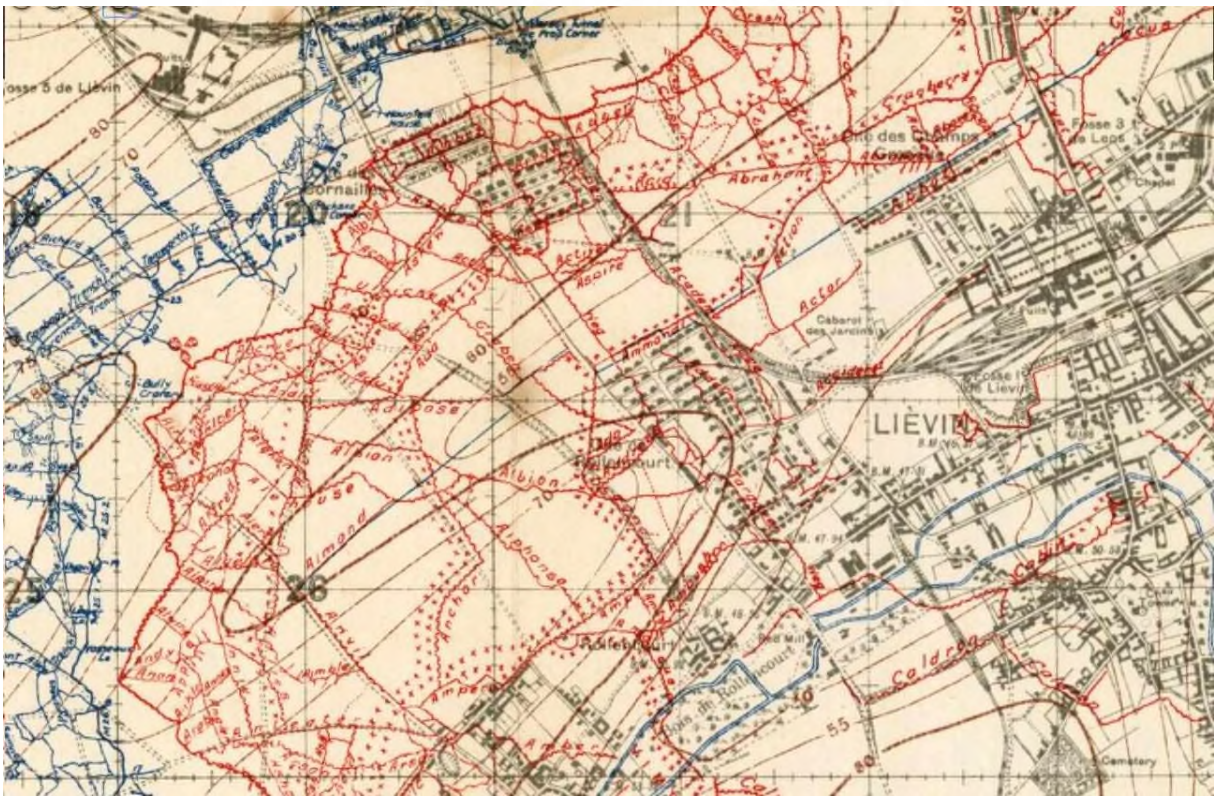
13. og 14. Kompanie, der stadig var underlagt 17. R.D. til skansning, rykkede til Lens (Cite du Moulin), mens I. med 1. og 4. Kompanie rykkede til Nouelles og med 2. og 3. Kompanie til Lens. Allerede næster dag blev begge kompagnier igen trukket ud af Lens. 2. kom til Noyelles, 3. til Sallaumines.

Hvis der på Giessler-højden næsten ikke havde været grave, så var der i R. 84 nye stilling et virvar af grave, som man næsten ikke kunne finde vej igennem. Afsnittet var fra højre mod venstre betegnet af stillingskompagnierne som T, U, V og W. Alle adgangsgrave, forbindelsesgrave o.s.v. indenfor et bestemt kompagniafsnit begyndte alle med samme forbogstav. Til Afsnit V hed forbindelsesgrave til fronten som eksempel Vielliebschen-, Venus-, Viktoria-, Vitus-, Varausgang o.s.v.

Rykkede bataljonen bagfra til Beredskabsstillingen, der næsten helt, i det mindste med tre kompagnier, var placeret i Luisenheim. Dette var Lievins tidligere minearbejderkvarter. Selvom næsten alle de små typiske arbejderhuse var ødelagte, men det lod sig fint gøre at leve i dens kældre. Der levede stadig nogle civile i området. Det var ikke en sjældenhed, at børn dukkede op under udleveringen af middagsmad (køkkener var ligeledes indbygget i Luisenheim) for at hente deres "portion". På andre tidspunkter legede børn på gaderne. Først efter at civilpersoner gentagende gange var dræbt af fjendtligt artilleri (jeg oplevede selv, hvordan en omkring 8 år gammel dreng blev dødeligt såret i Bebyggelse 5), måtte civilbefolkningen, til soldaterne havde et harmonisk forhold til, evakueres fra Liévin.

Fra Liévin gik en feltbane mod fronten med hvilken pigtråd, træ, pæle, tunnelbrædder, ammunition og lign. blev bragt frem. Hvis også vognene hele tiden hoppede af skinnerne, var det dog mere behagelig at skubbe vognene end selv at slæbe lasten. Og når så lasten var læsset af, og vognene var skubbet op over bakken lige før Liévin, gik det med "Liévin-Ekspres" ned mod den lavere liggende Luisenheim. Alle sad på vognene. Styrmanden havde en tyk kæp stukket ned foran som bremse og så – af sted mod Kassel. Hvis bare ikke der havde været den forbandede kurve! Mange gange – når farten blev for stor – fløj hele vognen med indhold i en stor bue af skinnerne.

Lievin
(Lüsenheim)
März bis Juli 1916
1:5000.
3.
Luisenheim
Rollencourt
Schloss

LIÈVIN
Abraham
Albion
Acker
Caldron

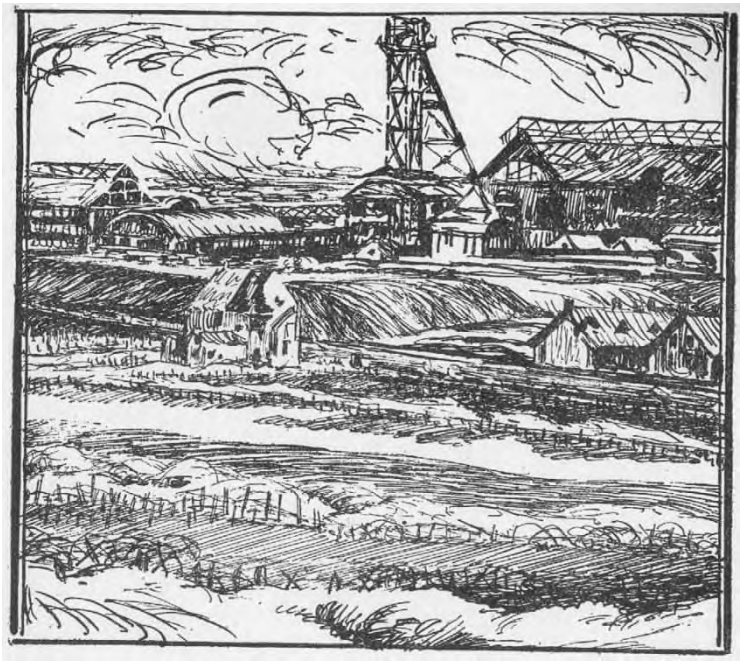
På et eller andet senere tidspunkt kom et højere tjenestested på ideen om, at lade *et æsel* trække vognene, for at kunne bruge folkene til noget andet. Det gik i starten helt godt. Mester Gråskæg jokkede roligt med sin fører og sin last mod fronten. Men en nat – det var netop på en stjerneklar nat – var Gråskæg utålmodig over, at det tog så lang tid, inden kan kunne komme hjem i huset igen, og udstødte i den klare, stille nat (mens den holdt umiddelbart bag den forreste grav) sit langtrukne i – a, i – a, i – a! Den onde fjende kom ham til hjælp, bestrøg med sine M.G. hele området. Alle sprang i dækning i graven, eller kaster sig ned, hvor man netop befinder sig. Kun æslet, forladt af alle, bliver stående og skriger videre i – a, i – a, i – a! Endeligt standser franskmændene, også æslet! Den var uskadt, og havde for sin koldblodighed bestemt fortjent en høj orden. Den blev fra dette øjeblik forsat til "Hærens Æsler", og skulle ikke længere frem i linjen.

Selvom der kun var omkring 4-5 km til Giessler-højen, var jorden her fuldstændig af kridt, hvorpå der lå et jordlag på omkring 50 cm. Det havde en fordel: hele stillingen var tør, ikke det tykke grødagtige mudder ved Givenchy og Souchez. Denne fordel stod imidlertid overfor en ulempe! Det var umuligt at grave med en spade. Så snart jordlaget, der enkelte steder var op til en meter tykt, var gravet væk, nåede man kridtbunden, der kun kunne løsnes med en hakke. Det hvide kridt afslørede imidlertid både her og der, de natlige arbejder. Derfor måtte det kridt, der var kastet op over kanten af graven i løbet af natten, hurtigt dækkes til med et jordlag før det blev morgen, for at fjenden ikke med det samme kunne se, hvor der i løbet af natten var blevet arbejdet.

Dette gjorde sig specielt gældende under minegravningen.Da man ovenpå jorden ikke kunne nærme sig hinanden på grund af de meget brede bælter af pigtråd, blev der ivrigt gravet tunneler i stillingen. 20, 30, 40 meter dyb blev skakte gravet ned og herfra fortsat ind under modstanderens stillinger. Alt, hvad minetropperne gravede ud af kridt blev fyldt på sandsække og om dagen stablet op ved mineskakten, for så ved nattetid at blive transporteret bagud. Her drejede sig så om at skjule den hvide kridt, så fjendens observation ikke efter daggry kunne opdage hvor og hvor meget der blev gravet.

Den **24. 2**. blev kommandøren for III. Bataillon, Hptm. *Becker* let, og Unterarzt *Behm* alvorligt såret.

Den **29. 2. 1916** sluttede den periode af "stillingskamp i Artois", som var begyndt den **23. 10. 1915**. Totalt havde det kostet Regimentet 74 faldne og 142 sårede.

Stillingskampe i Fransk-Flandern og Artois

(1.3.1916 – 20. 7. 1916)

Da dette kampafsnit begyndte i krigsdagbøgerne, var stillingen for R. 84 den samme, som 6 måneder tidligere. I månedens første dage kunne der konstateres påfaldende ændringer hos fjenden. I stedet for at anvende faldskærmsblus, benyttede fjenden nu lyspatroner af samme type som vi. I stedet for den hidtidige ro hos ham, var det nu gennemgående ret støjende. Man hørte megen syngen, piften, højlydt tale og banden. Tilsyneladende var der sket udskiftning derovre. Nye typer af miner og geværgranater blev konstateret. Øjeblikkeligt begyndte en livlig patruljeaktivitet hos os, og det blev da også hurtigt entydigt fastslå, at de hidtidige franske enheder i linjen overfor os, var blevet *afløst af engelske*. Deres infanteri- og M.G. skydninger var meget livlig. Den forreste grav, de formodede arbejdssteder og tilgangsveje blev på de forskelligste tidspunkter dag og nat beskudt med geværog maskingeværild. For at foregive et større antal af maskingeværer, flyttede englænderne dem tilsyneladende rundt fra stilling til stilling.

Tommyerne gjorde stor brug af deres nærkampmidler, geværgranater og miner af enhver art. Ligeledes skød artilleriet meget heftigt med schrapnells og lette granater med tidstænding. Hermed beskød de mindre mod forreste linje, men mere mod bagland og forbindelsesgravene. Også patruljeaktiviteten var hos modstanderen meget hyppig.

I den første halvdel af marts måned havde det ind i mellem sneet, hvorved patruljeaktiviteten på grund af de afslørende spor i landskabet, dalede. I de tørre, klare forårsnætter i anden halvdel blev aktiviteten dog igen heftig.

Den 20. marts omkring kl. 0200 forsøgte 6 englændere at trænge ind i vores Sappe 8 i 10. Kompanies afsnit. På grund af de to posters opmærksomhed (Reservist *Wrange* og Krgsfrw. *Detken*) mislykkedes imidlertid forehavendet. To englændere faldt på grund af geværskud og håndgranater, mens resten forsvandt. Sappeposterne blev herefter straks forstærket. Efter omkring en halv time dukkede Tommyerne op på ny og forsøgte at bjærge deres døde. Han støttede forsøget med et koncentreret bombardement af sappen med geværgranater. En fuldtræffer fra en geværgranat gik ned i Sappen og sårede Musk. *Lück II* og Krgsfrw. *Winnenberg* let og Ers.Res. *Albrecht* alvorligt. Dette øjebliks forvirring benyttede englænderne og forsvandt med den ene af de faldne, der lå nærmest den fjendtlige grav. Da det i øvrigt var en månelys nat forsøgte modstanderen ikke igen sit forsøg på at hente den sidste døde, og forhindrede ligeledes os i forsøget gennem en vedvarende beskydning med M.G., gevær og geværgranater.

Alle dagposternes opmærksomhed var rettet mod den døde, for at forhindre, at han blev hentet af sine kammerater.

Om aftenen beskød to batterier fra kl. 2030-2045 den overfor liggende fjendtlige skyttegrav. Som den første granat slog ned, kravlede Ltn. *Berner* og Krgsfrw. *Butz* (begge 10. Komp.) gennem vores pigtråd frem til liget af den døde, mens Ltn. *Bruhn* og kompagnifører Ltn. *Hardow*, tog stilling i en grav, der var ført ind under hindringen. Selvom fjendtligt artilleri og minekastere åbnede ild mod og omkring Sappen, lykkedes det Ltn. *Berner* og Krgsfrw. *Butz* at nå den døde, lægge en snor om ham og trække ham tilbage gennem hindringen. Her gik snoren i stykker. Ltn. *Berner* brød sammen af udmattelse. *Butz* trak nu først Ltn. *Berner* frem til Sappen, hvor han blev overtaget af Ltn. *Hardow* og *Bruhn*. Så gik alle tre i gang igen, og efter at have flyttet en spansk rytter, lykkedes det på trods af den fjendtlige geværild, at bjærge den døde uden selv at blive såret. Efter hans identitetsmærke handlede det som ved den døde om:

Capt. Adj. The. Hon.
S.I.D. Joisey 10 North D. Füs [*])

Det dødbringende stykke bly var først gået gennem et brev til hans kone, som han bar i lommen, og herefter gennem hans bryst. Den fjendtlige patrulje var tilsyneladende en kvittering for en af os gennemført patrulje om aftenen den **13.3.** Kl. 2045 denne aften gik Ltn. *Renz* og *Bummerstedt*, Utffz. *Machendorf* og Reservist *Pluhatsch* – alvorlig såret den **2.4.** – og *Sander* fra Afsnit U (2. Komp.) frem fra Sappe 8 mod den overfor liggende fjendtlige Sappe, som de på en afstand af 15-20 bombarderede med op mod 50 håndgranater. Modstanderen svarede igen også med håndgranater, som imidlertid for de fleste vedkommende faldt i egen hindring. Hen mod kl. 2300 nåede patruljen, trods kraftig geværild, uskadt tilbage til egen grav.

Den forreste grav i Regimentets stilling var i god forfatning. Dækninger, der gennemsnitlig kunne rumme 10-15 mand, var talrige, og lå vel gennemsnitlig 10 meter under jorden. De ydede selv ved tunge kalibre tilstrækkelig beskyttelse. I disse brændte dag og nat de såkaldte "Hindenburg-lamper" (blikbeholdere med tælle). Dog måtte de hele tiden tændes igen, da de hele tiden blev slukket af de regelmæssige nedslag af miner.

Overhovedet var den kraftige beskydning med minekastere en særlig ejendommelighed i denne stilling. Posterne var udrustet med fløjter. På siden af posterne var der anbragt et stykke jernbaneskinne. Posterne selv bar solbriller. Foran dækningerne var der placeret døre af tykke planker, der, på cirka størrelse med en havedør, skulle forhindre at miner eller sprængstykker fra miner eller afrevne stykker af kalk, faldt ned i dækningerne.

Så snart en post hørte "knaldet" fra den fjendtlige minekaster, fløjtede eller slog han på jernbaneskinnen – tit en mindre sart og behagelig larm. På dette løb alle så hurtigt som muligt og søgte dækning. Dette gentog sig flere gange med korte mellemrum. En tragikkomisk episode skal berettes her: Vi sidder med et par kammerater i en dyb dækning og spiller kort. Oppe i graven skydes der med minekastere. Vores Hindenburglampe går hele tiden ud. Utrætteligt tænder vi den igen og igen. Pludseligt et brag! Lyset går igen ud! Med et brøl falder et eller andet tungt ned ad trappen til vores dækning! Kort efter et par ægte bayriske eder. Efter at vi igen har fået tændt lampen, se vi en af vores kammerater foran os, som med et "satans også" afsøger det området, man normalt bruger til at sidde på.

Hvad var der sket? Kammeraten luntede omkring i graven. Pludselig lyder advarselssignalerne: Minekaster skud! Han kikker op i luften og ser en af disse store gryder komme susende gennem luften mod sig. Solskinnet generer ham. Han løber gennem graven mod nærmeste dækningsrum, men også minen har retning mod denne. Han når dækningen, hiver den tunge bjælkedør op – og så er minen der allerede og eksploderer på det nærmeste geværanlæg. Lufttrykket slår imidlertid den tunge dør i, og rammer den skikkelige Landser præcist på hans siddeflade, så han ikke behøver at berøre de 20 trin for at komme ned i vores bunker og "… når gården med møje og besvær, i sine …" (Læs her i stedet for "Arme" ordet "bukser", og du kan tænke dig til resten!).

I begyndelsen af april blev det engelske artilleri mere "energisk". Det knaldede meget i området. Desuden blev morgen- og aften velsignelsen kraftigere. Det var sikkert svar på vores eget artilleris skydninger, som ivrigt beskød de fjendtlige minekaster stillinger, og frem for alt også *Cité Colonne*, hvor der altid om aftenen kunne høres kraftig vogntrafik.

Rotteplagen var ved at blive ubehagelig. Englænderne lader sig hjælpe af katte og hunde, hvis gøen, man tit kan høre. Det skete også, at en af disse køtere forvildede sig ud i Ingenmandsland og så lokket fra begge sider med tilråb. Hos 4. Kompanie forvildede sig en dag en terrier over som overløber.

Det kunne måske være interessant for læserne at se omfanget og typen af den beskydning, der skete af kompagni-afsnittene. I I. Bataillons morgenmelding fra **6.4.1916** kl. 0515 – som vilkårligt er taget ud af stakken af de afgivne meldinger, og som dækker tiden fra 5.4.16 kl. 1600 til midnat – bliver følgende tal opgivet:

---

[*]) Rettelig: Baron Captain & Adjt. Sydney James Drever Joicey, 31 år, 10 Bn. Northumberland Fusilieres. Begravet Lievin Communal Cemetery Extension, Grav IV.F.1. (jfr. Commonwealth War Grave Commission).

1. Kompanie: Kl. 2215 – 2230: 75 lette granater på Tilsiter-graven. Kl. 2330: 45 af samme.
2. Kompanie: Kl. 1700: 6 schrapnell. Kl. 2200 60-70 granater. Kl. 2400: 55 granater, Kl. 1955: 3 lette miner, Kl. 1730: 3 tunge miner. M.G. beskydning under de natlige artilleribeskydninger.
3. Kompanie: Intet at melde
4. Kompanie: Intet at melde

Til gengæld melder 4. Kompanie den 9.4.16:
Kl. 2130 – 0140: 106 geværgranater, 34 små og 14 store miner.

Den **9. 4. 1916** kunne der i aftentimerne høres påfaldende kraftig trafik bag kulbakkerne. M.G.-ild bestrøg ustandseligt vores grav. Omkring kl. 2245 blev der af englænderne på tysk råbt til posten i Sappe 1: "Pas på! Vi kommer i morgen!" Dette tilråb havde flere poster, og også officerer med gravtjeneste, tydeligt hørt. Næsten dag (10. 4.) dukkede en flyver, der over Afsnit T nedkastede en lyskugle. Fra den engelske grav blev der svaret med to grønne signalraketter med dobbeltstjerne. Kort efter begyndte en fjendtlig artilleribeskydning. Enkelte steder blev der også kastet håndgranater. Ilden lå specielt mellem 1. og 2. grav og øgedes omkring kl. 1730 til en trommeild, der pludseligt ophørte kl. 1745 uden at der herefter fulgte et fjendtligt infanteriangreb.

Skaderne var betydelige. Alene i Afsnit T blev der talt omkring 900 granater. Alligevel var tabene små: 1 død, 3 sårede, der blev gjort ukampdygtige af en fuldtræffer i den kælder, hvor de opholdt sig.

Vores eget artilleri lagde en fortræffelig spærreild foran de engelske grave. Den må have forårsaget betydelige skader på de fjendtlige grave og hindringer, for i nætterne derefter blev der arbejdet hårdt med tydelig hamren og banken.

Den **18. 4.** kl. 0200 gik Ers.Res. *Schlag* og Krgsfrw. *Riebel* (13. Kompanie) frivillig på patrulje. Da det blev lyst, var de endnu ikke kommet tilbage. *Reigel* var en af de bedste patruljefolk i kompagniet, og var ved en tidligere lejlighed først vendt tilbage den følgende natten. Dette fik Regimentet til at befale, at patruljer, der havde til hensigt dagen igennem at forblive i Ingenmandsland, på forhånd skulle melde dette til Regimentet.

Den **20. 4. 1916** ankom fra Feld-Rekrut-Depotet i Auby 102 mand erstatning. Den **22. 4.** fulgte yderligere 282 mand.

Den **25. 4.** blev 13. og 14. Kompanie opløst. Underofficerer og mænd gik tilbage til deres stamkompagnier. Samtidig blev af taktiske grunde formeret en IV. Bataillon af kompagnierne 4, 8 og 12, med Hptm *v. Pavel* som fører og Ltn. *Mauf* som adjudant. Samtidig blev Regimentets afsnit ændret til to bataljons-afsnit ("højre" og "venstre"), hvori henholdsvis I. afløste III. og II. afløste IV. I. Bataillon blev overtaget af Hptm. *Schlettwein*. En velkommen gave til kompagnierne var, at "Kampberedskab" denne dag ophørte. I halvandet år havde forreste linje morgen og aften stået fuldtalligt i graven, for at afvente den onde fjende. Udbygningen af stillingen og gravningen af tunneler havde endeligt til soldaternes store glæde overflødiggjort denne funktion fra de første dage af stillingskrigen

Med denne nyorganisering af Regimentet i taktisk hensigt, indtrådte samtidig en ændring i afløsningen. To bataljoner var i forreste linje, en i beredskab og en i hvil i Noyelles.

Da den **6.5. 1916** omkring kl. 1215 posten i Sappe 2 i Afsnit T skulle afløses, måtte folkene konstatere, at begge de to poster, der skulle afløses, Krgsfrw. *Reinecke* og Musk. *Lüttwitz* (1. Kompanie) var forsvundet. Da begge var helt igennem pålidelige folk, det hele tiden anstrengte sig for at opretholde den gode ånd i kompagniet, stod man i første omgang overfor et mysterium, ikke mindst fordi pionerer, der arbejdede på graven til Sappen, en halv time tidligere havde talt med dem. Reineckes gasmaske og Lüttwitz gevær var stadig til stede i Sappen.

Den straks gennemførte undersøgelse godtgjorde, at begge umuligt kunne være løbet over. Mod dette talte udsagn fra Kompagniføreren, der fremhævede de tos pligttro og deres glæde ved tjenesten, Begge var kendetegnet af et lyst sind, som de forsøgte at udbrede til deres kammerater. Imod dette talte også den kendsgerning, at en overløber aldrig medtager sit gevær. På den anden side var pigtråden på begge sider af den omkring 60 meter lange Sappe på grund af beskydninger i dagene forud, temmelig hullet. Tilbage var derfor kun formodningen om, at englænderne var trængt ind i Sappen fra bagsiden og havde snørret halsen sammen på de to poster eller slået dem ned.

I løbet af den næste dag blev der skudt en besked over i vores grav ved hjælp af en blind geværgranat. Heri blev det meddelt, at de begge var kommet "godt over". Sedlen var skrevet med en anden håndskrift og underskrevet med navnene på de to. Ved at sammenligne med andre underskrifter, kunne det imidlertid fastslås, at underskrifterne på seddelen ikke var fra Reinecke og Lüttwitz. På den anden side var der nu sikkerhed for, at begge var faldet levende i krigsfangenskab.

Egen patruljeaktivitet blev herefter intensiveret. I en divisionsbefaling fra **11. 5.** udtalte divisionenskommandøren sin anerkendelse af alle patruljegængere og fremhævede Ltn. *Riis* (7. Kompanie).

Den **16. 5.** ankom 96 mand erstatning fra erstatningsbataljon Lübeck.

De mest ubehagelige poster var i højre afsnit ved Sappe 1 og 2, hvor der fra begge udgik minegange. Derfor var de kraftigt besat: en dobbeltpost stod i spidsen af Sappen, en anden ved indgangen til hovedgrav, mens en anden patruljerede mellem spids og hovedgrav. Den **15.5** omkring kl. 0300 blev hindringen foran begge Sappe beskudt med miner. Samtidig blev de beskudt med M.G. Da posterne kort efter kørte støj, kastede de håndgranater, der øjeblikkeligt blev besvaret af fjenden fra meget tæt hold. Dobbeltposten i Sappe 2 og patruljeposten blev alle sat ud af spil, (en mand død, tre såret!). Posten i Sappe 1, der var uskadt, så at omkring 20 englændere løb tilbage til deres egen Sappe. Posten ved hovedgraven havde i mellemtiden alarmeret 9. Kompanie. Den vagthavende delingsfører, Vzfdw. *Rolff*, trængte straks med de fleste af sine folk ind i Sappe 1, fandt imidlertid ingen fjender her, men blev imidlertid kort herefter hårdt såret af en håndgranat, der kom fra fjendesiden.

Derimod trængte 4-5 Tommyer ind i Sappe 2. De løb ind i hovedgaven bag posten, som opdagede dem for sent, og ikke nåede at forhindre det. To Tommyer løb til højre og forsvandt, kastede en håndgranat ned i en dækning uden at forårsage skader, og sprang så - som gravbesætningen hastede til – mens de smed hjelm, gevær og kølle fra sig - mellem to husruiner over hovedmuren og forsvandt i nattens mørke.

Hele episoden varede næppe 5 minutter. 2 engelske geværer, 2 hjelme og 2 gravkøller var efterladt i vores grav. Episoden kostede livet for Wehrmann *Weber*, en pligttro soldat og god kammerat. Vzfdw. Rolff, Ers.Res. *Rolff*, Ers.Res. *Norn, Zimmermann,* Gefr. *Westphal* og krigsfrw. *Andersen* blev alvorligt såret.

Fra 6. Kompanie gik to dage senere – den **17.5.** – Ltn. *Berndt*, Gefr. *Schubert*, Gefr. *Wagener* og Krigsfrw. *Behrens* kl. 0400 ud i ingenmandsland. Her plantede de i nattens mørke en fane 50 meter foran den engelske grav i forventningen om, at Tommy næste aften ville komme frem for at fjerne den. Ved denne lejlighed ville de så "snappe" en Tommy. De fire blev dagen igennem liggende i et dybt krater tæt på den opstillede fane og observerede fjenden. Efter at patruljen havde ventet til midnat, uden at fjenden kom, returnerede de igen til egen linje. Tommy lod roligt fanen hængende!

Endnu to dage senere – **19.5.** – fulgte endnu en ny ubehagelighed fra Tommy. Kort før kl. 0800 gennemførte han en minesprængning foran Viktoriagang på højrefløj af Afsnit V. (8. Kompanie). Her lå omkring 30 meter syd for det gamle sprængkrater et ældre og mindre, der på østlige og sydlige side blev omgivet af vores hovedgrav. På nordvest siden af dette krater stod en dobbeltpost bag en pigtrådshindring, mens endnu en dobbeltpost var placeret i hovedgraven bagved til højre og venstre for den grav, der førte frem til krateret.

Den nye sprængning skete stik nord for det lille krater, og dækkede denne og den bagvedliggende grav to steder med jord over en strækning af omkring 10 meter. Det nye krater ødelagte pigtrådshindringer i en bredde på omkring 30 meter. Begge poster foran i det gamle, mindre krater, blev slynget omkuld og alvorlig skadet. Posten bagved i hovedgraven blev begravet under jordmasserne. Derudover blev yderligere to mand lettere skadet af sprængningen.

Det nye sprængkrater havde en dybde på 12-15 meter og en diameter for oven på omkring 25 meter.

Omkring kl. 1400 den **25. 5.** sprængte englænderne endnu engang foran Sappe 8 og 9, men uden at forårsage skader.

Tommyernes ustandselige chikaner gjorde naturligvis også vores folk fast besluttet på at få lejlighed til også at gøre det varm for fjenden. Med dette formål gik den yderst dygtige patruljefører Vzfdw. *Arrens* (9. Kompanie) frem sammen med Krgsfrw. *Schultze, Denalett* og Musk. *Timm* – tre kammerater, der næste daglig gik på patrulje – for som velopdragne mennesker at genfælde fjendens gentagende besøg. Udrustet med med håndgranater, kniv og gravknippel gik de frem mod den fjendtlige grav, men hørte til deres held at en engelsk patrulje udløste en lurealarm. De lå omkring et kvarter foran den engelske grav, og steg så til sidst ned i den. Gennem en forbindelsesgrav nåede de hovedgraven. Ved dens indmunding opdagede de ved lyset af en i det fjerne opsendt lyskugle, en engelsk dobbeltpost. De gik derfor tilbage i forbindelsesgraven, hvor de stødte på en minegang. Dens indgang var en slæbeskakt, som det tydeligvis stadig blev arbejdet på, da der omkring lå minerammer, sandsække o. lign.

Denne vigtige oplysning var i første omgang tilstrækkelig for Vzfdw. *Arens*, som sammen med sine kammerater vendte uskadt tilbage til 9. Kompanie.

Efter at have give en kort melding til deres kompagnifører, Ltn. *Gregersen*, løb Vzfdw. *Ahrens* og Krgsfrw. *Schulze* videre til til vagthavende pionerofficer i Luisenheim for at anmode om sprængstoffer til at sprænge den. Fjendtlige mineskakt. Pionerofficeren efterkom deres ønske og sendte desuden en pioner underofficer med dem.

De tre ilede tilbage og alle forlod endnu engang den forreste egen grav. Som sikring kravlede *Arens* og *Schulze* som de første ned i den fjendtlige grav. *Denalett* og Feldwebel *Beuter* kom efter med sprængammunitionen. *Schulze* og *Timm* sikrede i første omgang mod hovedgraven. *Arens* og *Denalett* gik ned i skakten og lagde ladningerne parat. Pioner-underofficeren udlagde tændsnoren og – kl. 0430 fløj mineskakten i luften! Da det i

mellemtiden allerede var ved at blive lyst, måtte patruljen hurtigst muligt tilbage, hvad det også lykkedes uden tab under udnyttelse af opståede forvirringen i den engelske grav.

Juni måned 1916 startede temmelig heftig. Konstante ildoverfald, granater, schrapnells, miner, geværgranater foruroligede hele tiden Regimentet og - hvad værre var – medførte ubehagelige mange ødelæggelser og beskadigelser. Til den anstrengende posttjeneste kom derigennem en forøget arbejdstjeneste, hvorunder folkene ustandselig måtte være på vagt overfor de fjendtlige ildoverfald. Dertil kom den konstante udsigt til i næste sekund at ryge i luften ved en sprængning. Selvom i sidste ende mennesket med tiden kan vænner sig til alt, så må det vel alligevel være kommet til en alvorlig tanke i de stille posttimer. Krigen havde nu varet i næsten to år. Hos dem, der havde været med lige siden starten, var der efterhånden et tydeligt ønske om snart igen at komme hjem. Under de begrænsede orlovsrejser til hjemmet havde folk set og hørt en masse. Der var ikke længere begejstringen fra hine augustdage 1914. Mange indtryk efter næsten to år lå bag den enkelte, og dertil kom, at ingen vidste, hvor lang tid det endnu ville vare. Stillingsregimenterne ville hundred gange hellere være i åben kamp end denne evige kværnene mølle under og over jorden, denne evindelige posttjeneste med dens nervebelastende ildoverfald.

Hvis vi igen skal gengive en skudmelding, blev der den **10. 6.** optalt:

Mod Afsnit 1: 12 lette, 6 tunge granater mellem kl. 0345-0515. 17 lette, 134 middeltunge, 31 tunge miner fra kl. 0845. Kl. 0900 vekslende 41 lette og 28 tunge granater fra retning Cornailles. Omkring middagstid endnu 37 geværgranater.

Mod afsnit 2: 25 lette, 35 tunge granater mellem Kl. 0600-1000. Mellem kl. 1600 og 1900 40 lette, 60 tunge miner.

Ernst-August-Grav: Fra kl. 0530-0700 25 granater.

Afsnit U: 10 lette granater, 35 tunge miner.

Afsnit B: 15 tunge miner.

Denne ustandselige generen måtte i sidste ende gøre en hver mand færdig. De evige overfald i Afsnit T fik yderligere det resultat, at R.84 den **14.6.** overdrog afsnit W til R.31 og i stedet besatte T med to kompagnier (T_1 og T_2). Også Maskingeværkompagniet blev forstærket og modtog ydereligere fire geværer til dens i forvejen 11.

At i øvrigt, på trods af alle disse modbydeligheder og trods den lang, nervenedbrydende stillingskamp, beslutsomhed, tapperhed og angrebslyst ikke var gået tabt i Regimentet, beviste den **26.5.** en kampoperation, hvori udelukkende deltog frivillige:

Fra 9. Kompanie:

Vzfdw *Sachitzky*, Utffz *Pfahland*, Utffz. *Heinemeier*, Utffz. *Scharmberg*, Gefr. *Döhm*, Res. *Roberstein*, Ldstm. *Vilbert*, Krgsfrw. *Westpfähling*, Ers.Res. *Brockmöller*, Ers.Res. *Maber*, Krgsfrw. *Ellen* og *Wolk*, Ers.Res. *Otte*, Krgsfrw. *Jahnke*, *Ginkler* og Musk. *Scherau*,

Fra 10. Kompanie:

Utffz. *Reiff* og *Schipper*, Krgsfrw. *Michelsen*, *Andersen*, *Reiche*, *Vilinsky*, Musk. *Würr* og *Güldenapp*,

Fra 4. Feld-Komp. II. Pi. Btl. 9:

Ltn. *Vülle*, Utffz. *Luck*.

Utffz. *Schipper* og 3 mand var venstre sikringspatrulje, Utffz. *Reiff* og 3 mand dækningspatrulje for pionerholdet. Et lyssignal fra en projektør skulle være tegn på patruljernes fremgang. Da på det aftalte tidspunkt – Kl. 2330 – dette lyssignal imidlertid udeblev, sendte Vzfdw. *Sachitzky* en mand afsted for at fastslå, hvorfor tegn til iværksættelse ikke blev givet. Denne slog imidlertid fast, at signalet allerede var givet, og at 10. Kompanie med Pionerholdet allerede var gået i gang. Herefter iværksatte også folkene fra 9. Kompanie og trængte trods fjendtlig infanteri- og M.G. ild hurtigt frem til anden fjendtlige grav mellem Krater 12 og 13. Utffz. *Scharmberg*, Gefr. *Döhr*, *Vilbert*, *Ellen* og *Ginkler* trak til venstre som sikring, mens Vzfdw. *Sachitzky* med de øvrige fra 9. Kompagnie søgte forbindelse til 10. Kompanies patrulje, og også fandt denne. Denne havde hidtil ikke fundet tunneler eller dækningsrum.

Højre sikringsled var i mellemtiden trængt yderligere 30-40 meter frem da de stødte på en englænder, som Utffz. *Scharmberg* øjeblikkeligt dræbte med et brystskud. Sidesikringen fra 9. Kompagnie opdagede nu en stærk fjendtlig patrulje, der kom fra Krater 12. En mand fra 9. Kompanie råbte: "Vi bliver omgået!" Utffz. *Reiff* førte herefter Pionerholdet tilbage til den første grav, hvortil også sprængningsholdet gik tilbage. Herunder blev tre kasser sprængstof i forvirringen efterladt. Ltn. *Vülle* og Utffz. *Luck* samlede hurtigt kasserne op, placerede dem i en poststilling i første engelske grav og tændte tændsnoren. Kort efter røg sprængammunitionen – og med den poststillingen – i luften. 10. Kompanies patrulje og pionererne trak sig uden problemer tilbage til egen grav.

Også 9. Kompanie begyndte tilbagegang. Den døde englænder, som efterfølgende blev identificeret som en sergent fra 12 Suffolk-Regiment, blev af *Döhm, Vilbert, Ginkler* og *Ellen* bragt med tilbage gennem kraftig fjendtlig MG-ild efter at graven var undersøgt og nogle håndgranater samlet op

På råbet "Vi bliver omgået" var også de øvrige dele af 9. Kompanie begyndt at trække sig tilbage. Med korte mellemrum var alle vendt tilbage med undtagelse af Uffz. *Scharmberg*, *Otte* og *Westpfählig*, der en tid blev meldt savnet.

Til sidst kom Utffz. *Scharmberg* tilbage med meldingen om, at han havde dræbt endnu en englænder med sin gravknippel. Som bevis havde han taget vedkommendes regnslag med tilbage. Utffz. *Scharmberg* havde i kampens hede hverken hørt råb eller signaler, og var alene trængt videre frem. Pludseligt mærkede han, at han var alene. Netop som han ville vende om, dukkede en Tommy op, rygende på en cigaret. Cigaretten afslørede ham i mørket, og *Scharmberg* kunne bruge den som sigtepunkt for sin gravkølle. Englænderen faldt øjeblikkelig om uden at give lys fra sig. Men nu blev også situationen for *Scharmberg* ubehagelig. Han trak hurtigt gummiregnslaget af den faldne englænder og trak sig så tilbage mod vores grav. Herunder havde han det uheld at blive fanget i en rævesaks, der var tæt på at blive fatal for ham Først efter 20 minutter kunne han befri sig for saksen.

På det advarende råb havde *Otte* og *Westpfähling* skilt sig fra de øvrige og til sikring gået frem mod den engelske patrulje. Denne var gået løs på vores Sappe 2. *Otte* og *Westpfähling* krøb efter for at holde føling. Efter at den engelske patrulje endeligt trak sig tilbage, vendte de to mand efter fire timers arbejde tilbage til egen grav.

For ånden i Regimentet taler den kendsgerning, at den til Regimentes pionerpark afkommanderede Reservist *Robertstein,* besluttede sig til at deltage i patruljen, selvom han intet havde med Regimentet at gøre. Efter at patruljen var afsluttet, returnerede *Robertstein* til pionerparken for her at fortsætte sig arbejde!

I Korpsbefalingen fra **6. 7. 1916** udtalte den kommanderende general Exc. *v. Boehn* sin særlige tak og anerkendelse for patruljen.

Med tiden tog gravkampen helt usædvanlige former. Nat efter nat lå her og der patruljer i ingenmandsland. Meget tit kunne dagposterne påvise nedtrykket græs, der viste at igen natten i forvejen en fjendtlig patrulje havde ligget tæt på graven. Den fjendtlige artilleri- og minekasterild blev hele tiden voldsommere. Ja, om eftermiddagen den **1.7.** beskød fjenden endda vores minekastere med varm tjære!!!. Middelalderens kampformer syntes igen at dukke op.

Slaget om Somme med dens behov for soldater gjorde sig nu allerede bemærket. Den til højre for R. 84 indsatte IV. A.K. blev trukket ud. R. 84 måtte overtage to kompagniafsnit R og S fra I.R. 27. Da den ikke måtte afgive afsnit til venstre, bortfaldt underinddelingen af Afsnit T. Afsnittet, der var besat med fire kompagnier, blev øget.

Den **6. 7** kl. 1235 gik en stærk rystelse pludseligt gennem Afsnit T. Englænderne havde sprængt en af vores tunneler. En høj ildsøjle sprang op og efterlod sig et omkring 20 meter dyb og næsten 10 meter bredt krater. Pionerer og Ers. Res. *Buck I* og *Haase* fra 5. Kompanie, der på tidspunktet arbejdede i tunnelen, blev begravet i dybet. Soldaterskæbne!

Minetunnelen var fuldstændig var fuldstændig gasfyldt. Under oprydningsarbejdet – et var omkring 20-25 meter til sprængningsstedet - blev 6 mand syge af kulilteforgiftning.

For at kunne betjene alle dens våben, modtog M.G.-kompagiet den **7.7.** forstærkninger på 22 mand.

Om natten fra **7. til 8. 7** forlod begge de rutinerede patruljefolk Gefr. *Reimers* og Musk. *Güldensupp* endnu engang graven. De krøb ud i forterrænet og lagde sig i en gammel vandgrøft, der løb parallel med den fjendtlige grav. Her orienterede de sig og opdagede en hidtil ukendt Sappe frem til grøften, hvori der stod en dobbeltpost. Deres beslutning blev øjeblikkeligt truffet: Der må vi hen! De svingede til højre og krøb frem mod Sappen. I dette øjeblik blev de opdaget af posten. Den ene løb råbende tilbage efter hjælp. *Reimers* og *Güldensupp* sprang øjeblikkeligt løs på den sidste og slog ham ned med deres gravkøller. Så tog de hurtigt den faldnes håndgranatsæk og flygtede tilbage mod vores grav, da fjendtlige forstærkninger trængte frem i Sappen. På trods af kraftig ild fra M.G. nåede de begge i sikkerhed.

Endnu engang gjorde kampene på Somme-fronten sig bemærket. Den til Regimentet tildelte M.G. Scharfschützen-Trupp 172 måtte den **18. juli** afgives til 2. Armee. Og hele tiden hyppigere dukkede spørgsmålet op: hvornår bliver det vores tur? Det var heller ikke længere "sjovt". Ikke kun på jordoverfladen bestænkede englænderne os dag og nat til overflod med sit artilleri og minekastere, og under jorden blev minekrigen hele tiden kraftigere. Nu kom kampen også fra luften. Til stadighed tumlede Tommy sig rund i luften med sine talrige fly. Pludseligt gik de i et styrtdyk ned i 2-300 meters højde og beskød alt med sine maskingeværer, der måtte bevæge sig i graven. Andre fly kastede deres bomber mod erkendte dækningsrum, poststillinger, kommandostationer. Nej! Det var helt reelt ikke længere en forhøjelse! Et stillingsskifte var noget, alle ønskede sig.

Og den kom, og kom måske hurtigere *og anderledes end nok de fleste havde ønsket sig!* Om eftermiddagen den **19.7.** indgik til Regimentet befaling om, at det ville blive afløst om natten den **19./20. 7.** og **20./21. 7.** af 14. Bayr. Inf. Reg. for at blive indsat på Somme.

Afløsningen fulgte de to nætter uden episoder. Bataljonerne – den taktiske IV. Bataillon blev på dette tidspunkt opløst af Regimentet – gik i bykvarter. I. og II. i Billy-Montigny, III. i Sallaumines.

Feltråb: *"Somme i sigte!"*

Stillingsbesættelse ved R.I.R. 84 den 24. juli 1916

Regimentsstab:
Regts.-Kommandør: Oberst Balthasar
Regts.-Adjudant: Ltn.d.R. Maas
Regts.-Ordonnansofficer: Ltn.d.R. Kober
Regts.-M.G.-Officer: Obltn.d.R. Schierning
Fører af Store Bagage: Ltn.d.L. Stoltersoth
Regts.-Læge: Stabsarzt Dr. Wittern[O]
Retsofficer: Ltn.d.R. Merres
Regts.-Skriver: Vzfdw. Heinze.

I. Bataillon:
Btls.-Kommandør: Hauptmann Frhr. v. Hammerstein-Gesmold
Btls.-Adjudant: Ltnd.R. Reimpell* – Ltn.d.R. Maus
Btls.Læge: Stabsarzt Dr. Reuter, Ass.Arzt Dr. Löwenstein[O], Unterarzt Dr. Lehnhartz.
Forplejningsofficer: Ltn.d.R. Theden
Intendant: Windisch
Btls.-Skriver: Vzfdw. Staack

1. Kompanie:
Komp.Führer: Ltn.d.R. Klatte
Delingsfører: Ltn.d.R. Meyer (W)
Ltn.d.R. Wächtger
Ltn.d.R. v. Bremen
Feldwebel: Schäfer

2. Kompanie:
Komp.Führer: Ltn.d.R. Klüver[O]
Delingsfører: Ltn.d.R. Kloevekorn*
Ltn.d.R. Bummerstedt
Ltn.d.R. Bredemann[O]
Feldwebel: Hamann

3. Kompanie:
Komp.Führer: Obltn.d.R. Greuer
Delingsfører: Ltn.d.R. Sievers
Lt.d.R. Tannenberg
Ltn.d.R. Roscher
Feldwebel: Wagner (R.)[O]

4. Kompanie:
Komp.Führer: Obltn. Kühling
Delingsfører: Ltn.d.R. Schwoon*
Lt.d.R. Meyer (H.)
Lt.d.R. Spillner
Offz.Stellv. Delfs[O]
Feldwebel: Putzehl

II. Bataillon:
Btls.-Kommandør: Hauptmann Becker
Btls.-Adjudant: Lt.d.R. Iversen
Btls.Læge: Ass.Arzt Dr. Katrsch[O]
Forplejningsofficer: Offz.Stellv. Schlüter
Intendant: U.-Zahlmeister Metzmacher
Btls.-Skriver: -

5. Kompanie:
Komp.Führer: Lt.d.R. Lembke
Delingsfører: Ltn.d.R. Vogler (Chr.)
Lt.d.R. Eylmann
Feldwebel: Fock

6. Kompanie:
Komp.Führer: Hptm.d.L. Mehmel
Delingsfører: Ltn.d.R. Fahrnow*
Ltn.d.L. Boyes
Ltn.d.R. Toosby*
Feldwebel: Dressel

7. Kompanie:
Komp.Führer: Lt.d.L. Vogler[O]
Delingsfører: Lt.d.R. Lüneberg
Lt.d.R. Riis
Lt.d.R. Thieling*
Feldwebel: Gerlicher

8. Kompanie:
Komp.Führer: Hptm. Schlettwein*
Delingsfører: Ltn.d.R. Krüger
Ltn.d.R. Röhl*
Ltn.d.R. Braun*
Feldwebel: Brüggemann

III. Bataillon:
Btls.-Kommandør: Major z.D. Lang
Btls.-Adjudant: Lt.d.R. Beushausen
Btls.Læge: Stabsartz Dr. Pansch, Ass.Arzt d.R. Geis
Forplejningsofficer: Lt.d.L. Jenssen*
Intendant: Ehrcke
Btls.-Skriver:

9. Kompanie:
Komp.Führer: Obltn. Engel*
Delingsfører: Ltn.d.R. Widemann
Lt.d.R. Probst[O]
Lt.d.R. Renk
Feldwebel:

10. Kompanie:
Komp.Führer: Ltn.d.R. Hardow[O]
Delingsfører: Ltn.d.R. Verner*
Ltn.d.R. Gehrke[O]
Lt.d.R. Bruhn (Hans)
Feldwebel:

11. Kompanie:
Komp.Führer: Lt.d.R. Gregersen[O]
Delingsfører: Ltn.d.R. Krüger
Ltn.d.R. Augustiny
Ltn.d.R. Renz[O]
Ltn.d.R. Lassen*
Ltn.d.R. Bruhn (Rud.)[O]
Feldwebel:

12. Kompanie:
Komp.Führer: Hptm. v. Pavel
Delingsfører: Ltn.d.L. Rohlfs[O]
Ltn.d.R. Ehlert[O]
Ltn.d.R. Preuss*
Ltn.d.R. Leclair
Ltn.d.R. Meyer (Hub.)[O]
Feldwebel:

M.G. Kompanie:
Komp.Führer: Ltn.d.R. Mengis
Delingsfører: Ltn.d.R. Bandelow
Offz.Stellv. Paulsen
Offz.Stellv. Dieffenbacher[O]
Feldwebel:

Feld-M.G.S.S. Trupp:
Komp.Führer: Obltn. Herzer

* = Såret
[O] = Faldet

Döbrich-
Steglitz

Slaget om Somme (Martinpuich – Pozières)

(24. 7 – 10. 8. 1916)

Efter mange overvejelser i den Øverste Hærledelse traf General v. Falkenhayn i begyndelsen af januar 1916 sin afgørelse. Han ville gennembryde den fjendtlige front langs Meuse på begge sider af Verdun, og forpligtigede sig til resultater, selvom et gennembrud ikke skulle lykkedes, alene af den grund, at franskmændene af prestigemæssige grunde ville gøre alt for at forhindre en tysk succes på dette punkt. Den Øverste Krigsledelse havde formentlig taget i betragtning, at en sådan kamp, hvis den trak ud i længden, ville give fjenden mulighed for at indlede sin egen kraftige offensiv, som det allerede i vinteren 1915/16 var blevet forudsagt at ledende fjendtlige statsmænd.

Den **21. 2. 1916** begyndte dernede ved Verdun hine slag, som i historiens annaler er overgået som "tragedien ved Verdun". Ganske rigtig var det tyske angreb indledningsvis ikke uden succes. Douaumont og Vaux var kommet i hænderne på de tyske angrebstropper, men netop erobringen af disse forter var for fjenden - specielt franskmændene - anledning til det yderste forsvar. Og sådan rasede tyskere og franskmænd gennem uger tyske og franske om enkelte skyttegrave med en bitterhed, og et forbrug af mennesker og materiel, der sandelig havde været en bedre sag værd, og som under kampene i de følgende måneder på andre fronter, skulle hævne sig bitterligt.

Fjenden indså formentlig nødvendigheden af at binde tyske enheder gennem en offensiv på et andet frontafsnit. I øst forberedte han derfor Brussilow-offensiven, der også betød ikke ubetydelige tilbageslag for den tyske front. På Vestfronten planlagde de for et angreb, der på en næsten 40 km front skulle forsøge at nå jernbane knudepunktet Cambrai – le Cateau – Maubeuge. Også på fjendens side kostede Verdun-offensiven betydelige mængder af tropper, så i stedet for de forudsete 39 franske og 25 engelske divisioner i angrebet på begge sider af Somme, måtte offensiven begrænses til 16, henholdsvis 19 divisioner. Landsbyen Maricourt lidt nord for Somme dannede grænsen mellem de franske og de engelske angrebskolonner.

Den fjendtlige offensiv begyndte den **24. 7. 1916** med en artilleriild af et hidtil ukendt omfang. Utrolige mængder af ammunition landede i de tyske stillinger. Lag af de tungeste kalibre slog ned. Et uafbrudt hylen og susen og bragen, en trommehvirvel, der gav navn til betegnelsen "Trommeilden langs Somme". Gas og røgskyer, kunstig fremskabt tåge, støv og skidt, støv og akse fra det, der engang var blomstrende byer og landsbyer gjorde enhver observation umulig. Krudtrøg, os og røg bølgede over området. Iblandet hamrede M.G., miner eksploderede, håndgranater bragede. Dækninger brød sammen, Jern, træstumper, jordbunker, spanske ryttere fløj gennem luften.

Endelig – den **1. 7. 1916** kl. 0830 – begyndte for de hårdt prøvede mænd i den forreste linje det næsten med længsel ventede fjendtlige infanteriangreb.

Mens angrebet lykkedes for franskmændene i den sydligste del af angrebet, at presse en kile ind i den tyske stilling med retning mod Peronne, opnåede englænderne i alt væsentlighed intet resultat. Ganske vist gik landsbyer tabt, og gravafsnit og skove måtte opgives. I det store og hele fremgår det imidlertid af forløbet af kampene i den første halvdel af juli, at det ganske vist kostede store anstrengelser og store ofre fra vor side, at bringe angrebet til standsning, men på den anden side også gav stigende udsigt til et succesfuldt forsvar.

Det kom derfor ikke som en overraskelse, da der fra Generalkommando IX R.K. tilgik Regimentet befaling om, at korpset indenfor kort tid ville blive afløst af III. Bayr. A.K. Allerede dagen før var der i hele korpset indført orlovsspærre, og orlov kun tilladt i de mest presserende tilfælde. I løbet af nætterne **19./20.** og **21./22. 7. 1916** blev alle Regimentets elementer afløst af Bay. I.R. 14, hvorefter bataljonerne gik i bykvarter, I. og II. i Billy-Montigny, III. i Sallaumines.

Fredag, den 21. 7. blev R.I.R. 84 bragt til Somme i to togtransporter. Med den første transport, der forlod Billy-Montigny kl. 1445, var Regiments-stab, hele I. Btl. og 5. og 6. Kompanie, mens resten fulgte med den anden transport, der forlod Billy-Montigny kl. 1545. Ifølge transportbefalingen skulle begge tog losse i Gancourt, Regiments-Stab og I. Btl. indkvarteres i Ramillies, II. Btl. i Eswars mens III. Btl. skulle marcherer videre til Thun-Leveque. Af samme grund af indkvarteringskommandoet sendt i forvejen til disse lokaliteter sammen med M.G.K. og den Store Bagage, der ikke skulle forskyde med tog. Sidste elementer nåede frem den 22. 7. 1916 omkring kl. 0900.

I mellemtiden afventede forkommandoet, der havde måttet tilbagelægge en ikke ubetydelig afstand til fods i et ret varmt vejr, forgæves på deres kompagnier. Til sidst nåede nyheden igennem, at enhederne overhovedet ikke ville komme. Efter at man i mellemtiden havde fået at vide, hvor 18. R.D. stab opholdt sig, fortsatte kommandoet hertil – også forfatteren til disse linjer, hørte til flokken – og fik her at vide, at Regimentet ganske kor-

rekt ikke ville blive fordelt på de angivne lokaliteter, men i stedet var fortsat til Cambrai. Den bitre skuffelse, som indkvarteringskommandoet end måtte have følt ved modtog denne besked, blev forsødet af et par flasker Rhinvin, godt afkølet i en dyb brønd, som Divisionens Ia officer spenderede på de omkring 8 mand i I. Btls. indkvarteringskommando.

Umiddelbart før de to togtransporters afgang, var der til Regimentet tilgået befaling om, at enheden ville blive trukket tættere på fronten, og begge transporter derfor skulle fortsætte igennem til Cambrai, hvor de skulle overtage R.I.R. 75 indkvarteringer.

Omkring kl. 1630, henholdsvis 1730 nåede begge transporter til Cambrai, hvor enhederne blev indkvarteret i Citadellet og skolen ved siden af. Ved midnatstid nåede også kamp- og den Store Bagage frem.

Cambrai, en middelstor fransk by, lå dengang endnu langt fra fronten, og var den bayerske hærs hovedetape område. Det var måske derfor, at der her var opslået et enormt øltelt, der formentlig kunne huse op mod 1.000 mand, og hvori der udskænkedes "Bayersk pokaler". Som i Hofbräuhaus i München sad også her alle imellem hinanden, Generaler og musketerer, officerer og civilansatte. Intet under, at det denne aften den 26. 7. 1916 gik højt her i ølteltet. Mangen en mors søn tømte for sidste gang en ølpokal i glade venners kreds.

Allerede næste dag (**22.7.**) gik det videre! Kl. 1000 forlod I. og 5. og 6./R.84 med banetransport Cambrai, mens resten af regimentet fulgte kl. 1450. Ved afgang af den første transport fra gården i Citadellet, var der i det andet hjørne af den rummelige gård trådt flere hundrede fangne englændere an til transport til en fangelejr. Det var tydeligt, at det gjorde indtryk på disse, da I. og halvdelen af II. Btl. passerede forbi med klingende spil og i trit. Og var den hornmusik, der lød gennem Cambrais gader netop et tegn på, at en Schleswig-Holsteiner mener det alvorligt, når det i den hjemlige sang lyder:

"- - - stehe fest und nimmer weiche,
wie der Feind auch dräuen mag!?"

Selvom der var næsten 5 timer mellem de to transporters afgang, nåede den anden transport frem til Fremicourt kl. 1745, kun en halv time efter den første transport, et bevis på, hvor meget denne mod fronten førende strække var overbelastet med materieltransporter. Mens Regiments-Staben blev indkvarteret i Bapaume (Faubourge de Peronne), marcherede bataljonerne forbi Bapaume og gik i landsbykvarter i Biefvillers (I. Btl.), Avesnes (II. Btl.) og Ligny-Thilloy (III. Btl.), som blev nået mellem kl. 1900 og 2000. Også her viste englænderne sig igen som gentlemen, da de hilste på III. Btl. i Ligny-Thilloy, netop som den var ankommet og endnu ikke havde forladt gaderne, med fire 28-cm granater, der lykkeligvis ikke kostede tab.

Også kamp-trænet nåede samtidig indkvarteringsbyerne efter at være marcheret hertil fra Cambrai, hvorfra de var afgået kl. 1200. Den Store Bagage forlod først Cambrai kl. 2000 og nåede efter en march på omkring 25 km frem til Beaumetz på vejen Cambrai – Bapaume.

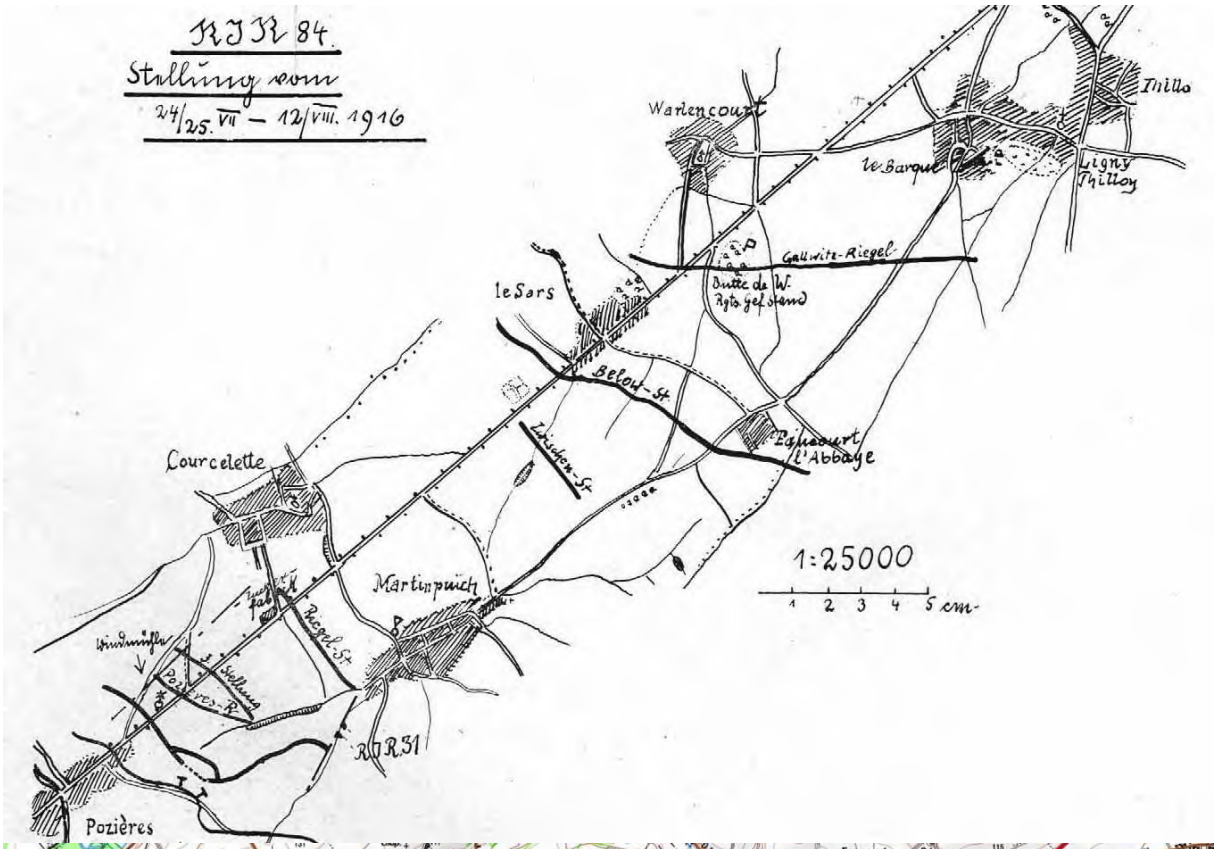
Det blev den **23. 7. 1916 -** en søndag. Herligt solskin, blå himmel. - - - det var en lys, klar søndag, en sjælden dejlig dag på året! - - - og alligevel, var de de, der oplevede hine dag på Somme, bevist om, at denne sidste hviledag inden regimentet igen skulle i kamp, var en søndag? Fra fronten, der ikke lå mere end 15 km væk, drønede og bragede det uafbrudt. Kolonner af enhver art jagede gennem landsbyerne og i flokke kom sårede tilbage med utrolige beretninger, og forøgede dermed ubehaget før den kommende indsats, hvis alvor vel ingen var i tvivl om.

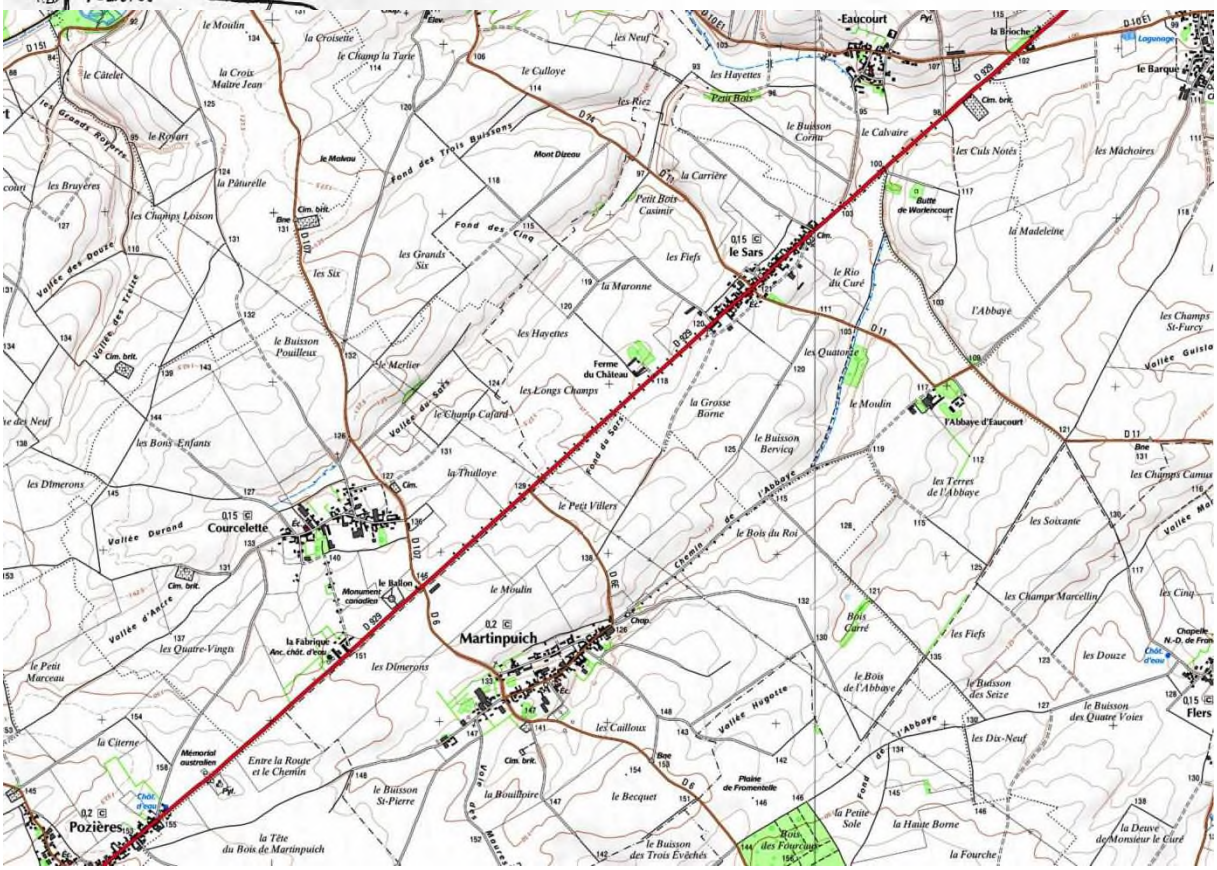
Omkring middagstid nåede også M.G.K. frem til Ligny-Thilloy, efter at være blevet tilbage i Cambrai dagen i forvejen. Også Regimentsstaben flyttede først på eftermiddagen til Ligny-Thilloy. De næste dage forblev regimentets kommandokontor i denne by.

Kl. 1730 modtog II. Btl. ordre til også at forlægge til Ligny-Thilloy, hvor II. og III. Btl. skulle danne reserve for et planlagt angreb mod Pozières den aften, gennemført af I.R. 27. II. Btl. var netop – kl. 2045 – gået i kvarter i Ligny-Thilloy, da Regimentet modtog ny befaling om at rykke til Eaucourt l'Abbaye, hvor den skulle underlægges 14. Inf. Brigade. Uden gode forudanelser fortsatte II. Btl. igen kl. 2115, og nåede omkring 2330 frem til Eaucourt l'Abbaye, hvor den fra 14. Inf.Bde fik ordre til med det samme at afløse en bataljon fra I.R. 27 i anden linje i afsnittet mellem vejen Ligny – nordspids Foureaux-skov og vejen Ligny og Flers.

Næste dag (**mandag, den 24. 7. 1916)** afløste den ene befaling til Regimentet den anden.

Regimentet fik ordre af brigaden til at afgive en officer til opretholdelse af forbindelsen til U.A.K (Unter-Abschnitts-Kommandeur). Yderligere en officer skulle afgives til observation og forbindelse til artilleriet. De hidtidige kampe langs Somme havde vist, at fjenden tilsyneladende bevist nedskød erkendte førere. Derfor blev spir fjernet fra samtlige hjelme. Af samme grund kom der ordre til befalingsmænd om enten at fjerne skyggerne fra deres kasketter eller bære den modsat – altså med skyggen bagud. Til erstatning for de forventede tab blandt

RIR 84.
Stellung vom
24/25. VII – 12/VIII. 1916
Warlencourt
Thilloy
le Barque
Ligny Thilloy
Gallwitz-Riegel
Butte de W.
Rgts. gef. Stand
le Sars
Bapaume-St.
Courcelette
Martinpuich
Pozières
RIR31
1:25000
1 2 3 4 5 cm

Eaucourt
le Barque
le Sars
Courcelette
Martinpuich
Pozières
le Moulin
la Croisette
le Champ la Turie
le Culloye
les Neuf
les Hayettes
Petit Bois
le Buisson Cornu
le Calvaire
les Culs Notés
les Mâchoires
le Châtelet
la Croix Maître Jean
les Riez
la Carrière
Petit Bois Casimir
Butte de Warlencourt
la Madeleine
les Brayères
les Champs Loison
la Pâturelle
le Malveu
Mont Dieeau
Fond des Trois Boissons
Fond des Cinq
les Grands Six
les Six
les Fiefs
la Maronne
le Rio du Curé
l'Abbaye
les Champs St-Furcy
le Buisson Pouilleux
le Merlier
les Hayettes
Ferme du Château
les Quatorze
les Longs Champs
le Champ Cafard
la Grosse Borne
le Moulin
l'Abbaye d'Eaucourt
les Bons Enfants
le Buisson Bervicq
les Champs Camus
les Dimerons
la Thulloye
le Petit Villers
les Terres de l'Abbaye
les Soixante
le Bois du Roi
les Champs Marcellin
le Moulin
le Petit Marceau
les Quatre-Vingts
les Dimerons
Bois Carré
les Fiefs
les Douze
les Cinq
la Citerne
Mémorial australien
Entre la Route et le Chemin
le Buisson St-Pierre
les Caillous
le Bois de l'Abbaye
le Buisson des Seize
le Buisson des Quatre Voies
les Dix-Neuf
la Boulloire
le Becquet
Plaine de Fromentelle
la Petite Sole
la Haute Borne
la Deuve de Monsieur le Curé
la Tête du Bois de Martinpuich
le Buisson des Trois Evêchés
la Fourche
Flers

førere, efterlod Regimentet før indsættelsen i hvert kompagni en officer, en vizefeldwebel og en unteroffizier i indkvarteringsområderne, hvorfra hver i sær skulle afløse hver anden dag. Ammunition, forbindspakker og en dobbelt nødration blev uddelt. I løbet af dagen tilgik der Regimentet omkring 600 stålhjelme, der hidtil havde været temmelig ukendte. En lille del heraf kunne endnu nås at blive fordelt, resten skulle de følgende dage - som vi vil se – gøre god fyldest ved de kæmpende dele af Regimentet.

På denne dag overtog den kommanderende general v. Boehn - i hele korpset blot kendt som "Max v. Boehn" - foruden hans egen IX. R.K. – inklusiv I.R. 163 – også kommandoen over 5 Inf. Division og 117. I.D., der blev trukket sammen til en *Armegruppe v. Boehn*, og kl. 0800 overtog ansvaret for det afsnit, der tidligere havde været besat af Armeegruppe Sixt v. Arnim. (Kort side 66).

Ved middagstid tilgik der Regimentet befaling om, at R.I.R. 84 efter mørkefald skulle afløse I.R. 27 i dennes stilling. Stillingen, der skulle besættes, begyndte umiddelbart før østkanten af landsbyen Pozières (på hovedvejen Cambrai – Bapaume – Albert). Den strakte sig herfra mod sydøst til nordkanten af Bazentin-le-Petit. Omkring 5½ km bag højre fløj af forreste linje lå *Butte de Warlencourt*, der med sine 122 meters højde lå næsten helt ud til hovedvejen. Her havde *Regimentet sin kommandostation*. Fra bakken kunne man mod vest se hele det let kuperede terræn, der i sydvestlig retning gennemskæres af hovedvejen Bapaume-Albert. Landsbyen foran til højre nogle hundred meter på den anden side hovedvejen er *Warlencourt*. Umiddelbart foran Butte de Warlencourt ligger *le Sars* ud til hovedvejen. Fortsætter man yderligere omkring 3 km i retning af fjenden, går en vej til venstre i en let bue mod syd til nordøst kanten af Martinpuich, hvor den løber sammen med vejen til Eaucourt l'Abbaye, der går næsten 1300 meter syd og næsten parallel til hovedvejen. Følger man nu vejen bliver den efter yderligere 100 meter til en nordvest – sydøst gående hulvej. På højre hånd – næsten frem til hovedvejen – ligger Courcelette. Til venstre går vejen som nedskåret hulvej næsten 800 m til vestkanten af Martinpuich, der ligger i en lavning.

Omkring 500 foran krydset mellem vejen Courcelette-Martinpuich og hovedvejen lå på højre side af hovedvejen et *Sucrerie* (Courcelette sukkerfabrik), og 1.000 meter foran denne på Højde 161 resterne af en gammel vindmølle – den såkaldte "Vindmølle-bakke" [*]). Umiddelbar bag lå den nordlige kant af Pozières.

Her gik den forreste fjendtlige linje.

Højdeforskellen var ikke særlig stor, men alligevel steg hovedlandevejen på den 5½ km strækning mellem Warlencourt og Vindmølle-bakken med næsten 50 meter. Vejen Courcelette-Martinpuich steg fra krydset kraftigt mod Courcelette, mens den faldt i retning af Martinpuich, for igen på den anden side Martinpuich igen at stige kraftigt mod Foureaux-skoven.

Set i retning af fjenden lå der foran Martinpuich en højderyg generelt nordvest til sydøst, der indenfor Regimentets ansvarsområde startede ved Vindmølle-bakken og næsten nåede nordkanten af Bazentin-le-Petit, og herfra skråt til venstre tilbage til nordvest kanten af Foureaux-skoven. Den højre halvdel af denne højderyg var forreste linje for RIR 84, der i midten blev gennemskåret af en markvej og en feltjernbane fra Martinpuich til nordkanten af Pozières. Denne omkring 2½ km lange vej var i sin første halvdel hulvej.

De sidste 200 meter af denne hulvej dannede allerede Pozières-tværstillingen, og svingede herefter over til Vindmølle-bakken. Omkring 800 m længere tilbage lå Reservestillingen, der gik fra sydvest kant Courcelette over sukkerfabrikken til nordvest kanten af Martinpuich.

Det er overflødigt at nævne, at hverken denne eller tværstillingen i virkeligheden ikke var nogen skyttegrav. I det omfang, at grave engang havde eksisteret, var de for længst blevet udslettet af den voldsomme fjendtlige artilleribeskydning. De dybeste granatkratere var forbundet med hinanden, og gav i det mindste ved dagslys en sammenkrøbet bevægelsesfrihed, selvom det begrænsede sig til nogle få meter frem og tilbage. Lidt mere dækning ydede *hulvejen langs rækken af popler* mellem Martinpuich og Pozières. Også denne var naturligvis overalt skudt sønder og sammen overalt, men gav alligevel generelt over en længere strækning en fordybning på omkring 1 meter. Som forfatteren af disse linjer selv erfarede om **aftenen 24. 7.** på vej frem for at overtage stillingen, lå der i denne hulvej så mange hårdt sårede, at det var umuligt at passerer den. Det var rystende at høre de såredes smerteskrig, og ikke kunne opfylde deres bønner om at blive bragt bagud. Det var hjerteskærende og forfærdende at høre deres skrig når lag efter lag af fjendtlige granater ramte hulvejen. For selv at redde livet i dette stykke elendighedens skyttegrav sprang ordonnanser og andre på vej til eller fra fronten hen over de ulykkelige hårdt sårede, som blot ventede på borttransport.

Der eksisterede stadig enkelte dækninger i forreste stilling, endda med dobbelt udgange. Det skulle imidlertid hurtigt vise sig under kampene, at de var menneskefælder, da de ikke kunne modstå de tunge engelske jernbane-

[*]) Bakken er i dag Australsk mindesmærke. På den modsatte side af hovedvejen står en obelisk til minde om den første indsættelse af britiske kampvogne på Vestfronten. O.a.

og skibskanoner. En stor del af Regimentets 120 savnede i disse dage kan ganske vel ligge begravet i sammenstyrtede dækningsrum.

Ved middagstid udsendte Regimentet befaling for *R.I.R. 84 indsættelse om aftenen den 24. 7. 1916*. Den havde følgende indhold:

> a) *I. Bataillon* afløser med 2. Kompanie de fremme indsatte elementer fra I.R. 27 og eventuelle andre regimenter (I.R. 26, 165). 4. Kompanie besætter hulvejen Martinpuich-Pozières; 1. Kompanie etablerer en ny grav langs vejen sukkerfabrik Courcelette – vestkant Martinpuich og 3. Kompanie udbygger hulvejen Courcelette – Martinpuich, i hvis venstre ende Btls.- kommandostation er placeret.

II. Btl. havde – som allerede nævnt ovenfor – omkring kl. 0130 den 24. 7. 1916 besat den linje, som befalet af 14. Inf.Brigade. Den blev om aftenen den 24. 7. efter mørkefald afløst af en bataljon/RIR 75 under tab af tre mand.

Ifølge befalingen skulle den herefter:

> b) Ved forskydning til højre med med 6. og 8. Kompanie besætte anden linje (Below-linje) mellem le Sars og Eaucourt l'Abbaye, d.v.s. foran Butte de Warlencourt, som brigadereserve for 14. Inf.Brigade (Kommandostation: le Barque). Btl. KSN: Gallwitz-linje.
>
> 5. og 7. Kompanie skulle udgrave en mellemstilling langs markvejen Martinpuich – le Sars.
>
> c) III. Btl. bliver i borgerkvarter Ligny-Thilloy som reserve for 18. R.D. og begynder efter mørkefald med udbygningen af Gallwitz-tværlinjen, der – med begyndelse omkring Warlencourt – forløber langs Butte de Warlencourt til vejen Ligny-Thilloy – Eaucourt l'Abbaye.

Som bekendt er uklarheder hovedreglen under krigstilstand. At denne militære selvfølgelighed endnu engang var indtruffet, skulle snart vise sig. Solen brændte fra en skyfri himmel, som den ville gøre det gennem de næste næsten to uger. Det syntes, som ville den endnu engang vise sin fulde pragt for de mange dødsviede soldater. Det var Bismarcks valgsprog, at vi tyskere frygter Gud og ellers ingen i verden. Det var dog i egne tanker, at forkommandoet til overtagelse af stillingen brød op fra Biefvillers kl. 1800, og bevægede sig frem på samme måde som to timer senere I. Btl. og Regimentsstaben, der kl. 2000 opslog sin kommandostation på Butte de Warlencourt.

Førerne fra I.R. 27, der skulle vise vej for forkommandoet og enhederne, afventede ved Eaucourt l'Abbaye, til førstnævnte kl. 2000, sidstnævnte kl. 2200. Efter en kort forklaring om forholdene der fremme, hvor jorden syntes at bevæge sig, gik forkommandoet frem! Efter omkring 1 times march, hvorunder de unge allerede var udmattede, blev Martinpuich nået. Den engang blomstrende landsby var nu en øde ruinhob. Af landsbygaden kunne man kun genkende en smal sti gennem ruinerne. Førerne gjorde opmærksom på det, man allerede havde set med egne øjne og hørt med egne øre: at Martinpuich dag og nat lå under den voldsomste fjendtlige artilleribeskydning med alle kalibre. Altså endnu engang: en kort pause, fyld lungerne helt ud, og så i Guds Navn, når det nu engang må være sådan, den vilde jagt gennem stenbunkerne! "Færdige?" - - "Ja!" - - Så afgang!". I rolig småtrav løber vi af sted, klar til øjeblikkeligt at øge tempoet, når den første granat slog ned på vejen - men dog, hvad sker der? Allerede på vej mod Martinpuich havde vi set det røde teglstøv stige til vejrs som følge af granatnedslagene. Nu, hvor vi krydsede landsbyen, hersker ro – en næsten foruroligende, uhyggelig ro. Og da en soldat som bekendt kun løber, når højere eller højeste foresatte er indenfor synsvidde, og ingen af disse var synlige, var det en selvfølgelighed, at forkommandoets småtrav ændredes til et roligt, om end i forhold til det gamle soldatertempo på 114 skridt, øget tempo. Men jer, som sammen med mig gik frem med dette forkommando (hvor er I?), husker i stadig, hvordan en sort kat (eller var den en "hun") fra venstre i sindigt tempo kom ned fra ruinerne af et hus, satte sig ned midt på gaden og kradsede sig bag ørene, og på en måde fortsatte de tidligere beboeres tradition: "Grand maleur, monsieur, pour nous, pour vous, pur tout le monde?"

Vi var ikke overtroiske, men ventede dog ikke med at komme videre. Og det var også kun godt det samme!" For vi havde næppe nået hulvejen i den vestlige udkant af Martinpuich før en artilleriild satte ind, som vi – og næsten alle i kommandoet havde dog været i krig i næsten to år – hid tid aldrig havde oplevet. Nu var det egentligt os, der skulle klø os bag øret, men dertil var der ingen tid. Ind i hulvejen! Her lød skriget: "Sanitetsmand!", der jamrede en såret, og der lød en rallen fra en døende. Maskingeværernes tikken blandede med det langtrukne Sss-Sss fra M.G.-salverne, bragene fra granater og de eksploderende schrapnells, hvis lave højde formeligt blændede øjnene, der i forvejen var overanstrengt af den konstante veksling mellem mørke og det klare lys fra røde, grønne, gule og hvide lyskugler!

Men hvor var førerne blevet af? Der var intet mere at se til dem! Herregud, hvem kunne også fortænke dem, som allerede i 10 dage havde gennemlevet et helvede, i at stikke af? Men måske var det i stedet dem, der derovre råbte på sanitetsfolk, eller dem, der allerede vred sig i dødskamp, og med deres sidste tanker i deres dødsstund råbte på deres mor, kone eller børn?

I mellemtiden var I. Bataillons kompagnier kl. 2000 enkeltvis og med stor flyverafstand marcheret fra Bief-villers for via Grevillers og Warlencourt af nå Ferme Eaucourt l'Abbaye omkring kl. 2200. Mens Btls.-Stab I/R.84 under Hptm. Frhr. *v. Hammerstein-Gesmold* som kommandør og Ltn. *Reimpell* som Adjudant med det samme fortsatte mod dens kommandostation i Martinpuich, standsede kompagnierne op og fik udleveret yderli-gere patroner, lysammunition, forplejning og mineralvand.

Foran havde et helvede igen udviklet sig. Med gysende rædsel så I. Btls. Kompagnier dette uhyggeligt-smukke fyrværkeri, der udspillede sig nogle få kilometer foran dem. En frontsoldat skal være ærlig! Netop fordi han i talrige slag og sammenstød har vist sig som mand, behøver han ikke at skamme sig over at opdage, at han i et sådant øjeblik, som I. Btl. deroppe ved Eaucourt l'Abbaye nu oplevede, ville have givet alt for ikke igen at skulle begive sig ind i dette natlige gruens helvede. Men den pligtfølelse, som er karakteristisk for den tyske soldat, sejrede over den indre svinehund. Og selvom det helt igennem er forståeligt, at den enkelte mand med kone og børn derhjemme i tankerne, måske har følt et øjebliks svaghed, når han tænkte på, at han selv indenfor få timer ville stå midt i dette morderiske rædsel, behøvede han kun at tage eksempel af hans kompagniføreres soldatermæssige holdning.

Ved I. Btl. var disse – som også i de øvrige bataljoner – mænd, nej Karle! – Karle, som kunne hente fanden ud af helvede, hvis blot ikke (som jeg hørte Maxe Bäker fra 1. Komp. sige det), vores eget artilleri hele tiden skød for kort! Der var den prægtige kompagnifører for 1. Komp., Ltn.d.R. *Klatte*, der i begyndelsen af oktober 1916 under Regimentets anden indsats på Somme blev ramt af soldatens skæbne. Det samme var Komp.Fører for 2. Komp., Ltn.d.R. *Klüver*, der altid i godt humør, også i de kritiske øjeblikke, snart i bataljonen blev kendt for sin tykhudede koldblodighed, der aldrig forlod ham. Så var der Obln. d.R. *Greuer* fra 3. Komp., der desværre i begyndelsen af 1917 blev forsat til I.R. 394, og så endeligt Obltn. (aktiv) *Kühling* fra 4. Komp., den bedste, stram i disciplin, men kammerat helt igennem. En mand, der gik gennem ild og vand for sit kompagni, der havde sine folk på hjerte, og altid stillede op for sine folk, uanset mod hvem. Havde han levet i dag - også han led kort efter soldaterskæbnen ved en anden enhed – ville han have tilgivet mig, når jeg på dette sted beretter om hans afprøvede recept i Fabarius-linjen foran Lens - at der mod fjendtlig krigsgas kun findes ét middel, som han også i den grad anvendte: "Et stort glas Köhm [brændevin]!"

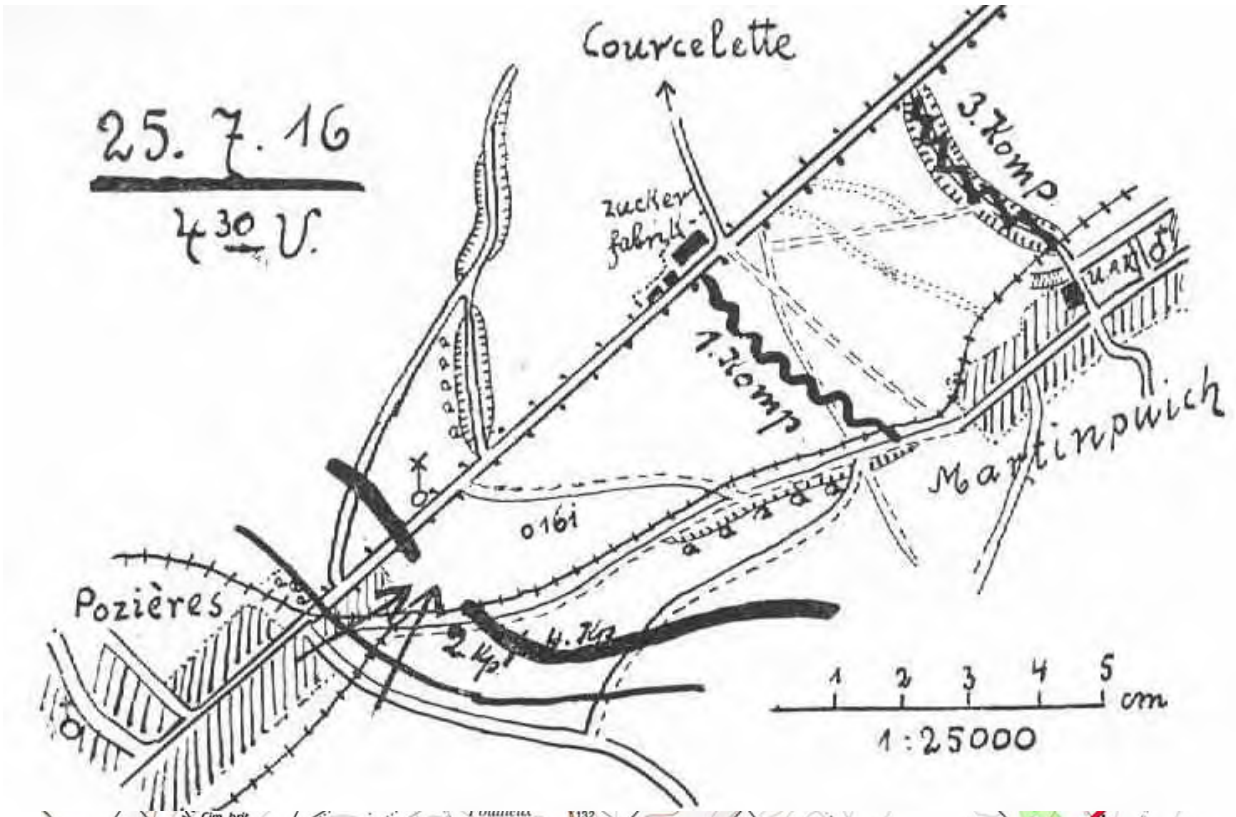
Det var de mænd, der med deres kompagnier stod der oppe ved Eaucourt l'Abbaye. Her havde de fået selskab af førerne fra I.R. 27. På dette tidspunkt kom en ordonnans fra Regiment med ordre til, at 4. Kompanie i mod-sætning til den tidligere udsendte befaling, ikke skulle gå i stilling i hulvejen, men med det samme rykke med frem i forreste linje, hvor den til højre skulle skabe forbindelse til 2. Kompanie og til venstre til R.I.R. 31.

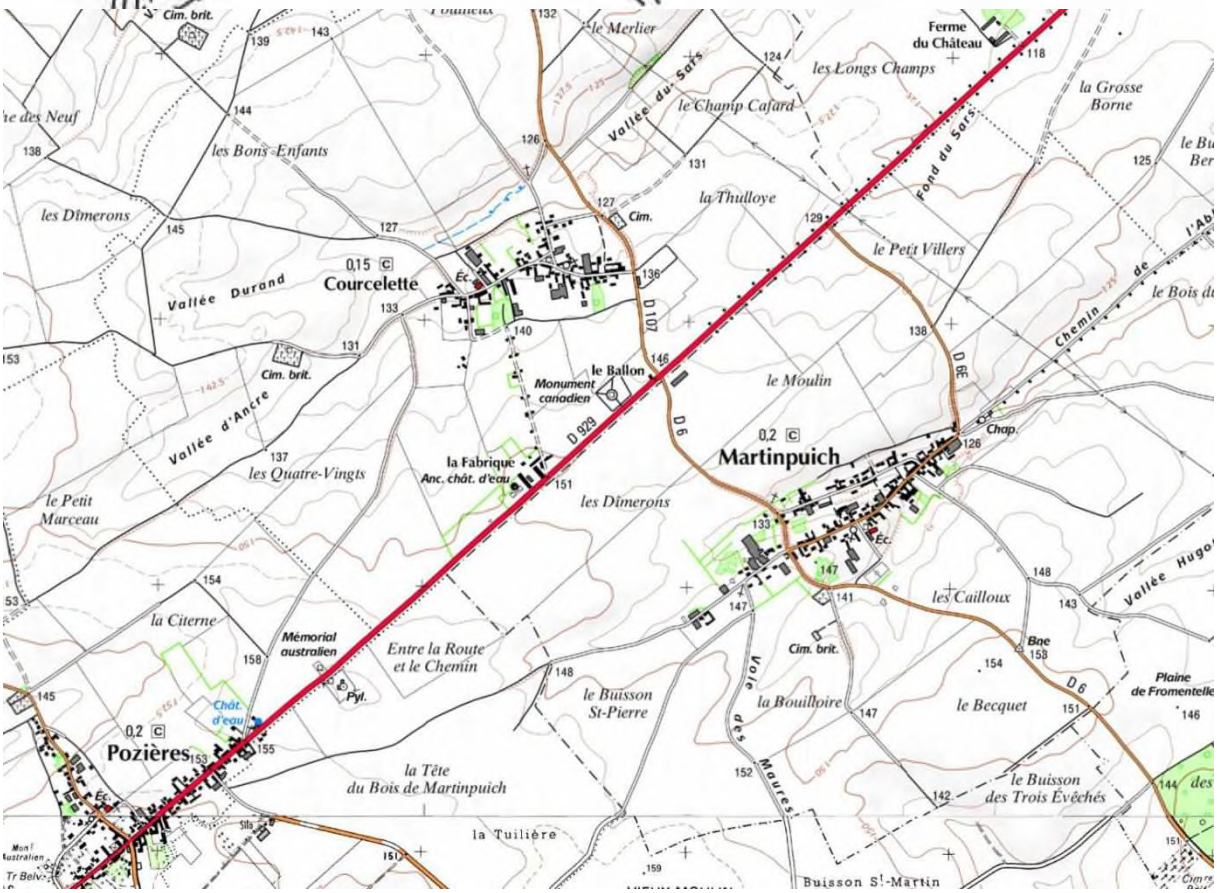
Endnu engang ønskede man hinanden knæk og bræk, og så gik det i toer kolonne fremad med kompagnifører og førere fra I.R. 27 forrest.

Man nåede Martinpuich, der stadig lå under granat og schrapnell beskydning. Men det hjalp fedt! Igennem skulle vi! Altså fremad, delingsvis igennem! "Til hver deling en fører!" – råber Ltn. Klüver – og det lykkes. Nok skriger en såret op her, nok bliver en anden liggende for altid, men den kongelige Anden er igennem! Og nu gik det et stykke langs hulvejen, hvor spøgelsesartig stumper af poppel træer strækker sig mod himlen, forjaget og jaget af overalt eksploderende granater og schrapnells. Det var blevet midnat før 2. Kompanie nåede fronten. Hastigt og hviskende samles resterne af I.R. 27 – sammenskrabet til ét kompagni, der endda også omfatter et par folk fra I.R. 26. Efter oplysninger om fjende og stilling, er det bare væk!

Mindre heldigt var 4. Kompanie tur frem til fronten. Førerne, der jo oprindeligt skulle vise vej til et anden stillingsafsnit, havde uden problemer ført kompagniet frem til vest kanten af Martinpuich, men så var det imid-lertid sket! Hurtigt var alt forsprængt mellem hinanden. Mens tabene steg, kostede det en kraftanstrengelse fra delings- og gruppeører tilnærmelsesværdigt at bringe enhederne sammen igen. Det lykkedes imidlertid til sidste. Mens kompagniet lå her, var Obltn. Kühling og hans ordonnanser på lykke og fromme fortsat mod fronten, for selv at finde de tildelte stillinger. Med stort besvær havde han endeligt nået disse. Og nu trådte kampordonann-serne, disse mange navnløse helte, i aktion. De hastede bagud, stødte på dele af 4. Kompanie og bragte dem om end med mange vanskeligheder, frem til kompagniføreren. I mellemtiden var det blevet kl. 0410, den **27. 7. 1916**, som kompagniet endeligt nåede dens afsnit til venstre ved siden af 2./R.84.

Kompagniførerens personlige opklaring af tilslutning til begge sider havde afsløret, at 2. Kompanie til højre havde forbindelse til resterne af to kompagnier fra I.R. 62, der ventede på afløsning fra R.I.R. 86, og at 4. Kom-panie til venstre havde forbindelse til R.I.R. 31. Også 1. og 3. Kompanie var endeligt nået frem til deres befalede

Courcelette
25. 7. 16
4 30 V.
3. Komp
Zucker fabrik
1. Komp
Martinpuich
Pozières
0161
2 Kp
H. Kp
1 2 3 4 5 cm
1:25000

Courcelette
Martinpuich
Pozières
le Merlier
Ferme du Château
les Longs Champs
la Grosse Borne
le Champ Cafard
Vallée du Sars
Fond du Sars
les Bons Enfants
les Dimerons
la Thulloye
le Petit Villers
Vallée Durand
Cim. brit.
Cim.
Éc.
le Ballon
Monument canadien
le Moulin
D 107
D 6E
D 6
D 929
Chap.
Chemin de
la Fabrique
Anc. chât. d'eau
Vallée d'Ancre
les Quatre-Vingts
le Petit Marceau
les Cailloux
la Citerne
Mémorial australien
Entre la Route et le Chemin
Chât. d'eau
Pyl.
le Buisson St-Pierre
la Bouilloire
le Becquet
Voie des Maures
Plaine de Fromentelle
la Tête du Bois de Martinpuich
le Buisson des Trois Évêchés
la Tuilière
Buisson St-Martin
Vallée Hugo
Bne

afsnit. De sidste afløste dele af I.R. 27, 26 med rester af IR 165 havde endnu ikke nået Martinpuich, da den rasende fjendtlige artilleriild tydeligvis blev forlagt fra den forreste linje til området længere tilbage. Umiddelbart herefter – det har formentlig været omkring kl. 0430 - dukkede englænderne op i flere bølger foran højre halvdel af 2. Kompanie. "Tommyerne kommer!" - hvem der råbte det først – hvem kan vide det i dag? Kompagnierne rejste sig til sidste mand. Geværet til kind, og af sted mod Tommyerne, hvad geværet kan sprøjte ud. Håndgranater bragede, og tak-tak-tak fra begge de i forreste linje indsatte geværer fra M.G.K. blandede sig i begyndelsen med hurra-råbene, men meget kort tid efter med smerteskrigene fra englænderne, der foran kompagniernes front brød sammen.

Pludseligt opstod der uro på højre fløj af 2. Komp. Omkring 25-30 mand kom fra højre og sprang ned i hullerne til højre fløjdeling under Ltn. *Bummerstedt*. Man var allerede parat til at falde over de nyankomne, da det opdages, at det er tyske soldater fra IR 62 (og enkelte fra 26).

Den frontale og – fra 4. Komp. – flankerende forsvars ild fra de to forrest indsatte kompagnier jagede hurtigt Tommyerne tilbage til deres udgangsstillinger. Selvom normalt enhver forstærkning er velkommen i en sådan situation, havde tilgangen af folkene fra IR 62 og 26 dog bragt os i en kilden situation. De hævede, at de burde være blevet afløst af RIR 86, men at denne ikke var kommet frem. Det værste ved hele situationen var imidlertid, at regimentets højre fløj kunne komme i en vanskelig situation ved disse folks tilbagegang. Da folkene ikke kunne bringes til at vende tilbage til deres afsnit – en holdning, vores folk dengang endnu ikke, men få dage senere under den vanvittige, nerveødelæggende fjendtlige artilleriild desværre kun alt for godt forstod – måtte de med magt smides ud af 2. Kompanies granatkratere, hvorefter en del af dem løb mod Martinpuich.

Efter at det fjendtlige angreb var brudt sammen foran 2. Komp. front, begav Ltn. *Klüver* og Ltn. *Bummerstedt* af sted for til højre at genskabe forbindelse til egne enheder. De var kun kommet nogle få huller frem, før de blev mødt af de første engelske håndgranater. Deres frygt var dermed blevet bekræftet: *mod højre ingen forbindelse, tværtimod englænder på samme højde*. Der var kun tvivl om, i hvor stor udstrækning!

Energisk og målbevidst sikrede Ltn. Klüver sit kompagni, idet han omkring 50 meter til højre lod folk fra 2. Komp. bygge en barrikade og lod denne sikre af en dobbeltpost. Under bygning og under sikringen blev han godt hjulpet af omkring 10 mand fra de to Regimenter 62 og 26, som tappert holdt ud hos kompagniet, og besatte det nye stykke frem til barrikaden. Yderligere blev øjeblikkeligt to delinger fra 3./R.84 under Ltn.(R.) *Wagner* indsat fremme som flankesikring.

Det stigende dagslys gjorde det muligt at fastslå, at det fjendtlige indbrud i forreste linje ved naboregimentet var omkring 350 meter, hvilket også blev fastslået af en patrulje fra 3./R.84 under Vzfdw. *Bodinus*. Også den fjendtlige artilleriild mindskede, så man - selvfølgelig med al forsigtighed – fik mulighed for at se sig lidt omkring i området. Bagud kunne man se Martinpuich, til højre tydeligt hulvejen, der ført til landsbyen med dens række af popler, til venstre gik hovedvejen fra Pozières til Bapaume. I selve stillingen kunne man ikke genkende nogen skyttegrav. Hele området var et stort månelandskab. De største kratere var forbundet med hinanden, så det – delvist i det mindste – om dagen var mulighed for en vis trafik indenfor eget afsnit, selvom det måtte ske sammenbukket.

Ved bataljonens kommandostation var *Btls.-Artz Dr. Löwenstein*, som 1. juli 1916 var blevet forsat til Res. Feldlaz. 42, kommet tilbage for at genoptage hans ikke ringe færdigheder. Frem til kl. 0900 havde 1. Komp. allerede mistet 55 mand og 4. Komp. 30, hvoraf omkring halvdelen var faldne. 3. Komp. havde i samme periode 8 sårede, 1. Komp. to døde og 6 sårede, mens M.G.K. havde 1 død og 3 sårede.

Fra kl. 0600 øgede den fjendtlige artilleriild igen langsomt. Alle afvejede situationen. Bagud til højre i retning af hovedvejen kunne man se egne tropper rykke frem. (Som det senere blev fastslået, var det dele af I./R.86, der støttede I.R. 157 angreb mod Pozières til højre for hovedvejen fra retning af Courcelette). Både den fjendtlige og egen artilleri var nu øget til det kraftigste. Omkring kl. 1000 forsøgte englænderne at tage det ubesatte stykke grav på højre fløj af regimentet. Endnu engang brød angrebet sammen under forsvarsilden fra gravbesætningen. I dette øjeblik modtog 1. Kompanie denne gang en velkommen forstærkning på 3 underofficerer og 15 mand fra 3./R.86, der under I./R.86 fremrykning var blevet skilt fra deres enhed af artilleriilden, og nu på egen hånd var gået videre frem. Ltn. *Klüver* forlængede med disse brave mænd med det samme sit kampafsnit frem til barrikaden, som de få folk fra IR 62 og 26 – som ovenfor fortalt – havde besat og tappert forsvaret siden morgenangrebet, *men nu alle – uden undtagelse – enten var faldet eller såret*.

Kampene i forreste linje førte omkring dette tidspunkt til, at III. Btl. blev tildelt 81. Inf.Brigade som reserve.

De engelske angreb blev støttet af lavtflyvende engelske fly, der i sær beskød området mellem beredskabsstillingen med deres maskingeværer, for herigennem at forhindre eller i det mindste vanskeliggøre forstærkningers fremrykning. Et sådant fly, en dobbeltdækker, fløj flere gange frem og tilbage over 3. Kompanies stilling i hovedvejen og beskød denne fra en højde af blot 150 meter. Obltn. *Greuer* lod en deling fra 3./R.84 åbne ild

mod dette fly, der kort efter begyndte at vakle og så styrtede ned på hovedvejen. Af besætningen, to skotske officerer, døde den ene, med et skud i hovedet, kort efter, mens den anden ganske vist kun havde et let strejfskud i hovedet, men alligevel var så omtåget, at han ikke kunne afhøres. Fjenden fortsatte med uformindsket styrke sin ødelæggende artilleriild. Granater, schrapnells og miner slog igen og igen ned i jorden. Det drønede og bragede uafbrudt. Det var tydeligt, at englænderne ikke ville give sig tilfreds med deres mislykkede angreb, men tværtimod ville forsøge at udviske nederlaget. For at kunne modstå et sådant, krævedes det indsats af alle disponible kræfter.

Kl. 1500 modtog derfor III. Btl. i Ligny-Tilloy af 81. I.Brig. ordre til øjeblikkeligt at gøre klar til afmarch.

En time senere løb englænderne på ny, og igen uden held, panden mod 2. og 4. Kompanie. Endnu engang blev angrebet standset, endnu engang efterlod han sig døde og sårede foran vores stilling.

Samtidig mod tog III. Btl. sammen med II. Btl. følgende befaling:

18. R.D. har allerede om aftenen den 24. juli givet R.I.R. 86 ordre til erobring af Pozières. Denne befaling nåede imidlertid først R.I.R. 86 den 25. juli omkring kl. 0300, hvor dens gennemførelse ikke mere var mulig under henvisning til, at også dette regiment i denne nat gennemførte afløsning. Først omkring middagstid udsendte derfor R.I.R. 86 angrebsbefaling. 81. Inf.Brigade havde hertil underlagt 6./R.84 til R.I.R. 86.

5. og 7./R. 84, der som bekendt som Rgt. Reserve opholdt sig i den nyudgravede mellemstilling langs vejen mellem nordkant Martinpuich og hovedvejen le Sars-Courcelette, skulle danne sidste bølge i R. 86 befalede angreb kl. 1730 sammen med ¼ Pi.Komp. 62 og flammekastere.

Med *Major Lang* som kommandør (Adjudant Ltn.d.R. *Beushausen*) rykkede III. Bataillon R. 84 kl. 1630 kompagni vis fra Ligny-Thilloy over Warlencourt til le Sars. Her kunne 9./R. 84 hurtigt modtage håndgranater. Så gik det videre! En fremrykning i marchkolonne var imidlertid umulig på grund af den tunge og kraftige artilleriild over og langs begge sider af hovedvejen. III. Btl. foldede derfor ud i vest kanten af Warlencourt på begge sider af vejen – til højre 9., herefter 12. Kompanie, til venstre 10. og 11. Kompanie. I denne åbne formation nåede III. Btl. hulvejen Courcelette – Martinpuich uden at bemærke den på dette tidspunkt for længst påbegyndte R. 86 angreb. I mellemtiden var også 5. og 7./R.84 i åben formation nået den sydlige del af hulvejen, og havde gjort holdt her. *Major Lang* og *Ltn. Beushausen* tog som befalet af 81. Inf.Brig. straks forbindelse med RIR 86. I dens kommandostation, der var placeret i Courcelette, havde kommandøren, *Oberstltn. Burmester* netop - det var formentlig omkring kl. 1800 – modtaget følgende melding fra kommandøren for II./R.86, Hptm Sieveking (der senere under krigen også en tid gjorde tjeneste som Btls-kommandør i R.84), der var udset til at angribe Pozières.

> "II./R.86 har af følgende årsager ikke gennemført stormen:
> 1) Siden 0400 heftig kamp med fjenden.
> 2) Der mangler alle former for forsyninger.
> 3) Hverken pionerer eller flammekastere har meldt sig fremme.
> 4) Ingen maskingeværer mere, ingen håndgranater.
> 5) På grund af indsættelse af kompagnierne er disse fuldstændig forrevne og svækket af store tab. Reorganisering umulig.
> 6) Befaling til angreb først modtaget kl. 1530.

Med angrebsbataljonen i en sådan tilstand, ville et mislykket angreb have været uundgåeligt. I øvrigt var enhver udsigt til succes blevet endnu dårligere, da 81. Inf. Brigade *umiddelbart før det fastsatte angrebstidspunkt* havde ændret angrebsmål fra Pozières til i stedet vejen Contalmaison – Thiepval, uden at denne ændring tilsyneladende overhovedet ikke tids nok var nået frem til angrebsbataljonen

Oberstltn. Burmester (R.86) ville imidlertid under alle omstændigheder udfører ordren fra 18. R.D. om at generobre Pozières, som den 22. juli var blevet besat af englænderne. Han udsendte derfor kl. 1915 en ny angrebsbefaling, som han straks mundtlig gav til den tilstedeværende kommandør for III./R. 84. Ifølge den nye befaling skulle III./R. 84 efter en times forudgående artilleriforberedelse kl. 2130 storme Pozières i tre angrebsbølger, forstærket af pionerer og flammekastere.

Major Lang og *Ltn.d.R. Beushausen* hastede tilbage. Der var jo kun kort tid til at reagerer. Hurtig blev bataljonens kompagniførere råbt sammen: *Oberltn. (aktiv) Engel* (9.), *Ltn.d.R. Hardow* (10.), *Ltn.d.R. Gregersen* (11.) – den formentlig dygtigste kompagnifører i den række af reserveofficerer, som Regimentet havde haft – og *Hptm. (aktiv) von Pavel*. De hørte den ære-, men også tornefulde opgave, der var tilfaldet dem og deres folk. Netop som de igen ville vende tilbage til deres kompagnier, steg til venstre røde lyskugler til himmels som tegn på anmodning om spærreild.

På dette tidspunkt stormede englænderne igen højre fløj af I./R.84, og *for fjerde gang* standsede disse tapre Schlewig-Holsteiner det fjendtlige angreb, hvorunder en ikke mindre tapper engelsk officer fra Welsh-regimentet, der stormede foran sine folk, såret blev taget til fange.

I mellemtiden havde kompagniførerne i III. Bataillon underrettet deres delingsførere, der igen havde underrettet gruppeførerne om deres opgaver. Kompagnierne rykkede frem for at finde deres plads i stormudgangslinjen. På dette tidspunkt, 20 minutter før starten på angrebet – kl. 2110 – tilgik der bataljonen en ordre fra RIR 86, afsendt kl. 2045: angrebet på Pozières skulle efter ordre fra Generalkommandoet ikke gennemføres. Kompagnierne skulle grave sig ned i deres nuværende stillinger.

Ordonnanser måtte nu igen sendes frem til kompagnierne, for at standse disse i tide. Og de nåede det, disse prægtige, frygtløse kammerater, hvis fortjenester i en heldig gennemført kamphandling generelt opnår for ringe opmærksomhed. De havde intet hul, hvor de kunne søge dækning for granatspilinterne, som deres kammerater i selve stillingen. Nok kunne de et øjeblik holde pause i et eller andet granatkrater, hvor de ofte måtte kaste sig ned, fordi hjerte og lunger ikke længere kunne følge med det rasende løb – nej, ikke længere kunne fortsætte. Et øjebliks pusterum, men kun et øjeblik! Hundrede af kammeraters liv og helbred afhang af deres rettidige ankomst til kompagniet eller til en eller anden stab. Altså af sted igen! – Men ak, hvor mange blev ikke liggende, væltet i deres eget blod og måtte måske ligge i timer inden de, der jo i kampområderne aldrig kunne bruge en bestemt vej, blev fundet. Og hvem kender navnene eller antallet af de modige ordonnanser, der på deres ensomme vej blev truffet af dødeligt jern og blev liggende for altid, for i de næste dage at blive sønderrevet af granater eller begravet?

Tak, tusinder af tak til disse uselviske, tapre ordonnans-kammerater!

I mellemtiden var det blevet nat, som ville mørket skjule hele den grusomme elendighed. Mens mens i i andre kampafsnit og i andre tider, natten for det meste bragte en pause i kampaktiviteterne – fortsatte her den fjendtlige ild med uformindsket styrke. Her fortsatte knoglemanden sin høst, *der allerede i de første 20 timer af indsatsen havde krævet 55 tapre kammerater af RIR 84.*

I den tidligere nævnte befaling fra kl. 2045 havde Oberstleutnant Burmester (R.86) beordret sine, og ham underlagte, bataljonskommandører til sin kommandostation, hvis det overhovedet var dem muligt at nå frem. Da Hptm. Sieveking (II./R.86) ved denne lejlighed meldte til sin regimentskommandør, at han på grund af udmattelsen af bataljonens få ikke sårede og de store tab, ikke mere kunne love at fastholde stillingen i dens nuværende udstrækning, besluttede Oberstltn. Burmester, at II/R.86, selvom den kun havde været i stillingen i 24 timer, skulle afløses i forreste linje af III/R.84.

Den efterfølgende afløsning af II./R.86 med III./R.84 blev gennemført under de vanskeligste forhold. R.86 kunne hverken give oplysninger om situationen ved dens II. Bataillon, eller stille førere til at vise vej. Major Lang, kommandøren for III./R. 84 havde ingen anden mulighed end at sende kompagnierne frem på lykke og fromme. Den blev derfor sendt i rækkefølge fra højre mod venstre 11., 10. og 12. Kompanie, mens 9. Kompanie forblev til disposition for bataljonen og rykkede frem til på højde med sukkerfabrikken og her gravede sig ned til venstre for hovedvejen.

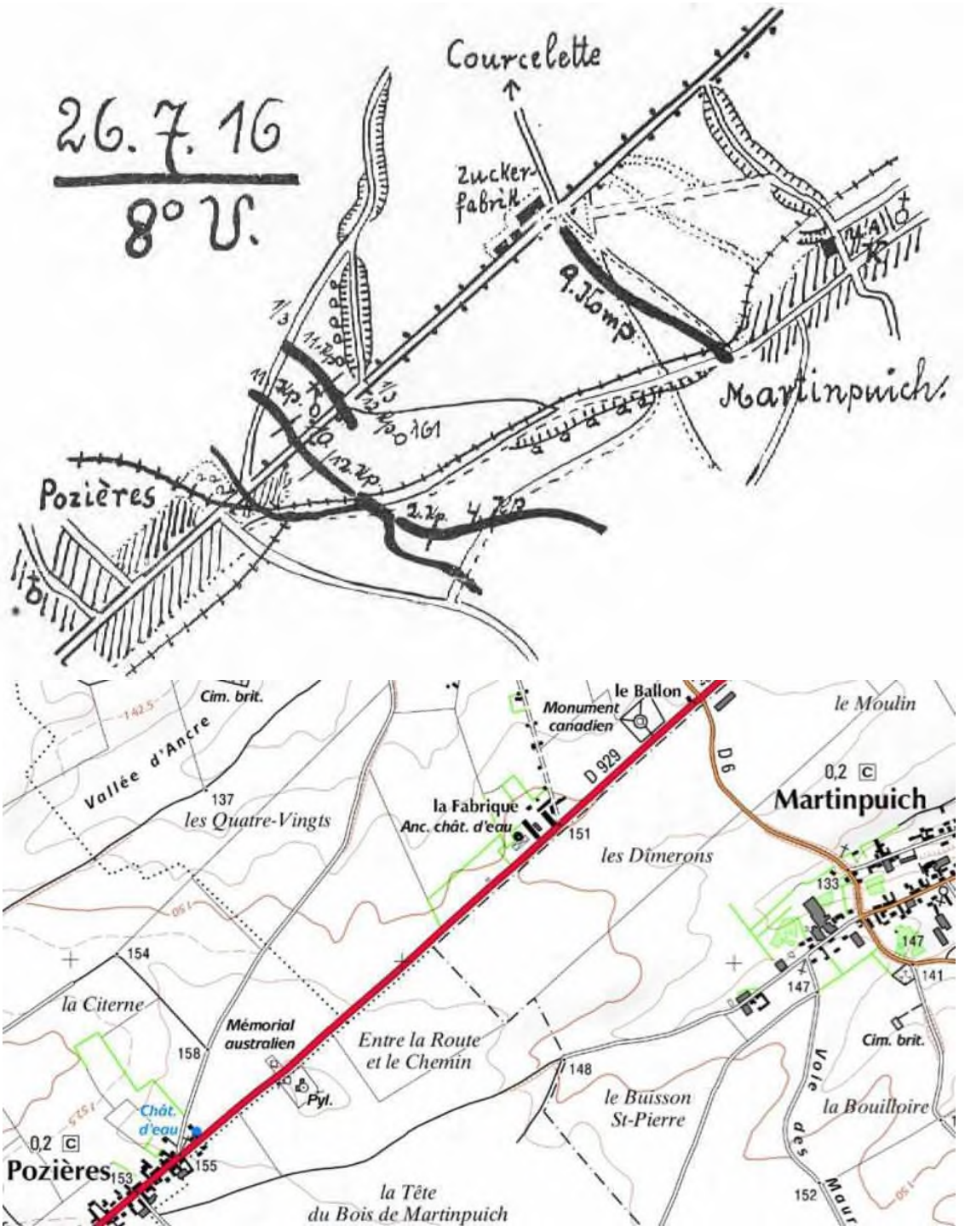
Det var blevet midnat mellem **25. og 26. 7 1916** før kompagnier satte sig i bevægelse.
11. Kompanie, der skulle besætte stillingen foran og på Vindmølle-bakken (Højde 161) mellem vejen Courcelette-Pozières og hovedvejen, fandt forholdsvis lettest frem til deres stilling, da de havde naturlige ledelinjer mellem vejene og bakken. Fremme afløste de rester af I.R. 22 og 157 (117. Inf.Div.(′)

Også 10. Kompanie kom godt frem, da de også med hovedvejen som højre begrænsning havde en god ledelinje. De mødte folk fra 6./R.86, som de afløste omkring kl. 0300.

12. Kompanies afløsning kom ikke til at få så glat. Kompagnifører, Hptm. v. Pavel, havde udset 3. og 4. deling og to grupper fra 2. deling til besættelse af den forreste linje, og til at beholde den resterende styrke som reserve. 4. Deling til højre i kompagni-afsnittet afløste nogle få folk fra II./R.86. Da imidlertid den venstre (3.) Deling ville rykke i stilling, blev de fra denne modtaget af englænderne med håndgranater. Da Delingen blev fuldstændig overrasket, og englænderne desuden havde placeret en Lewis-M.G. i graven og med denne skød på langs af graven og samtidig kastede mange håndgranater, faldt delingen forvirret tilbage mod den følgende 4. Deling. Hptm. v. Pavel måtte bruge hele sin autoritet for at overvinde den opståede panik, hvilket også lykkedes til sidst på grund af hans energiske indgriben.

Hptm. v. Pavel indsatte øjeblikkeligt begge delinger i et modangreb, der ganske vist gav en smule luft, men hurtigt gik i stå af mangel på håndgranater.

Mandskabet på et M.G., der havde gravet sig ned på højde med 4. Deling, gjorde kompagniføreren opmærksom på et lille depot med håndgranater i nærheden. Der blev øjeblikkeligt hentet håndgranater, og endnu engang iværksat et modstød. Et heldigt kast satte hele besætningen på det engelske Lewis-M.G. ud af spillet, hvorefter

det lykkedes 12. Kompanie at besætte den befalede stilling og erobre Lewis-geværet. 3. Deling fulgte straks efter, og det lykkedes den at fordrive indlænderne fra omkring 50 meter skyttegrav mellem III. og I. Bataillon.

Det var allerede begyndt at blive lyst (**26. 7.**), da III/R.84 endeligt havde afsluttet den besværlige og kostbare afløsning. Næsten halvdelen af RIR 84 var allerede indsat i forreste linje: 11., 10., 12. Kompanie; herefter fulgte englænder og så 2. Kompanie – der flankeredes af to delinger fra 3. Kompanie skråt bagved til højre – og 4. Kompanie. Denne havde på sin side aftenen i forvejen kl. 2145, på indtrængende anmodning fra den til venstre

tilstødende RIR 31, afgivet en deling hertil. Regimentets fløjkompagni havde hele dagen ligget under en voldsom artilleriild, og var nu næsten revet fra hinanden, og ikke længere i stand til at holde stillingen.

Den 26. juli 1916 begyndte trist, og skulle for RIR 84 blive en af de voldsomste og kostbareste kampdage i hele Regimentets bestående.

Kl. 0830 fik Regimentet af 35. Inf.Brig. ordre til at rense hullet mellem 81. og 35. Inf.Brig., altså mellem 12. og 2. Kompanie. Hptm. v. Pavel havde allerede ved daggry etableret en mindre flankegrav på sin venstre fløj ved at forbinde granatkratere, og som flankesikring besat denne med en gruppe.

I formiddagstimerne mindskedes den fjendtlige artilleriild en smule. I stedet begyndte en livlig indsættelse af lavtflyvende fly. Sammen førte det ikke med urette til konklusionen, at et nyt engelsk angreb var forestående, hvad der også bekræftedes i en befaling fra R.84 til III./R.84 – udsendt kl. 1210 – hvori det oplystes, at højre nabodivision i den nordøstlige kant af Pozières havde observeret større troppekoncentrationer. Naturligt forsøgte også vore egne fly at få et indblik i Tommyernes bagland, men hvad kunne de få tyske fly udrettet mod hine bisværme af engelske! Mange en kammerat fra RIR 84 husker ved at læse disse linjer formentlig stadig den tyske flyvemaskine, der 25. juli kl. 1730 styrtede ned mellem le Sars og Martinpuich. Ved et af de sjældne tilfælde under hele krigen, blev her to blomstrende menneskeliv med et slag slukket for altid: flyvemaskinen var i luften stødt sammen med en artillerigranat, eksploderede og styrtede ned, hvorved besætningen (Ltn. Cilling og Utffz. Röder) blev knust til ukendelighed.

De generelle problemer under kampene ved Pozières belyses træffende i en melding fra III/R.84 til Rgt. 86. I meldingen fra bataljonens kommandostation kl. 0800 hedder det:

> 2) … den angivne 2. Linje er tilsyneladende ikke til stede. Efter melding fra Hptm. Gieveking (II/R.86) er af patruljer, udsendt til fastslåelse af 2. Linje, *ingen vendt tilbage*. Vores 9. og 11. Komp. har derfor i tilslutning til I/R.84 (hermed menes 1. Kompanies stilling) til højre etableret og besat en ny 2. Stilling.
>
> 3) Det er afgørende nødvendigt, at de maskingeværer fra R.86, der befinder sig foran stillingen, forbliver her, *da III. Btls. ingen M.G. har til disposition*.

I endnu en melding fra kl. 1100 angiver bataljonen de hidtidige tab i den – som ovenfor nævnte - rolige artilleriild til 20 døde og 49 sårede (efter kun 7 timers indsats!!), og anmoder derfor indtrængende om, at de mange omkringliggende sårede fra Regimenterne 86 og 62 snarest bliver afhentet.

I mellemtiden havde Hptm. Frhr. v. Hammerstein-Gesmold, hvis I. Bataillon af Regimentet havde fået til opgave at rense det engelsk besatte område, udgivet sin befaling til angreb kl. 2100. Efter denne skulle 2. og 12. Kompanie på samme tid angribe fra højre, henholdsvis venstre, mens 1. og 11. Kompanie fra østlig retning skulle gå frem mod hullet. Det skulle gå anderledes!

Omkring middagstid øgedes den fjendtlige artilleriild igen og steg til stor voldsomhed. Det syntes som spillede Zyklopen - denne enøjede kæmpe fra den græske mytologi – kegler med enorme stenkugler. En konstant rumlen og bragen, hylen og hvislen! Fra langt tilbage i baglandet sendte Tommy sine stål- og jernmasser for at forhindre reserver i at nå fronten. Især rettedes ilden mod stabenes kommandostationer. En granat rammer ulykkeligvis bataljons-forbindepladsen i Martinpuich og sårede Btls.-lægen, Ass.Arzt. Dr. Löwenstein.

Alt tydede på, at et fjendtligt infanteriangreb ikke længere ville lade vente på sig. Kort efter kl. 1600 var det så vidt. En haglbyge af håndgranater falder over højre afsnit af I. Btl., besat med folk fra Res.86. Brag, skrig, råb! og allerede havde englænderne besat dette stykke af graven, som de nåede mod slutningen af deres kræfter, og hvor næsten alle tapre 86'ere var sårede, og ikke længere var i stand til at yde modstand. Under det videre forsøg på til venstre at rulle 2. Kompanie op, havde de imidlertid ikke regnet med de hårde, standhaftige folk fra højre fløjdeling under Ltn. *Bummerstedt* og Vzfdw. *Piepho.* Ikke kun standsede de englændernes angreb, nej, de gik selv til angreb. Hele tiden på skift, kastede de håndgranater i retning af englænderne, hele tiden blev han trængt tilbage, og til sidst var graven igen på vores hænder. Døde og sårede englændere blev tilbage i graven.

Straks begyndte et bombardement med tunge minekastere, der skulle gøre det tapre forsvar mør.

Efter kun et kvarters mineild, trængte fjenden igen frem mod højre fløj af I/R.84. Endnu engang blev han trængt tilbage under forbitrede nærkampe. Endnu engang blev døde og sårede fra begge sider liggende på jorden.

Ltn. *Klüver*, der havde erkendt, at englænderne ville gøre alt for at øge de hidtidige resultater mod I/R. 84, lagde nu som sikring af højre fløj omkring to grupper længere tilbage som flankesikring.

Snart angreb englænderne igen. Igen bølgede kampen frem og tilbage. Da fjenden ikke angreb frontalt, men hele tiden fra højre fra retning af barrikaden, kunne et forsvar også hele tiden koncentreres om denne retning. Et antal folk tog hver gang en håndfuld håndgranater, som bagved liggende kammerater gjorde klar. I spring gik det så frem mod barrikaden. Hurtig i dækning! Afsikring, kast og så straks i dækning i nærmeste hul, da præcist lige så mange håndgranater, som fløj mod englænderne, returneredes i form af kugle-håndgranater. Hurtigt lægges de døde til side, de sårede slæbes hurtigt, for dem, der ikke selv kunne gå, i dækning. Sådan bølgede kampen i næ-

sten 1½ time frem og tilbage, og lidt efter lidt krævede indsættelsen af hele 2. og 4. Kompanie under Ltn. *Klüver* og Obltn. *Kühling*, men endeligt lykkedes det dog englænderne at bryde ind i 2. Kompanie linje i omkring delingsbredde.

Men så ramtes alle der foran af **furor teutonicus**. Skulle alt have været forgæves? Til ingen nytte havde udholdt den nerveødelæggende artilleriild, Faldne forgæves død og de mange kammerater forgæves blødt? – et indædt raseri opflammede på ny vores folk. Med Ltn. *Rober* i spidsen begyndte så den hævnkamp, der igen trængte Tommy tilbage til hans udgangsstillinger.

Igen lå døde og sårede i graven, og det syntes, som havde englænderne fået nok for i dag. Der kom ikke længere håndgranater fra ham. Stemningen hos de endnu kampduelige folk fra 2. og 4. Kompanie var - som aftenmeldingen fra Regimentet til Generalkommandoet ordret skrev: "*fortrinlig*". De bar i sig følelsen af sejr.

I en halv time er der næsten ro. Så igen: "*Tommy kommer*!" – Og det begge kompagnier nu så, rystede dem dog en smule. Ved at udnytte en uindset lavning i terrænet, havde englænderne ubemærket bragt omkring 150 mand frem gennem den besatte del af graven, hvorfra de nu foldede ud mod ryggen af 2. og 4. Kompagnies højre fløj, samtidig med at Rommy endnu engang trængte frem fra barrikaden.

Der går kun sekunder. Så begynder selvstændigt og uden ordre en gevær- og maskingeværild, der lyder som ét. Igen og igen forsøger de ikke mindre tapre australiere at komme frem. Igen og igen standses de af den tyske forsvarsild. Geværløbene er utrolig varme, kølevandet til maskingeværerne for længst fordampet. "Skaf vand, ellers kan vi ikke skyde længere! Og da for Gud og den preussiske soldat intet er umuligt, bliver vand "fremskaffet". Forfatteren til disse linjer vil aldrig glemme, hvordan *Gefreiter Naczinski* (4. Kompanie) pludseligt med et vanvittigt indianerhyl af ren kamplyst satte vandbeholderen for fødder, og fra sit mere eller mindre beskidte ansigt råbte: "Pis her!" Og så blev vandbeholderen rakt videre – naturligvis fyldt – "Næste – vær så venlig!"

Tommy havde imidlertid endeligt indset, at han ikke kunne gennemtvinge sit forehavende, og trak sig endnu engang tilbage, efterladende sig døde og sårede.

I den sidste kamp deltog også enkelte delinger fra 1., 3. og 5. Kompanie/R. 84, der fra U.A.K. var sendt frem med håndgranater, den nye stålhjelm, gevær- og lysammunition, vand o.s.v., og dels skulle begynde transporten af sårede tilbage til forbindepladsen.

En glædelig forstærkning nåede omkring kl. 1940 frem. Ltn. *v. Uhn* (10./R.86) havde om eftermiddagen fået ordre til, med sit kompagni at gå i stilling bag højre fløj af I./R.84, for her at forhindre et engelsk gennembrud. Han var imidlertid faret vild i månelandskabet, og i stedet landet i 2./R. 84 stilling, hvor han øjeblikkeligt med sine folk stillede sine folk til disposition for Ltn. *Klüver*.

Derved var det muligt at trække de værst medtagne delinger fra 2. og 4. Kompanie væk fra forreste linje og sende dem tilbage til 2. Linje (hulvejen).

Kort før kl. 2000 ankom som forstærkning af første linje en deling fra 1. Kompanie under *Vzfdw. Muxfeldt*. Dem, som kendte denne prægtige soldat ved, at *Vzfdw. (aktiv) Muxfeldt* formentlig hele dagen havde bandet indædt over at måtte ligge stille under artilleriild, mens et par hundrede meter længere fremme den skønneste nærkamp var i fuld gang. Endeligt var også han fremme. Hurtig lod hans sig informerer om, hvad der her havde udspillet sig i løbet af eftermiddagen. Og så traf han sin beslutning, som han ikke havde fået ordre til af nogen højre myndighed. Frem mod fjende, hvad kunne være bedre! Og så startede *h a n* denne gang kampene på håndgranater. Gud hjælpe den modige! Og sådan blev også Muxfeldts kamp kronet med held, som han lidt efter lidt med folk fra alle de fremme indsatte kompagnier, i en fire timers kamp, pressede fjenden tilbage fra omkring 180 meter af den besatte grav. I denne kamp havde også en væsentlig del af 5. Kompanie deltaget, efter at den kl. 1900 var stillet til disposition for I/R.84 og delingsvis indsat på venstre fløj.

Her var der nær sket en ulykke! Da der ikke var tale om en sammenhængende stilling, men i virkeligheden kun en række talmæssigt ringe besatte granatkratere, og den kraftige artilleriild i øvrigt forhindrede enhver kommunikation gennem råb, fortsatte en deling fra 5. Kompanie i mørket udfoldet forbi venstre fløj af 4. Kompanie, hvor forfatteren til disse linjer selv befandt sig, og videre mod den fjendtlige stilling. Pludseligt blev der sendt lyskugler op herfra. Folkene fra 5. Kompanie opdagede til deres forfærdelse, at de stod foran den engelske linje og hastede tilbage. 2. og 4. Kompanie kunne imidlertid ikke vide andet, end at englænderne endnu engang angreb. De første geværskud var allerede faldet mod den formodede angriber, maskingeværerne skulle til at gå i gang, da – gudskelov – i sidste øjeblik den skæbnesvangre misforståelse blev opklaret, og den store ulykke undgået. Umiddelbart efter mørkefald var også de resterende kompagnier fra II. Bataillon trukket frem, nemlig 6. og 8. Kompanie til hulvejen mellem Martinpuich og Courcelette og 7. Kompanie til mellemstillingen.

Bortset fra dens morgenangreb havde englænderne ikke angrebet III. Btl. Derimod havde den kraftigste artilleriild ligger over denne front, for derigennem at forhindre enhver assistance til forsvaret mod angrebene i løbet af eftermiddagen. Dette lykkedes til fuldkommen. Alligevel kostede denne dag *alene 12. Kompanie 27 døde og*

54 sårede. Også kompagniføreren, *Hptm. v. Pavel*, blev såret af en granatsplint i det ene ben. Han lod sig forbinde, men blev trods såret hos sit kompagni, som de uskrevne regler for en aktiv preussisk officer krævet det!

Det samlede tabstal for faldne efter denne anden dag af indsatsen nåede dermed 103 mand, hvoraf alene 2. og 4. Kompanie tegnede sig for 34 mand. Begge disse kompagnier var på grund af de vedvarende kampe og det store antal sårede, i den grad svækket, at Regimentet kl. 2330 beordrede en fuldstændig afløsning af I. Btl.

Af denne grund rykkede den **27. 7. 1916** kl. 0045 6. Kompanie først til tværstillingen, hvorfra den omkring kl. 0300 afløste 2. Kompanie. 5. og 1. Kompanie forskød længere mod højre, mens resten af 2. og 4. Kompanie rykkede bagud, sammen med 10./R.86, der under deres kompagnifører, Ltn. *v.Ahn* havde hjulpet under kampene.

Fra tværstillingen afløste 8./R.84 omkring kl. 0800 6. Kompanie. Denne havde fra II. Btl. fået den kampopgave, kontinuerligt at bombarderer den ca. 50 meter grav, der stadig var besat af englænderne. Efter afløsningen af 8. Kompanie, rykkede resterne af 1. Kompanie ligeledes tilbage, mens II. Btl. efter afløsningen organiserede sig således, at 8. Kompanie havde føling med englænderne, herefter fulgte til venstre 5. Kompanie og endeligt som venstre fløjkompani 6. Kompanie, der meldte at have forbindelse til RIR 31.

1. Kompanie rykkede ind i mellemstillingen, 2. og 3. Kompanie til Below-stillingen (mellem le Sars og Eaucourt l'Abbaye) og 4. Kompanie med bataljonsstab I/R.84 til Gallwitz-tværstillingen ved Butte de Warlencourt.

På vejen hertil faldt adjudanten ved I/R.84, *Ltn.d.R. Reimpell*. Han var 27.5.1916 vendt tilbage efter hjemorlov, og blev samme dag udnævnt til adjudant til afløsning af *Ltn. v. Groote*, der var kommanderet til R.I.Brig. 35. På trods af den meget korte tid som adjudant, havde han ikke desto mindre vist sig som fortræffelig officer, og havde i disse dage bistået sin kommandør, Hptm. v. Hammerstein-Gesmold – der først kort forinden var tilgået Regimentet fra en kommando bag fronten og snart efter igen vendte tilbage hertil - med værdifulde råd og dåd

Den ledige adjudantstilling efter denne prægtige officer og kammerat overtog om formiddagen den 27. 7. 1916 Lt.d.R. Maus fra 6. Kompanie.

6. Kompanie (Hptm. Mehmel) havde i hele denne periode været under englændernes håndgranat angreb, der nåede et højdepunkt omkring kl. 0630. Denne nat kostede kompagniet 9 døde og omkring 70 sårede. Det havde imidlertid ikke afgivet en fod jord, og kunne med stolthed omkring kl. 0800 afgive deres afsnit til 8. Kompanie for at rykke ind i et afsnit længere til venstre i stillingen. Under denne kamp faldt bl.a. også *Ltn. Fahrnow* (6. Komp.).

Solen var i mellemtiden steget højt på himmelen og sendte sin varme stråler til jorden. En sommerdag, som den ikke kan blive bedre. Dem, der lå på jorden mellem Pozières og Martinpuich eller længere mod nord eller syd, havde imidlertid denne dag ikke brug for solen. Den øgede blot deres kvaler. Den sidste slurk fra feltflasken var for længst løbet over de sprukne læber. De få, der stadig havde en slurk vand eller kaffe, de kunne kalde deres egen, delte kammeratlig med de andre – nej, gav de sidste dråber til de mange sårede, der for nogles vedkommende allerede havde ligger her i to dage.

Og stadig hamre den kæmpemæssige jernhammer stadig mod dette plagede stykke land. Jaget styrter folk fra et hul til det næste, udhungret, halvt død af tørst. Her er man vanviddet nær. Der ligger én apatisk i sit hul. Han har end ikke kraft til at beskytte sig mod de flyvende granatsplinter. Der arbejder et par folk som besat med deres spader, for at redde en begravet kammerat. Lydløst bryder en sammen, med skum og blod fra munden, og den forfærdede kammerat kikker ned i et døende blik. Der, i et hjørne, udstøder én et skrig. Hans arm hænger tilsyneladende kun fast til kroppen med et par sener. "Sa-ni-tets-mand! Sa-ni-tets-mand!", og gennem de nedslående granater kommer muligt den eneste sanitetsmand i området med gispende lunger, forbinder armen og finder ord til kammerater, som end ikke en mor kan finde bedre til sit dødssyge barn.

Igen andre, dem med de stærkeste nerver, står i deres huller med håndgranater parat til kast og med næverne fast om geværet. De har kun ét ønske: må englænderne snart komme, så de kan betale deres vrede tilbage over det, deres kammerater her må udholde.

Og igen andre. De sidder i deres huller med den sindighed, der karakteriserer gamle frontsoldater. Kun sjældent har de så megen kødkonserves ("Okse- og svinekød i egen saft"), som i dag, hvor de hele tiden kan supplerer deres beholdninger fra de faldne og de såredes tornystre. Så endnu hugge et "ligkistesøm" i munden, og så på langs for at sove.

Virkeligt! Der fandtes mange af disse folk, og de øvede med deres tilstedeværelse mange gange flere mirakler på de modløse, end alle andre, sommetider ret tvivlsomme midler; ved som eksempelvis – på det helt rette tidspunkt – at komme med en saftig vittighed, som fjernede alle sorger så hurtigt som tåge i et stormvejr.

Giessler-højden

Landsbygade i Givenchy, vinter 1915

Regimentets stilling langs Yser-Kanalen mellem Het-Sas og Boesinghe (Vinter 1916/17)

Udsyn fra ”Edelschwein” Sappe ved Boesinghe over Yserkanalen. Minekaster nedslag i den belgiske stilling.

Jägerlager, 1916/17

Endeligt blev det igen aften denne 27. juli. Endnu engang var der flydt megen kostbar blod. *I dagens løb var igen faldet 36 mand.*

Det var næppe blevet mørkt før ordonnanserne igen hastede af sted. Det skulle gå stærkt, hvis man endnu skulle nå at få ordnet alt i rette tid.

RIR 84 havde for denne nat stillet den opgave, at hullet mellem de to bataljoner skulle lukkes, og den indtrængte fjende fjernes. Til dette formål skulle begge bataljoner angribe fra respektive fløje, mens 9. og 7. Kompagni angreb fra front. Pionerer var tildelt til en hurtig udbygning af stillingen, og opstillede stærke håndgranatgrupper skulle langsomt arbejde sig frem mod den engelsk besatte grav. Som bagsikring skulle en deling fra 9. og fra 7. Kompanie følge med korte mellemrum. Det kombinerede angreb skulle iværksættes præcist kl. 2300.

Som leder af angrebet var udpeget kommandøren for II/R.84, *Hptm. (aktiv) Becker*.

Han udpegede fra sin bataljon, 5. Kompanie til at rydde englændergraven fra højre. III. Bataillon havde på sin side udpeget 12. Kompanie til samme opgave fra venstre, og havde forstærket denne med en deling fra 9. Kompanie.

Det var uden tvivl en skuffelse for 12. Kompanie, at den i stedet for en forventet afløsning efter store tab, igen skulle angribe. De vanskelige forhold under formidlingen af ordre havde dagen i forvejen – **26 .7.** – medført, at 12. Kompagni først ved midnatstid blev underrettet om, at det planlagte angreb kl. 2100 med I/R. 84 var blevet aflyst. Kompagniet var derfor alene gået frem på aftalt tid, og havde virkeligt opnået at trænge englænderne omkring 20 meter tilbage. *Hptm. v. Pavel* var herunder med sit 12. Kompanie gået så langt frem, som det var sikkert for venstre fløj af III/R.84. Som anerkendelse af v. Pavel under de værst tænkelige forhold og selvom han selv var såret, med stor omtanke og ro havde ført sit kompagni, og herunder afvist to kraftige fjendtlige angreb, havde Regimentskommandøren tildelt ham et øjeblikkeligt E.K. I på slagmarken.

II. Btl. stod imidlertid så langt bagude, at Hptm. v. Pavel i første omgang mente, at måtte afvente bataljonens fremrykning, før han selv kunne iværksætte et angreb.

II/R.84 kunne ikke afvise dette argument og lod derfor 9. og 7. Kompanie arbejde sig fremad. Midt under denne første forskydning startede en engelsk spærreild, der sprængte enhederne fra hinanden. Samtidig stormede englænderne, der også på sin side ønskede at udvide sine resultater, frem mod 12. Kompanies front, der under hårdnakkede kampe kunne fastholde dens stilling.

Efter en kort reorganisering lagde 7. og 9. Kompanie sig bag hullet mellem II. og III. Btl., klar til forsvar mod et eventuelt nyt engelsk forsøg på at bryde igennem. Denne linje var indtaget omkring kl. 0300 **(28.7.)**, men returnerede kort tid efter tilbage til tværstillingen, da yderligere fjendtlige angreb ikke fulgte.

Før vi fortsætter med begivenhederne den 28. 7. 1916, skal først sanitetsvæsenet omtales. Anledning hertil er den rystende melding fra III/R.84 fra 27. 7. 1916 til Regimentslægen R. 84, der her gengives ordret:

> ”Tilbage transport af sårede fra den forreste linje fungerer absolut ikke. Desuden kommer lægelig assistance, som følge af den store afstand mellem troppeforbindepladser og den forreste linje, hyppigt for sent.
>
> Btl. anmoder om at foranledige, at Sanitetskompagni og hjælpe-bårehold bliver stillet til disposition i det højre afsnit. I går er igen personel fra Rgt. 36 og 62, *såret for 5 og 6 dage (!) siden*, død i den forreste grav, da der ikke blev tildelt dem lægelig assistance.”

Krymper det ikke i én, når man læser denne melding? Sporer man ikke en bitterhed i disse linjer? Her ligger folk næsten en uge, uden at de har fået lægelig hjælp, og ved siden af står endnu raske! Godt nok har de gevær i hænderne, men i næste sekund kan de også svømme i deres eget blod, og derefter muligvis vente i dagevis indtil de bliver bragt væk, hvis ikke en medlidende granat gør dette totalt overflødig!

Kun dem, der selv har oplevet det, som selv har set disse ulykkelige kammerater vride sig i deres blod og smerte, kan bedømme den forfærdelige elendighed, som vore frontsoldater her måtte udholde. Også kun han kan i hele sit omfang vurderer den stille heroisme i hine dage. Han kan til fuldkommenhed forstå den undertrykte bitterhed, som den fremgår af denne melding.

Det skal imidlertid til ære for vores sanitetsvæsen i alle dens elementer på forhånd være sagt, at denne bitterhed var uretfærdig. Hine kamp der langs Somme –

”et slagteri var det, ikke et slag!”

Det der ikke blot blev krævet af sanitetspersonellet, men også ydet, overgår både den menneskelige forstand, men også den menneskelige formåen. Eksempelvis var der 27. 7. – samme dag som meldingen – havde RIR 84 i Martinpuich to forbindepladser, hver med to læger, altså sammenlagt fire læger, som uafbrudt var i arbejde dag og nat. I Eaucourt l’Abbaye, altså knap 2½ km længere tilbage, var der indsat én læge fra hver af RIR 31, 75, 84 og Res.Feld-Art.Rgt. 18. Af Sanitetspersonel var der foruden eget sanitetskompagni indsat regimentsmusikken,

der jo var uddannet som bårehold og yderligere San.Komp. 13 med 50 mand i RIR 86 og 40 mand i RIR 84 afsnit.

I en melding fra Rgts.læge R.84, Stabsartz Dr. Wittern, fra 28.7.1916 hedder det med hensyn til mandskab ved Sanitetskompagniet:

> "Jeg ved, at dette mandskab ikke kun har været i vores linje, men endda foran vores linje under yderst pålidelig og omsorgsfuld føring."

Transporten tilbage var imidlertid vanskelig under den kraftige beskydning. Det krævede de kraftigste argumenter fra frontsoldaterne at få ambulancekørerne til at borttransporterer de sårede. Hvor vanskeligt det virkeligt var, fremgår heraf, at bilerne allerede efter få hundrede meter kørte fast. Den forreste vogn havde fået en granatsplint i motoren. Det var forbundet med store vanskeligheder at vende rundt på den ødelagte hovedvej. Men det lykkedes. Og så ventede alle fire køretøjer, indtil de hårdt sårede fra forbindepladsen i Courcelette sukkerfabrik var lastet, som de så lykkeligt bragt bagud.

Den lægelige behandling af vores sårede kammerater er her gengivet bredt, men også fuldstændig usminket for at vise, at de ansvarlige myndigheder i sidste ende gjorde alt, hvad der var muligt for en hurtig og effektiv hjælp. At det ikke i alle tilfælde lykkedes lå årsagen hertil i forholdene, men også i mennesket selv.

Vi vender nu tilbage til begivenhederne den **28. 7. 1916**, hvor solen også skinnede ubarmhjertig fra morgenstunden. Som beskrevet stødte det befalede angreb den 27.7. kl. 2300 sammen med et samtidig engelsk angreb, og derfor ikke gennemført.

Som det blev lysere kunne 12. Kompanie se, at englænderne havde gravet sig ned umiddelbart foran stillingen, men igen gik tilbage.

Rgt. 84 befalede igen til den kommende nat (28./29. 7.) en fortsættelse af angrebet til *rydning af den engelske indtrængen* og en endegyldig lukning af hullet mellem II. og III. Btl. Ledelsen blev denne gang overdraget *Hptm. v. Pavel* (12. Kompanie), der formentlig havde det bedste overblik over forholdene. II/R. 84 blev underlagt ham.

> "Det må i alle tilfælde forudses, at ved fejlslag, et nyt forsøg må gennemføres. Der bør derfor ikke tages hensyn til tab!"

To grupper, 6 flammekastere og 4 tunge maskingeværer skulle indsættes med halvdelen i hvert indbrudssted.

Denne befaling, dateret kl. 1000, havde endnu ikke forladt Rgts-Kommandostation, da røde lyskugler anmodede om spærreild og annoncerede, at nærkampen var startet på ny. Omkring kl. 1030 angreb Tommy igen højre fløj af 8. Kompanie. Kampen bølgede endnu engang frem og tilbage. Hvor megen menneskeblod er der ikke blevet spildt over dette lille stykke land. Klokken blev 1130 før Tommy igen indstillede sit angreb, der heller ikke denne gang havde ført til resultater.

I raseriet over endnu engang at være mislykket, kastede han nu igen sin jernmasser over de tapre forsvarere, primært i det venstre regimentsafsnit. Det måtte da endeligt gøre disse ***damned germans*** kaput! Alt, hvad det var muligt, blev sendt af sted fra alle før i hans artilleri. Han havde jo heller ikke, som vores artilleri, behov for at tælle hver eneste granat.

I en supplerede befaling fra kl. 1800 havde Oberst Balthasar givet III/R.84 til opgave i nødsfald at lukke det eksisterende hul i frontlinjen ved at udgrave en ny grav langs vejen Martinpuich – Pozières. III/R.84 skulle derfor kl. 2100 udsende en opklaringspatrulje fra højre mod venstre. Denne patrulje skulle ledsages af pionerer, der i løbet af patrulje med hvide minestrimler skulle markerer forbindelsesgravens forløb.

Som fører for denne patrulje blev Ltn. Renck (9. Komp.) udpeget, en dygtig vovehals, der få dage senere faldt i fangenskab. Under udvisning af største forsigtighed blev den stillede opgave løst.

Omkring samtidig var 1. og 3. Kompanie trukket længere frem fra henholdsvis Below-linjen og Mellemlinjen, hvor de foruden 7. og 9. Kompanie, stod til disposition for III/R. 84.

Tilsyneladende for endnu denne dag at skabe en reel forbindelse, løb englænderne en halv time før middag på ny frem, men denne gang mod 5. Kompanies front. De forsvandt lige så hurtigt, som de var dukket op.

Umiddelbart herefter, på slaget 12 midnat den **28./29. 7. 1916** begyndt vores eget angreb.

På dette tidspunkt blev der til orientering med korte mellemrum sendt flere lyskugler op fra venstre fløj af 12. Kompanie og fra højre fløj af 8. Kompanie. Foran hullet var som reserve en deling fra 9. Kompanie klar bag venstre fløj af 12. Kompanie, en deling fra 3. Kompanie klar i hulvejen mellem Martinpuich og Pozières og 1. Kompanie i tværstillingen.

Da den sidste lyskugle som aftalt gik ud, startede de to angrebskolonner. Bag Hptm. v. Pavel og Ltn. Renck fik fra venstre fløj af 12. Kompanie to delinger fra 9. Kompanie og enkelte grupper fra 7. Kompanie i enkeltkolonne frem til venstre langs de udlagte minestrimler. Samtidig gik bag Obltn. Engel fra højre fløj af II. Btl, også i

enkeltkolonne, to grupper fra 3. Kompanie frem til højre. Officerer gik med afsikrede revolver i hånden, mens soldaterne gik dels med påsat bajonet, dels med håndgranater parat til kast. Langsom, skridt for skridt, nerver og opmærksomhed spændt til det yderste, gik begge grene frem på deres indre fløje. Hyppigt måtte de gå i dækning på grund af opsendte lyskugler, og også de fjendtlige M.G. sendte tit deres stråler af død og ødelæggelse ind over området, men til sidst – det var blevet næsten kl. 0100 – stødte de to dele på hinanden. Det var lykkedes! Glæde lyste i alle ansigter. Og nu spaderne frem og grav, så der hurtigst muligt kan skaffes dækning. Det var på højeste tid! Forbindelsen måtte ikke være sket en halv time senere, da englænderne kl. 0130 ikke kun angreb ved det tidligere hul, men langs hele III. Btl. og halvdelen af II. Btls. front i flere bølger.

Og nu blev der taget hævn for alle de sidste 24 timers umenneskelige kvaler og strabadser. Intetanende var Tommy trængt frem over det af ham besatte gravstykke for at trænge igennem i dybden. Her blev de mødt af den koncentrerede ild fra det tapre forsvar, der mejede angriberne ned foran den nye forbindelsesgrav.

Men også et tungt M.G. foran III. Btl. front havde flankerende virkning og forhindrede enhver fremadgående bevægelse for fjenden. Kl. 0230 var angrebet afvist. Kun på højre fløj af 8. Kompanie under *Hptm. Schlettwein*, trængte fjenden i i graven på højre fløj. Under forsøgte på igen at smide ham ud, faldt straks i begyndelsen *Ltn. Röhl* af hovedskud. Allerede inden kl. 0320 havde 8. Kompanie 7 faldne og 12 sårede, hvortil kom tabene de sidste 24 timer. Intet under, at 8. Kompanie ikke længere havde tilstrækkelig modstandskraft.

Major Lang (III/R.84) sendte derfor øjeblikkeligt 1. Kompanie følgende befaling:

> "Fjenden netop trængt ind på højre fløj af II. 1. Kompanie straks frem til forstærkning."

Denne befaling var endnu ikke nået frem til 1. Kompanie, da dennes kompagnifører *Ltn. Klatte* kl. 0315 meldte til III/R.84:

> Fra 3. Kompanie netop ankommet: 1. Kompanie skal straks rykke frem. Jeg har straks sendt to delinger frem. Anmoder om forholdsordre, om hvorvidt jeg med resten skal følge efter. I tværstillingen ligger nu kun to delinger på tilsammen 35 mand.
>
> Klatte, Ltn. u. Kompf.

Men inden de to delinger fra 1. Kompanie nåede frem, havde 8. Kompanie selv smidt fjenden ud igen, så de igen kunne vende tilbage til tværstillingen. Lad herfra *Hptm. Schlettwein* selv fortælle. Hans melding til sine foresatte taler med sin grundighed og udførlighed for sig selv:

8./R.I.R. 84 — 29. 7. 1916 kl. 0700

Til II./R.84

Morgenmelding

Mens fjenden indtil kort før midnat havde forholdt sig roligt, begyndte på dette tidspunkt, tilsyneladende på venstre fløj af III. Btls, livlig håndgranatild. På samme tid fulgte et håndgranatangreb på højre fløj af 8. Kompanie, der efter hårdnakket kamp blev afvist. Indtil daggry fulgte mod højre fløj og midten af kompagniet med samme hårdnakkethed angreb efter angreb, som imidlertid med samme regelmæssighed blev afvist. Flere gange måtte der imidlertid, efter at det var erkendt, at den fjendtlige grav blev stærkt besat, anmodes om artilleriild, der denne gang indsatte punktlig. Også fjenden skød spærreild. Til forsvar blev efter hinanden 7. og 6. Kompanie trukket frem, også 1. Kompanie blev med to delinger hentet frem uden dog at komme til indsats. Heller ikke assistance fra RIR 31 var nødvendig at blive bragt til anvendelse.

Genforsyningen af håndgranater og lysammunition fungerede godt.

Omkring 0430 fulgte endnu et håndgranatangreb mod højre fløj af 8. Kompanie, som ligeledes blev afvist. I øjeblikket hersker forholdsmæssig ro. Graven er fast på vore hænder. Tab blandt de deltagende, allerede i de foregående dage medtagne kompagnier, betydelig. Kaffe og mineralvand i størst mulige mængder påkrævet. Ligeledes erstatning på 800 håndgranater og 800 hvide lyskugler. Yderligere levnedsmidler til omring 200 mand (5., 7., 8. Kompanie).

Fjenden skød foruden håndgranater med artilleri af forskellig kaliber, geværgranater, maskingevær og infanteriild.

Kompagnierne meget udmattede, må snart afløses.

Ltn. Röhl faldet, *Ltn. Vogler*, 78. Kompanie, armskud såret. Øvrige tab skal endnu fastslås.

Ltn. Braun har på de mest udsatte poster gjort sig særlig bemærket gennem dristighed og tapperhed.

(sign.) Schlettwein
for 2. og 3. Deling, 7. Kompanie
(sign.) Thieling

Hauptmann Becker fremsendte denne melding fra sin kompagnichef til Regimentet med følgende påtegning:

De kontinuerlige angreb og den fortsat kraftige beskydning, sammen med mangel på søvn, har fremskabt en stærk udmattelse ved kompagnierne. Også de stærke tab har ikke været uden indtryk.

Batl. imidlertid stadig kampduelig.

(sign.) Becker.

Den daværende *Vizefeldwebel Paulsen*, 8. Kompanie, har skildret denne periode på følgende måde:

Den 28. 7. 1916 om aftenen måtte vi også frem. Ltn Röhl, Feldw. Hansen, jeg, Utffz. Papke, endnu en underofficer og 2 mand søgte sammen frem til kompagni; gennem en modbydelig spærreild nåede vi lykkeligt igennem. Hvor set graven imidlertid ud. Granatkrater ved granatkrater. I meget sammenbukket stilling når vi det sidste stykke over udrustningsstykker af enhver art, forbi sårede, over døde gennem 5. Kompanie område, så 6. K. til 8. der har et sappehoved, og melder os til Hauptmann Schlettwein. Feldw. Flach og Utffz. Köster forsvinder bagud. Ltn. Braun vil ikke forlade sin post. Omkring kl. 2400 begynder en voldsom spærreild og kort efter begynder et rasende angreb fra englænderne. Dette angreb fortsætter næsten uden pause til kl. 0400, holder pause i næsten to timer og begynder så igen, denne gang i 1½ time. Det er næsten umuligt at beskrive et sådant angreb. Der udspiller sig så mange ting på en så kort tid, at man næsten ikke nær at opfatte enkelthederne, men blot har fornemmelsen af et eneste "Tohuwabohu". Da vi i Sappe-hovedet måtte overleve angrebet, blev vi støttet af 5. og 6. Komp., og yderligere blev dele af I. Btl. trukket til. Lyskugle efter lyskugle steg op fra begge sider, og der var en helvedes larm. Uophørligt knaldede håndgranater, geværer, maskingeværer, d.v.s. når de var indsat, hvortil kom eksploderende granater, schrapnells og miner og ind i mellem ophedede forbitrede nærkampe. Høje kommandoråb lød gennem linjen: "En gruppe fra venstre fløj til forstærkning af højre, to grupper til forstærkning mod højre!" 5. og 6. kom med det mandskab, de overhovedet kunne undvære. Angrebet ramte netop 8. Komp. afsnit. Der blev sendt flere tilbage til I. Btl, der også i løbet af slaget sendte assistancetropper. Igen kommandoråb gennem rækkerne: "Hvide lyskugler til front, håndgranater til front!" Tingene gik fra hånd til hånd, men systemet virkede. Frem og tilbage fløj sygehjælperne, der havde fuldt ud at gøre, og så ud som slagtere. Jeg må indrømme, at de opførte sig tappert. De bekymrede sig ikke om kampen, men koncentrerede sig ubetinget om de sårede. De lettere sårede forsvandt bagud, de hårdt sårede lagt i huller, hvor de havde en smule beskyttelse, men hvem der overhovedet kunne, mange på alle fire, forsøgte at komme ud af denne heksekedel, hvor de alligevel ikke mere kunne kæmpe. Man må undre sig over, at der overhovedet var mennesker tilbage. Tre miner eksploderede tæt ved mit. Hjelm og hue røg af hovedet og en tæt støvsky indhyllede mig og de nærmeste kammerater. Knald! Jeg får et slag i nakken, så jeg hverken kan høre eller se. Jeg tumler frem mod den forreste gravkant. Kun én tanke løber gennem mit hoved: Nu er det slut! Det sortner for mine øjne, og jeg falder om. Men jeg kommer til mig igen efter kort tid, jeg får mig kravlet op. Et greb i nakken – nej, intet blod. Skønt, hvad kan det så have været? Formentlig ikke andet end en stor klump jord, som af minerne blev slynget op og som ramte mig i nakken med stor kraft. Den nærmeste stålhjelm bliver plantet på hovedet, og kampen går videre.

Håndgranater og lysammunition slipper op, og igen og igen lyder råbet flere af disse. Råbene forplanter sig helt tilbage til Pionerparken, og hele tiden kommer nye forsyninger af disse begærede våben frem til linjen. Sådan fortsatte det, indtil det blev lyst. Alle var naturlig udmattet af anstrengelserne. En optælling viser, at der af kompagniet kun er 72 mand tilbage i afsnittet, inklusiv sanitetsfolk, officerer og delingsfører. Blandt de døde var desværre også en højt skattede Ltn. *Röhl*, der samme aften var rykket frem sammen med mig. Begge de to underofficerer, der også var sammen med os, var såret.

Så ligger vi i jordhullerne, spiser et stykke brød og "oksekød i egen saft", ryger en pibe tobak eller cigar. Jeg sætter mig i et hjørne. Der var noget usædvanligt hårdt under mig. Jeg kradser jorden væk, og hallo! jeg har uforvarent sat mig ovenpå en sæk med æggehåndgranater. Det kunne være blevet morsomt, hvis jeg havde kastet et eller anden på den. Nu ligger sækken fredeligt ved siden af mig. Jeg kan måske få god brug for indholdet. Vores Hauptmann *Schlettwein* er et prægtigt menneske, der aldrig lader sig hidse op. Civilt er han Amtmand på Rügen. Koldblodig udsteder han sine ordrer, rygende går han frem og tilbage i graven. Så var han her, så var han der, her opmuntrende, der irettevisende."

Også denne **29. 7. 1916** var vejret igen ret varm og tørt. Den almindelige udmattelse, der ikke i ringe grad var betinget af vejret, har vel også bredt sig til englænderne. Under alle omstændigheder forløb formiddagen forholdsvis rolig langs hele regimentets front. Derimod var fjendtlige fly talrig tilstede i luften over Regimentsafsnittet.

Efter middag øgede artilleribeskydningen langsomt, og lå frem for alt mod 6. Kompanie front.

Fra Regimentet kommer befaling til at III. Btl i løbet af natten (29./30. 7.) skulle afløses af I. Btl. fra dennes tidligere højre fløj frem til Sappe 2, eksklusiv den nye forbindelsesgrav, i rækkefølge 1., 3., 4. Kompanie, mens 2. Kompanie skulle besætte tværstillingen. Afløsningen skulle starte kl. 2330 med 1. Kompagni først, mens de øvrige skulle følge med en times mellemrum.

I løbet af eftermiddagen havde *Hauptmann Schlettwein* (8. Kompanie) sendt yderligere en melding til Bataljonen, med følgende ordlyd:

29.7.1916

Fjenden har fra skråt til venstre til vores højre fløj påbegyndt en ny grav, hvorfra han synes at ville angribe os på ny. Vores folk er ikke haft ro siden natten fra tirsdag til onsdag (d.v.s. 25./26.7.16) og er stærkt nedslidte. 8. Kompagni har kun 70 mand. Vi holder stadig ud, men højre fløj skal besættes af friske tropper.

(Sign.) Schlettwein.

Af denne grund befalede II/R. 84 afløsningen af 8./R.84 med 7./R.84 efter mørkefald. Resterne af 8. Kompanie skulle herefter besætte tværlinjen. Omkring kl. 2200 blev den beordrede afløsning gennemført. De fleste af 8. Kompanies front var allerede afløst. *Hptm. schlettwein* og *Ltn. Braun* stod før at skulle forlade graven og nærmede sig allerede den venstre grænse af bataljonens afsnit. På dette tidspunkt angreb englænderne venstre fløj. Enkelte englændere trængte ind i Sappen, hvis besætning var sat ud af spillet. Øjeblikkeligt samlede Hptm. Schlettwein de nærmeste folk omkring sig, og stormede i spidsen af disse frem mod fjenden i Sappen og – *Falder.*

I afsindig raseri stormede folkene frem og rensede øjeblikkeligt Sappen.

En oprigtig sorg fyldte ikke kun 8. Kompanie, da disse fik nyheden om deres førers død, men hele II. Bataillon, ja formentlig til alle i hele Regimentet, som havde kendt dette oprigtige menneske og tapre officer. Nu kunne han ikke længere holde det løfte, som han i begyndelsen af juli 1916, havde givet den dengang opløste 13. Kompanie, som han førte, på sit elskede Mecklenburger Platt:

"Folk, hvis det efter krigen på en eller anden måde skulle gå jer skidt, så vendt jer til jeres gamle Hauptmann Schlettwein, der nok skal sørge for jer!"

Står han ikke nu foran vore øjne i uniformen for sit elskede "mecklenborg'schen" Grenadierregiment? Har vi ikke så ofte, når vi kom ud fra stillingen eller var på vej ind, for vores Papa Schlettwein sunget; "Und da sahen wir von weitem unseren Grossherzog reiten?" Husker vi ikke nu den godmodige latter, når han fra sin kampæsel grinende så ned mod os og sågar sang med? Og i, kammerater fra det opløste 13. Kompanie, husker i endnu den nat, hvor Tommy foran Lens sprængte en mine i vores kompagniafsnit? Ved i også, hvordan Papa Schlettwein i *strømpesokker* kom løbende i spidsen for reservedelingen, fordi han end ikke gav sig tid til at tage støvler på?

Ganske sikkert et menneske og en officer med usædvanlig prægtig karakteregenskaber. Og hvis var noget formildende ved hans skæbne, må det være hans korte, smertefrie soldaterdød midt i et sejrsløb.

Englændernes angreb på venstre fløj af II. Bataillon forsinkede ankomsten af I. Btl., da det ikke kunne afvises, at yderligere angreb ville følge. I virkeligheden synes Tommy lige så urolig som før, og hans M.G. skyder hele tiden. Ltn. *Thieling* havde fastslået placeringen af et sådant på venstre fløj af bataljons-afsnittet. Under forsøget på at nedkæmpe det, faldt han om morgenen omkring kl. 0200 (30.7) af et skud i hovedet.

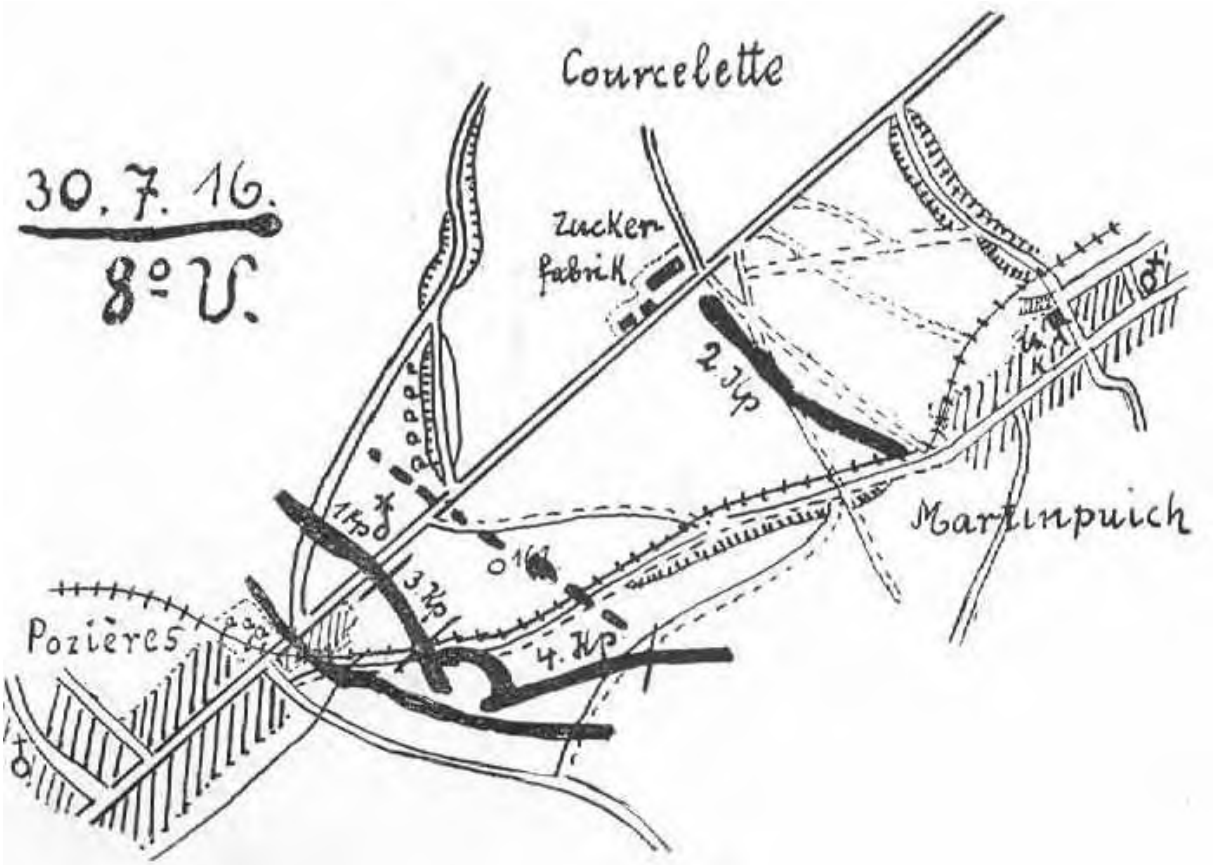
Lad os endnu engang lade Vzfdw. *Paulsen* komme til orde:

Det var eftermiddag den 29. 7. Efter at oprensningsarbejdet var gennemført, var Vzfdw. Schröder og jeg netop kravlet ned i et hul for at få et par timers hvil, da den heftigste trommeild igen startede. En sådan beskydning kan ikke beskrives. Hele området ryster og bevæger sig unaturligt, nedslag efter nedslag, susen og eksplosioner af granater tager ingen ende, her og der, suser, hyler, hviner og brøl. Støv og stank indhyller kæmperne, her skydes der naturlig dag og nat, næsten uden pause. Jeg har tit ønsket mig, at det blot en 2-3 minutter ville blive helt stille, men det kunne der overhovedet ikke blive tale om; det ville rammer en på nerverne. Når ikke et batteri drønede, sluttede de to næste sig til på samme tid. Der måtte her på begge sider være placeret uhyre mængder af artilleri. Under en trommeild kommer granaterne så hurtigt efter hinanden, som når en pianist rammer tangenterne under et middelhurtigt stykke musik. Det er umuligt at tælle antallet af nedslag. I begyndelsen forsøgte jeg en tid at gøre dette. Denne trommeild varede fra kl. 1600 til 1900. Den skulle vel gøre os modne til natten. Naturligvis gav der også denne gang tab, da vi næsten ingen dækning havde. Det forventede angreb udeblev. Omkring kl. 2200 kom beskeden om, at 8. Kompanie skulle afløses kl. 2330. Glade over denne nyhed surrede vi vore bunder sammen, i det omgang sagerne ikke var gået tabt. Hvis nu blot ikke der kom et angreb før vi var rykket ud, var det ønske, der lå på alle læber.

Men det kom, og hvilket! En varm nat, den vanskeligste, lå stadig foran os. Kl. 2300 begyndte igen en spærreild af uhørt heftighed. I en buet grav på vores højre fløj stod til støtte for os tre grupper fra 7. Kom-

panie. Kort efter starten på Trommeilden kom de første håndgranater fra fjenden, altså var han endnu engang i struben på os. Alle sprang op, og snart knaldede og bragede håndgranater over hele linjen. Vi blev endnu engang angrebet i sappehovedet fra højre og front. Konstant var fjenden oplyst af lyskugler. I lyset af disse kunne vi se, at fjenden angreb i fire stærke bølger. Varmest gik det til ved Sappehovedet. Her havde Ltn. *Braun* kun placeret fire mand, og nu stod han den 5. nat stadig i samme stilling. Vi ville afløse ham, men han ville ikke. "Dette sted forsvarer jeg!" Håndgranater eksploderede foran, under og bag ved os, men granater af alle kalibre stadig slog ned. Jamren, stønnen, råb, kommandoer kunne høres i den utrolige larm fra kampen. Pludseligt råbet: "Englænder i graven!" Som en stormvind forplanter ordene sig i graven, forvirre alle, og snart begynder en masen og skubben for at komme bagud. Bølgen var næsten ikke til at få standset. I myldret bliver man næsten trukket med. Jeg skriger:" Stop. Frem med håndgranater!" og begynder igen at kaste. Nogle enkelte følger mit eksempel. En såret rækker mig æggehåndgranater fra en kasse. Med en karabinhage, der er fastgjort til venstre håndled med en strop, bliver sikringen revet af, og med et kraftigt sving bliver den ene efter den anden sendt i retning af fjenden. Efter få minutter tager jeg min kiste og stormer 20 meter frem, nogle enkelte folk følger med. En gang til rykker jeg 20 meter frem, igen bliver der kastet. Så kommer Hauptmann'en og Ltn *Braun* løbede forbi og frem. Hauptmann'en er såret og blodet sprøjter. Han sender den ene lyskugle efter den anden op i himlen og råber: "Fremad, fremad!" Det var sidste gang, jeg så ham. Jeg går igen springvis frem. Mange kammerater følger, og begynder igen at kaste. I vores Sappe eksploderer håndgranater og lyspatroner, en strålende fontaine af lys hæver sig i de forskellige farver fra lyspatronerne. En engelsk håndgranat må være faldet derned. I denne farvede, lysende flamme lyder eksplosioner af håndgranater, der netop der lå i talrige kasser og sække. Vi må holde os på afstand. Og naturligvis fortsætter artilleri og minekaster uafbrudt. Blot oppe i Sappen sker det ikke, da ven og fjenden her ligger med få meters afstand fra hinanden. I mellemtiden er *Hauptmann Sclettwein* faldet; ham må være kastet væk af en mine, for da vi i en kamppause leder efter ham, kan vi ikke finde spor af ham. Vi så ham ikke igen; men var han såret taget til fange? (Senere blev han meldt savnet). Angrebet var for så vidt slået tilbage. Englænderne er heller ikke nået ned i Sappen. Vi opgave imidlertid de sidste 20 meter, da der her lå så mange lig, både fra tidligere og fra sidste nat. Ophold er næsten uudholdelig på grund af lugten af død, krudt, støv og grasser fra de eksploderende granater og håndgranater. Læberne revnede, tungen klæbede til ganen, øjnene smertede. Ind i mellem blev der drukket en slurk fra feltflasken. Jamrende og stønnende ligger de sårede, enkelte er også begravede. Hele tiden lyder råbene efter sanitetsfolk. Forskellige råber i deres fortvivlelse: "Skyd mig død! Skyd mig død!" En ny mur af sandsække blev etableret i en kamppause. Hårdt sårede bliver under ufattelige vanskeligheder bragt et stykke bagud, de lettere sårede forsøger at hjælpe sig selv og slippe ud af denne heksekedel Vores afløsning kan naturligvis ikke lade sig gøre under disse omstændigheder. En mur af spærreild ligger bag os.

Efter en times kamppause begyndte Tommy endnu engang med at angribe på samme måde som tidligere; bag en ildvalse [springvis fremlagt artilleriild] rykker de frem, og straks har vi igen deres håndgranater i graven. Hårdnakkede er de, det må man lade dem. Vi svarer igen på sædvanlig måde. Et engelsk maskingevær skaber vanskeligheder for os fra flanken. Ltn *Ehieling*, en kollega fra Kiel, står i Sappe-hovedet og skyder efter det. Pludseligt rækker han en arm og geværet i luften og synker sammen, Det fjendtlige maskingevær har ramt ham, hovedskudt, øjeblikkelig død. Ltn. *Braun* er ude af sig selv, nerverne giver efter. Han tumler rundt og taler i vildelse. En Sanitetsmand tager ham under armen og trækker ham et stykke bagud. Nu må jeg, som eneste tilbageblevne befalingsmand, overtage kommandoen over Sappehovedet. Fire officerer borte fra stillingen, tre døde og en brudt sammen. Angrebet når nye højder. Da graven er så smal, springer jeg og et par andre ud af dækningen og sender Tommy den ene hilsen efter den anden. Jakke, teltbane, gasmaske er for længst forsvundet under kampens hede. Desto friere kan man nu bevæge sig. Pludseligt igen det frygtelige råb: "Englændere i graven!", og som råbet forplanter sig gennem stillingen, begynder også virkningen. De overbelastede nerver ser figurer, der overhovedet ikke eksisterer, og instinktivt forsøger alle at redde deres eget liv. Lige bag forgreningen i graven kommer det igen til en masen frem og skubben. Jeg kan jeg jo heller ikke blive tilbage, et par spring over åben terræn – en håndgranat flyver gennem benene på mig, og så er jeg i den egentlige grav, og straks igen blandt mine folk. "Fremad til højre, der er jo intet i gang i graven!" Det er ikke alle, der finder mod til igen at gå med frem. Samme med et dusin folk sniger jeg mig forsigtig frem til indgangen til Sappen. Her bygger jeg som sikkerhed endnu en mur af sandsække. Folkene kommer i gang igen, og bliver roligere. Så kommer Ltn. *Ries* fra 7. Kompanie og hilser på mig i dette virvar. Jeg overdrager kommandoen til ham og siger: "Jeg er af den overbevisning, at der ikke er englændere i Sappen. Vi må længere frem". Han er enig. Jeg fortsætter fremad: "Ingen fjende i graven, kom med, dem fra 8. Kompanie, der ikke er kujoner!". Omkring et dusin sprang straks frem. Utffz. *Meinke* og jeg foran nogle behjertigede folk. Håndgranater klar til afsikring i næven. Kravlende kommer en såret os i møde: "8/84, 8/84!". "Kom kun her, kammerat, vi er også fra 8., vi er jo dine kammerater!" Forsigtig arbejder vi os frem til den næste sandsæk barrikade og Sappehovedet. Som tænkt, ingen fjenden i graven. Det er intet under, at

30. 7. 16.
8º U.
Courcelette
Zucker-
fabrik
2.Kp
1.Kp
3.Kp
4.Kp
Martinpuich
Pozières

Cim. brit.
Vallée d'Ancre
137
les Quatre-Vingts
le Ballon
Monument canadien
le Moulin
D 929
D 6
0,2 C
Martinpuich
la Fabrique
Anc. chât. d'eau
151
les Dîmerons
133
147
141
154
la Citerne
Mémorial australien
158
Entre la Route et le Chemin
148
Cim. brit.
Voie des
Chât. d'eau
le Buisson St-Pierre
la Bouilloire
0,2 C
Pozières
153
155
la Tête du Bois de Martinpuich
152

nerverne hos mange en kammerat svigtede og blev overbelastet og så indbildte uvirkelige ting. En sprang under kampen op fra den forreste dækning, kastede sine håndgranater og sang så af fuld hals: "Deutschland, Deutschland über alles!" Endnu inden han nåede anden linje, var han færdig. Nu, da vi igen er fremme, kommer alle lidt efter lidt og besatte igen hele linjen. Jeg drak en slurk kaffe fra feltflasken, halsen er helt indtørret. Artilleriet drøner videre uden pause. Lykkeligvis får vi intet heraf, da fjenden må være bange for at ramme deres egen. Sårede blev forbundet og bragt tilbage. Efter at vi har fjernet identitetsmærker og papirer bliver de døde pakket ind i teltbaner, forsigtigt lagt op over dækningen og fra graven nødtørftigt dækket med jord. En hårdtsåret ligger i et hul tæt ved siden af Sappen og stønner. Jeg tilkalder en sanitetsmand. Han forbinder ham, men siger samtidig til mig, at han snart vil være befriet for sine lidelser, begge ben er væk. Til sidst jamre han endnu: "Vand, Vand!". Jeg sætter min feltflaske for hans mund og lader ham drikke to gange. Jeg tænker, det kan dog være, at vi kan redde ham, og udpeger folk til at bære ham væk. De løfter ham op fra hullet og lægger ham på en teltbane, men inden de kan bære ham bort, giver hans livsånd op. Hvor er Utffz. *Schmidt*? Han blev såret under det sidste sammenstød, og jeg havde sagt til ham: "Schmidt, se nu at komme væk herfra, om så du skal kravle på alle fire!" "Ja, ja, men jeg vil lige puste lidt ud i dette hul." Da jeg kom tilbage, var han ingen steds at finde, uanset hvor meget jeg søgte, da han dog var min landsmand. Væk! Savnet! –

Alt imens var det blevet kl. 0500. Gud ske lov, det begyndte at blive lyst. I en halv time havde vores Ltn. *Braun* været tilbage, efter at være kommet til sig selv igen, og havde overtaget kommandoen. Så sendte bataljonen en Ltn *Brettmann*, (?), som overtog kompagniet. Da det nu var blevet forholdsmæssig roligt, satte vi os i hullerne bortset fra posterne. Enkelte kammerater spiste, jeg røg på min pibe, jeg havde ikke længere appetit. En tæt tåge lagde sig om morgenen over hele landskabet, hvor den dækkede alle grusomheder. Skærpet opmærksomhed! Stands, hvad var det? Et fata Morgana, en kæmpestor mand dukket op omkring 50 meter foran graven - måske 10 meter høj og 2 meter bred med hænderne oppe og med to kæmpe spande. Landskabet er spøgelsesagtigt. Den runde hjelm ligner en stor parasol. Det er i virkeligheden en kæmpe skygge af en mand i den tætte tåge, bagfra belyst af solen. Enkelte af folkene har allerede afsikret deres geværer. Ordre bliver givet til ikke at skyde. Vi vil se, hvad det er for en modstander, vi har foran os. Efter at vi flere gange på engelsk havde råbt, at vi ikke ville skyde og han roligt kunne komme frem, vovede han sig til sidst nærmere med hænderne oppe. Det var en 19-årig overløber. På hans skulderstropperne var et messingmærke med inskriptionen "Duke of Wellington". Han tilhørte 10. Yorkshire Regiment. Efter det afviste angreb, var han under tilbagetrækningen blevet liggende sammen med andre, for om morgenen at løbe over. Lidt efter lidt dukkede 10 mand op. De havde ikke kunnet modstå vores håndgranater og havde haft store tab. De var igen og igen blevet drevet frem i storm. De havde fået at vide, at deres artilleri og minekastere havde udslettet os. Da de imidlertid nåede frem, havde vi stadig været der.

Afløsningen kom og dermed ordren til, at vi, 8. Kompanie, skulle rykke tilbage til tværstillingen. Altså, af sted, ud af dette lorte sted. Vores Tommyer tog vi med, og de måtte bære sårede, vi fandt undervejs. Under artilleriilden, som kraftigt havde beskadiget graven ved 5. og 6. Kompanie, nåede vi ud af stillingen. Tværstillingen [Riegel-stellung] lå omkring 500-800 meter tilbage. Her fik vi kaffe, forplejning og cigarer, det vil sige, vi hentede det selv hos bataljonen, der lå i nærheden. Dækninger var her ingen af. Et hul i sidevæggen skulle beskytte mod schrapnells. Mod granater var der ingen!"

Den **30. 7. 1916** omkring kl. 0500 havde I. Bataillon afløst III. Btl. Kommandøren for denne, *Major Lang* var blevet syg, og i første omgang afløst af *Obltn. Engel* indtil *Hptm. Schätzel* overtog kommandoen. Afløsningen var sket uden problemer, undtaget ved 4. Kompanie, der på grund af en kraftig artilleriild først ankom omkring kl. 0600.

Af den afløste III. Btl., der foruden antallet af faldne, havde haft 25 underofficerer og 261 mand såret, blev Stab og 11. Kompanie frem til kl. 1000 i dens hidtidige stilling, for herefter at rykkede tilbage i Below-stillingen, mens 10. Kompanie straks efter afløsning rykkede i mellemstillingen. 9. Kompanie, hvis fører, Hptm. v. Pavel den foregående eftermiddag var blevet udnævnt til fører for II/RIR 86 og havde overdraget kommandoen over kompagniet til Ltn. Schulz, besatte Gallwitz-tværstillingen.

Og igen sendte solen sine varme stråler til jorden, der syntes at bløde fra tusinder og atter tusinder af sår. På grund af den fortsatte hedebølge var jorden så udtørret, at støvskyerne fra de enkelte granatnedslag, blev til en gigantisk støv- og krudtrøg, der lagde sig over hele området, og gjorde det umuligt for artilleriet at se de røde lyskugler, der betød anmodning om spærreild. For at sikre den afgørende spærreild til rette tid, blev der derfor ved siden af de optiske signalmidler, indført en akustisk, hvorunder et maskingevær afgav 5-skuds byger, der så igen blev gentaget af bagvedliggende M.G. og så fremdeles.

Fjenden syntes at have evalueret de luftbilleder, han formiddagen i forvejen havde optaget fra fly, for han lagde nu hele Regiments-afsnittet under en uafbrudt trommeild med alle kalibre. De nødtørftige etablerede grave,

specielt den nye forbindelsesgrav, besat af 4. Kompanie, blev næsten jævnet med jorden. Stedvist var der ikke længere forbindelse mellem gravene. Sikring kunne kun ske gennem observation.

Kl. 1515 udsendte Armegruppe v. Boehn et signal, hvori der blev gjort opmærksom på, at der i Mametz-skoven – omkring 4 km fra vores stilling – var fastslået fjendtlige troppekoncentrationer, der vurderedes til at være at divisions størrelse. Der måtte regnes med et forestående fjendtligt angreb.

Regimentet trak derfor 11. Kompanie frem i mellemstilingen og 12. Kompanie i Below-stillingen. Da imidlertid hverken om aftenen eller natten den 30./31. 7. 1916 det forventede angreb udeblev, rykkede III. Btl. igen tilbage. Fra kl. 0600 besatte 9. Kompanie mellemstillingen, 10. og 11. Kompanie Below-stillingen og 12. Kompanie igen Gallwitz-stillingen.

For den denne morgen sygemeldte bataljons-kommandør, *Major Lang*, overtog *Obltn. Engel* kommandoen over III. Btl. Den natlige artilleribeskydning syntes primært at være rettet mod 4. Kompanies afsnit. Kl. 0400 hørte beskydningen af kompagniet pludseligt op. Få sekunder senere angreb englænderne, en del frontalt, mens en anden del fra den fjendtlige grav arbejdede sig frem mod Sappe 1. En velrettet forsvarsild med geværer, maskingeværer og håndgranater kastede imidlertid fjenden tilbage til hans udgangsstilling.

I løbet af den **31.7.1916** fortsatte den fjendtlige artilleriild med uformindsket kraft, og kostede bl.a. livet for den heldmodige Vzfdw *Muxfeldt* (1. Kompanie). Derimod kom der intet infanteriangreb.

I de første morgentimer af **1.8.** blev II. Btl. afløst af III. Btl.

II. Btl. havde haft meget store tab under de otte dages indsættelse: 85 døde (herunder *Hptm. Schlettwein, Ltn. Röhl, Ltn. Fahrnow, Lth. Thieling, Ltn. Kloevekorn*), 429 var blevet såret og 14 var meldt savnet.

Kl. 0600 var afløsningen gennemført. III. Btl. havde placeret 9., 10. og 11. Kompanie i første linje, mens 12. Kompanie lå i tværstillingen.

Begunstiget af det stadige skønne sommervejr dukkede hurtigt igen de engelske flyvere op, der fløj frem og tilbage over linjen og ledte indskydningen af de fjendtlige batterier. Fra middagstid begyndte så igen artilleribeskydningen, hvori der også blev fastslået brug af 38-cm kalibre, der igen jævnede gravene med jorden og kostede regimentet frygtelige tab.

I 4. Kompanies afsnit lå et gammelt dækningsanlæg fra roligere tider, der naturligvis øvede en stor tiltrækningskraft på folkene i 3. og 4. Kompanie. Begge kompagniers førere og stabe var placeret her foruden et tungt maskingevær. Om eftermiddagen denne 1. august var kompagniets stilling næsten ikke mere til at genkende. Hvem der stadig levede, og som opholdt sig i nærheden af dette dækningsanlæg, flygtede hertil. Bunkeren var totalt overfyldt. Foran stod hele tiden en mand alarmpost. Næppe en eneste nåede at så sin fulde halve time, da posten næsten altid blev såret forinden. Nede i dækningen var der en frygtelig hede og dårlig luft. Hver andet øjeblik blev stearinlysene blæst ud af lufttryk, når en granat endnu engang eksploderede oven på eller ganske tæt ved indgangen. Forfatteren af disse linjer var på en måde adjudant for kompagnifører, Obltn. *Kühling*. En indre uro afholdt mig fra at gå helt ned i bunkeren, men opholdt mig i stedet midt på trappen. Pludseligt var der et brag og et skrig. Mund og næse blev fyldt med sand. Alt var mørkt omkring mig. En tung granat havde gennemskudt dækningen. Oppefra strømmede sand ned i store mængder. Instinktivt skubbede vi med hænderne den indkommende jord videre ned ad trappen. Nedefra trængte alle sig opad. Ødelagte dækningsbrædder spærrede alle bevægelser frem og tilbage. Stadig strømmede sand i store mængder nedad. Stadig skubbede vi den videre nedad. En smal lysstribe dukkede op, som dem dernede, der i ophidselse og dødsangst løb frem og tilbage, endnu ikke kunne se. Og så hørte de øverste, der feberaktiv arbejde videre med hænderne så der kunne komme mere luft ned i dækningen, noget, som de, der gennemlevede disse øjeblikke, aldrig i deres liv vil glemme: i denne dødsangst bad dernede *Unteroffizier R.* (4. Kompanie) – i det civile liv lærer – den 90. Salme: ” Herre, du er vores tilflugt, du har hjulpet os fra slægt til slægt”. Pludseligt forstummede det ophidsede virvar, der blev roligt, så vi deroppe, hvor vi efterhånden kunne udvide lufthullet, kunne hører mandens bøn dernede.

Til sidst lykkedes det endeligt at grave indgangen så meget fri, at det var muligt at komme ind og ud.

Hen mod middag ankom i øvrigt i Ligny-Thilloy 404 mand personelerstatninger, som blev fordelt på kompagnierne. Blandt andet modtog 4. Kompanie 20 mand.

Af Kompagnifører, Obltn. *Kühling* fik denne forfatter den opgave, at hente disse 20 mand og fører dem til kompagniet fra bataljonens kommandostation i Courcelette sukkerfabrik, hvor mændene ville ankomme kl. 2030. For at tilbagelægge de omkring 1,4 km dertil, brugte jeg en time, da jeg næsten måtte kravle fra hul til hul, fordi graven på steder ikke var besat, delvist ikke mere kunne genkendes, og endeligt var det stadig fuldstændigt lyst. Jeg vil aldrig glemme den herlige fornemmelse, da jeg halvt tørstet ihjel i bataljonens kommandostation i et sug tømte en flaske mineralvand. Mine 20 mand erstatning, der delvist kom frisk fra rekrutdepotet i Beverloo, blev nøje instrueret om at følge mig ubetinget og præcist gøre det samme, som jeg gjorde. Altså smide sig ned, rejse sig, løbe videre o.s.v. Hurtigt blev der stukket nogle flasker mineralvand i lommerne til der derude, og gik

det løs. Vi måtte tværs igennem den engelske artilleriild langs begge sider af hovedvejen, og da jeg igen meldte mig til kompagniføreren, havde jeg af de 20 mand kun 2 mand tilbage. *De resterende 18 var blevet liggende under turen!*

Efter at jeg havde hvile ud en smule, overdrog kompagniføreren mig kommandoen over 3. Deling (venstre fløj) og gav mig ordre til ubetinget at sørge for forbindelse. De to overlevende erstatninger skulle jeg taget med til 3. Deling. Endnu engang instruerede jeg de to. Den ene blev straks såret, som der kun blev 1 mand hos mig. Jeg gik forrest, han bag mig. Stilling og grav – intet kunne genkendes igen. Ned i et granatkrater! Herfra over kanten frem til næste! Ned med hovedet! Næste krater stammede sandsynligvis fra en 28-cm. Ned! I det mindste god dækning. Puste ud! Videre! Forsigtigt kravler jeg op mod kraterkanten. "Tilbage!" Ned i krateret. Jeg hører en håndgranat eksplodere. God ske lov ikke i vores krater! Ud – ned i næste krater! Under turen gennem hullerne havde jeg mistet retningssansen i mangel på ethvert holdepunkt og var på vej mod den fjendtlige stilling, og da jeg nåede kanten af den nævnte krater, så jeg direkte ind i det bestyrtede ansigt på en englænder, der lå knap 3 meter væk. *Under dette kravleri havde jeg mistet den sidste mand af erstatningen*.

Efter megen møje fik jeg endeligt kontakt til to mand fra 3. Deling. I dette øjeblik kom den tidligere nævnte *Gefreiter Raczinski* og præsenterede sig på mit spørgsmål om dette, stolt som "Delingsfører". Han meldte mig sin deling med *med en styrke på 5 mand*(!!), hvoraf to stod på højre fløj, men de tre øvrige stod på venstre fløj, mens han selv som dobbeltpost og delingsfører, gik frem og tilbage!

Dette uforsagte menneske var den ambolt, som englænderne kunne ramme med deres jernhamre i en uendelighed. Hvis ikke der kom andre mindre i anvendelse, ville denne ambolt aldrig gå i stykker. *Hatten af for denne helt!*

Under den fortsatte artilleriild var om aftenen den 1. 8 et stykke på næsten 100 meter på venstre fløj af III. Btl. ikke besat, da det var umuligt at sende folk herover eller blot at opholde sig her. På 10 minutter ville ingen længere være i live.

Som det begyndte at blive mørkt sluttede en dag, hvor der ikke havde været infanteriangreb. Men kun dem, der en hel dag har ligget derude og måttet udholde artilleriilden, hvor selv de stærkeste nerver efterhånden bliver gjort møre; søvnløs, udhungret, uden en dråbe vand har ligget sammenkrøbet i sit jordhul med kun én tanke: kommer fjenden? – kun han ved, at en dag under artilleri ulig kræver mere kraft og nerver end et fjendtligt infanteriangreb. Denne kendsgerning var heller ikke ukendt for den ridderlige, omsorgsfulde Regiments-kommandør, *Oberst Balthasar*. Uden at være blevet bedt herom af bataljonskommandørerne, udsendte han om aftenen den 1**. 8**. følgende melding:

Til 35. R.I.Brigade.

Regimentet følger sig forpligtiget til at henlede opmærksomheden på, at det store pres på mandskabet i Regimentets vanskelige stilling og de nuværende afløsningsmuligheder, indenfor overskuelig tid må befrygtes at kunne fører til en reducering i modstandsevnen.

Regimentet har i den første uge allerede haft over 50 % tab, og har frem for alt haft overordentlig stor afgang af officerer. 9 døde, 8 sårede, 3 syge. Opfyldningen med unge krigsuvante rekrutter i større målestok betyder også blot en udvanding af kvaliteten, der med manglen på officerer gør sig specielt mærkbar.

Bataljonerne ligger i øjeblikket 4 dage fremme og 2 i reserve, men også her under artilleriild af stor kaliber. Besætningen i den forreste grav befinder sig efter afløsning i en total udmattet tilstand.

Det ville derfor være ønskværdigt, hvis der gennem tildeling af en bataljon (Jäger?), kunne indføres en afløsningsturnus, hvor 1 bataljon i 2-3 dage kunne trækkes ud til fuldstædig ro.

(Sign.) Balthasar

Inden dagen (1.8.) helt gik til ende, kunne man fra fronten lige netop nå at fornemme, at en større troppesamling fra nordøstkanten af Pozières trak mod sydøst, altså frem foran vores stilling. Største opmærksomhed var derfor påbudt.

Sammen med den første befaling, der efter mørkefald nåede frem til kompagnierne, modtog de også følgende *Allerhøjeste bekendtgørelse* fra 31.7.1916:

Jeg udtaler førere såvel som tropper i 1. Armee for deres udmærkede indsats i forsvaret mod det engelsk-franske masseangreb 30. juli, min fulde anerkendelse, og min kejserlige tak fra hjertet.

De har i tysk troskab gjort, hvad Jeg og Fædrelandet forventer af jer.

Må Gud hjælpe jer videre!

(Sign.) Wilhelm I.R.

Regts-Kommandør *Oberst Balthasar*, meddelte sine tropper i en befaling, udsendt ved midnatstid 1. til 2. august:

> Hans Excellence den Kommanderende Herr General har befalet mig at overbringe til Regimentet for sin tapre udholdenhed i den vanskelige situation af gentagne angreb, hans tak og hans særlige anerkendelse. Jeg har svaret Hans Excellence, at han fortsat kan stole på sine 84ere.
>
> Denne befaling skal bekendtgøres for alt personel.
>
> (Sign.) Balthasar.

Ilden, der 2. 8. igen havde uformindsket styrke, lå denne gang med særlig voldsomhed over 9. Kompanie stilling. Dens tab var af et sådant omfang, at det om aftenen måtte afløses af 5. Kompanie – og efter at de overlevende et par timer havde skanset – næste morgen rykkede tilbage i Below-stillingen.

Om natten **2. til 3. august** blev begge forreste bataljoner afløst. I. Btl. blev afløst af II. Btl., der indsatte alle fire kompagnier fra højre mod venstre i rækkefølgen 8., 6., 7. og 5. Kompanie under udskillelse af hver tre grupper som reserve.

I. Btl. rykkede til Ligny-Thilloy i hvil. III. Btl. blev afløst af en bataljon fra RIR 31 og lå med 11. og 12. Kompanie i Mellemstillingen og med 10. Kompanie i tværstillingen.

Kl. 1400 syntes det fjendtlige angreb at være umiddelbart forestående. Artilleribeskydningen var øget. Alligevel sluttede eftermiddagen, hvor fjenden også havde anvendt gasgranater, uden infanteriangreb. Da det var blevet aften, måtte alle kræfter sættes ind på at gøre de fuldstændigt ødelagte stillinger i en nogenlunde anvendelig stand, og frem for alt genoprette forbindelserne, der sidst på eftermiddagen end ikke eksisterede mellem delinger.

Denne nat bragte 11. Kompanie mad og ammunition frem til II. Btl.

Natten **3. til 4. 8. 1916** sluttede. Mange en soldat i II. Btl. må med ubehag have set frem til den kommende dag. Kom Tommy endeligt i dag? Forhåbentlig. Det ville ikke være til at være, endnu en hel dag at ligge værgeløs i denne hede. Den strålende solopgang skulle for mange en kammerat være den sidste:

> Morgenrot, Morgenrot,
> lechtest mir zum frühen Tod!

Jernhammeren var allerede i gang. Granater, shrapnells, miner, geværgranater ødelagde på kort tid alt, hvad der var opbygget i løbet af natten. Ved middagstid var hele Regimentets stilling et øde månelandskab – Forbindelsen indenfor kompagnier, delinger, ja stedvis mellem grupper, var ikke mere til stede. Enhver trafik bagud og fra stabene frem til fronten var umulig.

Regimentet havde i mellemtiden befalet for en afløsning af II. Btl, med III. Samtidig skulle om aftenen I. Btl. igen rykke frem: 1. Kompanie til Below-stillingen, 2. Kompanie til tværstillingen, 3. og 4. Kompanie til mellemstillingen.

Også begge disse bataljoner så med skræk på den kommende dag. Alligevel gik mange af dens folk – det var imidlertid ikke mere ret mange – for tredje gang ud i dette helvede! Men hvad hjælper det alt sammen: ordre er ordre. Og på trods af alt var moralen, om end alvorlig, endnu ikke ødelagt. Dette bevises bedst af de tapre *Utffz Mattfeld* og *Musk. Hubert* og *Suhr* fra 11. Kompanie. Da disse tre uforfærdede folk ved middagstid hørte, at kompagniet om aftenen skulle afløse 8. Kompanie fremme i stillingen, meldte de sig frivillig til allerede i de første eftermiddagstimer at søge frem til 8. Kompanie, for at besigtige deres stilling. Og det der syntes umuligt, lykkedes for dem, og de nåede helskindet frem. Efter at de fremme i hullerne, der udgjorde linjen, havde set hvad de skulle, ilede de endnu engang gennem artilleriilden tilbage til deres kompagni, hvor de til glæde for deres kammerater, om end udmattet, så hel og uskadet, igen nåede frem.

Da det var blevet aften denne **4.8.** stillede III. Btl. op til afløsning. På grund af den stadig fortsatte, kraftige artilleribeskydning, marcherede de enkelte delinger med 100 skridts afstand frem mod fronten.

I stillingen hos II. Btl. begyndte folkene imidlertid at ånde lettet op: "Afløsning!" Ved du stadig, kammerat, hvad dette ord betød, når vi havde en storkampdag bag os. Nu kun timer, så endnu engang gennem ilden. Og når vi så marcherede mod solen i den gryende dag, var vi så ikke blevet et andet menneske? Herregud! Vi var ikke feje, vi var ikke engang modløse! Men når vi sådan havde ligget der fremme i dagevis, sultne, næsten tørstet ihjel, når vi en hel dag havde hørt vore sårede kammeraters klynken og stønnen, når vi forsigtigt havde lagt vore faldne kammerater, som vi endnu få minutter før havde snakket med, over kanten på granatkrateret, fordi vi ganske enkelt ikke kunne holde ud, i timevis at kikke ned i hans slukkede øjne, og når vi mange gange – lad os roligt tale front-tysk – stod i lort til op over begge øjne - nå vel, vi var også kun mennesker!

Sådan har formentlig også folkene i II. Btl. tænkt, som det igen var blevet mørkt. Man havde langsomt vænnet sig til skyderiet. Lad også Tommy roligt kaste miner, som de gjorde nu. Han havde ikke angrebet de sidste

tre dage, så han kunne også godt vente til i morgen. Hvorfor skulle de andre have bedre end os. "Menneske, det er allerede kl. 2230. De kunne nu godt snart komme og afløse os!" – "Nåda! Når jeg først er kommet tilbage er det søvn – søvn, søvn og endnu engang søvn!".

Mangen en kammerat fra II. Btl. skulle ikke vente på at sove, til de var kommet bagud. De skulle snart lægge sig ned for at sove, desværre for altid!

Kort efter kl. 2230 angreb englænderne frem mod II. Bataillons front i 8 stormbølger. Resterne af 5., 6. og 7. Kompanie, hvoraf over halvdelen er døde, sårede eller begravede, satte sig tappert til modværge. Infanteri- og maskingeværild mejede i de tætte rækker af angribe. Ingen kommandoer er nødvendige, men kan heller ikke udstedes. 2 mand her, 3 mand der, 5 mand eller enkeltvis – de er alle tyske soldater, der ved et fjendtligt angreb ved, hvad de har at gøre: skyde, skyde og hele tiden skyde. Et hurra lyder gennem kamplarmen: angrebet går i stå, mange er faldet hos fjenden, der viger.

Kender du endnu følelsen, som besjælede os, når fjenden faldt tilbage; den følelse af stolthed, af sejr, af overlegenhed overfor fjenden, denne følelse, der truede med at springe ens bryst! Lad ham bare komme igen, fjenden! Så vil han endnu engang lære os at kende!

Der var ikke gået et kvarter før englænderne angreb for anden gang. I mellemtiden var i 5. kompanies afsnit - et lysende eksempel på det mest trofaste frontkammeratskab – 12. Kompanie nået frem til afløsning.

Sammen fortsatte kompagnierne deres forsvar. I Sappe 3 på venstre fløj – hvor Hptm. Schlettwein faldt den 29. 7. – var englænderne igen trængt ind, men blev nu igen kastet ud gennem et modangreb. Mens det lykkedes 5. Kompanie at standse fjenden, trængte denne trods alle anstrengelser ind i 6. og 7. Kompanies afsnit.

Kampen døde ud. Så hurtigt som muligt ilede III. Btl. øvrige kompagnier frem for at komme deres trængte kammerater til hjælp. For ikke at spilde tid gik de tværs gennem terrænet i nogenlunde retning af de stillinger, hvor de skal afløse

9. Kompanie, der fulgte hovedvejen, genkendte allerede til højre stumperne af træerne langs vejen Courcelette – Pozières. De måtte være tæt på 8. Kompanies stilling. De var lige nået over Pozières-tværstillingen, da den blev mødt af voldsom gevær og maskingeværild fra 8. Kompanies stillinger. Ingen tvivl! Fjenden har besat 8. Kompanies stilling. "I stilling!" råber Obltn. *Engel* til sit kompagni. Gevær bliver øjeblikkeligt bragt i stilling, håndgranater lagt parat. Og det var i sidste øjeblik. Englænderne var allerede på vej på begge sider af hovedvejen for at udvide resultaterne og om muligt bryde igennem. Angrebet standses imidlertid brutalt af 9. Kompanie heltemod.

6. Kompanie ligger i midten af Regimentets afsnit. Det skal afløses af 10. Kompanie. Også dette kompagni haster tværs gennem terrænet. Gispende efter vejret kommer kompagniet frem. Tak – tak – tak – tak bliver de mødt af MG-ild, mens håndgranater eksploderer. Også her var englænderne trængt ind i den tyske stilling. "Gå På!", skriger kompagnifører *Ltn. Lassen*, og stormer frem i spidsen på sine folk, der uden betænkeligheder følger efter. Forgæves. De udmattede folk kan ikke komme hurtigt gennem månelandskabet, og i mellemtiden spreder de engelske maskingeværer og håndgranater død og ødelæggelse i det stormende 10. Kompanie rækker og høster en grusom, blodig høst. *Ltn. Lassen* falder, med ham mangen en tapper musketer. Af kompagniet blev der kun de sørgelige rester tilbage.

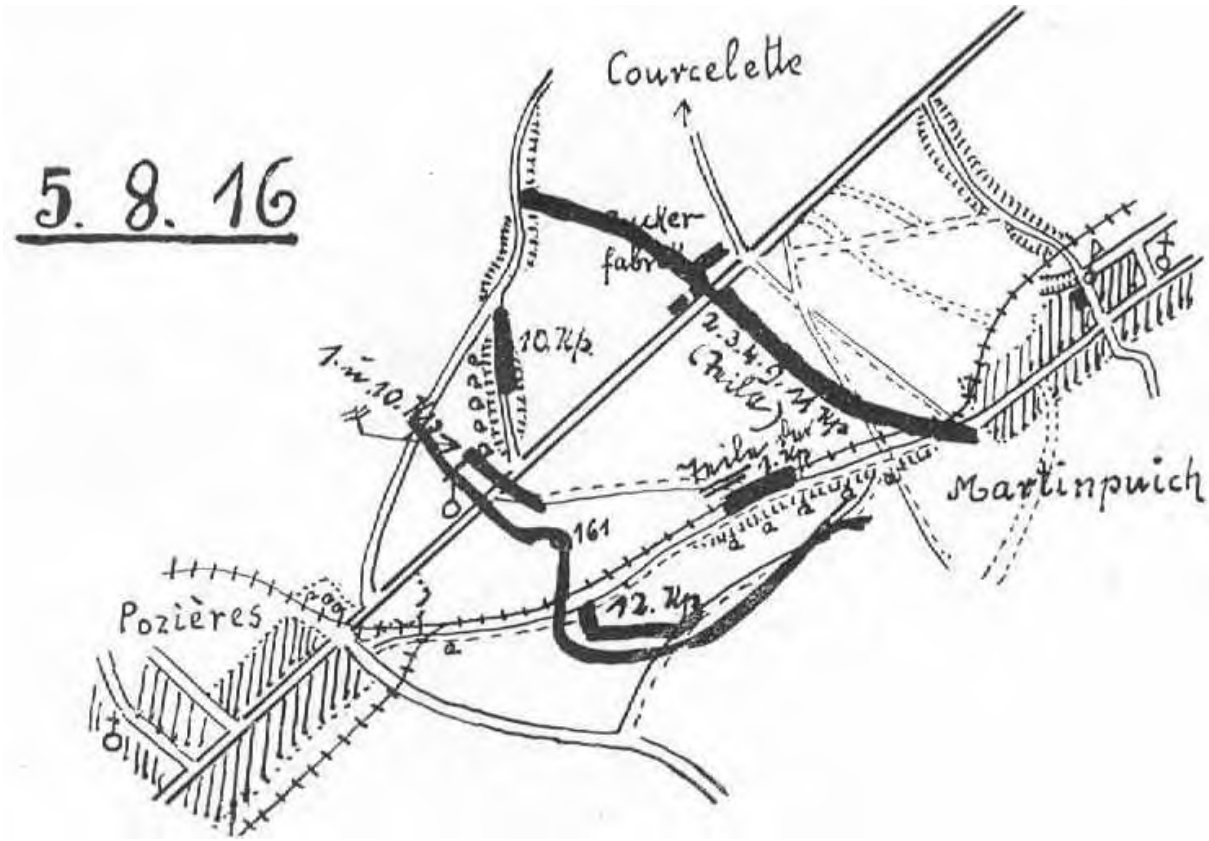
5. Kompanie rykkede ud kl. 0200 (**5. 8.**). Dens stilling var stadig fast på egne hænder, og blev nu sikret af 12. Kompanie, der blev ført af *Vzfdw. Weinhausen*, da kompagniføreren, *Ltn. Schulz*, var blevet såret.

Omkring kl. 2100 denne nat (4./5. 8.) havde III./R.84 stab indrettet sig ved Courcelette. Posten foran kommandostationen meldte kort efter kl. 2230 til sin kommandør, Hptm. Schätzel: "Fremme opsendes røde lyskugler!" (Røde lyskugler = anmodning om spærreild). Kommandøren og hans adjudant kikker med. "Der endnu en – der endnu en – også der!". Fremme lyder artilleri- og geværild. Men det er jo hele tiden tilfældet! "Ordonnans!" – "Her, Herr Hauptmann!" – "Af sted, frem til Kompagnierne! Fastslå, hvad der er i gang. Giv besked til Kompagniførerne: Division har jo udtrykkeligt forbudt anvendelsen af røde lyskugler til anmodning om gengældelsesskydninger!" – "Javel, Herr Hauptmann!" –

Og af sted løber ordonnanserne, hvoraf *ingen* kommer tilbage. Fra fronten kommer der ikke flere lyskugler. Da gevær- og M.G. ilden også begynder at ebbe ud, går Herr Btls.-kommandøren igen ned i hans kælder, men har beslutter sig til i morgen at spørge Kompagniføreren for 8. Kompanie om hans opfattelse af det, at følge en ordre. "*Beushausen*! Har kompagnierne endnu ikke meldt om afløsningen?" – "Nej, Herr Hauptmann!"

Der går en time, det bliver t il to. Også den tredje time går! - - -

Mærkeligt! Ingen meldinger fra nogen af kompagnierne. Ordonnanserne kommer heller ikke tilbage! Du milde himmel, klokken er allerede 0100! Hvad er der i gang, der fremme? - - - Uroen tager til - - - Lyt!? "Tredje Bataillon 84!!! – skriger en med korte stød! "Her!!!"- - - "Melding fra 9. Kompanie!" Og som kommandøren for III/R. 84 læser meldingen fra 9. Kompanie, erfarer han om det drama, der har udspillet sig der fremme i fronten.

5. 8. 16
Courcelette
Martinpuich
Pozières
161
12. Kp
10. Kp

Cim. brit.
Vallée d'Ancre
137
les Quatre-Vingts
le Ballon
Monument canadien
le Moulin
D 929
D 6
0,2 C
Martinpuich
la Fabrique
Anc. chât. d'eau
151
les Dîmerons
133
147
154
la Citerne
Mémorial australien
158
Entre la Route et le Chemin
148
le Buisson St-Pierre
Cim. brit.
la Bouilloire
Voie des
Chât. d'eau
0,2 C
Pozières
153
155
la Tête du Bois de Martinpuich
152

Nu ved han, at de røde lyskugler var *det sidste livstegn fra 8. Kompanie*. 9. Kompanie melder jo, at de intet, overhovedet intet havde fundet af 8. Kompanie, og at *englænderne allerede ligger 50 meter vest for Vindmøllebakken.* Det gamle ordsprog, at en ulykke sjældent kommer alene, viste sig også her. I dette øjeblik ankom en ordonnans fra 10. Kompanie, med meldingen om de ulykkelige begivenheder der havde ramt 6. og 10. Kompanie.

Lidt efter lidt tegner det sig et klart billede. Med undtagelse af 5. Kompanie (nu 12. Kompanies) afsnit, er hele Regimentets afsnit på engelske hænder, og også længere til højre ved I.R. 162 er fjenden trængt frem. Fremme ligger kun 12. og nogle enkelte folk fra 7. Kompanie. Herefter kommer til højre et stykke totalt ødelagt grav og så englænderne.

Nu glødede telefonlinjerne bagud. Ordonnanser hastede af sted med nye ordre. 3. Kompanie blev kl. 0235 beordret frem til Martinpuich for at støtte *Hptm. Becker* (II/R.84). Kl. 0355 fik 4. Kompanie ordre til øjeblikkeligt at besætte tværstillingen fra vestkanten af Martinpuich som modtræk til det engelske gennembrud. Kl. 0520 rykkede 1. Kompanie ind i Hulvejsstillingen til disposition for II. Btl. På nyheden om, at fjenden havde erobret vores forreste grav, havde *Ltn. Klüver* (2. Komp.) sendt *Vzfdw. Schewe* og hans deling frem, for at besætte graven foran sukkerfabrikken til højre for hovedvejen.

I mellemtiden havde *Oberst Balthasar* med kommandøren for I.R. 162 aftalt et modangreb til kl. 0530. Til dette var indsat: det svage 9. Kompanie, Deling Schewe (2. Komp.) og to delinger fra 3. Kompanie i forreste linje. Opfølgning: 9. Kompanie. Angrebsretning: begge sider af hovedvejen. Fjenden havde enten opdaget forberedelserne eller uden videre forventet et modangreb ved daggry.

De holdt derfor hovedvejen under en voldsom spærreild, hvorunder bl.a. Regimentslæge, *Dr. Wittern* og *Ass.Arzt Dr. Ratsch* blev såret.

Da omkring kl. 0520 *Obltn. Engel* som den første rejser sig og giver signal til angreb, rammes 9., 2. og 3 Kompanie fra alle sider og kanter af maskingeværild. "Fremad!" råber *Obltn. Engel* og falder sammen. *Gefreiter Wahlers*, der stod ved siden af ham, hev øjeblikkeligt sin forbindspakke frem for at forbinde sin kompagnifører. Forgæves. Mellem hans hænder lukker *Obltn. Engel*, som var tilbedt af sine folk og højt respekteret af foresatte, sine øjne for altid.

Angrebet er i mellemtiden nået omkring 100 meter frem. Så er det forbi. Det er ganske enkelt ikke muligt at komme et skridt længere frem. Af de to delingerne fra 3. Kompanie, der udgjorde første bølge, kom tre (!) mand tilbage, så det samlede 3. Kompanie ifølge I. Bataillons dagbog, denne morgen *kun bestod af 17 mand*!

De få folk, der stadig var i live, kravlede tilbage til Pozières-tværstillingen og besatte den midlertidig. Også resterne af 10. Kompanie rykkede hertil.

I mellemtiden var også 4. Kompanie nået frem til tværstillingen, hvor den trak helt op til sukkerfabrikken og til højre optog forbindelse til I.R. 162, og til venstre med 11. Kompanie, der endnu bestod af 62 mand. *Obltn. Kühling* overtog føringen af 4., 9., 11. og resterne af deling *Schewe* (2. Kompanie). Senere blev også nogle få folk fra 3. Kompanie underlagt ham, der til venstre i stillingen fik kontakt til RIR 31.

1. Kompanie nåede kl. 0730 frem til II/R.84 kommandostation og blev af *Hptm. Becker* placeret i hulvejen Courcelette-Martinpuich.

På samme tid meldte *Obltn. Kühling*, at han under fremgang med sit 4. Kompanie og dele af 2. Kompanie – hvis kompagnifører *Ltn. Klüver* var såret under de natlige kampe – fra området mellem sukkerfabrik og Vindmølle-bakke havde mødt beskydning. Over selve bakken kunne fjenden ses under fremrykning.

Hptm. Becker gav derfor 1. Kompanie ordre til at fastslå, hvorvidt fjenden havde nået hulvejen syd for Vindmølle-bakken. Var Pozières tværstillingen ikke besat af fjenden, skulle 1. Kompanie besætte denne. Omkring kl. 1000 meldte 1. Kompanie, at hulvejen syd for sukkerfabrikken ikke var besat af fjenden. Den blev derfor øjeblikkeligt besat med en deling fra 1. Kompanie.

Da der i mellemtiden var opnået kontakt til Res. 31, blev to grupper fra 1. Kompanie trukket frem i hulvejen Martinpuich – Pozières.

I forreste linje lå nu kun resterne af 12. Kompanie uden kontakter på nogen af fløjene, men på linje med englænderne. Under kraftig beskydning nåede enkelte folk fra kompagniet til venstre, hvor de sluttede sig til RIR 31. Ved U.A.K. opstod der derfor den opfattelse, at også de sidste dele af R.84 havde opgivet forreste linje. Dette blev meldt til Regiment.

Omkring kl. 1300 syntes det dog stadig, som dele af R. 84 stadig holdt stand i den af 12. Kompanie besatte stilling. Man kunne stadig herfra hører lyden af gevær- og maskingeværild. Forfatteren til disse linjer fik derfor at Regimentet ordre til at fastslå, om denne formodning også var rigtig. Sammen med en mand fra 4. Kompanie

(hvem var det, og hvor bor han nu?) tog vi af sted. Frem til gruppen fra 1. Kompanie i hulvejen Martinpuich – Pozières gik det endnu nogenlunde roligt. Der var endnu egne tropper foran, men man måtte passe på ikke at komme for langt mod højre i retning af Vindmølle-bakken, hvor de fjendtlige M.G. til stadighed var aktive. Så hed det: Passe på! Skiftevis i korte spring og så kravl fra krater til krater kom vi videre fremad. Hjertet slog kraftigt. Vi kan lige så godt indrømme: det er sin sag, når man hvert øjeblik må regne med at fjenden sidder i næste krater. Derfor er glæden desto mere ubeskrivelig, når man får øje på en tysk stålhjelm og endnu større, når måske omkring 20 mand under *Vzfdw. Weinhausen* her havde holdt ud i en tilsyneladende fortabt post, og her havde fundet sin ven og Kurfürstkammerat *Utffz Popper* (i februar 1918 faldet som Ltn. i 1. Kompanie).

Men hvordan så her ikke ud! Døde og sårede mellem hinanden. Et par mand sikrede mod fjenden til højre og til venstre. Andre sad eller lå fuldstændig passivt i deres huller, hvorfra de fjollet stirrede på os, overanstrengt, dækket af skidt og snavs efter i dagevis ikke at være vasket.

En hurtigt gensidig orientering, og så igen tilbage til bataljon.

Hptm. Becker beordrede her resterne af 1. Kompanie til med det samme at rykke frem til hulvejen Martinpuich – Pozières, for herfra at forsøge at besætte Pozières tværstillingen og derigennem få forbindelse med øvrige delinger i hulvejen sydvest for sukkerfabrikken. Omkring kl. 1830 var dette opnået. Da imidlertid også 1. Kompanie var meget svækket af tab, blev omkring 40 omstrejfere underlagt dette.

I den første eftermiddagstimer var desuden også III/RIR 86 rykket frem, og overtog nord for hovedvejen de huller, der hidtil havde været besat af 4. Kompanie og denne underlagte dele af 2., 3. og 9. Kompanie, mens disse herefter rykkede længere til venstre. Kommandoen over afsnittet overtog om aftenen kommandøren for I/R.84, *Hptm. v. Hammerstein-Gesmold*, Adjudant: *Ltn. Maus*, som kl. 1830 indrettede kommandostation i Martinpuich.

Bortset fra fremstødet mod den lille skare helte fra 12. Kompanie om eftermiddagen, havde englænderne ikke foretaget infanteriangreb denne 5. august 1916. Nu hvor mørket efterhånden sænkede sig, ebbede også artilleriilden ud. Derimod lagde englænderne gas over dele af området. Stort set var det imidlertid generelt roligt i aftentimerne. I stabene havde man i mellemtiden på grund af meldinger fra enhederne, skaffet sig et klart billede af begivenhederne de sidste 20 timer. Imidlertid var dramaet omkring 8. Kompanie et mysterium og er det stadig den dag i dag. Da der ikke var en eneste overlevende, der kunne berette om det skete, er vi henvist til formodninger.

Som det huskes, var det lykkedes fjenden i andet forsøg at trænge ind i 6. og 7. Kompanies afsnit. Mens linjen fra 8. Kompanie til 6. Kompanie forløb i samme højde og i samme retning, bøjede den på venstre fløj af 6. Kompanie skarpt bagud til venstre, da linjen herfra var den om natten fra 28. til 29. 7. udgravede omfartsforbindelsesgrav. Fjenden, der gennem Sappe 1 lå på højde med 6. Kompanie, må have indset, den fare der hermed var opstået for II/R.84 stilling. Efter at indbruddet ved 7. Kompanie var lykkedes, omsluttede han stillingen under udnyttelse af terrænet (sænkningen nordvest for Høj 161), ikke mindst fordi indbrud også var lykkedes i højre naboregiments stilling.

En anden mulighed er, at de få folk i 8. Kompanie under artilleriskydningen umiddelbart før infanteriangrebet, søgte tilflugt i det allerede nævnte dybe dækningsrum, der fandtes på dette sted, og at indgangen under beskydningen styrtede sammen og dermed begravede folkene.

Vi kender ikke disse tapre folks skæbne. *Lad os i ærefrygt bukke, der forblev tro mod deres faned indtil døden.*

I stedet for at placerer folkene i dybden, som man siden måtte gøre af mangel på mandskab, koncentrerede man sig dengang i forreste linje, og var derfor et for let og et for talrigt mål for det fjendtlige artilleri. Det er derfor ikke uden interesse at vide, at *Oberst Balthasar* allerede i sin befaling fra 1. 8. 1916 af omsorg for sine folk, havde bestemt, at forreste linje kun skulle besættes med én mand for hver tre skridt.

Herudover var det den gang endnu den højere førings standpunkt, at intet offer var for stort for at generobre en tabte stilling. Hvis baggrunden for dette var taktiske overvejelser, havde folkene forståelse herfor, men ikke, når blot blev ofret af rent præstigemæssige årsager. Højde 161 (Vindmølle-bakken) gav englænderne et observationspunkt, hvorfra man kunne se langt ind i den tyske stilling og frem for alt observerer alt trafik på modvejen mod Bapaume. Det må derfor have været vigtigt for de højere stabe, at tilbageerobre Højde 161. Da Regiment 84 var for hårdt ramt – i de sidste 24 timer beløb antallet af døde, sårede og savnede i II. Btl. sig til 236 mand, i III. Btl. til 186 mand – blev det I/63 og I/163, der den **6.8.1916** kl. 0330 skulle tilbageerobre bakken. Alle de spredte dele af R.84 blev derfor kort efter midnat samlet i hulvejen Martinpuich – Courcelette, mens *Obltn. Kühling* (4. Kompanie) med resterne af I. Btl., der denne morgen endnu havde en kampstyrke – inklusiv M.G.K. – på 343 mand (i modsætning til 1.003 mand den 24. juli!), forblev i tværstillingen frem til aften den 6. 8.

Kl. 0330 passerede stormlinjerne fra I/63 og I/163 gennem resterne af R.84 i hulvejs- og tværstillingen frem mod den fjendtlige stilling. På trods af al tapperhed brød angrebet sammen på højde med Pozières-tværstillingen på grund af den voldsomme fjendtlige forsvarsild. Styrken gravede sig ned her.

Den heldmodige lille skare fra 12. Kompanie, der stadig holdt ud fremme i stillingen, blev i morgentimerne afløst af I.R. 163 og rykkede til Ligny-Thilly sammen med resterne af 11. Kompanie.

Regimentet syntes at være mod slutningen af dens kræfter. De fysiske og sjælelige strabadser de sidste 13 dage, uden nogen form for ro, havde været for stor. Alligevel skulle den endnu i en dag udholde den fjendtlige artilleriild.

Husker du endnu, kammerat, hvordan denne 6. august, efter 63erne og 163 ernes mislykkede storm, 3-400 m bag os, på den anden side hulvejen mellem Martinpuich og Courcelette, et batteri med fire pjecer kørte frem, sprodsede af, gik i stilling og begyndte at sende granater mod Tommy? Husker du også de fjendtlige fly, der snart efter dukkede op, cirklede over batteriet og afskød lyskugler? Hørte du de tunge granaters susen, der på knap én time skød alle fire pjecer sønder og sammen?

Men ved du også, hvad der derefter skete? Ikke? Så skal jeg hjælpe din hukommelse på vej!

Dårligt havde Tommy afsluttet sit grusomme værk og indstillet sin beskydning af batteriet, før et par uforfærdede kammerater allerede var på vej til batteristillingen i håbet om, at der her var et eller andet af "arve".

Og deres forhåbninger blev opfyldt, for kort efter vendte de tilbage med en sæk fuld af blikdåser med "svinekød i egen saft".

Ser du, Kammerat, nu husker du det igen. Havde dagen ikke set langt bedre ud, efter at vi havde spist en masse svinekød uden brød?

Imidlertid bliver et liv med ubegrænset glæde ikke tildelt nogen dødelig! Og sådan gik det også os. Udhungret, som vi var, havde vi spist alt det, vi kunne. Og nu kvælede en uhyrlig tørst os alle efter den megen kød.

Og så ser jeg, hvordan nogle få mænd kravler frem – mod fjenden (!) – i retning af sukkerfabrikken. Da også jeg havde kravlet derover, hørte jeg glad latter. Her havde folkene også fundet et depot med levnedsmidler, og proppede nu lommerne fulde, denne gang med "oksekød i egen saft".

Men jeg vil aldrig glemme den kammerat, som på en vandmåler havde opdaget, at der i fabrikskedlerne endnu var vand, og nu var gået i gang med at hente dette vand ud, for i det mindste at få et eller andet at drikke, også selvom det var gammel, fedtet, olieholdig vand.

Behøver jeg at fortælle, at både jeg og de andre bragte kasser med kødkonserves med tilbage til kompagniet?

Dagen forløb derudover relativt rolig, og det samme gjorde natten 6. til 7. 8., hvor resterne af Regimentet blev afløst, og trukket tilbage i Gallwitz-tværstillingen, hvortil de sidste dele nåede den 7. 8. 1916 omkring kl. 0800. II. og III. Btl. fortsatte til Ligny-Thilloy.

Regimentet blev denne dag reorganiseret med to bataljoner. Bataillon von Hammerstein omfattede resterne af 1., 2., 3., 4. Kompanie og M.G.K. med tilsammen (inklusiv stab) 8 officerer og 343 mand. II. og III. Btl. blev samlet i Bataillon von Pavel. Dens styrke var – inklusiv 123 mand erstatning, som denne dag ankom til Ligny-Thilloy – 8 officerer og 619 mand.

Som i de sene eftermiddagstimer – omkring kl. 1800 – begge de feltkøkkener, der lavede mad til Btl. von Hammerstein, uddelte mad til det omkringstående mandskab i i Gallwitz-tværstillingen på vejen Ligny-Thilloy – Eaucourt l'Abbaye, dukkede et fjendtlig fly op og kastede en brandbombe, formentlig for at sætte det omkringliggende overmodne korn i brand.

Den 7. og 8. 8. gik uden særlige hændelser. Btl. von Pavel havde det en smule bedre end Bt. von Hammerstein, da de i det mindste var i stand til at vaske sig grundigt. Men også folkene i Btl. von Hammerstein var tilfreds.

Regimentsstaben var endnu ikke afløst, men havde endnu som før kommandoen over afsnittet, der nu var besat med andre enheder. Da Regimentet derfor under åben himmel lå som reserve, og hvert øjeblik kunne forvente at blive indsat, følte folkene sig næsten "som i Etapen". Man var jo immer hen allerede 5 km bag fronten. Og at nogle få granater slog ned i graven, hvor bataljonen opholdt sig, gjorde ikke noget. Når alt kommer til alt, var der jo krig! Fra 7. til 8. 8. havde man en helt nat kunne sove, og man forventede naturligvis at kunne gøre det samme i den kommende nat, **8./9. 8.**

Ja, Velbekomme! kl. 2200 (8.8.1916) angreb englænderne stillingen i buen nordøst for Pozières (IR 162 og Res.Jäger 9). Angrebet blev i første omgang afvist, men så lykkedes det ham den **9. 8.** omkring kl. 0300 i IR 162 og i 3./R.Jäger 9 afsnit at erobre den såkaldte "brune" stilling.

Begge bataljoner blev øjeblikkeligt alarmeret. Btl. von Hammerstein blev stillet til disposition for 81. Inf. Brigade og rykkede kl. 0330 **(9. 8.)** i første omgang frem til nordkanten af Courcelette, for herfra at gå i stilling langs vejen Courcelette – Pys.

Btl. von Pavel rykkede kl. 0630 frem og besatte Below-stillingen mellem le Sars og Eaucourt l'Abbaye.

For begge bataljoner betød det endnu engang at måtte udholde den imidlertid udholdelige artilleriild. Men også denne dag gik, og som det igen blev lyst den næste morgen (**10. 8. 1916**), rykkede begge bataljoner mellem kl. 0500 og 0600 til Ligny-Thilloy, og om eftermiddagen herfra til Frémicourt (4 km øst for Bapaume).

Regimentskommandøren, *Oberst Balthasar*, havde om morgenen kl. 0800 overdraget kommandoen over afsnittet til IR 139 og begivet sig på vej til Cambrai.

Regimentsadjudant *Ltn. Maas* blev endnu 24 timer i regiments kommandostationen for her at hjælpe med indarbejdningen af den nye afsnitskommandør.

Bataljonerne blev i Frémicourt læsset på tog, der bragte dem til Marcoing, hvor de gik i bivuak.

Den 11. 8. rykkede de kl. 0800 videre til Cambrai-Annexe, hvor de igen blev læsset på tog og transporteret videre. Om aftenen var målet for turen nået. Kampbataljonerne blev igen organiseret i de tre bataljoner og gik i hvilekvarter i Landrecies (Regts-stab, I. Btl.), Bousies (II. og M.G.K.) og Fontaine (III. Btl.).

For denne omgang var Regimentets indsat i Somme-slaget nået sin afslutning.

Bestående af erstatningsmandskabet skulle hvert Regiment under 18. R.D. i tre dage efterlade en bataljon på 500 mand til skansning. Skansebataljonen fra R.84 blev underlagt *Hptm. Becker* (II/R.84). Den blev indkvarteret i og omkring Ligny-Thilloy og rykkede i de tre dage hver aften frem for at etablerer en ny skyttegrav mellem landevejen le Sars – Pozières (hovedvejen) og Pys – Courcelette.

Det var ikke helt enkelt om aftenen at marcherer med det unge krigsuprøvede mandskab ad veje, der lå under artilleriild, og under fjendtlig beskydning at arbejde i 6 timer, som jeg ved af egen erfaring som delingsfører i skansebataljonen. Men til sidst sluttede også disse tre gange 24 timer, og alle var glade, som skansebataljonen den **14. 8.** rykkede ud og over Frémicourt, Marcoing, Masniéres (**nat 14./15.**) nåede Cambrai, hvorfra den fortsatte med bane. Sidst på eftermiddagen **den 15. 8. 1916** kunne mandskabet slutte sig til deres egentlige kompagnier, der i mellemtiden yderligere var blevet forstærket af 699 mand, der som erstatningspersonel var ankommet dagen i forvejen.

Niemals aber ward erreicht,
Was dem deutschen Fußvolk gleicht!
Äußere Ehren kennt es nicht.
Kennt nur seine harte Pflicht.
Ernst das Auge, blaß die Wangen,
leise in den Tod gegangen.
Wo des Vaters Leib verdorrt,
folgt der Sohn und spricht kein Wort.
Bunte Lappen, Ordensbänder,
Schöngestrickte Schmuckgewänder
Sind gar mancherlei erdacht,
aber nicht für euch gemacht.
Aber wißt: In eurer Hand
Liegt das ganze Vaterland,
und zu hoch seid ihr gestellt
für den eitlen Glanz der Welt.
Unter denen, die stikzuereb
und geputzt einher spazieren
läßt sich auch nicht einer finden,
wert, die Schuhe euch zu binden!
Schlicht und tapfer, spät und früh,
unverzagt, in Stürmen,
anspruchslose Infanterie!
Möge Gott dich schirmen!

Tilbageblik og udsigt

I hans erindringer skriver General *Ludendorff* om sin overbevisning nogenlunde dette:

Man kendte i den tyske hær den i krigstid udprægede Stillings- og udprægede Angrebsdivisioner. Der er imidlertid grundlæggende forkert med hensyn til ydeevne at vurderer Stillingsdivisionen ringere end Angrebsdivisionen. Tværtimod! Det en Stillingsdivisioneren måttet udholde, oversteg i mange tilfælde langt det, angrebsdivisionen måtte, da initiativet for dem var på vore hænder.

18. Reserve-Division var en udpræget stillingsdivision, og blev under hele krigen ikke flyttet fra Vestfronten. Derimod var den hjemme overalt hele vejen fra den nordligste del af fronten – fra Flandern til skovene ved Compiègne. Men af alle disse kampe var Slaget om Somme den voldsomste og mest tabsgivende.

Da den 24. juli 1916 blev indsat på Somme, talte RIR 84:

I. Bataillon	27 officerer	1.003 mand
II. Bataillon	22 officerer	917 mand
III. Bataillon	22. officerer	942 mand
	71 officerer	2.862 mand
Personerstatninger:		
1.8.1916	-	404 mand
2.8.1916	-	112 mand
	71 officerer	3.378 mand
Tab:		
Faldne	15 officerer	392 mand
Såret	22 officerer	1.404 mand
Savnet	-	121 mand
	37 officerer	1.917 mand
Personelstyrke 11. august 1916:		
	34 officerer	1.361 mand

Regimentet havde altså med dette mistet 52 % af dens officerer og 56,7 % af dens underofficerer og soldater, altså på 17 dages indsats 56,66 % af dens samlede styrke, eller *dagligt 115 mand*!

Sammenligner vi yderligere disse tabstal med andre regimenter under 18. Reserve-Division. RIR 86 havde i følge dens regimentshistorie under slaget om Somme i døde og savnede 10 officerer og 472 mand, i sårede 31 officerer og 1.149 mand. RIR 31 havde et tab på 8 officerer og 248 mand faldne, 22 officerer og 917 mand sårede og 51 mand savnede. Ifølge samme kilde havde Reserve-Jäger-Bataillon 9 i samme periode tab på 3 officerer og 47 mand faldne, 4 officerer og 285 mand sårede og 2 officerer og 172 mand savnede. Disse tal giver for 18. R.D. tab under de 17 dages indsættelse i døde, sårede og savnede på:

RIR 84	1.917 officerer og mandskab
RIR 86	1.662 officerer og mandskab
RIR 31	1.246 officerer og mandskab
R.J.Btn 9	452 officerer og mandskab
Totalt	5.277 officerer og mandskab

Næsten $^2/_3$ af dens samlede styrke!

Mere klart end noget sprog viser disse tal de store ofre, Regiment Res. 84 havde ydet i disse dage. Aldrig tidligere og aldrig herefter har så få dage opvist så store tab. Selvom den de sidste 36 timer af indsatsen ikke længere kunne yde englænderne tilstrækkelig modtand, så denne kunne bemægtige sig den forreste linje med undtagelse af det lille stykke grav, som 12. Kompanie tappert stadig fastholdt, viser tallene at dette først lykkedes efter at Regimentet havde mistet næsten $^2/_3$ af dens personel. Indtil dette tidspunkt havde det afvist angreb efter angreb i troskab mod dens hjemlige sang:

"Stehe fest und nimmer weiche,
wieder Feind auch dräuen mag!"

I dette af tusinder og atter tusinde af granater, miner, schrapnells, gevær- og håndgranater oppløjede land havde tyske soldater dag og nat i næsten uafbrudte kampe – sultne og tørstende, overtrætte, og alligevel hele tiden igen parat til indsats – her langs Somme havde udholdt og ydet var mere end et menneske kan tåle eller yde. Og alligevel gjorde det det, takket være officererne, som gik foran deres folk, takket være underofficererne, dette fremragende menneskemateriale af fremragende underførere, men også takket være pligttroskabet fra ældste officer til yngste mand, der besjælede hver eneste retskaffen, ærekær og tapper soldat i den agtværdige gamle preussisk-tyske hær.

Sænk Fanen i ærefrygt for dem, der gav deres liv for Fædrelandets vel, men også for dem dem, der nok lever, men blev brudt på liv og sjæl, da gruen under hine slag langs Somme oversteg deres kræfter og nerver.

Til sidst også nogle ord om personelerstatningerne. Det var ikke let for det unge mandskab at vænne sig til farerne under storkamp, men på kort tid lykkedes det de gamle frontsoldater, der for størstedelen havde gjort bevægelseskrigen med, og herefter havde "lært" stillingskrigen fra dens beskedne begyndelse ved Amy, Vailly og Canny til dens forfining og store omfang, som fandt sin kroning under Sommes trommeild, også at gøre de unge soldater til fuldværdige medkæmpere.

Også blandt os gamle, var der vel nogen der under dagene ved Somme, "tabte hovedet". Eksempelvis skrev kommandøren for I. Btl i et schlesisk infanteri regimentet, underlagt *Oberst Balthasar* som U.A.R. i en melding dateret 6.8.1916 kl. 2100:

> Besætningen i den forreste stilling er på grund af den hårde artilleribeskydning tvunget til at rømme deres besatte granatkratere.

Og hvad gav det så anledning til hos Regiments-kommandøren? I sin befaling fra 7.8. 1916 kl. 1017 meddelte han den omhandlede kommandør, og det er samtidig et bevis på hvordan de såkaldte Stillings-regimenter opfattede deres opgave:

> - - til kommandør I/... skal det meddeles, at fjendtlig artilleriild ikke er grund til rømning af en stilling. - --

Det er måske heller ikke af denne melding svært at se den tålmodighed, der blev vist det unge erstatningspersonel, der frisk hjemmefra eller fra rekrutdepotet Beverloo blev sendt direkte ind i et af Somme-slagets brændpunkter. Det var svært at betænke dem, at de en overgang vaklede under de grusomme indtryk fra slaget.

De knap 14 dages hvil, som Regimentet fik tildelt i tilslutning af Somme-slaget, i og omkring Landrecies, var tilstrækkeligt til at få sammenspillet det unge erstatningspersonel med "de gamle mænd", så de kunne stå distancen, når det for Regiment Res. 84 mod slutningen af september 1916 på ny hed: "Mod Somme!"

Oversigt over de daglige tab ved R.I.R. 84 i faldne og savnede

		Juli 1916								August 1916												
Kompanie:		24	25	26	27	28	29	30	31	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11		
1.	faldne		3	4		8		2	4				1	1	3						26	
	savnede							1	1	1												3
2.	faldne		12	8	5			1	2			1	3	3							35	
	savnede							1						2								3
3.	faldne		5	8	3	2	1	8	4	4	1			2							38	
	savnede							1		1		2		16								20
4.	faldne		13						1	2	8										24	
	savnede		5								4											9
5.	faldne		4		22			4	2			2	11	2							47	
	savnede				1			4					4	7								16
6.	faldne		12			7	6	1	2			4							2		34	
	savnede													15								15
7.	faldne		3		1	1	7	6				1	4	6							29	
	savnede							2						14								16
8.	faldne			2	2	3	8	8	1	1			6	10			1				42	
	savnede							2	1					18								21
9.	faldne				3	3	3	2		1	3		1	10							26	
	savnede								1					9								10
10.	faldne		3					3		1	1	6	1	1	5					1	22	
	savnede																					0
11.	faldne		3	9			3		2		2		1	3	1						26	
	savnede					1								1								2
12.	faldne		27			4	1	2			1			6							41	
	savnede			1																		1
MGK	faldne		1	5		1		1	1		3	4		1							17	
	savnede			1				1								2						4
Total faldne			88	36	36	29	29	38	19	9	19	18	28	45	9		1		2		407	
Total savnede			5	2	1	1		12	3	2	4	5	4	82		2						120
Daglig tab			93	38	37	30	29	50	22	11	23	20	32	127	9	2	1		2	1	527	

Sammenfatning af falden og savnede

	Antal faldne				Antal savnede			
	Officerer	Underoff.	Soldater	Total	Officerer	Underoff.	Soldater	Total
1. Kompanie	1	4	4	26		1	2	5
2. Kompanie		1	34	35			3	3
3. Kompanie	1	7	30	38			20	20
4. Kompanie		2	22	24			9	9
5. Kompanie		4	43	47		2	14	16
6. Kompanie	2	5	29	34			15	15
7. Kompanie	2	3	24	29		1	15	16
8. Kompanie	4	7	31	42		1	20	21
9. Kompanie	2	3	21	26			10	10
10. Kompanie	1	1	20	22				-
11. Kompanie	1	3	22	26			2	2
12. Kompanie	1	6	34	41			1	1
MG- Kompanie		2	15	17			4	4
Total	15	46	346	407	-	5	115	120

Hvil i Landrecies
Stillingskampe i fransk-Flandern (St.Pierre)
(15. 8 – 21. 9. 1916)

Hvil i og omkring Landrecies! Ro, virkelig ro. Hvilket hjerte slår ikke hurtigere hos dem, der dengang havde oplevet skrækken ved Somme, når de hører navnet Landrecies? Det var jo egentlig den første virkelige hvileperiode for Regimentet – bortset fra Douai – under to års krig. Var det virkeligt endnu muligt? En egn, hvor krigen næsten ikke lod sig mærke og intet, absolut intet kunne høres af krig. Marker endnu dyrket. Pæne haver og skønne frugtplantager. Tætvoksede bøgeskove rund om landsbyen, hvori soldaterne gik ture.

Og om aftenen, da sad næsten alle foran husene i denne lille landsby. Mange har formentlig sendt en tanke til det derhjemme, hvor i salige fredstider de selv efter gjort arbejde havde siddet i stille tilfredshed og røget deres piber foran deres eget hus. Som dengang spadserede også her "unge damer" omkring på gaden. Her var glad latter og spøgefuldheder, her kunne de kære hjemlige sange igen høres.

Efter aftensmaden gik turen til banegården. To orlovstog, et fra og et til hjemstavnen, løb på dette tidspunkt til eller fra banegården i Landrecies. Ubeskrivelig glæde i toget, der kørte mod hjemmet, alvorlig stilhed i det andet, der kom hjemmefra. Lykkelig var de, der med orlovspapirer i lommen, kunne stige på toget. Hjem til mor eller kone og børn.

Hvad betød det, at det om formiddagen skulle ekserceres, marcheres eller holdes feltøvelser. Det var jo direkte en fornøjelse at marcherer under friske marchsange i den smilende, solrige morgenstund. Og når Regimentsmusikken ved middagstid afhentede os, så var man soldat og intet andet. Helt af sig selv blev geværet holdt endnu fastere. Og nå så musikken veg ud og Regiments- eller bataljonskommandøren modtog forbimarchen, smældede appellerne endnu kraftigere på gaden, og gav indbyggerne mulighed for at sammenligne mellem det franske Linje-Regiment 84, der havde garnison i Landrecies, og det preussiske Reserve-Regiment 84.

Og endnu en personelerstatning, der tilgik den 17. 8. med 170 mand, var snart indarbejdet i Regimentet.

Som alt andet, gik hvileperiode i og omkring Landrecies kun alt for hurtigt mod sin afslutning. Allerede den **21. 8**. indgik til regimentet ordre til, at afløse det bayriske RIR 5 i stillingen ved Hulluch. Den **22. 8.** kl. 1652 kørte III, kl. 2252 II. og 23. 8 kl. 0452 I. og kl. 0752 Regimentsstab og M.G.K. fra Landrecies til Libercourt, hvorfra der til fods marcheredes videre til Oignies og Ostricourt.

Med en Regimentsbefaling dagen før havde *Ltn. Fassbender* overtaget kommandoen over 4. Kompanie, mens den hidtidige fører, *Obltn. Kühling* blev flyttet til 9. Kompanie. 4. Kompanie modtog denne nyhed med oprigtig sorg, da den hermed mistede en, i gode og dårlige tider, pålidelige kompagnifører og kammerat, hvis retlinede holdning få dage tidligere ikke havde kunne forlige sig med et højere tjenestested!!

Om natten **fra 23. til 24. 8. 1916** afløste II. og III. Bataillon det bayriske RIR 5 i dennes stilling foran Hulluch. I højre bataljonsafsnit lå II. Btl. med 6. og 7. Kompanie i forreste linje (Afsnit A^1 og B^1), 5. Kompanie i Støttepunkt 4 og 5 og med 8. Kompanie i tværstillingen.

III. Btl. indsatte i venstre bataljonsafsnit fra højre mod venstre 9., 10. og 11. Kompanie (Afsnit C^1, D^1, F^1) og placerede 12. Kompanie i mellemstillingen.

Begge bataljoners afløsning skete uden episoder. Som det blev lyst kunne man fastslå, at Regimentets højre fløj lå omkring 500 meter stik syd for slaggebjergene ved Hulluch. Gravene var forholdsvis godt udbyggede og den fjendtlige grav lå gennemsnitlig 200-250 meter fra egen linje. Også den fjendtlige artilleri- og mineild var til at holde ud. Indimellem var der naturligvis ildoverfald med granater og miner, hvorunder bl.a. også kompagniføreren for 7. Kompanie, *Ltn. Jarmatz* tidligt om morgenen den **25. 8.** blev hårdt såret. Generelt set var dog livet her tilsyneladende til at holde ud, også selvom englænderne skød forholdsvis meget med gasgranater. Tilsyneladende havde vi overtaget en stilling, som vi, gamle Somme-krigere, også var berettiget til. Ja, godmorgen! Den 29. 8. kl. 0100 befalede 18. Res.Div. at II. og III. **natten 29. til 30. 8.** skulle afløses af kompagnier fra RIR 75 og R.Jäg.Btl. 9, og indsættelsen af I. Btl. i III/Bay.I.R. 19 stilling på begge sider af slaggebjergene ved St. Peter (St.Pierre).

Afløsningen af begge stillingsbataljoner skete uden episoder, om end den var fordelt over to nætter.

I. Bataillon forskød om aftenen **29. 8.** med to banetransporter fra banegård Currières til Angres gaden (på den anden side Lens), hvorfra den uden episoder med alle fire kompagnier i forreste linje afløste bayrerne. Beredskabsstillingen i det hidtidige regimentsafsnit blev i den samme nat indtaget af 6., 9., 10. og 11. Kompanie under kommando af Hptm. *v. Pavel*. I løbet **31. 8.** nåede II. og III. Bataillon efter banetransport kvarterer i Harnes.

Da kompagnierne fra I. Bataillon om morgenen den **30. 8. 1916** stak næserne ud af bunkerne, var de noget forbavsede. Man havde dog allerede under 2 års krig set og oplevet alt muligt. Det de imidlertid så her, var alligevel endnu engang noget nyt og helt anderledes! Bare den måde, hvorpå stillingen forløb! Det højre kompagniafsnit (i) havde front mod *nordøst*. Den højre halvdel af det tilstødende Afsnit (k) havde samme retning, mens den anden halvdel drejede skarpt til venstre, altså med front mod *nordvest*. Venstre fløj af dette Kompanie sluttede ved slaggebjerget. Gennem denne gik den første halvdel af kompagniafsnit (l), mens anden halvdel lavede et næsten vinkelret knæk til højre mod *nordnordvest* og dermed igen gav en front mod *nordøst*. Kompagniafsnittet på venstre fløj (m) var i sin første halvdel en forlængelse af anden halvdel af (l), for så i anden halvdel at svinge skarpt mod *syd* med en front præcist mod *vest*. En særpræget stilling! Som bygget til flankerende skydning! Det mærkeligste ved stillingen var dog, at begge højre kompagnier i afsnittet ikke kunne se de to venstre og omvendt. Mellem dem lå et slaggebjerg på 1.200 meters længde fra sydøst mod nordnordvest, og som bredte sig der, hvor stillingen i l-Afsnittet gik gennem den, til en bredde på omkring 100 meter. Bjerget havde på dette punkt vel en højde på 40 meter. l-Afsnittets gennemskæring var omkring halvdelen af bjergets længde.

Slaggebjerget selv – hvor både den første og den anden kampgrav var ført under jorden – tilbød en velkommen underbringelse. Et elektrisk anlæg belyste gange og "kasematter", et godt ventilationssystem sørgede for frisk luft og et dræningsanlæg sørgede for, at vand fra væggene blev samlet og ledt bort.

På den østligste del af bjerget var der fremragende observationsstader for infanteri- og artilleriobservatører og for minekasterne. Også M.G. stillinger var talrige ind- og udbygget, og der kunne herfra laves overskydninger – et dengang endnu ukendt begreb. Hele bjerget var i virkeligheden et lille fort.

Ovenpå bjerget gik to jernbanespor, omkring 25 meter fra hinanden.

Op det ene spor lå øverst på bjerget to poster af vores, mens englænderne på det andet ligeledes havde to poster. Disse bjergposter blev stillet af kompagniet i Afsnit (m). Fra dette afsnit gik et snoet spor på omkring 100 meter op på toppen.

I den østlige ende af slaggebjerget begyndte bjergarbejder kolonien *St. Pierre*.

Den fjendtlige stilling lå i den spidse vinkel på k-afsnittet kun 30-50 meter væk. I de øvrige kompagniafsnit var afstanden 200 meter, mens den på venstre fløj af bataljonsafsnittet var hele 350 meter.

Vores egen grav var hugget dybt ned i Artois kalkgrund. Alligevel var dækningsanlæggene ikke tilfredsstillende, primært fordi de oftest kun havde en ind- og udgang, hvorved det hele tiden var risiko for, at besætningen kunne begraves levende.

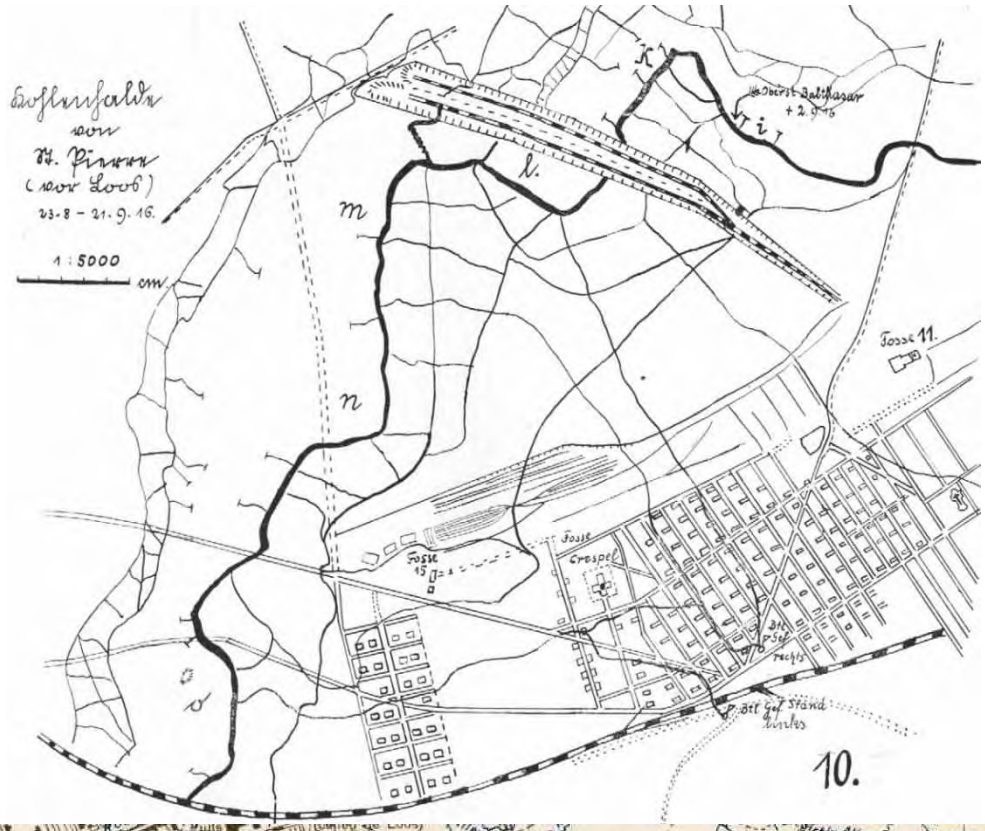
På grund af den generelle store afstand mellem linjerne, var der kun ringe risikoen for ved minesprængning at få lejlighed til at se verden fra stor højde. Det var mere risikabelt at begive sig ind i slaggebjerget.

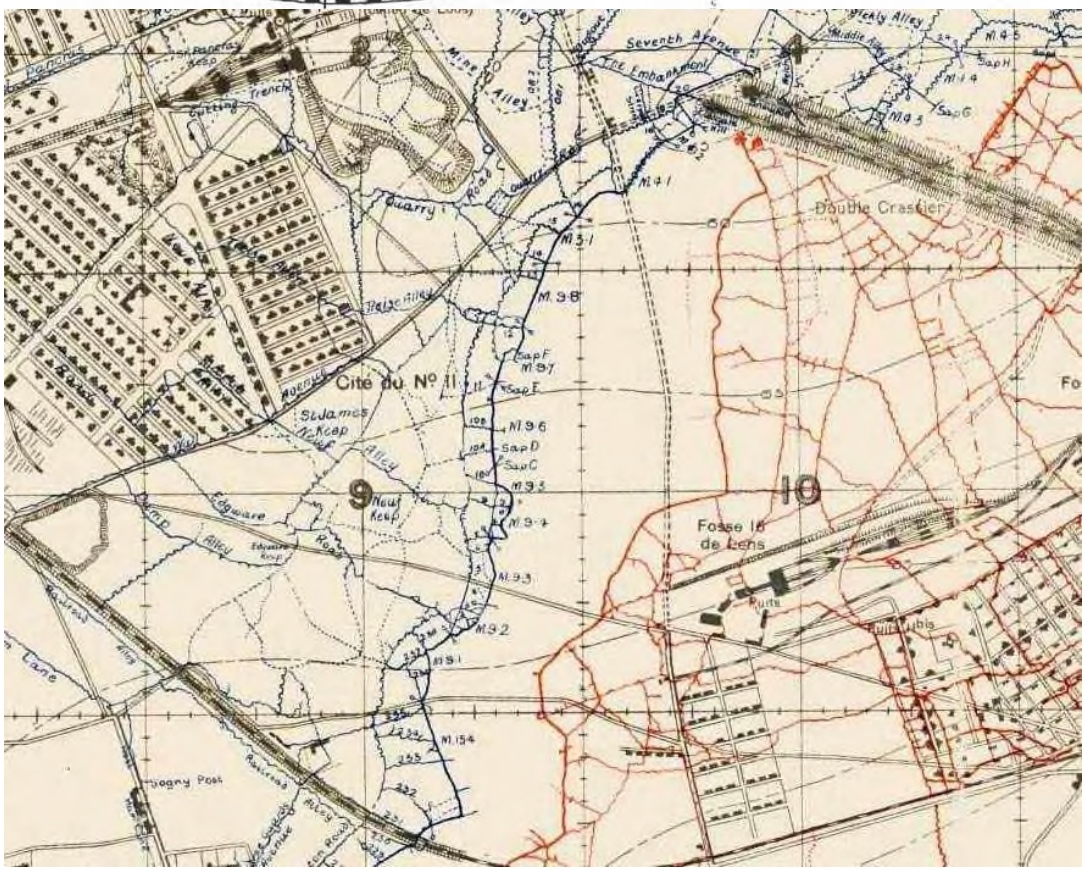
Her kunne man med bedste vilje ikke klage over, at livsforsikringen ikke ville indgå kontrakt med de her liggende kompagnier. Risikoen for, at den anden side gennem en sprængning lukkede butikken for altid, var lige stor for begge parter.

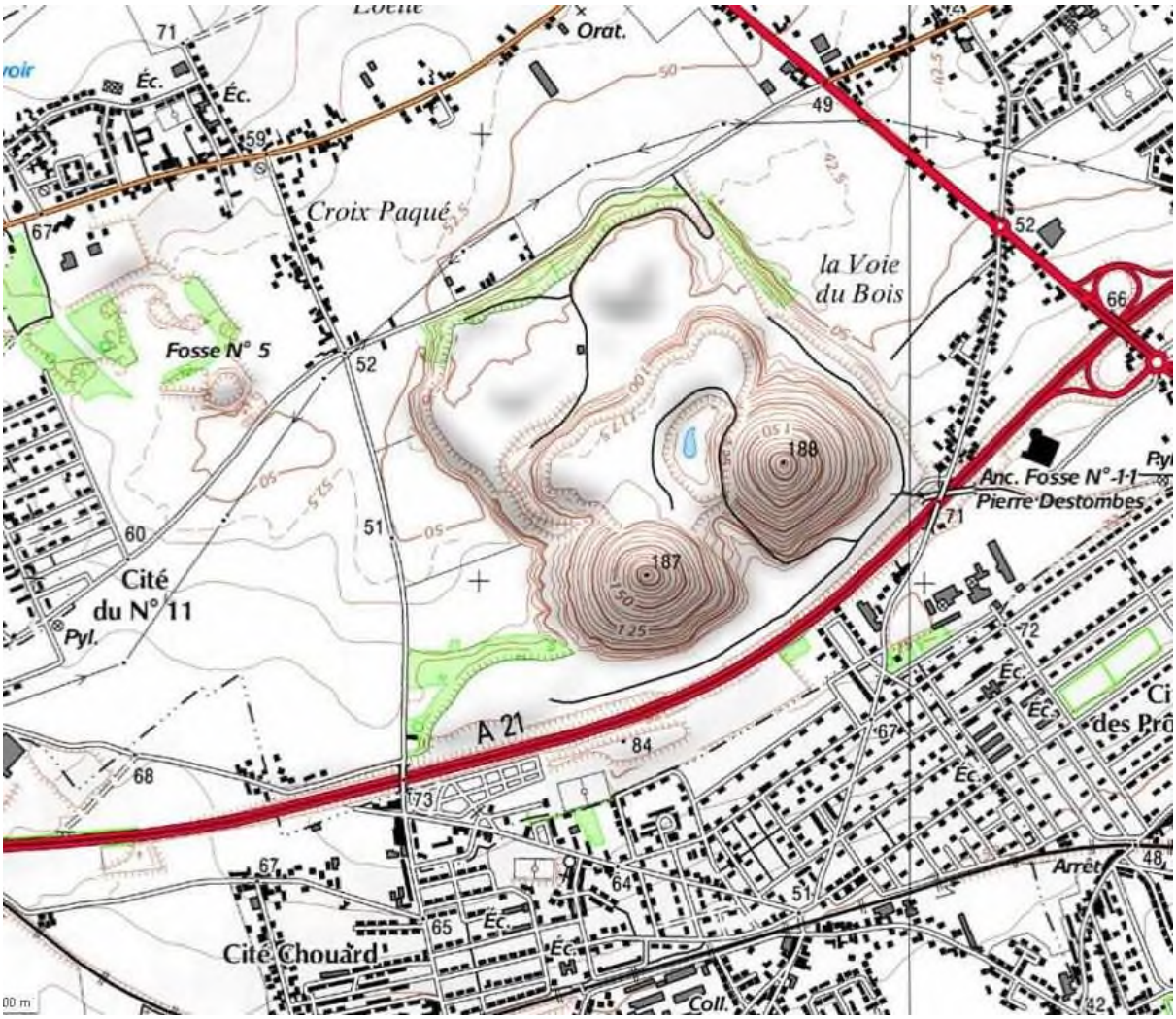
Den 30. 8. gik med den sædvanlige beskydning med artilleri og minekastere. I. Bataillon, der lå i stillingen med fra højre mod venstre 1., 2., 3. og 4. Kompanie, havde indtil aften kun en enkelt hårdt såret på grund af en mine. Om natten fra **30./31. 8.** sendte Tommy ovenfor slaggebjerget det ene patronbånd efter det andet gennem hans maskingeværer.

Kl. 0530 begyndte pludseligt et ildoverfald med artilleri og minekastere, der primært ramte 3. og 4. Kompanie stilling, og i første omgang syntes ret mistænkeligt. Endnu inden man kunne nå at finde ud af, om det blot var den sædvanlige morgenhilsen i forstærket form, eller om skyderiet havde et andet formål, kom der klarhed over situationen, da kl. 0600 jorden fløj op på venstre fløj med et tordnende brag: Tommy havde under dække af hans tunge våben gennemført en sprængning! Sprængningen lå til højre for indgangen til slaggebjerget – altså på forskråning. Herved blev enhver trafik til posten på toppen mellem jernbanesporene umulig, og posten måtte forblive her hele dagen. Først i løbet af **natten til 1.9.** nåede de hel og uskadt tilbage til deres kompagni. Med en kraftig indsat af pionerer blev oprydningsarbejdet sat i gang, og allerede den 2. 9. kunne sporet til toppen igen anvendes. Indsatsen fra Prionerne og hjælpepersonellet fra R. 84 må vurderes desto højere, da Tommy hele tiden holdt området omkring det nye krater under artilleri-, minekaster og M.G.ild.

Regimentsstaben RIR 84, der 24. 8. havde opslået deres kvarter i Epinoy, flyttede i løbet af den 1. 9. 1916 til Harnes, hvor også III. Bataillon lå i hvil. *Oberst Balthasar* overtog samtidig kommandoen over Regiments- afsnittet. Tidligt om morgenen den 2. 9. 1916 begav han sig sammen med Regimentets adjudant, *Ltn. Maas* frem til regimentsafsnittet for personligt at tage den nye stilling i øjesyn. Omkring kl. 0800 befandt han sig i 1. Kompanie afsnit, og nærmede sig dennes venstre fløj. *Oberst Balthasar*, en kæmpe af statur, gik først med den ikke mindre *Ltn. Maas* lige bag. Pludseligt piskede et skud gennem luften, meget tæt på. *Oberst Balthasar* kastede sig ned – som *Ltn Maas* troede, selvom det normalt ikke var hans sædvane. Da Ltn. Maas ville gå videre, men

Schützengraben
von
St. Pierre
(vor Loos)
23-8 - 21-9-16.
1:5000
cm
Oberst Balthasar
+ 2
Fosse 11.
Fosse 15
Fosse Crespel
10.

Seventh Avenue
Middle Alley
Weekly Alley
Cutting Trench
Quarry
Double Crassier
Cité du Nº 11
Fosse E
Fosse F
Edgware Road
Fosse 16 de Lens
Puits
Foss
Hogny Post
M.95
M.94
M.93
M.92
M.91
M.96
M.97
M.98
M.99
M.100
M.101
M.102
M.103
M.104
M.105
M.106
M.107
M.108
M.109
M.110
M.111
M.112
M.113
M.114
M.115
M.116
M.117
M.118
M.119
M.120
M.121
M.122
M.123
M.124
M.125
M.126
M.127
M.128
M.129
M.130
M.131
M.132
M.133
M.134
M.135
M.136
M.137
M.138
M.139
M.140
M.141
M.142
M.143
M.144
M.145
M.146
M.147
M.148
M.149
M.150
M.151
M.152
M.153
M.154
SapH
SapG
SapF
SapE
SapD
SapC
SapB
SapA
Fosse
Alley
Road
Lane
Trench
Keep
Nouf Keep
St James Keep
Edgware Keep
Avenue
Embankment
Crassier
Puits
bis

Oberst Balthasar imidlertid ikke rejste sig, blev Ltn. Maas betænkelig. Samtidig hørte han en stønnen. Han så derhen og opdagede, at Oberst Balthasars ansigt var fuld af blod. Han råbte op, sanitetspersonel strømmede til, lagde den første forbinding, men kunne konstaterer en alvorlige skade: et fjendtligt geværprojektil har ramt Oberst Balthasar over venstre øje og var gået ud igen ved venstre øre. Sygehjælpere bragte den hårdtsårede kommandør til på højde med beredskabet, hvor en i mellemtiden tilkaldt ambulance afhenter ham, for at bringe ham til feltlazarettet i Hénin-Lietard. Men allerede på vejen hertil lukket *Oberst Balthasar* sine øjne for altid.

> ”Balthasar var en af vore bedste, som soldat og som menneske. En herlig soldaterdød blev ham skænket, men ikke kun hans Regiment, skrev Generalleutnant *Wellmann*, kommandøren for 18. Reserve-Division, men hele Divisionen og alle, der stod ham menneskeligt nær, har haft et rystende, uerstatteligt tab”.

Da nyheden om regimentskommandørens død med stormvind forplantede sig gennem kompagnierne, frembragte den bestyrtelse og ægte, oprigtig sort blandt både unge og gamle.

Efter i fredstid at have tilhørt det aktive Infanterie-Regiment 84, var *Oberst Balthasar* ved mobiliseringen blevet udnævnt til kommandør for det nu opstillede Reserve-Infanterie-Regiment 84. som fik lov til at fører i præcist 25 måneder.

Udrustet med en sjælden ejegod natur, var han Regimentet en fører i ordets egentligste forstand, der selv i den mest kritiske situation aldrig mistede sin ro og koldblodighed. Hans utrættelige omsorg for Regimentets ve og vel trådte især frem, da han under kampene på Somme gjorde indvendinger overfor foresatte myndighed og gjorde opmærksom på, at en afløsning af regimentet var nødvendig, hvis det ikke fuldstændig skulle rives fra hinanden. For at mindske tabet af menneskelig, beordrede han allerede dengang, at kompagnierne mere skulle

organiserer sig i dybden, frem for – som det på tidspunkt var det normale – at besætte forreste linje mest mulig - en forholdsregel, der senere blev indført af den Øverste Hærledelse, da spørgsmålet om erstatningspersonel i stigende grad blev problematisk.

Særlig tragisk var det, at *Oberst Balthasar, som* den 18. oktober 1915 var blevet forfremmet til denne tjenestegrad, få dage senere ville have kunnet fejre sit sølvbryllup.

For det, som Oberst Balthasar var for RIR 84 i de to første krigsår, vil alle, der på skulderen bar "84", være evig taknemmelig! Han vil for altid i vores erindring stå som forbillede på en preussisk officer og kammerat!

> Oberst Balthasar blev født den 23.11.1865 i Langensalza som søn af den daværende Premier-Leutnant i 16. Ulanen-Rgt. Balthasar.
>
> Opdraget i Oranienstein Kadetkorps og senere i Gr. Lichterfelde, kom han den 15. 4. 1884 som Selekta i Kadettenkorps som Sekonde-Ltn. til 4. Rhein. Inf. Rgt. Graf Werder Nr. 30 og den 22. 3. 1887 i samme egenskab til Füsilier-Rgt. Fürst Karl Anton von Hohenzollern Nr. 40, der på dette tidspunkt have garnison i Køln. Forfremmet den 27. 1. 1893 til Premier-Leutnant og som sådan med hele Regimentet i april 1895 forflyttet til Aachen.
>
> Prem.Ltn. Balthasar var fra januar 1898 afkommanderet som hjælpelærer ved Königl. Schiessschule Spandau, hvorfra han i september samme år som Hauptmann og Kompanie-Chef igen returnerede til Füs.Rgt. 40 i Aachen. Syv år senere blev hans Hauptmanns-Patent tilbagedateret i 3 år, så hans anciennitet allerede skulle regnes fra 1895. I september 1905 blev Hauptmann Balthasar forflyttet til Inf. Rgt. von Manstein (Schleswigsches) Nr. 84, hvis II. Bataillon på dette tidspunkt lå i Haderslev.
>
> Forfremmet til Major i maj 1907 overtog Major Balthasar efter en kort afkommandering til Regimentsstaben, føringen af I. Btls med garnison på Gottorf slot, og førte denne til oktober 1913, hvor han i forbindelse med udnævnelse til Oberstleutnant på ny blev forsat til staben ved Rgt. 84.
>
> Den 1. august 1914 blev Oberstleutnant kommandør for den ved krigsudbruddet opstillede Res.Inf.Rgt. 84, hvor han i oktober 1915 blev forfremmet til Oberst.

Major *Schelle* fra RIR 76 overtog allerede 2.9. føringen af den faderløse RIR 84 efter dens kommandørs død. Efter Kabinetsordre af 3. 9. 1916 blev *Major v. Schuckmann* (i fredstid ved Füsilier-Regiment 86 (Königin), og indtil hans udnævnelse kommandør for Res.Jäger.Btl. 16) udnævnt til Kommandør for RIR 84, hvortil han ankom den 11. 9.

I den forreste grav kunne man omkring kl. 2100 denne dag mærke en kraftig jordrystelse, der hurtigt viste sig at stamme fra en engelsk minesprængning længere til hejre foran Loos.

I løbet af den **4. 9.** bombarderede Tommy den forreste grav med talrige geværgranater og miner. Kompagnierne var derfor slet ikke kede af, da det i løbet af dagen blev gjort bekendt, at der den kommende nat igen skulle ske en forskydning af Regimentet. $^2/_3$ af Afsnit (i) – 1. Kompanie – blev afgivet til R.31. Den sidste del af dette kompagniafsnit blev besat med en deling fra 1. Kompanie, der blev underlagt 2. Kompanie. Resten af 1. Kompanie rykkede til St.Pierre, hvortil de ankom ved midnatstid for ved middagstid at marchere videre til Loison.

Samtidig med overdragelsen af en del af i-afsnittet, overtog Regimentet på venstre fløj linjen frem til banelinjen Lens-Grenay, en forlængelse af Regimentsafsnittet på 11-1200 meter. Den nye del af regimentets afsnit blev inddelt i tre nye afsnit, k, l og m, der om aftenen den **5. 9.** blev besat af kompagnierne 2., 3 og 4. Den sidste deling af 1. Kompanie i linjen marcherede samme aften ligeledes til Loisen.

På den første septemberdag i 1916 blev RIR 75 trukket ud af IX. Reserve-Korps. Til erstatning blev I.R.394 opstillet af kompagnier afgivet af regimenterne R.31, R. 84 og R. 86 under 18. Reserve-Division. I RIR 84 faldt lodtrækningen på 6. Kompanie, som om aftenen den 4. september blev inspiceret af brigadekommandøren Exc. Frhr. v. Ende, og om morgenen den 5. 9. afmarcherede til dens nye enhed.

Om eftermiddagen denne samme dag blev et nyt 6. Kompanie, RIR 84, opstillet – hvert kompagni i regimentet havde hertil afgivet 1 underofficer, 1 Gefreiter og 14 mand. Hertil kom 48 underofficerer og soldater fra I.R. 163.

Fra II. Btl. blev om aftenen den **6. 9.** stab, 5. og 8. Kompanie indsat i forreste linje til afløsning af Bay. I.R. 7 i Afsnit (n) og (o) (Stab placeret i villa Bahnfried). 7. Kompanie havde tildelt en deling fra de øvrige stillingskompagnier, da dens styrke var for lille i forhold til stillingens bredde. Samtidig blev den **6. 9** opstillet en IV. (taktisk) Bataillon under Hptm. *Rinn* fra Feld-Rekruten-Depot IX. Res.K. af 1., 6. og 9. Kompanie, som en regelmæssig afløsning af de enkelte kompagnier blev mulig. Nu kunne også I. Btl. blive afløst. I. rykkede om natten **7./8. 9.** i beredskab, mens III. overtog forreste af snit "højre". De næste dage gik "uden særlig hændelser".

Hvad man normalt lagde i dette begreb, fremgår måske lidt tydeligere af en eksisterende skud-melding. Efter denne modtog – for kun at nævne nogle enkelte – Afsnit (N) hele eftermiddagen en kontinuerlig schrapnell-ild, Afsnit (o) over 700 tunge miner (heraf alene 500 mod højre fløj-deling), i Afsnit (l) sprængte fjenden mellem det

sydlige slaggebjerg og kompagniafsnittets Sappe, og Afsnit (m) blev betænkt med 82 lette og 23 tunge minekaster granater. For at gøre det hele fuldstændigt, forsøgte fjenden om morgenen kl. 0445 at fjerne 12. Kompanie post oppe på slaggebjerget, hvilket dog ikke lykkedes. Og at sprængningen i Afsnit (l) ved foden af slaggebjerget på grund af flyvende sten satte tre mand ud af spillet og hårdt såret måtte bæres væk, var alt sammen "uden særlige hændelser". Man måtte nu engang vænne sig til disse spøgefuldheder fra englændernes side. Naturligvis sendte også vores minekastere og artilleri deres svar. Hvad medførte så disse uoverensstemmelser? Det var under disse gensidige beskydninger som under en øvelseskritik af en højere foresat: ikke svarer igen, det gør bare det hele unødvendig længere. Der var vare den forskel, at infanteristen i skyttegraven måtte betale uoverensstemmelserne mellem de tunge våben med sit blod, eller i det mindste med hans sved. Stridigheden mellem egne og fjendens artillerister mærkede infanteristen om natten, hvor han i graven måtte bringe det hvad fjendens – og ind i mellem også vores eget – artilleri i løbet af dagen havde skudt i stykker.

Om aftenen **den 12. 9.** afløste I. Bataillon III. i forreste linje, og besatte i rækkefølge 2., 3., 4. Kompanie afsnittene (k), (l) og (m). Kompagniføreren for 3. Kompanie, *Ltn. Versemann*, var afkommanderet til kursus. Kompagniet blev overtaget af *Ltn. Sievers*, hvis 2. Kompanie igen blev overtaget af *Ltn. Klüver*.

I Regimentet begyndte nu en livlig patruljeaktivitet. Hvad der imidlertid var forbundet af vanskeligheder med dette, viser en Patrulje fra 3. Kompanie, der om natten til **16. 9.** ville fjerne den fjendtlige post på nordbjerget. Pludseligt gled en af deltagerne ud over kanten på slaggebjerget. Som i bjergene udløste dette et større stenskred, der under stor larm rev flere af de andre med sig. Naturligvis sluttede patruljen. Deltagerne kunne kun være lykkelige over, at uheldet ikke havde kostet dem tab.

Tommy lå naturligvis heller ikke på den lade side. Den **16. 9.** beskød han Afsnit (n) (1. Kompanie) – specielt dennes venstre fløj – heftigere end normalt. Et stort antal miner landede i pigtrådshindringen foran stillingen og forårsagede store skader, selvom hindringen her var mellem 30 og 35 meter bred. Kl. 0030 (**17. 9.**) begyndte et ildoverfald med let og tung artilleri og minekastere, der præcist varede én time. Kort efter starten på skydningen bemærkede posten ved "Otto-Weg", der kort før venstre fløj af 1. Kompanie førte bagud, omkring 8 mand i hindringen. Da 6. Kompanie til venstre i Afsnit (o) på dette tidspunkt havde udsendt en patrulje, hvis tilbagekomst endnu ikke var meddelt, troede posten, at personerne i hindringer var denne patrulje. Han råbte dem an, uden dog at få et svar, men i larmen fra artilleribeskydningen kunne råben måske ikke være blevet hørt. Pludselig eksploderede en håndgranat umiddelbart foran de to poster, Musk. *Rähse* og *Marwedel*. *Rähse* blev af lufttrykket kastet fra poststadet ned i graven. *Marwedel* blev ramt af sprængstykker i hånden. Alligevel satte han geværet til kind og sendte alle fem skud i magasinet ud i mørket. Efter sidste skud tog han en håndgranat, afsikrede den og kastede den mod fjenden, der pludseligt forsvandt.

Posterne til højre og venstre skyder ikke. Også disse troede, at skyggerne derude var nabokompagniets patrulje.

Da ildoverfaldet sluttede omkring kl. 0130, gik en patrulje under Musk. *Rähse* med det samme frem, for at finde ud af, hvad det hele havde drejet sig om. De fandt omkring 10 meter fra posten en død englænder, 15 meter længere fremme endnu en. De døde blev bjærget. Sammen med dem blev der indsamlet to geværer og to sejldugstasker med håndgranater, samt en sprængladning i en 50 cm lang og omkring 20 cm bred blikbeholder. Ved de døde fandt man en bønnebog med stemplet: D-Company 1the 2nd R. Bn. East-Surry-Regt. De bar ingen mærker på skuldersløjferne. den ene havde én, den anden to vinkler på ærmet.

Da kort efter kompagniet gik i gang med at udbedre den ødelagte hindring, fandt de to dobbelte telefonkabler, der med omkring 30 meters mellemrum førte mod fjenden.

Rähse og *Marwedel* modtog næste dag et E.K. II som anerkendelse for deres uforfærdede holdning.

6. Kompanie patrulje – som englænderne foran 1. Kompanie i første omgang blev taget for – var allerede kl. 2215 gået frem fra Afsnit (o). De passerede vores første, brede hindring og nåede den anden, der bestod af forbundne spanske ryttere. Som skudt ud af en kanon stod på den anden side af de spanske ryttere pludseligt 5 englændere kun omkring 5 skridt væk. Hurtigt reagerende hev Utffz. *Clausen* (6. Kompanie) sin revolver frem og trykkede den af mod den nærmeste englænder, der med et suk sank sammen. Der lød en fløjte fra fjenden, og de vendte om. *Clausen* og hans kammerater skød efter dem i mørket. Den døde kunne ikke bjærges. Fra liget fjernede Clausen hans skuldermærker, hans soldaterbog, kendingsmærke og nogle breve.

Da man var vendt tilbage, kunne man konstatere, at også den døde englænder i dette tilfælde tilhørte Surry-Regimentet.

Mindre heldigt gik det denne aften en patrulje fra 2. Kompanie, der allerede kl. 2130 var gået frem med 6 mand. De havde til opgave at undersøge en fjendtlig Sappe i spidsen af stillingen. Det lykkedes den også at nå frem. Graven var tom, og der kunne hverken konstateres dækningsanlæg eller tunnelnedgange. Da patruljen blev opdaget, trak den sig tilbage, men under stærk beskydning, der sårede 5 mand. For helt at afslutte denne *rolige*

aften (**16./17. 9**), sprængte vore pionerer kl. 2330 en mine, de havde grave fra 4. Kompanie afsnit mod den fjendtlige stilling. Hvad var det nu, amatørstrategerne sagde derhjemme? "I øst kæmper den tapre hær ……" Hvor ville vi gerne have haft disse hjemmekrigere bare 24 timer fremme i skyttegraven!!!

Den 17.9. blev der ved regimentet opstillet Maschinengewehr Scharfschützen-Trupp 156 med en styrke på 1 officer (*Ltn. Kühne*), 93 underofficerer og soldater, samt 11 heste.

Om **aftenen 18. 9.** blev I. Btl afløst af III. og kom dermed for første gang siden overtagelsen af dette afsnit den 30. august, i hvil. Den kom i kvarter i Loison. Denne hvileperiode kom imidlertid ikke til at vare i ret lang tid. Allerede **den 20. 9.** ankom et forkommando fra RIR 243. Samme aften blev III. Bataillon afløst og den **21./22. 9.** fulgte også II. Btl.

IX. Reserve-Korps blev på dette tidspunkt overført til 1. Armee. Under de fire ugers indsættelse ved St. Pierre slaggebjerge havde Regimentet haft tab på 29 faldne og 10 sårede.

Slaget om Somme
(le Transloy – Sailly-Saillesel)

(22.9. – 18.10.1916)

Organisation:

Rgts.-Kommandør: Major v. Schuckmann
Rgts.-Adjutant: Ltn. Maas
M.G.-Offizier: Obltn. Schierning
Rgts.-Artzt: Dr. Wittern.

I. Bataillon:
Kommandør: Hptm. Frhr. v. Hammerstein-Gesmold
Adjudant: Ltn. Maus
Arzt: Ass.Arzt Dr. Ratsch
U.Arzt Dr. Uterhark
Zahlmeister: Zahlmstr. Windisch

1. Kompanie:
Komp.Führer: Ltn. Klatte
Ltn. Wagner
Feldw.Ltn. Voigt

2. Kompanie:
Komp.Führer: Ltn Klüver
Ltn Kober

3. Kompanie:
Komp.Führer: Ltn. Sievers
Ltn. Bandmann
Ltn. Krancke

4. Kompanie:
Komp.Führer: Ltn. Fassbender
Ltn. Spillner
Ltn. Gewecke

II. Bataillon (ufuldstændig):
Kommandør: Hptm. Becker
Adjudant: Ltn. Iversen
Verpfl.-Offizier: Offz.Stellv. Schlüter

5. Kompanie:
Komp.Führer: Ltn. Lembke
Feldwebel Fock

6. Kompanie:
Komp.Führer: Ltn. Schulz
Feldwebel Dressel

7. Kompanie:
Komp.Führer: Vogler
Ltn. Steinert
Feldwebel Görlicher

8. Kompanie:
Komp.Führer: Ltn. Köppen
Feldwebel Brüggemann

III. Bataillon
Kommandør: Hptm. v. Pavel
Adjudant: Ltn. Beushausen
Verpfl.-Offizier: Ltn Weinhausen
Læge: Stabsarzt Dr. Pansche
Ass.Arzt Dr. Geis
Zahlmeister: Zahlmstr. Ghrke

9. Kompanie:
Komp.Führer: Obltn. Kühling
Ltn. Masch

10. Kompanie:
Komp.Führer: Ltn Kossmale
Ltn. Bruhn
Ltn. Oppel

11. Kompanie:
Komp.Führer: Ltn. Theden
Ltn. Hjort

12. Kompanie:
Komp.Führer: Ltn. Hamer (Stellv.)
Ltn. Sachitzky

M.G. K. :
Kommandør: Obltn. Schierning

M.G. S.S. Trupp 156:
Ltn. Kühner

I løbet af **den 22. 9. 1916** blev RIR 84 med jernbane flyttet til 1. Armee (Øverstkommanderende General v. Below) og udladet i Aubigny-au-Bac, hvorfra I. marcherede til Dury og II. til Saudemont, hvor de gik i kvarter. Sammen med M.G.K. og M.G.S.S.Trupp 156 nåede III. Bataillon frem til Saudemont den **23. 9.** I. og II. marcherede denne dag kompagni vis videre til henholdsvis Achiet-le-Grand og Achiet-le-Petit. Den 24. 9. rykkede III. Btl. også videre og nåede i de første eftermiddagstimer frem til Bihucourt.

Nu var man altså endnu engang "midt i det hele". Navne på landsbyer og områder var ikke ukendte for deltagerne i den første indsættelse ved Somme. Pozières og Martinpuich, hvor Regimentet for blot 6 uger siden havde haft så uhyre store tab, lå ikke engang 10 km mod sydvest. Det, der fyldte Sommer-kæmperne fra det første slag med tilfredshed, var den kendsgerning, at overfor dem kun havde opnået ingen eller ganske få resultater, altså at R. 84 ofre i juli og august ikke havde været forgæves! På den anden side var de lige så sikre på, og ikke med urette, at den forestående indsats igen ville blive hård. Det sagde ham den voldsomme artilleritorden, der fra fronten kunne høres som en fjern trommehvirvel. Alvorlig og fattet indstillede han sig på den kommende kamp! Han vidste, at udsigterne til igen at komme hel og uskadt gennem denne kamp kun var l:99. På den anden side var han også overbevist om, at den nye indsat var nødvendigt som forsvar mod det fjendtlige gennembrudsforsøg. Under orlov derhjemme havde han med egne øje set nøden på grund af blokaden. Og selvom han ikke selv havde været hjemme i de sidste uger, skinnede nøden vel også igennem mellem linjerne i de breve, koner og børn, forældre og venner, sendte ham. Hans alvorlige, stille stemning smittede af på de talrige kammerater, der var ankommet med den sidste transport af personelerstatninger. For mange var det første gang ved fronten, men de havde derhjemme hørt om det morderiske gru langs Somme. *Verdun* og *Somme* var dengang blevet det begreb, man forbandt med kamp, blod og død, og som endnu i dag er det. I efterkrigstiden er striden i disse dage, som grundlaget for vores fædrelands overlevelse og bestående, ikke i alle dele af vores ungdom blevet værdsat, som det egentlig altid burde for et djærvt folkeslag. Også på dette område er opdragelsen af vores unge siden 1933 gennemgået en radikal vending.

Nok med det! Stemningen var alvorlig, men indsats- og offerberedt!

Den **24.** og **25. 9.** skansede bataljonerne på en ny stilling og kommandostation mellem Achiet-le-Petit og Grevillers. Også om formiddagen den **26. 9.** var de i gang med at bygge stillinger. Ved middagstid indløb ved Regimentets stab, der var placeret i Achiet-le-Grand, en befaling, hvorefter Regimentet *staks* skulle rykke ind bag 52. Res. Divisions front, i hvis afsnit 18. Res. Division i løbet af få dage skulle indsættes.

Omkring kl. 1500 afmarcherede bataljonerne enkeltvis

og nåede over Viefvillers, herfra øst i en bue over Bapaume via Frémicourt, Haplincourt, Barastre til landsbyen Bus, hvor I. og II. Btl. blev indkvarteret, mens III. Btl. marcherede yderligere 2 km til Lechelle. Her indtraf også Regimentsstaben.

Den 27. 9. havde bataljonerne hvil i deres kvarterer. Som også under den første indsættelse ved Somme, havde III. Btl. det uheld, i deres kvarterer at blive beskudt at langtrækkende fjendtligt artilleri. Under dette blev også den respekterede og omgåelige Feldwebel i 12. Kompanie, *Krämer*, hårdt såret. For at undgå unødvendige tab, rømmede 9. og 10. Kompanie om aftenen Lechelle og gik i bivuak på en skråning omkring 500 meter syd for Ytres.

Til den befalede afløsning af RIR 238 om aftenen **den 28. 9.** havde Rgts.Kommandøren, Major v. Schuckmann, beordret I. Btl. til at afløse i forreste linje, mens II. skulle afløse i beredskabsstillingen.

Det forkommando fra begge stillingsbataljoner havde allerede fra morgenstunden været fremme det tildelte afsnit.

I første linje indsatte I. Bataillon: 2. Kompanie til højre (tilslutning til R.36), 3. Kompanie til venstre (tilslutning R. 31). 4. Kompanie lå i *kirkegårds-stillingen* med en deling under forfatteren i *Sailly-stillingen* til højre med tilslutning til enheder af 7. Infanterie-Division. 1. Kompanie lå til venstre i Sailly-stillingen.

III. Btl. havde 5. Kompanie som forsvar i landsbyen *Le Transloy*, hvor den kom under kommando af Obltn. *Herzer* (M.G.S.S.Tr. 172).

6. Kompanie lå i en stilling – til venstre med forbindelse til R. 31 – øst for Rocquegny. Mens 7. Kompanie blev i Bus til disposition for Regimentet og her anlagde den nordlige del af stillingen Bus-Lechalle, gik 8. Kompanie i stilling vest for Rocquigny, for her yderligere at udbygge den eksisterende stilling. 6. og 8. Kompanie havde til højre ingen forbindelse med enheder af 7. Infanterie-Division.

I. Btl. kommandostation var placeret i le Transloy, II. Btls. i Rocquigny. Også Major v. *Schuckmann* placerede sin kommandostation i byen. Han overtog den 29. 9 kl. 0200 kommandoen over afsnittet. Den afgivende stab kunne ikke præcist fortælle forløbet af stillingen. Det er gammel soldaterviden, at uklarhed er hovedregel under krig gjorde sig også gældende her. Af morgenmeldingen fra Kompagnierne under I. Btl. kunne regimentskommandøren sammenfatte følgende:

Når man fra le Transloy fortsætter ad vejen mod Lesboeufs, lå omkring 100 meter fra landsbyens vestkant *Sailly-stilling.* Efter yderligere 300 m lå i en sænkning til venstre *le Transloy kirkegård*, hvor der på fjendesiden var lavet en interimistisk stilling på begge sider af landevejen. Dette var *Kirkegårds-stillingen*. Umiddelbart bag kirkegården drejer vejen af mod Morval ind i R. 31 afsnit. Omkring 100 meter længere fremme deler vejen sig mod Lesboeufs og mod Gueudecourt. I denne vejgaffel stod to feltkanoner. Vejen mod Lesboeufs stiger langsomt omkring 500 meter til en højderyg, hvor forreste stillingskompagni lå på begge sider af vejen. Denne højderyg var kun ganske smal og faldt igen stejlt mod Lesboeufs, hvor den fjendtlige stilling gik. For begge de to forreste kompagnier var stillingen som normalt i sådanne tilfælde: for største delen lå alle i granathuller, som man om natten forsøgte at få forbundet.

Lige så glat som afløsningen forløb egentlig også den første dag i stillingen, **29. september.** Det triste, regnvåde vejr forhindrede en regelmæssig observation fra fjendens side. Han nøjedes derfor med at lægge sit lette og tunge artilleri over hele området. En regelmæssig kraftig ild ramte Kirkegårds-stillingen og til dels også vejen le Transloy – Lesboeufs og vest kanten af le Transloy. Den forreste linje blev generelt kun beskudt i ringe omfang.

På ordre fra brigaden, rykkede også 6. Kompanie kl. 1900 til le Transloy, hvor den i nærheden af kirken blev placeret i de store kalkhuler.

Om **natten fra 29./30. september** blev de to stillingskompagniers (2. og 3. Komp.) reservedelinger på ordre fra Division indsat i forreste linje, for også at kunne besætte den nye fastsatte højre begrænsning, omkring 100 m nord for le Transloy – Gueudecourt vejen.

Kl. 0700 sendte *Ltn. Klüver* (2. Komp.) følgende melding:

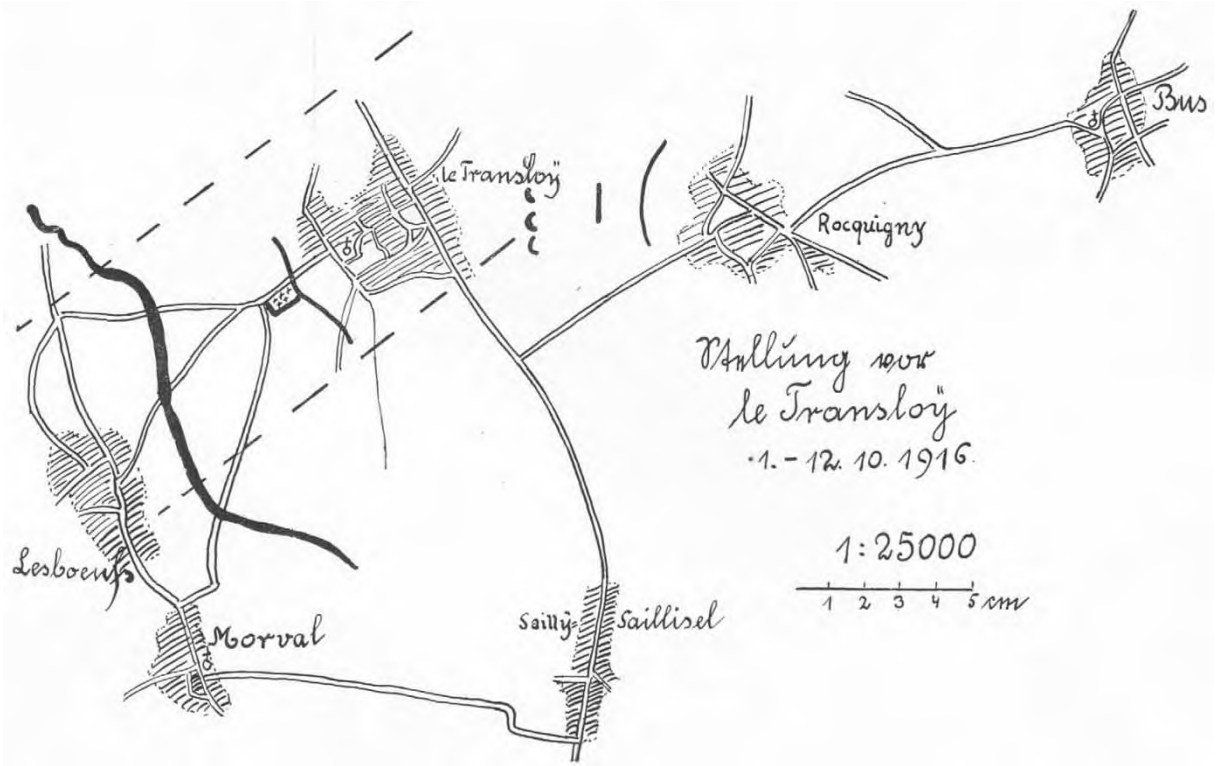
> "Efter at jeg med min frigivne deling har fået forbindelse til højre, er en deling R. 66 og et Kompanie R. 36 rykket ud. Af mig kunne kun delingen R. 66 afløses. Der er nu igen et næsten 200 m ubesat hul på min højre fløj."

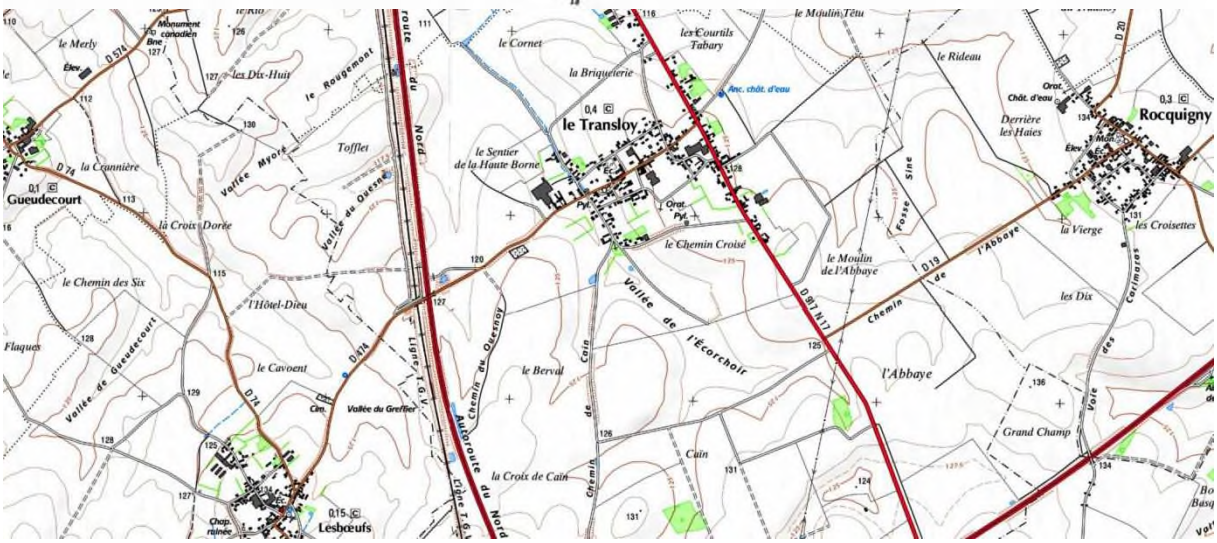
Det triste morgenvejr med let regn klarede sidst på formiddagen op. Med opklaringen i vejret begyndte fjenden igen sin virkningsskydning. Tung og supertunge granater landede primært omkring Kirkegårds-stillingen, hvor der ikke var nogen for for dækning. Der var en total mangel på dækningsrum. Ganske vist var man begyndt bygningen, man hvad kunne et par minerammer stille op overfor et sådant bombardement. For de fleste var de kun gravet så lidt ned i jorden, at fødderne stadig stak ud, hvis man lagde sig i dem. Også den forreste linje blev denne dag beskudt af let og middeltung artilleri.

Selvom beskydningen langsomt tiltog i løbet af dagen, men dog ikke til det niveau, vi fra første indsats på Somme, var vænnet til. Ikke desto mindre kostede dagens beskydning endnu 6 kammeraters liv.

Efter at det var blevet mørkt begav *Ltn. Klüver* og *Ltn. Wagner (Hans)* sig af sted for at få løst problemet omkring tilslutning til højre. Med nød og næppe lykkedes det dem til sidst at finde føreren for højre kompagni fra R.66. Da dette kompagni imidlertid lå langt til højre, blev der ingen anden mulighed for Ltn. Klüver at strække kompagniet omkring 250 m nord for vejen Le Transloy – Gueudecourt.

Den fjendtlige artilleriild fortsatte med uformindsket kraft om natten **30. 9. til 1. 10. 1916,** og var ikke anderledes en dem, vi havde oplevet foran Pozières og Martinpuich. Den fortsatte også, som **den 1. 10.** begyndte med

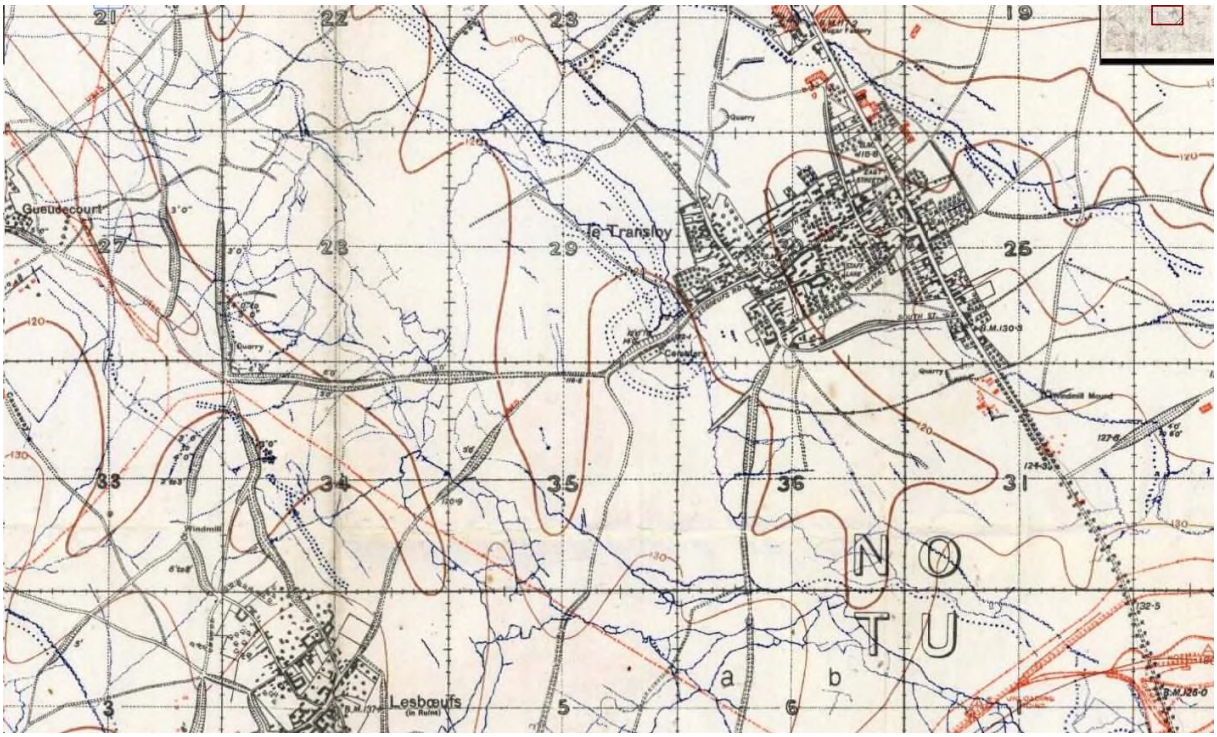

regnvejr. Det var tydeligt, at man måtte regne med et fjendtligt angreb. For dette talte den planmæssige beskydning af alt, hvad der lignede stillinger, hvorfra der kunne ydes modstand. Særlig hårdt var det denne dag for 1. Kompanie i Kirkegårds-stillingen. Uafbrudt slog tungt artilleri ned foran og bag stillingen. Utallige granater faldt på selve kirkegården, hvor grave blev revet op. Fra de for Frankrig traditionelle stendækkede grave, hvirvlede knogler og halve skeletter gennem luften. I selve stillingen trykkede alle sig til granatkraternes sider eller løb ophidset frem og tilbage.

Med samme intensitet lå artilleriilden også over Sailly-stillingen.

Enkelte granater slog også ned i le Transloy. Under et sådant nedslag blev kommandøren for I. Btl, Hptm. Frhr. v. Hammerstein-Gesmold forgiftet af krudtgasser og blev af lægerne sendt bagud. Han var kort før første indsats langs Somme tilkommanderet Regimentet fra Res.Offz.-Aspiranten-Kursus ved IX. Res.Korps. Han skulle ikke igen vende tilbage til R.84. Under første Somme-slag var han blevet tildelt et E.K. I, som 2. og 4.

Kompanie havde taget som et særligt kompliment, da man anså tildelingen af denne orden til bataljonskommandøren som en anerkendelse af deres meget blodige indsats den 25. 7. 1916.

Efter at Hptm. Frhr. v. Hammerstein-Gesmold havde forladt le Transloy overtog *Ltn. Maus* på Regimentets ordre, føringen af bataljonen. Major v. Schuckmann havde dermed placeret en løjtnant som midlertidig fører for bataljonen, som i mange kritiske situationer havde udmærket sig med sin ro og omtanke.

Fremme i stillingen ved 2. og 3. Kompanie og ved kirkegården og i Sailly-stillingen ved 1. og 4. Kompanie syntes jorden at bevæge sig. Granater af alle kalibre slog uophørligt ned i ødelagte jord. De landede i lag. Det ene brag efter det andet blandede sig med de såredes smerteskrig og angst skrigene fra dem, hvis nerver ikke længere kunne udholde dette vanvittige skyderi. Der arbejder et par mand som rasende for at redde en begravet, jorden bevæger sig allerede, redningen af den ulykkelige synes nær - "Dækning!" - og allerede brøler et lag tunge 32-cm granater mod stedet. Jordklumper falder og ryger omkring. Skrig og råb på samme tid. Og da kammeraten vil rejse sig for at fortsætte redningsarbejdet, bliver han bleg da alt blod forsvinder fra ansigtet. Kroppen sitrer. Rædslen truer med at snøre brystet sammen. Åndedrættet bliver stødvis. Han vil skrige og råbe, men får ikke en lyd over læberne. Han kikker på det afrevne hoved af sin kammerat, der for få øjeblikke siden var med i redningsarbejdet, men nu med stirrende øjne kikker på ham. Han kikker sig om efter en ny hjælper. Nu ligger den begravede under endnu mere jord. Og så træffer han sin beslutning. Som en rasende løber han af sted og præcist ind i det næste lag fjendtlige granater. "Syge-hjæl-per! Syge-hjæl-per!" Dækket af blod ligger han nu også og vrider sig på jorden. Og allerede bøjer den utrættelige hjælper, med E.K. I udmærkede, San.Vzfdw. *Kratzmann* (I. Btl.) over ham. Sygehjælperens hænder, der allerede i løbet af dagen har måttet gøre alt for meget arbejde, er dækket af blod. Han ser med ét blik, at der intet kan gøres for den sårede. Han sætter sin vandflaske på den ulykkeliges læber. Han kikker taknemmeligt op. Hans øjne åbner sig, hans læber sitre, som vil han sige noget. En sitren går gennem den døendes krop. Han vil op og stå, vil hjem til kone og børn. Et kort sekund står for hans øjne herlige billeder af fred. Han ser sig med sin unge kone i en fredelig sommeraften går over markerne ved den hjemlige landsby. Et andet billede dukker op. Han kommer hjem fra en hård dag i markerne. Guds velsignelse havde været god i denne høst. Glad i sindet nærmer han sig sin gård. Hans knægt, hans stamherre, hans hele lykke, løber ham i møde. Han tager ham op, trykker og klemmer ham. Så – et drøn, et brag! Et nyt sprængstykke rammer den sårede, der allerede er halvt bevidstløs. Den frygtelige smerte river ham tilbage fra drømmenes land. Han krop ryster. Hans blik er stift, glasagtig. Endnu engang stritter kroppen imod skæbnen, han retter sig op, falder tilbage, ånder endnu engang dybt og tungt og falder sammen, mens hans læber former sig til dette smertetunge ord, dette anklagende men alligevel stolte ord:

"Som-me!"

Tysklands ungdom! Vis stor ærefrygt for jeres fædres indsats! Hammer ordet fast i jeres hjerter; som tidligere førerens stedfortræder har udtalte, at tusind slagsmål under møder ikke opvejer én time under trommeild ved Verdun og Somme!

Slå det fast inden i dig med stålsøm og glem det aldrig!

Under den stærke artilleriild gik kompagnifører *Ltn. Klatte* gennem 1. Kompanie grav. Han, der allerede 1915 havde modtaget E.K.I, kendte ingen frygt. Han opmuntrede hele tiden sine folk, fortalte en vits, gav en ordre. Den unge erstatning støtter sig til hans holdning. Under turen gennem graven kom han til sin "dækning", hvor også en delingsfører, Fdw.Ltn. *Voigt* boede. *Klatte* gik ind ind i sit hul, men havde kun været her i kort tid. Så kom lyden af en tung 28-cm granat gennem luften. Lyd og nedslag falder sammen! Da den ophvirvlede støv og skidt igen havde lagt sig, var 1. Kompanie uden officerer. *Klatte* og Fdw.Ltn. *Voigt* havde også givet sit liv for at Tyskland kunne leve. Dårligt havde Regts.-Kommandør *Major v. Schuckmann* fået meldingen om de to officerers heltedød, og havde overdraget kommandoen over kompagniet til *Ltn. Spillner*, før den næste dårlige nyhed indløb: *Ltn. Sievers*, fører for 3. Kompanie, var hårdt såret af et skud i hovedet, og var netop afgået ved døden på vejen til forbindepladsen.

Ltn. Krancke hastede frem for at overtage kommandoen over 3. Kompanie, der alene denne dag måtte beklage taget af 17. faldne.

I forreste linje var kompagnierne parate. Fra omkring kl. 1400 kunne de se – mens den fjendtlige artilleriild mod den forreste linje mærkbar svandt ind – engelske forstærkninger komme fra retning af Flers og forstærkede den fjendtlige linje mellem Lesboeufs og Gueudecourt. Omkring kl. 1500 var indrykningen af forstærkninger hos Tommy afsluttet. På samme tid startede en effektiv spærreskydning mod de forreste fjendtlige stillinger, der alle blev indhyllet i støv og røg. Ilden lå udmærket. Så vidt det overhovedet var muligt at se den fjendtlige stilling på grund af støv og røg, løb englænderne forvildet rundt i alle retninger. De blev øjeblikkeligt lagt under geværild. Tilsyneladende havde den overordentlig godt liggende spærreild ødelagt opbygningen af et fjendtligt angreb.

Fra Kl. 1700 startede på ny den fjendtlige artilleriild for fulde kraft. Kl. 2025 anmodede 3. Kompanie om øjeblikkelig forstærkning, da en fastholdelse af stillingen på grund af store tab var i fare. *Ltn. Maus* beordrede øjeblikkeligt 4. Kompanie til med det samme at sende 4 grupper frem til forstærkning af 3. Kompanie.

I mine erindringer fra krigen husker jeg i dag, foruden også andre, denne befaling, som er god at få forstand af på grund at tidspunktet for dens udstedelse og gennemførelse. Ordren fra I. Btl. ankom kl. 2030 til kompagniføreren for 4. Kompanie, *Ltn. Fassbender*. Den forlod ham igen med følgende påtegning:

Vzfdw. Speck – Sailly-tværstilling

Bemærk og udfør befaling anført på anden side. Udvælg øjeblikkeligt 4 fulde grupper og bring dem frem til 3. Kompanie.

Befalingen skal opbevares. Tidspunkt påføres.

Denne ordre forlod Ltn. Fassbender kl. 2110. Jeg modtog den kl. 2140. En påtegning fra mig siger at: "*Kühne, Vollmann, Samstorf* og *Kulass*" med deres grupper blev udvalgt og kl. 2155 sammen med mig gik frem.

Endnu i dag husker jeg med alt tydelighed, hvordan vi ankom fremme i linjen. Sammen med befalingen havde ordonnansen overbragt de sædvanlige lokumsrygter, at der intet var tilbage af 3. Kompanie der fremme. Englænderne var i deres stilling! Største forsigtighed var derfor på sin plads. Vi rykkede frem i gåsegang langs begge sider af vejen le Transloy – Lesboeufs, fast besluttet på at gå i flæsket på Tommy, som vi hvert øjeblik kunne ramle ind i. En lyskugle fik op. Vi knælede ned. Så mente en, at der var to mand lige foran. Da dette slet ikke var umuligt, tværtimod endda var højst sandsynlig, blev vi, hvor vi var. Endnu en lyskugle. Og igen kan man se to mand. Men hvem er disse to? Englænder eller tysker? Det går ikke at råbe dem an. For hvis det er Tommy, giver det ballade! Der bliver afholdt krigsråd. Beslutningen bliver truffet: Fremad! Er det Tommy – godt, skyd ham! Er det vores – endnu bedre! Med et par mand sniger vi os som indianer på krigsstien fremad med revolver og håndgranater parate. Vi kommer hele tiden nærmere. Så når vi "stormafstand!" Klarmeldinger med tegn! – Fremad! Man kan forstå forskrækkelsen, som de to mand fra 3. Kompanie fik, da vi med revolver og håndgranater pludseligt stormede frem mod dem! - - - Når enden er god, er alting godt! Vi foldede ud på venstre fløj af 3. Kompanie, og delte glæden, da vi tre timer senere sammen blev afløst af 7. Kompanie og rykkede til Metz-en-Couture, hvor I. Btl gik i kvarter efter denne dag havde mistet 30 døde og en for altid savnet.

II. Btl., der om aftenen den 1. 10. havde afløst I. Btl., indsatte 6. og 7. Kompanie forrest. 5. Kompanie lå med halvdelen i Kirkegårds-stillingen og den umiddelbart foranliggende batteristilling, mens 8. Kompanie lå i Sailly-stillingen.

III. Btl. havde i dagene arbejdet på en ny stilling mellem Bus og Lachelle. Kort før arbejdsdagens slutning – omkring kl. 1730 – ankom en befaling fra Brigade, at den samme nat skulle afløse II. Btl. Kompagnierne indstillede arbejdet med det samme, men blev i området indtil feltkøkkenet var nået frem med kaffe. Herefter marcherede de enkelte kompagnier i beredskab, hvor 9. afløste 5. Kompanie, 10. afløste 8. Kompanie, 11. afløste 7 og 12. afløste 6. Kompanie. Hptm. *v. Pavel* overtog kommandostationen i Rocquigny.

Afløsningen skete uden episoder. Natten var tør og klar.

Det var endnu ikke lysnet den **2. 10.** før Tommy omkring kl. 0530 løb storm mod venstre fløj af 7. Kompanie, men staks afvist. I løbet af morgentimerne begyndte den fjendtlige artilleriild igen. Den lå igen primært mod kirkegårds- og Sailly-stillingerne. Den forreste linje var endnu engang mindre belastet. Da et nyt fjendtligt infanteriangreb syntes nært forestående, blev 6. og 7. Kompanie forstærket med dele af 5., der på sin side blev forstærket af en deling fra 11. Kompanie i batteri-stillingen. Den forreste linje, der var opdelt i kompagni-afsnittene *Schulz, Widemann* og *Vogler* forstærkedes en endnu et (det tredje!) lette maskingevær.

Den 3. 10. kl. 0500 trængte et opklaringshold frem mod 6. Kompanie stilling. Under forsvaret lykkedes det at tage 6 englændere til fange, som tilhørte Middlesex-regimentet. Ved daggry lagde fjenden endnu engang Sailly-tværstillingen under kraftig artilleriild.

Major *v. Schuckmann* forlagde regimentets kommandostation til Rocquigny, mens Hptm. *v. Pavel* fra beredskabsbataljonen forlagde til den hidtidige regiments kommandostation i le Transloy.

Om natten **3. til 4. 10.** blev RIR 84 afsnit nyindelt. Den forreste linje blev herefter besat med 5., 6., og 7. Kompanie; mens 6. Kompanie lå med alle tre delinger i forreste linje, havde de to andre kompagnier på ordre fra Major *v. Schuckmann* havde en deling placeret omkring 150 meter bag deres ydre fløje for at sikre regimentets flanke. 8. Kompanie besatte kirkegårds- og batteri-stillingerne, mens 11. Kompanie lå i Sailly-stillingen.

Kompagnierne var netop ankommet til deres nye afsnit, da der tidligt om morgenen **4. 10.** igen trængte en kraftig opklaring frem mod 6. Kompanies stilling. Endnu engang blev den afvist uden problemer. Foran stillingen blev en engelsk officer og 5 mand liggende død, mens 5 mand endnu engang usåret blev taget til fange. Dagen fik i øvrigt uden særlige begivenheder. Dog indskød fjenden flere batterier let og middeltungt artilleri mod forreste grav med hjælp fra en flyvemaskine.

Hvile-bataljonen (I.) der lå i Metz-en-Couture og om formiddagen den 3.10. var beskæftiget med stillingsbyggeri, fik denne dag en ny kommandør, den i regimentet ikke ukendte Hptm. *Schätzel*, der kom fra R.31. Sidst på eftermiddagen denne dag, solen var allerede gået ned, trådte 1. og 3. Kompanie an for at begrave deres faldne kompagniførere *Ltn. Klatte* og *Sievers* på kirkegården og vise dem, deres sidste ære. I mellemtiden var *Ltn. Hjort* udnævnt til fører for 1. og *Ltn. Krancke* til fører for 3. Kompanie. *Ltn. Fastert* førte for den sygemeldte *Ltn Klüver* dennes 2. Kompanie.

Underbringelsen af kompagnierne i Metz-en-Couture lod meget tilbage at ønske. 18. Reserve-Division stab lå her fortsat. Denne dag overtog Generalltn. v. Mundt kommandoen over divisionen fra General Wellmann, der var forsat til østfronten. Også civilbefolkningen var for det meste stadig tilstede i landsbyen. Selv de mest umulige rum var taget i anvendelse og belagt. Selv lå jeg dengang med 4. Kompanie i Metz-en-Couture kirke, der i et vist omfang var dækket med halm. Skrivestuen havde indrettet sig i sig i sakristiet. Jeg og mine kammerater var placeret ved alteret i kirkekoret. Om eftermiddagen den 3. 10. blev afløsning næste aften bekendtgjort.

Med det triste, regnfulde vejr i disse dage, var det om natten ubehageligt koldt. Hver især forsøgte at grave sig så langt ned i halmen som muligt, og dækkede sig med jakke og tæppe. Også jeg faldt kun i søvn med besvær. Pludseligt hørte jeg raslen af kogekar. Allerede? Allerede så tidligt? Jeg stak hovedet op over tæppet. Hvad var det? Jeg hørte regelmæssig, ensformig tale på fransk. En gang i mellem syntes et kor at svare. Jeg slog tæppet til side, rejste mig op, hvad så jeg? Få skridt foran mig ved alteret holdt den franske pater iført kirkegevandter, sin messe. Foran ham på altertrappen og de første bænkerækker knælede de franske landsbybeboere. Mellem dem enkelte troende katolske tyske soldater. Bag dem sad en del af vores folk og drikker kaffe! Nu og da klirre kogekarrene og drikkebægrene imellem de franske bønner – hver i sær er fanget i times alvor, hvor franskmænd og tyske soldater beder til den samme gud! - - - Vi, der havde ligget helt oppe i koret, stod op og gik stille forbi præsten og ud. Indtrykket fra messen var så stærk, at der fra folkene kom et ønske om i morgenstunden at høre det evangeliske præst.

Om aftenen kl. 1800 rykkede så I. Btl. frem til afløsning af III. i beredskab. 4. Kompanie besatte Sailly-tværstillingen fra vejen Le Transloy – Lesboeufs mod venstre. Til højre rykkede en deling fra 1. Kompanie, mens de to øvrige besatte støttepunktet i den sydvestlige del af le Transloy og en lille del kalkhulerne ved kirken.

Her blev også en del af 3. Kompanie anbragt, mens resten besatte et støttepunkt i den nordvestlige del af le Transloy. 2. Kompanie forblev i Rocquigny. Indrykningen forløb forholdsvis rolig. Kun ved le Transloy sendte Tommy et par kraftige kalibre ind i landsbyen, der fik teglstenene til at flyve om ørene på os, og kun fik os til endnu hurtigere at forlade denne uvenlige franske landsby.

III. Btl. havde i rækkefølge 9., 11., 12. Kompanie afløst II. Btl. i forreste linje, og placeret 10. Kompanie med en halvdel i henholdsvis Kirkegårds- og Batteristillingen. Afløsningen foregik alle steder glat og uden problemer.

Også den 5. 10. startede trist. Den begrænsede artilleribeskydning om natten øgedes igen. Ved middagstid havde fjenden især opmærksomheden rettet mod den ubehagelige stilling ved kirkegården og i Saillytværstillingen. Kraftig ild lå over Rocquigny. Fjenden vidste tilsyneladende, at stabene for R.84 og R. 86 var placeret her. Selvom kirketårnet i Rocquigny dagen før var lagt ned for at vanskeliggøre fjendens måludpegning, landede lag efter lag i landsbyen, og gjorde hermed "etapen" – Regimentets kommandostation – til et ubehageligt opholdssted. Specielt om natten, når kolonnerne kørte gennem landsbyen, sendte han sin "velsignelse".

Kl. 1500 steg til venstre for os røde lyskugler op med anmodning om spærreskydning. Vores artilleri satte øjeblikkeligt ind og lagde en ødelæggelses ild over den fjendtlige skyttegrav, der – det ved gud – ikke var helt tosset. Om fjenden den eftermiddag også ville angribe vores afsnit, står ikke fast. Havde han haft denne hensigt, blev den vel formentlig standset af vores artilleri.

Vores eget artilleris indsats var overhovedet den væsentligste forskel mellem første og anden indsats ved Somme. Den gang var vi værgeløs prisgivet det fjendtlige artilleri uden mærkbar hjælp fra vores eget søstervåben, der dårligt kunne nå i stilling før den fjendtlige artilleri havde nået dem!

Under anden Somme-indsats derimod var der et til stadighed indsatsklar artilleri, der også var i stand til at gøre livet svært for infanteriet derovre i den anden grav. En rød lyskugle var tilstrækkeligt til at udløse en spærreild, hvor hele rækken af let, middeltung og tung artilleri deltog og hvordan!!!

Om natten 5. til 6. 10. overøsede Tommy den forreste stilling med ildoverfald fra lette og middeltunge våben med tidsintervaller på omkring 15 minutter.

Om formiddagen den 6.10. gennemførte vores artilleri endnu en spærreilds prøve, som fjenden forsøgte at spolerer ved at lægge en tilsvarende ild mod vores forreste linje. Derudover var det igen primært Kirkegårds- og Sailly-stillingerne, det gik ud over. Førstnævnte modtog alene i tiden 0800-1200 385 granater og 500 schrapnell, mens sidstnævnte i samme periode "kun" blev ramt at 285 granater og 200 schrapnell.

Om eftermiddagen øgede den fjendtlige artilleri påfaldende. Fra kl. 1600 lagde han sit samlede artilleri mod højre fløj af III. Btl – 9. Kompanie, gik videre til 11. Kompanie og kort efter videre til 12. Kompanie, og herefter at forlægge videre til venstre naboregiment. Ind i mellem blandede han sine skydninger, der også ramte baglandet, med gasgranater, hvorunder et betydeligt antal, herunder også Ltn. Spillner, blev sat ud af spillet.

Det var tydeligt med denne afprøvning af hans angrebs skydning, at et fjendtligt infanteriangreb kunne ventes hvert øjeblik, det skulle være. Men endnu engang gik en dag til ende, uden at angrebet kom. Ikke fordi manden der fremme, savnede et sådant, Ingenlunde! Men han så tusindgange hellere fjendens angrebsbølger på vej mod sig, end i timevis, ja i dagevis, at ligge værgeløs under den fjendtlige artilleriild.

Englænderne anvendte tilsyneladende natten 6. til 7.10. til at bringe sine maskingeværer i stilling, der kontinuerligt sendte deres byger af ild ud over området.

Den **7. 10. 1916** startede grå og trist. Koncentreret ser vores folk fremefter. Der! Hvad er det! I mørket havde Tommy foran vores afsnit gravet en ny stilling, der fra Regimentets venstre fløj kun lå knap 50 m bort. Det er tilsyneladende nu så vidt. Tydeligvis en storm udgangsstilling! Endnu engang bliver forbindelserne afprøvet. Endnu er der kontakt både til højre og til venstre.

Over ved Tommy ruster man sig til storm. Hans samlede artilleri begynder dens ild mod den forreste linje og beredskabsstillingen. Det hyler og brager i luften fra granater af alle kalibre. Schrapnell sprang i lav højde over stillingen. M.G. dækkede graven med dens dødbringende salver. Intet kan genkendes. Over hele stillingen ligger en tyk, svovlgul sky blandet sammen med støv og jord. Højt over skyen stiger de første signal lyskugler til artilleriet. Et øjeblik, og så var heller ikke disse mere synlige. Stål og jernsplinter af alle størrelser skær sig gennem luften, brandrør suser omkring. Hvem kan nu fastslå, fra hvilken retning granaterne kommer? Fra alle sider brøler de frem og slår med dundrende eksplosioner ned i Regimentets stilling.

I denne sidder imidlertid tyske soldater ynkeligt prisgivet de fjendtlige granater og schrapnell. Tæt presset mod gravens forreste væg afventer de deres skæbne. Geværer ligger ødelagte omkring i stillingen. Faldne kammerater bliver ganske enkelt liggende i graven. Ved siden af ligger hårdt sårede, der ikke længere kan bringes væk. Måske kan det endda ikke længere betale sig. Hele tiden nye sårede. Og gennem kampens larm lyder de forfærdende skrig om hjælp – og alligevel kan ingen hjælpe dem. Drevet af det ubændige ønske om at leve,

forsvinder enkelte bagud over kanten af graven. Mange af dem bliver liggende. Endnu engang er de blevet ramt, nogle for altid.

Dem, der endnu er levende i graven, er imidlertid færdig med denne verden. De følger med øjne og øre lagenes nedslag, hører og ser, at de hele tiden kommer nærmere. Regner på, hvor lang tid det endnu kan tage, før det også bliver deres tur. Og ånder igen lette op, når de næste granater falder nogle meter for langt til højre eller venstre for dem. Endnu engang er de blevet skånet, men hvor længe endnu? Er det ikke sindssygt at tænke på, at liv og død her fremme måske afhænger af en tosset tilfældighed? Du ligger sammenkrøbet i dit hul og venter på den granat, der jo må komme i denne vildskab af stål og jern. Og derovre? Derover har måske netop det batteri, der i dette afsnit skulle ødelægge og udslette alt levende, lavet en fejl i deres beregninger. Sideretning er for kort. Batteriet følger ikke de øvrige. Og i det døde rum, der på den måde bliver sparet for ildvirkning, findes der nogle få meter, hvor der ligger en eller to kammerater. Dette er din reddende ø. Hver gang du ser "dit batteri" komme nærmere og hører, at næste lag må lande på dit hul, svinger dem derovre igen deres pjece tilbage. Dine nerver er spændt til det yderste. Du har ikke længere nogen fornemmelse af tid og rum. Hvem tænker nu på mad og drikke? Vild og usammenhængende, gennemblødt af sved og møgbeskidt kikker du ud under stålhjelmen. Hænderne er stive af smidt og møg. Kun det hvide i øjnene flakker uhyggeligt og afspejler din ophidselse. Og når du ind i mellem kikker fremad, og en tung granats lufttryk et kort sekundet løfter dynen af røg og støv, kan du se, hvordan derovre ved Lesboeufs, tommyer ankommer som forstærkninger: 2 mand, 3 mand, nogle gange 5 mand – men du skyder ikke. Du ved, at hver patron gælder – bagefter, når Tommy angriber. Hvornår? Hvornår er det endeligt så vidt? Herre min Gud! Kan man blive ved med at udholde dette? Og præcist da, hvor du begynder at blive ligeglad, ja måske endda modløs, kommer pludseligt din *Kompagnifører* eller *delingsfører* springende forbi. *Disse unge stormløjtnanter*! Disse purunge mennesker, der kunne være mange en reservists søn. Hvor mange gange, har du ikke under hvil kommenteret hans ungdom? Og nu knæler eller ligger han ved siden af dig. Du føler, at han herude i den malende, vanvittige artilleriild, ligger lige så dybt begravet i skidt som du selv. Du ved, præcist hvor stor en udfordre af skæbnen det er, når disse unge delingsførere eller kompagnifører springer rundt. Og alligevel gør han det!? Og du må indse, at dette er en anskueliggørelse af topmålet på pligtfølelse. Og mens du i dit stille sind tilgiver ham magt og meget, respekterer du hans format, og ved igen, at der findes noget højere og mere værdifuldt end dit eget liv – dit fædreland!

Ved middagstid adskilte trommeilden på denne **7. 10.** ikke, hvad vi havde oplevet under den første Sommeindsats.

Klokken er 1430. Pludseligt ophører artilleriilden mod den forreste stilling. Lyt! "*De kommer*!" Og nu, hvor det er en kamp mand mod mand, hamre vores maskingeværer mod rækkerne af angribere. Håndgranater flyver ind mellem dem og gør lyst. Geværerne er varme og hele tiden falder skud på skud. Glemt er de sidste dages kvaler. En sand jagtrus har grebet de overlevende 84ere. Hvad betyder nu dækning?! De står op og skyder.

Hos fjenden falder sekund for sekund flere og flere. Angriberne rammes af bestyrtelse og som de første vakler, er det signal til alle! de flygter tilbage til deres udgangsstilling.

Det tapre forsvar ved dog, at englænderne er seje. De har ikke forgæves daglangt slynget deres jernmasser for at opgive det hele efter det første fejlslag. De ved helt præcist, at han hvert øjeblik igen kan trænge frem.

Og virkeligt! I virkeligheden er der ikke gået en halv time, klokken er kun lige blevet 1300, så bryder flere stormbølger igen frem under høje hurraråb. Og igen bliver de modtaget af det tapre forsvar, der sender alt imod dem, hvad deres geværer og maskingeværer er i stand til. Håndgranater eksploderer i rækkerne, hvor også vores spærreild lander. Igen begynder hans rækker at vakle, først enkelte, så flere – angrebet bliver, så vidt man kan se, *endnu engang slået tilbage*!

I jagtiver – eller er det blodrus? – sætter *Ltn. Theden*, kompagnifører for det midterste kompagni (11.) sig ned for at skrive en melding til sin kommandør:

Til III/R.84

Hele formiddagen blev vores grav belagt med artilleri op til de tungeste kalibre. Kl. 1200 øgedes ilden til en trommeild. Stemningen under den tætte beskydning dårlig! Kl. 1425 kom Tommy. Alt, hvad der var i live, modtog brødrene. 11. Kompanie havde en god strækning: ikke en sjæl nåede frem til graven! Alle strømmede tilbage og nedkæmpet med spærreild og infanteriild. Holdning hos egne folk bemærkelsesværdig, på steder blev der skudt fra åben stående stilling.

Efter det afviste angreb mod os, beordre jeg "Hold inde!" for at spare på infanteriammunitionen. Yderligere kommando: "Frokostpause!" Stemning hos folkene: "Deutschland, Deutschland über Alles!!"

Theden
Lt.d.R. u. Kompführer 11/R .84

Hvis hjerte slår ikke hurtigere, når man læser denne melding, sendt af en ung kompagnifører til sin kommandør få minutter efter at et angreb var afvist. Viser den ikke den ånd, der besad den tyske hær i verdenskrigen, for at fastholde en verden mod fjenden? Det var den ånd, begge kommandører for regimentet formidlede gennem deres egne uselviske indsats, uanset, hvor det var! - -

Bagved ventede bataljon og regiment utålmodigt på meldinger fra fronten. Man kunne ikke fra kommandostationerne se enkeltheder, ikke mindst fordi stillingen – set fra kommandostationerne – delvist gik på den anden side højderyggen øst for Lesboeufs. Regimentskommandøren, Major v. *Schuckmann* var derfor noget forbavset, da han omkring kl. 1830 fra Brigade fik at vide, at englænderne angreb den højre fløj af R. 84. Ordonnanser hastede til kommandøren for kamptropperne, Hptm. *v. Pavel*, for at bringe klarhed til Regimentskommandøren. Tekniske signalmidler, telefon, blinklamper var jo for længst holdt op med at virke.

I de få øjeblikke, hvor *Ltn. Theden* under forsvarskampen kunne kikkede til højre og venstre for at sikre sig, at der fortsat var forbindelse til siderne, opdager han, at englænderne der langt til højre for ham, måtte være trængt ind i den tyske stilling. Han kunne se, at omkring 80-100 tyske soldater af Tommy føres tilbage som fanger. Han havde netop besluttet selv at rykke mod højre for at finde ud af, hvad der skete, da en mand fra kompagniet ophidset kom springende og fortalte, at der var englændere til højre for 11. Kompanie. *Ltn. Theden* løb selv hurtigt til højre fløj af kompagniet, da han fra sin plads ikke kunne overskue området, da den lå på forskråningen. Som han ankom hertil, så han til højre for sig i 9. Kompanies stilling de flade engelske stålhjelme. Han blokerede øjeblikkeligt højre fløj, sørgede for flankesikring og sendte øjeblikkeligt melding til sin Btls.fører:

Til III/R.84
Melding
Englænderne sidder i 9. Kompanies afsnit, anmoder om øjeblikkelig forstærkning.
Theden,
Ltn. og Kompfører

Begge ordonnanser stormer gennem den i dagevis af regn opblødte jord. Det betyder ingen forskel, at de skal gennem den fjendtlige artilleriild! De ved, hvad deres meldinger betyder for kammeraterne der fremme. De haster forbi kirkegården, som de fjendtlige granater har forvandlet til et månelandskab. De når le Transloy, som ikke længere er til at genkende, så ødelagt er den, og når endeligt kort før kl. 1700 frem til bataljonens kommandostation. Her er kort før ankommet en melding fra *Ltn. Hamer* (12. Kompanie): kompagniet havde fast hold om deres stilling. Som *Ltn. Beushausen* overdrager sin melding til kommandøren, *Hptm. v. Pavel*, træffer denne med sin sædvanlige ro sine modforholdsregler. Kl. 1740 tilgik der 10./R.84 følgende befaling:

Fjenden trængt ind ved 9. Kompanie. 11. Kompanie fastholder stillingen. De to delinger af 10. Kompanie i batteristillingen besætter højden, hvor observationsposten befinder sig, og skaber sig klarhed over situationen. Om muligt – modangreb! Til højre ved R.66 skal englænderne være trængt igennem. Sikring af forreste linje mod dette påkrævet. Fastslå, hvad der af 9. Kompanie og dens reserver endnu er til stede.
v. Pavel.

Da der ingen reserver var disponible (hvor II. Btl. befandt sig på dette tidspunkt, bliver fortalt senere), bad han om rådighed over den i le Transloy liggende Pioner-deling, og sendte denne kl. 1850 frem til Kirkegårdsstillingen til afløsning af resterne af 10. Kompanie, der herefter sammen med 2 M.G. under *Ltn. Kossmale* ligeledes frem til bakken. Samtidig gik der melding til 10. Kompanie om, at pionererne tog ammunition med til den. Ordonnanserne havde netop forladt stedet, da der fra 18. R.D. tilgik melding om, at R. 66 gennem modangreb igen var i besiddelse af den oprindelige linje. R. 66 klagede over manglende støtte fra vores højre fløj.

10. Kompanie fik derfor omkring kl. 1915 ordre til at rykke ind i 9. Kompanies stilling, og til højre få forbindelse med R.66. "Hvor er 9. Kompanies reserve bag højre fløj blevet af?" sluttede befalingen, der dog har fået følgende påtegning:

"Netop modtaget melding fra 7. Res.Div. at modangrebet allerede har overskredet den gamle linje. Hastværk nødvendig."

Endnu engang jagter to ordonnanser mod fronten gennem oktoberaftenens mørke. Samtidig er også ordonnanser afgået til 35. R.I.Brig. og 18. R.Div. med meldinger om, at modangreb til genbesættelse af den gamle linje var sat i gang. Efter at forbindelse igen var oprettet til R.66 kom der fra denne kl. 2035 meddelelse om, at dens angreb var iværksat for igen at tilbageerobre Schwerin-stillingen. R.66 anmodede om melding fra R.84 om angrebet er lykkedes. III/R. 84 melder øjeblikkeligt – omkring kl. 2100 – til R.66, at højre fløjkompagni (9.) er udslettet frem til omkring 150 m syd for vejen le Transloy – vejgaffel. Den angiver de øjeblikkelige stillinger for

hver enkelt af III. Btls. kompagnier og meddeler, at modangreb vil blive iværksat lige så snart forbindelse til R. 66 er genoprettet.

I mellemtiden havde *Ltn. Theden* og hans kompagni ikke været uvirksom. Han forsøgte med magt at skabe sig vished om situationen i 9. Kompanies afsnit. Selvom forsøget kostede det meste af højre fløjdeling på grund af det handlekraftige engelske forsvar, opnår han i det mindste at skabe klarhed over, at der af 9. Kompanie intet, absolut intet mere var i stillingen!! Omkring kl. 2100 var også en deling fra 10. Kompanie ankommet fremme i front. *Ltn. Theden* placerer denne deling delvis flankerende på det hidtidige 9. Kompanie afsnit, delvis til forlængelse af eget kompagniafsnit.

Da venstre fløj af R. 66 endnu ikke var fundet, blev 2. Kompanie kl. 2315 også sendt frem med opgaven at forlænge stillingen mod venstre. Da heller i denne opnåede kontakt, fik 1. Kompanie om morgenen den **8. 10. 1916** kl. 0115 samme befaling. Den placerede halvdelen af kompagniet i batteristillingen og resten i forreste linje som flankebeskyttelse for Regimentets højre fløj. På samme tidspunkt placerede 3. Kompanie tre grupper, der havde ligget i kridthulerne i le Transloy, bag venstre fløj af 12. Kompanie til beskyttelse af venstre flanke.

Ved 1. Kompanie blev udførelsen af denne befaling betydeligt forsinket. Befalingen fra kl. 0115 nåede først kompagniføreren, *Ltn. Hjort*, kl. 0250. Da kompagniet var fordelt på støttepunkter, og dertil en hel deling var på ammunitionstransport, kunne kompagniet først kort før kl. 0400 rykke frem mod de befalede områder.

Kl. 0220 indløb til III/R.84 en meddelelse fra R.66, udsendt fra dennes kommandostation i Beaulencourt kl. 0200. Kl. 0430 ville Regt. 66 angribe med to bataljoner og længere mod højre med endnu tre kompagnier fra R. 72. R. 66 anmodede om, at R. 84 på dette tidspunkt ville slutte sig til angrebet.

Igen hastede ordonnanser frem til kompagnierne. Her var det i mellemtiden lykkedes patruljer fra 10. og 12. Kompanie efter mange vanskeligheder at fastslå venstre fløj af R.66. Omkring kl. 0415 stillede 10. og 2. Kompanie sig parat (1. Kompanie nåede først kl. 0515 frem med de første dele) til at slutte sig til angrebet, trods deres talmæssige ringe styrke. Da klokken blev 0430 var der til højre intet at høre eller se til R. 66 angreb. Under disse omstændigheder begyndte heller ikke de to kompagnier et angreb. De begrænsede sig til at etablerer en lige lige forbindelse mellem den gamle forreste stilling til venstre fløj af R. 66, hvor de derefter gravede sig ned.

Genoptagelse af forbindelsen med R.66 havde også endeligt skabt klarhed over 9. Kompanies skæbne. Under eftermiddagens angreb var det lykkedes englænderne at trænge gennem højre naboregiment, R.66, og ligeledes over en to kompagni front på den tilstødende R. 72 front. Herved var Tommy trængt frem over højden med 9. Kompanie, så det var dem let at rulle kompagniet op fra højre flanke og ryg. Trods deres tapre forsvar kunne kompagniet ikke standse fjendens beslutsomme angreb. Kompagniet var i forvejen ret svag på grund af det lange kompagniafsnit, og fjendens daglange artilleri havde kostet sit. 9 mand lå døde i stillingen, yderligere 12 kammerater var for altid begravet under jordmasserne i stillingen, hvortil kom mange sårede. Man må desuden tage med i betragtning den gevaldige anstrengelse og krav til den enkeltes fysisk og psykiske formåen, efter i dagevis at have ligger i våde, plørede granathuller uden varm forplejning, uden bare én gang at kunne blive rigtig varm i de kolde oktoberdage. Dertil kom den sjælelige belastning af hele tiden at skulle vente, vente på fjenden under den nerveødelæggende trommeild, under de såredes jamren og stønnen. Holder man alt dette for øjne, vil man kunne forstå de forhold, der lammede modstandskraften af den allerede af store tab overbebyrdede og svækkede 9. Kompanie - - -

Om morgenen **den 8. 10. 1916** var Regimentets afsnit organiseret på følgende måde: foran lå fra højre mod venstre 2., 10., 11 og 12. Kompanie. Bag 2. Kompanie lå 1. Kompanie skråt til højre. Bag højre fløjkompagni, 12., lå skråt til venstre en deling af 3. Kompanie. I Kirkegårdsstillingen lå 4. Kompanie. De få underlagte enheder, 5./R. 31 og en deling pionerer, var af Major *v. Schuckmann* placeret således, at sidstnævnte lå i Saillystillingen, førstnævnte og en deling fra 3./R.84 som bygarnison i le Transloy. Den sidste deling fra 3./R.84 bar placeret stik øst for le Transloy i en gammel artilleristilling. Vejret var stadig trist. Af og til regnede det helt fint. Men hvad forstyrrede det, det engelske artilleri? De var jo allerede dagen før blevet indskudt mod de tyske stillinger. Endnu engang brusede de tunge kalibre frem. Imellem dem gøede og knaldede de "små". Maskingeværerne knitrede og schrapnell sprængte over hullerne.

Ilden lå primært over 10. og 11. Kompanie afsnit og høstede her deres blodige høst. Høst!? Derhjemme i landsbyerne fejrede man denne dag "Erntesonntag", hvor man takkede sin gud og skaber for, at han i sin nåde havde sørget for den det daglige brød. Og herude? Her høstede døden sin frugtbare, blodige høst. Og så om sommeren selvbinderen skærer sig gennem kornmarkerne og fælder høsten, gik her manden med leen gennem gravene og havde allerede inden middag skåret over 40 mand væk. Høstsøndag!! - - -

Fra kl. 1330 øgede den fjendtlige artilleriild til en orkan, til trommeild. Beklageligvis landede også vores eget artilleris granater i egen stilling. Og igen er gamle og unge soldater parat til at modtage fjenden. Fra kl. 1500

erkendte man igen bevægelser hos fjenden ud af Lesboeufs. Klokken bliver 1600, Den bliver 1715. Trommeilden raser videre. Endeligt – det er lige blevet kl. 1630 – er det så vidt. I flere bølger bryder Tommy frem. Pragtfuldt starter vores spærreild, M.G. og infanteriild slår dem i møde. Men englænderne var seje, han lader sig ikke besejre. Ganske vist bremsedes hans fremgang, men allerede nu strømmer forstærkninger til. Og endnu gang går de fremad. Endnu engang slår glødende jern fra granater og schrapnell ned i rækkerne sammen med stålet fra infanteri- og maskingeværilden. Endnu engang går fjenden i stå. Endnu engang kommer forstærkninger frem. Endnu engang fordobles og tredobles vores forsvars ild. På den måde bølger kampen nok omkring trekvarter frem og tilbage. Så indser fjenden, at forsvaret endnu er for kraftigt, og langsomt falder han gruppevis tilbage mod udgangslinjen. Omkring 1730 er angrebet totalt afvist og Regimentets front stadig fast på vores hænder.

Foran fronten ligger utallige sårede, der vrider og stønner af smerte. Og ved siden af de mange, der ligger stille og ubevægelige. . . Høstsøndag!!! - - -

Artilleriilden, der under angrebet havde forskånet vores forreste linje, begyndte straks efter endnu engang på fuld kraft og fortsatte frem til kl. 1900.

Da man hen under aften gik i gang med at reorganiserer enheder, der var bragt i uorden af artilleriilden, blev det konstateret, at der i 11. Kompanie afsnit var et stort hul. Den specielt kraftige fjendtlige artilleriild, der ramte stillingen efter infanteriangrebet, kombineret med det tyske batteri, der samtidig hele tiden havde beskudt vores stilling, havde tvunget 11. Kompanie til at vige ud til højre og venstre. En samling af 11. Kompanie var under disse omstændigheder ikke mere var mulig. Efter to dages kampe og tab, var dens modstandskraft ved at være færdig. Derfor blev med det samme 4. Kompanie fra kirkegårds-stillingen trukket frem i 11. Kompanie afsnit. De få rester af 11. Kompanie, der efterhånden nåede tilbage til le Transloy, blev placeret i artilleristillingen øst for landsbyen.

Den aften overtog *Ltn Poggenklatz* kommandoen over 2. Kompanie, mens *Ltn. Fastert* blev forsat til Feld-Rekruten-Depot. Omkring kl. 2210 nåede 11. og 12./389 frem til le Transloy som forstærkning og blev placeret i støttepunkter omkring landsbyen.

Natten 8. til 9. 10. forløb generelt rolig. Den fjendtlige strøg ild lå over opmarchveje, le Transloy og Rocquigny.

Den 9. 10. satte om formiddagen igen den fjendtlige artilleribeskydning ind, og sammen med de talrige fjendtlige fly, der kredsede over vore stillinger, pegede det i retning af et eller andet, men til alles tilfredshed udeblev et infanteriangreb.

Om aftenen afløste 3. Kompanie 12. Kmp. i dens stillinger på venstre fløj af regimentets afsnit.

Natten forløb under den sædvanlige forstyrrelsesild. Også den følgende formiddag (**10.10.**) var til at holde ud for den forreste linje. Derimod bombarderede fjenden le Transloy med tung ild. En af disse ramte I. Btls. kommandostation, hvorved hele dens ammunitionsdepot sprang i luften med 600 stav-, 1000 æggehåndgranater og 30.000 S-Ammunition.

Omkring kl. 2300 ankom I/78 til afløsning af de forreste kompagnier.

Efter afløsning blev 1. og 2. Kompanie placeret i kalkhulerne i le Transloy, 3. Kompanie i artilleristillingen øst for landsbyen. 4. Kompanie rykkede til Neuville, hvor den sammen med III. Btl., der ankom hertil tidligt om morgenen den 11.10., blev stillet til disposition for 18. Res.Division. III. Bataillon havde samlet resterne af 9. og 11. Kompanie i ét kompagni.

Om aftenen den **11. 10.** blev også de tre øvrige kompagnier fra I. Btl. afløst og rykkede til Metz-en-Couture, hvortil de ankom den **12. 10.** omkring kl. 0230, og hvortil også 4. Kompanie nåede frem i løbet af formiddagen.

Klokken 1100 overdrog Major *v Schuckmann* kommandoen over afsnittet til kommandøren for R. 78 og begav sig med sin kommandostation ligeledes til Metz-en-Couture.

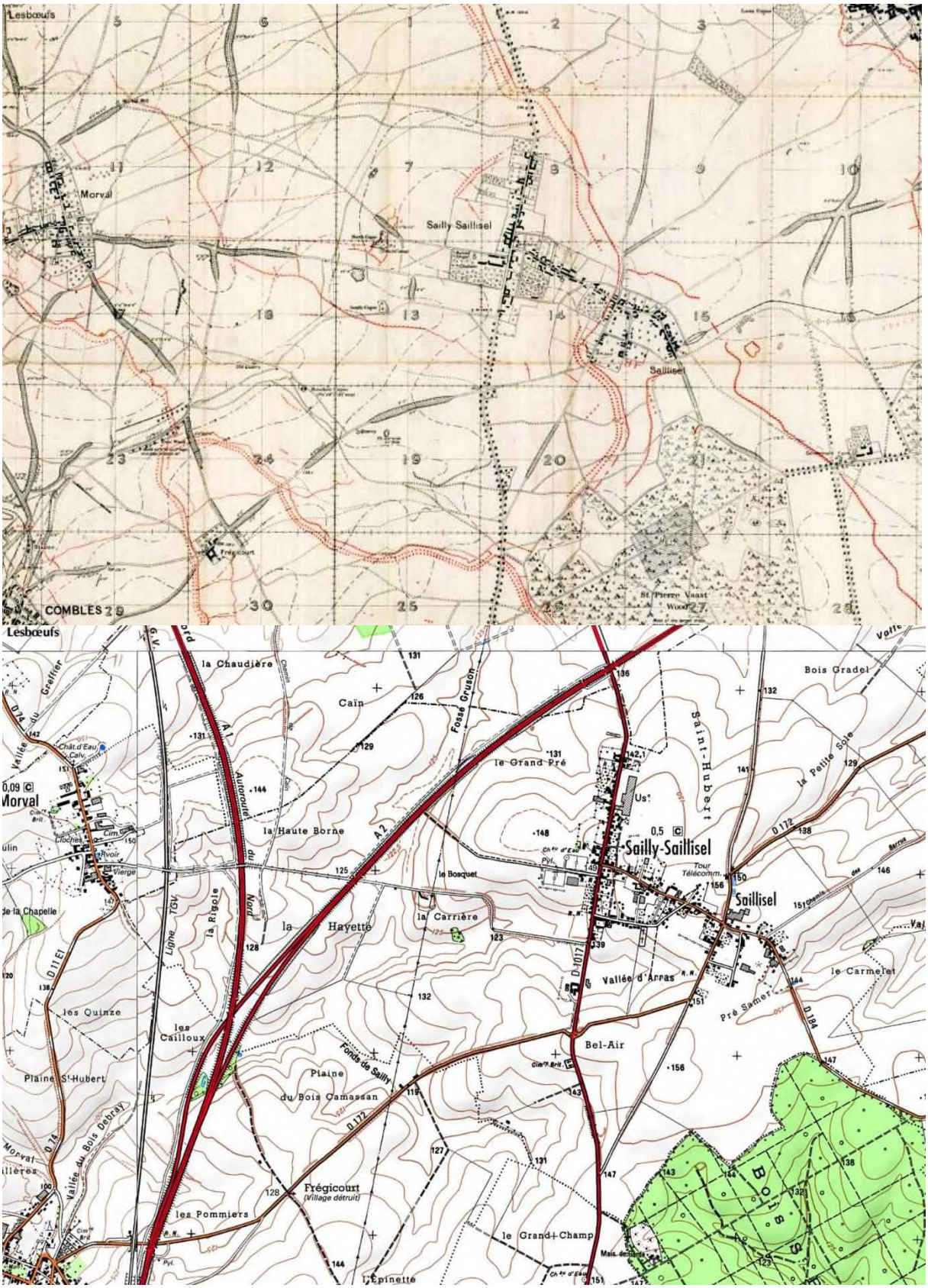
III. Bataillon alarmeredes den aften kl. 2015 og marcherede som Brigade-reserve til Bus, hvor den gik i beredskabskvarter.

Den 13.10. formiddag nåede også I. Bataillon hertil. Stab III., 4. og 12. Kompanie blev underlagt R.31. 10. Kompanie rykkede kl. 1845 frem til besættelse af Sailly-stillingen, mens 1., 2. og 11. Kompanie besatte bagved liggende stillinger i vestkanten af Rocquigny.

I disse stillinger forblev kompagnierne også den **14. 10.** Om aftenen den **15. 10.** blev I. og III. afløst af Bay. R. 20 og rykkede kompagni vis til Metz-en-Couture, hvor de ankom ved midnatstid (**15./16. 10.**)

Hvad var der sket ved II. Bataillon i disse dage?

Som allerede beskrevet blev den afløst om natten **4. til 5. 10.** i forreste linje af III. Btl. og rykkede i hvil i Metz-en-Couture. Mens den **5. 10.** blev anvendt til istandsættelse af våben og udrustning, skansede bataljonen den **6 .10.** på en ny stilling mellem Bus og Lachelle. Kompagnierne var returneret til Metz-en-Couture omkring kl. 1700. Ingen tænkte på ugler i mosen. Så – kl. 1900 – "Alarm!!"

Lesbœufs
Morval
Sailly Saillisel
Saillisel
COMBLES
St Pierre Vaast Wood
Lesbœufs
la Chaudière
Caïn
Fosse Gruson
le Grand Pré
Bois Gradel
Saint-Hubert
la Petite Sole
Morval
la Haute Borne
Sailly-Saillisel
Saillisel
le Bosquet
la Carrière
la Hayette
la Rigole
Ligne TGV Nord
Autoroute du A1
A2
D1017
Vallée d'Arras
le Carmelet
Pré Samer
les Quinze
les Cailloux
Bel-Air
Fonds de Sailly
Plaine St-Hubert
Plaine du Bois Camassan
Vallée du Bois Débray
Frégicourt
(Village détruit)
les Pommiers
le Grand Champ
l'Epinette
Bois

”Sådan noget lort! Igen tilbage i skidtet!” Men hvad nytter alle eder og forbandelser. Kapper og teltbaner blev rullet sammen. En halv time senere var kompagnierne klare. ”Menneske, nu står verden ikke længere!” En hel kolonne af lastbiler rasler ind i landsbyen. Hurtig bliver de tildelt. Og så går det afsted! Efter godt 10 km standser kolonnen. Man har nået Etricourt. Ukendt område. Men man er det rigtige sted. Der fremme tordner, brøler og ruller det! Mens kompagnierne stillede op i gaderne, begav kommandøren for II/R. 84, *Hptm. Becker*, sig til I.R. 162 kommandostation, hvor han blev orienteret om situationen:

> Den engelske stilling generelt i linjen Morval-Rancourt. I.R. 162 stilling sydvest for Sailly-Saillisel umiddelbart foran den lille gruppe træer, omkring der, hvor vejen fra Sailly til Morval drejer vinkelret mod nord, og næsten med det samme igen svinger mod vest.
>
> II/R 84 er som korps-reserve underlagt I.R. 162 og dermed 17. Res.Div.
>
> I overensstemmelse hermed indsættes II/R.84: 6. Kompanie stilling vest Sailly (såkaldte Busse-tværstilling)..
>
> 8. Kompanie: stilling i vest og sydkant Sailly
>
> 5. og 7. Kompanie: stilling mellem Sailly og le Mesnil.

Hptm. Becker ildede tilbage til kompagnierne og orienterede førerne. Så trådte bataljonen an til afløsning, som skete under meget ugunstige vilkår. Fra vejviserne erfarer kompagnierne, at stillingerne siden tidligt morgen havde ligget under en kraftig trommeild, som i eftermiddagstimerne var vokset til en orkan. 11/R.76 og I.R. 126 var veget ud under den voldsomme ild. I.R. 162 havde rømmet Busse-tværstillingen og trak sig nærmere Sailly. Kl. 1730 var englænderne gået til angreb i tre bølger, men angrebet standset af spærreild.

Hele området lå under intens fjendtlig artilleriild. Vejviserne fra I.R. 162 mistede orienteringen. 6. Kompanie mistede hurtigt alle vejvisere, og kom kun på grund af dens egne erfaringer frem til Busse-tværstillingen, som den nåede netop som det begyndte at blive lyst. Her fik den forbindelse til IR 163. 3. Deling af 6. Kompanie blev af den vejvisende officer fra IR 162 vist de forkerte sted hen. Den havde ingen tilslutning til venstre, hvor R. 76 skulle ligge. I mellemtiden var det blevet lyst. Delingen kunne ikke længere bevæge sig rundt, og søgte dækning i et stykke forladt skyttegrav, uden nogen forbindelse hverken til højre eller venstre.

De to øvrige delinger fra 6. Kompanie er nogenlunde ankommet til det rette sted. De ligger til besættelse af en gravlængde på omkring 1000 m, 50 m foran den hidtidige forreste linje, som det engelske artilleri totalt har ødelagt, men har i det mindste forbindelse til IR 163 til højre.

8. Kompanie kom med en deling frem til den rigtige syd-tværstilling ved Sailly. De to andre delinger var låst fast i den nordlige udgang af Sailly. Den tildelte sydkant af Sailly ligger under en så voldsom beskydning, at det ville være selvmord at forsøge at nå den.

I modsætning til befalingen fra Rgts.Kdeur. IR 162, var 5. Kompanie rykket ind i Sailly-Øst-Stillingen, da IR 162 underafsnitskommandøren i modsætning til sin Rgts.Kommandør anså besættelsen af forreste stilling med kun to kompagnier alt for lidt.

I Sailly-tværstillingen blev der med nød og næppe skabt forbindelse til højre til IR 163 og til venstre til R.76. 7. Kompanie havde i Le Mesnil-tværstillingen forbindelse med nogle få folk fra IR 28.

Den fjendtlige artilleriild mod den forreste linje, mod Sailly og mod bagområdet fortsatte med uformindsket kraft hele formiddagen. Fra middag er det en ubrudt buldren og trommen. Kl. 1500 rykkede fjenden frem i 10 angrebsbølger. Den tapre 6. Kompanie åbnede allerede ild på 600 meters afstand. Samtlige maskingeværer var sat ud af spillet og deres mandskab enten døde eller sårede. Den anmodede artilleristøtte udeblev. Gennem det tætte hav af røg og støv, der lå over stillingen, kunne de lyskugler, *Ltn. Schulz* sendte op, ikke ses fra baglandet. Fjenden kom nærmere og nærmere. Kompagniets geværer er efterhånden rødglødende, som skud efter skud lyver i retning af fjenden. Men hvad gør forskellen om en her eller der bryder såret sammen, eller falder for ikke igen at rejse sig? Ti rækker fylder sig hele tiden ud. Så kommer de indenfor håndgranatafstand. De få håndgranater, 6. Kompanie havde nået at få med sig, er hurtigt forbrugt. Og så er det sket. Skæbnen har ramt det tapre 6. Kompanie. Det var engang! Artilleriilden havde ligget voldsomt over det hele dagen, 112 mand talte kompagniet, da de om natten rykkede frem for at besætte dens næsten 1.000 meter brede stilling. Kun én mand for hver 10 meter. 9 mand var allerede faldet eller blevet begravet inden angrebet, 13 hårdt og 24 mand lettere såret: næsten halvdelen blev i de første eftermiddagstimer sat ud af spillet! Bitter, uendelig bitter var vejen i fangenskab for overlevende. De behøver imidlertid ikke at skamme sig over deres skæbne. *De havde lidt, blødt og kæmpet til det sidste!*

8. Kompanie i vest og sydkanten af Sailly var nu forreste linje. 7. Kompanie blev trukket frem i landsbyen østkant for her at forstærke 5. Kompanie.

8. Kompanie havde i forreste linje overhovedet ingen forbindelse, hverken til højre til IR 394 eller til venstre til R.76, var der altså til begge sider et hul, hvis størrelse ikke kunne fastslås. Patruljer blev derfor udsendt i forsøget på at skabe forbindelse. Enten kom de tilbage med uforrettet sag, eller overhovedet ikke, da de undervejs blev nedkæmpet. Til sidst måtte forsøget opgivet, da ethvert tab yderligere ville svække 8. Kompanies tynde forsvarsfront foran Sailly. I de tidlige morgentimer **8. 10.** blev IR 162 sidste rest af reserve, et kompagni på omkring 80 geværer, stillet til disposition for II./R.84. Kun omkring 30 mand af denne styrke nåede frem, resten faldt eller blev såret undervejs. Disse omkring 30 mand blev indsat til højre for 8. Kompanie, men heller ikke dette gav forbindelse til højre. 8. Kompagni traf derfor en deling ud af den sydlige del af Sailly og indsatte den fremme til højre og til venstre. Derved lykkedes det om eftermiddagen, i det mindste gennem en tynd patruljelinje, at skabe forbindelse med R.75 til venstre. R.76, som II/R.84 om eftermiddagen blev underlagt, befalede herefter en forstærkning af forbindelsen til højre og venstre gennem 5. og 7. Kompanie, der i løbet af aftenen ville blive afløst i dens hidtidige stillinger af II/389. Et kompagni fra II/389 blev underlagt II/R. 84 til indsættelse i forreste linje.

Denne befaling kunne ikke udføres, da II/389 den aften ikke dukkede op. Alligevel rykkede 5. og 7. Kompanie, uden at være afløst, frem om natten **8. til 9. 10**. og forstærkede dermed den forreste linje en smule længere mod venstre i retning af R.76, selvom der stadig var et ubesat hul på omkring 200 meter, der kun kunne sikres gennem patruljer. Heller ikke forbindelsen til højre blev etableret denne nat. Også hele den **9. 10.** forblev 8. Kompanie, der alene den 8. oktober havde mistet 29 mand døde eller savnede, sammen med 5. og 7. Kompanie i denne vanskeligt forsvarede stilling, igen under voldsom fjendtlig artilleriild.

Den følgende dag (**10. 10.**) kl. 0300 angreb fjenden resterne af II. Bataillon. Under gevær- og M.G. ild tvang fjenden til at lægge sig ned. Som de kort efter igen stormede frem, brød angrebet endegyldigt sammen foran forsvars ilden fra de heldmodige 5., 7. og 8. Kompanie. Englænderne faldt spredt tilbage mod deres egne stillinger.

Umiddelbart efter angrebet ankom til forstærkning af 8. Kompanie et midlertidigt kompagni af forsprængte fra IR 162 med en styrke på 4 officerer og 150 mand. En meget velkommen forstærkning, ikke mindst fordi der fulgte 3 tunge M.G. med styrken. To delinger af dette kompagni blev indsat til venstre for at lukket hullet mellem 8./R.84 og R.76. De tre tunge maskingeværer blev indbygget på højre fløj af 8. Kompanie.

Ved hjælp af en patrulje blev IR 28, der i mellemtiden havde afløst IR 163 til højre, af *Ltn. Steinert* orienteret om situationen og anmodet om at sørge for forbindelse til II/R. 84. Et forsøg fra IR 28 at føre dette, mislykkedes. Som sædvanligt også denne dag igennem kraftig artilleribeskydning.

Kl. 1700 blev IR 28 angrebet af englænderne, der herunder også ramte 5. Kompanie i Sailly-Øst tværstillingen i nordkanten af Sailly. Angrebet blev afvist.

Englænderne havde samtidig angrebet R.76 til venstre på begge sider af vejen Sailly-Morval og Sailly-Rancourt, og var her trængt ind i Busse-tværstillingen, hvor resterne af 5. og 6./R.76 blev taget til fange. Det nye hul, der herved opstod på venstre fløj, blev lukket nødtørftig at folk fra 8. Kompanie og det blandede kompagni fra IR 162. Samtidig blev IR 28 endnu engang, om end også denne gang forgæves, anmodet om at lukke hullet til II/R.84.

Endeligt slog afløsningens time for II. Bataillon. Om **natten fra 10. til 11. 10.** skulle resterne af bataljonen og det tilknyttede kompagni fra IR 162 afløses. Natten var usædvanlig livlig. Under afløsningen blev det forreste kompagni af II/IR 68 ramt af en artilleri fuldtræffer. Der opstod panik og folk kom væk fra hinanden, og kunne i mørket ikke samles igen. Som resultat blev kun II/R.84 afløses, mens det underlagte kompagni fra IR 162 måtte blive i stillingen til næste nat.

Endnu kort før afløsningen faldt kompagniføreren for 7. Kompanie, *Ltn. Vogler*, en fremragende erfaren officer og afholdt foresat.

Dagen var allerede ved at gry, som resterne af II. Bataillon **11. 10.** omkring kl. 7 nåede Metz-en-Couture. Hptm. *Becker* (II/R.84) beholdt kommandoen over Afsnit Sailly frem til den **12. 10.** kl. 0300, hvor kommandoen blev overdraget til kommandøren for I/68. Herefter rykkede også staben II/R.84 til Metz-en-Couture. Samme dag returnerede II/R.84 til 18. Reserve-Division.

Den **13.10.** blev II. Btl – sammen med I. og III. – alarmeret og besatte den bagerste stilling foran Rocquigny og le Mesnil, hvor de forblev indtil den **15. 10.**, hvor efter de rykkede til Metz-en-Couture, hvor ved middagstid alle tre bataljoner var samlet.

Den **16.10.** blev regimentet med lastbiler bragt fra Metz-en-Couture til Ligny-en-Cambrai, hvorfra den til fods nåede Caudry, hvor den sidst på dagen kom i kvarter. Den følgende dag blev der lastet på tog i Solesmes og kørt til Ardoye, hvorfra bataljoner nåede Swevezeele, og her kom i hvil indtil den **23.10**.

Tilbageblik

Regimentets anden indsats på Somme var slut. I Armegruppe Befaling af 16. 10. 1916 udtrykte føreren for Armegruppen, *General v. Boehn*, sin tak til tropperne.

> IX. Reservekorps enheder, som nu igen i mere end 14 dage i slaget ved Somme har bragt fjendens rasende angreb til standsning, overgår nu til 4 Armee. -
>
> Jeg vil imidlertid i dag udtale til alle deltagere i de vanskelige kampe i de sidste uger, min højeste anerkendelse og taknemmelige lovord for jeres virkelig heldmodige holdning i den dødbringende hagl af tunge granater, med hvilke fjenden kontinuerligt har overøst vore stillinger, og for den strålende afvisning af de fjendtlige stormbølger. Min anerkendelse og min ros gælder ikke kun forsvarerne af forreste linje og deres førere af alle grader, men også den fremragende indsats af det samlede i vores afsnit indsatte felt- og tunge artilleri, der med deres utrættelige iver og konstante årvågenhed, forsprængte de talrige fjendtlige angreb, hvad vores infanteri til fulde anerkender ….."
>
> v. Boehn.

Det er allerede tidligere i dette afsnit blevet sagt, at artilleristøtten til infanteriet var væsentligt anderledes, end vi havde været vandt til under første Somme indsats. Denne gang var artilleriet på deres poster, og havde frem for alt tilstrækkeligt ammunition. Den kendsgerning, at infanteri havde støtte fra infanteriet, var en af de medvirkende årsager til, at folkene fremme i graven kunne udholde anstrengelserne. Det var imidlertid også en kendsgerning, at fjendens infanteri ikke havde angrebet så ofte og så hårdnakket som ved Martinpuich. Slaget fik jo allerede i sidste fase, og det gjaldt vel primært for fjenden i oktober 1916 taktisk at forbedre deres stillinger til de kommende vintermåneder. Men dette ændrede ikke på, at manden der fremme i fronten i timevis, ja i dagevis måtte ligge udsat for ild fra alle kalibre.

Dertil kom vejrligets negative indflydelse. Næsten hele tiden koldt og regnfuld og uden nogen dækningsmulighed i forreste linje. Daglang uden varm forplejning. Opblødte stillinger fuld af skidt. Jakke, bukser, støvler, hænder, ansigt – alt sammen dækket af lag af mudder.

At næsten alle var i stand til at udholde alt dette, var førere og mandskab selv det bedste bevist på.

Også denne gang var tabene store. Selvom de – Gudskelov – ikke var helt så voldsomme som under den første Somme-indsats, kostede de ikke desto mindre to fulde kompagnier (6. og 9.) til sidste mand, revet op og død, forsvundet eller taget til fange.

Det var første gang siden krigsudbruddet – bortset fra 8. Kompanies ulykke ved Martinpuich - at R. 84 havde mistet et ikke ubetydeligt antal folk som krigsfange. Alligevel behøvede Regimentet virkeligt ikke at skamme sig i den anledning. Dem, der til sidst måtte gå i fangenskab, havde til det sidste sat sig tappert til modværge! De kunne hverken fysisk eller psykisk yde mere modstand. Den daglange trommeild, kulden og regnen, sulten og tørsten, de frygteligt billeder af slaget – alt havde suget de sidste kræfter ud af disse tapres kroppe. De var ikke længere mennesker, men kun skyggen af sig selv. At de imidlertid kunne yde modstand til det sidste, og først havde nedlagt våbnene, da yderligere modstand ville have været vandvittig, skal der herfra rettes en tak.

16 dages havde Regimentet denne gang været indsat på Somme. I samme periode havde den haft følgende tab:

	176 mand faldne
	43 mand savnede
	38 mand syge af krigsgas
	227 mand sårede
	127 mand taget til fange
I alt	611 mand

Stillingskampe i Flandern (Boesinghe, Het Sas)

14. 10. 1916 – 28. 2. 197

Hvilet i Swevezeele skulle kun komme til at vare nogle få dage.

Om morgenen **den 24. 10. 1916** kørte først III. Btl. med bane til Westroosebeke, hvorfra der var omkring 3 km march til den tildelte indkvartering i *Lager Strombeck* ved Vijfswegen. Da denne ved ankomsten stadig var belagt med I/R. 64 (1. Garde-Res.Division), kunne kompagnierne først omkring kl. 1730 rykke ind i deres barakker. Indtil dette tidspunkt måtte de i det triste og våde vejr opholde sig på markerne.

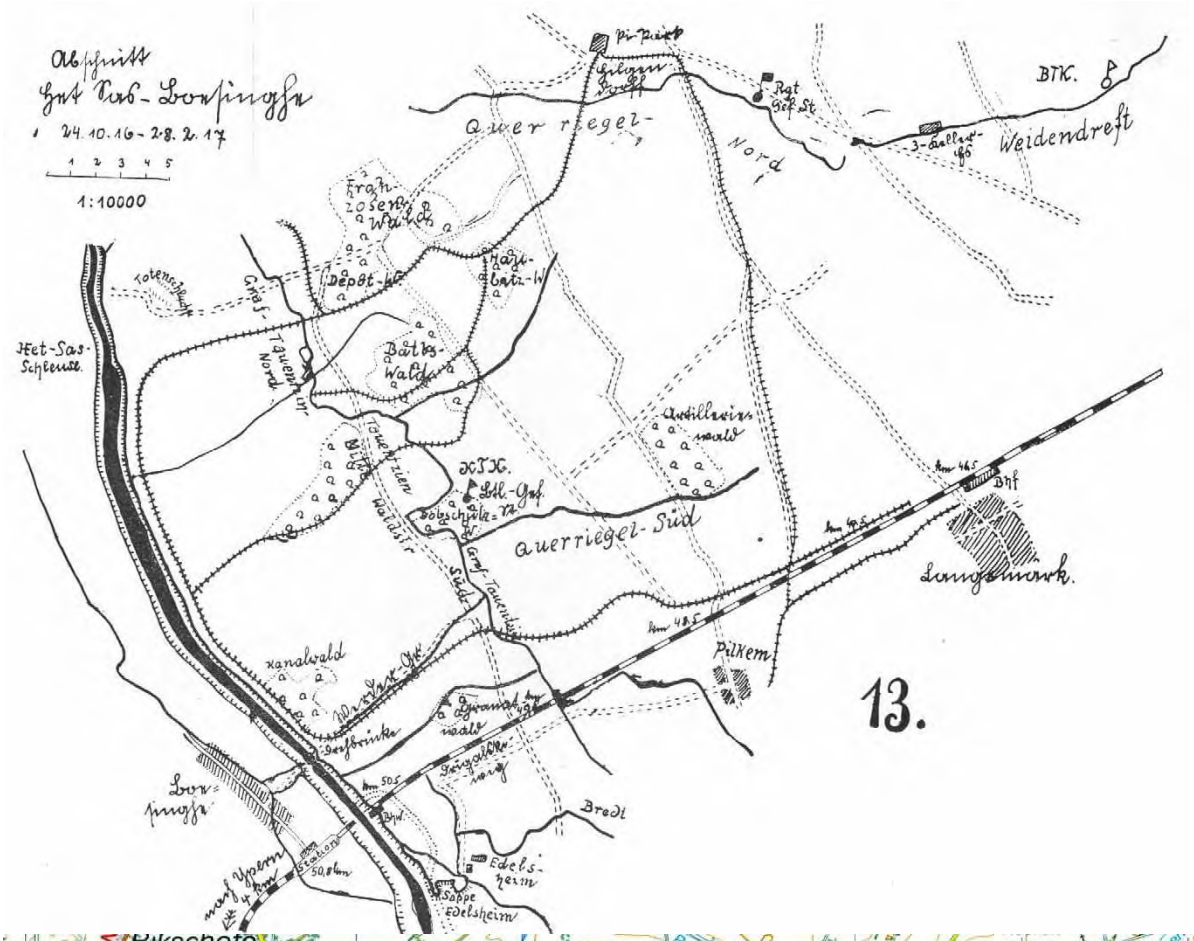
I. Bataillon kørte samme dag omkring kl. 1700 med to banetransporter fra Swevezeele til Poelkapelle. Herfra gik det i en halv times march til "Jäger-lager" ved Schaapbalie, hvor der skulle indkvarteres. Efter omkring en times ophold satte bataljonen sig igen i bevægelse og afløste i morgentimerne **25. 10. 1916** III/R.64. Afløsningen skete uden episoder, og var afsluttet omkring kl. 0300. Regimentet lå nu i Flandern langs Yser-Ypres Kanalen.

Flandern! Der er ingen af de mange slagmarker fra verdenskrigen på tre kontinenter, Europa, Asien og Afrika, der på samme måde er forbundet med erindringen om den bedste tyske ungdoms offerdød, som netop Flandern. På denne hellige jord mellem Langemark og Bixschoote, hvor tysk ungdom 2 år tilbage var gået frem i bajonetangreb under sangen "Deutschland, Deutschland über alles!", lå nu vores Regiment. Som dengang lå også vi igen med Yser-Ypres Kanalen som naturlig hindring foran vores stilling, hvor Ypres lå kun 4 km væk. Som dagen 25. 10. 1916 gryede, kunne man se alle de steder, hvis navne alle tyske soldater kender, ligge omkring en. Til højre lå Steenstraat og Bixschoote. Den store skov i ryggen var Houthulst skoven. Til venstre bag stillingen, kun 3 km væk lå Langemark, tæt bag denne Poelcapelle. Alle navne, man forbandt med kampe og sejre, men også mange tusinder af døde.

I den forreste stilling var alle I. Bataillons fire kompagnier indsat i rækkefølgen 1., 2., 3. og 4 Kompanie (Afsnit e, f, g, h) Foran hele stillingen løb Yser-Ypres kanalen, der på den smalleste sted var 20, på den bredeste 30 meter bred. Skråningen ned til kanalen var fyldt med spanske ryttere, pigbukke og pigtrådsruller, så kanalens naturlige hindreværdi forstærkedes herved.

Højre fløjkompagni lå på begge sider af Het-Sas slusen, hvorfra kanalen smaller til i nordlig retning. I tre kompagniafsnit fra højre lå en halv sønderskudt drejebro, hvis store jernport på samme måde var indspundet i pigtråd. Grænsen mellem tredje og fjerde stillingskompagni var banedæmningen, hvor i fredstid linjen Staden – Ypres havde ligget. Kun 300 meter på den anden side kanalen lå banegården, omkring 500 meter til højre mod fjenden og i samme afstand fra kanalen lå landsbyen Boesinghe.

I fjerde stillingskompagnis afsnit, der lå til venstre for banelinjen, gik kun omkring $^2/_3$ af linjen langs kanalen, mens den sidste tredjedel svingede mod øst. Det var på dette sted, hvor den langt øst om Ypres gående "Ypresbue" begyndte.

Abschnitt
Ost Nah-Loosinghe
1 24.10.16 - 28.2.17
1 2 3 4 5
1:10000
Querriegel-Nord
Querriegel-Süd
Weidendreft
Het-Sas-Schleuse
Langemark
Pilkem
Bredl
Loosinghe
Edelsheim
13.

Bikschote
Steenstraat
Kortekeer
Schreiboom
Langemark
Campagne
Elfgemete
LANGEMARK
Hagebos
Pilkem
Blatezaal
't Sas
't Hoge
Boezinge
Vijfwegen
Hemelrijk
N369
N313
Kanaal
Steenbeek
41
40
39
38

Venstre fløj af tredje deling af dette stillingskompagni gik endnu omkring 100 meter langs kanalen, og dannede her den såkaldte "Edelsheim" (af soldaterne kaldt "Edelschwein") Sappe. Denne var af allerstørste taktisk betydning, da den var fremragende placeret til at yde flankerende skydning under et hvilket som helst fjendtligt angreb. Af samme grund var den kontinuerligt genstand for fjendtlige patruljeangreb.

Omkring 900-1000 meter bag løb den parallelle beredskabsstilling i Graf Tauentzien-Riegel, der var besat med tre kompagnier. Det fjerde beredskabskompagni lå meget spredt omkring 1½-2 km længere tilbage i den vest-øst gående Querriegel-Nord, henholdsvis Weidendrift-Stillingen.

I Querriegel-Nord lå regimentets kommandostation, Major v. Schuckmann, mens kommandøren for kamptropperne havde kommandostation i midten af Graf Tauentzien-stillingen i Dobschutz-skoven, og kommandøren for beredskabsbataljonerne var placeret på venstre fløj af Weidendrift-stillingen.

For mig personlig havde netop denne Weidendrift-stilling noget, jeg tænkte tilbage på. Præcist to år tidligere – 25.10.1914 – blev jeg som soldat ved RIR 215 såret ved Weidendrift gård.

Det, der i væsentlig grad gjorde denne stilling anderledes, end dem regimentet hidtidigt havde besat, var anlæggelsen af grave og dækningsrum. Mens man i andre stillinger havde lært at grave sig dybere og dybere ned i jorden, måtte man her gøre det helt anderledes.

Det lavtliggende flamske landskab, som i fredstid beskyttedes mod havvandets indtrængen af diger og drængrøfter, havde en meget høj grundvandsstand. Tre, fire spadestik nede, stødte man allerede på vand. Dertil kom, at sprængningen af slusen ved Nieuport i november 1914, i ugevis gav havvandet uhindret adgang til markerne, og yderligere hævede grundvandet. Da nedgravning af stillinger derfor ikke var mulig, måtte de i stedet "opbygges". Det skete på den måde, at fletværk og faskiner blev fastgjort til jorden og herefter dækket med jord fra begge sider. Det forstår sig selv, at denne form for grav nok gav beskyttelse mod observation, men ikke mod stort set andet end de mindste granater. På samme måde som graven, var også dækningerne. De lignede vel mere havehuse i en kolonihave. Hver gruppe havde en eller to sådanne "dækninger" til rådighed. Imidlertid befandt der sig ved siden af flertallet af disse havehuse små betonbunkere, for det meste i form af meget små bølgeblikshuller til to eller tre mand, der var overdækket med jernbeton. De var så små (i forreste linje), at man i dem kun kunne ligge eller sidde, men ikke stå. Man sad altså dag og nat i sine havehuse, der naturligvis var forsynet med en ovn. Når så luften blev for tyk, trak man sig tilbage til heltebunkeren. Hertil en personlig erindring: en kompagnifører for et af kompagnierne med det skønne fornavn "Jeno" havde nogle måneder tidligere "anskaffet" sig en dejlig Schæferhund. Da hunden tilhørte kompagniet – i det mindste bag køkkenet – fulgte den også sin herre frem i stillingen, hvor den i begyndelsen snusede mere rundt, end vi syntes om. Da så de første miner kom flyvende og eksploderede foran, i og bag stillingen, blev dyret bange og usikker. Den blev hele tiden kun i nærheden af kompagniførerens dækning. Så snart så den første mine eksploderede, også dem ret langt væk, susede den med halen mellem benene ind i heltebunkeren, hvor den blev til der igen var ro.

Onde tunger påstod, at hunden havde lært denne opførsel af sin herre. Det var naturligvis en gemen løgn. Den, der frivilligt udsætter sig for faren fra de tunge fjendtlige skibskanoner i Ostende, som herren til denne hund, han kender ingen frygt. Sapienti sat!! *) Ikke sandt, Jeno?

Den 25. 10. 1916, hvor II. Btl. skiftede kvarter fra fra Swevezeele til Hooglede, forløb enestående for I. i den forreste stilling. Der faldt kun nogle få miner. Artilleriet kunne på grund af den fjendtlige gravs nærhed af den forreste linje overhovedet ikke skyde. (Og modsat kunne naturligvis heller ikke vores artilleri beskyde den fjendtlige grav). Dertil dette vidunderlige for Schleswig-Holsteinere så hjemlige landskab. Marker, vandløb og folde. Poppel- og træ alleer, selvom de også nu var skudt ned. Her var krigen tilsyneladende til at holde ud. Man var i hvert fald denne aften tilfredse, som II. Btl. afløste i beredskabet. Overordentligt tilfredse.

Denne tilfredshed ændrede sig imidlertid til travlhed, da om natten *jernbanen* kom. Hvordan? Jernbane? – "Javel, jernbanen!" Som allerede nævnt gik den tidligere jernbanelinje Roulers-Staden-Ypres gennem stillingen på en dæmning. Naturligvis kørte her ikke længere person- eller godstog. Boesinghe broen, hvor ven og fjende nu lå umiddelbart på hver side, var ikke længere anvendelig. Derimod var banelinjen stadig i brug. Som bekendt er der lang hver eneste jernbanelinje for hver hundrede meter en sten, der angiver kilometertallet for den enkelte strækning. På banelinjen Roulers-Ypres stod ved banegård *Staden* kilometersten 38,2. Kører man i retning af Ypres kommer man ved Km 41,5 til det sted, hvor dengang "Lager Strombeck" stod. Et lille stykke efter Km 43,3 kommer det sted, hvor flittige hænder engang oprettede "Jägerlager". Banegård *Langemark* ligger ved Km 46,5. Broen over kanalen lå ved Km. 50,5 – hvor nu vores forreste stilling var placeret. Efter yderligere 300 m, ved Km 50.8, lå Boesinghe Banegård, hvorfra banen svinger mod syd, uden igen at standse, til Km 55,6 og Banegård Ypres.

Lige så snart det blev mørkt, ankom "toget". En eller flere godsvogne, fuldt lastet med alt muligt, hvad en soldat i forreste linje kan bruge, blev af et lokomotiv fra Staden trukket frem ad linjen til Km. 49,5 – *altså kun 900 meter fra den forreste egen grav* – hvor alt materiale til forreste stilling blev modtaget og herfra bragt videre til kompagnierne. Næsten på samme tid ankom fra Ypres også et tog, der bragte sin last frem til *belgierne* på Boesinghe banegård eller det ikke langt herfra beliggende Pioner-Depot *Elverdingen*.

På begge holdepladser, her som derovre, blev der nu arbejdet på højtryk. Losningen af materiellet gik - i hvert fald hos os – lige så hurtigt som viderebefordringen. Kørselsleder for disse tog var nemlig altid de herre fra

*) Sapienti sat, (lat.), for den forstandige er det tydeligt nok. Oa.

det fjendtlige artilleri. Så længe begge tog holdt på deres holdepladser, spillede de Herre fra "Atalrie" stadig kort. Var imidlertid "vores" tog først til at forlade stedet på tilbagekørslen mod Stade, mens det belgiske tilsyneladende endnu var ved at blive losset, fløj kortene hen i hjørnet, og de herre kanonkonger anstrengte sig nu for med deres granater at ramme det fjendtlige godstog, eller i det mindste at ødelægge skinnerne før tilbagekørslen. Var det imidlertid belgierne, der blev først færdig – så var det *dem* der skød først.

I den månelyse, klare frostnat så vi i graven allerede på lang afstand røgen fra lokomotivet, der i øvrigt på begge sider – efter larm og klapren at dømme – næppe var de mest moderne ekspreslokomotiver.

Præcist lige så rolig som den foregående dag gik også **den 26. 10.** Frem til eftermiddagen omkring kl. 17 var kun 6 lette og 2 tunge miner landet, alle i Afsnit h under 4. Kompanie. Kl. 1820 begyndte med et slag et fjendtligt ildoverfald med minekastere mod 4. Kompanies stilling. Vi kastede os dog ikke ved de første nedslag ned i heltebunkeren. Mine efter mine slog med brøl og torden ned i graven. Nå da, da, nu bliver det alligevel lidt for broget. Vi var allerede så småt begyndt at gøre klar til at opsøge vores bunker, da en tung mine slog ned mellem den smalle gravvæg (bedre sagt fletværket) og vores lysthus, og trykkede vægbeklædningen ind mod døren til hytten, så vi ikke mere kunne komme ud. Bragt efter brag! En forbandet umulig situation! Vi indstiller os langsomt på det yderste. Vi havde en eller to håndgranater hos os, og var fast besluttet på at kaste dem i hovedet på belgierne, hvis de udefra ville forsøge at nedkæmpe os (og der var god grund til denne formodning, da vi "beboede" Sappegraven i Edelsheim!). Pludseligt opdagede en ordonnans, *Res. Kirchmann* fra Berel b./Barum (Braunschweig) en økse et eller andet sted i hytten. Hurtigt stod han foran den spærrede dør og banede en udvej for os. Det var mere et hul, som vi netop kravlede igennem i det øjeblik, hvor det omkring 30 minutter lange ildoverfald ophørte. Herre Gud, hvor så graven ud! Hvor var graven overhovedet henne? Enorme kratere stirrede os i møde! Små bjerge, hvor engang graven gik, alt og alle gennemrodet mellem hinanden. Omkring 300 miner var gået ned i 4. Kompanie område. *Kirchmann* og jeg kravlede over bjerg og dal frem til kompagniføreren, hvor også *Ltn. Spillner* (i dag pastor i Jerstedt b./Goslar) opholdt sig. *Jeno*, igen feltherre, regerede allerede igen. (Hans hun var stadig i bunkeren!). Sammen med *Spillner* inspicerede jeg det kraterlandskab, der engang havde været vores grav. Vi kunne fastslå, at en belgisk patrulje under beskydningen havde nærmet sig Edelsheim Sappen, men fordrevet af en god flankerende ild fra 3. Deling. Og da vi to nåede herhen for at fastslå tabene, havde vi hurtig vished for, at 4. Kompanie i disse 30 minutter måtte beklage tab på 3 døde og 7 sårede kammerater.

Døden fra Ypres, der allerede for over 500 år siden havde tømt denne engang så blomstrende handelsstad, havde endnu engang bredt sine knoglearme ud.

Om natten rykkede pionerer ind, og hjalp os med nogenlunde at bringe graven så meget i orden, at den næste dag (**27.10.**) gav dækning for observation. Mens dagen forløb rolig, øgedes beskydningen med minekastere igen den **28.10.**, denne gang også mod 2. Kompanie afsnit. Da fjenden tilsyneladende også denne gang havde ondt i sinde, trak Major *v. Schuckmann* 7. og 8. Kompanie længere frem, mens de to kompagnier fra R.86, som brigaden havde stillet regimentet til disposition, blev sat under kommando af B.T.K. (Bereitschaft-Truppen-Kommandeur), Hptm. *Becker* (II/R.84). Også vores artilleri forberedte sig på et muligt angreb. Den gennemførte derfor en indskydning af spærreild foran 4. Kompanie afsnit, hvor desværre enkelte granater lå for kort og ødelagde store dele af den grav, der under store anstrengelser var genopført om natten. Under denne skydning, blev Vzfdw. *Schwientek* (4. Kompanie) såret.

Også den **29. 10.** blev af fjenden med uregelmæssigt mellemrum anvendt til beskydning af 4. Kompanie afsnit, hvorunder deltog mindst 14 erkendte minekastere. Af samme grund forblev beredskabet som 24 timer tidligere forstærket.

Aftentimerne forløb rolig, og det samme de første nattetimer. Denne blev pionerer under føring af en Offiziersstellvertreter udnyttet til at udbedre den fuldstændigt ødelagt pigtrådshindringen foran Edelheim-sappen.

11. og 12. Kompanie var i mellemtiden afmarcheret fra Lager Strombeck for at afløse begge de to R. 86 kompagnier (som var brigadereserve) Querriegel-Nord og i Weidendrift stillingen. De var allerede nået stillingerne og afløsningen var i fuld gang, da der fremme ved 4. Kompanie kl. 0015 **30.10.** fulgte endnu et ildoverfald. Denne gang var det imidlertid ikke kun minekastere, men også let – og fra Ypres, og godt indskudt – middeltung artilleri. Jordrystelserne kan ikke blive værre end under ildoverfald dengang på Flanderns sumpede jord. Jorden sitrede og dirrede, gravene styrtede delvist sammen. Skidt, jord, jernstumper fløj gennem luften, blandede sig med vandsøjler og morads fra Yser-kanalen, når en fuldtræffer ramte midt i kanalen. M.G.ild hamrede ned over stillingen som piskesmæld. Man lå jo kun 25-30 m fra hinanden.

Man kan dårligt hæve hovedet over gravkanten for at se, om belgierne allerede var på vej over kanalen. Nu startede også det tyske artilleri. Det lagde en ødelæggelses ild over den fjendtlige grav og ild over Kanalen for at forhindre broslagning. Endnu engang kan det ikke forhindres, at vores eget artilleri skød for kort. En fuldtræffer rammer endda Edelheim-sappen og sætter her tre mand ud af spillet. Og hele tiden lander de tunge miner i den

oprodede jord. Og med hvilken raseri kan man få et indblik i ved at læse en melding fra føreren af I/R.84, Hptm. Schätzel, hvori han beskriver, at en nedstøbt pansertårn blev flyttet næsten 4 meter midt i graven. I 4. Kompanie står imidlertid kampklare. På slaget 0130 blev den fjendtlige artilleriild langt længere tilbage i baglandet. Minekasterne tav. Uha! Nu sker det! Alle springer ud af de små bunkere. Lyskugler går op! Intet mistænkeligt! Hurtigt frem gennem Edelsheim Sappen til spidsen af stillingen. Der! En død!, der også! Derover stønner en såret. Sappen bliver hurtigt besat igen. Gevær og håndgranater er parate! Mærkeligt! Ikke én fjende at se. Hvorfor så alt den skyderi? Der, hvad er det? "Der sker et eller andet i Sappe b!" (3. Deling/4. Kompanie). "Hallo, hvem der?" - - - "Hallo! Fjerde?" - - - Lyset går ud! En lysraket stiger til himmels. "Hvad er det?" "*Belgierne i graven*!" – og nu sætter alle uden nogen form for ordre sig i bevægelse, og stormer mod Sappe b. Skud falder, Råb, skrig, Håndgranater eksploderer" Den belgiske patrulje falder tilbage gennem mørket. - - -

Hvor er vi? Hvor er vores grav? Hvem ville kunne sige det, i denne mørke oktober nat. Vi famler os tilbage, støder på andre folk fra vores kompagni. Så mod venstre. Er der stadig forbindelse med R.86? Gud ske lov, ja! Hele tiden dukker flere op, der nåede at vige ud til højre eller venstre. Også pionerer er blandt dem. De er også blevet revet op. De leder efter deres fører, en Offiziersstellvertreter og finder ham – død. Også 4. Kompanie havde beklageligvis sine tab: 5 døde og 7 sårede.

De få tilbageværende nattetimer bliver brugt til til den allermest nødvendige oprydning. Så gryr den nye dag. Vejret er fortsat gråt. Af og til regner det. Men derudover er det i dagtimerne denne **30.10.** idyllisk rolig.

Den aften forlod 9. og 10. Kompanie Lager Strombeck for at besætte Tauentzien-stillingen, hvorfra om **natten 30. til 31. 10.** den af III. Bataillon afløste II. rykkede frem i stillingen, for her at afløse I. Btl og besætte den i rækkefølgen 5., 6., 7. og 8. Kompanie.

Af I. Btn kunne imidlertid kun 4. Kompanie kl. 0300 (**31.10.**) rykke til Jägerlager. 2. og 3. Kompanie blev i Querriegel-Nord, henholdsvis Weidendrift-stillingen, mens 1. Kompanie blev underlagt R.86 og rykkede til baraklejren Glücksburg.

Lige så urolig, som den første del af Regimentets periode havde været, så rolig og fredelig forløb den næste periode i månederne november og december. Kanalen mellem de to linjer forhindrede i sig selv den ellers normale patruljeaktivitet. Patruljer i denne stilling krævede hver gang særlige forberedelser og begrænsedes derfor til nogle ganske få. Imidlertid havde Regimentet her endnu engang fået en ny modstander: vandet! Ganske vist havde vi allerede erfaringer fra den første af de to krigsvintre ved Canny-sur-Matz og på Giessler-højderne mellem Givenchy og Souchez, men som det var her, havde vi hidtil ingen anelse om.

I begyndelsen af **november 1916** blev under 1½ døgns dagregn de forreste kompagniafsnit næsten umulige at passerer. Grundvandet steg. *Yser-åen*, der løb parallel lige bag vores stilling, løb over dens bredder. I selve graven stod vandet visse steder 70 cm højt. Dækninger – inklusiv bunkerne – var fuld af vand. Drænkanalerne var blokerede, den såkaldte "Totenschlucht" fuldstændig impassabel.

Dag og nat måtte Regimentets Baukompanie under føring af *Ltn.Schuldt,* arbejde for nogenlunde at blive herre over vandet, var sluttelig også lykkedes, ikke mindst efter at flere folk blev disponible til arbejdet. Regimentet havde 13. 11. modtaget 303 mand personelerstatninger, 19.11 og 26.11. yderligere 23, 9.12. 27 mand, 12.12. 70 mand og 16.12. endnu engang 19 mand.

Mod slutningen af måneden bedredes vejret igen. Ganske vist var det dagligt gråt og diset, og det regnede ind i mellem, men i det store hele var vejrliget til at tåle.

Med seksdages mellemrum afløste kompagnierne mellem hvil, beredskab og forreste linje.

Den infanteristiske virksomhed var i dagtimerne i forreste linje meget ringe. Da man ikke kunne stikke hovedet op over kanten af graven, observerede man hinanden gennem gravspejle. Det var en særlig fornøjelse fra siden at kunne stikke geværløbet ud gennem sandsækkene og "snuppe" et fjendtligt gravspejl. Fra fjendens grav lød der eder og forbandelser, hver gang et skudt havde ramt. Belgierne gjorde naturligvis det samme hos os. På den anden side blev der brugt flere spejle, end der blev truffet. Dem, der ingen havde til eksempelvis barbering, stjal dem om natten, for så næste dag at rekvireret et ny for det "ødelagte". De højere tjenestesteder må dengang have haft en høj mening om det fjendtlige infanteris træfsikkerhed.

Med hensyn til minekastere havde fjenden tilsyneladende en bestemt dagsration, der skulle bruges. Nogle gange kom de om formiddagen, andre gange ved middagstid eller om aftenen – men bruges skulle de. Og lige så snart de var eksploderede, vendte freden tilbage til området.

Om natten landede normalt et par granater i baglandet, men det var i sidste ende nødvendigt, ellers havde folkene i beredskab formentlig troet, at Kejserens fredstilbud fra 12. december 1916 af fjenden var blevet accepteret, selvom det i virkeligheden med hånlatter var blevet afvist.

Godt nok var beredskabskompagnierne nat for nat beskæftiget med at slæbe materialer og grave skyttegrave, men om dagen havde de fuldstændig ro. De kunne opholde sig i deres barakker, sove, spise, læse, skrive eller

spille kort i én uendelighed. Belgieren var uden tvivl en anstændig mand, som det i stillingen gik lige så godt eller lige så skidt som os.

Alligevel hørte jeg en aften i 1. Kompanie afsnit – hvortil jeg i begyndelsen af november var overført – på begge sider af Het Sas slusen, med mellemrum lyden af et enkelt geværskud. Ind imellem skuddene hørte jeg høj latter fra os og fra den anden side. Jeg skyndte mig derhen! Jeg kunne næsten ikke tro, hvad jeg så. Oppe på kanten af graven stod en mand ovenpå en ammunitionskasse, så han ragede endnu højere op. Jeg kunne se, at han lagde an og skød. Hver gang han skød, brølede alle op hos os. Præcist som på den anden side, 20 m væk på den anden side kanalen, hvoraf 10-15 mand stod samlet, for at kikker over mod os. Jeg beordrede skytten ned i graven og skælder ham ud. Og hvad svarer han mig? Han svarede ikke igen eller var direkte fræk, måske mere i en belærende tone forklarede han mig, at han beskød fjendens lette artilleri. Så snart han fra retning af Woesten eller Elverdingen kunne se mundingsilden fra en afskydning, blev batteriet fra stående stilling og med visir på 2.000 meter beskudt. Det morede både os og belgierne, der hele tiden med tilråb opfordrede ham til yderligere tosserier.

Tosserier? Ikke engang et halvt år var gået siden maskingeværerne begyndte at skyde indirekte, hvilket indtil da havde været anset for umulig. Jeg har tit under maskingeværernes overskydninger tænkt på denne mand, ikke mindst fordi han den 11. 4. 1917 blev vanvittig under 1. og 3. Kompanies angreb ved Monchy-le-Preux.

Det var krigen i den forreste stilling og i beredskabet. Og bagude, under de 6 dages hvil? Indkvarteringen for II. Btl. i Hooglede bedredes dag for dag. Og I. og III. i henholdsvis Lager Strombeck og Jägerlager?

Når senere, i de følgende to år som krigen endnu skulle vare, ordet Strombeck og Jägerlager blev nævnt, gik der et smil over ansigtet på soldaterne. Vi havde aldrig haft det så godt, og ville formentlig heller ikke få det i fremtiden, som vi dengang havde det i vores to lejre. Herregud, hvor var det dejlige dage! Indenfor bataljonerne havde vi et sammenhold, som man kunne have ønsket sig for vores folk i alle de dage, der ligger bag os. Den smule tjeneste var hurtigt overstået. Større eksercitser kunne ikke gennemføres i det overalt gennemblødte terræn. Et par appeller måtte der jo til, som dagene gik, men herefter fri eftermiddag! Man kunne kører til Poelcapelle eller Westroosebeke eller med med den snøftende feltbane til Roulers, se udstillingerne i vinduerne, gå storsnudet ind i konditorierne til kaffe og kage, eller sidde i en af de utallige Estaminets, omgås de flamske frøkner, og få det nødvendige sludrevand ved at drikke Genévre.

Hos dem, der blev tilbage i lejren (for det meste pecuniae causa) [latin: penge mangel], udviklede der sig et vidunderligt harmonisk lejrliv, som man ikke ville have troet muligt. Her blev der sunget mange af de gamle og nye sange: ”Annemarie” og ”Den flamske pige”, ”pigen for penge i Hamborg” og ”pigen, der ville stå tidligt op”, og guderne må vide hvilke. Egentlig var der også hele tiden nogen, der der kunne smøre halsen. (Spørgsmål: hvor kom egentligt alt den Asbach Uralt fra til M. 2.30 pr. flaske, *Krützfeldt*?) Kompagnierne var takket være omsorgen fra Rgts.-Kommandøren og den ved alt ”organisering” deltagende forplejningsofficer, rigeligt forsynet, hvilket i øvrigt Regimentslægen, Dr. Wittern (Dr. Siegreich!) i det våde og kolde vejr anså for meget påkrævet. I dagevis blev der kun serveret kaffepunch i stedet for kaffe. Hvem kan det undre, når de aftenlige sangstunder ofte varede helt til midnat, især dag de egentlig som hovedregel blev overværet af alle tjenestegrader ved kompagniet fra kompagnifører og nedefter. Det nåede så vidt – i hvert fald hos os i I. Btl. – at man glædede sig til igen at gå frem til fronten. Her kunne man i det mindste få sovet ud.

Jeg husker tydeligt en hvileperiode, hvor jeg sammen med *Ltn. Kirschke* og Offz.Stellv. *Gründel* havde bestemt mig til den sidste aften i hvil, ikke at deltage i de forskellige Kompagni, deling, gruppe eller korporalskabsfester. Vi lå i officers-barakken lige til venstre for officers kasinoet, som stod på pæle, fordi der løb en lille bæk nedenunder. Vi lagde os tidligt til at sove, og faldt også hurtigt i søvn. Så hørte jeg sang, der hele tiden kom nærmere, og samtidig bankede det på trætrappen, der førte op til vores barak. Da jeg anede uro, spærrede jeg døren til mit kammer. Snart efter bankede det på min dør og ligeledes på mine to kammeraters. Vi forholdt os tavse. Men så begyndte de at bryde dørene op. Andre kravlede ned under barakken for at afmonterer gulvbeslagene. Kun vores højt hellige løfte om straks at stå op og slutte os til festen, forhindrede en nedbrydning af barakken. Det gik vildt for sig aftenen igennem, ikke mindst fordi også den nye bataljons-kommandør, *Hptm. Peters* med flere dukkede op. Det var langt over midnat, da vi trådte an til parademarch på lejrgaden. Da imidlertid Hptm. Peters af gammel vane ville modtage paraden, blev det gjort ham meget tydeligt klart, at han skulle træde ind i geleddet. Og da efterfølgende den gamle korporal, der modtog paraden, råbte til ham, at han skulle løfte knæene noget bedre, var det sikkert en fejl fra hans side, fordi han formentlig så dobbelt i stedet for enkelt, og opfattede et lige fremadstrakt ben som bukket. Hvis nogen imidlertid havde taget anstød at dette, ville følgende være sat til ham: I RIR 84 spurgte vi allerede dengang ikke efter værdighed, grad og titel. Vi var kammerater, fra kommandør til sidste erstatning, som både i glade timer bag fronten og under den værste kamp hang sammen

som ærtehalm. Alligevel vidste vi, at der i soldaterlivet måtte være foresatte og undergivne, og arme den, der efter en kammeratlig stund mente at have fået ret til at glemme denne forskel eller blot mindske den.

Flandern, gamle, kærlige Flandern! Mange mødre og koners øjne bliver fugtige, når i krigsårene og også senere, ordet "Flandern" blev nævnt, og de kom til at tænke på dem, der lå derude for altid. Usigelig lidelse bragte du tusinder og atter tusinder af familier. Også os skulle du i de følgende to år bringe så megen vanskelighed. Men det, du var for os i krigsvinteren 1916/17, tænker vi endnu i dag tilbage på med glæde!

I begyndelsen af december 1916 kunne der tydeligt mærkes en ændring i vore fjenders adfærd. Infanteri og artilleri skød på helt uregelmæssige tidspunkter og på en måde, som vi ikke var vandt til. Af og til kunne ham se de flade tallerkenhjelme. Bane og flyv aktiviteterne var livligere end sædvanlig. Lyttestationerne mente at have hørt engelske stemmer. Kort fortalt: alt ting tydede i retning af, at belgierne på den anden side var blevet afløst af engelske tropper.

Efter at alle desangående meldinger var blevet vurderet, beordrede Regimentet den **23.12.** en patruljeoperation, der en gang for alle skulle bringe klarhed over, hvem vi virkeligt havde æren af.

Under kommando af *Obltn. Heidemann*, der den 15. 12. 1916 var tilkommanderet regimentet i 4 uger fra 18. R.D. stab. hvor han overtog kommandoen over 8. Kompanie, skulle frivillige fra II. Btl. gennemfører et lynangreb på Banegården Boesinghe. Alle deltagere meldte sig frivilligt og blev inddelt i to patruljer – Nord- og Sydpatruljen. Til Nordpatruljen hørte:

> Utffz. *Bartz* (6. Komp.), Musk. *Mayer* (5. Komp.), Gefr. *Engel*, Res. *Peetz, Hansen, Fliegel*, Musk. *Schilowski* (6. Komp.) Musk. *Popp*, Inft. *Radke, Seeger, Simberg* og *Dreyer* (7. Komp.), Schütze *Tibken* (3. M.G.K.)

Sydpatruljen bestod af:

> Utffz. Kortwig (6. Komp.), Musk Glase (5. Komp.) Reimer, Römer, Beymig, Wadel, Dagel, Wegener, Lampe, Scneider, Wache og Jencken (6. Komp.) Schütze Jensch (3. M.G.K.).

Fra 1./Pi. 25 deltog med førstnævnte pionererne *Zils* og *Henk*, med sidstnævnte prionerne *Kappes* og *Klein*, samt Obltn. *Hilgendorff*.

Kl. 0310 åbnede minekastere og artilleri ild, der til formålet havde fået tildelt 600 skud, mod de fjendtlige stillinger på begge sider af jernbanebroen. Kl. 0315 blev ilden forlagt til siderne på indbrudsstedet. I samme øjeblik gik fra 4. Kompanies grav en pionerstyrke på 1 underofficer og 20 mand for hver patrulje frem til kanalen for at slå bro over denne med præfabrikerede brofag, hvilket var gjort i løbet af 5 minutter. Imens beskød M.G. den fjendtlige grav for at forhindre fjenden i at observerer. Kl. 0320 gik patruljerne over broerne, hvor pionererne allerede havde etableret et brohoved. Nordpatruljen kunne med det samme trænge ind i den fjendtlige grav, da pigtrådshindringen var ret ødelagt. Derimod måtte Sydpatruljen først skære sig vej. De udpegede sikringshold på fløjene holdt fjenden ned med pistolskud og håndgranater, så dem, der var udpeget til at rydde graven, kunne løse deres opgave uden at blive forstyrrelse. Af denne hentede Musk. *Rapp* fra Nordpatruljen i nærheden af banelegemet den første englænder ud. Kort efter opdagede Uffz. *Bartz* i en lille dækning yderligere tre englændere, der straks kom ud på hans opfordringer, der ikke var til at misforstå. Fra en M.G. stilling blev et M.G. med ammunition og to geværer erobret, hvorefter Pionier *Henk* straks sprængte stillingen. Herefter arbejdede patruljen sig længere frem mod banelinjen for at få forbindelse til sydpatruljen.

Denne havde arbejdet sig mod nord og hidtil kun fundet to ubesatte stillinger. Under den fortsatte fremrykning opdagede den ved jernbanebroen en omkring 30 meter lang tunnel, der forenden delte sig i to. Begge ender var beklædt med træ med åbninger på hver side af bropillen, hvorfra der var en udmærket observation af vores stilling. Utffz. *Kortwig* og Musk. *Wache*, der udforskede denne tunnel, fandt fem skjulte englændere, som de tog til fange. En sprængning af tunnel var desværre ikke mulig på grund af manglende sprængmidler.

Efter at begge patruljer havde nået hinanden, begyndte de at falde tilbage. Herunder flygtede en af de fangne englændere. Musk. *Dagel* skød efter ham, sårede ham også, men formodentlig ikke tilstrækkeligt til at standse ham. Kl. 0335 passerede patruljen broen, som umiddelbart herefter blev demonteret af vores pionerer og langt tilbage bag vores grav. Kl. 0340 var den sidste mand fra pionererne igen i egen grav. Det samlede bytte beløb sig til 2 underofficerer og 6 mand, et M.G. med ammunition, 4 geværer, 9 gasmasker og en signalpistol. Under selve operationen blev ikke en eneste mand såret. En løbssprængning i en af minekasterne havde imidlertid kostet Minen-Werfer-Kompanie 406 4 døde og 4 sårede.

Under den engelske gengældelsesild i løbet af formiddagen den 23. december 1916 mistede 4. Kompanie 2 mand, 1. Kompanie 4 mand. Desuden blev 5 mand såret.

Juleaften 1916 befalede Brigaden forhøjet beredskab. Hele Regimentet forblev i stilling. Det forblev imidlertid roligt.

Kompagnierne fejrede den tredje krigsjul med den alvor og stilhed, som situationen krævede.

Også **nytår 1916**, hvor Hptm. *Peters* overtog I. Bataillon, var der beordret forhøjet beredskab. Også denne gang forløb alt, bortset fra det sædvanlige nytårsskyderi, roligt.

Stillingsbesættelse den 1. januar 1917

Rgts-Kommandør: Major v. Schuckmann
Rgts-Adjudant: Ltn. Maas
Rgts-Læge: Stabsarzt Dr. Wittern
Store Bagage: Ltn Stolterfoth
M.G.-Officer: Oberltn. Schierning

I. Bataillon:
Btls.-Kommandør: Hptm. Peters
Btls.-Adjudant: Ltn. Maus.
Btls.-Læge: Ass.Arzt Dr. Metzmacher
Forplejnings-officer: Ltn. Dietrich
Observations-officer: Ltn. Wagner
Intendant: Zahlmeister Windisch

1. Kompanie:
Komp.Führer: Ltn. Krancke
Ltn. Bandmann
Offz.Stellv. Speck
Offz.Stellv. Bacmeister

2. Kompanie:
Komp.Führer: Ltn Klüver
Ltn. Schewe
Ltn. Spillner
Offz.Stellv. Peters

3. Kompanie:
Komp.Führer: Ltn. Schnell
Ltn. Gehrke
Offz.Stellv. Witte

4. Kompanie:
Komp.Führer: Ltn. Fassbender
Ltn. Carlberg
Offz.Stellv. Gründel
Offz.Stellv. Schwientek

1. M.G.K.:
Komp.Führer: Oberltn. Schierning
Ltn. Hahne

II. Bataillon:
Btls.-Kommandør: Hptm. Koller
Btls.-Adjudant: Ltn. Iwersen
Btls.-Læge: Ass.Arzt Dr. Dr. Ratsch

5. Kompanie:
Komp.Führer: Ltn. Franzen
Ltn. Eylmann

6. Kompanie:
Komp.Führer: Ltn. Schulz
Ltn. Steinert

7. Kompanie:
Komp.Führer: Ltn. Poggenklass
Ltn. Mommsen
Ltn. Hermannes
Ltn. Reh
Offz.Stellv. Paulsen

8. Kompanie:
Komp.Führer: Ltn. Köppen)
Offz.Stellv. Flach

2. M.G.K.:
Ltn. Lühning
Ltn. Sauermann

III. Bataillon:
Btls.-Kommandør: Hptm. v. Pavel
Btls.-Adjudant: Ltn. Beuschausen
Btls.-Læge: Stabsarzt Dr. Pansch
Ass.Arzt Dr. Geis
Ass.Arzt Dr. Metzmacher
Intendant: Zahlmeister Ehrcke

9. Kompanie:
Komp.Führer: Ltn. Bersemann
Ltn. Meyer, Walter
Ltn. Baumeister
Ltn. Bargfeldt

10. Kompanie:
Komp.Führer: Ltn Kossmale
Ltn. Bruhn
Ltn. Oppel

11. Kompanie:
Komp.Führer: Ltn. Theden
Ltn. Gehrke
Offz.Stellv. Witte

12. Kompanie:
Komp.Führer: Ltn. Probst
Ltn. Hamer
Offz.Stellv. Peters

3. M.G.K.
Komp.Fører: Obltn. Gross
Ltn. Bandelow

Få dage inde i året 1917, den 6. 1. kom endnu 58 mand personelerstatning, den 21. 1. yderligere 100 og den 7. 2. på ny 42 mand. Det nye år begyndte med stærk frost, der varede ind i februar. Så ønskværdigt det måtte være, når man på den ene side endeligt kunne gå tørskoet gennem stillingen, gjorde manglen på opvarmning det på den anden side meget ubehageligt. De mange sække trækul var slet ikke tilstrækkelig, og det krævede en udtrykkelig ordre for at forhindre, at træ bestemt til udbygning af stillingen, ikke forsvandt i kakkelovnene.

Til generne fra kulden kom også den fjendtlige artilleri- og minekasterild. Til alt overflod var risikoen for fjendtlige overfald øget, da Yser-Ypres kanalen var frosset til. Minekasterne måtte tit lægge deres ild over kanalen for at forhindre, at den ikke frøs alt for hårdt. Fjendens artilleri- og mineild, som i de klare vinterdage særligt godt kunne ledes af observatører, forstyrredes os gevaldigt. Langsom, planmæssig skydning mod de kun dårligt beskyttende dækninger og opkastede grave vekslede med korte og længere ildoverfald med tunge våben. En sådan "rolig dag" foran Boesinghe og Het Sas kunne eksempelvis være **9.2. 1917** mellem kl. 1000 og 1700, hvor – foruden den sædvanlige tildeling af miner mod den forreste linje - til sammen 280 schrapnells ramte beredskabsstillingen. Med denne ild forsøgte Tommy at forstyrre oprydnings- og udbygningsarbejdet, som var blevet nødvendigt på grund af et ildoverfald fire dage tidligere. Hundrede af flaskeminer, torpedoer, geværgranater og granater af alle kalibre havde forvandlet stillingen til et månelandskab. "Den består nu kun af en række af granatkratere". Trafik i og til og fra stillingen var umulig. Alle tilgangsveje var styrtet sammen.

Nøden var så stor, ilden så uudholdelig, at jeg umiddelbart måtte henvende mig til Divisionens Generalstabsofficer og anmode om assistance.

Vores tiltro til en rettidig støtte fra vores søstervåben er rystet. Mine kompagniførere var oprørte over at de med deres kompagnier så længe måtte være udsat for den fjendtlige artilleri- og minekasterild - - - "

Sådan lød meldingen fra den i mellemtiden til major udnævnte kommandør for II. Bataillon, *Koller*, til hans Regts.-Kommandør, Major *v. Schuckmann*. Selvom dette øjeblikkeligt blev meldt videre til højre myndighed, skete intet. Englænderne kunne uhindret fortsætte deres artilleriild. Omfanget af denne og virkningen på troppernes moral kendetegnede denne og alle øvrige meldinger fra Major *Koller*, men samtidig også en kontrast til *Kollers* øvrige egenskaber.

Han meddelte den **20. 2. 1917** til Division:

1. Fjenden bliver, da han næsten aldrig kommer under ild fra vores artilleri, hele tiden dristigere, hele tiden mere selvsikker. Han må hele tiden blive mere bevist om hans udprægede overlegenhed. Da han kun i uvæsentlig grad forstyrres af os, kan han roligt og med eftertryk udbygge sine stillinger.
2. I modsætning hertil må vores infanteri dag og nat mere beherskes af en følelses af, at vi er fjenden underlegen. Tilsyneladende kan man kun her ved tropperne skabe sig den rigtige forestilling, hvor man selv oplever det hele. *Jeg tror, at alt virker anderledes på afstand*. (Elegant og alligevel sagt ganske tydeligt! Forfatterens ord)

   Vi har hidtil troet på, at vi havde ret til at blive aflastet og støttet af vores artilleri. Vi er imidlertid dag og nat forsvarsløs prisgivet de fjendtlige ildoverfald.

   Jeg anser den nuværende tilstand uholdbar, den er meget egnet til dybt at ryste folks moral. Vores erstatninger er meget kummerlige og dårligt krigsmæssigt uddannet, og vi må beskæftige os meget med dem. Den fjendtlige artilleriild mørbanker infanteriet og svækker deres modstandskraft. Der må allerede være indtrådt en formindsket ydeevne i planlagte operationer og alvorlige kamphandlinger.
3. Alle vore anlæg bliver uafladeligt og hele tiden på ny så stærkt ødelagte eller beskadiget, at vi trods største flid i overskuelig tid ikke vil være i stand til igen at gøre dem brugbare.

   Alle drænanlæg er ødelagt. Pumpeanlæg kan ikke virke. Hvad der ligger foran os, når først frosten helt forsvinder fra jorden, eller efter flere dages regn, beviste i går en eftermiddag med regn. Jeg er ingen mulighed for igen at bringe drænanlæggene i anvendelig stand, hvis ikke det fjendtlige artilleris virksomhed kan begrænses.
4. Det har allerede i 48 timer ikke været muligt at bringe hindrematerialer og andre byggematerialer frem, da feltbanen dagligt beskadiges kraftigt, og feltbanen på grund af de uregelmæssige, men hele natten gentagne ildoverfald mod Divisionsskoven, ikke kan anvendes gennem denne.

   Også forplejning må nu bringes frem gennem gravene.

   Arbejdet i mellemterrænet kommer overhovedet ikke videre.

   Heller ikke jernbanen har kunnet anvendes de sidste to dage, da parkområderne langs jernbanelinjen i særlig grad beskydes. Folkene i Bau- og beredskabskompagnierne kan ofte ikke påbegynde deres arbejde eller må indstille før tiden. Til den anvendte tid og arbejdskraft, til den udfordring, folkene udsættes for under arbejdet og erkendelsen af, at de med deres arbejde opnår så lidt, og hele tiden må begynde forfra på et udsigtsløst arbejde, bedøver folkene.

   Man kan næppe forsvarer, overhovedet at lade dem arbejde i terrænet, der kontinuerligt overalt ligger under ildoverfald.
5. For mange kompagnier varer dette yderst anspændte, anstrengende arbejde i 15 dage, hvorefter der kun følger 3 hviledage. Denne anspændelse virker desto mere trykkende, da folkene ved, at Pionererne kun behøver at arbejde hver anden dag. Kamptanken, den offensive ånd, lider åbenbart under disse tilstande. Vi må komme til den anskuelse, at artilleriet ikke må skyde at frygt for tab. Og vi kan ikke forsvarer os mod den fjendtlige artilleriild.

   Hvis disse øjeblikkelige tilstande komme til at vare i en længere periode, vil der til den forestående afgørelse hverken forefindes godt udbyggede stillinger eller godt udhvilede, kampparate tropper.

Sign. Koller.

Disse ord fra en bataljonskommandør, som bekymrede sig for sine underlagte soldater, indeholdt en hård anklage mod vores artilleri. Vi måtte jo dengang med rette tro, at artilleriets svigt var funderet i de grunde, Major Koller omtalte i sin melding. I dag ved vi, hvorfor artilleriet dengang ikke skød, ikke kunne skyde, ja ikke måtte skyde. I januar 1917 måtte man i Tyskland konstatere den første strejke blandt ammunitionsarbejderne, ligesom man så de første revolutionære tiltag i Marinen. Følgerne af disse strejker viste sig øjeblikkeligt i ordre til ratio-

nering af artilleriammunitionen. Disse begivenheder viste imidlertid tydeligt for vore øjne, hvad det betyder, når tyskere uden ære og pligtfølelse på et tidspunkt af højeste national nød og trængsel, falder de kæmpende tropper i ryggen.

På den måde var stillingen egentlig dag for dag blevet mere og mere ubehagelig. Det var derfor med glæde modtaget, da i første omgang "lokumsrygter" – eller "skydebane-patroler", som folkene ved den Store Bagage kaldte dem, ville vide, at Regimentet meget snart ville blive afløst. Erfaringsmæssigt talte disse rygere sandhed, da folkene ved den Store Bagage tilsyneladende havde gode forbindelser til H.M. høje hovedkvarter. Og ganske rigtigt! Om **natten 27. til 28.** henholdsvis **28. 2. til 1. 3. 1917** blev bataljonerne afløst i stillingerne, hvor de fire måneders indsats havde kostet dem 49 kammerater.

Grænsebevogtning langs den belgisk-hollandske grænse

(1.-25.3.1917)

I løbet af den **1. 3. 1917** nåede bataljonerne deres indkvarteringer, hvor de skulle komme til kræfter og forberede sig til nye gerninger. Regimentsstab og I. Bataillon lå i Zwevezeele – Hille, II. Bataillon i Wingene. Af III. Bataillon lå 9. og 10. Kompanie i Eeghem og 11. og 12. Kompanie i Pitthem.

Mens 11. Kompanie lå i gode borgerkvarterer, lod indkvarteringen for 9., 10. og 12. Kompanie meget tilbage at ønske. 9. og 10. Kompanie lå i små, lave rum, 12. Kompanie med to delinger i en stor sal på et kloster, resten i tomme lejligheder.

II. Bataljon havde vundet i lotteriet. Den største del af mandskabet lå i borgerkvarter og havde "rigtige" senge, så man efter 4 måneder endeligt om natten rigtig kunne klæde sig af. Hvor der virkeligt manglede noget, sørgede adjudanten for Etapekommandanturen, Oberltn. *Sanquinetto*, for sit regiment, som han i august var rykket i felten med indtil han ved Bailly blev hårdt såret.

I. Btl. lå ligeledes næsten udelukkende i borgerkvarter. Hvor dette ikke var tilfældet, blev kvarterne hurtigt udbygget og gjort beboelig med hjemlig hygge.

I de to første dage havde kompagnierne fuldstændig ro for i første omgang at få sat enge sager i orden. Herefter begyndte langsomt eksercitsen og uddannelsen. March- og kampøvelser, underfører uddannelse i særlige kurser, specialuddannelse af stødtropper, uddannelse på minekastere og l.M.G., i lyssignal tjeneste vekslede mellem hinanden.

Musikerne øvede sig i vintertjenste. Gevær og gasmaske blev indgående indøvet og afprøvet. Undervisning, appeller og gymnastik afløste hinanden. På interimistiske skydebaner blev der eksercermæssigt skudt med gevær og l.M.G. Taktiske øvelser i bataljons og endda i Regimentsramme, blev gennemført i Ronne Bosschen og Monke Bosschen, til tider under medvirken af infanterifly. Denne gang blev der gerne ekserceret. Man havde sovet god om natten, og var der noget skønnere end med en frisk marchsang at marcherer ind i den dejlige formiddag?

De sidste eftermiddagstimer havde man for sig selv. Da sad man hos sin kvarterværtinde som i fredstid under øvelser, og hjalp hende med husholdningen eller pjankede med **filia hospitalis** [studenterlatin: værtens datter]. Eller man gik om aftenen en tur i landsbyen. Befolkningen – alle flamlændere – var jo alle overordentlig venlige og imødekommende.

Om søndagen kørte mange til Brügge, Ostende eller Gent for at få luftforandring på boulevarderne. Naturelskere gennemstrejfede Monke Boschen. Jagtelskere tog deres bøsse og søgte efter muligheden for en hjemlig og stille kostforbedring. Ja, selv de *etatsmæssige,* som normalt ikke rørte ved et gevær, da de jo kunne gå af, snurrede deres overskæg og og gik som jægersmand ind Monke Boschen. En af disse etatsmæssige søndagsjægere drog også af sted en eftermiddag for at skaffe sig selv og de øvrige befalingsmænd i kompagniet en søndagssteg. Heldet var også med ham, for da han i Monke Boschen passerede Oundank slottet, kom en harre løbende forbi ham, fik medlidenhed med den etatsmæssige og lod sig slå ihjel med et præcist bladskud. Med brystet skudt frem af stolthed, gik den etatsmæssige frem for at hente sit bytte. Så dukkede som lyn fra en klar himmel Regts.-Kommandør, Major v. Schuckmann op fra et brandbælte. Hvad der nu skete, vil jeg helst springe over. Regimentskommandøren havde ganske vist *heller ikke* noget jagttegn, men havde imidlertid den forbandede pligt og ansvar, som århundreder af afprøvede soldatermæssige grundregler havde givet den nødvendige gyldighed. En af disse militære grundregler er, at jo flere penge man tjener, jo flere spørgsmål kan man tillade sig at stille, og da ubestridt en Rgts.-Kommandør tjener mere end en Etatsmæssig, var det altså kun efter gammel militær skik, når den Etatsmæssige på stedet modtog "tre dage", og at **corpus delicti** som bevis vandrede i Stabskøkkenet. Hr. Etatsmæssige, der med et elegant bladskud havde nedlagt haren, var nu målløs, og gik hjem (næsten på samme måde, som Jeno's hund i Boesinghe bunkeren), og havde tilsyneladende næste dag lejlighed til i et stille kammer, hvis vinduer var blændet med avissider for at give ham indtryk af en celle, at spekulerer på hvilket sammenhæng der er mellem harejagt og tildeling af "3 dages mild". Udelukkende for at undgå en forkert udlægning må jeg her anføre, at Feldwebel Schäfer (1. Kompanie) under hans *øvrige* jagter i Gent og Brüssel blev kronet med succes!) - - -

Men som alt andet har en ende, gik også disse hviledage efter tre uger til ende. Den blev kronet med en sportsfest i de sidste dage, der på alle måder gik fremragende. Ulykkeligvis skete der under forløbet et uheld. En af deltagerne kom til skade ved et sammenstød og måtte med ambulance køres på lazaret.

Den **25. 3. 1917** kørte II. Btl. med jernbane igen til Hooglede. III. Btl, der ligeledes denne dag omkring kl. 1600 kørte af sted, indtog samme aften den beredskabsstilling, den havde forladt tre uger tidligere mellem Het

Sas og Boesinghe. Næste dag, (**26. 3**.) blev også I. Btl. transporteret afsted, og afløste samme aften I/L.35 i forreste linje.

Regimentskommandør Major *v. Schuckmann* havde netop den **27.3.** overtaget kommandoen over afsnittet da et forkommando fra RIR 65 meldt sig til afløsning af den netop indsatte RIR 84. Den **29.3.** blev I. Btl. afløst af I/R.65 og blev **30.3.** indkvarteret i Pitthem. II. Btl. var dagen før marcheret til Meulebeke. III. Btl blev om natten **31. 3 til 1.4. 1917** afløst i sin stilling og rykkede til Roulers, hvortil også regimentets stab nåede i løbet af den 1.4.

Bataljonerne anvendte den **2.4.** til at forberede en *afmarch til 6. Armee område*.

Påskeslag ved Arras
(Monchy, Héninel)

(8.-14.4.1917)

Stillingsbesættelse under Påskeslaget 1917

Regiments-Kommandør: Major v. Schuckmann
Regiments-Adjudant: Ltn. Maas

I. Bataillon:
Btls.-Kommandeør: Hauptmann Peters
Btls.-Adjudant: Ltn. Maus
Btls.-Læge: Stabsarzt Dr. Pansch
Ass.Arzt Geis
Forplejningsofficer: Ltn Diedrich
Observationsofficer: Ltn. Hans Wagner
Btls.Intendant: Zahlmstr. Windisch.

1. Kompanie:
Komp.Führer: Ltn. Hardow †
Ltn. Krancke °
Ltn. Popper (til 4. Komp.)
Offz.Stellv. Speck

2. Kompanie:
Komp.Führer: Ltn Klüver
Ltn. Schewe
Ltn. Spillner

3. Kompanie:
Komp.Führer: Ltn. Schnell †
Ltn. Gehrke °
Ltn. Bandmann
Offz.Stellv. Witte

4. Kompanie:
Komp.Führer: Ltn. Fassbender
Ltn. Carlberg
Ltn. Kirchke
Offz.Stellv. Gründel
Offz.Stellv. Schwientek °

1. M.G.K.:
Komp.Führer: Ltn. Mengis
Ltn. Hahne
Ltn. Bandelow

II. Bataillon (ufuldstændig)**:**
Btls.-Kommandør: Hptm. Koller †
Hptm. Banning (fra 13.4.17)
Btls.-Adjudant: Ltn. Iwersen

5. Kompanie:
Komp.Führer: Ltn. Mommsen †
Ltn. Hjort °

6. Kompanie:
Komp.Führer: Ltn. Schulz
Ltn. de Beaulieu °

7. Kompanie:
Komp.Führer: Ltn. Poggenklass °
Ltn. Rolff

8. Kompanie:
Komp.Führer: Ltn. Jarmatz
Ltn. Bummerstedt †

2. M.G.K.:

III. Bataillon:
Btls.-Kommandør: Hptm. v. Pavel
Btls.-Adjudant: Ltn. Beuschausen
Forplejningsofficer: Ltn. Weinhausen
Btls.-Læge: Ass.Arzt Dr. Metzmacher
Observationsofficer: Ltn. Bruhn
Intendant: Zahlmeister Ehrke
M.W. Offz.d.Btls.; Fw.Ltn. Hühne

9. Kompanie:
Komp.Führer: Ltn. Bersemann
Ltn. Bargfeldt
Ltn. Klapproth
Ltn. Meyer (Walter) °

10. Kompanie:
Komp.Führer: Ltn Theden
Ltn. Fickel
Ltn. Baurmeister

11. Kompanie:
Komp.Führer: Ltn. Gregersen
Ltn. Heinrichsen †
Ltn. NUmohr †

12. Kompanie:
Komp.Führer: Ltn. Probst
Ltn. Hamer
Offz.Stellv. Peters

3. M.G.K.
Komp.Fører: Obltn. Gross
Ltn. Nagel

”Vestfronten synes at ville træde ud af dens dødvande. Tegnene på aktiviteter bliver flere og varsler begivenheder, som man med største fortrøstning imødeser!” - - -

Som på sportspladsen et signal bebuder begyndelsen på en sportskamp, måtte et offentliggjort notat fra en rigsdagssamling i Paris den 9. marts 1917 anses som signal til den kommende kamp, ikke kun for de franske patrioter og skatteydere, men for den samlede opmærksomme verden. De store offensiver i året 1916 var druknet i blod og jern, og senere i efteråret i pløre og mudder. Det tyske fredstilbud fra december 1916 var blevet modtaget med hånlatter fra modstanderne. Hvordan kunne det også blive anderledes? Den for Tyskland ulykkelige afslutning på slaget ved Verdun havde betydet opgivelse af næsten alle de resultater, der var opnået i de månedlange, yderst blodige kampe. Samtidig havde det placeret den franske general Nivelle, der i slutningen af 1916 havde afløst Joffre, både hos egne landsmænd og i de allierede fjendtlige stater, i et strålende lys. Nivelles plan gik ud på, at angribe den stivnede vinterfront på begge sider af Somme med engelske og franske enheder, mens der samtidig skulle følge et rent fransk angreb i syd på fronten Soissons-Reims. Disse to angreb måtte endeligt bringe den savnede succes og dermed bringe den tyske front til vaklen.

Alt var forberedt og færdig til mindste detalje. På fransk side så man – endnu engang – på ”de kommende begivenheder med største fortrøstning”, som hine notat fra 9.3. 1917 udtrykte det. Det kunne man også på fjendens side. Mennesker og materialer stod dem tilsyneladende til rådighed i uendelige mængder. Alle hjælpekilder stod åbne for dem.

Anderledes så det ud hos os! Den regning, de berørte myndigheder opstillede i slutningen af året 1916, krævede bydende største sparsommelighed både med menneskeliv og med materialer. Denne kendsgerning foranledigede derfor den Øverste Hærledelse til en forholdsregel, som de kun kunne gennemfører i tillid til troppernes indsats, og ikke mindre accept og ubetinget sammenhold på hjemmefronten: til ”Alberich” operationen.

På en linje nogenlunde Arras – St.Quentin – Laffaux var der i vintermånederne etableret en ny stilling - Siegfried-Stillingen - som fjernede de for det forestående fjendtlige angreb mest sårbare, fremspringende frontafsnit nord og syd for Somme slagmarkerne, og fjernede den af 18. Res. Division kun alt for kendte bue om Noyon. Den store fordel ved denne Siegfried-Stilling lå imidlertid deri, at den forkortede fronten med omkring 70 km, og derved frigjorde 10 divisioner – et forhold, der for de kommende kampe ikke kan vurderes højt nok.

Fra tysk side var befæstningen af denne nye stilling forberedt i mindste detalje, og da hine startsignal lød fra Paris, begyndte få dage senere, **16. 3. 1917**, rømningen af de fremspringende frontafsnit og besættelsen af Siegfried-Stillingen.

Som franskmændene opdagede den planmæssige tilbagetrækning, må fortrøstningen til ”de kommende begivenheder” ikke steget voldsomt. Var Nivelles planer mellem Arras og Laffaux-hjørnet ikke foreløbig blevet til det rene vand? Området mellem den hidtidige og den nye befæstede stilling var planmæssigt blevet ødelagt, intet hus var blevet stående, der kunne tjene til underbringelse, intet træ, ingen busk, der kunne tjene det fjendtlige artilleri til måludpegning.

Imidlertid justerede Nivelle blot sine planer. Ufortøvet trak han sine angrebsdivisioner ud af fronten Compiègne – Bapaume og indsatte dem på fløjene af fronten, mens englænderne i rummet mellem Givenchy-en-Gohelle og Arras og syd herfor, forberedte sig på angreb.

Hyppigere fjendtlige opklarings fremstød og planmæssige, hele tiden kraftigere artilleribeskydninger, og nye hidtil ikke erkendte artilleribatterier, viste i sidste halvdel af marts 1917, at et fjendtligt angreb var forestående.

Den Øverste Hærledelse fandt det derfor nødvendigt, at trække de forsvarsdivisioner, der var udpeget til at opfange det fjendtlige fremstød, nærmere og lægge dem i beredskab bag fronten.

Den **27. 2. 1917** fik Regimentet, der først 3-4 dage tidligere havde besat sit nye afsnit langs Yser-Ypres Kanalen mellem Het Sas og Boesinghe, befaling om, at det skulle afløses af enheder fra 208 Inf. Div., da da IX. Res. korps skulle klargøre til anden anvendelse. Allerede samme dag ankom et forkommando fra RIR 65. Afløsningen blev gennemført uden episoder. I/R.84, som lå i forreste linje, blev om aftenen den **29. 3. 17** afløst af I/R.65 og gik i kvarter i Hooglede.

II/R.84 (i hvil) blev kort efter midnat (28./29. 3.) med to feltbane tog indladet i Hooglede og over Roulers kørt til Aredoye, hvorfra den marcherede til Meulebeke, hvor bataljonen gik i middelmådige kvarterer.

Mens III/R.84 den følgende dag (30.3.) endnu lå som beredskab i Lager Strombeck, blev I/R.84 mellem kl. 8 og 9 indladet i Poelcappelle for at blive transporteret til Pitthem, hvor den gik i borgerkvarter.

Om natten **31.3 til 1.4.1917** blev endeligt også III/R.84 i Lager Strombeck afløst af III/R.65. Den marcherede i løbet af formiddagen til Westroosebeke og nåede herfra med feltbane til Roulers, hvor kompagnierne blev lagt i massekvarter.

I løbet af dagen nåede også Regimentets stab frem til Roulers. Bataljonerne anvendt de få timer i hvil til at bringe våben og udrustning i orden.

Palmesøndag! (**1. 4. 1917**). Alvorlige tanker var det, der denne dag bevægede soldaterne under IX. Res. korps. Hos mange en kammerat gik tankerne hjemad til den havombruste hjemstavn, hvor muligt i formiddagstimerne på denne triste Palmesøndag, hans søn eller datter ved alteret i den hjemlige kirke som konfirmand knælede i stille forbøn til den Almægtige om, at hans far igen sund og rask måtte vende hjem til sine pårørende.

Andre fik under feltgudstjenester for begge trosretninger kraft og tillid til de kommende kampe.

Palmesøndag! Begyndelse på passionstiden, lidelsestiden! Hvad ville den bringe, når brydekampen begyndte? Bliver også din vej, de kommende uger, en lidelsens vej? Vil som Kristi offerdød, også din egen offerdød for det tyske folk ligge for ende af vejen, som kroning på dit virke? Eller vil du endnu engang være forskånet for den skæbne? Udsigten herfor var ringe. Det var ikke længere den frisk-muntre krig fra 1914. Det var ikke længere med vejende faner og etandarter, ikke mere den ærlige, frie mandekamp. Materiel – det var vores store modstander. I alle størrelser og vægtklasser falder det ned over os med brøl og brag. I magtløst raseri måtte den tyske soldat under det foregående års kampe ved Verdun og Somme på egen krop mærke, hvad det hedder at blive udsat for en hel verdens råstoffer.

Den gang formede der sig derude i storkampens dage en ny type af tysk soldat. Under mundingsild fra haubitser, under den hede stråle fra flammekastere, voksede og formedes

den tyske frontsoldat

som vil leve i tusind år. Ansigtet under stålhjelmen var stenhårdt, øjne, der endnu i 1915 strålede, kikkede alvorlig. De havde måttet se så megen elendighed, så megen grusomhed. Den feldgrå jakke var revet i stykker, beskidt og dækket af Somme engenes eller Flanderns mudder. Men ét var blevet tilbage til den tyske soldat:

kærligheden til sit folk og fædreland.

Parret med den anden til natur blevne pligtroskab, gav det ham kraften, også under de forandrede kampforhold, fortsat at stå som mand. Om han kæmpede i graven sammen med sit kompagni, lå alene fremme i en lyttepost, eller i kampens hede alene eller med et par kammerater forsvarede sin stilling: han vidste, hvad det drejede sig om i denne kamp. Over hans gøren og laden stod de usynlige ord, som i august 1914 blev sendt hjem fra besætningen på Kiautschou [tyske besiddelse i Kina]: ”indestår for udførelse af pligten til det yderste!”

Det var måske de tanker, der gik gennem hovederne på en kammerat, som han benyttede de få fritimer, han endnu havde, til at gå en runde i haven til hans indkvartering for at glæde sig over den vågnende natur. Måske stod han også ved musikkorpset på torvet, som under deres aktive dirigent, Vzfdw. *Speck* (Hannes), med dens muntre toner, bortjagede alle begyndende dårlige stemninger.

Måske var også Hannes Speck til tider ærgerlig, når under marcher fra marchkolonnerne igen og igen kom opfordringer til regimentets ”kendingsmelodi” ”O, Hannes, wat’n Hoot!”. Når han til sidst ikke kunne andet og spillede melodien, istemte alle i regimentet – mere højlydt end kønt – O, Hannes, wat’n Hoot!

Vi takker jer, vores kammerater fra musikken, der ved så mange kærlige lejligheder rev os ud af krigens virkelighed ved tonernes rige. Det var dog ikke kun marchmusik og slagere, som i tilbød os! Jeg tænker her på Ungarsk Rapsodi Nr. 2, som i en dag lod os høre!

Palmesøndag led mod enden uden at befalinger fra højere myndigheder havde forstyrret Regimentets ro. Om morgenen den **2. 4. 1917** indløb imidlertid befalingen, at enhederne under 18. Res.Div. straks skulle bryde op for at blive indsat i *rummet sydøst for Arras*.

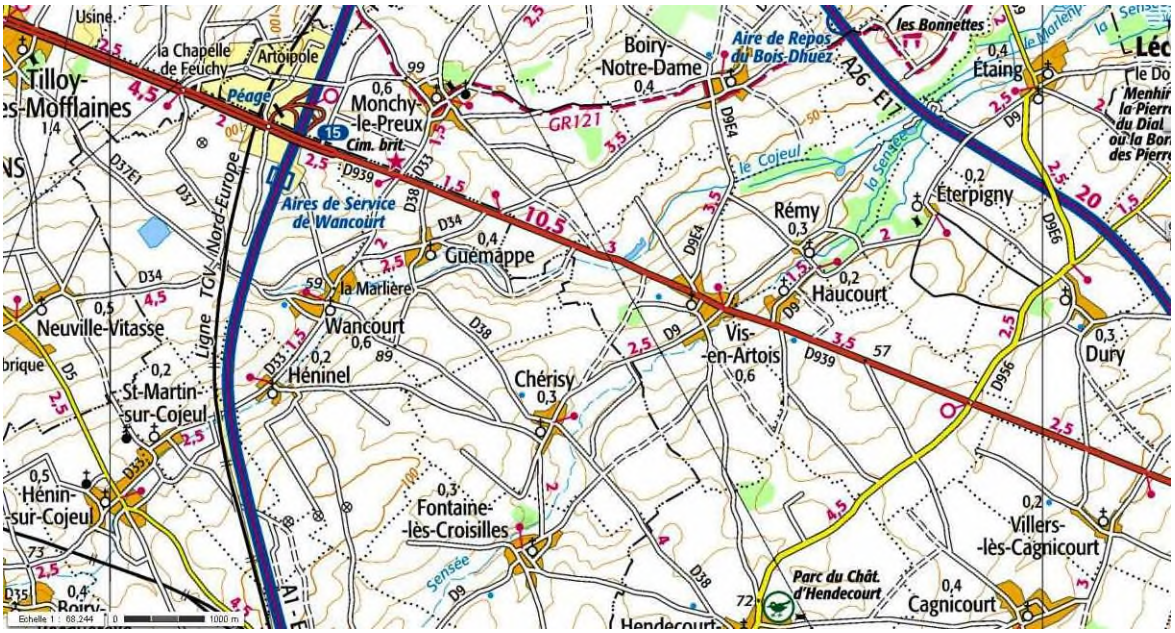
De sidste forberedelser blev truffet til aftransport til 6. Armee. Ammunition og nødrationer [eisener portionen] blev udleveret eller suppleret.

Tirsdag **(3. 4. 1917**) forlod Rgts.-Stab med jernbanen Roulers og blev bragt til Douai. Til fods fortsatte staben til Lecluse, hvor den gik i kvarter.

I/R.84 forlod om aftenen kl. 2200 Pitthem med jernbane og nåede over Roulers, Kortryk, Lille, Douai banegården i Vitry-en-Artois, hvor den, uden 4. Kompanie, der forblev i Tortequenne, marcherede videre for omkring 1030 den 4.4. 1917 at nå Lecluse.

II/R.84 forlod **4. 4. 1917** kl. 0115 banegården i Meulebeke for omkring kl. 0700 ligeledes at få Vitry-en-Artois. Stab II. og 6. Kompanie gik i kvarter i Remy, mens 5., 7. og 8. Kompanie blev underbragt i sukkerfabrikken St. Rohart og i Bis.

III/R.84 forlod Roulers den 4.4. kl. 0700 og nåede med jernbane omkring 1230 Biache-St.Vaast. Herfra marcherede bataljonen over Hamblain, Etaing til Eterpigny, hvor 9., 10. og 3. MGK blev, mens Stab, 11. og 12. Kompanie marcherede videre til Hancourt.

Alle tre bataljoner var dårligt indkvarteret. Eksempelvis havde 11. Kompanie to delinger i kirken og en deling på skolens loft. Nærheden af et storkampsområde viste sig med en høj belægning af landsbyerne med tropper og kolonner af enhver art.

Allerede om aftenen denne 4. 4. 1917 indgik til Regimentet befalingen om indsættelse.

Der var én, der ikke kunne afvente dette, den gamle huggert Major *Koller*. Han kunne denne eftermiddag ikke udholde sit kvarter. Han begav sig derfor med officererne fra sin II. Bataillon af sted for at orienterer sig i terrænet mellem Fontaine og Héninel, hvor den formentlig ville blive indsat. Hans initiativ var ikke helt forgæves, da indsatsbefalingen for R. 84 betød en afløsning af RIR 99 i afsnit 1-3 i Siegfried-Stillingen, umiddelbar syd for Héninel.

Om morgenen den følgende dag (Skærtorsdag, **5. 4. 1917**) gik Rgts.-Kommandør, major *v. Schuckmann* og kommandøren for II/R.84, Major *Koller* med officerer fra deres stabe frem for at orienterer sig om det tildelte afsnit.

De begav sig først til Højde 92, 1 km syd for Guemappe, for først helt generelt at orienterer sig i terrænet. Denne bakke, hvorpå der stod et gammelt tårn (Fasbänder-tårn) var på grund af dens højde i forhold til det omkringliggende terræn, meget velegnet til formålet.

De kikkede først bagud mod det område, hvorfra de var kommet. Foran dem, omkring 2 km væk, gik det brede bånd med den fuldstændig ubeskadigede hovedvej Cambrai – Arras fra sydøst mod nordvest. Uvilkårligt blev begge de kommandører mindet om det første Somme slag. Også denne gang så man fra Butte de Warlencourt den ganske vist modsat gående hovedvej mellem Bapaume og Albert, en af Frankrigs ejendommeligheder.

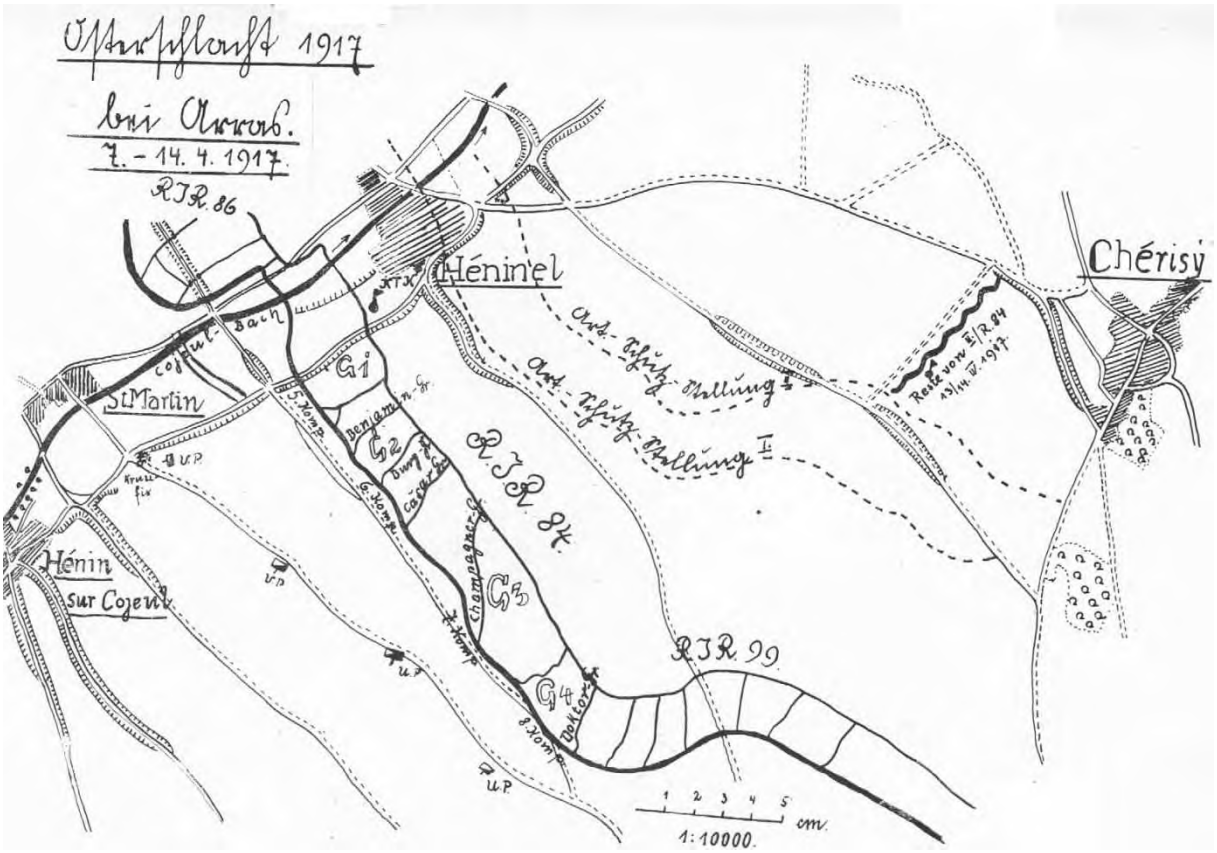
Major v. Schuckmann havde i mellemtiden bredt sit kort ud og vendte sig mod sine officerer:

”Mine herre, hvad I ser dernede ved den store vej, landsbyen der til venstre og højre for vejen, er Vis-en-Artois, hvor en del af vores II. Bataillon er placeret. Bagved ådalen – Sensée, hedder vandløbet – ligger tæt ved siden af hinanden Rémy og Hancourt. Bagved til højre den lille skov Eterpigny. Også Etaing længere tilbage, kan de se, mine Herre! Lécluse kam man imidlertid ikke se, da Højde 74 ligger foran. Og alligevel! Kik venligst: der til højre for Højde 74 kan man se en skorsten. Det er skorstenen på en fabrik i den sydlige udkant af Lécluse. *Maas*! Så vender han sig mod sin Regiments-adjudant – noter til videremelding: Det tårn skal væk! Der findes jo ikke bedre til retning af pjecerne hos kavalererne derovre!”

”Javel, Hr. Major!” svarer Ltn. *Maas*.

”Mine Herre” – fortsætter Major *v. Schuckmann* – ”terrænet for kompagnier og kolonners opmarch er i virkeligheden ikke særlig egnet. I den bevoksede Sensée-sænkning kan man i nødstilfælde komme nogenlunde skjult frem.

Kikker vi så langs den store vej. Den går NNV. Her i forgrunden, fabrikken ved vejen, det er sukkerfabrik Str. Rohart. Til højre herfor ser De en med enkelte piletræer kranset vandløb, der drejer til højre i en bue. Det er

Cojeul-vandløbet. Til venstre herfor en skråning, der for buen svinger mod højre. Det må være en ideel stilling for vores artilleri.

Vejen her foran vores tårn til landsbyen der foran – Guémappe – skærer den støre vej og ender omkring 800 – 1000 m videre i landsbyen Monchy-le-Preux. Denne landsby på Højde 122 bliver sikkert brændpunkt i det kommende slagsmål.

Der foran endnu en forbandet vindmølle bakke som forrige år ved Pozières.

Vi har nu set nok af bagterrænet. De kan fortsætte Køller, så de også kan gøre lidt gavn for deres løn.

Major *Koller*, der jo allerede havde været her eftermiddagen i forvejen, tænder hurtigt endnu en af sine cigarer og begynder så:

"Mine Herre! Begynder vi langs den store vej. Højderyggen, der går fra kirkegården Monchy mod syd til Guémappe på denne side landevejen, er "Guémappe-ryggen". Sænkningen foran er "Vindmølle-sænkningen". Den når næsten over vejen. I øvrige – gården lige til højre for Guémappe-vejen fra Boiry, hvor den skærer den store vej – det er "Hubertus-Ferme"

Følger vi nu den store vej videre mod Arras, ser vi i krydset mellem vejen Monchy-Wancourt og hovedvejen et lille hus, det såkaldte Zehner-hus. Omkring 500 meter foran ser De fire huse lyse op. Det er det såkaldte *Hvide hus*.

Jeg ville blot ønske, at det var Mr. Wilsons "Hvide Hus" på den anden side den store dam, for så var jeg gået ned og slået ham oven i hovedet!

Nå, spøg til side! Se derhen! Fra Hvide Hus går vejen videre op ad bakke, indtil den omkring 800 m på den anden side – i parentes bemærket Højde 100 – hvor den forsvinder i en dal. De to popler derovre på bakken er et godt retningspunkt.

Sænkningen, der derovre parallelt med vejen fører tilbage mod Guémappe, er "Guémappe-sænkning", der mod syd i hele dens længde stiger mod *Wancourt-ryggen*. Mine Herre! Med en højdeforskel på op til 40 meter over en strækning på 3 km – eksempelvis fra Højde 100 her fremme til Wancourt – har Tommy alle muligheder for skjult for observation og ild at sno sig frem.

Mellem Wancourt og Héninel ser De Cojeul-åen. Den er vores højre regimentsgrænse. Umiddelbart på den anden side Héninel begynder vores stilling og strækker sig på højderyggen mod sydøst omkring 1800 – 2000 m

til bakken der borte – i øvrigt også igen: Højde 100 – hvor der ifølge kortet tidligere stod en i mellemtiden ødelagt mølle.

Også i vores afsnit letter terrænet modstanderens fremgang: eksempelvis sænkningen, som mod højre fører i retning af St. Martin-sur-Cojeul, og her umiddelbart foran os falder temmelig stejl mod Héninel-sur-Cojeul. Længere mod venstre ser De …."

"Koller", - afbrød hans Regiments-kommandør ham – "jeg tror, vi nu går frem til Rgt. 99. Her oppe har vi set tilstrækkeligt. Hvad mener De?" "Indforstået", svarede Major Koller, "Jeg vil bare gøre de Herre opmærksom på de to landsbyer bag venstre fløj af vores stilling. Den i baggrunden er Fontaine-les-Croissilles og længere tilbage – Maas! Lige her foran nede i sænkningen er Chérisy. Så! Færdig!! - - -

RIR 90 stilling, som Major *v. Schuckmann* og Major *Koller* nu opsøgte, havde følgende form:

Halvvejs mellem Héninel og St.Martin begyndte Sigfrieds-Stillingens forreste grav i generelt SSE retning. Omkring 150 – 200 m bag første, løb næsten parallel den anden linje. Stillingen var opdelt i fire afsnit: g^1, g^2, g^3 og g^4, hvoraf den første var omkring 550 m, de to næste 500 m og den sidste omkring 400 m lang.

Afsnit g^1 havde en forbindelsesgrav til 2. grav, g^2 havde tre: Benjamin, Burg og Cäsar, g^3 en skrå grav fra venstre fløj af kompagniafsnittet i første grav til højre fløj af samme afsnit i anden, og endeligt havde g^4 en på højre fløj og endnu en på venstre (Doktor-grav) fløj af kompagniet og dermed på Regimentet.

Den forreste grav (kampgrav) var overordentlig dyb, gennemsnitlig 3-4 meter, uden at der næsten overhovedet var anlagt skyttebanket eller skydepladser. Også opholdsgrav havde samme dybde. Herfra fik en 40 trins trappe ned i jorden, hvor der i 12 meters dybde i hele stillingens længde var anlagt dækningsrum med plads til 6 kompagnier.

Mens pigtrådshindringen mellem opholds og kampgrav kun delvist var færdig (de fleste steder var kun jernpælene skruet i jorden), var der foran kampgraven en dobbelt hindring. Den første – mod fjenden – var 16 m bred, meget tæt og allerede i stor grad ødelagt af beskydning, mens den også flere steder ødelagte anden hindring var betydelig lettere.

I kampgraven var der i regimentets afsnit i alt 15 *Mebus*. Dette var ***M**anscharfts-**E**isen-**B**eton-**U**nterständе* = mandskabs dækningsrum opført i jernbeton, der kunne yde 12-15 mand dækning. Disse *Mebus* skulle være forbundet med de underjordiske dækninger, hvilket var en fremragende ide. Desværre var det på tidspunktet kun blevet til den første spæde begyndelse på disse gange. Desuden havde disse *Mebus* en skæbnesvanger fejl: de var ikke tildækket til siderne, var synlige langt væk og udgjorde derfor et let mål for fjenden.

Hertil kom, at forbindelsesgravene mellem kamp- og opholdsgrav var helt utilstrækkelige. I modsætning gravene, der var overordentlig dybe, var forbindelsesgravene først lige påbegyndt og flere steder kun knædybe.

Selvom de kamperfarne frontsoldater øjeblikkeligt fandt påfaldende mangler ved Siegfried-Stilllingen, var det, der frembragte den største betænkelighed, at der overhovedet ikke førte forbindelsesgrave bagud fra op-

holdsgraven. Hvordan skulle forstærkninger i dagslys kunne nå frem i forreste linje, når de i det meget kuperede terræn måtte bringes frem over højderyggen mellem Wancourt og Cherisy?

Det er forståeligt, når Major *v.Schuckmann* og Major *Koller* med deres stabe ikke var alt for tilfreds, da de ved middagstid nåede tilbage til deres kvarterer. Der var ikke andre muligheder, end at gøre forsøget på efter muligheder, at udbedre disse mangler.

Om eftermiddagen denne 5. april 1917 orienterede Major Koller kompagni- og delingsførere i II. Bataillon, mens også III. Bataillons fører blev orienteret på stedet. Vejret gjorde disse orienteringsture behagelig, da det i modsætning til de sidste dages triste og våde vejr, endda ind i mellem med snevejr, denne dag var en rigtig forårsdag!

Efter en rolig nat begyndte den **6. 4. 1917**. Det grå, regnfulde vejr passede til en Langfredag. Mens I. og III. Btl. denne dag endnu kunne hvile ud i borgerkvarterer, forblev Major Koller ikke i sit kvarter. Med hans høje krav til det at være militær fører, var det ikke tilstrækkeligt for ham at orienterer kompagni- og delingsfører ud fra et kort. Han fik derfor om formiddagen frem i stillingen med II. Btls. førere, for her personligt at vise dem det kommende afsnit, og samtidig stille de enkelte kompagnier deres opgaver. Kl. 2100 kunne så bataljonens kompagnier fra Remy og Vis-en-Artois rykke frem og afløse RIR 99 kampbataljon. Selvom livlig fjendtlig artilleriild lå over opmarchvejene, forløb afløsningen relativ glat. Kun 8. Kompanie havde en hårdt såret. Kort efter midnat den **6./7. 4. 1917** havde II. Btls. besat sit afsnit. Placeringerne var som følger:

Kampgrav: g^1 ⅓ af 5. Komp., g^2: ⅓ af 6. Komp., g^3: ⅓ af 7. Komp.

Opholdsgrav: g^1: ⅔ af 5. Komp., g^2: ⅔ af 6. komp., g^3: ⅔ af 7. Komp.

8. Kompanie var opdelt i 3 delinger, der var fordelt på 5., 6. og 7. Kompanie og placeret i respektive kompagniers opholdsgrav.

Hvert af de tre kompagnier stillede af styrken i opholdsgraven en underofficerspost på højderne langs vejen St. Martin – Bullecourt. 5. Kompanies underofficerspost lå ved krucifikset i krydset mellem den nævnte vej og vejen mellem Héninel og Hénin. Denne oplevede en særlig overraskelse. Kort efter at have besat posten nåede en engelsk overløber frem til posten og overgav sig.

Den fjendtlige aktivitet var stort set til at holde ud. Det fjendtlige infanteri arbejdede sig endnu langsomt fremad. Fra tid til anden kunne man se fjenden grave sig ned sydøst for Hénin-s-C. Hans langtrækkende artilleri indskød sig langsomt, men i stadig kraftigere grad.

Om morgenen den **7. 4. 1917** viste det sig, at et kompagni fra RIR 99 ved en fejltagelse endnu ikke var blevet afløst. 8. Kompanie (Ltn. *Jarmatz*), der havde afgivet en deling til hvert af de øvrige kompagnier i II. Btl. fik derfor ordre til efter mørkefald af afløses RIR 99 i Afsnit g^4 med en deling i kamp- og de to øvrige i opholdsgraven.

I løbet af eftermiddagen flyttede Major v. Schuckmann med sin stab til Boiry-Notre Dame.

Ltn. *Spillner* (2. Kompanie) overtog posten som bykommandant i Bellonne, Ltn. *Kirschke* (4. Kompanie) i Estrées. Ltn. *Popper* flyttede fra 1. til 4. Kompanie.

Som dagen gryede denne 7. april kom der liv i alle regimentets kompagnier. I. Bataillon rykkede fra Lécluse og Tortequenne til Sailly-en-Ostrevent. Hvordan dette foregik, fremgår af en udførlig beretning som forfatteren til denne bog på ordre fra Regimentet den 27. april 1917 udfærdigede om Arras-slaget og som i dag ligger i regimentets arkiv. I uddrag skrev jeg:

> Mens i Lécluse belægningsgraden, og som følge heraf indkvarteringen, ikke netop kunne betegnes som "behagelige", forstærkedes disse forhold sig i vores nye indkvarteringsområde. Alle bare nogenlunde anvendelige rum, måtte det være et kammer, en hølade eller hestestald eller tilsvarende, var belagt med tropper. Dette ræs, trængsel og skubberi på gaderne! og så de mange udfordringer, som blev stillet bykommandanten. Den ene ville et, en anden noget andet! Her vil en have søm og brædder, fordi han angiveligt ikke havde tag over hovedet, en anden fandt en tildelt indkvartering allerede belagt. Det mest umulige bliver forlangt af bykommandanten. Arme den kommandant, der under disse forhold mister sin ro og overblik. Til hans ros skal det nævntes, at kommandanten i Sailly ikke alene bevarede roen, men også på hans egen måde, lod alle fremføre deres ærinde, og herefter med det samme finde en løsning, eller i det mindste love en afhjælpning, der så i de fleste tilfælde imidlertid udeblev. Alligevel c'est la guerre! - -

Vi frontsoldater anså so – måske nogle gange med urette – alle bykommandanter som halve "etapesvin". I dag, hvor vi har tilstrækkelig afstand til begivenhederne, og på grund af talrige beretninger kan fælde en retfærdig dom over vanskelighederne i genforsyningen, i forplejningen, kort sat i krigsforretningen bag fronten, kan vi frontsoldater igen forliges med bykommandanterne. De havde bestemt også deres byrder at bære på, specielt i landsbyerne umiddelbart bag fronten under storkamp! En ting står dog stadig uklar: hvorfor kunne vi den 14. 4. 1917, mens Chérisy blev skudt i stykker, på kommandantens kontor finde 50-60 natpotter? (tanker er toldfrie!) –

Omkring kl. 2100 (7.4.) nåede III/R.84 under dens kommandør, Hauptmann *v. Pavel* fra Eterpigny og Hancourt frem for at afløse Res. 99's beredskabsbataljon. Afløsningen skete under kun ringe beskydning.

Måske anså også de derovre, at det ville være en vanhelligelse af Påsken, hvis de sendte deres død og ødelæggende stålregn ned over os. Måske var det imidlertid kun stilhed før stormen?

III. Btls. afløsning var afsluttet kort efter midnat (**7./8. 4.**). Fra 5. kompagnis opholdsgrav førte en halvfærdig grav bagud mod kalkbakkerne ved Héninel, som *Ltn. Versemann* besatte med sin 9. Kompanie. 11. Kompanie (*Ltn. Gregersen*) lå i midt i graven, mens 12. Kompanie (*Ltn. Probst*) indtog venstre fløj på regimentets del af opholdsgraven. 10. Kompanie var placeret i Héninel. Her indsatte dens kompagnifører, *Ltn. Theden*, det i udbygning af artilleri beskyttelsesstillingen.

Til højre var der forbindelse til RIR 86 og til højre til RIR 99.

På dette sted skal placeringen af forsvarstropperne anføres.

I det område af 6. Armee (Generaloberst Frhr. v. *Falkenhausen*), hvor et engelsk angreb kunne komme på tale, var forsvaret fordelt på fire grupper:

Gruppe Loos: IV. AK under Genlt. v. *Kraewel*
Gruppe Souchez: VIII. RK (56 ID, 80 RD, 16 v.ID) under Gen.d.Inf. *Wichure*
Gruppe Vimy: I. b.RK (79 RD, 1 b. ID, 14 b. ID) under Gen.d.Inf. *Ritter von Fasbänder*.
Gruppe Arras: IX RK under Generelltn. *Dieffenbach* omfattende:
11. Inf.Div (Genlt. *v.Schöler*)
17. RD (Genmaj. *v. Reuter)*
18. RD (Genlt. *v. Mundt)*
220 ID (Genmaj. *V. Bassewitz)*
i rummet Arras – Croisilles.
Fra 12. 4. 1917 kom hertil yderligere:
Gruppe Quéant: XIV. RK (26. RD, 17 ID, 2. Garde-RD) under Genlt. *v. Moser*.

Påskesøndag (**8. 4. 1917**) begyndt med et herligt, solvarmt vejr. Hvis man bare kunne være gået sig en tur! En anstændig morgenøl, middag med en god steg på bordet! En god cigar også et eller andet sted hen, ligegyldigt hvor! Festligt klædte mennesker underholder dig glad og ubekymret, pludre og sladre. Og der, musik! Han hæver taktstokken, snart begynder det - - - ffff – schschsch – bum – brag! Og endnu engang hamre hjertet hurtigere. Forbandet, det er jo stadig krig! Vi er jo stadigt midt i lortet! Hør efter! Svinehundene på den anden side skyder jo på hele fronten. *Forbandede hunde!!!* – Kan du ikke engang lade Påskesøndag i ro? - - -

Nej, han lader dig ikke i ro, ham Tommy. Længere oppe, uden for området for tilbagetrækningen i marts, ved Loos, Givenchy, Gieseler-højder og ved Souchez , havde han allerede i dagevis hamret løs.

Men heller ikke vores artilleri stod tilbage. Alene den 29. marts havde Gruppe Vimy sendt 16.000 granater og schrapnell gennem deres rør, og to dage senere allerede 24.000 skud! Men hvad var det mod det forbrug af ammunition, Tommy jagede gennem sine pjecer!

Efter engelske angivelser blev der i de første 6 dage under slaget (4.-10. 4. 1917) af englænderne alene foruden 40 tons gas, anvendt 89.000 tons granater. *Niogfirs millioner kilogram* stål og jern, der landede på de tyske stillinger. Tilstrækkeligt, mener du? Tilsyneladende ikke! Efter den samme engelske kilde steg ammunitionsforbruget i ugen efter Påske til 6½ gange så meget, som Tommy anvendte i anden uge af Somme-slaget i juli 1916. Og det var dengang "kun" 25.000 tons!!

"Mennesket vænner sig til alt", kunne vel også kommandøren for II/R.84, Major *Koller* tænke. For denne vovehals var det ikke tilstrækkeligt, i kommandostationen i den sydvestlige udkanten af Héninel, at læse meldingerne fra kompagnierne. Han ville se alt med egne øjne! Han forlod derfor i de tidlige formiddagstimer kommandostationen og opsøgte 5. Kompanies underofficerspost ved krucifikset. Herfra var ved midnatstid påskenat udgået en opklaringspatrulje på 5 mand under Ltn. *Liebetrut*, der havde konstateret en fjendtlig dobbeltpost i nordøst kanten af Hénin. Major Koller havde en fast overbevisning. "Når mine folk kan ligge så langt fremme, går jeg også så langt!", og derfor besøgte han personligt samtlige forposter (sammen med forbindelsesofficeren til artilleriet), formanede folkene til største opmærksomhed, roste dem, risede dem, afprøvede forbindelserne til siderne, og gik så tilbage til sin kommandostation.

Det var også på høje tid, da den fjendtlige artilleriild forstærkedes time for time. Arbejde i graven var udelukket. Jord og kridtklumper fløj omkring, jernpæle og pigtråd svirrede gennem luften. Engelske flyvere sværmede konstant over stillingen. Tyske fly lod sig sjælden eller slet ikke se.

Og alligevel var de der! I. Btl. i Sailly blev vidne til en større luftkamp. Omkring middagstid dukkede en fjendtlig eskadrille i mellemhøjde op over Sailly. Hvorfra den pludseligt var dukket op, havde ingen set. Pludseligt dukkede *Richthofen Eskadrillen* op med sine højrøde flyvemaskiner. Maskingeværer bjæffede, i glideflugt og styrtdyk jagtede tyske og engelske maskiner efter hinanden. Minutter, måske kun sekunder, var gået da en engelsk flyvemaskine styrtede ned med en lang sort røgfane bag sig. En anden og en tredje fulgte kort efter. Andre fly blev trykket mod jorden. Også en tysk flyvemaskine styrtede ned i rasende fart. Den havde fået skudt en vinge af, der i den lette vind drev mod øst og måske holdt sig flyvende i et kvarters tid.

Den hele tiden forstærkede fjendtlige artilleriild og den tydelige opmarch af engelsk infanteri efterlod ingen tvivl om, at et angreb var umiddelbart forestående. Måske i morgen tidlig? Måske lader de også 2. Påskedag i fred og kommer før den tredje! "Håb og venten gør mange til tåber!" - - -

Omkring kl. 1900 forstærkede den fjendtlige artilleriild påfaldende. Den blev ledet af to fly, hvoraf den ene snart efter blev ramt af flak og styrtede brændende ned i Res. 99 afsnit.

Artilleriilden fortsatte de første nattetimer. Kort efter midnat (**8./9. 4.**) sonderede Tommy fremme med stærke patruljer. Vore forposter faldt under ildkamp tilbage indtil (set fra fjenden) den første pigtråd. Major *Koller* gav øjeblikkeligt ordre til, at stærke officerspatruljer skulle trænge de fjendtlige fremskudte enheder tilbage. I 6., 7. og 8. Kompanie afsnit lykkedes dette, og de fremskudte posteringen kunne igen indtage deres pladser. Derimod lykkedes det ikke i 5. Kompanie. I dette afsnit havde Tommy selv sat sig fast ved krucifikset, og forhindrede med M.G. ild ethvert forsøg på at komme nærmere. 5. Kompanie underofficerpost lå derfor nu halvvejs mellem den forreste hindring og krucifikset. Res. 86, hvis forreste grav på højre fløj af 5. Kompanie dannede en næsten ret vinkel til venstre og efter omkring 250 meter igen i en vinkel til højre, blev øjeblikkeligt underrettet. Besiddelsen af hulvejen ved krucifikset gav englænderne en fremragende flankeringsmulighed mod R. 86.

Ildorkanen rasede videre fra morgenstunden den **9. 4.** og rev hele tiden nye huller i pigtrådshindringen. Kampgraven var næsten overalt styrtet sammen. Og alligevel var tabene acceptable, takket være "Mebus", som modstod selv tunge granater, selvom deres benyttere led kraftigt under under rystelserne, lufttrykkene og støjen

Kl. 0600 syntes en yderligere forstærkning af artilleriilden ikke at være mulig. Englænderne angreb, længere oppe ved Vimy, ved Giesler-højden og ved Souchez, hvor an allerede lå på stormafstand af hinanden.

Ved II. og III. Btl. stirrede man uafbrudt efter Tommy gennem muren af skidt, jord, jern, pigtråd, træstumper og sten.

"Hold øje med sænkningen, mænd!" og bagved hos I. Btl? Lad os se, hvad der står i den tidligere nævnte kamprapport af forfatteren:

> - - - Om natten til 2. Påskedag øgede kanontordenen, som kunne høres fra fronten, i en sådan grad, at vinduerne klirrede i Sailly, der lå måske 15 km fra fronten. Og derfor overraskede det ingen, at om morgenen den 9. 4. omkring kl. 0845, kompagnierne i I. Btl. modtog befalingen "Alarm!" "Alle holder sig parat i kvarter!" Jo, ærligt sagt, i første omgang var egentlig de fleste mere glædelig overrasket ned nedslået. Alternativet havde været eksercits mellem kl. 9 og 11 denne 2. Påskedags formiddag! - - -

Mens ilden fortsatte med uformindsket kraft erkendte man fremme ved II. og III. Btl. på omkring 1500 meters afstand, bevægelser af en talmæssigt stærk engelsk styrke. Ved middagstid kan man i sænkningen stik nord for Héninel, der strækker sig frem til vestkanten af St. Martin, tydeligt se engelske skyttelinjer, fulgt af stærk infanteri i kolonne. Også over højderyggen syd for Héninel viser der sig hele tiden fjendtlige skyttelinjer før de igen skjules for vore blikke i den store sænkning sydøst for Héninel. Vores artilleri havde tilsyneladende observeret den fjendtlige bevægelse. De rettede deres ild mod sænkningen og fejede kreten på højderyggen med deres schrapnell. Kl. 1530 forlod Tommy sænkningen ved Héninel og fortsatte fremad. Forrest en skyttelinje med små mellemrum. Herefter infanteri i kompagnikolonne og bag denne endnu en skyttelinje. Også bag denne yderligere infanterikolonner. De vælter bogstaveligt over højderyggen! Vores artilleri synes i dette øjeblik at svigte. I det mindste synes Tommy ikke at lade sig influerer af denne. Et kvarter senere et det så vidt! Klokken er 1545, så træder Tommy an, og er på få øjeblikke fremme ved vores stærkt ødelagte hindring. Så begynder imidlertid en øredøvende spektakel ind. Maskingeværer, indsat i II. Btls afsnit, sender bånd efter bånd igennem. Satans! Funktioneringsfejl! Bundstykket rammer kun metal. Igen! endnu engang igen! "Afhjulpet!", og så fortsætter ammunitionsbåndet og mejer ind i rækkerne af angribere. På banketten står geværskytter og sender skud efter skud fra deres bøsser. Vanvittige tab retter de mod Tommy, og alligevel arbejder de sig videre frem, nye skyttelinjer folder ud. Englænderne presser især hårdt mod mod 7. og 8. Kompanie afsnit (g^3 og g^4). Her har de opdaget store huller i pigtrådshindringen. Hans dygtige ildledelse koncentrerer artilleriilden mod disse to kompagnier. Endnu sætter begge de tapre kompagnier sig til modværge. Deres forsvarsild svinder imidlertid ind, så mange er allerede faldet eller såret. Og så – det er omkring kl. 1630 – et det pludseligt så vidt. Et par dristige englændere springer ned i graven. Deres eksempel smitter. Skarer af deres kammerater følger deres eksempel! Nok forsvarer sig

den ene eller anden kammerat fra 7. og 8. Kompanie endnu. Forgæves Deres skæbne er beseglet. Overmagten nedkæmper dem - - - 5. og 6. Kompanie, der har standset angrebet på deres egne afsnit, flytter deres ild flankerende frem foran 7. og 8. Kompanie afsnit.

Fra 7. Kompanie afsnit ruller englænderne graven op frem til 6. Kompanie. Ltn. *Mommsen*, der hurtigt samler en styrke for at imødegå dette, falder. På dette tidspunkt indsætter Kompagnifører for 6. Kompanie, *Ltn. Schulz*, sin kompagni stødtrop ind under føring af iskolde Utffz. *Dohm* fra opholdsgraven op over kanten. Det lykkedes Dohm og hans tapre folk, igen at trænge englænderne tilbage til 7. Kompanie afsnit, herunder fremragende støttet af delingen under *Ltn. Rolff*, som straks lader sine folk genbesætte den generobrede grav.

Stødtrop Dohm, der stadig er i gang, trænger ind i 7. Kompanie afsnit, men må så standse af mangel på håndgranater.

Mens Dohm og hans tapre folk jagtede Tommy, trådte samtidig fra 7. Kompanie opholdsgrav, kompagnireserven under Ltn Poggenklatz an til modangreb. Under angrebet – en del af graven var allerede igen på vore hænder – blev Ltn Poggenklatz hård såret. Kommandoen blev overtaget af Offz.Stellv. Flach, en dygtig, beslutsom soldat. Det lykkedes ham også at generobre et stykke af graven, men så måtte han igen opgive de hårdt opnåede resultater på grund af fjendens overmagt. Under modangrebet blev foruden flere andre tapre underofficerer og soldater også Ltn. de Beaulieu såret. Det var også lykkedes englænderne at trænge ind i "Champagnegraben", forbindelsesgraven til opholdsgraven, men her kastede de fremragende Utffz. Siebold og Paetow sammen med den fortræffelige Gefr. Petersen sig imod og fik i alt hast blokerer graven.

Som kampen bølgede frem og tilbage var klokken blevet 1730. Fra sin kommandostation fulgte *major Koller* kampen. Han var blevet underrettet om begivenhederne ved 5., 6. og 7. Kompanie. Derimod var der uklarhed om situationen ved 8. Kompanie. At dette afsnit var i hænderne på englænderne måtte desværre anses for sandsynlig. Men hvor langt var fjenden kommet? Var der stadig forbindelse til venstre? Der kom inden meldinger fra 8. Kompanie. Det var i modstrid til hans soldatermæssige holdning blot at vente i timevis på meldinger. Så gik han hellere selv frem for på stedet at orientere sig. Sammen med sin Ordonnans-officer, Ltn. *v. Bremen* fik Major *Koller* frem gennem de sammenskudte og ødelagte grave på venstre fløj af hans II. Btl.

Det var for ham ikke tilstrækkeligt at konstaterer, at 8. Kompanies kampgrav var gået tabt. Han måtte længere frem for at kunne konstatere, hvor langt Tommy var trængt ind i forbindelsesgravene. Gennem den næsten totalt ødelagte "Doktor-Graben" arbejdede han sig videre frem. Han var allerede nået et stykke frem, da en Tommy, som havde ligget ubemærket i mellemterrænet, lagde sit gevær an og – endnu før Major *Koller* kunne nå i dækning – omkring kl. 1800 sårede majoren så hårdt, at han kort efter døde af sine kvæstelser.

Alle, der fik nyheden, blev lammet af rædsel. Det kunne ikke være rigtigt. Skulle *Koller*, som jo var både bombe- og skudsikker, nu ikke mere fører sin bataljon!? Og alligevel var det sandt.

Med ham var en officer forsvundet, der fulgte sin metier, en officer, som legemliggjorde den bedste preussiske tradition. Hensynsløs overfor sig selv, offer parat til det yderste, forlangte han også meget af sine folk. Dag og nat, når hans bataljon var i stilling, bevægede han sig rundt i gravene. Ingen kunne langs fronten var sikker mod ham. Han så alt. Ve den unge løjtnant, som ikke som ham, af bekymring for sine folk, gik rundt i stillingen. Jeg har selv under en øvelse med egne øjne set og med egne øre hørt, hvordan en noget kluntet kompagnifører blev korrekset efter alle kunstens regler, hvorefter øvelsen blev gentage under føringen af en af de faste Vizefeldwebel. Med en yderlig brutalitet, havde han en virkelig ædel kærne.

Mit første møde med Major *Koller* skete i december 1914 i graven foran abre de Canny, hvor jeg efter at være kommet mig over mine sår fra oktober 1914, kom til RIR 84, der indtil krigens slutning skulle blive mit hjem. Under forskydning i den smalle, våde skyttegrav, kom en officer mig i møde, der på brystet havde E.K. I. I respekt for denne i særdeleshed og for officeren i almindelighed, klemte jeg mig tæt op af den våde, plørede gravvæg og gjorde den bedste honnør, som jeg under disse omstændigheder var i stand til. I mellemtiden havde jeg identificeret officeren til at være Hauptmann (kaptajn). Og hvad gjorde så den gang Hauptmann Koller? Han blev stående foran mig og råbte mig an: "Se så at komme videre, dit svin!" Jeg skyndte mig videre – men min ærefrygt var på dette tidspunkt gået af helvede til.

Det var – det vil I sige, Kammerater, når I læser dette – Koller, som han var og levede! Og kan i huske, når han kontrollerede lytteposterne foran pigtråden? Han gik da næsten altid kun bevæbnet med sin krykkestok - alene fra et af kompagniafsnittene gennem hindringen ud i ingenmandsland, og herfra frem mod egne lytteposter fra fjende siden. Ve den post, der ikke opdagede ham tids nok og råbte ham an, han fik ørene i maskinen.

Major *Koller* kendte ganske enkelt ikke frygt. Så rå og hensynsløs, som han var overfor sig selv, var han også "opefter". Da 18. RD i februar 1917 til en bestemt nat havde befalet korte ildoverfald fra artilleriet mod de fjendtlige grave foran Het Sas, sendte han følgende – ordret gengivet – melding til Division:

”- - - anmoder jeg, på vegne af vores talrige i terrænet arbejdende folk, at det foranlediges en indstilling af disse skydninger.

Jeg anser *alle disse skydninger for højst unødvendige*. Det eneste, der vil hjælpe os, er at bringe de fjendtligt skydninger mod os til tavshed. Dette har vores artilleri imidlertid hidtil ikke kunnet opnå.

Nu tier fjenden, og vi har hårdt brug for roen!”

Glider der ikke et smil over jeres ansigter, kammerater? Genkender I ikke igen vores Koller?

Nu var hans helteliv bragt til afslutning. Hans hjerte, der kun slog for sine folk, er holdt op med at slå. Med Major *Koller* var en personlighed forsvundet, så stærk, så fremragende, som vi ikke ofte skænkes ved bataljonerne.

Hans folk bragte hans lig tilbage, hvorfra Major Koller senere blev bragt til Neumünster, hvor han få dage senere under overværelse af hans Btls.-Adjudant, *Ltn. Iversen*, blev bisat til den sidste velfortjente hvile.

Major Koller blev født den 4. september 1871 som præstesøn i Schönwald (Mark). Han fik i kommuneskole og gymnasium i Potsdam og Treptow an der Rega. Efter studentereksamen startede han 1892 som Fahnenjunker ved Inf.Rgt. 85 i Rendsburg, i hvis Kieler-bataljon han fra 1905 gjorde tjeneste som Oberleutnant. Her blev også hans to sønner født. Hans år som løjtnants tilbragte han med tjeneste som delingsfører, adjudant og længere afkommando til Militär-Turnanstalt Berlin. Den første inspektion af det i 1910 overdragne 1. Kompanie, Inf.Rgt. 140 i Graudenz, blev overværet af den nuværende Genealfeldmarschall v. Mackensen, der udtalte han sin særlige anerkendelse. Af hensyn til sin kones helbred, lod Hauptmann Koller sig tilbageføre til sin valgte hjemstavn, Schleswig-Holstein, og overtog kommandoen over 3. Kompanie, Inf.Rgt. 163 i Neumünster, med hvilken kan ved krigsudbruddet drog i krig.

Under septemberkampene langs Oise, hvor IX. Res.Korps blev indsat til forlængelse og forstærkning af højre fløj af 1. Armee, blev han hårdt såret. Hvor stærkt han under disse kampe stod op for sine folk, viser følgende dagsbefaling:

IX. Res.Korps K.H.Qu. Tirlancourt, 15. 11. 1914.

Hptm. *Koller*, Inf. Rgt. 163, har fra 16. september trods alvorlige sår, fortsat i dagevis ført sit kompagni under fjendtlig beskydning, og den 24. september med sin personlige tapperhed under afvisning af fjendtlige stormangreb, udvist et lysende forbillede.

Jeg tildeler på vegne af S.M. Kejser og Konge denne tapre officer, til hvem jeg udtaler min fulde anerkendelse, Jernkorset, I. Klasse.

(Sign.) v. Boehn.

I februar 1916 blev Hptm. Koller på Vimy-højen igen hårdt såret af skud i ryg og hoved. Som major førte han et stykke tid sin gamle bataljon fra IR 163 og herefter II/R.84

På landsby kirkegården i Oldenswort nær Herregården Hoyerswort, der var hans hustrus hjemstavn, fik de dødelige rester af denne handlekraftige officer sit sidste hvilested.

Men tilbage til begivenhederne ved bataljonen!

Efter et initiativ fra *Major Koller*, ændrede Regimentet den taktiske opstilling af III. Bataillon. Major Koller anså tilstedeværelsen af III. Btl. i opholdsgraven for en hindring for hans egen bataljon.

Brigaden havde derfor befalet, at III. Btl. skulle forlægge to kompagnier til Artilleri-beskyttelsesstillingen, et til øst for Fasbänder-tårnet og og et til St. Rohart. 9. og 10. Kompanie besatte artilleri-stillingen, der omkring 600 meter længere tilbage gik parallel til opholdsgraven. På eget initiativ og ansvar af kommandøren for III. Btl., *Hptm. v. Pavel* opholdt 11. og 12. Kompanie sig stadig i opholdsgraven, da denne – berettiget - anså dette for ubestridt nødvendigt på grund af dels de manglende dækkede adgangsmuligheder og dels stillingens bredde og dybde. Og det var kun godt! For med II. Btl. tab denne eftermiddag kunne 11. og 12. Kompanie lidt efter lidt sendes frem til forstærkning af II. Btl, i hvis kamp, de havde en fremragende andel. Mens 11. Kompanie blev fordelt mellem 5., 6. og 7. Kompanie, dannede *Ltn. Probst* med sit 12. Kompanie i opholdsgraven forreste linje i 8. Kompanies afsnit bortset fra få enkelte folk, der blokerede forbindelsesgraven fremefter.

Hptm. v. Pavel havde i mellemtiden indrettet sin kommandostation omkring 500 meter sydvest for Fasbänder-tårnet.

Kommandoen over alle indsatte kompagnier i første linje (5., 6., 7., 8., 11. og 12. Komp.) blev overtaget af *Ltn. Gregersen.*

Mens fjenden sin en overgang noget mindskede artilleriild, igen bragte op på fuld styrke fældede II. Btl. dagbog følgende lakoniske dom over vores eget artilleri: ”Vores artilleri har på denne kampdag fuldstændig svigtet i afgivelse af spærreild.”

Forplejning kunne denne dag overhovedet ikke bringes frem, så tropperne måtte nøjes med deres nødrationer.

Den blodige *påskemandag eftermiddag* kostet Regimentet 52 døde (II: 38, III: 14) – herunder blandt andet også *Ltn. Rumohr* og *Hinrichsen* – 84 sårede og 13 savnede.

Om natten **fra 9./10. 4. 1917** mindskedes den fjendtlige artilleriild i nogen grad, muligvis på grund af det indsatte snefald, selvom det **onsdag formiddag (10. 4. 1917)** igen steg til stærkeste heftighed. Det klare vejr gav endnu engang de optimale observationsmuligheder. De forventede nye infanteriangreb udeblev imidlertid. Kl. 0940 frigjorde Brigaden 2./R. 84, der med de øvrige kompagnier i I. Btl. var divisionsreserve. Kompagniet gravede sig ned øst for Fasbänder-tårnet med fronten mod Wancourt.

Omkring kl. 1350 kunne man fra Regimentets kommandostation se 1½ bataljon engelske tropper gå i stilling mellem St. Martin og Hénin.

Efter at den kritiske mangel på geværammunition og håndgranater natten i forvejen var løst af bærehold fra III. Btl., gav *Ltn. Gregersen* 12. Kompanie (*Ltn. Probst*) ordre til at kaste englænderne ud af Afsnit g^4.

Efter en dristig storm lykkedes det kl. 1900 to fremragende stødgrupper fra 12. Kompanie med støtte fra RIR 99 til venstre, at rense afsnittet, der var besat af omkring 350 englændere. Kort efter stormede Tommy med blanke bajonetter frem for igen at sikre sig graven. En godt rettet forsvarsild fra hele forreste linje standsede imidlertid forsøget, hvorunder endnu 4 maskingeværer kunne erobres.

Denne dag havde Regimentet igen tab på 20 døde, 64 sårede og 1 savnet.

Natten (**10./11. 4. 1917**) forløb under den sædvanlige, om end noget svagere artilleriild.

Forlader vi nu II. og III. Btl., og vender os til begivenhederne ved I/R.84.

Som allerede beskrevet, indløb **Påskemandag** kl. 0830 ved I. Btl. befalingen: "Alarm! Klar til afmarch!" Den, der har været soldat i fredstid ved, hvilken uro en sådan orden afstedkommer. Der blev bandet, larmet, tordnet, brokket, smækket med døre, flyttet rundt på møblementet, alt hvad der hører til en sådan ouverture til den efterfølgende "stroppeturs" koncert. Nu gik det hele langt mere enkelt til, langt mere roligt, langt mindre ophidsende. Man havde jo egentligt ventet det lige siden i går. Kun Kaczmareck, som stadig lå og snuede den i kostaldens foderkryppe, sendte sit skråsaft i en lang bue ud af staldvinduet og mente: "Forbandede lort! Og så på en helligdag!" Men så var det også overstået for hans vedkommende. - - -

Og alligevel var der tid nok til at man kunne få sin middagsmad. Men så – omkring kl. 1400 – lød det: "Alarm! Klargør og antrædning" – Det var så vidt. Hurtigt endnu hurtig hilsen på et kort til dem derhjemme: "Vi skal nu ud på en lille påskemarch", til beroligelse af de kære derhjemme. Måske er det den sidste hilsen! –

Kompagniet er hurtigt inddelt. Kompagniføreren modtager meldinger, og kikker endnu engang på sine folk: "Alt klar, Feldwebel?" "Javel, Hr. Løjtnant!" – "Nå, men så af sted. Gevær over skulder! Med svingning til højre uden trit – march!" Og så trasker kompagniet af sted mod en uvis skæbne. Kompagniføreren sidder op på sin Rosinante. Snart vil han i trav indhente sit kompagni. Så husker han tilsyneladende et eller andet. "Schäfer!" – så vender *Ltn. Hardow*, kompagnifører for 1. Kompanie sig mod sin Feldwebel, "glem ikke at sende pakken til min forlovede!" "Nej, Hr. Løjtnant! Vær rolig! Jeg sender den imidlertid først, når Hr. Løjtnanten er kommet tilbage!" Et alvorligt blik, et håndtryk, og så drejer *Ltn. Hardow* rundt og sætter i galop efter sit kompagni.

I. Btl. kompagnier marcherer ad den støvede vej fra Sailly til Boiry, hvor Regimentets kommandostation skulle befinde sig. Bataljonen ved, at den er Divisions reserve, og derfor må regne med at blive indsat hvor i Divisionen "nøden er størst". I Boiry, hvor hele bataljonen ankom omkring kl. 1545, søgte alle tilflugt i lader, porte o. lign. for at komme i skjul for de fjendtlige fly i det skønne forårsvejr. Alligevel sendte Tommy allerede et par schrapnells over til os.

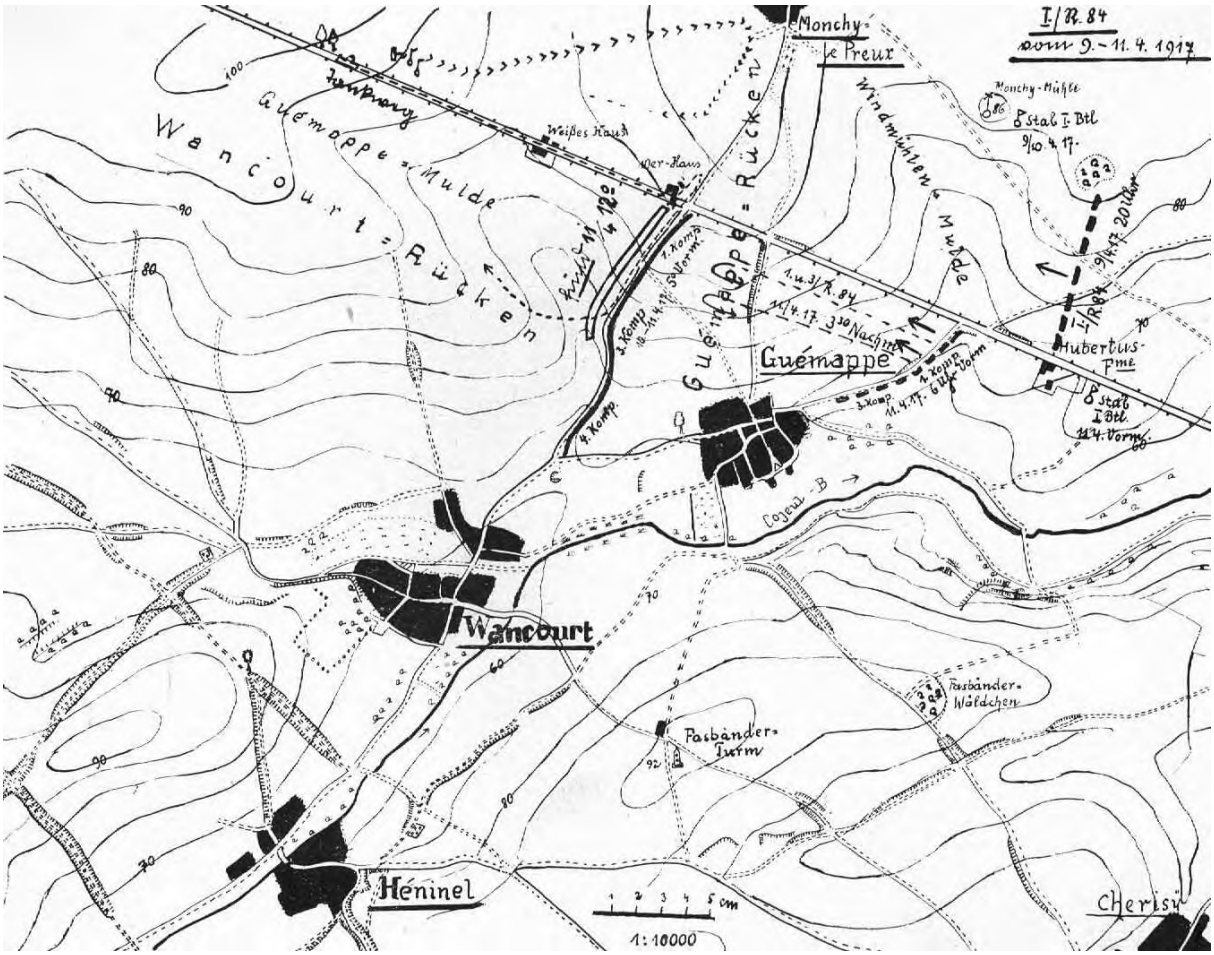
Kort efter kl. 16 forsvinder kommandøren for I. Btl., *Hptm. Peters* og hans adjudant, *Ltn. Maus*. De har fået ordre til at henvende sig på RIR 86 kommandostation, der befinder sig i sukkerfabrikken St. Rohart. I kommandostationen modtager kommandøren følgende orientering:

17. RD – til højre for 18 RD – er trængt tilbage til Monchy-tværstillingen og har endda også rømmet en del af denne. Efter melding via kommandøren for nærkampartilleriet med kommandostation i Sailly, er 17 RD kamptropper uden forbindelse bagud meget udsat i i landsbyen Monchy-le-Preux.

Ved egen division er den yderst til højre ved Neuville-Vitasse liggende RIR 31 ved middagstid trængt tilbage til anden grav. Efter melding fra Res. 31 skal dennes II. Btl. stadig have forbindelse til IR 163 (17. RD). Denne melding er imidlertid fra først på eftermiddagen. Da meldingen åbenlyst er i modstrid til situation og tilstand ved 17 RD, er et infanterifly sendt af sted for at fastslå frontens forløb indenfor begge divisioner.

Indtil videre hed det at afvente, hvilken melding, der egentlig var den korrekte. I/R. 84 havde under alle omstændigheder ordre til at stille sig til disposition for RIR 31.

Hptm. Peters og *Ltn. Maus* ridder videre for at opsøgte RIR 31 kommandostation, der var beliggende i nordøst kanten af Wancourt.

I mellemtiden var det infanterifly, 18 RD havde afsendt, vendt tilbage. Dens meldinger havde ikke givet den håbede afklaring af situationen. Generalleutnant *v. Mundt*, kommandøren for 18 RD måtte træffe en beslutning.

Hvis den endnu ikke bekræftede melding om situationen ved 17 RD var rigtig, var hele 18 RD stilling på det alvorligste truet i ryg og flanke. Enhver yderligere tøven kunne dermed blive skæbnesvanger for Regimenterne 31, 86 og 84.

Genlt. *v. Mundt* gav derfor kl. 1700 ordre til kommandøren for 35. Res.Inf.Brigade om at skabe klarhed over situationen gennem et angreb med I/R.84 i den generelle retning af Württemberg Weges, på skillelinjen mellem IR 162 og 163 (17 RD).

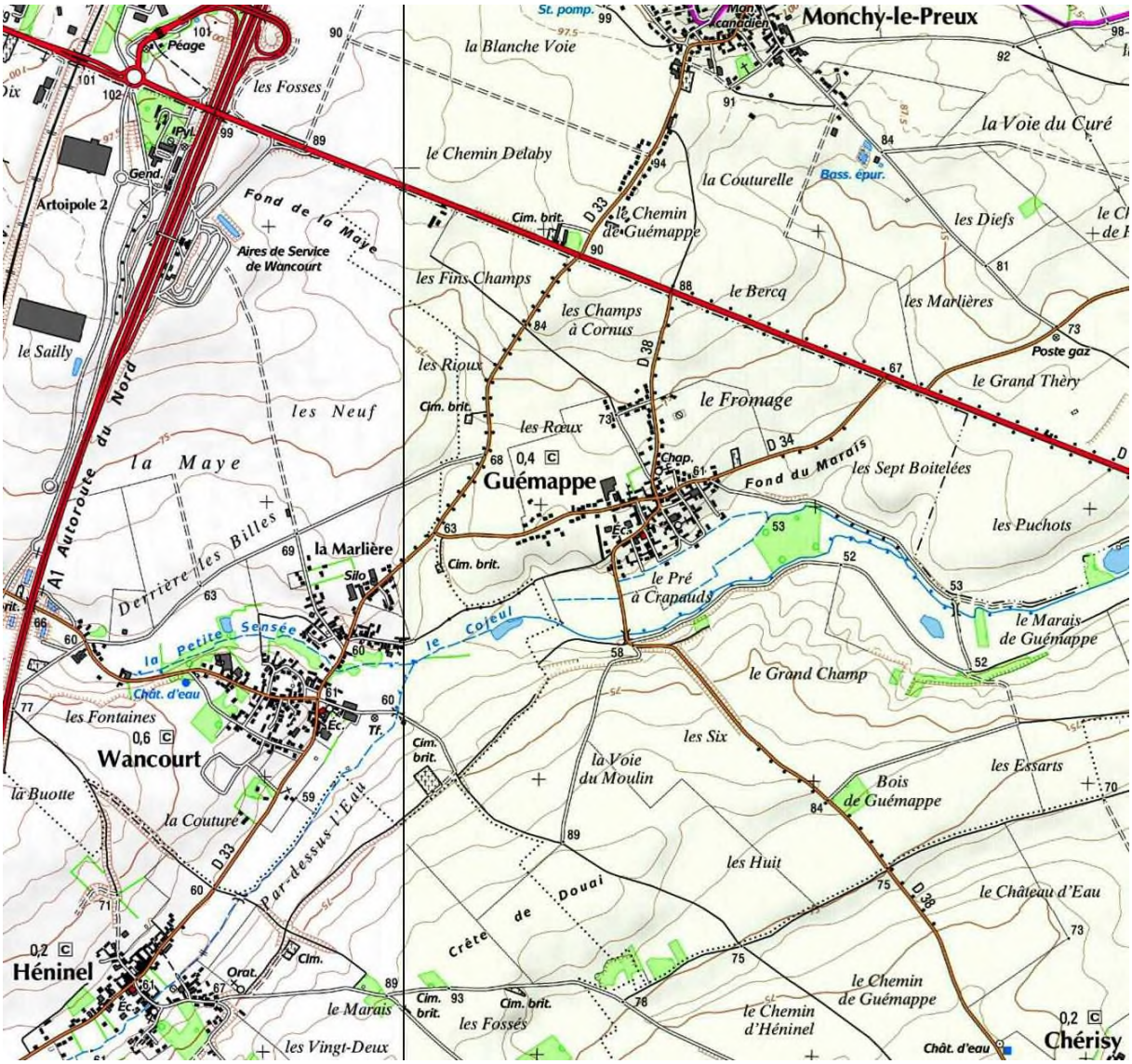
Der gik kun få minutter, så indløb denne befaling via telefon til Res. 86 kommandostation.

Kl. 1645 var I/R.84 delingsvis med store mellemrum marcheret fra Boiry mod det befalede samlepunkt, en særlig fremtrædende mindre trægruppe bag sukkerfabrikkens skorsten. Her samledes bataljonen på en bagskråning, hvorfra der i retning af Boiry var et fint militært overblik.

Infanteri, fra enkelte soldater til enheder af bataljonsstørrelse, marcherede frem og tilbage i sænkningen langs Cojeul-åen nordøst for St.Rohart. Cyklister og ordonnansryttere rasede frem og tilbage langs hovedvejen. Feltartilleri kørte frem i galop, sprodsede af og gik i ildstilling. Ammunitionskolonner hastede tværs over terrænet. tyske og engelske fly summede i luften - kort fortalt, et billede, vi ikke havde set siden 1914.

I mellemtiden var Hptm. Peters og Ltn. Maus på deres ridt fra St.Rohart til Wancourt og Res. 31 kommandostation, netop nået igennem Guemappe, som de blev indhentet af en skummende ordonnansrytter og beordret tilbage til R. 86 kommandostation i St. Rohart. I strakt galop nåede de kort efter St. Rohart, hvor de omkring kl. 1700 blev orienteret om den tilgåede ordre til angreb.

Det største hastværk var nødvendigt i udførelse af denne befaling. Klokken var allerede 1745. Opmarch til angrebet måtte derfor ske uden forsinkelse, hvis det ikke skulle nå at blive mørkt. Hvad der kunne komme ud af et angreb i mørke, der hverken skulle følges til højre eller venstre, uden retningspunkt, og hvor fjenden først
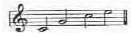

skulle finde – og i øvrigt måtte regne med muligheden for også at støde på egne enheder – kunne kun guderne vide.

”Antrædning!” – Kompagniførerne blev kort af Btls.-kommandøren orienteret om situationen og gjort bekendt med hensigten. ”Gevær over skulder! Efter mig!” Bataljonen overskred igen hovedvejen og marcherede fra St.Rohart mod nordvest i retning af ”M.G.-skoven” omkring 400 m sydøst for Monchy mølle, hvor der blev beordret holdt. Kompagnierne marcherede i kompagnikolonne og gik i hvil. Hptm. Peters gav imens sin detaljerede befaling for angrebet til kompagniførerne. Højre hånd går til hjelmene, hælene smælder og den metalliske klirren af spore høres tydeligt. Og så lyder ordren: ”Til geværerne!” – ”Første Kompagni på linjen til venstre for Mig – to skridts mellemrum – fold ud!”

Uforstyrret af fjendtligt artilleri fuldføres manøvren. Rækkefølge: 1., 2., 3. Kompanie. Bagved – skråt til højre – 4. Kompanie, ligeledes i skyttelinje. Front: næsten præcist mod vest. Som marchretningspunkt, tilslutning havde 1. Kompanie, var det endnu lige netop synlige (klokken var i mellemtiden blevet 1945!) hvide hus ved hovedvejen syd for Monchy foran Højde 100 – (sammenlign terrænorienteringen side 143)

Delingsfører foran deres delinger, kompagnifører foran deres kompagnier, der hver havde fået tildelt to tunge M.G. Og så endeligt, præcist kl. 2000 – retningspunktet var næsten ikke mere synlig- kom befalingen: ”Fremad! March!”

Lydløst bevægede de lange rækker sig fremad, geværerne parate i anslag. Skanseværktøjet klaprede. ”Pas på, hul!” Alle tramper videre. Hist og her en undertrykt ed.

”Hør efter: hvad er det?” – ”Hvad søren: det hele ….?!” Der også! Der blæser endnu en! – ”Menneske! Pas på: våbenstilstand!” – ”Er du rigtig klog?” – I hele bataljonen samlet hornblæserne signalet op og gentager det.
”I guder! Hvad der der egentlig løs!” ”Og nu blæses: Holdt!”

Disse signaler, som ellers under øvelser blev modtaget med glæde, udløste denne gang uro. I mellemtiden var det blevet buldrende mørkt, og før at gøre det hele fuldstændig, begyndte med regn- og sludbyger. Der lød en røst: ”Kompagnifører til mig!” Efter et par minutter fik kompagnierne så at vide, hvad der var løs.

18. RD havde endeligt fået meldinger fra fronten. 17 RD havde stadig fuldt hånd om Monchy-stillingen. Dermed bortfaldt I/R.84 angreb. Da det ikke i mørket var muligt at standse bataljonen med ordonnanser, havde man fra R.86 kommandostation blæst ”Det hele Stop!”. Signalet var blevet opfanget af bataljonens hornister og gentaget, og bataljonen dermed bragt til standsning.

Og det var godt det samme! Ser man bort fra enkelte bangebukse, som man jo altid må regne med, havde vel ingen skidt i bukserne, selvom en videreførelse af angrebet, uden støtte på nogen af fløjene og mod en modstander, om hvem man intet vidste om placering, været ret meget at forlange af fører og mandskab. Det viste sig senere, at den åbne venstre fløj af 12./162 lå 7-800 meter til højre for højre del af I/R.84, og at denne derfor ville være gået gennem et hul i fronten i skillelinjen mellem 17. og 18. RD – og alene var stødt mod englænderne!!

De enkelte kompagnier rykkede nu på én linje og begyndte omkring kl. 2115 i buldrende mørke og mellem regn- og sludbyger at grave sig ned. Den fjendtlige artilleri ramte kun i ringe grad eller slet ikke bataljonen. Derimod var fugten og kulden et problem. Derfor var det med glæde, at den nye dag (**10. 4. 1917**) brød frem efter en lang nat. Ikke mindst fordi der på dette tidspunkt blev bragt kaffe, uanset af den kun var lunken. For andre, fordi man i dagslys endeligt kunne se sig rigtig omkring i det område, man aftenen i forvejen var nået. For en tredje gruppe – og det var hovedsagen – fordi man i den nye dag i det mindste kunne håbe på et par timers søvn, hvad der i den forgangne nat under graveriet, fugten og kulden ikke havde været muligt.

Sådan var tankerne hos de fleste. Alligevel skulle de snart lære, at det (som opfattelsen var dengang) at det som udgangspunkt er forkert, når en soldat begynder at tænke. Næppe havde den første begyndt at ”snue”, da ordren lød gennem stillingen: ”Klargør til afmarch!” ”Død og pine!” – sagde Kaczmarek – ”også under anden Sommeslag gravede vi så meget, at vi til sidst var helt fremme!” (Og han havde ret!)

Hptm. Peters, der havde placeret sin kommandostation på en bakke mellem Monchy Mølle og Bois du Vert, havde kl. 0545 modtaget befaling fra RIR 31, hvorefter i/R:84 skulle indtage og udgrave en ny stilling. Højre fløj af denne stilling var ved krydset mellem hovedvejen og vejen Wancourt – Monchy, og venstre fløj hvor feltbanen skar sidstnævnte vej, tæt på vejgaflen Wancourt-Monchy og Wancourt-Guémappe. Den nye stilling forløb altså under udnyttelse af skråningen langs vejen Wancourt-Monchy. Den blev besat i rækkefølge 1., 3. og 4. Kompanie, mens 2. Kompanie blev tilbage i hidtidige placering.

I stedet for at sove, måtte der nu igen graves. Efter to timer var den nye grav imidlertid udgravet under folkenes eder og brokkeri ud. Det er dog en gammel sandhed fra soldaterlivet, at et ordentligt udslip fra ”sikkerhedsventilen”, har en gavnlig indflydelse på arbejdets gennemførelse.

Under dette gravearbejde kom der hele tiden flere folk tilbage, hvoraf alle, om var det bare 3 mand eller grupper på 30, mente at være ”resten af regimentet”, selvom den samlede styrke, der kom tilbage, mere nærmede sig størrelsen af et kompagni. I mellemtiden var det rygtedes, og kort derefter også bekræftet, at bataljonens stilling måtte betragtes som første linje, hvorefter Kaczmareck kun konstaterede: ”Det havde jeg jo sagt fra starten!”

Efter rekognoscering af forbindelser til siden, blev følgende konstateret: Til højre for 1. Kompanie, altså på den anden side hovedvejen, lå enkelte folk fra M.W.K./IR 162, fulgt af 1. Komp./bayr. Pi.Btl. 15, enkelte artillerister og 2/IR 162. Heraf kunne man med det samme fastslå, at forbindelsen til højre var temmelig svag.

Til venstre havde 4./R.84 forbindelse til 9./R.31.

Kl. 0920 modtog bataljonen fra Brigade befaling om, øjeblikkeligt at stillet et kompagni til disposition for RIR 84. *Hptm. Peters* besluttede at 2. Kompanie (*Ltn. Klüver*) med det samme skulle rykke ud for øst for Fasbänder-tårnet at grave sig ned med front mod Wancourt.

Omkring kl. 1100 så 1. Kompanie, at 17. RD til højre for dem, faldt tilbage fra Monchy-stillingen, der forløb vest for Monchy. Kort efter blev først enkelte, så hele skyttekæder af englændere synlig på kreten af en bakke, omkring 800 m foran I. Btl. stilling. Fra os lød ikke ét skud. Alle var forsvundet ned i graven, og var dermed usynlige for de nærmende englændere, der i kikkert tydeligt kunne ses i tre skyttelinjer efter hinanden.

Englænderne var tilsyneladende ikke klar over, hvor han skulle begynde. Efter at være gået 150-200 m frem, gjorde han pludseligt holdt. I samme øjeblik slog to tunge granater ned i hans forreste skyttelinje, der stod tæt

ved en af vore forladte artilleristillinger. Først kunne man intet se for røg og os. Så, da dette var trukket væk, så man englænderne nervøst falde tilbage, og først stands igen på bakken. Her lagde de sig alle ned med undtagelse af nogle få – tilsyneladende officerer – der hele tiden løb frem og tilbage langs fronten. Næsten samtidig opdagede man foran højre fløj af 1. Kompanie på Højde 100 ved den store hovedvej, en lille iøjnefaldende rød plet, der i første omgang af alle blev taget for et rødt flag, men som snart efter udviklede sig til en stadig større flamme, der efter to timer ændrede sig til en tyk sort røg, der steg mod himmelen. Var det en tilfældighed eller sket med overlæg: Under alle omstændigheder havde vores artilleri skudt en kampvogn i brand, der hidtil havde været ubemærket af bataljonen.

Englænderne gik nu igen fremad. På omkring 600 meters afstand blev der åbnet gevær- og MG-ild, som forhindrede ham i at komme videre, så han satte sig fast på højde med den allerede nævnte artilleristilling. Herfra beskød han vores grav med maskingeværer, og forsøgte samtidig med stærke patruljer, der til dels kunne arbejde sig ubemærket frem i det bakkede terræn, at få et bedre overblik over angrebsområdet. Hver gang de dukkede op, blev deres videre fremgang imidlertid hver gang forhindret af indsat geværild, og frem for alt af et tungt maskingevær placeret ved Zehner-huset. Overhovedet havde M.G.K. en væsentlig andel i standsning af infanteriangrebet.

Under dette begyndte det fjendtlige artilleri at skyde sig ind mod graven. Hans ild lå udmærket, og blev åbenbart ledet af de talrige fly, der i lav højde uforstyrret kunne kredse over vores stilling, da der desværre intet var at se til vore egne fly.

Det var efterhånden blevet hen i mod kl. 1800. Så begyndte det at sne kraftigt. Englænderne var på tæerne. Han troede ikke med urette, at han bedre kunne komme frem i de tætte snebyger, og angreb derfor øjeblikkeligt. Den påkaldte, godt liggende spærreskydning, gevær- og MG-ild mod den på begge sider af hovedvejen angribende fjende, jagede imidlertid angriberen tilbage til udgangspunktet.

Den nu begyndende nat **fra 10./11. 4. 1917** forløb forholdsvis rolig langs hele 18. RD front.

Den blev primært anvendt til at bringe ammunition frem, der mærkeligt nok under Påskeslaget ved Arras næsten hele tiden manglede i de første dage.

Til højre for hovedvejen blev 17 RD afløst af 17 Bay. Div.

Kl. 0400 om morgenen på denne **11. 4. 1917** sendte I. Bataillons kompagnier folk tilbage til St. Rohart for at afhente kaffe og forplejning ved feltkøkkenerne, der var trukket frem hertil. I en lang enkeltkolonne kom afhenterne tilbage til deres kompagnier. De medbragte også post. Ved 1. Kompanie var de første omkring kl. 0530 netop nået tilbage til deres grav, da der til højre for hovedvejen (altså i Bayrernes afsnit) startede geværskydning, der meget hurtigt også bredte sig til os. Gule, røde, grønne og hvide lyskugler steg til himmels. Artilleri begyndte at skyde. På få sekunder var hele fronten et helvede af larm uden lige. De fleste afhentere var endnu på vej tilbage til deres kompagnier, og blev overrasket af denne ildkamp, og måtte handle som situationen krævede. De smed kaffe, gaver og – hvad eksempelvis 1. Kompanie efterfølgende mest beklagede – en 15 liter kurveflaske med rom (endnu i dag ser jeg i øvrigt to skønne, røde ostekugler rulle for mine fødder), stormede frem til graven, og deltog i ildkampen mod de langsomt over bakken fremrykkende engelske skyttekæder. Til højre for hovedvejen gik pludseligt 17. Bay. tilbage, selvom det fjendtlige infanteri stadig var 600-800 meter væk. Dermed hang I./R 84 højre fløj frit i luften. *Ltn. Hardow* (1/R.84) beordrede Vzfdw. *Schulze* øjeblikkeligt med to grupper frem til vejkrydset på hovedvejen i en ret vinkel til resten af kompagniet, for herfra at forhindre risikoen for en omslutning eller oprulning fra højre med en flankerende ild. Da hovedvejen lå højere end det øvrige terræn til begge sider, bag gravskråningerne god dækning. Næppe var flankesikringen på plads, før der kom et råb fra 3. Kompanie: ”Højre for vejen en kampvogn!” Bestyrtet kikker alle til højre, og opdager ganske rigtig på den anden side hovedvejen, en kampvogn langsomt kører frem i grøften uden at skyde – i det mindste ikke mod I/R.84. Fra os blev kampvognen, der var nået ind på 50 meters afstand, taget under gevær- og M.G.ild. Som den var omkring 30 meter fra vejkrydset på højre fløj af 1./R.84, drejede den til højre videre mod bayrernes stilling. Jubel hos os. Der blev skudt fra stående stilling. Men glæden var forhastet. Den var kun kørt omkring 10 meter væk fra os, da den pludseligt vendte om, og kom ned mod vores stilling. Endnu satte vi vores forhåbning på den dybe og brede vejgrøft langs hovedvejen. Vi kendte jo dengang endnu ikke kampvognenes muligheder. Det var første gang, vi kæmpede mod dem!

Det så næsten ud til, at vores forhåbning skulle blive opfyldt. Da kampvognen satte over grøften (på den anden side hovedvejen) tippede den kraftigt til venstre og standsede sådan i omkring 1-2 minutter. Så hældte den stærk til højre og – var oppe på vejen, hvor den langsomt kom nærmere og gentog bevægelsen over vejgrøften på vores side. Så kørte kampvognen frem foran højre fløjdeling af 1. Kompanie, hvor den standsede i en afstand af 6-10 meter, uden at åbne ild. Nu begyndte en voldsom infanteriild fra 1. og 3. Kompanie (4. Kompanie lå længere væk) på den standsede kampvogn. Håndgranater blev kastet. Enkelte modige folk – jeg kan desværre i dag

ikke længere huske navnene – løb frem mod kampvognen. I dette sekund begyndte det store bælteuhyre at bevæge sig, og besætningen åbnede en rasende maskingeværild på 1. Kompanie, hvis grav kampvognen nærmede sig, og herefter kørte langs i en afstand af 5 meter.

Nu kunne situationen ikke længere reddes. Bekæmpelse af kampvognen med gevær og maskingevær var virkningsløs, artilleriet skød ikke. I graven slog M.G.-ilden ned blandt folkene, døde faldt tavse sammen, sårede skreg og jamrede. I dette virvar gav *Ltn. Hardow* ordren: "Røm graven mod venstre!", og så tumlede alle i en vild, vanvittig flugt, fulgt af kampvognen, langs graven mod 3. Kompanie. På dennes højre fløj stod føreren for 3. Kompanie, *Ltn. Schnell*. Han vægrede sig ved at rømme graven mod venstre, og det hele hobede sig op. Folkene fra 1. Kompanie trængte mod venstre, men *Ltn. Schnell* og nogle folk fra 3. Kompanie stod dem i vejen. Jeg selv, der havde den venstre fløjdeling i 1. Kompanie, og også havde hørt *Ltn. Hardow*s ordre, forklarede dette til *Ltn. Schnell* i nogle få kraftige ord. Så sluttede også han sig til rømningen mod venstre. Så var kampvognen fremme og sendte på 10 meters afstand sin maskingeværild ind i klyngen, der havde samlet sig på grænsen mellem 1. og 3. Kompanie. Død og elendighed bredte sig. *Ltn. Schnell* faldt, *Ltn. Gehrken* (3. Kompanie) blev hårdt såret. Smerteskrig overdøver lyden af maskingeværerne. Og så rammes alle af panik. Alle fra 1. og 3. Kompanie sprang bagud af graven, og løber over en bred front formentlig stærkere end nogen sinde før i deres liv, fulgt af den ubarmhjertige ild fra kampvognens maskingeværer, der desværre som under en harejagt, bragte alt for mange til fald.

Det er en gammel kendt erfaring: det kan være svært igen at standse en enhed i vild flugt fra fjenden. Og også denne gang fik den vilde, planløse flugt først sin afslutning da den nåede vejen nordøst fra Guemappe mod Boiry, altså efter omkring 1 km. Det var denne grav, som 4. Kompanie havde gravet om natten fra 9./10. 4. 17. Mod forventning fulgte fjenden ikke efter. 4. Kompanie, som lå bagved, var blevet forskånet, og fastholdt stadig dens oprindelige stilling.

1. og 3. Kompanie kom sig meget hurtigt over skrækken fra kampvognsangrebet. Fra deres venstre flanke til højre fløj af 4. Kompanie var der et stort hul, som blev noget mindre, da 3. Kompanie trak sig længere mod venstre mod Guemappe.

I/R.84 kommandostation var i mellemtiden trukket tilbage til sukkerfabrikken St. Rohart.

Omkring kl. 0900 viste sig enkelte engelske ryttere på bakken ved Monchy, der red frem og tilbage, indtil kort efter en rytter-afdeling i størrelse af en eskadron kom ridende over vejen Monchy-Wancourt. På tegn fra dens fører, der red langt foran, holdt den første deling i eskadron-kolonnen, mens de to øvrige red op på linje og ligeledes standsede. Rytterne sad i fuldstændig sammenbøjet stilling på deres heste. Underførere red frem til eskadronschefen, der – tydeligt synlig gennem kikkerter – med hånden orienterede om terrænet. Pludseligt faldt et par granater fra vores feltartilleri i eskadronen, og som på kommando jagtede rytterne fra hinanden. Man kunne tydelig se, hvordan en del af rytterne sprang eller faldt ned fra deres heste, der uden ryttere stormede mod hovedvejen og videre langs denne i retning af os. Af de 10 krikker, der stormede forbi os, lykkedes det en mand fra 1/R.84 at fange den sidste. Det var til rent UG, som han svang sig op på hesten og i strakt galop fortsatte til kommandostationen i St.Rohart, hvor man overtog hesten mod kvittering. Tilråb og latter fra 1. og 3. Kompanie fulgte ham hele vejen som "eskadronchef" – panikken var endegyldigt overvundet.

Omkring kl. 1030 modtog I/R.84 fra RIR 31, som den jo var underlagt, befaling til, sammen med III/RIR 121, som var undervejs, at generobre den tabte stilling. Et præcist angrebs tidspunkt blev ikke angivet. III/RIR 121, der tilhørte den württemberske 26. RD (Gruppe Queant), var sidst på eftermiddagen den 9. 4. blevet stillet til disposition for 18 RD, men måtte imidlertid kun indsættes i *yderste nødstilfælde*.

Kl. 1240 modtog Hptm. *Peters* over telefon ny befaling, hvorefter I/R 84 sammen med III/RIR 121 kl. 1300 skulle påbegynde angrebet. Da der ikke var telefonforbindelse til III/R.121, skyndte Hptm. Peters personligt til kommandøren for III/R.121, der havde sin kommandostation noget længere tilbage. Denne var endnu ikke bekendt med befalingen til angreb. Begge kommandører aftalte ikke desto mindre et angrebstidspunkt til kl. 1530.

Kommandøren for 25. Res.Inf.Brigade, Gen.Major *Gräfer,* havde ved middagstid af tilgåede meldinger erfaret, at beskydningen af Monchy havde fået englænderne til at rømme byen for større enheder. Han anså under disse omstændigheder det muligt at generobre den af 17 RD mistede landsby, der med sin placering beherskede hele området. Divisions-kommandøren Genltn. *v. Mundt* gav ham ret. På sin side havde 17 RD også samme hensigt, men mente at måtte vente indtil de tildelte Bay. IR 18 og 23 var nået frem. Også Gruppe Arras pressede på, og befalede et koordineret angreb med 17. og 18. RD til kl. 1300. På det befalede tidspunkt var imidlertid ingen af de ventede regimenter endnu nået frem, så angrebet måtte i første omgang udsættes for i sidste ende helt at blive aflyst, da det viste sig, at vores eget artilleri på grund af manglende ammunition, ikke kunne støtte et angreb.

Ikke desto mindre befalede Gruppe Arras igen et angreb på Monchy, og gav denne gang udførelsen til kommandøren for 3. bayr. Inf. Division, Genlt. *v. Wenninger*, som fastsatte angrebets starttidspunkt til kl. 1700. Da imidlertid artilleriets ammunitions problemer endnu ikke var løst, blev også dette angreb aflyst.

Det har været nødvendigt at klarlægge disse kendsgerninger, selvom de kun indirekte angår I/R.84, for til fulde at kunne forstå og vurderer de efterfølgende begivenheder.

Som beskrevet havde Res. 31 befalet et angreb med I/R. 84 og III/R.121 til generobring af den stilling, 1. og 3./R.84 havde mistet. Angrebet var af de to bataljonskommandøren blevet aftalt til kl. 1530. Som følge af ammunitionsmanglen skulle dette angreb gennemføres uden artilleristøtte.

Kort efter 1500 fulgte opmarchen af III/R.121 med to kompagnier i første linje (med hovedvejen som skillelinje). På højde med stillingen skulle 1./R.84 med $^2/_3$ af 1. og 3. Kompanie forlænge III/R.121 første bølge mod venstre, og samtidig være fører frem til den om morgenen gravede stilling. Som anden bølge skulle følge to kompagnier III/R.121, resten af 1. og 3./R.84 og 3./R.86. Første bølge af 1./R.84 blev ført af undertegnede, den gang Offiziersstellvertreter (1./R.84) , mens kompagnifører Ltn. *Hardow* skulle følge med anden bølge.

Omkring kl. 1545 så vi ved 1./R.84 det udfoldede III/R.121 omkring på højde med Hubertus-Ferme. Første bølges venstre fløj var omkring 150 meter syd for hovedvejen.

Vejret var klart. Sigtbarheden god.

III/R.121 nåede på linje. 1./R.84 sluttede sig til venstre fløj af skyttelinjen, som den kom nærmere. Som de overskred vores grav lod ordren: ”Fremad!” og delene af 1. og 3./R.84 forlængede linjen. Indtil dette punkt var fremmarchen ikke blevet forstyrret af fjenden, men så begyndte hans artilleri- og infanteriild. Vi var nået endnu 100 meter frem i skridtgang, så var det forbi. ”I stilling!” De første var allerede gået i gang med at skyde mod den ligeledes kraftigt skydende fjende i vores gamle grav. Klokken var omkring 1540. 20 minutter tidligere – *præcist klokken 1520* – havde kommandøren for Res. 31 under hensyn til den samlede situation, givet ordre til at I/R.84 og III/R.121 angreb ikke skulle finde sted. I de to bataljons kommandostationer nåede denne betaling først frem, som III/R.121 nåede på linje med 1. og 3./R.84. Det lykkedes i tide at få standset anden bølge til venstre for vejen. En standsning af den allerede indsatte første bølge var ikke længere mulig. Skæbnen måtte tage sit forløb.

Angrebet – den efterfølgende skildring angår udelukkende enhederne syd for hovedvejen – arbejdede sig fremad i spring. Lige som på øvelsespladsen: en del springer, den anden forsøger med geværild at holde modstanderen nede. Det fjendtlige artilleri skød med schrapnells og granater mod angrebet. Betyder intet. Den der falder, falder! Videre. ”Spring – op – fremad – fremad!” Markvejen, der fra nordkanten af Guemappe går i nordlige retning mod sydkanten af Monchy, blev nået med nød og næppe. Den danner umiddelbart, hvor den krydser hovedvejen, en hulvej, hvis skråning mod fjenden gav en velkommen dækning.

”Ned! Puste ud! Op på skråningen og skyd alt, hvad du kan! Endnu ligger alle i hulvejen. Pausen vare for længe. Angrebet truer med at gå i stå, da dækningen får folk til at blive liggende. ”84 klar til spring!” Vi må videre frem! ”84 spring – fremad, fremad!” - - - ”Stilling!” og igen ligger alle ned, nu i en fuldstændig dækningsløst terræn. Skud efter skud falder. Ved siden af mig ligger Musk. ”Seppl” *Höss*. ”Lort! Hvor bliver 121 af?!!!” Vi vender os om og vinker – helt fladt mod jorden – tilbage mod hulvejen. 121erne kommer ikke. For pokker! Vi kan da ikke gå frem alene! Vi er selv kun omkring 50 mand. Tommy skyder os sønder og sammen. 121 kommer stadig ikke. Hvor lang tid ligger vi allerede her? Sekunder – minutter? Hvem kan sige det i et sådant øjeblik, hvor pulsen banker, hjertet dunker, som vil det springe brystet? Hvad skal der dog blive af os? Tilbage igen? Kort rådslagning med Seppl *Höss* – korte tilråb til kammeraterne til højre og venstre – og så springer vi begge op og tilbage til hulvejen! ”Hvor er jeres delingsfører?” - en løjtnant fra R.121 (så vidt jeg husker tilhørte kammeraten 12./R. 121) henvender sig. Vi snakker. Han anser yderligere fremrykning, efter at have fastslået 5 skydende maskingeværer (jfr. I/R.84 dagbog), for vanvittig! Ophidset skænderi mellem os to. Hans folk stirre på os begge. - Alle, her fra 121, følg min kommando! 121 er højre deling! Højre deling gør klar til spring!” – Løjtnanten fra 121 overfalder mig med ord, vi går igen i flæsket på hinanden. Med ord – naturligvis! ”Højre deling: Spring – op, afgang, afgang!” – og sammen med os springer uden deres løjtnant omkring 2-3 grupper prægtige, tapre württembergere frem til på højde med 84’erne! ”I stilling!” – Endnu engang ligger vi der. Åndedrættet lyder som et damprør på en maskine. ”84! Spring – afgang” afgang! - - - ”I stilling!” Alle igen ned med næsen i jorden. Af sig selv flyver geværerne igen frem! Jeg brøler mod højre – jeg lå i skillelinjen mellem de to delinger (84 og 121) – ”Spring! Afgang, afgang!” En stor del af 121’erne bliver liggende, døde eller sårede. ”Stilling!” – Et ubændigt raseri griber mig. Hvorfor? Hvem ved? Måske den nagende følelse af, at det hele ville gå skævt, raseriet over, at Tommy var stærkere end os. – Så – til venstre for mig – et voldsomt brag! Der, hvor kort forinden min ordonnans ”Seppl” *Höss,* havde ligget, var der kun røg og skidt. Jeg kan kun se dele af ham! En M.G. byge må have bragt håndgranaterne, som han bar i bæltet, til eksplosion. Måske havde en fuldtræffer fra det engelske

artilleri revet ham fra hinanden! Dermed var også mine nerver slut. Jeg kunne ikke mere. Overlegenheden udeblev. Jeg havde kun ét ønske: ud af denne vildskab! Ikke høre mere, ikke se mere af dette frygtelige myrderi! "Alle – tilbaaage!" Og nu – måske kun et spring fra den engelske grav, måske to eller måske endda tre - kravler og springer vi tilbage igen. Forbi de døde, forbi de mange sårede kammerater. Vi kan ikke hjælpe dem, vi vil det heller ikke i dette øjeblik. Kun ud af dette blodbad! Og så går vi tilbage. På den anden side hulvejen støder vi på en mand fra 1. Kompanie, der uden at være såret, var blevet liggende under fremmarchen. Han taler i vildelse. Vi trækker ham med. (Et par dage senere han overført til sindssygehospitalet i Spandau). Endeligt tilbage ved eget kompagni. *Ltn. Hardow* kommer hen til mig, og – her bryder jeg sammen i krampegråd. *Ltn. Hardow* trøster mig, giver mig noget at drikke. Og jeg? Jeg hyler som et lille barn! - - - Gråden bliver til sidst til en hulken og lidt efter lidt bliver jeg igen rolig - - -

Og først nu erfarede jeg tragediens fulde omfang – at minutter havde været afgørende for liv og død for mange kammerater. Vi skulle blot have tøvet i nogle få minutter – og vi havde i rette tid fået ordren til indstille angrebet – min kære "Seppl" *Höss* og med ham mangen en kær kammerat ville måske være i live den dag i dag!

Hvad forskel gjorde det, når jeg få dage senere personligt blev lykønsket med E.K. I af føreren for Armeegruppe Arras i overværelse af Rgts.-Kommandør, Major *v. Schuckmann* og Hptm. *Peters.* De døde rejste sig ikke, de såredes lidelser blev ikke derigennem mindre. Sådan må det være! Regimentets æresskold var igen vaske ren af de brave kammerater fra 1. og 3. Kompanie. Selvom kampvognsangrebet om morgenen denne dag havde skabt panik skræk, havde de vist, at de i en ærlig kamp, fri strid mellem mænd uden disse jernuhyre – som engang deres forfædre under det schleswig-holsteinske oprør 1848-1950 – forstået at kæmpe og dø. -

De sidste timer inden mørkefald forløb rolig. Om aftenen kl. 20 blev 4. Kompanie trukket tilbage til på højde med 1. og 3. Kompanie samme med dele af R.121, der lå i mellemterrænet. De havde hele dagen forblevet i denne tilbagetrukne stilling. Under den artilleriild, der hele dagen lå over stilling, blev Offiziersstellvertreter *Schwientek* hårdt såret. Et sprængstykke fra en granat ramte en taske med lyspatroner i hans seletøj, og fik disse til at eksplodere. Med voldsomme brandsår over hele kroppe måtte Offz.Stellv. *Schwientek* evakueres til lazaret, som han lykkeligvis, om end først efter måneder, helbredt kunne forlade.

Når jeg tænker tilbage til natten den 11. april 1917, var der i mange i 1., 3. og 4. Kompanies grav, der var vågen. Naturen krævede sin bydende ret: *60 timer uden søvn var for meget!*

Vender vi os nu tilbage til kammeraterne fra II. og III. Bataillon. Som allerede nævnt var også hos dem natten **10./11. 4. 1917** forløbet roligt. Som det imidlertid var gryet den 11. 4. og Tommy omkring kl. 0600 angreb I./R.84 i divisionsreserve, gik det også ud over de til venstre liggende regimenter 31, 86 og 84.

Ved R.84 blev stillingerne g^3 og g^4 med dele af 7., 8., 11. og 12 Kompanie angrebet. Infanteri- og M.G.-ild tvang imidlertid Tommy til at give op. Også da han kort efter endnu engang forsøgte, mislykkedes også dette angreb, ikke mindst fordi vores artilleri spærreild lå præcist.

Selvom disse to angreb mod begge bataljoner var dagens sidste, krævede situationen alligevel højeste beredskab! Førere og mandskab så ved højre nabo (31 og 86) et billede, som de – hvis de endnu lever i dag – aldrig vil glemme. Omkring kl. 7 kunne man se tre kampvogne, der langsomt kørte frem mod naboregimenterne langs Cojeul å-dalen. De nærmede sig meget langsomt indtil de efter omkring en time, havde nået den forreste pigtrådshindring. Først nu begyndte vores artilleri, der øjeblikkeligt var gjort opmærksom på kampvognene, at skyde spærreild, da da afstanden hidtil havde været for stor og ammunitionsforbruget for kraftig. Kampvognene syntes imidlertid upåvirket af artilleriilden. De drejede omkring, viste deres bredside, placerede sig i trappeform i forhold til hinanden, og kørte så pløjende som en dampplov gennem hele pigtrådshindringen, frem og tilbage til den i hele sin bredde var fuldstændig tromlet flad. Først da nærmede de sig den forreste grav, som én af dem herefter kørte over. Så drejede de, og kørte frem langs graven, hvor de ved hver eneste M.G. stilling eller dækningsrum, gjorde hold, og herefter ødelagde med kanon, M.G. og små miner. Ilden fra vores artilleri (Major *v. Schuckmann* betegnede det i en melding til Brigade som "ynkelig ringe") lå under dette for det meste *foran* kampvognene, og dermed i vores grav, uden i mindste grad at forstyrre uhyrerne.

Efter at kampvognene på denne måde havde fordrevet besætningen i den forreste grav, vendte de sig mod den anden – opholdsgraven. Også her masede de planmæssigt pigtrådshindringen ned, mens det medfølgende infanteri i mellemtiden besatte den første grav.

Vores artilleri havde i mellemtiden indstillet deres skydning, da de ikke længere kunne beskyde kampvognene med direkte skydning, og fordi de trods observerede træffere, ingen virkning havde haft. Natten i forvejen var en deling fra Res.Feld-Art.Rgt. 18 stillet til disposition for R.84 til bekæmpelse af kampvogne, men var endnu ikke dukket op. Trods indtrængende anmodninger og lang tids eftersøgning gennem ordonnanser, blev den ikke fundet, da føreren af enheden hverken havde søgt forbindelse til R.84 eller selv foretog observationer.

Endeligt omkring kl. 10 sendte 2/R.F.A. 18 en pjece til Højde 92. Inden føreren af denne personligt var underrettet, havde fået pjecen i stilling, og havde fået hentet de nødvendige pansergranater, var kampvognene færdige med anden grav, der var rømmet af dens besætning, og var fortsat ind i landsbyen Héninel. Besætningen af byen havde gemt sig i ruinerne, og blev ikke opdaget af kampvognene. Disse vendte nu om for at kører tilbage, samme vej, som de var kommet, kørte tværs gennem naboregimentets stilling, hvor de beskød tunnelindgangen til R. 84, frem til bakken, hvor de standsede. Her blev den ene ødelagt af en fuldtræffer fra den omtalte pjece fra 2./RFA 18, mens den anden herefter i hast forsvandt i sænkningen bag bakken. (Den tredje var allerede omkring kl. 10 standset).

Selvom vores pjece stod åbent i ildstilling på en bakke, blev den ikke beskudt med en eneste granat.

På den måde havde kampvognene *i næsten 6 timer* (!!) uforstyrret kunne rive vores stillinger op, uden at vores artilleri havde kunnet forhindre det! - - -

Det var efterhånden blevet kl. 14. En time senere havde Tommy fuldstændig besat anden grav ved R. 86, hvorved højre fløj af R. 84 kom i fare for at blive afskåret. I første omgang forsøgte 10/R.84 gennem patruljer at få fastslået placeringen af R. 86 fløje. Efter at dette var lykkedes af dygtige patruljer under Utffz. *Hansen* og Musk. *Wurr* (10. Komp.), besatte højre fløjdeling fra 10. Kompanie under *Ltn. Bargfeldt* hen under aften den første grav af artilleri-beskyttelsesstillingen mellem Cojeul åen og sydkanten af Héninel, hvortil også en deling af 2. Kompanie blev trukket frem. Major *v. Schuckmann* flyttede sin kommandostation til Rémy.

Som den højere føring den aften kikkede på situationskortet, var den ved 18. RD som følger:

Englænderne var rykke frem på begge sider af hovedvejen. Selvom Res. 31 i alt væsentlighed stadig lå i dens hidtidige stilling, var hele F-Afsnittet (Res. 86) trængt tilbage til Artilleri-beskyttelsesstillingen. Langt foran denne lå II/R. 84 med åbne, udækkede flanker.

Kommandøren for 18. RD udbad sig og fik tilladelse fra Gruppe Arras til at rette sin frontlinje til den omtrentlige linje: I/R. 84 stilling vest forbi Guemappe – øst til Wancourt og Héninel frem til den hidtidige venstre fløj af II/R. 84. Denne ændring af fronten skulle være gennemført den 13. 4. 1917 om morgenen. Kl. 22 (11. 4. 17) indløb den tilsvarende befaling fra Gruppe Arras. Kort før denne befaling kunne behandles i 18. RD, indløb der fra 35. Res.Inf.Brigade melding om, at Monchy endegyldigt var besat af englænderne.

Generalltn. *v. Mundt* anså på baggrund af denne melding, og tilstanden af Res. 86, det ubetinget nødvendigt, allerede at gennemfører frontændringen samme nat. Kl. 2315 den 11. 4. 1917 blev derfor følgende divisionsbefaling udsendt:

1. Monchy er besat af fjenden
2. 35. Inf.Brig. går denne nat tilbage til linjen: hidtidige højre fløj ved vejen Cambrai-Arras – Guemappe – Højde 92 – saddel øst Héninel – sænkning øst Sachsenweg. Linjeføring skal meldes. Stærk organisation i dybden. Stærk sikring efterlades i nuværende forreste grav. Dækningsanlæg skal sprænges.
3. - - -

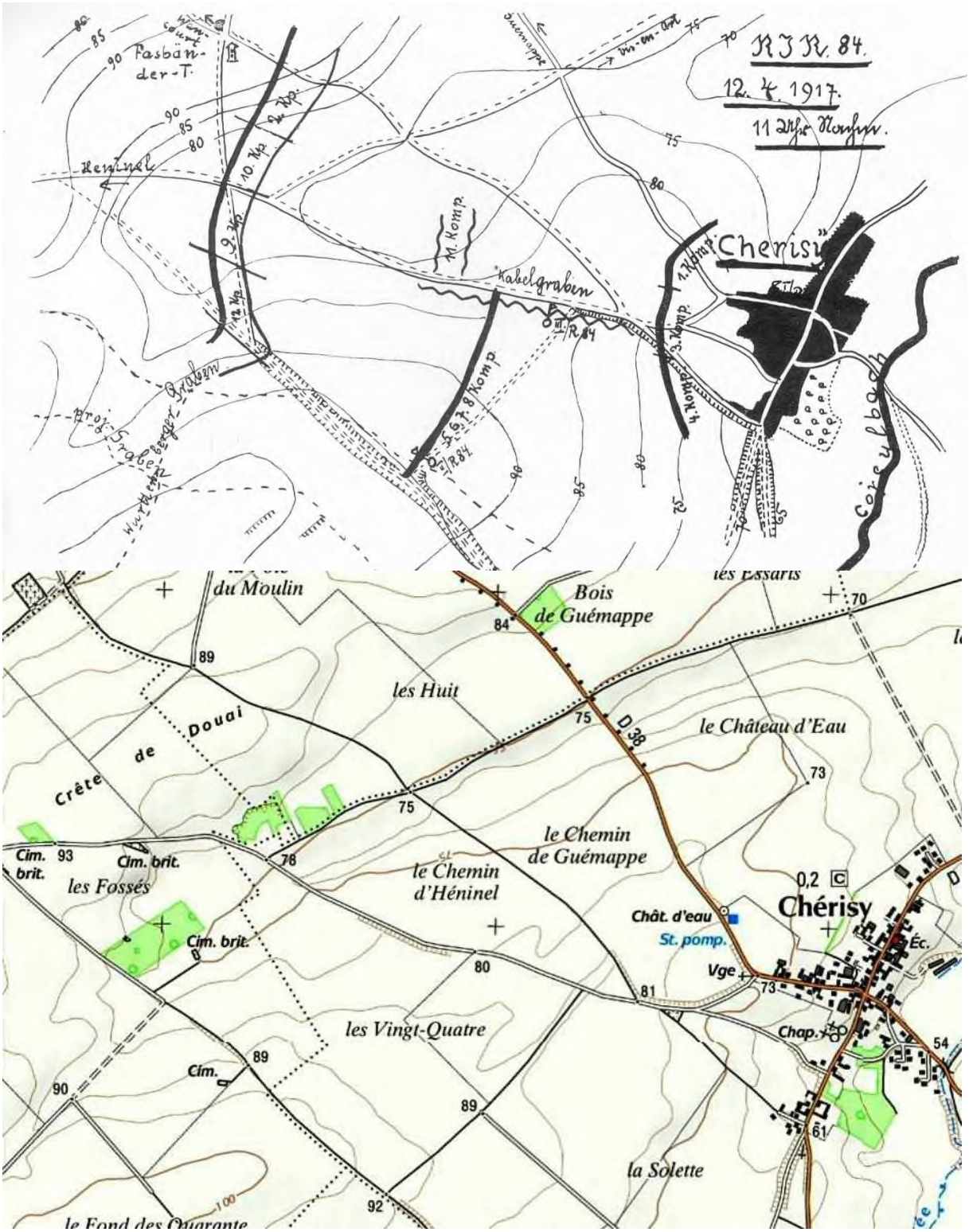
Kommandøren for RIR 84, *Major v. Schuckmann* modtog denne befaling den **12. 4. 1917** kl. 0130 i sin kommandostation. Han satte sig øjeblikkeligt i telefonisk forbindelse med Hptm. *v. Pavel*, Kdeur. III/R. 84, og meddelte ham indholdet af befalingen fra 18. RD. På denne baggrund udsendte *Hptm. v. Pavel* omkring kl. 0200 sin bataljonsbefaling med følgende indhold:

2. Kompanie:	højre begrænsning: vejen Wancourt-Chérisy, venstre begrænsning: Nuværende grænse.
10. Kompanie:	tilslutning frem til 2. grav i Artilleri-beskyttelsesstillingen, - begge på den østlige skråning af Højde 92.
9. Kompanie:	fra 2. grav i artilleri-beskyttelsesstillingen til vejen Héninel-Croisilles
11. Kompanie:	tilslutning frem til Lehner-graven
12. Kompanie:	tilslutning gennem opholdsgraven frem til Dessauer eller David-graven.
8. Kompanie:	i gamle stilling frem til Divisionsgrænse.

Den nye linje skulle være indrettet kl. 0300 (12. 4. 17). Der skulle udgraves to stillinger bag hinanden med 150-200 meters afstand. Den forreste skulle besættes svagt, den bageste stærkt.

På grund af sine tab kunne II/R. 84 kun efterlade en mindre sikringsstyrke i den hidtidige grav, der først efter pres fra fjenden skulle falde tilbage til venstre fløj.

III/R. 84 kommandostation forblev i første omgang på Højde 92, men blev senere lagt tilbage i nærheden af vejen Héninel – Chérisy.

Inden Hptm. *v. Pavel* udsendte sin egen bataljonsbefaling, havde han kl. 0155 orienteret føreren for II. Btl., Ltn. *Gregersen* om den ankomne Divisionsbefaling. Denne modtog først Regimentets befaling om forskydningen kl. 0345. På baggrund af orienteringen fra Hptm. v. *Pavel* havde Ltn. *Gregersen* dog i mellemtiden udarbejdet den nødvendige bataljonsbefaling. Midt under denne forberedelse angreb englænderne fra Cojeul-åen højre

fløj af 5. Kompanie. Under den opstående forvirring lykkedes det ham at trænge ind på højre fløj af 5. Kompanie. Uden at afvente ordre kastede den altid urokkelige Vzfdw. *Brandt* (5./R.84) med en hurtigt sammenskrabet styrke sig frem fra 2. grav. Forgæves! Vzfdw. *Brandt* faldt og hans tapre folk fik i alt hast blokerer graven.

Kl. 0500 begyndte II. Bataillon at gå tilbage. Fra hvert kompagni forblev tre grupper under føring af en officer til sikring og sløring af tilbagetrækningen.

Det var allerede begyndt at blive lyst, da II/R. 84 begyndte sin bevægelse, og dem forblev ikke hemmelig for englænderne. Ikke kun at de tilbagegående enheder langs hele Regiment 31, 86 og 84 front tydeligt tegnede sig med den opgående sol som baggrund, ikke kun at en sådan forskydning uundgåelig støjer med eder, kommandoer, forbandelser og klirren, som netop i de tidlige morgentimer kan høres langt væk, men også sporene i det tynde lag af sne afslørede for modstanderen, hvad der gik for sig. Han trængte frem mod forskydningen med stærke patruljer. Vores bagtrop forsvarede sig tappert.

Som det var blevet dagslys forstærkede Tommy sin artilleriild. Stærke enheder trængte frem over Cojeul-åen. Nord for St. Martin kunne man observerer infanteri og artilleri i beredskab. I løbet af formiddagen måtte vores sikringsenheder vige for det fjendtlige tryk. Ltn. *Eylmann* (6. Kompanie) blev trods tapper modstand presset tilbage fra Afsnit g^4 omkring kl. 1100. I Afsnit g^1-g^3 er begge grave på fjendens hænder.

II. Bataillon faldt tilbage gennem III/R.84 nye linje og samlede sig i hulvejen Héninel – Fontaine, hvor dens nye kommandør, Hptm. *Banning*, overtog kommandoen.

Divisionsbefalingen fra 11. 4. 1917 kl. 2345 var først nået frem til I/R.84 via Res. 31 den 12. 4. 1917 kl. 0340. Før bataljonens tre kompagnier (1., 3 og 4. Kompanie) kunne gennemfører befalingen, var der yderligere gået næsten en time. Jeg husker stadig i dag med alt tydelighed, at der ikke var en eneste mand i 1. Kompanies grav, der var vågen, da jeg gik igennem, for at få folkene gjort klar. Også vi, Ltn. *Hardow,* Ltn. *Krancke* og jeg, havde sovet trods fugten i graven, trods sneen. Kroppene havde ganske enkelt krævet deres ret.

Mellem mandag morgen til midnat onsdag til torsdag havde vi dårligt lukket et øje (9.-11./12.4.1917). Endelig var også 1. Kompanie færdig. Vi trak os tilbage gennem vejgrøften langs hovedvejen indtil vi havde passeret bakken mellem Hubertus-gården og St. Rohart. Ved Vis-en-Artois drejede vi mod højre i retning Cherisy, hvor vi nåede frem omkring kl. 0700.

Forud sendte ordonnanser havde på højre hånd lige i kanten af Cherisy fundet et hus med dobbelt kælder. En del af kompagniet inklusiv Ltn. *Hardow*, Ltn. *Krancke,* Vzfdw. *Schulze* og jeg, tog ophold her. Enkelte folk lagde sig oppe i lejligheden på 1. sal. (Cherisy var endnu fuldstændig uskadt).

Fra Regt. 84 – I. Bataillons afgivelse til Res. 31 var endeligt afsluttet kl. 0300 - fik bataljonen ordre til straks med 1., 3 og 4. Kompanie at grave en ny stilling stik vest for Chérisy på begge sider af vejen mod Wancourt. Hptm. *Peters*, der havde placeret sin kommandostation i Cherisy ved vejen fra Guemappe, satte 1. og 3. Kompanie til højre og 4. Kompanie til venstre for vejen i gang med det befalede arbejde.

Om morgenen var køkkenet nået frem til Cherisy. For første gang i 72 timer var der varm mad og drikke. Post var også ankommet. Dertil en solrig forårsdag, man kunne vaske sig - med andre ord et himmerig i Frankrig. Hvad der kun lå 24 timer bag os, var glemt.

Fra kl. 8 arbejdede kompagnierne på den nye stilling i tre skift, der afløste hinanden hver 2 time. Tilsynet med første skift af 1. Kompanie havde en Vizefeldwebel, hvis navn jeg ikke længere husker. Andet skift havde Vzfdw. *Schulze*, 3. skift undertegnede og 4. skift Ltn. *Krancke.*

Første skift blev afløst. *Ltn. Hardow* skriver, Ltn. *Krancke* læser, det samme gør jeg. Vzfdw. *Schulze* havde lagt sig og sov. Klokken var 0945. Vzfdw. *Schulze* skulle overtage tilsynet. Jeg forsøgte at vække ham. Forgæves. Han var ikke til at vække. Da jeg nu engang var vågen, lod jeg ham sove og gik selv af sted for at afløse, men ikke uden at sørge for, at Vzfdw. *Schulze* blev vækket, om de så skulle være med piber og trommer, så jeg i det mindste kunne blive afløst.

Jeg var netop nået frem til kompagniet og den afløste Vzfdw. var allerede gået, da det brølede "helt tungt" gennem luften og ned i Cherisy. I den omtrentlige retning af Vis steg en rød støvsky mod himlen. Folkene arbejde roligt videre.

Kort efter kom en mand styrtede frem til mig fra Cherisy. Jeg kendte ham, han var fra 1. Kompanie. "Hvad er der løs?" – "Herr Feldwebel! Alt er ødelagt, hele kompagniet begravet! Ltn. *Hardow*, Ltn. *Krancke* – den alle!" – "Afgang! Alle følger med!"

Vi stormer tilbage. Den tunge granat havde ødelagt hele husets forside. Bagvæg og begge gavle stod endnu. Folkene arbejdede som vilde for at redde deres kammerater ud af ruinerne. Det lykkedes! Ltn. *Krancke* reddes levende ud. Også Vzfdw. *Schultz* hentes ud med stor besvær.

Så døds alvorlig og sørgelig ulykken end var, lød der et latterbrøl, som Vzfdw. *Schulze*, af hvem i første omgang kun hovedet var fri, mens resten af kroppen var dækket af bjælker og sten, forundret åbnede sine øjne, uden formentlig overhovedet at overskue situationen og endnu søvndrukken udbrød: "Stik mig engang en Köhm!"

(Min kære kammerat *Schulze*! Jeg ved ikke, om du engang skulle læse disse linjer. Skulle du det, så meld dig. Vi kan så sammen drikke " 'n Köhm")

Desværre lykkedes det ikke at redde kompagnifører, Ltn. *Hardow*, levende ud. Da kælderen styrtede sammen, brækkede han nakken, da han blev ramt af en jerndrager. Sammen med ham blev ligeledes som død bjærget: Gefr. *Krebs*, Gefr. *Galisch*, Res. *Paustian*, Musk. *Miersen* og flere endnu levende, men sårede kammerater.

Så var Ltn. *Hardow*s forudanelse alligevel været sand. Påske mandag, mens alle opholdt sig i deres kvarterer klar til afmarch, kom ved middagstid Ltn. *Hardow* til 1. Kompanie kommandokontor, og gav her sin Feldwebel en pakke. Den indeholdt Valenciennes kniplinger, som han havde købt i området, og som var bestemt for hans forlovede, en Røde Kors Søster bag fronten på et lazaret. Han bad Feldwebel *Schäfer* om at sende pakken videre til hans forlovede, dersom han ikke skulle komme tilbage. På de bestyrtede indvendinger fra feldweblen, rystede han på hovedet og erklærede, at han havde en fornemmelse af, at han denne gang ville blive ramt.

Han havde desværre fået ret. Han havde overlevet kampvognsangrebet, og nu, hvor afløsning lå forude, måtte han på denne måde ofre livet! - - -

Som under dække af mørket, kompagnierne til venstre fløj (8., 11. og 12.) ville indtage deres stillinger, stødte de på ubesatte grave. RIR 99 havde på grund af en brigadebefaling trukket sin højre fløj tilbage til Württemberger Weg, der her værende opholdsgrav sprængt og rømmet Siegfried-stillingen mellem nævnte vej og regimentets grænse. 8. og dele af 11. og 12. Kompanie måtte derfor gå helt tilbage til RIR 99 afsnit, så en ikke ubetydelig del af den nye frontlinje var ubesat.

Major *v. Schuckmann* havde nemlig i sit forslag til den planlagte front ændring forudsat Guemappe-stillingens forlængelse i anden linje af Artilleri-beskyttelsesstillingen, hvormed også Gen.Major *Graeser* havde været indforstået. I den telefoniske overdragne befaling fra Division var der kun talt om et generelt "skæringspunkt med artilleri-beskyttelsesstillingen med den hidtidige divisionsgrænse". Major *v. Schuckmann* havde derfor ingen anledning til at forlægge denne stilling frem til *første linje* i artilleri-beskyttelseslinjen. På grund af det nødvendige hastværk med videreformidlingen af divisionsbefalingen, opstod den misforståelse på trods af den personlige formidling af befalingen gennem Major v. *Schuckmann,* at venstre fløj af den nye regiments front forløb i retning af Sachsenweg frem til *første* grav, mens Res. 99 stadig havde sin højre fløj i skæringspunktet med artilleri-beskyttelsesstillingen (*anden grav*).

Hptm. *v. Pavel* tog straks efter meldinger fra hans kompagnier, personlig forbindelse med kommandøren for Res. 99, og aftalte med ham på stedet, etableringen af forbindelse til den kommende aften. Res. 99 fastholdt sin opfattelse af, at den valgte placering af højre fløj var den rigtige og at terrænet her også var langt mere velegnet. Dertil kom, at Res. 99 allerede var i gang med udbygningen af den nye stilling.

Hptm. *v. Pavel* meddelte resultatet af dette møde til kommandøren for Res. 84, Major v. *Schuckmann*. Da han henviste til, at en ændring ikke længere var mulig, da forbindelsen til Res. 99 ellers ville forsvinde, erklærede Major *v. Schuckmann* sig til sidst for indforstået, for ikke at udsætte udbygningen af stillingen for flere risici end det allerede var sket.

I denne forbindelse skrev Hptm. *v. Pavel* (i dag oberstløjtnant ved Generalkommando II stab i Stettin) den 17. 8. 1936:

> "Befalingen til rømningen af vores hidtil så tappert og succesfuld forsvarede stilling modtog jeg kl. 0130 ved personlig telefonopringning fra Major v. Schuckmann, d.v.s. den blev mig dikteret, og jeg skrev den ned. At RIR 99 herunder ikke blev nævnt, og at jeg som resultat heraf fik opfattelsen af, at RIR 99 stadig fastholdt sin oprindelige stilling, fremgår klart af min befaling, hvorefter 8. Kompanie skulle fastholde dens oprindelige stilling i Afsnit g^4, da de var forbindelseskompagni til RIR 99. Efter min befaling gik vores nye linje derfor fra den allerede fastliggende 2. Kompanie, der forankrede den højre fløj, mod øst til Højde 92 (på udtrykkelig ordre fra Regimentet tænkt som bagskråning stilling!) over Artilleri-Beskyttelseslinjen til g^4, hvor 8. Kompanie allerede lå. Da imidlertid også RIR 99 havde trukket sin stilling tilbage, hvad jeg først fik at vide næste formiddag, (hvorfor, ved jeg ikke; af Divisionsbefalingen var dette ikke præciseret, og jeg dengang formentlig lige så lidt som i dag vidste, hvor Sachsen-Weg var placeret!), var vores afsnit blevet smallere. Vi lå med vores venstre fløj (12. og 8. Kompanie), foran højre fløj af RIR 99, hvad for så vidt ikke skadede, da jo efter befalingen vores gamle stilling stadig var besat med en stærk sikringsstyrke, som i g^4 blev udgjort af den svage 8. Kompanie. Kendsgerningen var altså, at ingen dele af den nye front var ubesat, men vores linje nå længere fremme og udfoldet længere til venstre end brigaden havde haft til hensigt. Dette blev først rettet om aftenen 12. 4., hvor først 11. Kompanie gik tilbage til på højde med RIR 99, og efterfølgende 9. og 10. Kom-

panie til på linje med 11. og 2. Kompanie. Med denne forkortelse af afsnittet blev 8. og 12. Kompanie frigjort. 8. Kompanie gik tilbage til II. Bataillon og 12. Kompanie kom i reserve.

At jeg personligt var modstander af denne forhastede tilbagetrækning, tilføjer jeg kun som en bibemærkning. Ordre er ordre. Med Højde 92 fik englænderne rådighed over en vigtig observationspunkt, og af samme grund blev vores nye stilling hurtig uerholdelig, og efter nogle få dage trængt tilbage til tæt vest for Chérisy".

Englænderne, der i løbet af dagen tilsyneladende igen indskød sig, lagde om **eftermiddagen 12. 4. 1915** afsnittet under en kraftig ild med lette og middeltunge kalibre, som omkring kl. 17 mindskedes en del. Kort efter blev fjendtlige opklaringspatruljer observeret på Højde 92 ved Fassbänder-tårnet. En engelsk ordonnans for vild i der ødelagte og sammenrodede virvar af skyttegrave og landede ved 10. Kompanie, der med glæde tog i mod ham.

Så snart det var blevet mørkt begyndte 11. Kompanie med at søge forbindelse til Res. 99, og drejede dens venstre fløj tilbage til vejen Héninel-Croisilles. Efterfølgende gik 9. og 10. Kompanie tilbage, med højre fløj på den nordvestlige ende af hulvejen Héninel – Fontaine og venstre fløj ved grusgraven på vejen Chérisy – Héninel, således at 10. Kompanie lå til højre og 9. Kompanie til venstre for vejen. I forreste linje lå herefter 2., 10., 9. og 11. Kompanie, med 12. Kompanie bagved til højre for Kabelgraven, hvor også bataljonens kommandostation befandt sig.

Natten 12. til 13. 4. 1917 forløb under kraftig forstyrrelsesild, der primært faldt langt bagude.

I morgentimerne den **13. 4. 1917** blev det forsøgt med officerspatruljer at fastslå den fjendtlige linjes forløb. En underofficerspatrulje fra 2. Kompanie besatte herefter omkring kl. 10 Fassbänder-tårnet. Det tæt ved liggende lille hus var besat af englænderne. Da tilsyneladende begge fremskudte posteringer "ikke havde ønsket krigen", forligedes de ganske godt og lod hinanden i ro.

9. og 10. Kompanie led endnu engang under eget artilleri. På trods af situationens alvor, var den en ubændig glæde, da artilleriobservatøren nåede frem i graven for at indskyde artilleriet, og herunder kom under ild fra hans egne pjecer. Heller ikke han kunne forhindre, at "vennerne" fortsatte med at skyde på egne stillinger.

Om eftermiddagen tog englænderne Chérisy under behandling, der blev belagt med de tungeste kalibre.

Kl. 20 blev III/R. 84 afløst af III/R.61 og kom i landsbykvarter i Remy, mens 2. Kompanie blev ved I. Bataillon.

Kl. 2200 lagde Tommy gas over sænkningen ved Chérisy. Herved blev afløsningen af II. Btl. forsinket, der på grund af dette først efter midnat (**13./14. 4. 1917**) blev afløst i forreste linje af II/R. 61 og efterfølgende ligeledes marcherede til Remy.

Begge bataljoner kan tale om held, for kl. 0500 (**14. 4. 1917**) begyndte Tommy at lægge både regimentes afsnittet og hele Divisionsfronten under trommeild, som kl. 0700 blev fulgt af et infanteriangreb, der imidlertid blev standset lang Res. 61 front, og efterlod 30 fanger.

III/R. 84 forlod ved middagstid Remy i et herligt forårsvejr og kørte med feltbane til Cantin, hvorfra den marcherede til arbejderkolonien de Sessevalle ved Somain.

II/R. 84 kørte ligeledes til Cantin med feltbanen, overnattede her og marcherede næste morgen (**15. 4. 1917**) til Somain.

I/R. 84 modtog 14. 4. kl. 15 fra Res. 61 befaling til at rykke ud efter mørkefald uden at afvente afløsning. Den nåede kompagni vis Sailly, hvor de overnattede. Den 15. april kørte de med feltbane til Cantin, hvorfra de med tog fortsatte til Somain, hvor de ankom ved middagstid.

RIR 84 første indsats under Arras-slaget var dermed afsluttet.

Tilbageblik

Det der karakteriserede Påskeslaget 1917 ved Arras i modsætning til Regimentets øvrige kampe, var vejrliget, kampen mod kampvogne, de næsten til bevægelseskrig udviklede kampe og og artilleriets tilsyneladende svigt, som overhovedet spørgsmålet om ammunition.

Var Somme forrige sommer utålelig varmt, stillede kampdatene 1917 i Påskeslaget meget store udfordringer til den enkelte på grund af fugten og kulden. Et "virkeligt" aprilvejr med regn og snebyger, kun af og til afbrudt af strålende forårssol, gjorde opholdet i de våde og plørede grave til en pine. Lange dage uden ordentlig søvn, muligvis her et nap, rullet ind i sin frakke, udmattede folkene. I en melding fra 12. 4. 1917 skrev Hptm *v. Pavel* blandt andet:

> " - - - tropperne er gennem de vanskelige bevægelser bagud, og det dermed forbundne ustandselige skansning uden enhver form for nattero. Den kraftige kulde og fugten i det fri udmatter i den grad, at deres kampværdi kun er ringe ….
> … de er udmattede, overtrætte, men alligevel ved godt humør …."

Det sidste var, hvad der i disse dage holdt folkene oppe. De var virkelig ved godt mod! Disse kampe var helt anderledes end sædvanlig. Her så man igen fjenden. Kampscener, opmarcherende fjendtlige infanteri kolonner, fremstormende eskadroner som på øvelsespladsen, artilleri på vej frem i galop. Bagtrops kampene, som krævede stor dygtighed hos den enkelte, viste ham igen geværets værdi, og viste han, at han ikke behøvede hjælpeløst at sidde i sit hul til en granat rev ham i stykker – eller lod ham i hel tilstand. Det var netop dette nervepres, der bevirkede at tropperne overvandt vejrligets ubehageligheder og bevarede den godt moral.

Sådan var det også med kampvognene! Hvad havde vi dog ikke allerede hørt om disse! Et eller andet sted, der nede langs Somme, skulle disse jernkolosser være dukket op, og sågar være klatret over gravene. Da soldaterne hørte om dette første gang, lød der en hånlig latter. Herre Gud! Under krigen gik den slag lokumsrygter, som i sidste ende viste sig uden indhold.

Og så dukket de pludseligt op! Pludseligt angreb de, efter at soldaterne allerede var udmattede efter to søvnløse nætter. Som forstenet stod alle og stirre. "Den skyder jo overhovedet ikke!" - men så begyndte dette stålklædte uhyre at jage soldaterne med dens byger af jern. Den enkelte soldat føler sig magtesløs, hans artilleri skyder ikke, han føler sig fuldstændig overladt til sig selv. Og så kommer dette uhyre frem mod ham. Han stirre lammet på kampvognen, der nærmer sig, og gribes så af angsten, af frygten – lad os roligt nævne dette ord, for som soldat sømmer denne åbenhed sig – og han gør det dummeste, han kan gøre (hvilket bagefter er let at konstatere!). Han begynder at løbe, og overvejer overhovedet ikke, at han herved kan skydes ned af kampvognen som hare under en klapjagt.

Senere forsvandt denne frygt for kampvogne. Soldater stod fast, især da artilleriet var på pletten.

Dengang under Påskeslaget fældede, som allerede nævnt, regiments-kommandør, Major *v. Schuckmann* i en melding til brigaden en dom over artilleristøtten som "ynkværdig dårlig."

Vores artilleri var fra starten den fjendtlige talmæssig underlegen. Pjece efter pjece blev ødelagt af fjenden. Mens han havde uanede mængder af ammunition til rådighed, mens vi trods en rimelig forberedelse, måtte bruge hver eneste granat med omhu.

Mens artilleriet normalt skød fra deres stillinger med mål udmålt på kort, der lå foran dem, måtte de denne gang selv søge deres modstander. De hyppige stillingsskift vanskeliggjorde ammunitionskolonnernes arbejde, der på deres side måtte hente deres ammunition i depoter flere kilometer bag fronten

Det skyldtes under alle omstændigheder ikke manglende vilje hos vores artilleri - - - !

Det samme gjorde sig gældende for infanteriets ammunitionskolonner. I en melding fra 13. 4. 1917 angav Regiment R.84 sit *patronforbrug for de første fem dages kampe til 200.000* (!!).

Endeligt nogle ord om Siegfried-Stillingen. Hvad nytter alle dækningsanlæg, om de er nok så betonstøbte, når det ikke er muligt at bringe forstærkninger frem. Hvad der her manglede var forbindelsesgrave bagud, hvorigennem reserver kunne nå frem i stillingen, uden at halvdelen allerede under fremgangen blev liggende.

Havde Hptm. *v. Pavel* ikke Påske mandag uden brigadens viden, ja på trods af dens befaling, efterladt to kompagnier i anden grav, ville englændernes gennembrud denne eftermiddag være lykkedes, som den den gjorde i 6., 7. og 8. Kompanie, der jo kun havde hver ⅓ af deres styrke i forreste grav. Hvis de overhovedet havde været disponible, hvordan ville reserve være nået frem denne eftermiddag? De ville totalt være mejet ned under passagen af bakkerne, og englændernes vej frem ville have været fri.

Nu kunne kompagnierne fra III. Btl. øjeblikkeligt støtte deres kammerater fra II., og dermed forhindre yderligere engelsk ind- og fremtrængen.

Efter tab på 135 faldne (herunder Major *Koller*, Ltn. *Mommsen*, Ltn. *Rumohr*, Ltn. *Hinrichsen*, Ltn. *Schnell*, Ltn. *Hardow* og Ltn. *Bummerstedt*), 298 sårede (blandt andet Ltns. *Poggenklatz, Beaulieu, Mayer, Gehrke, Hjort, Krancke*) og 28 savnede, havde RIR 84 nogle hviledage bag fronten, for 14 dage senere at blive indsat i samme afsnit.

Samlede tabstal for Påskeslaget ved Arras 1917

	7.4.		8.4		9.4		10.4		11.4		12.4		12.4		14.4	
	død	savnet	død	savnet	død	savnet	død	savnet	død	savnet	død	savnet	død	savnet	død	såret
1. Kompanie							1		7	2	5				1	2
2. Kompanie											1		1			
3. Kompanie							1		2	2	1				1	
4. Kompanie											3		1		1	
1. M.G.K.									6	3					4	
Stab, I. Btl.					1											
5. Kompanie					2		1		1		4					
6. Kompanie					10	5	3		4		3	4	1			
7. Kompanie	1				20	6	3				1					
8. Kompanie			2		4		8	1	2							
2. M.G.K.						2					1					
9. Kompanie											2					
10. Kompanie					1					1						
11. Kompanie					9				6							
12. Kompanie					5		2									
3. M.G.K.							1									
Total	1		3		52	13	20	1	28	8	21	4	3		7	2
Samlet antal sårede	7		5		84		64		83		28		21		6	
Samlet tabstal	8		8		149		85		119		53		24		15	
	461															

Forårsslag ved Arras (Chérisy)

(4.5 – 2.6.1917)

Regimentet fik kun fire dage i hvil i Somain. Den **18. 4.** modtog det befaling om næste dage at forskyde til Bruay ved Valenciennes. "18. Res.Div. er reserve for den Øverste Hærledelse". Denne nyhed blev modtaget med nogen mistro. Betød "Reserve for Ø.H.L." i virkeligheden ikke, at vi hele tiden skulle være parat til at forskyde derhen, hvor brydekampen var værst?

Da det så blev meddelt, at de nye anviste indkvarteringer næste dag skulle nås med fodmarch, men at oppakningen skulle transporteres med jernbane, blev dette arrangement først rigtig mistænkeligt. Så megen hensyntagen var soldaterne jo slet ikke vandt til! Men det var jo lige meget: enhver befaling er hellig. Og så marcherede Regimentet om formiddagen den **19. 4. 1917** fra Somain over Denain de 28 km til Valenciennes, hvor alle tre bataljoner kom i kvarter i den nordlige forstad Bruay. De her anviste kvarterer måtte gennemgående anses for tilfredsstillende. Det kunne ikke benægtes; bytningen havde skuffet til den gode side. Offensivånden (ingen konkurrence til Dr. *Siegreich*, og slet ikke efter et par "Epi"!) blev bedre, og steg så formelig som i de næste dage så meget erstatningspersonel ankom, at få dage senere - på grund af overskridelse af mandskabsstyrken – 152 mand måtte sendes tilbage til IX. Res. korps Rekrutdepot, så kun 297 mand blev ved Regimentet.

April dagene gik med den sædvanlige eksercits og feltøvelser, til tider endda under medvirken af infanterifly og flammekastere. Særlige stormtropper øvede under Ltn. *Bargfeldt* i særlige uddannelsesanlæg. Efter en større tilgang af officerer hjemmefra kunne også delingsfører posterne igen besættes.

Allerede den **29. 4.** indløb fra Generalkommando IX. Res. Korps – hvis kommanderende general *Dieffenbach* den 27. april 1917 havde modtaget ordenen *Pour le Merite* - befaling til at R.84 om at denne, sammen med en artilleri afdeling og et pioner-kompagni fra den 3.5. som sikkerhedsbesætning og udbygning af Wotan I og Siegfried-Stilling III allerede næste dag skulle forskyde til det nye område. Denne befaling nåede Regimentet om aftenen og øjeblikkeligt videregivet til bataljonerne, der igen underrettede kompagnierne. Da det **30. 4. 1917** allerede ret tidligt skulle starte, skete det at enkelte ikke rettidig trådte an og – med et tordenvejr trods det kolde aprilvejr – først om aftenen nåede tilbage til kompagnierne.

Mellem kl. 7 og 9 forlod bataljonerne det gæstfrie Bruay-Valenciennes og landede ved middagstid i det tildelte område. I. Btl. blev udlosset i Arleux og gik her i kvarter sammen med regimentets stab. II. Btl. kørte til Cantin og nåede herfra efter march Bellonne, hvor den som følge af den kraftige belægning kun middelmådigt blev underbragt. Tæt ved i Estrées kom III. Btl. i kvarter efter ligeledes at være udlosset i Cantin. Den Store Bagage gennemførte forskydningen (med mellemliggende kvarter i Fechain) som fodmarch.

Bataljons-adjudant (I. Btl.) Ltn. *Maus* og Gefreiter *Preusser* (3. Komp.) modtog denne dag E.K. I

Stillingsbesættelse den 1. 5. 1917

Regiments-Kommandør: Major v. Schuckmann
Regiments-Adjudant: Ltn. Maas
M.G. Officer: Obltn. Schierning
Rgts.-Læge: Dr. Wittern
Rgts. Bagageфører: Ltn Haltermann

I. Bataillon:
Btls.-Kommandeør: Hauptmann Peters
Btls.-Adjudant: Ltn. Maus
Btls.-Læge: Stabsarzt Dr. Pansch
Ass.Arzt Stajæ
Forplejningsofficer: Ltn Diedrich
Observationsofficer: Ltn. Hans Wagner
Btls.Intendant: Zahlmstr. Windisch

1. Kompanie:
Komp.Fører: Ltn. Leichardt
Ltn. Popper
Ltn. Eylmann
Offz.Stellv. Speck

2. Kompanie:
Komp.Fører: Ltn Klüver
Ltn. Schewe
Ltn. Schurbach (g.v.)
Offz.Stellv. Peters

3. Kompanie:
Komp.Fører: Ltn. Bahlmann
Ltn. Tannenberg
Ltn. Bandmann
Ltn. Schwartz (g.v.)

4. Kompanie:
Komp.Fører: Ltn. Fassbender
Ltn. Carlberg
Offz.Stellv. Gründel

1. M.G.K.:
Komp.Fører: Ltn. Mengis
Ltn. Hahne
Ltn. Bandelow

II. Bataillon (ufuldstændig)**:**
Btls.-Kommandør: Hptm. Banning
Btls.-Adjudant: Ltn. Iwersen
Btls.-Læge: Ass.Arzt Dr. Lenneberg

5. Kompanie:
Komp.Fører: Ltn. Franzen
Ltn. Sachitzky

6. Kompanie:
Komp.Fører: Ltn. Kossmale
Ltn. v. Bremen

7. Kompanie:
Komp.Fører: Ltn. Klemann
Ltn. Broders

8. Kompanie:
Komp.Fører: Ltn. Krüger
Ltn. Schertz
Ltn. Spillner

2. M.G.K.:
Komp.Fører: Ltn. Schuldt
Ltn. Hermannes

III. Bataillon:
Btls.-Kommandør: Hptm. v. Pavel
Btls.-Adjudant: Ltn. Beuschausen
Forplejningsofficer: Ltn. Weinhausen
Btls.-Læge: Ober.Arzt Dr. Metzmacher
Ass.Arzt Dr. Michel
Observationsofficer: Ltn. Bruhn (Hans)
Intendant: Zahlmeister Ehrke

9. Kompanie:
Komp.Fører: Ltn. Bersemann
Ltn. Meyer
Ltn. Bargfeldt
Ltn. Klopproth
Offz.Stellv. Peters

10. Kompanie:
Komp.Fører: Ltn Theden
Ltn. Fickel
Offz.Stellv. Stapel

11. Kompanie:
Komp.Fører: Ltn. Gregersen
Ltn. Augustiny (Reg. tandlæge)
Ltn. Baurmeister

12. Kompanie:
Komp.Fører: Ltn. Thomsen
Ltn. Hamer
Ltn. Warnecke (fra IR 620)

3. M.G.K.
Komp.Fører: Obltn. Gross
Ltn. Nagel

Den **1. 5. 917** inspicerede kommandøren for IX. Res. Korps, Exz. Dieffenbach, bataljonerne i deres landsbykvarterer. I sin tale til I. Btl. sagde han blandt andet: "Jeg håber, at jeg ikke snart igen behøver at indsætte jer", en sætning, der udløste almindelig glæde. Man regnede allerede i stilhed med 2 eller 3 ugers "grænsebevogtning" i Swevezeele-op-den-Hille! Tilsyneladende havde Exz. Dieffenbach imidlertid med sine ord kun tænkt på 1.5., der gik roligt, for allerede den følgende dag, den **3. 5.**, blev regimentet kl. 7 om morgenen alarmeret: "Øjeblikkelig marchberedskab!" Allerede en time senere indgik ordren til afmarch, og alle tre bataljoner gik som følge af denne i beredskabsstilling ved Tortequenne, hvor de var på plads kl. 10. Denne dag havde de tre bataljoner følgende kampstyrke:

I. Btl. :	11 officerer, 574 mand
II. Btl.:	8 officerer, 504 mand
III. Btl.:	13 officerer, 588 mand

På baggrund af en ny befaling fra Gruppe Arras, der nåede Regimentet Kl. 1245, rykkede bataljonerne umiddelbart herefter ud for over Lécluse for at nå den fra påsken kendte Dury. Halvvejs på vejen mellem Lécluse og Dury standsede Regimentet og besatte med II. Btl. til højre og III. Btl. til venstre *Wotan-Stillingen*, der gik fra Etaing nogenlunde langs vejen til Dury. I. Btl. gik i midten i stilling bag de to øvrige.

Denne såkaldte Wotan-Stilling var på mange steder kun fastlagt med minestrimmel, hvorfor kompagnierne hele eftermiddagen måtte skansede. Under dette gik Regimentet fra 18. RD. befaling om den følgende aften at afløse IR 114 (199 Inf.Div.) i forreste linje, men samme dag blev den kommanderende generals håb om, ikke snart igen at skulle indsætte Regimentet, endnu engang sand. Kl. 20 tilgik nemlig befaling fra Gruppe Arras, hvorefter Regimentet for natten skulle gå i kvarter i landsbyerne lige bag Wotan-Stillingen, men igen være alarmeret kl. 0500. Da dagen nok var solrig, men natten temmelig kold blev regimentets befaling herom modtaget med glæde, og I. Btl. kunne marcherer mod Lécluse, II. mod Belonne og III. mod Estrées. Regiments-staben forblev ligeledes i Lécluse. Bataljonerne var imidlertid endnu delvist ikke nået deres tildelte kvarterer, da de kl. 2300 fra Gruppe Arras modtog ny befaling. Efter denne skulle I. Btl. kl. 0600 igen være tilbage i Wotan-Stillingen, mens II. og III. på samme tidspunkt skulle være trukket sammen i Noyelles-sous-Belonne.

Den følgende dag (**4. 5.**) var de tre bataljonen på plads på de befalede steder.

Kl. 1900 tilgik der Regimentet befaling om allerede samme nat at afløse IR 114 i dennes stilling vest for Chérisy. I. Btl. i forreste linje, II. i beredskab og III. i hvil. I. skulle med et forkommando være klar kl. 2100 og

med kompagnierne kl. 2400 ved Espérance-Ferme (krydset mellem hovedvejen og vejen Lécluse-Dury-Hendecourt, hvor vejvisere fra de afløste bataljoner ville stå klar.

II. Btl skulle kl. 21 med lastbil forskyde til Dury, mens III. rykkede til Lécluse i hvil.

Den 5. 5. kl. 0200 rykkede Hptm. *Peters* (I/R.84) med sin stab ind i kommandostationen i Chérisy. En time senere var hans kompagniers afløsning afsluttet. I forreste linje var indsat: til højre 1. Kompanie (med kontakt til IR 225), til venstre 3. Kompanie (med kontakt til IR 226). 4. Kompanie var placeret i nord kanten af Chérisy og 2. Kompanie i den lille skov i syd kanten af landsbyen, i hvis nærhed også bataljonens kommandostation befandt sig.

Det afsnit, I. Btl. overtog, var ikke helt i overensstemmelse med den, der fremgik af befalingen for afløsning af IR 114. Ved 1/R.84 lå der stadig dele af IR 225, som dagen i forvejen under et modangreb, havde jaget englænderne ud af den grav, de nu besatte. For også at afløse disse, bredte 1. Kompanie sig omkring 50 meter nord for vejen Chérisy – Guémappe. De var med andre ord igen den grav, de selv havde udgravet den 12. april, den dag deres kompagnifører, Ltn. *Hardow* faldt. Da afsnittet imidlertid hermed var blevet for bred til to kompagnier, blev en deling fra 4. Kompanie indsæt som forlængelse til højre med kontakt til 11/225 IR.

II. Bataillon var ligeledes fra Dury med lastbiler forskudt til Espérance gården, hvorfra den med sine fire kompagnier besatte *Vis-Riegel II*, der fik umiddelbart langs vejen Vis-en-Artois – Hendecourt. 7. og 8. Kompanie skød hver en deling omkring 2-300 meter frem. Afløsningen forløb glat. Vis-Riegel II var en næsten færdig dyb stilling som den i påskedagene af II. Btl. besatte Siegfried-Stilling. Imidlertid manglede der fuldstændig dækningsrum. Der var lavet enkelte huller så brede som minerammer. Foran graven var der en gennemsnitlig 15 meter bred pigtrådshindring.

Major *v. Schuckmann* overtog kl. 12 kommandoen over afsnittet og placerede sin kommandostation i *Schmidt-hulen*. II. Btl. stab, der var placeret her, flyttede til Vis-Riegel II, i midten af hvilken der blev indrettet en ny kommandostation.

Da bakkerne nordøst for Chérisy strakte sig ret langt, anså Major *v. Schuckmann* en større dybdeorganisation ved II. Btl. for nødvendig, hvorfor an trak hele 7. og 8. Kompanie med frem.

Selvom dagen kun bød på gennemsnitlig artilleriild, måtte man alligevel beklage tab på 6 døde og 10 sårede. Om natten **5. til 6. 5. 1917** blev 1. Kompanie forstærket af yderligere 4 grupper fra 4. Kompanie, som blev placeret på højre fløj. Her havde de forbindelse til R. 86, som ved midnat havde aflyst R. 225.

Denne nat blev omkring 100 englændere sendt bagud. Delvist drejede det sig om sårede fra Chérisy og terrænet heromkring, men delvist også om usårede, der under angrebet to dage tidligere havde slået sig igennem til Chérisy, og bagefter havde holdt sig skjult i kældrene.

Bortset fra den generelle spredte artilleriild, forløb denne dag relativ roligt. For imidlertid at sikre sig mod overraskelser, som Tommy kunne finde på i skjul af den højderyg, der løb foran Chérisy fra nordøst mod sydvest, skød begge forreste stillingskompagnier hver en tynd forpostkæde frem, der også blev fremme i dagtimerne.

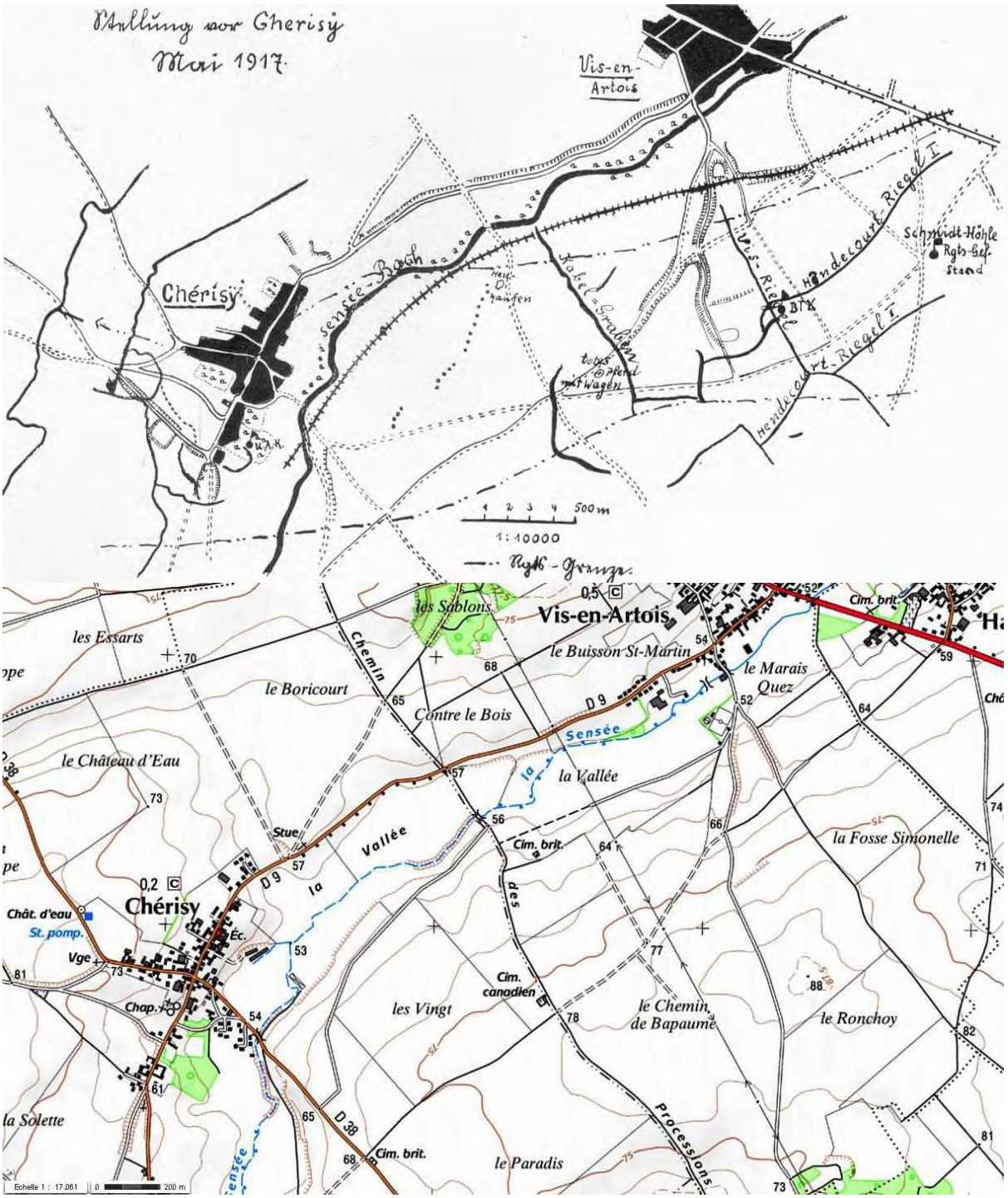
Ved daggry **den 7. 5.** blev det konstateret, at også fjenden havde fremskudt en tynd forpostkæde. Det så fuldstændig ud som om, han planlagde et eller andet, ikke mindst fordi der hele formiddagen var stærk flyaktivitet. I eftermiddagstimer lagde fjenden venstre fløj af 3. Kompanie, Chérisy og sænkningen øst for landsbyen under kraftig ild, hvorunder Ltn. *Bandmann* (3. Kompanie), den altid friske jægerofficer og 4 mand fald, mens Ltn. *Tannenberg* og Offz.Stellv. *Peters* (2. Kompanie) blev såret.

Om natten **7. til 8. 5. 1917** bragte en patrulje fra 4. Kompanie en Tommy med tilbage, der med sit Lewis maskingevær skulle sikre sine kammerater under skansning, men under dette slet ikke havde bemærket, at patruljen fra 4. Kompanie var gået rundt om ham. I løbet af dagen (**8. 5.**) den sædvanlige artilleri beskydning.

Om **natten 8. til 9. 5.** blev I. Btl. afløst af II og gik i hvilekvarter i Lécluse, mens III. besatte beredskabsstillingen.

Formiddagen den **9. 5.** forløb rolig. Så omkring middagstid begyndte en heftig artilleri- og flyver aktivitet fra begge sider. Det fjendtlige artilleri indskød sig åbenbart mod grave, opmarchveje og artilleribatterier. Om eftermiddagen havde englænderne ikke mindre end 16 lænkeballoner på himmelen. Om natten fra **9. til 10. 5.** fortsatte en livlig artilleriild, som omkring kl. 7 øgedes så voldsomt, at der måtte forventes et infanteriangreb hvert øjeblik. Alligevel hørte den op omkring kl. 9, men allerede efter en halv time fortsatte den som ildoverfald, specielt mod beredskabskompagnierne. I de første eftermiddagstimer opdagede vores observatører 12 kampvogne på vejen Wancourt-Monchy, og yderligere to på vejen mod Chérisy. Hen under aften blev der desuden bemærket fjendtlige troppe koncentrationer ved Wancourt, som blev lagt under ødelægelsesild fra vores artilleri.

For at forstyrre enhver fjendtlig forberedelse til angreb, lagde vores artilleri natten (**10./11. 5.**) igennem en kraftig ødelæggelsesild mod de fjendtlige stillinger, specielt kraftig i tiden fra kl. 4-6 om morgenen.

Det ventede angreb **11. 5.** udeblev. Fjenden havde kun angrebet nord for Scarpe. I. Btl., der aftenen i forvejen var trukket ind i Wotan-stillingen, rykkede tilbage til Lécluse. II. Btl. forblev i dens stillinger indtil aftenen den **12. 5.**, og rykkede så til Lécluse, efter at den var afløst af III. Btl., hvis stillinger blev overtaget af I. Btl. Den **13. 5.** overtog Hptm. *v. Pavel* kommandoen over forreste linje.

Han, som med forbilledlig dygtighed og omtanke havde ført sin III. Bataillon under de hårde kampe det foregående år, blev på denne dag, sammen med den kampprøvede, utrættelige kompagnifører for 11. Kompanie, Ltn. *Gregersen*, tildelt *Ritterkreuz des Köngl. Hausordens von Hohenzollern med sværd*. III. Btl. havde indsat tre kompagnier fremme: 10., 11. og 9. Kompanie, mens 12. Kompanie var placeret ved U.A.K. I de sene eftermid-

dagstimer tog fjenden igen Chérisy og venstre fløj af III. Btl. under tung artilleri, hvorunder den velprøvede Ltn. *Bargfeld* (9. Kompanie) fandt heltedøden. Infanteriangreb fulgte ikke i den tid, III. Btl. (indtil **16. 5.**) bemandede forreste linje. Om natten til **17. 5.** indtog I. Btl. endnu engang forreste stilling med tre kompagnier (4., 1. og 3. Kompanie), 2. Kompanie i skoven. Samme dag faldt den dygtige kompagnifører for 3. Kompanie, Ltn. *Eylmann*. Han blev hårdt såret af et skud i maven og døde samme dag på feltlazarettet.

Under denne stillingsperiode med I. Btl. (indtil **20. 5.**) blev fastslået, at fjenden var begyndt at bygge pigtrådshindringer foran deres stillinger. Generelle angrebsplaner syntes dermed ikke længere at være fremherskende. Denne fastslåelse blev generelt budt velkommen, ikke mindst fordi opholdet i de delvist kun nødtørftige dækninger i det vådkolde forårsvejr kostede talrige mave og halssyge. De herved opståede udfald blandt mandskabet blev til dels opvejet af tilgang af 200 mand erstatning, der **23. 5.** ankom til regimentet. Om morgenen den **25. 5.** – III. Btl. var netop først med 10., 9. og 12. Kompanie gået frem i forreste linje – lagde fjenden omkring kl. 0400 første linje, specielt 10. Kompanie, under omkring 200 store gasminer, der forårsagede usædvanligt store tab. 10. Kompanie mistede denne morgen i *løbet af nogle ganske få minutter* ikke mindre end 42 mand, 3. Kompanie 3 mand. Hos 3. M.G.K. var yderligere 15 mand blevet såret og 97 gassyge, så altså denne morgen *totalt 160 mand var sat ud af spillet*!

11. Kompanie måtte allerede om formiddagen afløse den fuldstændig modstands udygtige 10. Kompanie. Den dengang løjtnant *Weidemann* (nu bosiddende i Pönitz-Ostholstein), skildre denne dag på følgende måde:

> "…. Den forreste linje blev under de følgende kampe lagt tilbage mod nordkanten af Chérisy, der hvor vejen mod Héninel forløber. Om Chérisy blev der i mellemtiden kæmpet meget hårdt. Englænderne stormede mod og gennem Chérisy, men tapre tyske soldater genoprettede igen den forreste linje, mens det tunge artilleri gjorde det af med de omringede Tommyer langs Sensée dalen. For anden gang i maj 1917 kom vi 84er fra Dury og så K.T.K. skoven, og den med døde englændere oversåede slugt foran Chérisy, som vi blev indsat i nærheden af den store Schmidts bakke. Der var allerede nogle, der hos de døde englændere havde fastslået hvilke regimenter (der skulle have været 6), der havde forsøgt gennembruddet ved Chérisy. På små terrænkort, fundet på korporaler, var dagens mål omhyggeligt indtegnet, men tydede på, at Tommy endnu engang kraftigt havde forregnet sig. Af hue-mærkerne genkendte jeg K(ing) R(royal) R(ifles), Sussex og Essex regimenterne, og enkelte regimenter på navnetræk. Deres gennembrud havde været forgæves, da – som nævnt – den forreste linje var genoprettet, og de gennembrudte dele skudt sammen under en morderisk kraftig artilleriild. Den forreste linje gik nu stik vest for landsbyen Chérisy. To delinger fra 10/84 lå fremme. 1. Deling nord for vejgaflen Chérisy mod Héninel og Wancourt, og 2. deling syd herfor. Den tredje deling fra 10/84 lå i den hulvej, der fra K.T.K. skoven i sydkanten af landsbyen løber mod Fontaine les Croiselles. Fronten sprang altså her lidt tilbage. I K.T.K. skoven, der mere var en park med høje træer, lå kommandøren for III. Btl. Stillingen var rolig. Det var pusterummet efter Påskeslaget. I en periode i graven nedkæmpede 1. Deling fra 10. Kompanie en fjendtlig officerspatrulje. Officeren blev dræbt, korporalen var uskadt og den menige hårdt såret. Den menige var af en håndgranat eksplosion fuldstændig forvirret. Han spurgte hele tiden efter "doktoren" og "Where is my gaske?" Hvor er min gasmaske? Jeg husker ganske tydeligt denne "gaske?" Måske var allerede denne morgen gasangrebet overhængende, og udelukkende udsat på grund af tilfangetagelsen af disse tre.
>
> Dette overfald med fosgen-gas miner var det første. Vi lå endnu engang i beredskabsfeltstillingen øst for Sensée åen foran Chérisy, da de første advarsler mod disse gasmine kom i en dagsbefaling. Denne befaling nåede os imidlertid først den 26. maj, få timer før vi skulle rykke frem i forreste linje. Der blev derfor befalet højeste alarmberedskab. Tropperne gik derfor advaret og tilsvarende forsigtig i stilling. Ganske vist tænkte ingen på et sådant gasangreb, da man forventede, at indbygningen af gasminerne ville tage længere tid, for minerne blev af Tommy alle nedgravet, og herfra elektrisk udløst, så de samtidig blev afskudt og samtidig eksploderede. Denne store mængde af granater var en gevaldig overraskelse og udviklede også en enorm gassky. Btl. gik om natten fra 26. til 27. maj i stilling, 10. Kompanie i tiden fra omkring 23 til 01. På tidspunktet for gasmine overfaldet den 27. 5 kl. 0430 stod muligvis 2. eller 3. postafløsning. Hvilken frontsoldat kender ikke afløsnings nætterne, udmattelsen efter fremmarchen, indretningen i bunkerne, kulden ved at stå stille med gennemsvedt krop. Det er vel muligt, at ikke netop alle derfor tænkte på det befalede højeste gasberedskab. . . Jeg havde påbegyndt min tjeneste som stedfortrædende delingsfører for 3. deling, og gik langsomt gennem delingens afsnit. Nogle enkelte lette skud fra det fjendtlige artilleri knaldede pludseligt over 3. deling, og samtidig hørte man derovre fra en enorm eksplosion – alle lyttede! Vi havde lige tid nok til at godte os over en formodet ammunitions-ulykke hos Tommy. . . Så suste det i luften over os. . . Og suset og hylet blev kraftigere og kommer hele tiden mere truende mod os . . . soldaterinstinktet ved det allerede: granater i et uendeligt antal . . . en lyskugle sendes op midt i hoben af granater . . eksplosionerne var imidlertid ikke så kraftige, som man havde forventet . . det er mere et dæmpet knald som et stykke fyrværkeri . . eller havde man instinktivt beskyttet ørene mod de forventede voldsomme brag? . . de overlappende deto-

nationer skjuler imidlertid antallet af granater for os. I lystet af lyskuglen ser jeg en tæt masse falde ned i graven . . . jeg kan endnu lige nå at råbe et højt og kort "gas", og allerede fumler alle med deres gasmasker . . . der er ikke en lyd omkring mig . . . lyde dæmpes af gassens utrolige tæthed, man hører næsten ikke nedslagene af de lette granater, der skulle tvinges os ned i bunden af graven eller ind i bunkerne. . . jeg holder vejret indtil masken næsten er på plads . . det forløsende åndedræt er dybt. Jeg havde ikke mere troet på den, jeg havde dog en følelse af, at der ikke var et eneste atom ilt tilbage i luften omkring mig . . . under masken havde man en befriende følelse! Næsten i samme øjeblik kom der folk løbende ned mod mig. Jeg kunne i første omgang ikke se, om det var ven eller fjende, da mulighed for et angreb var nærliggende. Det var dog kammerater, der måske havde glemt deres masker, eller som var blevet grebet af frygt på grund af den begrænsede mulighed for at ånde. Jeg råber til dem gennem masken: "Op og frem foran", tog dem i armen og peger i den rigtige retning . . . men deres greb var så krampagtige som en druknendes . . . de er altså færdige . . . jeg løber ned langs 3. deling frem i Sappen, hvor der står en dobbeltpost med et Lewis MG. Disse to kammerater havde – overhovedet ikke taget gasmaske på, Efter deres mening behøvede de det jo ikke, da gas skyen lå bag dem. De stod stille og roligt og ventede på Tommy. Men han kom ikke, han skulle nok vogte sig for at begive sig ind i dette kaos. Begge de forreste liggende delinger var ikke så kraftigt truet af gassen. Man begyndte da også at tage gasmaskerne af. Man var af den opfattelse, at man straks ville falde omkuld efter at have indåndet gassen, eller under alle omstændigheder på en eller anden måde måtte mærke virkningen med det samme. Men virkningen af denne gas var snigende. Kun en meget lille dosis var nok til at medfører død eller skrækkelig sygdom. Den for tidlig fjernelse af gasmasken medførte risikoen for, at man ville indånde den gas, der sad i tøjet og stadig virkede. Selv denne mængde var imidlertid nok til at angribe menneskets svage organer, og medfører døden . . . Denne morgen var det næsten vindstille - langsomt drev gas skyen ned ad skråningen mod K.T.K., selvom den ikke i første omgang nåede helt hertil.

Krigsguden var tilsyneladende vred over dette uridderlige menneskemord, og flyttede ved dagens kommen den øgede vind tilbage mod Tommy! Den forreste grav blev dermed endnu engang udsat af gassen, og muligvis uden at blive bemærket i dens fortyndede form, men herunder fik de fleste kammerater endnu en dosis. Kammeraterne havde generelt allerede taget maskerne af, snakkede og glædede sig over at være i live. I mellemtiden var for det meste kun de alvorligst syge på vej bagud. Dette var de folk, der havde været i bunkerne. 3. Deling havde dybe tunnelbunkere, hvori gassen strømmede ned og øjeblikkeligt slukkede stearinlysene!! Soldaterne blev overrasket i deres søvn og kunne for en dels vedkommende ikke finde deres masker i denne pludselige og uventede situation. I mørket var der opstået en frygtelig forvirring. Først og fremmes disse kammerater var med åndenød eller begyndende hovedpine løbet bagud eller havde meldt sig syge for at opsøge forbindepladsen. Kun lidt efter lidt begyndte alle af få kvalme og hovedpine. Jeg forrettede endnu i to timer tjeneste, og søgte herefter langsomt tilbage mod K.T.K. bunkeren. Det jeg er så, var forfærdende. Det var frygteligt at se de mange kammerater hoste og blive kvalt, og alligevel lod den nådige natur bevidstløshed eller ligegyldighed sænke sig over dem, som sygdommen skred frem. De arme mennesker lå og kæmpede med en frygtelig død. Tykt skum drev fra munden, som de hele tiden måtte forsøge at fjerne ved at hoste . . . eller forblev rolig, uden at tænke på døden, der her havde en rig høst, uden med medlidende øjne at fange de sunde kammeraters blikke, som blev slidt op af medlidenhed med de syge, dødsviede. På trods af kraftige advarsler begyndte enkelte kammerater at begive sig på vej mod Schmidt-hulerne. De nåede ikke alle frem hertil. Man fandt dem senere helt fortrukne langs vejen hertil. Så kom sanitetskompagniernes bårehold, og måtte bære de endnu levende bagud. Det var en vanskelig transport gennem Sensée dalen frem til Schmidt-hulen. Næste morgen kom sanitetsvogne og bragte dem til hovedforbindepladsen i Tortequenne. Vores ansigter var helt blå, blodet tilsyneladende totalt forgiftet. På forbindepladsen gav man mig åreladning for at give luft i lungerne. Vi gassyge var samlet i et rum, hvor de fleste forgæves kæmpede med døden. De videre symptomer på sygdommen var en meget kraftig lungebetændelse, der kun langsomt aftog, og desværre angreb de allerede svækkede organer i kroppen. Kompagniets cyklist, der besøgte mig på feltlazarettet, fortalte om 54 døde alene i 10. Kompanie R. 84. Jeg har allerede tidligere fortalt, at vinden ved daggry begyndte at vende og drev gassen tilbage mod englænderne. Jeg hørte nu også, at Tommy – præcist som os – hele dagen havde måttet bringe gassyge bagud. Denne gengæld lettede vores egen skæbne, og tanken på de mange trofaste døde!

Kompagniet måtte samme dag trækkes ud, da dens tab var 100 % (Kompagniets samlede tab dengang var, mener jeg, over 100 mand, døde eller syge).

På trods af, at der i den nu næsten 4 ugers indsats - bortset fra lejlighedsvise fjendtlige patruljeangreb – ikke havde været angreb med det fjendtlige infanteri, så havde den fortsatte artilleriild med alle kalibre kostet store tab. Hertil kom de allerede nævnte mange tilfælde af sygdom. Alle åndede derfor op, da der mod slutningen af maj blev tale om snarlig afløsning. Og virkeligt fulgte så om natten fra **31. 5 til 1. 6** henholdsvis **1. 6 til 2. 6.** afløsning af IR 459.

Under de 29 dages indsats ved Chérisy havde Regimentet haft et samlet tab på 144 faldne, 2 savnede og 420 sårede.

Hermed havde også Regimentets deltagelse i "Slaget om Arras" fundet sin afslutning. Disse 8 ugers indsats i forsvar, havde hos alle tropper stillet de kraftigste krav til både fysisk og psykisk modstands evne. Samtidig havde dette slag ikke fundet den opmærksomhed derhjemme, der stod i forhold til ledelsens og troppernes store indsats. De samlede tyske tab under dette slag beløb sig til omkring 85.000 mand. Tropperne havde imidlertid bevist, at de på trods af vejrligets belastninger og trods det fjendtlige artillerivåbens underlegenhed, som tidligere havde holdt stand.

Med det nye erstatningspersonel på 310 mand, de var ankommet den **5. 6. 1917**, forblev bataljonerne bag den hidtidige front i deres indkvarteringsområder (I. i Brunemont, II. i Rumaucourt, III. i Arleux), hvor også regimentets stab var placeret. Den **10. 6.** fulgte forskydningen af 18. Res. Division til 6. Armee område

Slag om Flandern (Gepard)

12.6. – 11.8.1917)

Ved midnatstid (**11. til 12. 6. 1917**) kørte I. Btl som første transport fra Cantin, og nåede omkrig kl. 6 over Douai og Lille til Eweveghem, hvor den blev udlosset. Ved middagstid **12. 6.** ankom Regiments-staben, der sammen med 3. M.G.K. var kørt fra Aubigny-au-Bac, til Anseghem, hvor den blev underrettet af 18. Res.Div. om tildeling af indkvarteringer. Ifølge disse skulle I. Btl. rykke til Doteghem, II. Btl. til Moen og III. Btl. med Regiments-stab til Heestert. II. og III. ankom i løbet af eftermiddagen til deres nye kvarterer, der lå omkring halvvejs syd for linjen Oudenaarade – Kortrijk. Det skulle kun blive et kort hvil. Allerede ved middagstid den **15. 6.** indløb til Regimentet befaling, hvorefter den i den kommende nat (**15. til 16. 6.**) skulle være parat til indladning på banegården i Avelghem. 18. Res.Division skulle som Armee-reserve forlægges til området Halluin – Wervicq. I de første eftermiddagstimer var bataljonerne transporteret til Menin, hvorfra de tre bataljoner var fortsat til deres nye indkvarteringer: I. gårdene ved Klytmolen nord for Wervicq, II. i den nordlige del af Wervicq og III. i Reeke, lige nord for Wervicq. R. 84 var herfra parat til, sammen med de øvrige regimenter under divisionen, at blive indsat i 11. og 207. Inf. Div. afsnit. Regiments og bataljonskommandører opklarede derfor sammen med kompagniførerne indsatsveje, og de mulige kommende beredskabsområder ved Tenbrielen og i området nord for Comines.

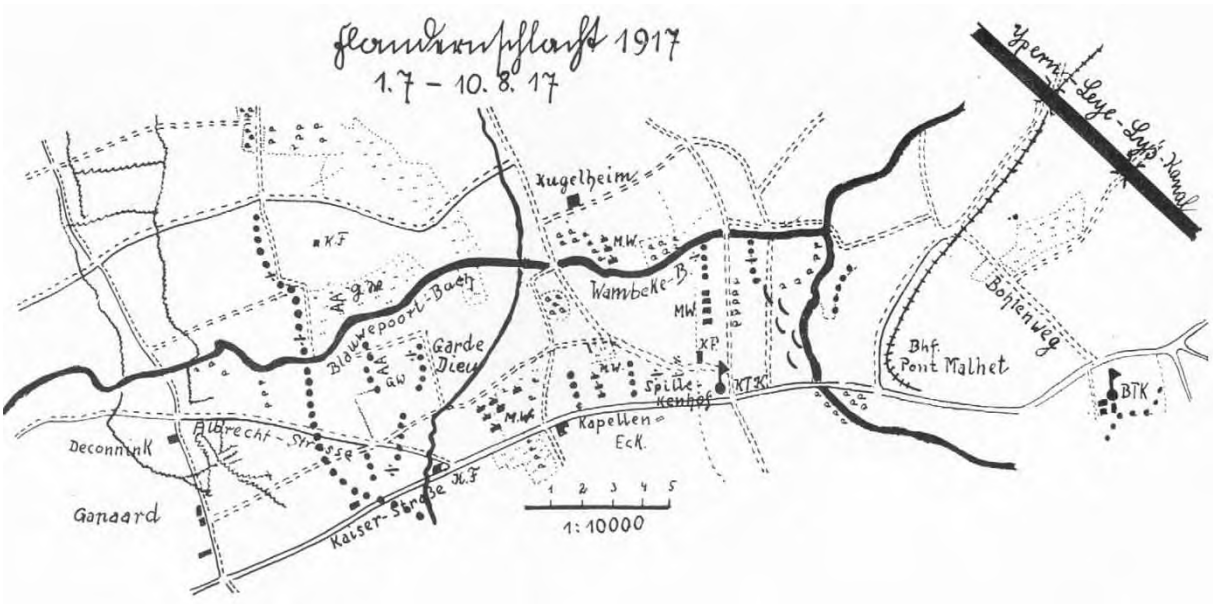
Dagene frem til slutningen af juni blev anvendt til større øvelser, der øgedes til divisionsramme. Specielt blev der under disse øvelser uddannet i anvendelsen af lette M.G., som kompagnierne i disse dage modtog.

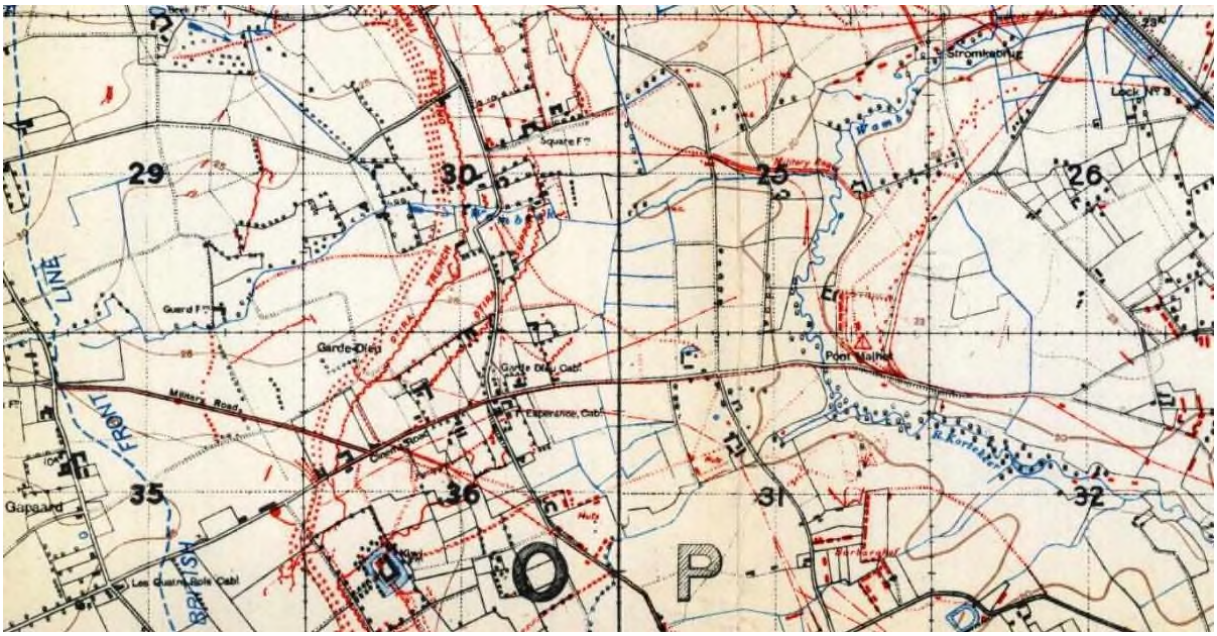
Den **1. 7. 1917** blev 18. Res.Div. indsat til afløsning af 207. Inf.Div i Afsnit Wytschaete.

Hvad var der egentlig i gang?

Ved Påsketid havde de allierede forsøgt at gennembryde den tyske front på begge sider af Scarpe. Efter nogle få lokale resultater, var angrebet hurtigt gået i stå. I mellemtiden havde Englænderne gennemført omfattende forberedelser i deres afsnit. De ville sætte sig i besiddelse af højderyggen ved Ypres, der forløber generelt i retning Vest-Roosebeke – Kemmelberg. Med en beherskelse af denne afhang erobringen af den tyske kampfront fra Nieuport til den hollandske grænse, og dermed baserne for u-bådskrigen, hvis virkning England stadig mere tydelig mærkede.

De omfattende minesprængninger bed St. Eloi den **7. 7.** gav dem besiddelse af højden mellem Wytschaete og Messines. Yderligere angreb udeblev. Derimod blev stadig flere fjendtlige artilleribatterier erkendt, der indskød sig med hjælp fra fly. Det var tydeligt: englænderne forberedte sig på et slag, der skulle give de ovenfor angivne resultater. 18. Res.Div. – og dermed R.84 – var dermed udset til at ødelægge Tommys forhåbninger.

Om natten **fra 2. til 3. 7.** afløste III. Btl. under relativ ringe artilleribeskydning III/R. 213 i beredskabsstillingen.

I. Btl. skiftede **3. 7.** som hvile-bataljon sine indkvarteringer til Basse Flandre øst for Wervicq. Samme dags aften afløste II. Btl. kampbataljonen R. 213 i forreste linje – i A-linjen – med 7., 8. og 6. Kompanie (5. Kompanie bag den venstre fløj af regimentet). Afløsningen skete glat og var afsluttet om morgenen kl. 2 den **4.7.**

Regimentets stilling lå omkring 2½ km østnordøst for Messines. Den gik omkring 300 meter på denne side af gården *Deconick* forbi vejen Oostaverne – Warnbeck mod Warenton. I selve stillingen var alle folk placeret i krater-stillinger, der var så gennemrodet, at den forreste linje ikke engang af det afløste regiment var fuldstændig fastlagt. Som første foranstaltning beordrede Hptm. *Banning* (II/R.84) en fastlæggelse af linjen. Pigtrådshindringer manglede totalt.

Højre fløjkompagni og det bag venstre fløj liggende reservekompagni fra kampbataljonen havde begge udskilt en gruppe på hver sin yderste fløj, der som forbindelseskommando til stadighed havde til opgave at sørge for en fast forbindelse til højre og til venstre.

Beredskabs – (B) stillingen havde oprindeligt været en godt udbygget, gennemgående grav, der imidlertid nu, specielt på venstre fløj, var fuldstændig sønderskudt. Kun pigtrådshindringen var endnu i nogenlunde stand. På tidspunktet for overtagelsen var der ligeledes stadig tre store betonbunkere i god stand.

Dybde organisationen af både kamp- og beredskabsbataljonerne var godt gennemført. Den havde kun den fejl, at – bortset fra de tre bunkere – ikke en mand var skudsikker underbragt, men tværtimod lå i ganske nødtørftige regn-sikrede granatkratere, fuldstændig værgeløs prisgivet den fjendtlige artilleriild og vejrliget.

Kommandostationen for K.T.K. var placeret ved *Spilleken godset*, mens B.T.R. lå ved Bohlenweg.

Da i øvrigt fjenden fra et højere liggende terræn fuldstændigt kunne overskue vores stilling, var i dagslys enhver trafik og bevægelse umulig. I den første periode i graven beskød fjenden med let og middeltung kalibre primært mod adgangsvejene. Artilleriilden var generelt til at bære.

Om natten **6. til 7. 7.** stødte den rutinerede patruljegænger, Vzfdw. *Bruhn* med 8 mand fra 7. Kompanie i ingenmandsland på en engelsk 18 mand officerspatrulje. Patruljen kastede en håndgranat selve mod fjenden, der tilsyneladende blev fuldstændig overrasket, og optog øjeblikkeligt ildkampen, som fjenden kun svagt besvarede. Efter nogle få skud rømmede Tommy området. To sårede og 1 ikke såret englænder kunne herunder ages til fange.

Særlige begivenheder fandt ikke sted. Generelt spredt middeltung artilleri, der hovedsageligt lå over beredskabsstillingen.

Vores artilleri forstyrrede i væsentlig grad fjenden i løbet af natten. Herunder skød vores 15-cm haubitser 35 skud for kort, helt tilbage bag beredskabsstillingen, altså 6-700 meter for kort!!!

I den 3. stillingsperiode (**12. – 15.7.**) var artilleri aktiviteten mærkbar tiltaget.. Korte ildoverfald på A-linjen (I. Btl.) skiftede med tilsvarende over B-stillingen (II. Btl.) Kortekeer sænkningen og tilbagegangsvejene. Den fjendtlige flyaktivitet var meget stor.

De første dage af næste stillingsperiode (**16. – 19. 7.**) skilte sig ud på den måde, at den fjendtlige artilleriild og minekastere hele dagen uafbrudt beskød hele frontområdet (II. Btl.) og beredskabet (III.) helt til kanalen. "Intet område, der hidtil havde været forskånet, blev nu skånet" (II. Btl. dagbog). Også på dag to fortsatte denne heftige artilleriild, mens den **18. 7.** var mindre på grund af den dårlige sigtbarhed, og de næste dage begrænsede sig til enkeltskydninger, tilsyneladende indskydninger af nye batterier.

Den næste stillingsperiode (**20. – 23. 7.**) var III. Btl. i forreste linje, hvis dygtige Bataljons-kommandør, Hptm. *v. Pavel*, denne dag blev forsat som fast stabsofficer ved A.O.K. IV. Føringen af III. Btl. blev overtaget af Ltn. *Gregersen.* Endnu skød fjenden planmæssigt vores stillinger. Totalt 23 fjendtlige lænkeballoner ledede ilden denne sidste dag af stillingsperioden, ilden foruden talrige fly. I den næste indsatsperiode (**24. – 27. 7.)** var artilleriilden så kraftig, at kampbataljonens (I.Btl.) reservekompagni (1. Kompanie) måtte forlade dens stilling og finde en ny. Artilleri af alle kalibre faldt over stillingen og nedbrød folkene, hvoraf man allerede var svækket af mave-tarm sygdomme. (II. Btl. meldte alene om 170 tilfælde af sygdommen). Dertil kom at regimentet frem til den **27. 7.** mistede 116 sårede og 50 faldne, hvortil også skal regnes denne dag faldne, tapre Ltn. *Schütt*.

Det var som altid i en sådan situation: hellere angreb på angreb, end hele tiden at måtte udholde fjendens ødelæggende artilleriild. Ingen dækning! Ligge fra det blev lys til det blev mørkt i et hul med en eller to kammerater! Ingen bevægelser. Menneskelige behov måtte besørges i samme hul, og bagefter forsigtigt smides op over kanten med en spade. Dette venten på det øjeblik, hvor fjenden kom, belaster nerverne på selv den mest rolige mand. Hertil kom, at fjenden i de sidste dage også opretholdt skydning med gasammunition. Alt dette virker på den enkelte, har indflydelse på hans moral, og dermed også hans modstandskraft. Regimentet vidste dette, og forsøgte på mange måneder at modvirke nedbrydningen gennem tilskud til forplejningen og udlevering af alkohol for at forebygge sygdomme på grund af det våde vejr. Ja det høje regiment lukker endda et øje til, når én bar "vickelgamacher" eller med en "spadserestok" gik i stilling. Indrømmet, det kan blive for meget. Men man havde dog stadig tanke for humør.

Hvem, der dengang var med deroppe ved Wervicq, husker sikker stadig den tunge jernbanekanon, der altid ved nattetid dukkede op på jernbanelinjen ved Basse Flandre, afskød den ammunition ved et voldsomt brag, der altid rystede os, og så igen forsvandt - han kan vel måske også endnu huske, at det i Wervicq stadig var noget at "arve". En fandt en cykel, en anden eks. likør (der senere viste sig at være hårolie), en tredje dit og en fjerde dat! På den måde havde også G … G … G… *Gustav Taube* (1. Kompanie) forskriftsmæssigt "arvet".

Da kompagniføreren for 1. Kompanie, Ltn. *Reichardt* og jeg, om aftenen nærmede os kompagniet før afmarch til frontlinjen, lod Feldwebel *Schäfter* kompagniet rette, og og kom med grin over hele ansigtet frem mod Kompagniføreren for at afgive melding. I dette øjeblik brød hele kompagniet ud i høj latter samtidig med at de stod "Til Høre, RET!"

Hvad var så forklaringen på dette? G … G … Gustav *Taube* havde under sin "opklaring" i Wervicq "tilfældigt fundet!" en sort jakke, lange sorte bukser og en høj hat. Den sorte jakke og bukserne havde han trukket udenpå uniformen. På ryggen havde han tornysteret. Seletøj og patrontasker hang derimod, da der på jakken ikke var taljekroge, selvom den næsten var, hvor den burde være, noget skævt. På hovedet havde han den nye hovedbeklædning "Model 17" - den fundne høje hat. Ved antrædning stod Gustav Taube på højre fløj af "det kongelige Første".

Kompagniføreren, Ltn. *Reichardt*, var imidlertid ikke en mand uden humor. Han henviste godt nok til Regiments-kommandørs befaling med hensyn til påklædning, men gjorde dette med en afslørende håndbevægelse, og sluttede med ordene: "Skriv!" Og så befalede han, at Gustav Taube, som var en formidabel musiker på mundharmonika, som Krigsforeningsmusiker, skulle marcherer i spidsen for kompagniet.

Og dette skete så! Gustav *Taube* marcherede, utrættelig spillende, af sted, meget hurtigt fulgt af kompagniets glade sange.

I to dage gik det godt med Gustav *Taube*. Så ville skæbnen det, at kommandøren tidligt om morgenen på tredje dagen gik gennem stillingen og her stødte på G … G … Gustav Taube, der i jakke og høj hat stod post - - -

Gustav *Taube* var nu rigtig på den! Han stammede i forvejen, og kunne nu slet ikke få et ord frem. Det gik kommandøren præcist på samme måde! Heller ikke han kunne få et ord frem!

Senere havde kommandøren imidlertid en hel del at fortælle Ltn. Richardt; (men det kender jeg ikke mere til!) - - -

Natten fra 27. til 28. 7.

I. Btl. blev denne nat afløst af II.Btl., mens III. gik i beredskab. Mens afløsningerne i dette afsnit hidtil var foregået forholdsvis rolig, vil denne længe blive i bataljonens hukommelse. Englænderne sendte deres granater langt ind i baglandet. Underbringelser, beredskabspladser blev beskudt og lagt under gas, adgangsveje var i den grad lagt under ild, at alle enheder hele tiden blev ramt. Og alligevel fandt de igen og igen sammen og hastede, for de flestes vedkommende iført gasmasker, frem til afløsning. Det var allerede ved at blive daggry, da endeligt kompagnierne i begge stillingsbataljoner (II. og III.) havde fundet deres pladser.

Også i løbet af dagen (**28. 7.)** fortsatte den fjendtlige artilleriild, der i mellemtiden var steget til en trommeild. Det buldrede, bragede og drønede uafbrudt. Støv, røg og gasskyer lagde sig over hele stillingen, hvor folkene fortvivlet forsøgte at finde dækning i deres granathuller. Jord, skidt, træstumper, sten, granatsplinter, miner, schrapnell kugler – alt fløj forfærdende mellem hinanden. Tilbage var kun håbet om, at ilden i det mindste om natten fra **28. til 29. 7.** ville dale en smule. Ja, godmorgen! Tommy tænkte ikke engang herpå. Også i aftentimerne fortsatte ilden med uformindsket kraft.

Ved I. Btl. bag Basse-Flandre holdt man sig imidlertid til grundsætningen: man må leve livet, som det kommer. Og dertil havde man god grund. Man havde lige overlevet 4 ugers ødelæggende fjendtlig artilleriild, og nu havde man en hel dag væk fra stillingen. Hertil kom, at man på trods af den skønne, milde sommernat, alligevel ikke kunne sove, fordi "lange Max" fra jernbaneskinnerne hele tiden sendte sine granater mod dem derovre. Der var altså alle grunde til i muntert lag at glæde sig, og for en ærekær soldat er det en pligt og en tvingende nødvendighed på grund af de mange mavesyge og af hensyn til fædrelandet, at holde sig sund. Dette kunne i hine dage kun sikres gennem indtagelse af de af *Dr. Siegreich* ordinerede kaffepunch. Og for denne aften havde Ltn. *Diedrich* (forplejningsofficer ved I. Btl.) udleveret alle former for denne medicin. Med deres kogekar kom grupperne hen til deres køkkener og hentede kun modstræbende den ordinerede medicin (Undskyld, men hvem tvivler på dette?) Helingsprocessen begyndte overraskende hurtig. Som imidlertid efter hver overstået alvorlig sygdom, gør kroppens reaktion sig hurtigt bemærket. Sådan også her. Snart den ene, snart den anden blev meget træt. Og da natten jo nu var mild og lun, lagde en sig her, en anden på marken, en i en hæk og en tredje i frugtplantagen – og sov. Hvem bekymrede sig om trommeild! Lige så ligegyldig for I. Btl. var situationen alvorlig for andre dele af Regimentet. Da trommeilden heller ikke efter midnat syntes at mindske, anså man et angreb for umiddelbart forestående, og derfor på sin plads, at trække I. Btl. tættere på, for som stødtrop at have den lige ved hånden. Derfor blev I. Btl. alarmeret den **29. 7.** kl. 0230. Få minutter senere var ordren nået ud til kompagnierne, der under kraftige eder og forbandelser gjorde sig færdige, og rykkede ud mod samleområdet - med undtagelse af det kongelige anden.

Også 2. Kompanie havde mange mavesyge, og dens omsorgsfulde Feldwebel *Hamann* vurderede sundhedstilstanden ved kompagniet af så stor værdi, at han lod "kaffepunchen" brygge stærkere, end regimentets læge havde ordineret. Både han og den på dette tidspunkt kække kompagnifører, Ltn. *Tannenberg,* mente at måtte gøre sig immun overfor sygdommen. De gik derfor foran med et godt eksempel under indtagelse af "Punchmedicinen", og kunne naturligvis ikke forhindre, da også hos dem kort efter midnat, reaktionen gjorde sig gældende.

"Hvad er der?" Bataljonsordonnansen står ved Feldwebel *Hamanns* leje og ryster ham kraftigt, for at få ham i live. For gud ved hvilken gang meddeler han: "Herr Feldwebel! Alarm! Kompagni skal øjeblikkeligt rykke til alarmeringsplads!" "Hvad?" Endnu engang må ordonnansen gentage meldingen. "Ja, det er godt!". Ordonnansen forsvinder, men Feldwebel Hamann har imidlertid taget så megen skade af medicinen, at han falder tilbage på sit leje. –

Minutter er gået. Så stiger den militære pligtfølelse også i den syge krop. "Hvad havde han sagt? – Alarm?! Helvede!" Han springer op, vækker den sovende kompagnifører ved siden af, og så suser Feldwebel Haman rundt og opsøger sine fok på markerne, under træerne og i hækkene. De gør sig også langsomt færdig.

I mellemtiden er Ltn. *Tannenbergs* hest bragt frem. Han stiger op og rider i skridt til alarmeringspladsen. Fdw. Hamann går ved siden af ham. Ældste Vize skal komme efter med kompagniet.

Skueplads: Alarmplads. 1., 3 og 4. Kompanie står der allerede. Ophidset danser Bataljonskommandørens krikke omkring. "Andet endnu kommet?" – "Nej!" – Så kommer Ltn. *Tannenberg* omkring hjørnet, får med et blok det fulde overblik og erkender: her kan kun én ting redde mig: Frækhed! Han presser sporene ind i siden på hesten, og rider i strakt galop frem til kommandøren, *Hptm. Peters*. "Melder Hr. Kaptajn: 2. Kompanie til stede med 3 – 11- 89!" – "Tak!" – Ltn. *Tannenberg* ridder til enden på bataljonen. "Jeg ville ønske, at det enten var mørkt eller at mit kompagni var på plads!"

Og så – så skete ulykken! Så større fare, så større kammeratskab. Og derfor besluttede også Hptm. *Peters* sig til endnu engang at hilse på sine kompagnier, som stod opstillet marchparate. – " 'morgen, 1. Kompanie!" – "Godmorgen, Herr Hauptmann!" Det samme ved 3. Kompanie: " 'morgen, 4. Kompanie!" – Morgen, Herr Hauptmann! lød også herfra morgenhilsen gennem de medicin-rustne stemmer. Så stod Hptm. Peters for enden af det tredje kompagni, hvor så 2. Kompanie burde befinde sig.

Men fra det Kongelige Anden stod stadig kun: Kompagniføreren, højt til hest, som i dette øjeblik ved sig selv tænkte, at nu var alt tabt – og Kompagnifeldwebel *Hamann. Derudover glimrede hele 2. Kompanie ved sit fraværd!*

Og nu kunne begge høre – den ene med hånden ved huen og den anden med fingerspidserne langs buksesømmen – hvad deres bataljonskommandør havde at fortælle. For Fdw. *Hamann*, som ofte blev drillet med hans "uimodståelige længsel efter fronten", var det så meget, at han havde tre fulde dage til at tænke over talen!!

I. Btl. rykkede frem til området ved Korentje, men kunne igen omkring middagstid rykke tilbage, da det forventede infanteri angreb udeblev.

På denne måde gik den **29.** og også den **30. 7.** Men så brød den **31. 7.** kl. 0450 et helvede løs. Granater fra den mindste til den største kaliber, schrapnells, miner, gasgranater og røggranater fik jorden til at ryste. Alt var dækket af røg og os. I en time lå den massive ild over den forreste linje. Kl. 0600 rykkede de engelske stormlinjer frem, som øjeblikkeligt blev mødt af en ødelæggende gevær- og M.G.-ild. Foran højre fløj (7.) kompagni brød angrebet sammen, som den nyligt udnævnte kommandør, *Ltn. v. Bremen* med glæde kunne meddele sin bataljonskommandør.

Situationen på venstre fløj af regimentets afsnit var alvorligere ved 6. Kompanie under den kamprutinerede Ltn. *Schulz*. Det var lykkedes Tommy ved den venstre nabo, IR 28, at erobre hele den forreste linje. Det kunne ikke forhindres, at fjenden også trængte ind i en del af 6. Kompanie grav. Et øjeblikkelig indsat modstød kastede imidlertid fjenden ud igen. Regimentets stilling blev på vore hænder.

Ltn. *Schulz*, der straks fra start klart overskuede situationen, sikrede den venstre flanke, og besatte med en deling fra kompagniet, en del af B-stillingen hos venstre naboregiment, og anmodede samtidig K.T.K. om forstærkninger. Fra regimentet blev herpå den forreste deling af 11. Kompanie stillet til rådighed for IR 28. Yderligere en deling fra 11. Kompanie med et l.M.G. under Ltn. *Paulsen* rykkede frem til 6. Kompanie.

Kl. 0855 angreb Tommy på ny højre naboregiment (R. 86), men også her brød angrebet igen sammen. Englænderne er imidlertid seje. Fra kl. 0955 oversåede han 8. Kompanies afsnit med brand- og røggranater. En halv time senere lagde englænderne røg over hele Regimentets afsnit. Ved venstre naboregiment kunne man observere, at Tommy gravede sig ned. Kort efter – omkring kl. 1045 – forsøgte fjenden enkeltvis eller i større grupper at arbejde sig frem, skjult i røgen. Selvom M.G.'erne skød ind i røgmuren, lykkedes dem alligevel at arbejde sig ind på 200 meter af linjen. Sandsynligvis ville han kort efter bryde videre frem. På dette tidspunkt kom vinden os til hjælp. Vinden vendte og drej røgmuren tilbage mod Tommy. Derover havde vinden øjensynligt været en streg i regningen. Artilleriilden mindskedes, ikke kun her, men også der. Fjendens ild forsvinder længere ind i baglandet for her at forhindre eller vanskeliggøre forstærkninger i at nå frem.

Venstre naboregiment havde fastsat kl. 21 til et modangreb, der skulle generobre det tabte terræn. Angrebet skulle støttes af II/R.84. Præcist kl. 21 indsatte imidlertid Tommy sit samlede artilleri. IR 28 angreb kunne ikke gennemføres. Fjenden lagde på ny røg over højre fløj af regimentet. Gevær og M.G.-ild blev sendt ind i røgen, og lod i første omgang end ikke fjenden komme ud af dens grave. Omkring kl. 2230 begyndte den fjendtlige artilleri at svækkes. Der var vel ikke mere at frygte denne dag.

Af samme grund beordrede Regimentet en øjeblikkelig afløsning af bataljonerne.. III. skulle afløse II. i den forreste, og I. afløse III. i beredskabsstillingen.

Afløsningen lykkedes som forventet, trods den spredte artilleriild, som lå på og bag stillingen. Herunder faldt Ltn. *Paulsen*, en lovende officer, heltedøden. Han blev hårdt såret af en granat og døde under transporten bagud. Den rutinerede kompagnifører for 9. Kompanie, Ltn. *Versemann*, blev hårdt såret. Efter afløsningen faldt også

den kun 6 uger tidligere udnævnte Ltn. *Mühldorfer* på turen tilbage. Med dem havde denne dag kostet Regimentet 17 døde kammerater.

Den **1. 8.** forholdt fjenden sig overraskende rolig. Ganske vist lagde han igen sin artilleriild over vores stilling . . . det forventede infanteriangreb udeblev imidlertid. Om eftermiddagen og aftenen mindskedes endda ilden. KL. 20 gik en fuldtræffer ned i Regimentets kommandostation, hvor den satte en alt for tidligt ende for det håbefulde liv af den under mange kampe velprøvede og respekterede ordonnansofficer, Ltn. *Rober*.

Også den næste dag (**2. 8.**) var der generelt kun svag forstyrrelsesild. I de sene eftermiddagstimer kom der imidlertid kraftige ildoverfald mod B-stillingen og Wambeek-området. Den uafbrudte regn siden dage før gjorde opholdet i de vandfyldte granatkratere til en prøvelse, og tog formentlig også luften ud af Tommys lyst til angreb.

Ltn. Broders, der i april 1917 efter at være hårdt såret ved det aktive Regiment 84 var kommet til R.84, og de sidste 14 dage havde været observationsofficer ved II. Btl., blev af regimentet udnævnt til ny Ordonnansofficer.

Som i oktober 1916 skulle II. Btl. endnu engang hjælpe betrængte kammerater i ægte våbenbroder ånd. Dengang IR 162, denne gang RIR 31. Her var det 31. juli lykkedes Tommy at sætte sig i besiddelse af hele regimentets forreste linje. Store tab (over 150 mand), siden indsættelsen gjorde det nødvendigt, at trække R. 31 ud af fronten og reorganiserer det ved Halluin. II/R.84, der ikke engang havde været i hvil i 48 timer, blev derfor om aftenen indsat i R 31 afsnits forreste linje med en bataljon fra R.19 i beredskab.

II/R.86 linje gik på begge sider på den nordligere liggende Lammerzahl-gård. Selvom også her den forreste linje kun bestod af granathuller, var der dog i det midterste kompagniafsnit en stor betonbunker (6. Komp.). De bagud placerede delinger havde næsten alle betonbunkere, hvoraf der var ret mange i de bagved liggende områder.

3. 8. forløb i silende regn roligt ved alle bataljoner. Det disede vejr forhindrede enhver artilleriobservation, men øgede antallet af syge. Det konstant at skulle ligge på den vådkolde jord uden en tør plet på kroppen, den uregelmæssige forplejning, den manglende mulighed for varme, de sidste 14 dages sjælelige anspænding havde en væsentlig indflydelse på sundhedstilstanden og dermed Regimentets kampkraft.

Mens den **4. 8.** ligeledes forløb rolig, så I. og III. Btl. uforstyrret kunne afløse, klarede vejret op den **5. 8.** Regnen holdt op. Straks efter dukkede også allerede de fjendtlige fly igen op. Om eftermiddagen øgedes artilleriilden væsentlig.

R. 31 havde i mellemtiden fået ordnet sine kompagnier, så de igen kunne overtage deres afsnit. II. Btl. blev herved igen frigjort og nåede i morgentimerne den **6. 8.** igen til Basse-Flandre.

7. 8. generelt rolig. Regnvejr. Ringe artilleriild om natten.

8. 8. som dagen i forvejen. Om aftenen blev I. afløst af II. og rykkede bagud. III. forblev i beredskab.

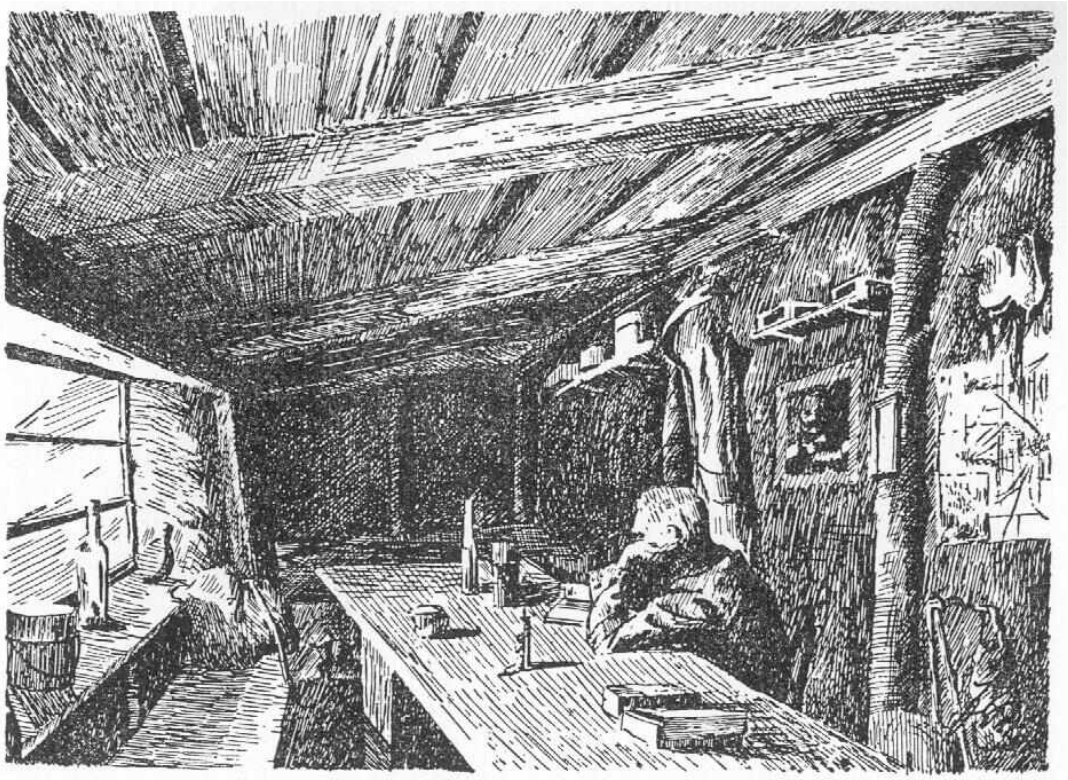
9. 8. om aftenen blev III. Btl. afløst af II/IR 133, om aftenen den **10. 8.** II Btl. af I/133. III. Btl. kom i landsby kvarter i Halluin og om eftermiddagen transporteret til Lauwe. I. og II. fulgte den **11. 8.** Den **12. 8.** fulgte ligeledes Regimentsstab og 3. M.G.K.

Den 13. 8. 1917 var Regimentet samlet i dens nye indkvarteringsområde. I. og II. i Epinoy (sammen med regimentsstaben), III. i Paillencourt.

Kampene i Flandern var dermed afsluttet og havde siden begyndelsen af juli kostet Regimentet:

120 faldne
1 savnet
227 sårede

Stillingskampe i Artois
(Bullencourt, Riencourt, Queant)

(12. 8. 1917 – 21. 10. 1917)

Om eftermiddagen den **11. 8. 1917** blev RIR 84 indladet på banegården i Lauwe i Flandern. Endnu engang begyndte gætterierne: Hvorhen? Tourcoing, Roubaix, Lille, som var næste by, gav endnu ikke nogen løsning på turens mål. Den strækning, toget herefter kørte ind på, var ikke ubekendt for de gamle soldater. Var Regimentet ikke for mindre end et år siden kørt ad samme rute? Dengang, hvor slaget om Somme endnu var i gang. – Douai blev nået, og med den dukkede erindringerne om de bayriske ølstuer igen op, hvor mange en kær kammerat for sidste gang skulle tømme et ølkrus i glad fællesskab.

Toget kørte videre. Med det dejlige vejr sad næsten alle på de åbne godsvogne og glædede sig over livet. Til en afveksling standsede toget endnu engang i Sancourt. "Hvad er det? Hør engang! – Det er rigtig nok, menneske. Signal! Afsidning!" Så må man det! Mistroiske af natur snusede de erfarne soldater først gennem området. Man hørte ikke et skud, ikke et hus er ødelagt! Markerne var delvist stadig tilsået. "Nåda. Hvis bare vi er det rigtige sted. De har forhåbentligt ikke kørt vild med os? Man står allerede og gør sig i hovedet beregninger af afstanden til Douai eller Cambrai i tilfælde af en lille spadserertur hertil, hvis kompanierne skal i stilling her. (Jeg vil ikke være tydeligere så vores højtærede regimentskommandør, Oberstleutnant von *Schuckmann* til sin store ærgrelse, foruden "vickelgamacherne", også måtte sluge denne ærgrelse!)

"Kompagnier antrædning og meldinger!" – Kommandøren for I/R. 84, Hptm. *Peters* lader sin lyse stemme lyde gennem området. Altså, rigtig nok! – "Uden trit, march!". I/R. 84 startet ud og når i løbet af en times tid til Epinoy. I løbet af natten følger II. Btl., mens III. Btl. i de første morgentimer af den **12. 8. 1917** når Paillencourt.

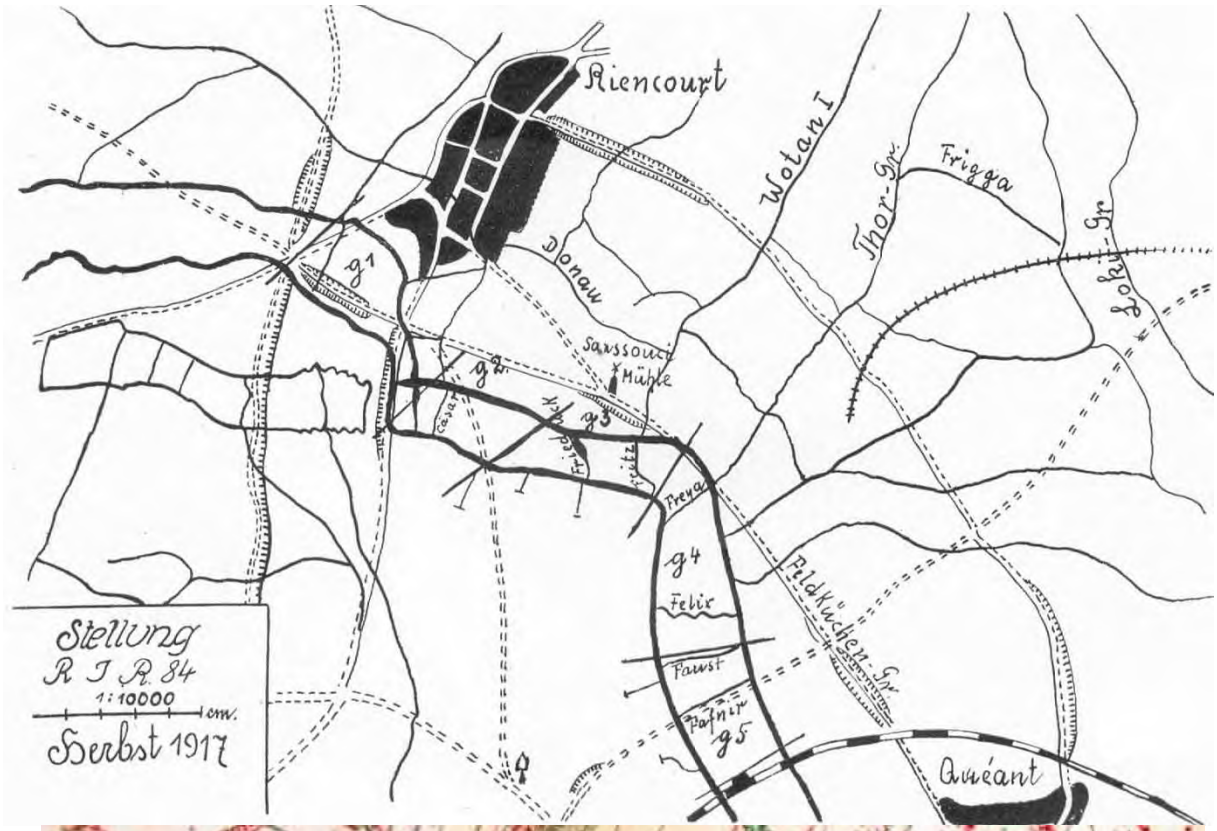
Den **15. 8. 1917** afløste RIR 84 i stillingen mellem Riencourt og Quéant 1. Garde-Reserve-Regiment. For anden gang rykkede 18. Res. Division ind i Siegfried-Stillingen, hvor RIR 84 overtog divisionens højre fløjafsnit med tilslutning til højre med IR 71 (Erfurt) og til venstre med RIR 86.

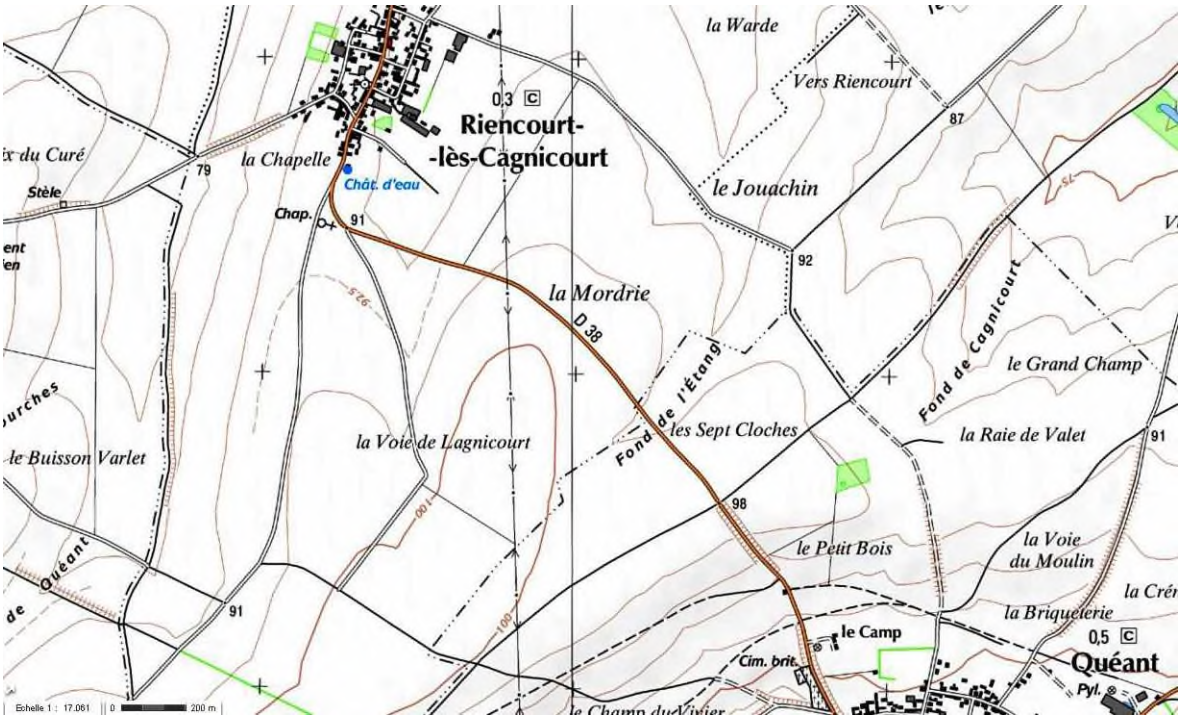
Engelsk kampvogn. Påskeslaget ved Arras 1917

Schmidt-hulen, vest for Chérisy

Riencourt
Wotan I
Thor-Gr.
Frigga
Loki-Gr.
Donau
Sassoucr Mühle
Freya
g1
g2
g3
g4
g5
Febir
Faust
Patnir
Feldküchen-Gr.
Queant
Stellung
R I R. 84
1:10000
cm.
Herbst 1917

51B S.W.
51B S.E.
57c N.W.
57c N.E.

RIR 84 afsnit delte sig i to: Afsnittene til højre (g^1 og g^2) og afsnittene til venstre (g^3, g^4 og g^5). Den højre bataljon havde to kompagnier i forreste linje, mens de to andre lå i *Donau-Graben* og i kældrene i Riencourt, henholdsvis i *Wotan-* og *Thor-Graben*. I den venstre bataljon lå tre kompagnier i forreste linje, mens det fjerde var placeret i *Loki-* og *Odin-Graben*. På højre fløj af regimentet (g^1) var de fjendtlige stillinger kun 50-60 meter væk, og foran den stod en ødelagt kampvogn fra Påskeslaget i 1917. På grund af den korte afstand mellem gravene var der her overhovedet ingen artilleribeskydning, men ilden erstattet med miner, gevær- og granatild. De følgende kompagniafsnit g^2 og g^3 forløb stik øst, hvor den fortsatte i en næsten ret vinkel – altså mod syd og parallel til g^1 – til afsnittene g^4 og g^5. Da afsnittene g^3,^{4} og ^{5} lå gennemsnitlig 750 meter fra fjenden, havde disse kompagnier dag og nat besat feltvagter 200-300 meter foran stillingen. Derudover var begge venstre fløjkompagnier, foruden den umiddelbart foran stillingen liggende hindring, også sikret af en om end kun svag pigtrådshindring fra højre fløj af g^3 til venstre fløj af g^5.

Stillingen, som RIR 84 fik lov til at besætte mellem midten af august til begyndelsen af oktober 1917, var en af de bedste, den havde under hele krigen. Hele regimentets afsnit var både kamp- og opholdsgrav forsynet med dybe og sikre dækningsrum. Gravene var godt udbyggede. Køkkenerne var interimistisk placeret i Riencourt – og for de venstre bataljoner – i en omkring 600 meter bag linjen gravet "Køkkengrav", så selv middagsmad kunne udleveres. Både det fjendtlige og vores ejet artilleri syntes at være kørt på ferie. Og dertil kom de skønne, herlige efterårsvejr – kort fortalt, her var krigen til at holde ud.

Men der var krig, og netop de lune, klare efterårs nætter, hvor posterne alt for let i den rolige stilling kunne lade tankerne forsvinde til dem derhjemme, krævede konstant opmærksomhed, da det brede ingenmandsland ligefrem indbød til fjendtlige patruljeoperationer. Om end dagene var rimelig rolige, var der næsten hver eneste nat patruljer ude. Den lange afstand mellem de to linjer i afsnit "venstre" lokkede jo nærmest hertil, og selvom det på dette tidspunkt var i begyndelsen af det fjerde krigsår, var der stadig masser af virkelyst tilstede hos folk, der med liv og sjæl i sommernætterne ønskede at arbejde derude.

Også Ltn. *Schipper* (12. Kompanie) var med folk fra 10. og 12. Kompanie i de sidste dage af august gentagende gange ude i ingenmandsland. Da patruljen en nat var fremme for at nedkæmpe en fjendtlig forpost, blev de på grund af uforsigtighed fra en af deltagerne opdaget for tidligt, og nåede kun med nød og næppe velholdent tilbage.

Om aftenen den **4. 9. 1917** hatte I. Bataillon i rækkefølge 2., 3. og 4. Kompanie besat venstre regimentsafsnit. 1. Kompanie lå i Loki-Graben. 4. Kompanie var under kommando af "Moritz" (Ltn. *Wagner*) da "Jeno" (Ltn. *Fassbender*) var på orlov. (Denne gang til hjemmet og ikke til Ostende). Midt gennem 4/R.84 kompagniafsnit fik markvejen mellem Cagnicourt til Noreuil.

Deimlingseck ved Gheluvelt, december 1917

Mellem Deimlingseck og Polderhoek. Februar 1918

På denne markvej lå omkring 250 meter foran stillingen en feltvagt, bestående af en underofficer, fem mand og besætningen på et l.M.G. Kort derfra – set mod fjenden – gik vejen som en hulvej, til venstre forbi et enkeltstående stort træ frem til et banevagt hus. På denne vej var der foran feltvagten omkring 150 meter til højre, var der placeret en dobbeltpost.

Den **7. 9. 1917** havde 4. Kompanie omkring kl. 2 om morgenen sendt tre patruljer frem, en af disse mod fjenden, de to andre indenfor postkæden. De to sidstnævnte – hvoraf den ene for vild i natten og først omkring middagstid kunne kravle tilbage til egen linje – havde frem til kl. 0430 intet mistænkeligt observeret i forterrænet. Alligevel havde feltvagt posten omkring kl. 0330 hørt støj fra retning af det store træ, hvilket havde afstedkommet større opmærksomhed. Men nu var der intet der rørte sig. Omkring kl. 0430 stødte den tre-mands patrulje foran feltvagten på fjenden, der var på vej tilbage mod egen grav. Som de omkring 50 meter nord 4. Kompanies feltvagt gik tilbage, kom de pludseligt under ild fra gevær og håndgranater fra retning af denne og egen forreste grav. Samtidig erkendte feltvagtens dobbeltpost på antal mundingsild fra geværer, den omkring 50-60 mand stærke fjenden. Gevær til kind og skyd alt hvad du kan. Endnu før den øvrige besætning i feltvagten kunne gribe ind, blev denne overdænget med et haglvejr af håndgranater fra nord og sydøstlig retning og ikke mindre end seks gik som fuldtræffere ned i feltvagtens korte skyttegrav. Hele besætningen med en enkelt undtagelse blev hårdt såret og l.M.G. beskadigede. Kun derigennem, at dobbeltposten foran feltvagten skød til højre og venstre – navnene på disse to tapre er desværre ikke kendt af forfatteren, og i Regimentsarkiverne heller ikke tilgængelige - og også den længere til højre befindende patrulje deltog i forsvaret, så fjenden sig tvunget til krybende at nærme sig feltvagten. Denne tid brugte tid brugte tre af de hårdsårede fra feltvagten til at slæbe sig tilbage til egen grav. Herunder viste sig endnu engang det stærke frontkammeratskab. Den eneste ikke sårede, hvis gevær var ødelagt - heller ikke dennes navn er mig bekendt – slæbte sin hårdt sårede kammerat, der ikke kunne bevæge sig, tilbage på sin jakke, efter at han havde kastet l.M.G.'et over siden på graven, og ned i et bagved liggende krater.

I 4. Kompanie stilling var på dette tidspunkt tjenestegørende delingsfører Offiziersstellvertreter *Gründel*, en fremragende soldat, der som den første underofficer havde fået tildelt E.K. I. Han var rykket ud med kompagniet ved krigs start, og havde sin andel i alle slag og kampe ved Regimentet gennem selv i det mest ophidsede øjeblikke, sin jernhårde disciplin og hærdede koldblodighed, der havde rod i hans Gudstro. Det var derfor for ham, der hjemme i Kiel havde kone og barn, en selvfølgelighed, da de første skud faldt og håndgranater bragede, uden at afvente ordre at springe ud af graven sammen med de folk, han lige kunne få fat i, og storme frem mod den fjendtlige styrke, de var på vej mod feltvagt-stillingen. Men som de første håndgranater fløj frem mod Tommy og Offz. Stellv. *Gründel* netop havde råbt: "Afgang, Gå På!", smurte englænderne haser. Offz. Stellv. *Gründel* lod med det samme feltvagten genbesætte, og opsøgte selv forbindelsen til højre og venstre. Herunder måtte man konstaterer den sørgelige kendsgerning, at Musketier *Tschirner* var faldt i den højre dobbeltpost. Foran feltvagten lod han de hårdtsårede Gefreiter *Steinicke,* Musketier *Winkelmann* og *Iwersen* bringe tilbage, ligesom den også hårdtsårede Feltvagtunderofficere *Cordes*, en fremragende soldat og prægtig kammerat.

Det begyndende dagslys tvang derefter en tilbagevenden til egen grav. Som allerede nævnt kravlende ved middagstid en nærpatrulje, der var kommet for langt over mod fjenden og ikke var nået tilbage, mens det endnu var mørkt, uskadt tilbage til stillingen.

Fjende, der i halvkreds havde arbejdet sig frem mod Feltvagten, og dette meget dygtigt, da vagten ikke havde opdaget dem, havde åbenbart haft til hensigt at omringe og fange vagten. Opgaven var mislykkedes på grund af patruljen fra 4. Kompanie på vej tilbage og dens egen for tidlige angreb.

I midten af september blev der af II. Btl. planlagt en stærk patruljeoperation mod fjenden på højre fløj af den tidligere tyske grav. Under kommando af Ltn. *Krage*, der først få dage tidligere var udnævnt til officer, blev stødtroppe fra 6. og 7. Kompanie og fra Brigade-Sturmkompanie i Sailly ved Coutrai uddannet i et til formålet bygget øvelsesværk, så hver eneste deltagers opgave kunne gennemspilles.

Om morgenen kl. 5 den **13. 9.** slog vores artilleri og minekasteres ild ned over den fjendtlige stilling på højre fløj (foran g[1]). Afdeling *Krage,* yderligere forstærket af pionerer, trængte kort efter ind i den fjendtlige grav. Fjenden syntes i første omgang fuldstændig overrasket. Først efter 25 minutter begyndte hans artilleri at skyde. På dette tidspunkt havde afdelingen allerede taget 4 Tommyer til fange. Formålet med operationen var dermed opfyldt. I det øjeblik Ltn. *Krage* og Vzfdw. *Volksheimer* (6. Komp.) besluttede sig til igen at forlade graven med deres patruljer, blev *Ltn. Krage*, en af de tapreste officerer, lige vellidt ved foresatte som undergivne, hårdt såret. Da fjenden kraftigt gik til modangreb, kunne patruljen ikke bringe deres fører med tilbage, ikke mindst da yderligere 4 mand var såret. De måtte efterlade løjtnanten i den fjendtlige grav, hvor han kort efter faldt i fangenskab, men allerede samme dag døde for fædrelandet.

Denne dag fulgte og forlægningen af hvilebataljonen fra Haynecourt til Buissy. Forlægningen blev begrundet med, at de hidtidige kvarterer i Haynecourt lå for lagt væk fra frontlinjen, og det hver nat udførte skansearbejde kun skred langsomt frem på grund af den lange hen- og tilbagemarch.

Det er indlysende, at denne ordre fremkaldte megen vrede, da hvile-bataljonerne i divisionens to øvrige regimenter, overhovedet ikke behøvede at skanse. Det kom dertil, at bataljonerne hellere blev i stillingen og her udholdt den langsomt stigende beskydning med miner og artilleri, end at gå i hvil i Buissy, hvor de i dagtimer måtte eksercerer, og om natten måtte skanse.

Ved køkken holdepladsen

(v. Otto Köhler, Gefreiter i.d., 2. MGK, RIR 84)

Stillingskrig i Vest. Ved Cambrai i stillingen mellem Quéant og Riancourt ligger RIR 84 i hvilestilling, for at komme sig efter de hårde strabadser i Flanders blodmættede jord. Det er nat. Spøgelsesagtig smutter skyerne på himmelen, og kun nu og da sender månen sit blik mod jorden og oplyser en gruppen på 16 madhentere fra 2. Maschinen-Gewehr-Kompanie, som har gjort sig det bekvemt i nogle granathuller i nærheden af køkkenholdepladsen, hvor de fulde af længsel venter på køkkenvognenes ankomst. De er ankommet fra gravene foran, og skal her hente forplejning til deres her liggende kammerater.

Stillingen er som uddød, og kun et sjældent skuds skarpe knald bryder den natlige stilhed. De til Flandern "tilvænnede" nerver er slet ikke vandt til denne himmelske stilhed, og alle ånder lettet op, da endeligt vores køkkenvogn dukker op og gør holdt på køkkenholdepladsen.

I rolige stillinger kørte køkkenvogne næsten altid frem til K.T.K. kommandostation (Kampftruppenkommandeur), der normalt var placeret i 2. eller 3. linje. Var der derimod "tyk luft", måtte vi hente vores mad i artilleristillingen. Under disse forhold kunne køkkenvogne på grund af den kraftige fjendtlige artilleriild ikke køre længere frem, og folkene løbe desto længere efter mad.

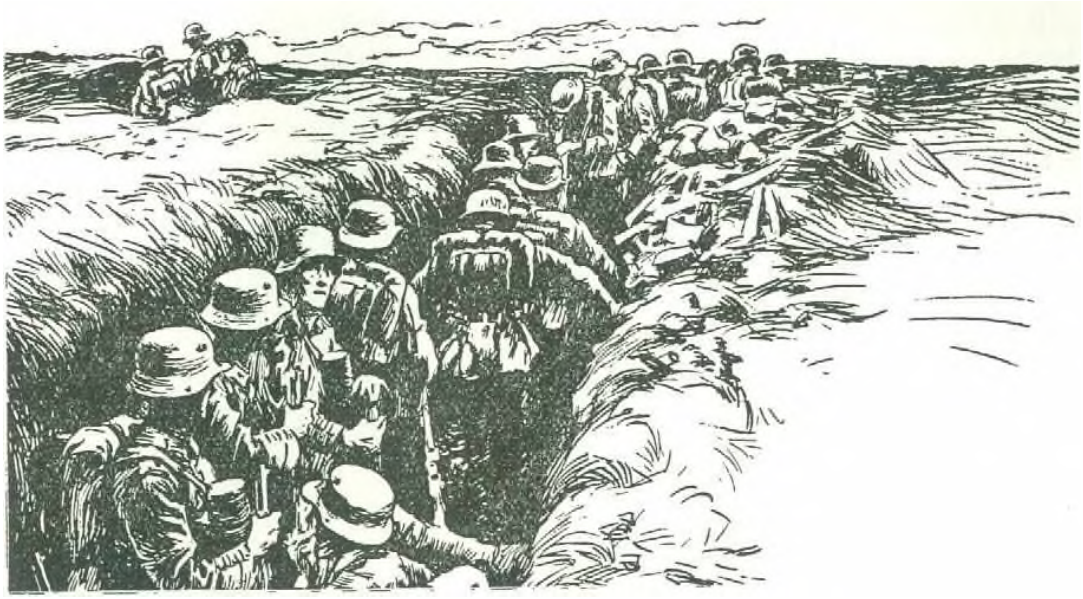
Selvom udleveringen af maden gik hurtigt, da det alt allerede var gjort transportklar. Den varme middagsmad var pakket – i hvert fald ved vores M.G.-Kompanie - i med blik-foret, bærbare kasser, kaffe i store kurveflasker, og den øvrige forplejning som brød og "smørelse" fordelt i sandsække, båret over skulderen. Vi trænger tæt sammen om vognen, da vi alle vil være først til at få udleveret provianten, for hurtigt igen at kunne komme i skjul. Madspande og flasker var allerede fordelt, og man skulle lige til at begynde udleveringen af madsækkene, da ulykken skete i form af et ildoverfald, og lige netop på køkkenholdepladsen. Med et brag slog fladbane granaterne (vi kaldte dem også "Ratschbumm" eller "Flitzer") ned blandt os. Allerede det første skud var en fuldtræffer midt i vores gruppe. Lufttrykket fra den eksploderende granat kastede mig til jorden, men jeg var hurtigt igen på benene og tog dem på nakken. Det syntes at helvede var begyndt, for overalt slog granaterne ned, og hele tiden 2 eller 3 på samme tid. Hylende fløj splinterne omkring ørene på os. Glimtene fra eksplosionerne blændede mine øjne. Endnu to gange kastede lufttryk mig omkuld, så var jeg på hovedet ned i en løbegrav. Som ved et mirakel havde jeg ikke andre skader end et lille skrabemærke. Den ene kammerat efter den anden landede i løbegraven, heriblandt 5 sårede. Der manglede imidlertid langt flere.

Endeligt stilnede den fjendtlige ild så meget af, at vi kunne vove at lede efter vores savnede kammerater og hestene, der var løbet løbsk. Spannet fandt vi i en pigtrådshindring, hvor hestene sad fast; 3 kammerater havde smidt sig i terrænet og var uskadte. På køkkenholdepladsen lå imidlertid to mand, død for fædrelandet. Mens den ene af de to ulykkelige netop var kommet tilbage fra orlov der hjemme, og nu for første gang skulle tilbage i stillingen, var den anden netop på vej tilbage, for at begynde sin orlov – skæbnen er hård.

Som sagt var jeg som ved et mirakel kommet igennem heksekedlen uskadt. Kun mit ansigt så forfærdelig ud, da hjernen på en falden kammerat var sprøjtet ud over mig.

Efter at de sårede nødtørftigt var forbundet og transporteret videre til nærmeste forbindeplads, hentede vi vores forplejning og skyndte os så i iltempo tilbage mod vores stilling, hvor kammeraterne allerede ventede med sultne maver.

Tavs fortsatte maskineriet i denne voldsomme strid blandt folkeslag, og næste nat gik andre kammerater tilbage til køkkenholdepladsen, hvor de – som vi – ventede på køkkenvognen.

Efterårsslag og stillingskampe i Flandern (Bassevillebach, Polderhoek)

(22.10.1917 – 25.3.1918)

Stillingsbesættelse den 1. 5. 1917

Rgts.-Stab:
Regiments-Kommandør: Major v. Schuckmann
Regiments-Adjudant: Ltn. Maas
Regts.-Ordonnans-Officer: Ltn. Broders
M.G. Officer: Ltn. Schuldt
Rgts.-Læge: Dr. Wittern
Rgts. Bagageфører: Ltn Stolterfoht
Rgts. Skriver: Vzfdw. Heinze

I. Bataillon:
Btls.-Kommandeør: Hauptmann Peters
Btls.-Adjudant: Ltn. Maus
Btls. L.M.G.-Officer: Ltn Schewe
Btls. M. Werfer-Officer: Ltn. Carlberg
Btls.-Læge: Ass.Arzt Stahl
Feldhilfsarzt Kronenberg
Forplejningsofficer: Ltn Diedrich
Btls.Intendant: Zahlmstr. Windisch

1. Kompanie:
Komp.Fører: Ltn. Reichardt
Ltn. Gehrke
Ltn. Popper
Ltn. Geertz
Offz.Stellv. Speck
Offz.Stellv. Bacmeister
Feldwebel Schäfer

2. Kompanie:
Komp.Fører: Ltn Tannenberg
Ltn. Lipken
Ltn. Troner
Offz.Stellv. Vielbaum (M.W.)
Feldwebel: Hamann.

3. Kompanie:
Komp.Fører: Ltn. Kossmale
Ltn. Müller
Ltn. Schumann

4. Kompanie:
Komp.Fører: Ltn. Fassbender
Ltn. Sachitzki
Ltn. Lüders
Ltn. Wagner
Feldwebel: Putzehl

1. M.G.K.:
Komp.Fører: Ltn. Grawe
Ltn. Hahne
Ltn. Darge
Ltn. Ernst
Feldwebel: Bader.

II. Bataillon:
Btls.-Kommandør: Hptm. Banning
Btls.-Adjudant: Ltn. Iwersen
Btls.Observationsofficer: Ltn. Warnecke
Forplejningsofficer: Offz.Stellv. Schlüter

5. Kompanie:
Komp.Fører: Ltn. Franzen
Ltn. Bruhn
Ltn. Brockmüller
Ltn. Waibel
Ltn. Liebtrut
Feldwebel: Walter

6. Kompanie:
Komp.Fører: Ltn. Borstel
Ltn. Koch.

7. Kompanie:
Komp.Fører: Ltn. Thomsen
Ltn. Rix
Feldwebel: Gehrlicher

8. Kompanie:
Komp.Fører: Ltn. Prenzlin
Ltn. Paulsen
Feldwebel: Mehrens

2. M.G.K.:
Komp.Fører: Ltn. Schuldt
Ltn. Mattfeldt
Ltn. Hermannes

III. Bataillon:
Btls.-Kommandør: Hptm. Holthoff
Btls.-Adjudant: Ltn. Beuschausen
Observationsofficer: Ltn. Bruhn (Hans)
Btls. l.M.G. officer: Ltn. Klapproth
Btls. M.W. officer: Ltn. Peters
Forplejningsofficer: Ltn. Weinhausen
Btls.-Læge: Ober.Arzt Dr. Metzmacher
Ass.Arzt Dr. Michel
Intendant: Zahlmeister Ehrke

9. Kompanie:
Komp.Fører: Ltn. Vogler (Chr.)
Ltn. Weidemann
Feldwebel Beerbaum

10. Kompanie:
Komp.Fører: Ltn Theden
Ltn. Fickel
Feldwebel Rainsdorf.

11. Kompanie:
Komp.Fører: Ltn. Gregersen
Ltn. Grube
Ltn. Gamlin
Offz.Stellv. Hansen

12. Kompanie:
Komp.Fører: Ltn. Probst
Ltn. Hamer
Ltn. Hüner
Ltn. Schmidt
Feldwebel Sebelin

3. M.G.K.
Komp.Fører: Obltn. Gross
Ltn. Bandelow
Ltn. Mattfeldt

Flandern! Slaget om Flandern havde allerede raset i 10 uger, og IX. Res. Korps tropper havde måtte udholde dens alt ødelæggende ildforberedelse og første angreb. Englænderne havde uden tvivl haft betydelige stedlige gevinster, men var langt fra at have nået de til grund liggende strategiske og politiske mål. Den 4. oktober var de trængt næsten 2 kilometer ind i de tyske stillinger under Gruppe Ypern, men var også med det samme trængt tilbage fra højderne ved Geluweld og slotsparken ved Polderhoek.

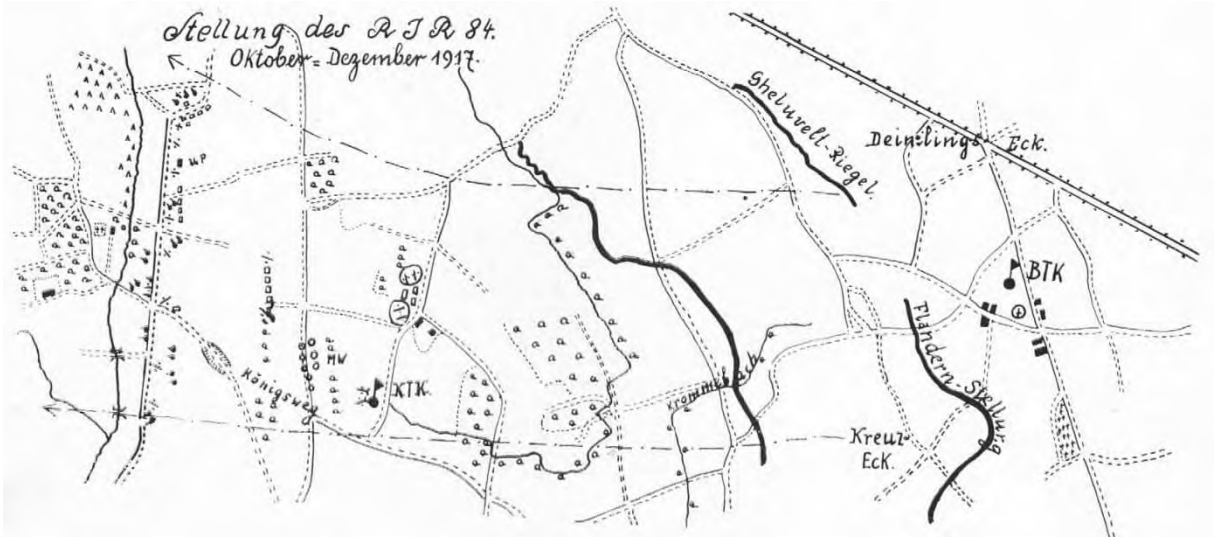
Få dage senere, den 9. og 12. 10. 1917 gentog fjenden sine angreb. Han vidste, at regnperioden snart ville begynde, og at han måtte holde ved for bare tilnærmelsesvis at på de fastsatte mål.

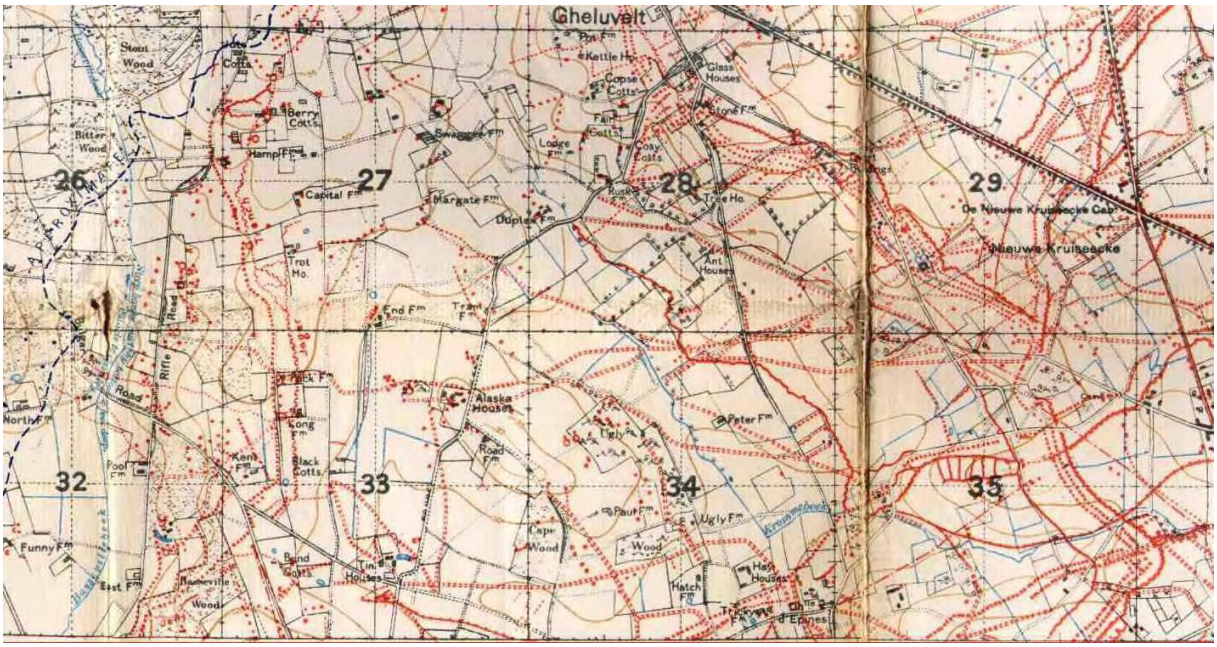
På tysk side var man lige så klar over, at det kom an på under alle omstændigheder at forhindre fjenden i at opnå sine mål. Under disse tre måneder var der allerede af os indsat omkring 60 divisioner i dette slag, en tredjedel endda to gang. Netop nu, hvor vinteren stod for døren, gjaldt det om at sætte friske - eller i det mindste – udhvilede tropper ind i forsvaret. Derfor rullede også 18. Res. Division igen frem, for på ny at blive indsat under Gruppe Wytschaete.

Mens II. og III. Btl. endnu blev afløst i de gamle stillinger ved Riencourt, rullede I. Btl. allerede om natten **18. til 19. 10.** til Flandern, og nåede om formiddagen den 19. 10. til Halluin, hvor den kom i kvarter. Situationen i Gruppens område var spændt. Af denne grund blev I. Btl, samme med ligeledes allerede ankomne bataljoner fra R.31 og R.86 samlet i det midlertidige *Regiment Schellin*, der skulle danne indgrebsstyrke.

Om eftermiddagen den **20. 10.,** blev Regiment Schellin underlagt 24. Inf. Div. Mens III. Btl. med jernbane allerede nærmede sig, blev I. Btl. indsat. Den skulle afløse C.2-bataljonen (II./139) i I.R. 179 afsnit, hvilket blev gennemført omkring kl. 22.

I. Bataillon havde fået til opgave, at sikre 24. Inf. Div. mod angreb fra retning af Polderhoek ind i højre fløj. Den havde til dette formål besat Flandern-I stilling, der gik på begge sider af den store vej mellem Halluin og Ypres mellem *Deimlinges-Eck* og Markgrafenhof. Stillingen mindede om den helt tidlige begyndelse på skyttegravskrigen i 1914. I i det omfang det var muligt at genkende graven, eller denne overhovedet var til stede, var den fuld af vand. Kompagnierne lå derfor i granathuller, som de hele tiden måtte skifte mellem, da grundvandet hele tiden steg på grund af den vedvarende regn. Dækninger var overhovedet ikke til stede. De eneste (betonbyggede) dækninger var Btls. Kommandostationen (den såkaldte C.T.K.) omkring 8-900 meter nord for Deim-

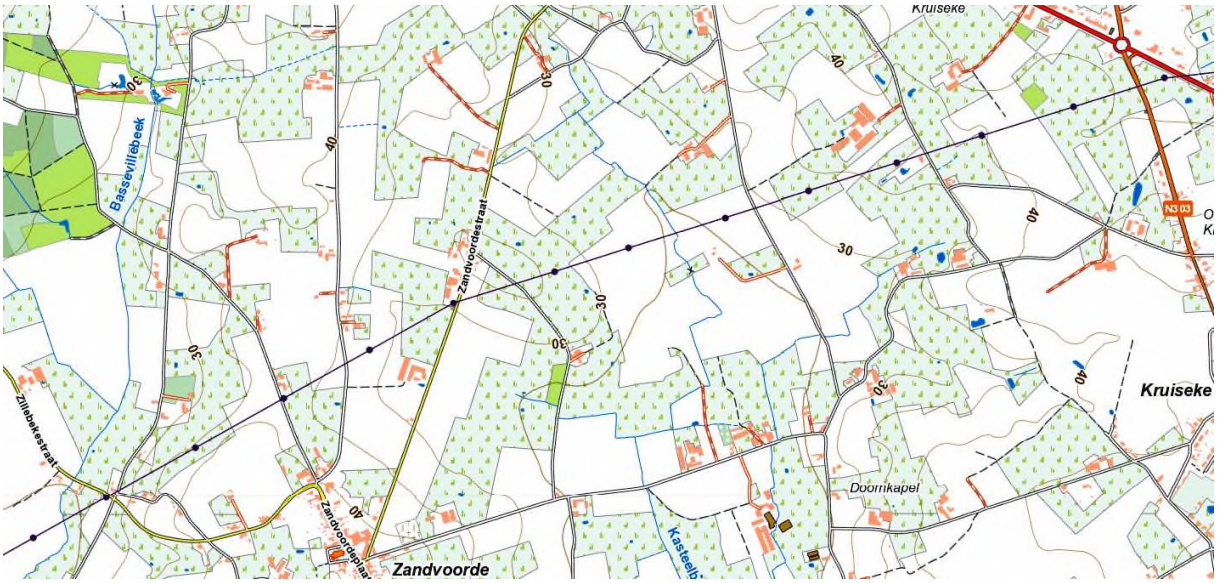
lings-Eck. Hele området var én tæt masse af mudder og skidt. Orientering i området var meget svær. Ingen på kort så fint indtegnede vej eller sti, bortset fra de store hovedveje, kunne genkendes. Disse veje med deres poppeltræer og træstumper selv i dagslys eneste mulighed.

Det fjendtlige artilleri beskød terrænet uafbrudt dag og nat. På trods af det regnfulde vejr var de fjendtlige fly over stillingen, hvor de fløj forholdsvis lavt for at lede ilden fra deres batterier, der kun lå alt for godt. I. Btl. havde i de fire dage, de her lå i tredje linje foruden sårede 11 faldne. Blandt disse den 23. 10. den fremragende, energiske kompagnifører for 3. Kompanie, Ltn. *Kossmale*, og dagen efter den prægtige, uselviske og altid hjælpsomme Sanität-Vizefeldwebel (4. Kompanie).

I. Btl. var derfor glad, da dens afløsning blev befalet for om aftenen den **24. 10.**

I mellemtiden – 21. 10. – også II. og III. Btl. nået frem bag fronten, hvor de blev indkvarteret i Halluin. Også Regimentsstaben fandt indkvartering i Halluin.

Afløsningen af I. Btl. med II. Btl. om natten fra **24. til 25. 10. 1917** forløb glat på trods af den stærke artilleribeskydning. I. Btl. samlede sig ved *den Gepaard* (mellem Menin og Geluwe), hvorfra den med lastbil blev kørt til Halluin.

Det blæsende, men derved klare vejr den **25. 10.** begunstigede den fjendtlige artilleriild, der med alle kalibre lå over stillingen, og denne dag koste II. Btl. tab på 7 faldne og 5 sårede. Blandt de faldne denne dag var den unge og handleglade Ltn. *Waibel*, der kun fik lov til at bære de nye gradstegn i 4 uger.

Den fjendtlige artilleriild rasede uden ophør om natten fra **25. til 26. 10.**, og øgedes i de tidlige morgentimer til trommeild. Kl. 0645 blev I. og III. Btl. alarmeret og rykkede til dens beredskabsrum sydvest for Gheluwe, hvor de blev nødtørftigt underbragt i barakker og gårde.

I mellemtiden var fjenden på ny gået til storm på de tyske stillinger langs hele Flander-fronten. I vores Gruppe-afsnit rettede han angreb med kampvogne mod begge Regimenter 179 og 139 fra 24. Inf.Div., men blev overalt med held slået tilbage. Selvom II. Btl. kun lå 2000 meter bag forreste linje, blev den ikke indsat i modangreb (kun få steder lykkedes det fjenden at trænge ind), da tropperne i B-stillingen alene var tilstrækkelig til at kaste fjenden ud. Alligevel fortjener II. Btl. indsats fuld anerkendelse. Det er ikke nogen ringe præstation under et angreb at ligge i granathuller uden nogen form for beskyttelse, hvortil kom regnen fra oven og grundvandet fra neden. Hvilken fysisk anstrengelse var det ikke endnu engang for ordonnanserne, der løb frem og tilbage gennem det uvejsomme terræn uden vej og sti. Også Ltn. *Warecke* (7. Kompanie) fortjener særlig anerkendelse for de mange opklaringer gennem ildzonen, han som fører for officerspatruljer gennemførte for at holde forbindelsen mellem R.179 B.T.K. og K.T.K. og Regimentsstaben IR 179, og underrette denne om begivenhederne ved fronten (samtlige signalmidler var sat ud af spillet), således at den rettidigt kunne træffe sine modforholdsregler. Hvor meget 24. Inf.Reg. værdsatte denne hjælp fra II. Btl. fremgår af Divisionsbefalingen fra 29. 10. 1917, hvori det blandt andet hedder:

> ”De til 24. Inf.Div til disposition stillede bataljon fra 18. Res.Div. har forrettet fremragende tjeneste. Særligt fremhæver jeg II/R.84 gode holdning … under slaget den 26. 10. ved …..”

Javel: også denne dag måtte II. Btl. betale med 10 døde og 15 sårede, herunder Ltn. *Spillner*. Men hvad betød det? Stillingsregimenter – som 18. Res. Div. – var vænnet til at kæmpe og – til at bløde!

Af de to øvrige tidligt om morgenen alarmerede bataljoner, kunne III. Btl., da faren syntes overvundet og I. Btl. fortsat forblev ved Gheluwe, igen kl. 15 rykke tilbage til Halluin, hvor den ankom kl. 1630. Næppe var kompagnierne imidlertid nået i kvarter, da de igen blev alarmerede og omkring kl. 1730 rykkede til Menin. Bataljonen var kun lige ankommet hertil, før alarmtilstanden blev ophævet, hvorefter bataljonen omkring kl. 20 igen kunne vende tilbage til Halluin.

Omkring kl. 2230 ankom også I. Btl. tilbage til Halluin.

Denne **26. 10.** husker jeg i forbinder jeg en tragisk komisk hændelse, som jeg her vil fortælle, da det samtidig giver mig mulighed for indgående at beskæftige mig med en bestemmelse fra Rgts-Kommandør, Major *v. Schuckmann*, der fik betydning for hver eneste medlem af R. 84.

Vi tidligere R.84ere kender alle den uniformerings befaling, vores Regts.-Kommandør, der hver aften skulle nævnes i forbindelse med antrædningen til udlevering af kendeord.

Vi viste, at efter denne Regimentsbefaling medførte eksempelvis brugen af brun fodtøj, brune lædergamacher og frem for alt med vickelgemacher grundlæggende dødsstraf, og at denne straf kun ved formildende omstændigheder kunne komme i anvendelse! Forelå en sådan ikke, skulle *dobbelt dødsstraf* bringes i anvendelse! Bar man en stok i marchkolonne, skulle der anvendes en middelalderlige former for dødsstraf. Uden tvivl har selv Major v. *Schuckmann* indset nødvendigheden af at anvende en stok i det mudder og kraterfyldte terræn, hvor folkene behøvede den for at kunne måle dybden på hullerne, hvis de ikke ville drukne. Efter den høje Regimentsbefaling måtte stokke først anvendes efter indtagelse af beredskabsstillingen. Frem hertil skulle den anbringes på venstre side af seletøjet efter samme retningslinjer som en sabel. Ve den, der overtrådte denne befaling!

Om aftenen den 25. oktober sad befalingsmændene i 1. Kompanie endnu engang i festlig lag. For det tilfældet, at nogen her vil brokke sig over de mange "festlige lag", skal det her nævnes, at der rent faktisk var en væsentlig anledning: havde ikke Kompagnifeldwebel ved 1. Kompanie, *Schäfer*, efter hans mislykkede harejagt i Monke Boschen, nu i Kiel indgået ægteskab, og fra den hertil nødvendige orlov netop denne aften vendt tilbage. Det var for længst på den anden side midnat (25./26. 10.). Vi festede stadig, for at bringe den lykkelige ægtemand over den første nat i sit psydo-ungkarle tilværelse. Klokken blev 3, så 4 og også 5. Det havde ikke længere noget formål at gå i seng. Altså blev der festet videre indtil – indtil på en gang omkring kl. 7 Btl.-Ordonnansen ankom med alarmering. Forbandet! Det manglede da også lige! På med seletøj, hjelm på hovedet, færdig! Det skulle alle engang prøve! Helt så hurtigt skete det ikke ved folkene i kompagnierne. Ltn. *Reichardt* sad op på sin krikke, og satte i galop mod alarmpladsen. (og hvordan tror i, et sådant rit gør ved en efter en "gennemfestet" nat!)

Kompagniet trådte an. Det tog længere tid, end det egentlig måtte. Til sidst er dog alle på plads, og jeg rykkede med kompagniet af sted mod alarmeringspladsen. Her var alle allerede på plads med undtagelse af netop 1. Kompanie, med hvem jeg nu nærmede mig. Jeg var endnu 100 meter fra stedet, da Btls.-Kommandøren, Hptm. *Petes* højt råbte til mig: "Går holdt!". Da jeg begribeligt efter denne noget hårde nat var ret mundlam, svarede jeg ikke, men gav det normale tegn til, at jeg havde forstået ordren. Jeg havde imidlertid næppe gjort dette, før Hptm. *Peters* (i dag Oberst i Berlin) gav sin kampæsel sporene, sprintede frem mod mig, hvor krikken to, tre gange gik på bagbenene foran mig, og gik så i gang. Tog så meget fat, at hans stemme pludseligt slog over. Han snappede kort efter luft (også jeg, men kun i tankerne) og så gik det løs igen.

Jeg gjorde det, enhver soldat i en sådan situation plejer at gøre: Samlede knoglerne og holdt mund, da enhver protest, uanset hvor berettiget, var ganske unødvendig. I øvrigt havde Hptm. *Peters* på forhånd ret i sit "foredrag", da han jo tjeneste flere penge end jeg i min dengang egenskab af Offizierstellvertreter. Efter at han endeligt havde afsluttet sin vidunderlige tale til mig (det var blevet tid til, at bataljonen skulle rykke ud), meddelte han til afslutning: "Jeg straffer Dem med 3 dages arrest!" og vendte sig med en gysen om. Han gjorde mig ondt, at han allerede så tidligt om morgenen kunne hidse sig sådan op, og jeg vendte mig herefter om mod underofficererne i spidsen af kolonnen, som jeg spurgte, hvad bataljonskommandøren egentlig havde villet mig. Og så viste der sig følgende: da kommandøren råbte sin ordre om at gøre holdt imod mig, havde jeg kvitteret for modtagelsen ved at hæve en spadserestok, som jeg havde i hånden, som jeg kom marcherende med kompagniet. Nu måtte jeg jo egentlig være tilfreds med, at jeg var sluppet med kun tre dages arrest. Efter § i *lex Schuckmann* burde jeg på grund af spadserestokken have fået mindst to gange dødsstraf!! Og med fuld ret! - - -

Bliver vi så igen helt ærlig: denne bog er ikke tilstrækkelig til at gengive alle de gloser, Regimentskommandørens uniformsbestemmelser gav anledning til i kredsen af officerer, underofficerer og mandskab. Jo mere vi imidlertid kommer på afstand af begivenhederne, desto mere anerkender jeg berettigelsen af denne befaling. Hvis vi i dag husker tilbage på mange kompagniers uniformering – var det stadig et infanterikompagni eller var det en svinesti? Hånden på hjertet! Har vi ikke mange gange med egne øjne ved frem- eller tilbagerykning i baglandet set kompagnier, der som i modsætning til alle andre, ikke mere så ud som soldater?! Næsten alle havde en spadserestok. 8, 9 eller 10 hunde i en line var ingen sjældenhed (selvom man havde brug for køterne fremme i stillingen på grund af rotterne!). På tornyster og bajonet bar han cigarkasser, feltpostpakker o.s.v. Og om knæene var viklet sandsække (på grund af mudderet!).

Så forståelig som kommandørens manglende tolerance overfor et sådant udseende af enkelte formationer, lå der også en risiko i samme tolerance. Heri lå den første spæde begyndelse på en opløsning af disciplinen, der i omfang stadig ville blive større, og til sidst vokse til hine soldater-frastødende tilstande, som fra november og december dagene 1918 stadig står i vore erindringer. *Takker vi kun vores Regiments-Kommandør*, også selvom han kostede mange af os "tre dage", at han *tidligere end så mange andre indså faren i en opblødning af disciplinen, og derfor rettidigt skred ind herimod*! - - -

Men nu endnu engang tilbage til begivenhederne ved fronten!

Om aftenen den 27. 10. kørte III. Btls. kompagnier med feltbane fra Halluin til kort før Gheluwe, hvor de blev mødt af vejvisere fra IR 139. Disse førte kompagnierne til beredskabsstillingen, for herfra at afløse I/b.R.I.R. 1, som dagen i forvejen var trukket frem til IR 129 beredskabzone i 24. Inf.Div. afsnit. III. Btls stilling, hvis føring Ltn. *Gregersen* havde overtaget fra den sygemeldte kommandør, gik mellem vejen Deimlings-Eck-Wervicq og den omkring 1000 m vestlig og parallel hertil gående vej, der var Geluvelt i starten næsten sydlig retning ligeledes gik til Wervicq.

Denne dag lå fra højre mod venstre to delinger fra 11. Kompanie, hele 9. Kompanie og en deling fra 10. Kompanie (denne umiddelbart foran K.T.K.). 300 meter bag 9. Kompanie lå de resterende delinger fra 10. Kompanie. 12. Kompanie lå omkring 300 meter vest for førstnævnte vej, langs hvilken – måske 500 meter fra Deimlings-Eck – K.T.K. var placeret med en deling fra 11. Kompanie.

Afløsningen blev gennemført uden episoder. I selve stillingen var der kun få dækningsrum, de fleste kun fremstillet af betonblokke, få af jernbeton, og for de fleste allerede beskadiget af artilleri. 10. Kompanies deling lå i en ikke sikret kælder. Selvom kompagnierne rykkede ud i stillingen med gennemsnitlig kun 50 mand, var de eksisterende bunkere kraftigt overbelagte.

Bortset fra enkelte ildoverfald forløb den **28. 10.** relativt roligt. Først om aftenen begyndte en mere intensiv ild, som vidste fjenden, at I. Btl. på dette tidspunkt var under fremmarch for at afløse II/IR 139 i forreste linje. Selvom afløsningen allerede begyndte kl. 2030, var den ikke afsluttes før vores egen gasskydning, fastsat til mellem kl. 24 og 02 var påbegyndt. Klokken var 0100 før de sidste dele af IR 139 kunne forlade forreste linje.

Om morgenen den **29. 10. 1917** lå I. Btl. med alle sine fire kompagnier i forreste linje i rækkefølge 1., 2., 3. og 4. Kompanie. Kampkompagniernes stilling var begrænset: på højre fløj med tilslutning til R. 86, omkring Bülowweg, på venstre fløj (tilslutning til bay. RIR 2) omkring Königweg. Den lå på forskråningen af Højde 40, hvis krete fra højre strakte sig omkring en tredjedel af linjen, før den fortsatte bag den. Venstre fløjkompagni lå i en sænkning.

Hele stillingen bestod af skyttehuller. Kun ganske få steder (primært på højre fløj) var der dækninger i form af små to mands bølgeblik bunkere. En gennemgående postkæde eksisterede ikke. Forbindelsen til siderne blev om natten delvist oprettet af patruljer, mens der ved dagslys var øjenkontakt. Hele stillingen var et stort pløre, hvor man måtte passe på, at man ikke forsvandt i et af de utallige, helt vandfyldte granatkratere. Offizierstellvertreter *Hansen* (11. Kompanie), en rutineret delingsfører, skriver herom i sin dagbog:

> "… Da vi gik tilbage, blev Drygalla hængende i mudderet, så vi måtte trække ham fri. Herunder mistede han imidlertid sine støvler. Disse gravede vi ud, og han løb på strømpesokker tilbage.
>
> En underofficer fra R.86 var faldet i et granathul og kunne ikke selv kravle op. Hans råb om hjælp hørte ingen, og først næste morgen blev han fundet og alvorlig syg bragt til lazaret."

Ud over mudder og pløre var hele stillingen præget af Bassevillebeek, der omkring 100 meter foran løb parallel med hele stillingen. Fra vores forposthuller faldt terrænet næsten 10 meter ned til vandløbet. Bassevillebeek var en af Flanderns mange smalle vandløb (der i øvrigt udløb i voldgraven ved Herenthage), der på grund af mange granatnedslag gennemsnitlig var blevet 3 meter bred og 1 meter dyb. På grund af den megen regn på årstiden havde den forholdsvis store vandmængder. Terrænet på begge sider af vandløbet var en stor sump, der efter overensstemmende meldinger fra de øjeblikkelige udsendte opklaringspatruljer fra alle kompagnier, var fuldstændig impassabel, med undtagelse af enkelte månenætter, hvor 2 eller 3 mand under opklaring havde søgt efter mulige overgangssteder.

Under opklaringen af overgangssteder over Bassevillebeek udmærkede sig især Vzfdw. *Battermann* (3. Kompanie) og Utffz. *Pritzkuleit* (4. Kompanie) og fra 2. Kompanie Vzfdw. *Hofius.*

Den første dag i denne stilling forløb forholdsvis rolig. Først om aftenen havde Tommy tilsyneladende set sig ond på K.T.K. (*Hptm. Peters*).

Mellem kl. 6 og 7 tidligt næste dag (**30.10.**) var artilleribeskydningen af højre halvdel af afsnittet og længere mod højre ret livlig, men i løbet af dagen roligt i afsnittet. Om aftenen kl. 23 egen gasskydning. For at tvinge fjendens artillerister ud til pjecerne og infanteriet i kampstilling, og derigennem øge fjendens tab under gasskydningen, havde hvert kompagni sendt en gruppe med et l.M.G. (hvert kompagni havde i disse dage foruden det normale ene, tildelt en anden og tredje l.M.G.) frem i terrænet, hvor de med deres skydninger skulle foregøgle en større tysk opklaring.

31. 10. begyndte med tåget vejr, som imidlertid klarede op ved middagstid. Kort efter dukkede de første engelske fly op, der tydeligvis ledede indskydningen af tunge batterier mod B-stillingen (2. Kompanie), uden at der i dette kompagni opstod tab.

Denne påfaldende indskydning foranledigede Hptm. *Peters* (I. Btl.) til endnu engang at lade stillingskompagnierne omhyggelig opklarer langs Bassevillebeek. Resultatet af den om natten **31. 10. til 1.11.** gennemførte opklaring, meldte Kompagniføreren for 2. Kompanie, Ltn. *Tannenberg*, der i sin melding fra 31. 10. kl. 0500 betegnede terrænet langs vandløbet som "*i den grad forsumpet* og fuld af granathuller, at en overskridelse i mørke ville være fuldstændig udelukket, og ved dag kun mulig under største vanskeligheder og meget langsomt". I morgenmeldingen fra 1. 11. til K.T.K. lød det følgende:

> "Efter mørkefald gik en patrulje under Vzfdw. *Hosius* frem og nåede frem helt tæt på Bssevillebeek. Her var jordbunden nogen lunde fast, formentlig fra en tidligere jernbanelinje. Der lå også stadig mange sveller omkring. Da det i mellemtiden var blevet helt lyst (måneskin F.o.) kunne patruljen ikke komme længere frem.
>
> Omkring kl. 2330 gik endnu en patrulje med eget l.M.G. frem, og skød mod fjendtlige poster og mod terrænet. Som svar modtog de øjeblikkelig schrapnell ild, og havde herunder 5 sårede, herunder en alvorlig".

Mens der i afsnittet om formiddagen herskede ro, øgedes artilleribeskydningen atter i løbet af eftermiddagstimerne, hvorunder igen 2. Kompanies afsnit blev ramt af tunge granater. På tidspunkter var der op til 30 fjendtlige fly i luften. Kl. 1930 faldt et ildoverfald over hele bataljonens afsnit tilbage til K.T.K. Kl. 2115 faldt endnu et kraftigt ildoverfald, der fik omfang af trommeild, og hovedsageligt faldt over 2. Kompanie område. Hen mod kl. 22 erkendte en post ved kompagniførerens dækning en stor fjendtlig patrulje bag ildmuren. Samtidig lagde fjenden spærreild over 2. Kompanie afsnit. Posten ved bunkeren råbte højt ind i denne: "*Englænderne er i stillingen!"* Ltn. *Tannenberg* styrtede ud af sin bølgebliksbunker, afskød en lyskugle, der anmodede om spærreild, men så var fjenden allerede inde i stillingen. Ltn. Tannenberg satte sig med de få folk, han havde omkring sig, til modværge, men falder kort efter af en skud i hovedet. Også posten foran bunkeren bliver hårdt såret. Lige så hurtig, som Tommy dukkede op, lige så hurtig forsvandt han igen. Sammen med ham forsvandt en Vizefeldwebel, 1 Unteroffizier og 4 mand fra 2. Kompanie.

Wehrmann *Metscher,* som blev såret ved siden af sin kompagnifører, døde få dage senere af sine alvorlige skader.

2. Kompanie sørgede over den unge, livsglade og kække Ltn. *Tannenberg*. Kort efter kl. 22 var der igen ro over fronten, så den på dette tidspunkt igangværende afløsning af II. Btl. med III/226 kunne gennemføres uden episoder. II. Btl. marcherede til Halluin.

Om eftermiddagen den **2. 11.** var artilleriaktiviteten på begge sider ret intensiv, mens eftermiddagen gik forholdsvis rolig. Omkring kl. 15 skød eget artilleri i 1. Kompanies afsnit igen, som allerede to dage tidligere, for kort. En fuldtræffer slog ned i kompagnifører, Ltn. *Reichardt* bølgebliksbunker, dræbte hans oppasser Gefr. *Tiedemann* og sårede *Reichardt* så hårdt, at han døde under transporten tilbage til forbindepladsen.

Med Ltn. *Reichardt* var en officer forsvundet, der i de 6 måneder, han havde fået lov til at være ved Regimentet, havde skaffet sig mange venner og kammerater blandt både foresatte og undergivne. Han stammede fra musikbyen Leipzig, og var selv meget musikalsk, og kendte ingen større fornøjelse, end når han under Regimentsmusikkens optræden selv greb dirigentstokken.

På denne ene dag var dermed *3 af I. Btls. 4 kompagnifører faldet*, mens yderligere 40 var faldet og 53 såret! Den herfor udbredte lammede stemning i bataljonen, blev derfor til almindelig glæde, som allerede samme aften I. og III./R. 84 blev afløst af III, henholdsvis I/226 og kunne rykke i hvil i Halluin.

3. til 8. 11: Alle Regimentets tre bataljoner i hvil i Halluin.

Her er der igen gjort plads til en personlig oplevelse, der kendetegner de store ofre under Flandern-Slaget, som indtil slutningen af november alt 86 tyske infanteri divisioner, herunder 22 to gange, havde været indsat. Den 4., 5 og 6. 11. stillede 1. Kompanie til begravelser af de faldne den nødvendige æresvagt under min kommando. Jeg ved i dag ikke helt præcist, i hvilken rækkefølge, men jeg ved præcist, at der på en dag blev begravet 40, en anden 50 og en tredje dag endda 70 faldne, som vi viste den sidste militære ære. De døde lå i deres åbne grave, til dels uden kister, der jo slet ikke kunne fremstilles i tilstrækkeligt antal. På den smalle kant mellem gravene stod de evangeliske og katolske gejstlige, og kom med trøstende ord til kammerater og venner, der stod foran dem ved de åbne grave, med de faldne med deres delvist gennemblødte forbindinger. Man skal have set vores soldater, der med ubeskrivelig alvor skrevne i deres øjne, en sidste gang præsenterede gevær for deres døde kammerater. Stjal sig ikke mangen en tåre i øjnene? Tørrede ikke så mange af de tydeligt sørgende kammerater et fugtigt øje?

Slaget om Flandern! Floder af tysk blod blev her udgydet, strømme af tårer i hjemstavnen grædt for dem, der faldt herude - - -

Flandern kæmper

Ihr vielen Tausende von Kameraden
Im blutdurchkneteten flandrischen Morast,
Ihr, überschwelt von böser Gase Schwaden,
Ihr, überflirrt von Leuchtraketenglast,
Ihr, Mit dem Brei des Urschlammes eins geworden
Ihr, Houthulst's draht durchwundenden Wirrgesträuch,
Ihr, Augen trüb und Seelen matt vom Morden,
Ihr Helden ohne Wank – wie dankt man Euch?

O wilde Luft, Italien überrennen,
Wie einst wir Belgien, Frankreich überrannt,
Wie wir, mocht auch Kosak und Muschik brennen,
Den Russen hetzten aus dem Polenland,
Wie Serbiens Mordgesindel ward bezwungen,
Durchbohrt wallachische Verräterbrust –
Wie Königreich um Königreich bezwungen
Vor deutschen Fahnen sank – o wilde Luft!

Doch ihr - ! Auf jener alten Schädelstätte,
Da die Granate, wenn sie krachend kreißt
Aus halbvergeff'ner Schlachten Moderbette
Versunkener Krieger morsche Knochen reißt,
Kämpft Ihr! – umfaucht vom gier'gen Breitengrolle,
Umloht von Geistern aus dem Höllenschlund,
Verteidigt jeden Zollbreit Flandernscholle
Als sei es dreimal heiliger Heimatgrund!

Und mögt Ihr noch so Herrliches verrichten,
Ihr trotzt der Übermacht – Ihr bannt sie nicht!
Selbst Euer Sieg ist knirschendes Verzichten,
Selbst Euer Stürmen ist nicht Luft, nur Pflicht –
Ist harte, stolze Pflicht! Euch winkt nicht Beute,
Nicht Rast im wohlversorgten Feindeshaus,
Euch lohnt nicht Flaggengruß noch Dankgeläute,
Euch winkt endloser Kampf in Dreck und Graus!

O Ihr! Ach, jede rissige Faust zu drücken
Die steif der Handgranate Stiel umkrampft!
Ach, jede Stirn mit Lorbeerlaub zu schmücken,
Die unterm Stahlhelm schlachtensiedrig dampft!
O Jahr - !! zerfreßt, zerfroren und zerschunden
An Seel und Leib für Frau und Kind und Herd –
Wer singt ein Danklied, würdig Eurer Wunden?
Du Heimat! Seider Flandernkämpfer wert!!

Hptm. W. Bloem.

Den 8. 11. afløste II. Btl. i forreste linje og III. Btl. i C-linjen II/226. Den **9. 11.** fik I. Btl. i beredskab.

Endnu engang angreb fjenden den **10. 11.** det for dem tilsyneladende svageste sted på Flandern-fronten. Forgæves! Hvad der i de foregående måneder ikke var lykkedes, blev heller ikke denne gang nogen succes. Denne dag var sidste storkampdag i Flandern. Også denne storm blev hængende i blod og mudder! På begge fronter indrettede man sig på vinteren, selvom også den lille krig fortsatte med patruljer hist og her.

Således troede også Ltn. *v. Borstel* i den tidlige morgentåge den **14. 11.,** at han som forbillede måtte gå foran, da han sammen med nogle folk fra hans deling under udnyttelse af tågen trængte frem mod Bassevillebeek. Pludseligt lettede tågen. Endnu før Ltn. v. Borstel kunne trække sig tilbage, blev han opdaget af den fjendtlige post, og af en kun alt få godt sigtet geværskud dødeligt truffet. Han ledsagere måtte heftigt beskudt af fjenden kravle tilbage. Et forsøg kort efter af nogle resolutte folk, på at bjærge liget af den tapre og vellidte officer mislykkedes, da liget i mellemtiden allerede var hentet ind af englænderne [*]).

Tilsyneladende nervøse efter denne episode lagde Tommy hele formiddagen terrænet under spredt skydning. I de tidligere eftermiddagstimer blev sanitetsdækningen ramt af en fuldtræffer, splittede den vagthavende læge, Feldhilfsarzt *Kronenberg* af, og dræbte på stedet Sanitets-Utffz. *Hansen*.

Mens Utffz. *Hansen*, den altid hjælpsomme kammerat, havde været ved Regimentet siden krigens begyndelse, så var Feldhilfsartzt *Kronenberg* først 6 uger tidligere kommet til, men havde på samme måde i denne tid gentagende gange bevist sin høje opfattelse af sit erhverv og hans frygtløse hjælpsomhed.

Det er jo den gamle sandhed: først når barnet er faldet i brønden, lægger man et låg på! Ikke ret langt fra B.T.K., hvor jo også sanitetsdækningen var placeret, stod et par af vores tunge haubitser, der gentagende gange tav Tommy noget at tænke på, og som han naturligvis ikke lod sig byde. B.T.K. og lægerne havde derfor gentagende gange anmodet om, at begge pjecer blev flyttet til en anden stilling. Forgæves! Nu, efter at ulykken var sket, stak begge haubitser af.

Den fjendtlige artilleriild i anden halvdel af **november** var generelt til at holde ud. Naturligvis lå punktild ind i mellem over bestemte punkter i terrænet, landede som ildoverfald over stillingen og de fjendtlige M.G. skød – navnlig om natten – hele tiden forstyrrelsesild. Men der var jo immervæk krig. Hovedfjenden i disse novemberdage var imidlertid igen fugten og kulden, mudderet og skidtet. Da man i dagslys kunne se alt, hvad der foregik i vores stilling på bakken, var enhver skanse- og konstruktionsaktivitet henlagt til mørketimerne, men når man imidlertid en hel dag igennem har siddet sammenkrøbet i sit bølgeblikshul, var man så stiv og gennemkold, og dermed inderlig færdig, da man med en vis fatalisme trods alle ubehageligheder, fortsat tog stillingen med i købet.

Alene den varme forplejning blev kun bragt frem hver anden aften, da turen frem og tilbage fra stillingen var et så fysisk anstrengende arbejde, at man hellere gav afkald på den varme mad, end have udsigten til hver eneste aften i hvileperioden at skulle tage turen frem til stillingskompagnierne. Fra midten af november lå i hver stillingsperiode hele tiden halvdelen af Regimentet i stillingen på den måde, at I. og III. Btl. afløste hinanden i forreste stilling, mens II. Btl. afløste med to kompagnier fra Beredskabet. Også Kommandørerne for Regimenterne R. 31, R. 84 og R. 86 afløste også hinanden som ansvarlig for hele afsnittet på den måde, at der hele tiden var en regimentskommandør på tjeneste. Det hele gik derfor sin reglementerede gang. Den eneste afveksling var netop de mange patruljer fra begge sider.

Det er desværre ikke muligt her at nævne samtlige patruljer, da dokumenterne herfor er meget sparsomme. For så vidt sådanne, om end kun i til dels mangelfuld måde, imidlertid er disponibel, vil disse patruljer på baggrund af materialet, og efter min egen hukommelse her blive gengivet.

Sidst på aftenen den **26. 11.** fik Vzfdw *Voss* (4. Kompanie), en ungdommelig vovehals, med flere folk fra kompagniet frem på venstre fløj af afsnittet, for at tage fanger fra kompagnierne i en fjendtlig dækning på den anden side Bassevillebeek. Den kom ubemærket over åen og sneg sig frem mod en af de erkendte dækninger, hvor de havde set en post. Tommy var imidlertid på stikkerne, indsatte øjeblikkeligt et M.G., som Vzfdw. *Voss* dygtigt og ubemærket undgik til højre. Den i mellemtiden begyndte hagl- og snestorm tvang patruljen til at vende om, hvorunder de kom ind i nabokompagniets afsnit, og blev beskudt af denne.

Denne fiasko lod ikke Vzfdw. *Voss* i ro. Allerede to aftener senere, den **28. 11.** omkring kl. 2245 gik han med to grupper fra 4. Kompanie igen frem. Denne gang var det hele forberedt en smule mere grundigt. Allerede den 27. 11. havde vores artilleri lagt forskellige ildoverfald over skovstykkerne på den anden side åen, for langsomt at "vænne" fjenden i denne stilling til vores artilleribeskydning. På det fastlagte tidspunkt indsatte vores artilleri et kraftigt ildoverfald, som Patrulje Voss udnyttede til at komme over Bassevillebeek. Efter nogle få minutter

---

[*]) Leutnant der Reserve Johannes von Borstel er begravet i fællesgraven på SFH Langemark, o.A.

skød vores artilleri så strøild, hvorunder Voss og hans folk sneg sig frem mod bunkeren. Præcis kl. 2330 indsatte et nyt ildoverfald mod bunkeren, der efter to minutter igen gik over til strøild. I dette sekund spræng Patrulje Voss frem, fandt to af de tre bunkere ubesatte, mens den tredje blev konstateret bemandet. Da ingen på tilråb gav sig til kende, blev opfordringen understreget af et par indkastede håndgranater, hvorefter 6 englændere kom ud og blev taget til fange, mens en død og en såret englænder blev efterladt i bunkeren. Af fangerne tilhørte en sergent og 4 mand 8. Somerset Light Infantry Regiment og en mand 4. Middlesex Regiment. Kort efter midnat var patruljen fra 4. Kompanie tilbage i egen grav uden tab.

Under afhøringen af fangerne viste det sig, at den erobrede dækning netop var forbindelsesposten mellem de to erkendte regimenter.

Den daværende Kommandør for I. Btls. Hptm. *Peters* beskrev denne patrulje på følgende måde i et brev fra 3. 9. 1936:

Patruljeoperation "Lübeck" under føring af Vizefeldwebel Voss 4./Res.Inf.Rgt. 84 foran Ypres (Flandern) om natten den 28./29. 11. 1917.

Efter at fronten under verdenskrigen var stivnet i en stillingskrig, var det for vores Øverste Hærledelse af stor værdi, at få nærmere informationer om fjendens fordeling af kræfter.

Da stillingen var udbygget med stærke pigtrådshindringer efter forskrifterne for en befæstet feltstilling, kunne dette mål næsten udelukkende opnås gennem offensive operationer til indhentning af fanger.

"*I nat skal Bataljonen taget fanger*" sådan lød ofte befalingen over telefon fra K.T.K. (Kampftruppenkommandeur) kort før solnedgang.

Gennemførelsen var imidlertid langt fra let og ligefrem. Fremsendte patruljer på baggrund af sådanne befalinger fik oftest mere karakter af opklaringspatruljer. De fremprovokerede fjendtlige skydninger, hvorimod opgaven med at tage fanger oftest mislykkedes. En fordel var alligevel forbundet hermed, da det afslørede placeringen af de fjendtlige MG-reder og svaghederne ved den fjendtlige stilling. Dette medførte igen beslutningen om at gennemfører en større kamppatrulje i I/Res.I.R. 84 afsnit med støtte fra artilleriet.

Herefter blev der foran Ypres i hele bataljonsafsnittet fremsendt flere natlige opklaringspatruljer, der overalt fik føling med den fjendtlige stilling. De fjendtlige M.G.s placeringer, omfanget af den fjendtlige hindring, passabiliteten af ingenmandsland, besættelsen af fjendtlige betonstillinger m.m. blev herunder fastlagt. Resultaterne af disse patrulje blev suppleret af observationer i dagslys.

Under evalueringen af de indhentede opklaringsresultater blev det svageste sted i fjendens stilling fundet i afsnittet for 4./Res.I.R. 84 (Komp.Fører Ltn d. R. Fassbender). Her så man i dagslys røg stige op fra flere betonbunkere. Et sikkert tegn på, at de var bemandet af englænderne. Disse bunkere var kun beskyttet af svage pigtrådshindringer. I observationen fra forreste linje deltog også artilleriets forbindelsesofficer. Det videre forløb blev herefter aftalt med kommandøren for artilleriet. Ubemærket indskød artilleriet sig med Az og Bz. [*]) Lt.d.R. Fassbender lod i mørket en gangbro over den foran fronten liggende Bassevillebeek udbedre. Et par dage før operationen, gennemførte vores artilleri i aftentimerne korte ildoverfald på det fjendtlige afsnit foran fronten på I/R.84. Den første aften svarede Tommy igen med artilleri. Den anden nat havde de allerede vænnet sig til vores artilleris aftenhilsen og tav.

Efter alle forberedelser til mindste detalje var gennemført, blev tidspunktet for patruljeoperationen fastsat til den 28. 11. 1917. Målet var tre betondækninger omkring 250 meter nord for Bassevillebeek. Formålet var indhentningen af fanger. Patruljens størrelse beløb sig til 2 underofficerer og 19 mand under kommando af Vizefeldwebel Voss 4./Res.IR 84. Yderligere blev et let M.G. 08/15 indsat i forterrænet til sikring af henholdsvis højre og venstre flanke.

Operationen blev støttet af en deling fra 2/F.A.Rgt. 40 og 3/Res.F.A. Rgt 18. Samtlige ure var blevet synkroniserede med hinanden og med artilleriet. Den 28. november 1917 kl. 2245 gennemførte vores artilleri, som dagene i forvejen, et pludseligt ildoverfald med Az granater mod Bulgarenwald og målet. Samtidig gik patruljen frem over Bassevillebeek mod målet. Herpå fortsatte vores artilleri med rolig strøild mod Bulgarenwald (fortrinsvis M.G. i sydspidsen) og mod målet med Az granater indtil kl. 2315. Patruljen under kommando af Vzdfw Voss havde i mellemtiden arbejdet sig frem og gjort klar. Kl. 2330 gentog vores artilleri det pludselige ildoverfald, denne gang imidlertid med Schrapnell Az for ikke at bringe egen patrulje i fare. Kl. 2332 forlagde artilleriet ilden 200 meter frem, og gav rolig strøild med Az granater mod Bulgarenwald og 200 meter vest for målet. Samtidig (23.32) styrtede patruljen dristigt frem i angreb på de tre fjendtlige dækninger. Den højre og midterste (ødelagte) dækning var ikke bemandet. Den venstre blev fundet besat. Da ingen kom ud på anråb, blev en håndgranat kastet ind i indgangen. Af englænderne, der satte sig til modværge, faldt en, mens en anden blev hårdt såret. 6 englændere blev taget til fange.

[*]) Az = anslagstænding; Bz = forsinkelsestænding. a.O

Kl. 005 havde patruljen tilbage i udgangsområdet øst for Bassevillebeek. På det aftalte signal "3 kort efter hinanden afskudte lyskugler", indstillede vores artilleri deres ild.

Operationen var forløbet fuldstændig planmæssigt. En dejlig succes havde været forundt den tapre skare under Vzfdw. Voss.

Efter meldinger fra patruljen havde vores eget artilleri ydet fremragende støtte.

I Armegruppens befaling fra 29. 11. 1917 gav den kommanderende general der Infanterie *v. Contard* den tapre handling følgende ord: "Efter omhyggelig opklaring, der blev fortsat gennem flere nætter, udførte i går aftes 18. Res.Div. en patrulje med Res.Inf.Rgt. 84 under føring af Vizefeldwebel Voss 4./Res.Inf.Reg. 84, et dygtig patruljeangreb mod en befæstet fjendtlig dækning. En engelsk sergent, 5 mand blev taget til fange, resten af besætningen nedkæmpet. Med godt forarbejde, af artilleriet virksomt støttet, og med med frisk angrebsånd gennemførte patruljeoperation, har ført til vigtig fastslåelse af den fjendtlige styrkefordeling.

Jeg udtaler alle operationen deltagende, specielt patruljen selv og dens dygtige fører, min fuldeste anerkendelse.

I patruljen deltog: Vzfdw Voss som fører, Unteroffizier Prien, Gefr. Günzel samt Musketerer Becker, Sengstake, Ochs, Schulz (Josef), Röhring, Stehr, Hagge, schramm, Lill, Breuer, Jürgens, Neumann og Petersen, alle fra 4./Res.I.R. 84. Samtlige deltagere modtog Jernkorset og en 14 dages særorlov i hjemmet.

Den **29. 11. 1917** afløste III. endnu engang I. Btl., og allerede få timer senere, tidligt den **30.11.**, havde alle III. Btls. kompagnier stærke patruljer fremme. En patrulje på en gruppe fra 10. Kompanie passerede Bassevillebeek, og lagde sig som sikring for 11. Kompanies operation. Denne bestod af omkring 20 mand fordelt på to grupper. En af dem under kommando af Vzdfw. Timm, en rutineret patruljefører, gik frem til femvejskrydset i Bulgarenwald (skovstykke på den anden side Bassevillebeek), omkring godt 200 meter på den anden side åen. På samme tid var en anden gruppe under Utffz. *Heims* og Utffz. *Bode*, to fremragende patruljefolk, omkring 100 meter til til højre stødt på en besat fjendtlig dækning, hvis besætning øjeblikkeligt modtog dem med håndgranater og M.G. ild. Et nyt forsøg med Vzdfw Timm gruppe var dermed umuligt, ikke mindst fordi Heims og Bode begge var såret. Patruljen trak sig derfor tilbage til egen stilling, som de først nåede som dagen begyndte at lysne mens Tommy stadig forsøgte at lokke dem derover.

12. Kompanies fremstød blev mødt med uheld, da patruljeføreren, Utffz. *Kramp*, blev hårdt såret af hans egen håndgranat (sikringen hang fast i et krat og udløste den), så hans folk under store vanskeligheder måtte bringe ham med tilbage over åen. Gruppen under Utffz. *Landahl* var gået frem sammen med 11. Kompanie (Heims og Bode) og fulgte også disse med tilbage.

Bassevillebeek, der endnu fire uger tidligere havde været næsten uoverskridelig, var nu efter frosten var sat ind, mindre vandfyldt og ådalen mere fast.

Det hele tiden mere tydelige behov for en hurtigere og frem for alt mere sikker formidling af signaler, førte til opstillingen af et særlig telegrafkompagni [*nachrichtenkompanie*] den 1. 12. 1917 under kommando af den rolige og tekniske velfunderede Ltn. *Broders*.

Frostvejret varede kun indtil de første dage af december, hvor det igen satte ind med regnvejr, der hurtigt i den grad opblødte terrænet, at to mand fra 2. Kompanie om natten **9. til 10. december** på forbindelsespatrulje forsvandt og formentlig var druknet. Alle i Regimentet åndede derfor op, da di fra **14. 12.** byttede stilling med R. 31.

Denne stilling gik lige nordvest for landsbyen Geluvelt på begge sider af hovedvejen Menin-Ypres. Den var væsentlig bedre end stillingen langs Bassevillebeek, ikke mindst fordi adgang til stillingen kunne ske langs hovedvejen mod hvilken der i disse dage rettede relativ lidt artilleriild. Dermed var transporten af mad og materialer til de forreste kompagnier væsentligt lettere, der i øvrigt også her lå i jordhuller og bølgebliksbunkere som i

det tidligere afsnit. Hertil kom endvidere, at der fra midten af december igen satte ind med vedvarende frost, der gjorde opholdet i og bag stillingen væsentlig bedre. Beredskabsbataljonen lå til dels i en halvt forfaldet dækning under kirken i Geluvelt, delvist i en gravet tunnel under hovedvejen, der imidlertid var meget snæver. Halvdelen af beredskabsbataljonen lå ligeledes i forreste linje i bølgebliks overdækkede granatkratere.

Med stillingsskiftet skete samtidig også en ændring af indkvartering. Mens II. Btl. forskød til Kleythoek, blev I. og III. – i begyndelsen også Regimentsstaben – indkvarteret i huse og barakker i og omkring Artoishoek og Kezelberg. To dage før jul flyttede Regimentsstaben til Menin.

Julen, for fjerde gang i felten, stod endnu engang for døren. Så godt det gik, fejrede kompagnierne festligt og stemningsfuldt begivenheden. Under festlighederne Juleaften, ankom Generalmajor v. *Wrisberg* fra krigsministeriet, som på dette tidspunkt midlertidigt førte 35. Res.Inf.Brigade, og fordelte et antal udmærkelser til de medlemmer af Regimentet, der unde de sidste 8 dages kampe havde udmærket sig.

Hvordan en sådan Jule forløb ved fronten, er anskueligt beskrevet af Gefr. *Köhler* (2. M.G.K.):

Jul i felten

(Flandern 1917)
Personlig oplevelse af O. Köhler, R.I.R. 84

Vores Kompagni skulle planmæssigt rykke i stilling på juleaften. Det blev imidlertid aftalt med kompagniet i stillingen, at vi skulle blive i hvil Juleaften. Vi skulle afløse 1. Juledag og til gengæld overtage vagten mod Tommy Nytårsaften. Den 24. december 1917 var for os derfor tjenestefri. Tiden blev brugt til at udsmykke vores beboelsesbarak med frisk gran for at give den et festligt udseende. Til middag havde kompagnierne i II. Btl. foranstaltet en kogekonkurrence for deres feltkøkkener. Det skulle fastslås, hvilket kompagni der kunne tilberede det dejligste julekræs. Hvert kompagni havde sin egen dommer på stedet, og denne måtte ved alle bataljonens feltkøkkener spise madprøver. 5. Kompanie løb af med sejren med en enkel, men alligevel så herlig en soldater-ret "Ærter med Flæsk". Også vores Køkken "tyr" havde gjort sig store anstrengelser. På vores spisekort var anført: Frisk suppe, tyk ris, kartofler med steg og sovs. For os et luksusmåltid af første klasse. Lige så tapper som kompagnierne i skyttegraven stod sin vagt, blev dette luksusmåltid med samme store dødsforagt fortæret til sidste rest. Kompagniet stillede sig samlet op til "kapitulation", og kom ikke til at fortryde det; der vankede endnu en portion. Øjnene lyste af glæde på disse brave mænd. Om eftermiddagen gav det dobbeltportion: brød, smør, ost, honning, ½ rugbrød, et lille hvedebrød og i stedet for kaffe sød "tysk" te. Dertil fik alle 5 Mark kantinepenge. At stemningen var fremragende på grund af så megen lukke, kan man tænke sig. Den egentlige julefest skulle begynde om aftenen kl. 18. Til denne festlige handlig var udset en rummelig træbarak, der lå 20 minutter væk fra vores kvarter ved Commerestraat. Et lille kommando havde hurtigt tømret et par borde og bænke sammen, og på den måde også sørget for siddepladser. Kompagniet blev i samlet flok ført til festen, kun en lille vagt blev derhjemme. Da jeg trådte ind i barakken troede jeg knapt mine egne øjne. Alt vidunderligt beslået med gran. I enden på barakken var der rejst en primitiv scene, hvor der stod flere rigtige grantræer, vores kære, tyske juletræer. På hver plads lå en "liebes-gabe" fra byen Kiel med alle former for nyttige ting som K.A. sæbe, papirseler, papirbrystposer, 1 lille stykke chokolade og nogen kage. Øl og punch skulle slukke den store tørst, og dulme de kommende tanker om dem derhjemme. Et fiolorkester sørgede for den nødvendige musikalske underholdning , og de i fællesskab sungne julesange gjorde vore hjerter lettere. På scenen gav enkelte urokkelige kompagni-klovne et lille, men vellykket humoristisk indslag. Herr Leutnant *Hahne* holdt en tale, der kom fra og gik til hjertet. Man må indrømme, at det var en vidunderlig julefest. Der manglede kun fred på jord. Kompagniet havde virkeligt gjort sig al umage for at give os et par behagelige timer og fører os gennem juleaften, hvor alt for gerne tankerne på sådan en dag gik tilbage til dem derhjemme i den kære hjemstavn.

Omkring kl. 21 fandt denne simple, men alligevel hjertegribende fest sin afslutning, og under afsyngning af alvorligere og af muntre soldatersange, vendte kompagniet tilbage til deres kvarterer. Denne Juleaften vil for altid blive en af mine kæreste minder.

Og efter den dejlige tid i den simple, gransmykkede barak hed det for os frontsoldater igen: "Klargør til indtagelse af stilling!"

Den 1. juledag kom med isnende kulde. I stedet for, som derhjemme i garnison, at forberede sig på kirkegang, forberedte vores Kompagni så turen frem til Flanderns blodmættede slagmark. Endnu engang blev maskingeværerne omhyggeligt undersøgt og herefter læsset på de klargjorte vogne. Ammunition blev ladt i bånd og pakket, og forplejningen til stillingen fordelt.

Efter mørkefald om aftenen rykkede kompagnierne delingsvis frem i stilling. Maskingeværerne lå overalt i terrænet fordelt som MG-reder. Det gevær, jeg var tildelt, var placeret på højden ved Geluvelt. Selvom det

normalt var umuligt i Flandern blot at grave et enkelt spadestik ned uden at støde på vand, fandt vi her på bakken en 5-trin dyb tunnel, der for os tjeneste som dækning. Her blev den kære julefest fejret videre. "Flæske-pakken" fra mor derhjemme blev pakket ud, og på ægte kammeratlig vis fortæret i fællesskab. Vores dækning blev brugt af to M.G. besætninger på hver 6 mand foruden desuden delingsfører og en ordonnans. Et lille kunstig juletræ af den slags, vi fandt i kærligheds-gaverne, lyste med sine små brændende kærter, og vi sad til langt ind i natten med vores kaffepunch, som vi hurtigt havde fået tilberedt på vores lille kanonovn, og under ledsagelse af en mundharmonika begyndte vi her, tæt på fjenden, at synge vores kære tyske jule og hjemstavnssange. Alt var ved bedste stemning, som selv ikke posttjenesten kunne ødelægge. Også "Tommy" syntes at fejre jul, for også i hans domæne herskede julefred.

Anden Juledag rystede os imidlertid ud af vores juledrømme. Det var morgen omkring kl. 8. Jeg stod netop på post i den smalle, omkring 6 meter lange adgangsgrav til vores dækning. Hver morgen måtte vi omkring 60 meter foran stillingen anlægge eller udbygge pigtrådshindringen. Også denne morgen var alle disponible folk indsat i dette arbejde; ved den herskende kulde, den høje sne og i det oprodede terræn var det ingen behagelig beskæftigelse. Jeg var glad for denne morgen for en gang skyld at kunne betragte arbejdet på lang afstand. Morgentåren var allerede ved at lette, og derfor befalede delingsføreren arbejdet indstillet. Folkene manglede imidlertid endnu en rulle pigtråds i dagens kvota, og når den hurtigt var på plads, var det befalede arbejde færdig. – det hele syntes at ligge i dybeste vintersøvn, selv geværer og kanoner syntes at være frosset ind i løbet af natten. Så pludseligt skar et knald gennem stilheden. Morgentågen var allerede lettet så meget, at engelske skarpskytter, der havde besat en ca. 250 meter væk liggende betonbunker, havde opdaget vores pigtrådsarbejde. Yderligere 4-5 skud fulgte. Lynhurtigt sprang vores folk i granathuller – men for sent. Jeg så, hvordan Gefreiter *Voss*, denne prægtige rheinlænder knægt, faldt sammen.

De andre kammerater forsøgte at trække ham ned i et krater, for "Tommy" beskød fortsat selv dette hjælpeløse menneske. Det lykkedes imidlertid ikke. Så sprang geværførerer, Sergeant *Oltmann* op af sit granathul, og lagde sig foran den sårede, så han beskyttede ham mod de fjendtlige kugler med sin egen krop. En virkelig tapper, forbilledlig handling af kammeratskab. Mens jeg hurtigt informerede delingsføreren om dette, og han så hurtigt det lod sig gøre kom frem til mig i graven, havde *Oltmann* trukket den sårede ned i et krater, hvor begge i det mindste til en vis grad var beskyttet mod yderligere beskydning. Så sprang delingsføreren og jeg ud af dækningen for at komme vores kammerater til hjælp. Velsigtede skud fra de engelske skarpskytter tvang os imidlertid efter få skridt igen til at vende om. Pludseligt dukkede fra en dækning omkring 80 meter ved siden af os, en Saniteter fra naboregimentet op, for også herfra havde man fulgt begivenhederne. Med sindsro gik manden med Røde Korps armbåndene gennem det ødelagte terræn for at komme vores kammerat til undsætning. Som ved et mirakel nåede han trods kraftig beskydning til vores store glæde uskadt frem til den sårede. -

Jeg måtte lang tid beundre denne tapre mands urystelige ro. – Efter en kort undersøgelse bad sanitæteren om en båre. Nu vidste jeg, at den gode rhinlandske dreng var hårdt ramt. Det i vores nærhed liggende sanitetskompagni blev hurtigt underrettet, og efter få minutter kom fire sygebærere ilende med en båre, forrest forsynet med et stort Røde Kors flag, frem til det aktuelle granatkrater. Trods det blafrende og i det klare vejr på lang afstand synlige Røde Kors flag, undlod englænderne ikke, også at bringe disse tapre folk, der kun ville bringe redning, under kraftig beskydning. Men også de nåede som ved et mirakel uskadte frem til målet. Vores sårede kammerat blev nu spændt fast på båren og af de fire mand løftet op på skuldrene, igen med flaget forrest. De øvrige kammerater blev, for ikke at bringe transporten i fare, foreløbig liggende i deres huller. Men endnu engang blev denne værgeløse transport i kraftig overtrædelse af Geneve konventionen, lagt under ild. De tapre sanitetsfolk var tvunget til at bringe båren fra hul til hul. Naturligvis måtte den arme *Voss* udholde sine store smerter, men da han endda en gang faldt ned fra båren (og på grund af de bånd, der holdt hans ben, kom til at hænge mellem himmel og jord), stønnede han så frygtelig, at jeg helst havde lukket ørene.

Trods alle forhindringer nåede transporten lykkeligt frem til forbindepladsen. Desværre havde kuglen ramt så godt, at enhver lægelig hjælp kom for sent. Kun få dage efter denne episode begravede han vores arme *Voss* på æres kirkegården i Kortryk. Kompagniet havde mistet en af sine bedste.

En time efter ovenfor beskrevne episode blev også den tapre Sergeant *Oltmann,* mens han stod i graven, såret af et skud i hovedet fra den samme engelske bunker,.

Vores julestemning var væk. Om natten tog vi imidlertid hævn over vores kammerat. Med 6 tunge maskingeværer og 4 middeltunge minekastere lagde vi i daggryet den bunker, hvorfra de skæbnesvangre skud var kommet, under ild. De engelske skytter kan ikke have været i særlig godt humør efter denne gengældelse.

Det var vores jul i felten.

"Gestern noch auf stolzen Rossen, heute durch die Brust geschossen, morgen in das Kühle Grab."

Også 1. og 2. Kompanie var Første Juledag kl. 19 blevet sendt frem. For at beskytte sig mod frosten i disse dage, forsvandt alt, hvad der ikke var nagelfast, i ovnene. Om dagen måtte man være noget mere forsigtig på grund af røgudviklingen og udelukkede anvende trækul, der imidlertid ikke var disponible i tilstrækkelige mængder, heller ikke man under hensyntagen til omstændigheder om aftenen på køkkenholdepladsen "skaffede" sig en ekstra sæk fra en at de øvrige kompagnier.

Mindre behagelig var derimod, at den stærke frost truede med at bundfryse kølevandet til maskingeværerne.

Til den indvendige opvarmning af den enkelte mand var egentlig altid tilstrækkelig "Epi" til rådighed. Julefesterne må imidlertid have gjort så stor indhug i lagrene, at der de første 2 eller 3 nætter efter festen intet var. Vi savnede det alle, især den gamle sydvest-afrikaner, Offizierstellvertreter *Bacmeister* (1. Kompanie), som frøs ganske forskrækkelig. Han havde ansvaret for I. Btls lette maskingeværer i stillingen, hvis skudberedskab i disse dage med frost gav han alvorlige bekymringer.

Begge vore bølgebliksbunkere lå ikke langt fra hinanden, og hver gang forplejning blev bragt ud til kompagniet og afleveret, var også min ven *Bacmeister* på stedet, for at undersøge om der var ankommet "målvand". Og hver gang i disse 2-3 dage måtte jeg benægte dette.

Næste aften blev der med forplejningen til Kompagniet leveret mig en sandsæk med indhold. Jeg åbnede sækken i min dækning, og fandt her en flaske *glycerin*, der var beregnet til M.G.'ernes kølevand for at forhindre, at dette frøs.

Endnu i dag står det, der nu skete, lyslevende for mig:

En stjerneklar, månelys frostnat. Det normale vand og mudder i granathullerne er bundfrosset. Jeg tager flasken med glycerin, går hen til Bacmeisters bølgeblik bunker, løfter teltbanen foran indgangen væk, holder flasken med glycerin frem og siger: "Så er der Köhm!" Lyden af disse elskelige ord får hurtigt Bacmeister på benene, tager flasken fra mig, trækker proppen op og sætter flasken til munden for en ordentlig slurk . . . alt dette sket så hurtigt, at jeg ikke når . . . at komme med nogen nærmere forklaring. Bacmeister ser, endnu som han sætter munden til, at jeg tager benene på nakken og forsvinder, hvad for mig var det mest fornuftige at gøre for øjeblikket. Og det var kun godt. Jeg var endnu ikke nået ud at hans bunker, før flasken med Köhm-erstatning fløj efter mig, og klirrende sprang i stumper og stykker på isen ved et krater.

De næste timer løb jeg rundt i afsnittet og lod mig ikke se. Da jeg så langsom nærmede mig *Backmesters* bunker, var han slet ikke tilstede. Men ikke langt derfra var hine særlige stang! Og på denne sad næsen hele vinternatten igennem min ven *Bacmeister*. Hver gang jeg nærmede mig ham, måtte jeg i alt hast trække mig tilbage, da *Bacmeister*, hver gang han så mig, rejste sig fra stangen for, med bukserne om hælene, at hente sig M.G., for med dette at skyde mig ned som en hund.

Næste morgen var vi naturligvis igen gode venner og kammerater som førhen! - - -

Nytårsaften 1917/1918 var III. Btl. i rækkefølge 11., 12., 9. og 10. Kompanie fremme i forreste linje, 3. og 4. Kompanie i beredskab, vagthavende Kommandør: Stab I. Btl.

Natten forløb lidt mere urolig end normalt. Her jagede en nytårshilsen gennem geværet, der trykkede én endnu engang på aftrækkeren på et M.G. og lod et halvt bånd går igennem. Lyskugler sagde godt nytår. Også kanondrengene bag ved trak ind i mellem i snoren og sendte "en af sted", kort fortalt, det var den sædvanlige ramasjang, som vi nu allerede for fjerde gang og – som vil alle inderligt håbede – for sidste gang oplevede. Man så med alvor på det kommende år. Man vidste ganske vist ikke, men man følte det ubevist, at dette år 1918 måtte bringe en afgørelse. Det ville blive hårdt. Man måtte holde ørene stive, som det stod skrevet på hverveplakaterne for krigslån. Sådan måtte det være! Dette felttog, som man nu med sikkerhed vidste, ikke var noget hurtigtog, måtte trods alt også engang får en ende, den endelige sejrrige afslutning. For noget andet kom jo overhovedet ikke på tale.

Sådan tænkte alle, og sådan håbede – gudskelov – alle! Det var denne tro, der ville få RIR 84 til dygtigt at yde det, det nye år måtte kræve af det.

Allerede den **2. 1. 1918** om aftenen omkring kl. 23 gik den utrættelige Vzfdw. *Timm* (11. Kompanie) og den ikke mindre rastløse Utffz. *Thönnes* (12. Kompanie) endnu engang frem for at hente sig et par Tommyer. Som Timm nærmede sig den udsete fjendtlige post, måtte han til sin skuffelse fastslå, at denne ikke var bemandet om natten. Da man nu alligevel var ude, klatrede Timm ned i den fjendtlige stilling, for her at fuldføre sin opgave. Uheldigvis kom englænderne hele tiden flere sammen og aldrig alene, hvilket fik Timm til at finde et indgreb betænkeligt, og efter 3½ time i stillingen, klatrede han igen ud.

Thönnes var mindre heldig. Som han, der var gået frem længere til venstre, var nået tæt ind på den engelske grav, skinnede den hidtil dækkede måne lyst gennem skyerne. Hver ved blev Tönnes opdaget af englænderne, der modtog ham og hans 6 mand med håndgranater og M.G- ild, og med det samme gjorde to mand ukampdygtige.

Endnu engang, om aftenen den **5. 1.** afløste den ene halvdel af Regimentet den anden. Det skulle blive sidste gang, for helt overraskende blev Regimentet om natten **9. til 10. 1.** afløst af IR 50, for at komme i hvil i omkring 4 uger. 93 faldne, 1 savnet og 156 sårede havde Regimentet mistet under denne stillingsperiode.

Hvil i og omkring Vichte

(10. 1. 18 – 10. 2. 1918)

I dens kvarterer i Vichte, Ingovigem [Ingooigem] og Ooteghem [Otegem] var kompagnierne forholdsmæssigt godt indkvarteret, efter at de første dages vanskeligheder med manglende ovne og brændsel hurtigt var overvundet.

Fra første dag var der i denne hvileperiode et stramt tjenesteprogram. Allerede marchvejen til den store øvelsesplads ved Vichte var ubehagelig for mange af de gamle krigere. Marchøvelser vekslede med øvelser i skyttegravskamp på det store øvelsesværk øst for Vichte. Øvelser i bataljons- og regimentsramme, så sågar engang i divisionsramme, stillede nye krav til både tropper og førere på alle niveauer.

Både de høje og højeste herre var næsten daglig til stede unde øvelserne. På et tidspunkt også den øverstbefalende for IV. Armee, *General Sixt von Arnim*. Under denne øvelse åbenbaredes der sig en sådan angrebs ånd ved Regimentet, at en bataljon i "ustoppelig trang til angreb" – der blev jo kun skudt med løs ammunition – gik amok og fuldstændig ødelagde øvelsen. For at redde bataljonens ære skal det med det samme anføres, at den under Operation "Deutscher Michel" 6 uger senere ved Polderhoek viste samme angrebslyst. (Ved øvelsen i Vichte skulle der imidlertid i stedet for Jernkors være fordelt forskellige tykke "cigarer"!)

Den **27. 1. 1918** deltog Regimentet om formiddagen i en parade for Divisions-kommandøren på vejen Vichte-Deerlik. For sidste gang ble der præsenteret gevær og råbt hurra for den Øverste Krigsherre. Efterfølgende formeredes regimentet til forbi march i gruppekolonne.

(For jeg og alle andre "spadserestok bærere" bragte den 27. 1. den allerhøjeste nåde med hensyn til de for bæring af spadserestok, vickelgamacher o.lign. tildelte tre dages "skånetjenete").

Om aftenen fandt de normale Kejser-fødselsdagsfester sted i kompagnikvarterne. Leveret 6-procent krigsøl blev blandet med en flaske Köhm og gav en helt igennem drikkelig blanding, der kunne bringe begejstringens bølger til at gå højt.

Buldrende mørk nat! En af en er de andre allerede forsvundet. Til sidst går også jeg. Helt uden i Ooteghem,

i et af de sidste huse i retning Eveveghem, ligger min lejlighed. Med den stærke vind har også jeg "slagside", man kan dog fortsat skelne "styrbord" fra "bagbord". Så støder min fod på en gang mod en noget uformelig masse midt på vejen. Jeg fornemmer en grynten. "Hallo! Ligger her nogen?" "Hva'?" Jeg gentager mit spørgsmål, og genkender på stemmen "Maxe" (1. Kompanie), min ordonnans, en trofast, veltjent sjæl, der kun kunne fremvise én fejl: "Maxe" havde kunstige tænder. "Maxe, hvad laver du der på maven?" – "Jeg – gylp – har måttet – gylp – måttet ofre mig – gylp – og mit gebis – gylp – fløjet med ud!" og nu lå Maxe på maven og søgte med fingrene i "resultatet" efter sit gebis!!

Alt for hurtigt går disse 4 ugers "hvil", som primært var bestemt til at forberede regimentet – og alle øvrige regimenter i hvil – på det kommende gennembrudsslag.

Stillingskamp i Flandern (Polderhoek)

(11.2.1918 – 24. 3. 1918)

Fra dem 11. 2. begyndte 18. Res.Div. 241 Inf. Brigade. R. 84 fik tildelt afsnit Polderhoek, der frem til afløsningen havde været besat af IR 363.

Den **10. 2.** forlod 6. og 7. Kompanie og III. Btl. deres hidtidige kvarterer og kørte med jernbane til Menin, hvor de gik i overnatningskvarter. Om aftenen den **11. 2.** blev II/363 afløst i forreste linje af III. Btl., mens 6. og 7. Kompanie afløste dele af IR 363 i beredskab.

Regimentsstaben nåede **12. 2.** hvilekvarter i Commerestraat, hvorfra Major *v. Schuckmann* samme aften overtog kommandoen over afsnittet.

I. Btl. og 5. og 6. Kompanie nåede om aftenen frem til Menin, gik i natkvarter og nåede den følgende dag (**13.2.**) ind i de tildelte kvarterer ved Artoishoek, Commerestraat og Kezelberg.

De stillinger, Regimentet denne gang fik tildelt, udviste intet nyt. Gik man fra baglandet frem mod stillingen – lad os sige fra Commerestraat – krydsede man først banelinjen Roulers – Ledeghem – Menin, som så mange havde benyttet med orlogstog hjem til, og kort derefter hovedvejen at samme navn. Over Kezelberg nåede man så Vijfwegen, hvor man drejede af mod Dadizeele, for kort før slottet i Dadizeele at dreje til venstre mod Terhand. Så gik det ad vejen Becelare – Terhand – Gheluwe til den såkaldte *Schwabenheim.* Frem hertil kunne M.G. vognene køre.

Efter at have læsset M.G.'erne af, nåede man kort derfra den ca. 1 meter brede *Laufrostenweg*, der førte over det fuldstændige forsumpede terræn langs Reutelbeek næsten 2 km til kort før K.T. K. kommandostationen. Denne lå i kælderruinerne af det tidligere *Chateau Gheluveld* på kreten af Højde 40, der herfra fik næsten stik nord godt 400 meter øst for vores forreste stillinger.

Gik man videre frem måtte man først gennem en temmelig bred sænkning og så 15 meter op ad bakke til venstre fløj (*Bach-)* Kompagni, der fik sin betegnelse fra den bæk, der løb gennem sænkningen.

Til højre fulgte *Polderhoek*-kompagniet – *Schloss*-kompagniet og endeligt – i en bue mod øst – *Nord*-kompagniet.

Kompagnierne var underbragt i små bølgebliksbunkere, der hverken beskyttede mod regn eller sprængstykker. Skyttegravene var endnu under etablering. De eneste betonkonstruktioner var kælderen under Polderhoek slottet og *Haus Baden* i Bach-kompagniets afsnit.

Underbringelsen for beredskabskompagnierne var lige så elendig, der på grund af det oversvømmede og sumpede terræn var fordelt delingsvis.

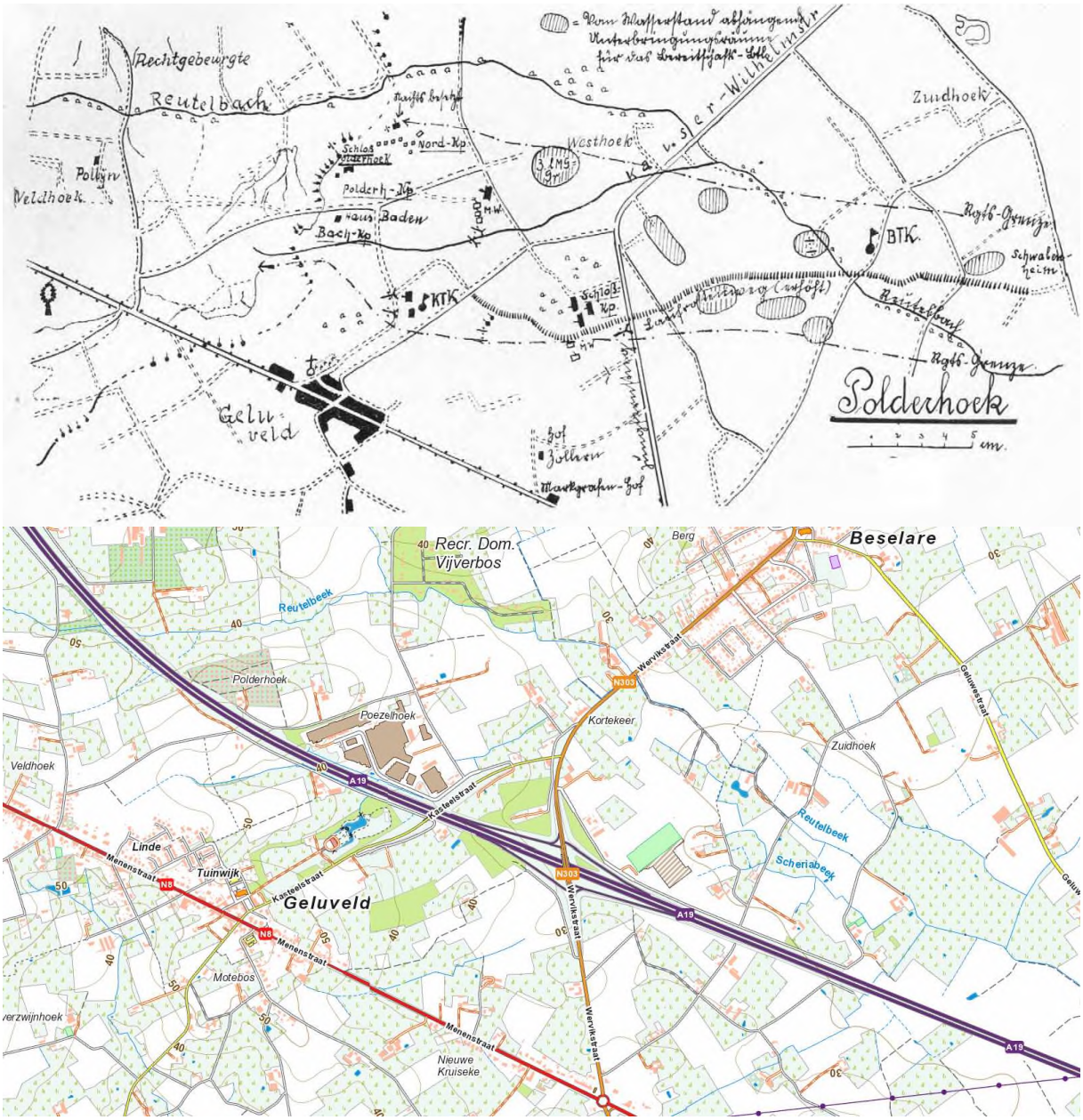
Den første stillingsperiode (**11. til 15. 2.**) forløb for III. Btl. egentlig rolig. Ganske vist blev der om natten rettet en livlig forstyrrelsesild med artilleri og M.G. mod bagområdet, specielt på "Laustrostenweg", hvor den **13. 2.** den fungerende kompagnifører for 2. M.G.K., *Ltn. Hermannes*, en dygtig officer, mistede livet. I det hele taget var denne vej særlig risikabel. Ved dagslys var den tydelig synlig i hele sin længde for de fjendtlige fly og observatører, var artilleriet og M.G. (med indirekte skydning) præcist indskudt mod vejen.

Hvad der om aftenen gik ad denne vej – og det måtte jo alle – var fuldstændig forsvarsløs prisgivet. Gik man alene, kunne det gå; man kunne da forsøge at løbe fra den fjendtlige beskydning. Det var værre, når større enheder, som eksempelvis et kompagni, marcherede ind på den i enkeltkolonne. Kom herunder en fjendtlig salve og en eller anden bangebuks blev stående og ikke var til at få til at flytte sig, gik det hele i stå – og så kunne man kun i tavshed give sig selv ordren: "Hjelm af til bøn!"

Helt forfærdelig var det imidlertid, hvis man gled ned fra stien, der jo var lavet af træfliser. Vis man øjeblikkeligt fik en hjælpende hånd, var der håb, men ellers – så kunne man en morgen, som jeg selv har set det, se rekylforstærkeren fra et maskingevær stikke op af sumpen og mudderet som en tavs påmindelse om den tragedie, der havde udspillet i mørket, og som fandt sin afslutning i det korte, men alligevel indholdsrige ord: "Savnet!"

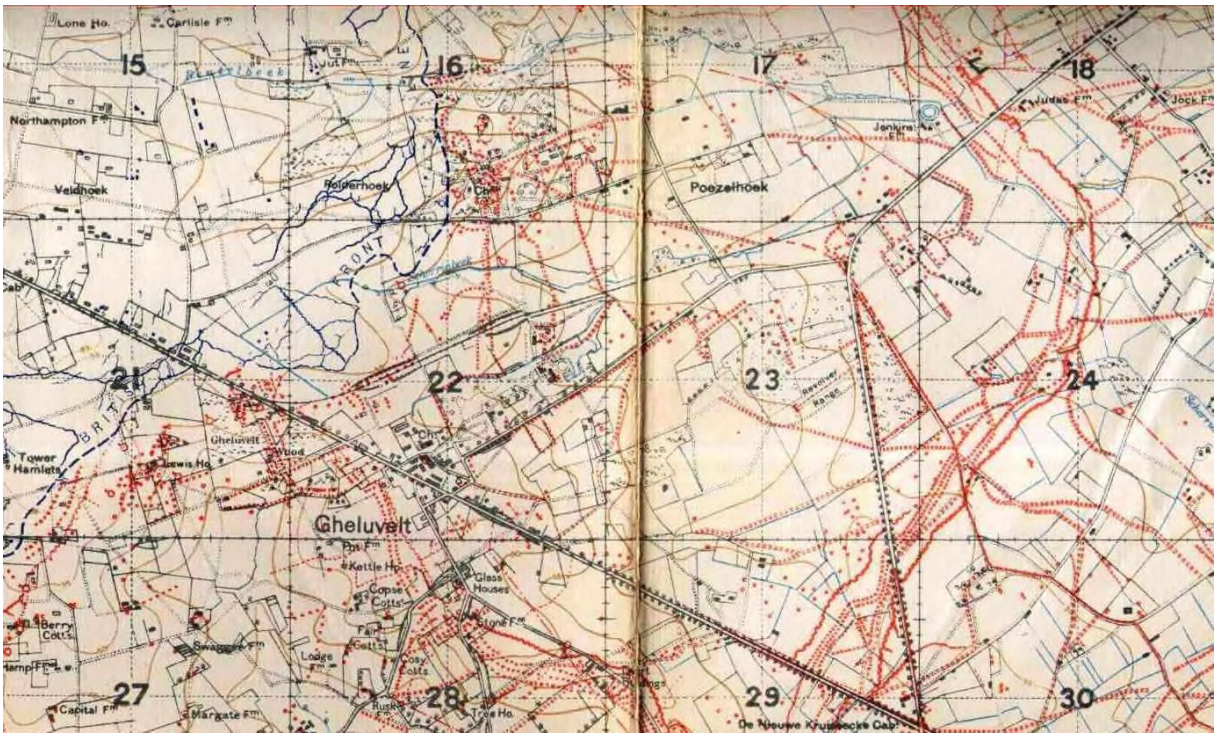
Den **15. 2.** blev der som forvarsel for den kommende offensiv, indført fuldstændig orlovsspærre langs hele Vestfronten.

Under den næste stillingsperiode (**16. – 20. februar**) lå I. Btl. i forreste linje, mens II. afløste i beredskab. I. Btl. lå i rækkefølge 2., 1., 3. og 4. Kompanie (Nord-, Polderhoek-, Baden-, Bach-Kompanie). Mens natten forløb rolig, skulle dagen (16. 2.) blive forbandet ubehagelig. Tommy beskød planmæssigt med tunge kalibre begge betonbunkerne Polderhoek og Hans Baden, hvorunder hans ild blev ledet fra de talrige sværmende fly.

Om natten fra **17. til 18. 2.** blev 3. Kompanie trukket ud af fronten. Den blev indsat i den beredskabsstilling, der hidtil havde været besat af 8. Kompanie, der selv blev flyttet til nærheden af B.T.K. Den forreste linje herefter i Nord-, Polderhoek- og Bach-kompagnierne, mens det fjerde kompagni af kampbataljonen var stødkompagni. Om morgenen den **18. 2.** viste Tommy sig i sin nyeste form: hans dobbelte morgenskydning. Den sædvanlige aftenskydning havde man vænnet sig til. Hver var det modsat: hver eneste morgen lagde han med en pause på en halv eller en hel time, et omkring 15-20 minutter langt ildoverfald med formentlige alle hans talrige pjecer over vores stilling, der ved afslutningen var præcist lige så ødelagt som før skydningen. Arme den, der netop på dette tidspunkt befandt sig på Laufreostenweg! Specielt ubehagelig var den tunge maskingeværskydning mod vore stillinger, hvor det ene bånd efter det andet blev jaget over mod os i direkte eller indirekte skydning.

Efter ordre opklarede patruljer i ingenmandsland langs hele fronten, især fra Nord-kompagniet i retning af Reutelbeek. Uheld havde derunder en 10-mands patrulje fra 2. Kompanie, som om aftenen den **19. 2.** bevægede sig frem mod Reutelbeek, og herunder bevægede sig ind i et ildoverfald fra vores artilleri, der netop denne aften havde udvalgt sig dette afsnit uden at vide noget til den udsendte patruljer, der herved kom i stor fare.

Afløsnings natten (**20. til 21. 2.**) hvor III. Btl. igen afløste I. Btl., med 9.,10. og 12. Kompanie fremme og 11. Kompanie som stødkompagni, var ret urolig. Morgenbeskydningen blev den 21. 2. væsentlig forstærket: den begyndt kl. 0430 og sluttede først omkring kl. 9.

Om natten **21. til 22. 2.** forsøgte Sergeant *Grabowski* (10. Kompanie), et rigtigt gammelt "frontsvin", endnu engang at give Tommy en ordentlig en på kassen. Han tilhørte de gamle krigere, der havde været med fra starten, men ikke sagde så meget, men alligevel forstod at slå til, når det behøvedes. Han havde allerede under den første stillingsperiode været generet af et engelsk maskingevær, som han nu ville se nærmere på. Omkring kl. 5 den **23. 2.** gik han med endnu tre mand frem mod M.G.-stillingen, som han fandt ubesat. Stillingen var sikret af tværtråde og pigtrådsruller. *Grabowski* under pigtråden og ind i stillingen, hvor han på grund af frisk afskudte patronhylstre kunne se, at våbnet havde været indsat for ganske nylig. Hensigten om at tage posten til fange, måtte *Grabowski* udsætte til en anden aften.

Næste morgen (**24. 2.**) mellem kl. 4 og 6 gik Sergeant *Grabowski* igen frem og fandt endnu engang MG-stillingen ubesat. Denne gang placerede han en ladning håndgranater [geballte] under stillingen, forbundet med en snor, som han trak med tilbage til kompagniet.

Ved middagstid beskød Tommy endnu engang de forreste linjer med artilleri, hvorunder en del af de "bombesikre" bølgebliksdækninger brød sammen alene på grund af lufttryk (!!)

Med utålmodighed afventede 10. Kompanie mørkets frembrud. Blev det bestemte fjendtlige MG ellers forbandet, så kunne man denne aften (**25. 2.**) slet ikke få tiden til at gå, til det igen begyndte at skyde. Endeligt skød det løs. Først et par skud, for at se, om våbnet virkede, så med det samme et halvt bælte på 100, 150 skud. Så var tiden kommet for Sergeant *Garbowski.* Han lod det fjendtlige MG skyde endnu engang, men som det igen gik i gang, trak Grabowski kraftigt i snoren frem til stillingen: et brag! *Og så var det fjendtlige MG med dens besætning sprængt i luften*!

For Sergeant *Grabowski* indbragte denne nydelige lille spøg tildeling af et velfortjent E.K. I

Om natten fra **25. til 26. 2.** rykkede I. Btl. endnu engang frem til afløsning af III. Btl. At det ikke længere var nogen spøg der fremme, det vidste vi, men alligevel anså vi Ltn. *Popper* (1. Komp.) for "blim", da han om eftermiddagen den 25. 2 i hvilekvarteret fordelte sine ting, da han jo ikke længere behøvede dem.

Mens den **26. 2.** generelt var til at holde ud, var natten til den 27. 2. hele tiden urolig. Fra kl. 5 var den samlede artilleriild indsat den den sædvanlige morgenbeskydning, der lå langs hele stillingen, K.T.K. og Laufrostenweg.

Om formiddagen var der tilsyneladende derovre ved Tommy "inspektion ved pjecerne", der først var afsluttet omkring middagstid. Men så igen det igen løs. Med flyobservation forsøgte han med krumbane- og fladebaneild at ødelægge begge de to betonbunkere Polderhoek og Haus Baden, delvist også K.T.K.

"Der faldt mindst 1.000 granater" fremgår det af I. Btl. krigsdagbog. De materielle skader var betydelige. De nødtørftigt udgravede grave var ikke længere genkendelige. Så vidt det overhovedet var mulig blev natten **27. til 28. 2.** anvendt til at anlægge en i det mindste nogenlunde sammenhængende stilling, da på baggrund af den kraftige beskydning de sidste dage, et fjendtligt angreb kunne forventes hvert eneste øjeblik.

Man imødeså med mistro den kommende **28. 2.** Morgenbeskydningen satte ind med en sådan voldsomhed, at man forventede angrebet hvert øjeblik, og et af kompagnierne fremme påkaldte en spærreskydning. Nu bidrog vores eget artilleri til den helt uigennemskuelige situation.

I bunker Polderhoek lå jeg sammen med 20 mand fra min deling, kompagnifører for 1. og 2. Kompanie, Ltn. *Poggenklass* og *Müller* (Malschin) Desuden M.G. delingsfører Ltn. *Ernst*. Omkring kl. 4 kom Ltn. *Popper*, der med en deling lå omkring 30 meter foran bunkeren og var blevet afløst som vagthavende delingsfører, ind i bunkeren. *Popper*, *Ernst* og jeg sad sammen.

Jeg husker stadig i dag tydeligt, at Ltn. *Ernst* begejstret fortalte om en opførsel af Rosenkavaleren i sin hjemby Hannover, og på markante steder fløjtede melodierne herfra. Herunder faldt de første granater fra morgenbeskydningen over stillingen. Bunker Polderhoek blev flere gange truffet, rystede og svingede frem og tilbage, hver gang en tung granat landede i den sumpede jord. Da vi jo allerede under den foregående stillingsperiode havde ligget i Polderhoek bunkeren, var *Ernst* og jeg allerede vænnet til rystelserne. Derimod ville Ltn. *Popper* igen ud. Han følte sig mere sikkert i sin bølgebliksbunker. Umiddelbart efter at morgenens ildoverfald var slut og langsomt gik over i en langsom virkningsskydning, forlod *Popper* derfor os begge. Forgæves forsøgte vi at overtale ham til at vente til næste ildoverfald. Men han ville ikke. Han havde fået nok af vores gyngende kane. Så gik han – og løb katastrofen lige i armene. Han havde dårligt forladt overs bunker, men endnu endnu ikke nået sit gravafsnit, da en fuldtræffer fra let artilleri satte en ende på hans liv.

Os, der for blot to, måske endda kun et minut siden havde set ham gå, var som lammede. Med os beklagede 1. Kompanie om taget af en fortræffelig officer og kær kammerat. Få dage senere indløb ved kompagniet nyheden om, at Ltn. *Poppers* mor, to dage efter hendes søns død, var død i Hamburg. Et nådigt tilfælde havde forhindret, at hun ikke nåede at blive underrettet om sønnens død.

Og endnu engang stiller jeg her det skæbnesvangre spørgsmål: Findes der forudanelser? Jeg tænker på Ltn. *Herdow*s død under Påskeslaget ved Arras og nu Lt. *Popper*, der tre dage tidligere havde foræret sine sager væk, fordi han – der havde været ved Regimentet siden begyndelsen af 1915 – denne gang ville blive ramt.

Hvis allerede formiddagen den 28. 2. var ret bevæget, så oversteg fra middagstid Tommys "behandlinger" vores vildeste forventninger. Granater af alle kalibre slog hele tiden ned, den mest voldsomme krumbaneild blev rettet mod Polderhoek og Hans Baden. Man skal éngang en hel dag igennem have siddet i en sådan bunker, som os dengang i Bunker Polderhoek. Man følte sig stadig sikker i denne jernbetonbunker, men alligevel var stemningen alvorlig. Ltn. *Poggenklats* og Ltn. *Müller* sidder ved et lille bord. Ltn. *Ernst* og jeg i nærheden af indgangen på en bred træbriks. Enkelte skriver, andre læser. Andre igen spiller kort. Og alligevel synes alle disse beskæftigelser at være et skjul for ikke at den indre uro skulle bryde ud på overfladen. Samtaler forstummer hurtigt. Alle venter i stilhed på det øjeblik, hvor bunkeren må splittes under et granatnedslag. Så! – på samme tid et brag, et drøn, alt i støv og skidt, ophidsede råb, trængsel, skubberi – En tung granat er gået ned i jorden under bunkerens vest side, eksploderet her og beskadiget bunkerens gulv, men uden at forårsage nogen tab.

Enkelte gjorde det dummeste, de kunne gøre: de kan ikke længere holde skyderiet ud inde i bunkeren, er løbet ud og kastet sig ned i et granathul uden at tænke på, at de på den måde påkaldte sig de fjendtlige observatørers opmærksomhed og giver den vished for, at deres skud rammer rigtig. Jeg erkender den risiko, der ligger i uigennemtænkte handlinger, men alle, der allerede en gang har oplevet indskydning mod ens bunker (som ved Pozières) bliver klog af skade. Jeg stillede mig indvendig ved indgangen. Ophidselsen havde i mellemtiden lagt sig noget. For at taget noget af det tryk, der lå på alle, opmuntrede Ltn. *Poggenklatz* (nu politikommissær i Frankfurt a.O) folkene til at synge. Dette sker også. Enkelte stemte i! Få. Dårligt begyndt, dødede det hen igen. Begyndte igen. Så sang flere med. Ingen vil vise sin angst for det kære liv. Brag! Mørke, i dødsangst trængte alle mod døren. Vi stillede os i vejen. "Rolig!" – "Sæt jer hen!" "Hold kæft!" "Hvad sker der?" Sådan lyder råbene fra enkelte besindige. Endeligt blev der tændt lys. Støvet hvirvlede stadig rundt i bunkeren. Så kan vi se skaden. En granat har ramt nordsiden af bunkeren – set indvendig fra omkring i ½ meters højde, og har revet revet et stykke, så stort som en tromme, fra væggen. Ingen var skadet.

Samtidig syntes det, som havde Tommy fået nok. Punkt ilden mindskedes. Som det kort efter begyndte at dæmre, og vi kunne vove os ud af kælderbunkeren på det tidligere Polderhoek slot, var stillingen som pløjet op.

1. Kompanie havde denne eftermiddag 7 døde, 14 sårede (herunder Ltn. *Poppenklass*), en mand begravet og to mand *sindssyge* (!!) (Dagbog I/R.84), 2. Kompanie 2 døde og 9 sårede.

Den følgende dag (**1. 3.)** var til at holde ud. Efter morgenbeskydningen aftog den fjendtlige artilleriild for først om eftermiddagen, om end i ringe styrke, igen at komme til live. Også fly aktiviteten var denne dag ringe. Alligevel blev på denne dag yderligere 18 mand såret.

Efter midnat (**2. 3.**) rykkede III. Btls. kompagnier frem til afløsning, hvis stillingsperiode hvad angik artilleriild, heller ikke skulle få lettere. Allerede samme formiddag sendte fjenden alene i tiden mellem kl. 0500 og 0545 800 skud mod forreste linje og K.T.K. Resten af dagen ringe artilleri- og infanteri aktivitet.

Derimod var englænderne om natten **2. til 3. 3.** særdeles urolige, opsendte ustandseligt lyskugler og opretholdt en ret livlig M.G. skydning. Under morgenbeskydningen blev Bunker Polderhoek og Haus Baden igen ramt af fuldtræffere. Om formiddagen den **3. 3.** kom til afveksling ildoverfald med minekastere, som specielt rettedes mod 10. og 12. Kompanie. Hvis den fjendtlige artilleriild den **4. 3.** var begrænset, indsattes den allerede den **5. 3.** kl. 2 om morgenen igen på fuld styrke. III. Btls. krigsdagbog anfører antallet af granater mellem kl. 0200 og 0225 på Nord- og Polderkompagnierne til over 800. Under ustandselige ildoverfald, som tilsyneladende skyldtes nervøsitet hos modstanderen, fulgte også den **6.** og **7. 3.** Særlig påfaldende var artilleriaktiviteten om natten. Man fik indtryk af, at fjenden anede, hvad der var planlagt fra vores side. (Faktisk var om natten den 28. 2. en mand fra et stillingskompagni med et polsk navn løbet over til fjenden og havde tilsyneladende fortalt om lokumsrygterne, der i disse dage løb mellem kompagnierne)

Afløsningen af III. Btls. var planlagt til aftenen den **7. 3.** På grund af den kraftige artilleribeskydning rykkede I. Btls. kompagnier først frem i de tidlige morgentimer den **8. 3.** frem til afløsning fra deres dækninger.

Altså dog! – I dagevis havde samtlige køkkentyre og bagagehingste fortalt om et større tysk angreb. Og nu var rygterne blev til kendsgerning: Højderne vest for Polderhoek, hvor Tommy havde sin tredje grav, skulle erobres. Res.Inf.Rgt. 84 og 31, forstærket af stødgrupper fra Armegruppens *Sturmabteilung* var udset til at gennemfører ***Unternehmen "Deutscher Michel"*** den **8. 3. 1918**. Til dette formål placerede RIR 84 i forreste linje tre kompagnier fra I. Btl. Hvert kompagni var desuden tildelt fire stødgrupper på hver en fører og otte mand, samt to pionergrupper.

De to siders forreste grav lå kun omkring 50 meter fra hinanden. Regimentet havde derfor befalet, at stillingskompagnierne i forreste grav ubemærket skulle rømme denne inden kl. 18. På samme tid skulle de til angrebet bestemte tre kompagnier (2., 1. og 4. Kompanie) gå i stilling 400 meter øst for den hidtidige første linje, så angrebsenhederne var sikret mod egen artilleriild. I begge de to store bunkere Baden og Poelderhoek, der lå tæt bag den forreste linje, skulle fem stødgrupper under Ltn. *Matz* og *Geertz* placeres, hvis opgave det var frem til selve angrebet, at sikre udgangsområdet. Operationens udførelse var planlagt til følgende:

Kl. 1910 skulle halvdelen af stødgrupperne i begge regimentsafsnit gå frem som første bølge, og besætte den forreste fjendtlige grav. Den anden halvdel, der skulle storme kl. 1712, havde samme opgave med hensyn til den anden fjendtlige grav. Som tredje bølge skulle kl. 1915 tre infanterikompagnier (2., 1. og 4. Kompanie) følge, tage den tredje engelske grav og indrette denne som hovedmodstandslinje. Da i øvrigt eget artilleri til operationen havde fået stillet 20.000 granater til disposition, ville det altså kun blive tale om en gåtur.

Ydermere blev angrebet to dage før, på samme tidspunkt af aftenen, gennem øvet på en mark, hvor skyttegrave var markeret med minestrimler og et enkelt spadestik.

Ved midnat **7. til 8. 3. 1918** gik angrebskompagnierne frem. Da hele området på højde med beredskabsstillingerne lå under vand og mudder, måtte alle i enkeltkolonne frem via Laufrostenweg for at nå K.T.K. (Kampf-Truppen-Kommandeur).

Endnu vidste kompagnierne ikke, at en polak fra stillingskompagnierne dagen før var løbet over til englænderne. Man havde imidlertid fornemmelsen af, at der var noget der ikke stemte. Hele Laufrostenweg lå kontinu-

erligt under schrappnel ild. Alene 18 fuldtræffere havde ramt bunkerne. Næppe var man nået frem til K.T.K. før der faldt et halv times ildoverfald, der ikke alene kostede store tab – den dygtige Ltn. *Gamlin* blev herunder dræbt af en fuldtræffer på III. Btls. kommandostation – men også bragte stor forvirring blandt næsten alle angrebsenheder. Kun med nød og næppe nåede kompagnierne deres udgangsområde før det begyndte at lysne.

Ved 1./RIR 84 havde det natlige ildoverfald sat kompagniføreren, Leutnant *Poggenklass* ud afspillet. For ham overtog Offizierstellvertreter *Speck* kommandoen over kompagniet.

Offizierstellvertreter *Speck,* hvis 1. Kompanie skulle gå frem i midten af de tre stormkompagnier, lod kompagniet gå i stilling ikke 400 m, men 800 m fra forreste linje, uden at underrette bataljonen om dette. Det begyndende dagslys umuliggjorde dette. Området, hvor kompagniet lå, havde hidtil kun været begrænset beskudt. Hver mand havde inden afmarch modtaget to nye teltflager. Da en nedgravning ikke var muligt på grund af den høje grundvandsstand, blev den ene flage anvendt som liggeunderlag, mens den anden skjulte mod observation fra luften.

Dagen begyndte. Først enkeltvis, efterhånden mere talrig sendte vores eget artilleri deres jernhilsener mod fjenden. Indtil middag var fjenden forholdsvis rolig, men herefter øgedes hans artilleri betydeligt. 1./Reserve 84 stilling blev forholdsvis forskånet. Ganske vist landede enkelte "Ratscher", men der skulle mere til at forstyrre roen hos en gammel kriger. De "sprængstykke-sikre" teltbaner beskyttede jo! Så landede pludseligt en tung granat i 1. Kompanie stilling og begravede fuldstændigt to mand. Parate til at hjælpe, vil kammerater springe derhen, for med det samme at grave dem fri. Endnu har englænderne ikke erkendt 1. Kompanie stilling. Opdager han først, at der her ligger folk, så – herren være os nådig! Det er en utrolig hård beslutning at træffe, med pistol i hånd at tvinge hjælperne væk, så ikke flere folk bringes i farezonen. Men der er ikke andre muligheder! Det er en soldats skæbne! Hvem ved, hvem der i aften endnu er i live af dem, der her til morgen gik frem i stilling.

Langsomt går timerne. Fra kl. 18 øger englænderne deres artilleriild til største heftighed. Det tyske artilleri lader ham ikke noget at høre. Delvist skyder de igen for kort og tilføjer os tab. Således bliver Vzfdw. *Stoffers* såret af eget artilleri. Det brager, ryster og knalder. Jord og sten flyver omkring og blander sig med rester af træerne i den engang så dejlige slotspark Polderhoek. Og som ikke det var nok, begynder Tommy også spredt at skyde med gasgranater. Kl. 18 sender IR 165 til højre, der ikke skulle deltage i angrebet, et signal til sin Brigade:

> "Modstander forstærker sig, har tilsyneladende erkendt angrebs-retning og –afsnit.
> Anmoder om videre sendelse til 84.
>
> K.T.K. 165

(Dette signal når ad omveje over de højere stabe først frem til R. 84 kl. 20)

Kl. 1900. "Lad gå videre: klargøring!" – Hvad betyder det i denne helvedes forgård: Lad gå videre! Her nytter ingen råben op, ingen brølen i denne orkan af jern og træ. Max *Bäker*, rutineret ordonnans, en skrædder fra Kiel, der altid hæver sig over historien om den tapre skrædder, suser frem langs kompagniet med ordren.

Kl. 1905 – 1910. I guder, hvor hjertet slår kraftigt. Endnu engang hurtigt trække stålhjelmens hagerem fastere. Gasmaskerne er for længst igen pakket væk.

Kl. 1912. Nu stormer de to første bølger allerede frem. I den voldsomme larm er det ikke muligt at høre første bølges byge af håndgranater, og se kan man naturligvis ikke på grund af røg og støv!

Kl. 1913 – NU: - "Parat!" – 1915: "Afgang!" Løbe så hurtigt, benene kan. Hurtigt nærmer 1. Kompanie sig Bunker Polderhoek. Hvad nu?! Hvad er der sket? Der står jo Leutnant *Matz* med sin stødtrop! – Man får slet ikke den tanke, at der noget, der ikke stemte. "F o r t s æ t!". Ltn. *Matz* stormer i dette øjeblik frem med sine folk, er som den første nede i den fjendtlige grav, hvor han stormer mod venstre og forsvinder. 1. Kompanie er i mellemtiden nået over den forreste egen grav. "Stop! Hvad er der nu igen dette?

M.G. ild og håndgranater bliver fortsat sendt mod angriberne! "I stilling!!" – Frem med lyspatroner! De første klikker naturligvis, en anden bliver hurtigt sendt af sted! Den fungerer. Pokkers! Fjendens første grav er stadig fuldt besat af Tommyer!! Hvor er dog Ltn. *Matz* og hans folk blevet af? Det hjælper ikke. At blive liggende her var den sikre død. "Afgang! Fremad!!" Og som to aftener før i øvelsesområdet, sprang alle op, forrest den dygtige underofficer *Brix* (1. Komp.) Ned i graven! Håndgranater brager. Også længere mod venstre, hvorfra i dette øjeblik Ltn. *Matz* triumferende ankommer med sit bytte: 12 fanger, som den dygtige stødgruppe Matz under dens pågående fører har taget under oprulning af graven mod venstre, og som han nu efter afslutningen på hans kampopgave, bringer tilbage til K.T.K.

"1. Kompanie: Vider! Frem til tredje grav!!" Alle videre op og over siden frem mod anden grav. Også denne er forsvaret. Håndgranater skaber hurtig plads. Som vilde jager 1. Kompanie videre mod den tredje engelske grav. Nu har man fået øvelsen. Ingen stop mere. Efter et pragtfuldt tilløb, springer alle ned i den næsten intakte tredje grav. Tommy vider ud mod venstre. Efter! Omkring 100 meter fremme går en forbindelsesgrav mod bag-

landet. Her yder englænderne modstand. Hvad nu? Der er ikke flere håndgranater. Så springer Unteroffizier *Brix* (1. Kompanie) uforfærdet op på kanten af graven for at opfordre englænderne til overgivelse. Næppe er han nået derop, ført et skud i hovedet får ham til at falde sammen og bringer hans herlige sejrsløb til afslutning.

Hurtig bliver der etableret spærring. Med et par mand løber Offz.Stellv. *Speck* mod højre. Her finder han, hvor man første gang sprang ned i gravet, et par folk allerede i gang med at lave spærring her. Heller ikke her er der forbindelse til egne enheder. Lidt efter lidt daler skydningen fra begge sider. I lyset af de lyskugler, der sendes op alle steder opdager den lille styrke – der var kun omkring 25 mand – deres sande situation: alene i den tredje engelske grav! Ingen forbindelse hverken til højre eller venstre. Foran, til højre og til venstre kun englændere. Bag den den endnu af fjenden besatte anden og første engelske grav. En forbandet ubehagelig situation. Og alligevel! "Rolig mænner, og pas godt på! Vore andre kompagnier vil snart komme os til undsætning!" Og da man herefter i den engelske grav finder et større lager af engelske håndgranater kan det ikke gå helt galt.

Alligevel måtte der ske et eller andet for at skaffe klarhed over, hvad der egentlig skete. Efter en kort rådslagning med Offizierstellvertreter *Bacmeister,* den gamle sydvest-afrikaner, der havde deltaget i angrebet med to geværer fra Bataljonens l.M.G. enhed. Bacmeister overtog, hvad der endnu var tilbage af 1. Kompanie. Offizierstellvertreter *Speck* og hans ordonnans *Bäker* gør det umulige, sneg sig over kanten tilbage til anden, og så over den første besatte engelske grav og landede så endeligt i den tyske linje. Her ankom de i det øjeblik, der i Bunker Baden gennemføres en officerskonference med de i angrebet deltagende infanteri, artilleri og pionerførere. Alle bliver forfærdede, da vi sammen kommer ind. Man havde for længst opgives som som engelske krigsfanger eller døde, mindst af alt placeret i den tredje engelske grav. Også Speck og Bäker må imidlertid sætte sig overrasket ned, da de høre, at angrebet på grund af overløberen, i første omgang blev udsat en hel time, og senere på grund af den ødelæggende og overalt tabsgivende fjendtlige artilleriild fuldstændig var aflyst. Nu behøvede 1. Kompanie ikke længere at under sig over, at de helt alene sad i den engelske grav. Da kompagniet imidlertid ikke havde været placeret det befalede sted, kunne divisionens ordre om ændringer i angrebet ikke meddeles den.

Hvad nu? Hurtigt bliver beslutningen truffet. Dele af 4. og 5. Kompanie under Ltn. *Geertz* og *Bruhn*, skulle kl. 0245 til venstre med et håndgranatangreb forsøgte at få forbindelse med 1. Kompanie. Lykkedes det, skulle præcist en time senere 6. og 3. Kompanie gøre det samme mod højre. Signal til angreb skulle afgives af 1. Kompanie ved hjælp af håndgranater.

"Maxe, af sted – kom!" – et kort håndtryk med kammeraterne i bunkeren – og så tager de to *Speck* og *Bäker* af sted. Hurtig forsyning med et par håndgranater. I den gamle, nu af 5. og 3. Kompanie holdte, grav forlader de graven. Langsomt kravler de frem mod den første engelske grav. Ingen siger et ord, de ved alligevel, hvad de anden vil. Hele tiden bliver der sendt lyskugler op, skud falder. Begge stivner – og alligevel er blikket fast rettet mod Tommy. Frem! videre!

Den første engelske grav er kun svagt besat. Forbindelsesposter går tilsyneladende frem og tilbage. Med nerverne og alle sanser spændt til det yderste når begge frem til den første engelske grav. Stedvist sammenskudte grave gør det muligt ubemærket at passerer den første linje.

Videre mod den anden grav. Pokkers! Der står Tommy med regelmæssige mellemrum. Står – og står! Fortvivlelse, nej et vildt raseri rammer dem begge over, at Tommy kan stå så roligt. De *skal* frem til kompagniet. Det må snart være kl. 2. Og Tommy står – og står! Så rammes begge af ubændig raseri: "Forbandede hunde!" – og så ligger to håndgranater i graven. Og Tommy? De hører håndgranaterne sprænge og de to tyskere springe op, og viger ud til højre og venstre – det hele sker i løbet af sekunder. Speck og Bäker udnytter åndsnærværende situationen og springer over den anden engelske grav, og når på trods af de håndgranater og skud, der sendes efter dem, hel og uskadt frem til deres kammerater i den tredje engelske grav.

Generelt stor glæde. Hurtig bliver de få resterende håndgranater bragt ud på venstre fløj. Klokken er jo næsten 0245 – "Øjeblik endnu - - - Afgang!" Hurtigt bliver håndgranaterne kastet. Også i afsnit "Haus Baden", hvorfra Ltn. *Geertz*, den måske yngste officer i Regimentet, men en vovehals, forsøgte at trænge frem, hører man enkelte håndgranater. En meget kraftig maskingeværild kan høres fra Tommy. Minekastere blander sig. Ltn. Geertz stormer flere gange med 4. Kompanie, men bliver her gang kastet tilbage med store tab.

Den lille flok fra 1. Kompanie ved endnu ikke, at angrebet fra de to øvrige kompagnier under Leutnant Geertz og Leutnant *Bruhn* er brudt sammen. Men da der kort efter igen bliver ro, ved de, at også deres tid snart vil komme. Der er kun få håndgranater tilbage, geværammunitionen er næsten væk. Og så er det tid. Det er næppe nået at blive lyst før minekastere og geværgranater begynder at hagle ned over den lille flok. Ilden bliver hele tiden kraftigere. Tagene begynder, hober sig op. "Overgivelse?" Der er ingen, der stiller spørgsmålet, man alle giver sig selv det eneste svar: "Aldrig!".

Så lyder det pludseligt: "Tommy kommer!" – Enhver modstand synes nytteløs. "Alle tilbage til vores grav!" Offizierstellvertreter *Speck* råber, nej brøler. Selv springer ham som den første op af graven, de andre lige efter.

Ubekymret over de håndgranater, der kastes mod og efter dem, springer de over den anden engelske grav. "Videre! Dem der falder, falder!" Over første Tommy-grav og løbe, løbe så stærkt benene kan frem mod den forreste tyske grav.

Det lykkes! I det øjeblik, han når den tyske stilling, falder Offizierstellvertreter *Bacmeister* sammen hårdt såret af et skud i brystet.

Reddet! Men til hvilken pris! – Elleve mand – det var alt, hvad Offizierstellvertreter *Speck* kunne bringe med tilbage.

Om aftenen den 9. 3. 1918 lød *den engelske hærberetning* således:

> Under kampene i går aftes ved Poelderhoek stødte det tyske angrebs hovedstyrke mod en bataljon fra Kings Royal Rifle Corps og blev af denne afvist. Efter forbitrede kampe, hvorunder det fjendtlige infanteri led alvorlige tab, kom en del af skyttegraven på fjendens hænder. En generobring af denne blev nået gennem et succesfuld modangreb fra Royal Fusiliers. Fjenden ydede kraftig modstand, men blev overvældet af beslutsomheden i vores modangreb. Enkelte fanger blev taget.

I morgenmeldingen berettede englænderne samme dag om:

> "de tyske troppers beslutsomhed under angrebet ved Poelderhoek, hvor det lykkedes dem at trænge ind i enkelte af vore forposter over en front på omkring 200 yards. På dette sted fandt i løbet af natten kraftige sammenstød sted".

Ikke kun fjendens, men også vores egen krigsledelse anerkendte den usædvanlige indsats derved, at Offizierstellvertreter *Speck* udnævntes til officer og fik tildelt *Goldenen Militär-Verdienstkreuzes* med følgende begrundelse:

> Offz.Stellvertreter Vzfdw. Speck står uafbrudt siden året 1914 i felten, og har under deltaget i alle kamphandlinger vist sig som en særlig uforfærdet og tapper soldat. Under Arras-slaget 1917 førte han efter udfald af samtlige officerer sit kompagni på mønsterværdig måde under hårde kampe.
>
> Som delingsfører var han efterfølgende under Flandern-slaget et lysende forbillede for sine undergivne. Helt særlig har Speck igen under en operation mod Polderhoek-højden den 8. 3. 1918 udmærket sig. Som den fjendtlige spærre- og ødelæggelsesild satte ind før stormen, lykkedes det ham, gennem personlig indsats at bringe stormgruppen frem. Efter indtrængen i det fjendtlige gravsystem var Speck igen helt fremme. Under dødsforagtende måde ledede han håndgranatkampen og fastholdelsen af det erobrede terræn mod fjendtlige modangreb under slaget efter stormen. Som fjenden i daggryet under et kraftigt modangreb trængte helt frem til egen grav, kastede Speck fjenden tilbage i et hurtigt, beslutsomt modangreb. Speck blev herunder hårdt såret af to M.G. skud i overlåret.

På grund af tapperhed foran fjenden blev Musketier *Bäker* forfremmet til Unteroffizier.

Om formiddagen den **9. 3.** var den fjendtlige flyaktivitet og artilleriild kun begrænset. Om eftermiddagen og aftenen lå imidlertid kraftig artilleri- og minekasterild over stillingen, over K.T.K. og delvist også over bagterrænet. Da der var fastslået stærk besættelse af den fjendtlige grav, lagde vores artilleri hele natten ødelæggelsesild mod fjendens afsnit, der svarede igen med forstyrrelsesild og ret livlige M.G. skydninger.

Den **10. 3.** generede kraftig tåbe artilleriaktiviteten på begge sider, der også om eftermiddagen, efter at tågen var lettet, forblev ringe.

Alligevel var alle i I. Btl. glade, da om aftenen afløsning kom i form af 9., 10. og 12. Kompanie, mens 11. Kompanie afløste ved K.T.K.

Den 8. og 9. havde kostet 34 kammerater livet, 105 mand fra I. Btl. var såret. Hovedvægten i angrebet havde 1. Kompanie måttet bære, der alene havde 12 døde og 20 sårede at beklage.

Blandt de faldne var også Ltn. *Bruhn*, der med sine folk fra 5. Kompanie på fremragende måde havde deltaget i kampene. Han faldt sammen med den uforfærdede Utffz. *Zankowsky* (5. Kompanie) på grund af en mine i det øjeblik, hvor begge tidligt den 10. 3. med deres delinger skulle til at forladt den forreste stilling.

For også midt i alt det sørgelige, også at give plads til humør, skal der her omtales en episode den 10. 3.:

Anvendelsen af vickelgemacher burde som bekendt i vores regiment være behæftet med dødsstraf.

Da på den anden side angrebet til 8. 3. om aftenen helt igennem med berettigelse lod ane, at man – hvis det gik godt (!) – ville møde vores gamle ven, den Herre Heltedød, havde jeg til angrebet anlagt vickelgemacher. Jeg troede, at der var stor sandsynlighed for, at fandens oldemor endnu ikke kendte noget til vores Regimentskommandørs uniformsbestemmelse!

Den 10. marts omkring kl. 3 om morgenen blev jeg ramt af et geværskud i venstre lår, og omkring kl. 8 af et par tapre sanitetsfolk båret til forbindepladsen ved K.T.K. i en teltbane. Foran K.T.K. stod, som vi ankom hertil, netop lige I. Btls. adjudant, Ltn. *Maus*. Helt overrasket råbte han ind i bunkeren: "Herr Hauptmann! Speck er her – såret!" – Hauptmann *Peters* kom hastende ud, hilste på mig, gav udtryk for sin medfølelse og sin anerkendelse, og spurgte til mit sår. Jeg forklarede, hvor jeg var såret og trak tæppet væk, der lå over mit lår. Her faldt hans blik på de + + + + vickelgemacher, og mellem de sammenbidte tænder kom det bebrejdende tilråb: "*De bær jo Vickelgemacher*!" (hvad for mig var temmelig ligegyldig i det øjeblik)

Det blev endnu bedre! Hptm. *Peters* beroligede sig hurtigt under hensynet til hans Btls. succes, og nu kom Btls.-lægen. Han forbandt mig endnu engang, da forbindingen var for gennemblødt, og bandt så den bekendte såret-seddel med den røde stribe fast på mig, hvorpå alle kunne læse, at jeg havde *tre* skudsår gennem låret. Smykket med denne seddel nåede jeg om aftenen krigslazarettet i Kortrijk, hvor den vagthavende læge rystede på sit hvide hoved, som han på seddelen læste om mine alvorlige sår.

Hans ansigt lyste imidlertid hurtigt op, som han tog forbindingen af, og jeg kan stadig i dag høre hans dybsindige ord, som han igen vendte sig mod mig: "Ved De, det forekommer, at man en gang i mellem *ser dobbelt*, men at man kan tage *et hul* for *tredobbelt*, sker kun for en, *man overhovedet ikke kan fordrage*!"

(Parentes bemærket: efter to uger var jeg allerede tilbage ved regimentet)

De næste to uger (**11. – 14. marts**) gik uden særlige episoder. De i begyndelsen hyppige ildoverfald mindskedes efterhånden. Ved tropperne bredte der sig imidlertid samtidig en vis uro. Man hørte så meget, man hviskede over angivelige forberedelser fra vores side på et gennembrud af den fjendtlige linje, men som alle disse rygter på en gang blev bekræftet med starten på den første store offensiv den 21. 3. 1918 forsvandt denne uro til kravet om "at måtte være med". Allerede to dage senere, om natten den **24. til 25. 3. 1918**, blev regimentet afløst af IR 393.

Dermed var endnu engang et stillingsafsnit nået sin afslutning, der på trods af manglende større kampoperationer – bortset fra angrebet den 8. 3. 1918 – alligevel havde stillet store fysiske og psykiske krav til regimentet.

I alt havde Flandern denne gang kostet Regimentet:

193 faldne, 2 savnede

458 sårede (heraf alene 282 mand mellem 13. 2. og 24. 3.)

Slaget om Armentières
(La Couture, Locon)

(9. og 10. 4. 1918)

I løbet af **25. 3. 1918** nåede bataljonerne deres marchkvarterer. I. i Walle, II. (med Regimentsstab) i Kortrijk, III. i Marke.

Den **26. 3.** blev igen anvendt til vedligeholdelse af udrustning, våben og vogne. Overflødige og andre undværlige effekter blev anbragt i depot i Kortrijk. Kompagnierne omstillede sig til bevægelseskrig.

Den **27. 3.** nåede Regimentet i sluttede bataljoner i march fra deres indkvarteringer over Moeskroen til øst forbi Tourcoing til den store industriby Roubaix, som de nåede i de første eftermiddagstimer. Den følgende dag (**28. 3.**) gik marchen fra Roubaix gennem Lille, og så langs den store vej Lille – Douai til Gondecourt (Rgts.Stab, I. og III.) henholdsvis Herrin (II. Btl). Den **29. 3.** (langfredag) var Regimentet på march i stik østlig retning til Ennevelin (Regts.-Stab, I. og II.) og til det lidt længere væk liggende Louvil, hvor III. kom i kvarter.

I sin dagbog skildrer Otto *Köhler* (2. M.G.K.) disse dage på følgende måde:

> Da kompagniføreren, Leutnant *Hahne* den 23. 3. meddelte, at også vores (den 18. Reserve) Division skulle deltage i fremmarchen, kendte jublen ingen grænser. Alle var begejstrede for den store sag og lykkelige over at slippe ud af stillingskampenes helvede.
>
> Også ved vores kompagni (2. M.G.K.) blev der nu truffet forberedelser til offensiven. Alle skader på køretøjerne blev udbedrede. Hestene blev beslået med nye sko, og maskingeværer og håndvåben endnu engang omhyggeligt gennemgået. Patronbåndene gled gennem det kaffemølle artige ladeapparat og blev fyldt i patronkasse efter patronkasse. Men også soldaterne selv blev overhalet. De allerede godt slidte uniformer blev i mange tilfælde udskiftet med nye eller erstattet med væsentlig bedre. Frem for alt blev gasmaskerne endnu engang omhyggeligt tilpasset.
>
> Jeg forbedre min udrustning med et par nye støvler, men fik ikke megen glæde af dem, da de under fremmarchen begyndte at klemme, og jeg derfor måtte udholde temmelig store kvaler.
>
> Alle i øvrigt undværlige småting, som man under stillingskrigen havde anskaffet sig som "udstyr", blev pakket i en sandsæk, der blev overdraget til et opbevaringssted i Valenciennes. "Selen" var også allerede rigelig tung.
>
> Den 26. 3. nåede Regimentet på sin vej mod offensiven frem til Kortrijk, hvor den kom i kvarter på König-Wilhelm-kasernen. Glæden over denne skønne by kom imidlertid ikke til at vare længe. Allerede den 27. 3. gik rejsen videre, og en ca. 25 km march bragte os til dobbeltbyen Roubaix-Tourcoing. Stemningen blandt soldaterne under marchen var fremragende. De enkelte kompagnier foranstaltede en sand sangerstrid. En

halv time før byporten i Robaix-Tourcoing blev der gjort holdt og Gullaschkanonerne, ak, disse uundværlige, talte et alvorens ord. Efter en times middagspause gik det igen videre. Nu kom vores kompagni i spidsen for II. Bataillon. På en måde belønningen for en god sang. Med klingende spil (vores regimentsmusik kom nu igen til deres rette) og med en munter soldatersang rykkede vi i mønstergyldig orden ind i Roubaix, hvor vi kom i kvarter i Kaiser-Wilhelm-kasernen. Om aftenen fik vi igen mulighed for at tage byens skønhed i øjesyn. Vi tog meget gerne imod en sådan lejlighed, da vi "rigtige frontsoldater" kun sjældent eller slet ikke havde denne mulighed

Men allerede næste morgen gik marchen videre. Hvorhen? Denne gang førte vores march os uden ophold gennem Lille, forbi de mægtige forter frem til bebyggelsen Herrin. På denne march var stemningen knap så munter. Den kraftige, støvede modvind gjorde marchen langt mere vanskelig.

Og så gik traveturen videre, hele tiden videre på apostelens heste. Hver marchdag bragte os hele tiden nærmere vores hemmeligholdte mål; hver marchdag bragte fornyet begejstring. Alle håbede på, at denne offensiv ville gøre modstanderen mør, og vil bringe os et stort stykke nærmere den længe ønskede fred.

Den 29. 3. march til Innevelin (ca. 15 km). Brændende hede og tung feltmæssig udrustning var vores trofaste ledsager på vores march på støvede landeveje og sandede markveje. Selv disse få kilometer føltes af os under disse omstændigheder endeløse. Hver for sig længtes alle efter en pause. Man må finde det forståelig, når man betænker, at soldaterne under hele den 3½ årige stillingskrig ikke havde haft mulighed for at gennemfører marcher. Dertil kom den uvante tunge feltmæssige oppakning, mens vi i stillingskrigen kun bar den såkaldte "storm oppakning" (sammenrullet parka og kogegrej) og det betydelig lettere tornyster.

Det blev generelt godt modtaget, da den 30. marts blev udlagt som hviledag. Selvom mindre appeller blev gennemført, blev de frie timer primært anvendt til hvil.

Jeg fik også her for første gang mine støvler af de ømme fødder, det vil sige, de måtte skæres af, da de på grund af de opsvulmede fødder ikke kunne trækkes af.

Fra middag den **29. 3** til sidst på eftermiddagen den **4. 4.** hvilede bataljonerne i deres kvarterer, selvom der indenfor kompagnierne blev afholdt terræntjeneste.

Den aften rykkede kampdivisionerne afdelingsvis frem til deres beredskabsrum. Indenfor rammerne af 18. Res. Div. rykkede R.84 om aftenen kl. 20 i silende regn med Regimentsstab og I. Btl. til Chemy-Wachemy, II. til Phalempin og III. til Wattessart [Watissart?], som blev nået omkring midnatstid. Om natten **5. til 6. 4.** fik Regimentet i kvarter i de såkaldte "Røde rum" [Roten Räumen] i Anneullin. Den **6. 4.** var hviledag. Den følgende nat (**7. til 8. 4.**) rykkede Regimentet i det "grønne rum" og kom i kvarter i Hantay.

Hvordan det gik til under marchen gennem det røde og det grønne rum, beskriver endnu engang Kam. *Kohler*:

"Rædselsskrig "Alarm!". Først sidst på aftenen den 4. 4. rykkede vi ud, da fra nu af, vores marcher kun fandt sted om natten. For at vildlede spioner om vores bevægelser, blev der til dels gjort store omveje, og det skete også, at vi flere gange passerede gennem samme lokalitet. En gang med åbne, og en gang med lukkede skydesløjfer, så regimentsnummeret ikke længere kunne aflæses. Disse bevægelser tjente til, at skjule den virkelige størrelse af enhederne for indbyggerne i de passerede byer. I de totalt mørke nætter, som omgav vores videre fremmarch, og som gav os selv mange problemer med at holde forbindelsen indenfor kompagnierne, så indbyggerne hele tiden nye enheder marcherer gennem byerne, og anede med sikkerhed ikke, at det hele tiden var samme Regiment. Krigslist!

For at gøre det værre, regnede det alt det, der kunne lukkes ud af himlens sluser. Allerede efter få minutter havde man ikke en tør trevl på kroppen. En ægte knoldsparker lader sig imidlertid ikke gå på af så lidt, om det så er brændende hede, den koldeste og mørkeste nat eller det stærkeste skybrud, så let lader han sig ikke ryste. Kendeordet var stadig: "Højt hurra for humøret!", og hvor der er humør er der også endnu mod.

Og så gik det også denne nat, trods regnen, hele tiden lystigt mod det ukendte mål, og først flere times march nåede vi trætte sidst på natten Phalempin, hvor vi fik kvarter på gulvet i en fabrik. Hurtig blev der "hentet" halm et eller andet sted og strøet på gulvet som underlag. Der blev lavet en lille ild i en spand, for i det mindste at skaffe en smule varme. Og selvom denne improviserede kakkelovn forpestede luften med røg, og selvom det våde tøj klæbede sig til kroppen, udsøgte hver enkelt sig hurtigt en plads, hvor han kunne strække sin trætte krop. –

> Næste morgen blev jeg vækket af en helvedes larm. De morgenduelige blandt vores folk havde i et lager af gammelt jern på fabrikkens område fundet alle former for musikinstrumenter og havde "skaffet" sig trompeter, basuner, ja sågar trommer og pauker(undskyld, men en frontsoldat "skaffer" alt), og lavede nu en øredøvende ballade. Os indbyggere i dette stolte "palads", havde nu hele dagen den ære at være tilhører til det "filharmoniske skyttegravsblæseorkesters" frikoncert. Grufuld-skønt! … Om aftenen lød det pludseligt: "Klargør til afmarch!" I fabriksgården bliver der hurtigt trådt an … Musikinstrumenterne, der naturligvis måtte med, blev, så godt det kunne lade sig gøre, stuvet udenfor kompagniførernes synsfelt. Men vores kompagnichefs øjne så alt, og med et energisk, men graciøst sving, fløj instrumenterne ned i gården og landede mellem køretøjerne for fødderne af vores gode fodermester. Han følte trang til at træde af på naturens vegne og bragte instrumenterne i sikkerhed på hans vogne. – Igen lød de sædvanlige kommandoer og i trit gik kompagnierne ud af fabriks porten. Vores fodermester havde som de sidste i kompagniet, allerede igen hentet instrumenterne frem. Fra hånd til hånd vandrede instrumenterne nu frem i spidsen af kolonnen, og knapt var vi ude af fabrikken, før den skønne helvedeslarm igen hørtes i spidsen af 2. M.G.K., til stor moro for hele bataljonen. Vores kompagnifører måtte også nu grine med, mens vores kære fodermester strålede over hele ansigtet over sit vellykkede kup. Imidlertid varede denne "skønne" koncert kun en kort tid, før luften syntes at gå ud af folkene, og lidt efter lidt forsvandt instrumenterne ned i vejgrøften.
>
> Tidligt om morgenen nåede vi Annoeullin. Vi fik tildelt en hølade, og over en ribbestige klatrede hele kompagniet som en flok høns til deres siddepinde. Men her i høet blev der i stedet for æg lagt mangen en sveddråbe.
>
> Den 7. april skulle vi endeligt nå vores længe savnede mål. Hantey hed landsbyen, hvor vi kom i kvarter. Området var bogstaveligt overfyldt med tropper; hver eneste lille hjørne var udnyttet. Alle vinduer var helt afblændede, så ikke det mindste lys kunne afslører os for flyene. En eneste flybombe kunne have forårsaget umådelige skader. Men gudskelov havde fjenden ingen anelse om, at vi tæt på ham satte ham kniven for struben.
>
> Vores kompagni kom til at ligge på gulvet i et lille hus, hvor allerede flere andre troppedele var indkvarteret, og derfor kom vi også til mere at ligge over hinanden end ved siden af hinanden. På søvn kunne man næppe tænke i dette vrimmel. Og stadig havde vi ikke fået det forløsende ord, hvor vi skulle indsættes. Der var altså ikke foreløbigt andet at gøre det, som det gamle ordsprog siger, er soldatens meste beskæftigelse: … At vente!!

Hvad var den samlede situation? Rusland var i vinteren 1917/18 trådt ud af rækken af vore modstandere, og dermed var en del af enhederne blevet disponible for Vestfronten. Den Øverste Hærledelse kunne derfor med en succesfuld offensiv i vest også blive herre over de hele tiden større vanskeligheder derhjemme. Der blev efter indgående og grundige forberedelser truffet beslutning om to angreb: et angreb på den franske front på begge sider af St. Quentin – Operation "*St.Michael*" og Operation "*St.George*" mod den engelske front. I begyndelsen af 1918 besluttede O.H.L. sig for "*St. Michael*", der blev indledt den 21. marts 1918. De første succesfulde dage under "det store forårsslag om Frankrig" fik håbet hos O.H.L. til at spire om, at med den vigende franske front også den engelske længere mod nord kunne bringes til at vakle, så det kun ville kræve et mindre tryk fra vores side, for at få frem til det ønskede mål.

Så blev St.Georg-operationen til *Georgette*-angrebet. Alene ændringen af navnet kendetegnet omfanget og betydningen af angrebet.

Da modstanden ved Amiens imidlertid hele tiden blev stærkere, ændrede sig Georgette-operationen igen fra sekundær til primær angreb. Skulle det overhovedet krones med succes, måtte angrebene falde slag i slag, og måtte overhovedet ikke gives fjenden tid til at træffe forholdsregler, der kunne øge hans modstands evne. For at opnå dette, måtte de til Georgette-angrebet indsatte IV. og VI. Armeer accepterer visse mangler, som kunne vanskelig gøre deres mobilitet og nedsatte deres angrebskraft, hvad der også var en kendsgerning med hensyn til mangel på tungt artilleri og ammunition.

Omkring middagstid den 8. 4. sammenkaldte Oberstltn. *v. Schuckmann* Regimentets officerer og skitserede overfor dem situationen og angrebsmål. Gennemførelsen ville ske efter følgende retningslinjer:

> "Den fjendtlige forreste linje, besat af portugiserne, løber – for så vidt angår Regimentet eller 18. R.D. - omtrent langs linjen østkant *Neuve-Chapelle*, drejer herfra mod *Richebourg l'Avoue*, hvis østkant den passerer i en afstand af 700-750 m, i sydlig retning til *Festubert*, og herfra, ligeledes i østkant forbi *Givenchy-la-Bassée*, frem til *la Bassée Kanalen*.
>
> Det er Regimentets opgave at gennembryde den fjendtlige front, senere at dække hærens venstre flanke. Som første dags mål er fastsat højderne omkring 2 km vestlig for Hinges.

Inden gennemgang af angrebets enkelte faser, opstilling af Regimentet o.s.v., skal der først behov for en beskrivelse af angrebsterrænet.

Terrænet i Regimentets angresbszone er næsten fuldstændig plan og de første 2 km næsten uden nogen dækning mod observation. Vest for Richebourg l'Avout er terrænet gennemskåret af mange levende hegn, der specielt mellem *La Couture* og *le Touret* ligger temmelig tæt.

Omkring 2 km vest for denne linje løber fra SW mod NØ *Lawe-Kanalen*. Efter yderligere omkring 2.500 m kommer man til det sted, hvor den fra *Béthune* mod nord løbende Aire-la-Bassée Kanal, 3 km luftlinje fra Béthune, slår et skarpt knæk mod NW. Umiddelbart på dette sted ligger *Hingette*, hvorfra vejen løber godt 1½ km mod den næsten 30 meter højt liggende Hinges, og efter yderligere 3 km højderne mellem *le Cauroy* og Lannoy.

Dagens mål ligger altså i luftlinje omkring 16 km fra stormlinjen, gennemskæres af to kunstige, brede vandløb (la Bassée- og Lawe-Kanalerne), og giver modstanderen på grund af de i hele området beherskende højder, en fremragende observationsmulighed indtil sidste øjeblik.

Mens der på højre flanke, hvor Regimentet var forbindelse til R. 86, antageligt ikke truer vanskeligheder, er sådanne til venstre desto mere at befrygte. Regiment 84, der er indsat på Divisionens venstre fløj, har til venstre forbindelse til R. 201 og senere til 43 Reserve-Division, der besætter afsnittet frem til la Bassée-Kanalen, der her fra la Bassée til Béthune løber generelt øst – vest og ved Béthune drejer skarpt mod nord. Den fjendtlige linje forløber foran venstre nabo delvist stik øst foran de næsten sammenvoksede byer Festubert og Givenchy-les la Bassée, hvis husruiner giver fjenden gode forsvarsmuligheder, men når begge landsbyer er taget, opstår nye vanskeligheder. Umiddelbar vest for dem begynder et *sumpområde*, hvis længde er omkring 2500 m og bredde omkring 1200, og som når frem til la Bassée-Kanalen mod syd. Af luftfoto fremgår, at den ikke indeholder nogen form for fjendtlig befæstning, hvilket formodentlig gør den impassabel i hele dens udbredelse. Dette vanskelige terræn medfører en risiko for en afbrydelse af forbindelsen til siden, når venstre nabodivision på grund af fjendtligt forsvar eller sumpområdet ikke formår at opretholde det forventede angrebstempo.

Den fjendtlige stilling består af to tæt bag hinanden løbende – i øvrigt nedgravede, men opkastede – grave, hvor der omkring 500-700 meter længere tilbage forløber en tredje fjendtlig grav.

Omkring 3 km længere tilbage på linjen østkant La Couture – le Touret ligger en tværstilling, der er gennemgående, og som formentlig har et stærkt støttepunkt i la Couture i R. 84 afsnit, med helt gennemgående grave og kraftig trådhindring. 42 Haubitser virker derfor mod la Couture i forløbet af ildvalsen.

Hvad angår overvindelsen af de kunstige vandløb og den foran Regiments-afsnittet liggende naturlige vandløb *Loisne* i buen Vieille-Chapelle – La Couture – le Touret, må det med hensyn til sidstnævnte antages, at enhederne ved egen kraft overvinder denne gennem indsættelsen af de tildelte pionerer under anvendelse af interimistiske midler. De brede kunstige kanaler må derimod passeres af pioner fremstillede overgange, for så vidt de eksisterende ødelagte og andre muligheder ikke er til stede. Er dette ikke tilfældet, må det forsøges i det mindste at bringe mindre enheder over ved hjælp af interimistiske midler for på den måde at sikre pionerernes broslagning, og for at åbne overgangen af de efterfølgende enheder.

For at lette pionerernes broslagning med bringer kompagnierne derfor et bestemt antal brobjælker, landfæster, gravriste og tømmer med, og stiller dette materiale til disposition for hver bataljons tildelte pioneroffi-cer.

Generelle angrebsretning: linje Wasserburg [*la Cour l'Avouée – GPS: 50 33.472 N 2 46.101E*] – syd forbi Richebourg-l'Avout – le Touret – Locon – Hingette.

Regimentet indsætter:

I forreste linje to bataljoner, højre II. Btl., venstre I. Btl.

I anden linje: III. Btl. bag højre fløj af Regiments-afsnittet (altså bag II. Btl.)

Skillelinjer i Regimentet:

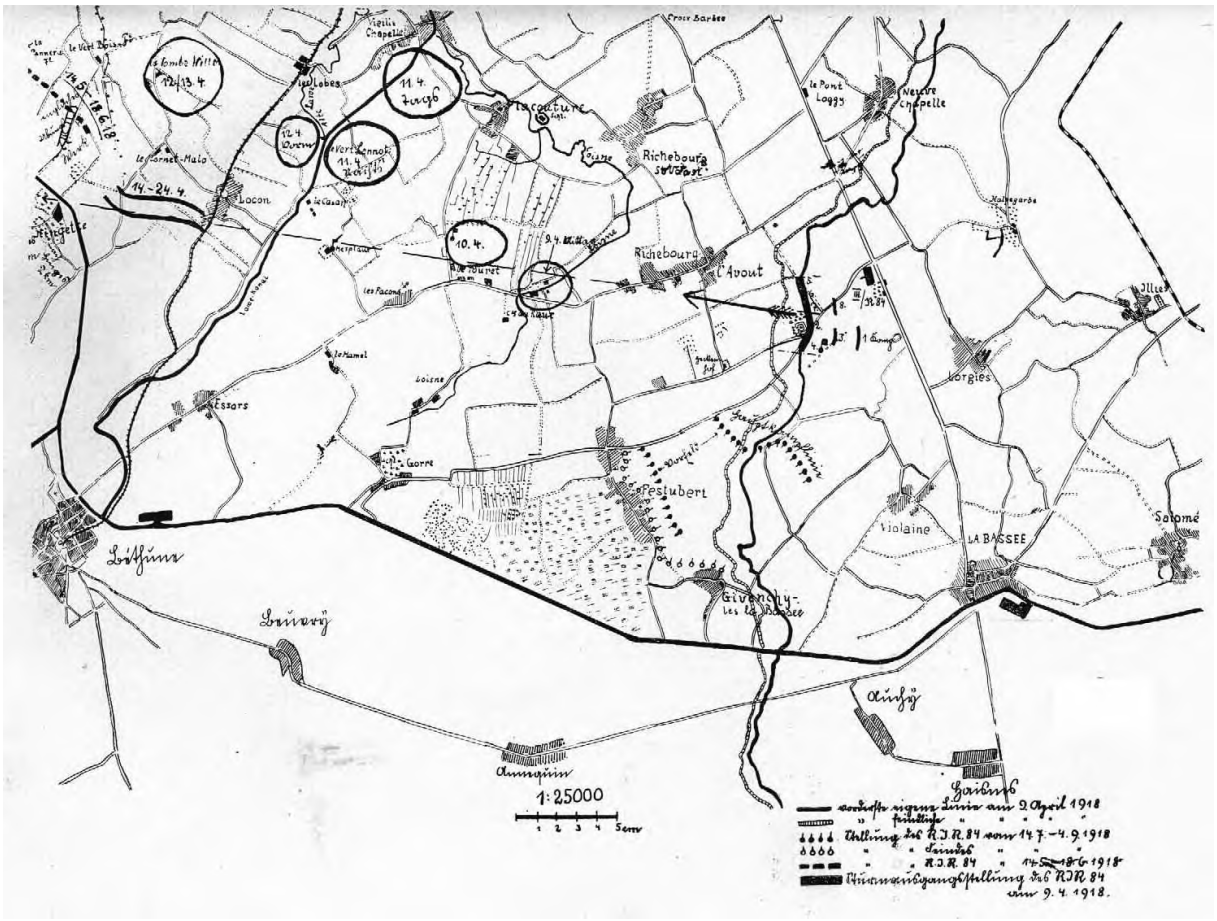
Højre: Snitpunkt forreste grav med den 500 meter syd og parallel med landsbygaden Richebourg l'Avout fra SW mod NE gående markvej.

Venstre: Snitpunkt forreste grav med vejen Halpegarbe – Festubert, omkring godt 150 m syd Wasserburg.

Skillelinje mellem bataljoner under klargørelse: trærække nordkant Wasserburg. II. Btl. indsætter fra højre mod venstre: 5., 6. og 7. Kompanie, skråt bag denne 8. Kompanie. I. Btl., hvis afsnit på grund af det sumpede terræn omkring wasserburg er betydelig smallere, indsætter: forrest 2. og 4. Kompanie, i flere tæt samlede bølger, bag følger 3. Kompanie i anden og endeligt 1. Kompanie i tredje linje.

III. Btl. indsætter i anden linje alle 4 kompagnier ved siden af hinanden som anden bølge bag II. Btl.

Angrebet begynder klokken-y. 5 minutter før dette tidspunkt ligger den samlede ild fra hele artilleriet og fra minekasterne på og umiddelbart foran den forreste fjendtlige grav. Kl.y forlægges ildvalsen 250 meter bag forreste fjendtlige (og dermed samtidig bag den anden) grav, for her at blive liggende til y+6 minutter. Indenfor denne tidsramme skal kompagnierne have indhentet ildvalsen. Ingen modstandsreder bekæmpes af første bølge, men løbes igennem. Deres nedkæmpelse er opgaven for de efterfølgende bølger.

Ildvalsen fremlægges herefter gennemsnitlig 200 meter ad gangen på følgende måde:

y+6	til	y+12	minutter	=	Kl.	8.51	til	8.57
y+12	-	y+18	-	=	-	8.57	-	9.03
y+18	-	y+60	-	=	-	9.03	-	9.45
y+60	-	y+66	-	=	-	9.45	-	9.51
y+66	-	y+72	-	=	-	9.51	-	9.57
y+72	-	y+78	-	=	-	9.57	-	10.03
y+78	-	y+84	-	=	-	10.03	-	10.09
y+84	-	y+120	-	=	-	10.09	-	10.52
y+120	-	y+127	-	=	-	10.52	-	10.59
y+127	-	y+137	-	=	-	10.59	-	11.06
y+134	-	y+141	-	=	-	11.06	-	11.13
y+141	-	y+148	-	=	-	11.13	-	11.20
y+148	-	y+155	-	=	-	11.20	-	11.27
y+155	-	y+200	-	=	-	11.27	-	12.05
y+200	-	y+208	-	=	-	12.05	-	12.13
y+208	-	y+216	-	=	-	12.13	-	12.21
y+216	-	y+224	-	=	-	12.21	-	12.29
y+224	-	y+280	-	=	-	12.29	-	13.25

”De, mine herre Kompagniførere”, sådan fortsatte Oberstltn. *v. Schuckmann* i sin ordreudgivelse, ”er ansvarlige for, at kompagnierne ved ildvalsens fremlæggelse hele tiden følger efter. Hvis den først er løbet fra jer, kan kompagnierne aldrig igen indhente den. Jeg beder Jer hele tiden tænke på dette! Det primære, mine herre, er kontinuerlige meldinger til Regimentsstaben om angrebets udvikling. Hellere en gang for meget, end en gang for lidt. Foruden ordonnanser står et omfattende signalnet til rådighed. *Broders”* – og dermed vendte Oberstløjtnan-

ten sig mod den ungdommelige, rutinerede kompagnifører for telegrafkompagniet – "forklar De de Herre om telegrafkompagniets indsats."

"Javel, Hr. oberstløjtnant!", svarede Ltn. *Broders*, og forklarede herefter hans sædvanligt grundige udarbejdede plan for indsættelsen af telegrafkompagniet. Særlig interesse vakte hans redegørelse for, at den hurtige formidling til Regimentet under angrebets fremmarch ville være sikret, da de angribende enheder allerede fra starten var orienteret om placeringen af Regimentsstaben, og at telefonforbindelser ville blive etableret til kommandostationerne straks efter, at disse placeringer var nået og etableret. Første regimentskommandostation var ved vandløbet ved træ rækken 300 meter sydøst for Wasserburg, anden i venstkant Richebourg l'Avout, tredje i nordkanten af le Touret og til sidst i gården Mesploux, altså endnu på denne side Lawe-kanalen.

Så overtog Oberstltn. *v. Schuckmann* igen ordet, og henviste denne gang til, at Regimentet på y+280 skulle have krydset vejen la Coutoure – le Touret, tildelte 4./RFAR 18 som infanteri-følgebatteri, og stillede så det bekendte militære spørgsmål: "Har nogen af de Herre spørgsmål?" – Efter den kendte knappe, men klare soldatervise og grundige fremlæggelse, var dette som sædvanlig ikke tilfældet. "Jeg takker dem, mine Herre! *Jeg forventer, at Regimentet før sin pligt*!"

Nogenlunde sådan var indholdet af afslutningen ordreudgivelsen af Regimentskommandøren, Oberstltn. *v. Schuckmann*. Kompagniførerne gik herefter opstemte tilbage til deres kompagnier, hvor de forklarede angrebsplan og angrebsmål, hvad skabte almindelig glæde. Da opmarchen så begyndte ved midnat **(8./9. 4.)** nåede begejstringen et højdepunkt. Igen beretter Gefr. *Köhler* om vanskelighederne under marchen frem til udgangsområdet:

> " . . . alle talte kun om, hvornår det ville begynde?! Men alligevel kom det forløsende ord hurtigere end mange af os egentligt havde forventet. Som lyn fra en klar himmel kom så den 8. april kl. 20 pludseligt befalingen: "Om en halv time alle færdig til at få i stilling!" Fortryllelsen var brudt - - - om få timer gik det altså frem mod fjenden. – Der blev os ikke megen tid til tanker, for nu hed det hurtigt at få pakket de få ejendele sammen og modtage forplejning, for en halv time går hurtigt. Og på trods af virvaret i vores overfyldte kvarterer klappede det hele, og præcist kl. 2030 kunne vores Feldwebel Gütte melde kompagniet af til kompagniføreren.
>
> En kort, fyndig tale fra vores kompagnifører gjorde os endnu engang opmærksom på betydningen af vores opgave. Ltn. *Hahne* var ikke en mand af mange ord, men også med få ord kan man vinde hjerterne på sit kompagni, og jeg tror, at efter Ltn. Hahne havde talt, var der kun en tanke i kompagniet: "Med en sådan fører forrest, gennem tykt og tynd!"
>
> Takket været de sidste dages konstante regnvejr, var mudderet ankel højt på gader og veje. Plask, plask, plask plaskede kompagniet frem. Vi vadede i mudder til op over anklerne. Den tætte tåge betød, at man

konstant skulle være opmærksom på, at forbindelsen indenfor kompagniet ikke gik tabt. Store var også de vanskeligheder, som vores køretøjer måtte overvinde i det bundløse terræn. Mere end en gang skete det, at et køretøj kørte fast i mudder til akslerne. Så måtte alle i gang med at tømme vognen for alt ammunition, og med samlede kræfter bringe dem flot igen. Hermed gik hele tiden megen tid, før marchen igen kunne genoptages. Det skete sågar, at selv heste sad fast, og kun ved at opbyde alle kræfter lykkedes det at redde hestene, de sad i mudder til halsen, fra den sikre død med seletøj og reb.

Og forbi os kom hele tiden endeløse rækker af infanteri, hele tiden nye kolonner af biler og køretøjer, der bragte ammunition o.lign. frem, og igen og igen lød det Schleswig-Holstenske Regiments lokkeråb: "Hummel-Hummel!"

At hele denne march til de forreste beredskabsområder med dette sammensurium af soldater, heste, vogne, biler og artilleripjecer kunne få gnidningsløs for sig, var jo egentlig en selvfølgelighed med den tyske organisations grundighed. Alligevel må man dog virkelig forbavses over, hvor gnidningsløs det fungerede. Derimod kunne man ikke forvente, at et sådant masseopbud af mennesker og rullende materiel kunne foregå helt lydløst, som man ellers var vandt til under stillingsindtagelse. Kommandoer, råb og eder blev i alle variationer brølt ind i æteren, hvortil kom raslen af vogne og pjecer, rumlen af biler. Endda lommelygter blinkede her og der i terrænet, og hjalp med at bringe et eller andet uheld på benene igen. Den tætte tåge har imidlertid formentlig gemt det hele for fjendens vagtsomme øjne og øre.

Vi havde fået at vide, at turen til stillingen burde tage omkring 2 timer. Takket være rækken af uovervindelige vanskeligheder i terrænet, var vi imidlertid allerede 6 timer på benene, og var endnu ikke nået frem. Men ret meget længere ville marchen ikke tage. Pludselig lød stille kommandoen: "Holdt! . . . Geværer fri!" … Endelig! Nu havde vi det værste bag os. – På trods af mørket omkring os, blev maskingeværer og ammunition møjsommeligt læsset af, og de enkelte M.G. besætninger samlede sig omkring deres våben. Der blev ikke længere sagt et ord; alligevel gik alt efter en snor. Endnu engang mønstrede delingsførerne deres delinger og så gik det løs . . . ind i løbegravene.

I modsætning til larmen på tilgangsvejene, var der her musestille, og alle gjorde sig den største umage for ikke at forstyrre stilheden med støj fra kogekar, bajonetter eller spader. De få "bønner", som maskingeværer i området jagede om ørene på os, bekymrede os kun lidt. Fremad lød parolen.

Det skal allerede her bemærkes, at alle skyttegrave i disse stillinger var opbyggede. Det vil sige ikke gravet ned, men i stedet bygget op med sandsække oven på jorden. På grund af den vedholdende regn de sidste dage, var gravene nu temmelig opblødte, og det kom derfor også hyppigt til, at en eller anden satte sig på halen. Det gjorde ingen større forskel, da vi alligevel allerede var omvandrede lerklumper; bare videre, frem mod fjenden! . . .

Det var allerede kl. 0415. Kl. 0430 skulle vores artilleris trommeild begynde. Alle gav sit yderste for allerede før dette tidspunkt at være fremme i forreste grav. Kl. 0425 nåede vi vores stormstilling og præcist 5 minutter senere begyndte som på et slag hundrede af pjecer fra de mindste til de største 42-cm kalibre den tyske trommeild. Hele jorden rystede under denne frygtelige kanonade; hertil fra luften suset og braget af de tunge granater . . . man kunne virkelig tro at verden gik under. Skulle man sige noget til sin sidemand, måtte man brøle det ind i hans øre, ellers forstod han intet".

Som 2. M.G.K., hvorom Kam. *Köhler* beretter, havde heller ikke de øvrige kompagnier nået de befalede beredskabsrum til det befalede tidspunkt (kl. 0230). Trafikofficererne, der var opstillet ved hvert vejkryds, havde hænderne fulde. Selvom de enkelte troppeenheders forskydning var beregnet og fastlagt i mindste detalje, kunne der i dette virvar af marcherende enheder og kolonner under den natlige march ad opblødte veje, ikke undgås at der opstod propper, som naturlig ligeså uundgåeligt medførte forsinkelser. Af samme grund nåede bataljoner i stedet for kl. 0230 først deres beredskabsområder omkring kl. 0530. Kun kort tid forinden var Regts.-Kommandør Oberstltn. *v. Schuckmann* med sin stab nået sin kommandostation øst for Wasserburg.

I mellemtiden havde artilleriet kl. 0445 begyndt deres grusomme ødelæggelsesvirke.

Gefr. *Köhler* beskriver dette:

"Vi stod nu i vores forreste grav og glædede os over vores artilleri, men forventede derimod også hver øjeblik fjendens svar. Og den kom i form af granater og miner. Vi havde ikke anden beskyttelse i graven end de to gravvægge; der var ingen dækningsanlæg. Meget artilleri syntes fjenden ikke at have i området, men de batterier, der havde lagt vores grav under ild, skød godt. Jord og mudder fløj mod himlen og snurrende fløj granatsplinter om ørene på os, for herefter at sætte sig fast i gravvæggen. Foran og bag os på kanten af graven rev granater fra de godt skydende fjendtlige kanonerer, huller, og mange fuldtræffere røg ned i vores grav og udslettede flere blomstrende mennesker. To geværbesætninger fra vores kompagni (hver på 8 mand) var allerede skudt sammen i graven, og endnu skulle vi i timer udholde denne ild før stormen ville blive befalet.

> Uden afbrydelse overøsede vores artilleri de fjendtlige stillinger med et gevaldig haglvejr af jern. Stadig mere rasende beskød fjenden vores stilling, og gjorde opholdet i graven ret ubehagelig, så meget at enkelte grupper forlod graven for at ligge sig foran pigtrådshindringen. Der var man i rimelig sikkerhed. Sammen med min delingsfører (Vizefeldwebel *Winkler*) og et par kammerater, der stod i nærheden, fejrede jeg imidlertid i dette tumult min fødselsdag."

Især 4. Kompanie kom til at lide under den fjendtlige beskydning af beredskabsområderne. Den havde her de første tab, og mistede også den tapre Ltn. *Claussen*, som kun i fire uger fik lov at bære sine gradstegn. Fra kl. 0800 skar stormkompagnierne passager gennem vores hindringer. I mellemtiden rykkede urviserne hele tiden frem. Kun få kunne sidde rolig i deres huller. Fra kl. 0830 forlod kompagnierne graven, sprang eller krøb frem mod ildvalsen, der nu – Kl. 0840 – endnu engang som en rivende bjergbæk med samlet kraft faldt over den forreste fjendtlige linje. Jorden synes at forsvinde. Foran kan man ikke længere hverken se eller genkende noget. Hvor man end så, sprang jorden mod himmelen med jern- og træstumper, med pigtråd og spanske ryttere. Så – en fløjte skingre!!! Kl. 0945! Så bølger linjen af angribere frem – til højre og venstre, hvorhen øjnene kikker, stormer tyske soldater. Herregud! Hvor er den maler, der kan genskabe dette øjebliks storslåede, vidunderlige billede - hvor er den pen, der kan beskrive indtrykket af disse minutter!

Alle iler, haster, trænger sig frem – alle 440 mand fra I. Btl., 436 fra II. og 402 mand fra III. Btl., som denne morgen var Regimentets kampstyrke. De første to grave bliver planmæssigt løbet over ende. Kun enkelte steder yder *portugiserne*, som regimentet støder på, modstand. Rystende og med udbrud af rædsel over de grusomme oplevelser de sidste 4 timer, kommer de, i det omfang de overhovedet stadig er i live, frem fra deres huller, glade over at de er kommet levende fra dette helvede.

I mellemtiden stormer begge de to forreste bataljoner videre i den befalede orden. Allerede før ildvalsens første stop havde III. Btl. (der var indsat med 9. og 10. Kompanie fremme, så en M.G.-deling og en M.W.-deling, så 11. Kompanie og bag denne 12. Kompanie og på højde med denne de to øvrige delinger fra 3. M.G.K.) i ubændig storm fremad indskudt 10. Kompanie i II. Btl. og nedkæmpet et par modstandsreder i anden grav,

Alle er helt fremme, og den næste fremlæggelse af ildvalsen, der nu ligger foran østkanten på Richebourg l'Avout, kl. 0945 kunne dårlig afventes. Endeligt er det så vidt. Vider! Omkring kl. 10.30 når II. Btl. sydkanten af Richebourg l'Avout, som den havde renset en halv times tid senere efter hårdnakkede kampe. Herunder var artilleriets ildvalse gået videre, men alligevel lykkes det II. Btl. i de næste minutter at indhente den. Men alligevel forstærkes fjendens modstand. Det var omkring kl. 1130. Tropperne lå tæt på en gård, foran hvilken Loisne-åen løb. Fra gården blev der rettet kraftig infanteriild mod angriberne. Der var tilsyneladende ingen mulighed for at gå udenom den stærk befæstede gård (*Cse du Raux*). [GPS: 50 33.475 N 2 43.049 E] Delvist med brug af de stormspang, der var medbragt, satte 4. og 10. Kompanie over Loisne i et fælles angreb. Hvad gør det, at én springer for kort og dermed ned i åen. Hvad gør det, at én i kampens hede glider af stormspanget, én for altid bliver liggende, eller bryder sammen med et smerteskrig – videre!! I det fælles angreb bryder 4. og 10. Kompanie modstanden og tager Cse du Raux. Anstrengelsen og de blodige tab bliver rigeligt belønnet: *Den portugisiske brigadegeneral* bliver sammen med 6 af sine officerer og 25 mand taget til fange, og det **portugisiske Infanteri Regiment 10's fane** erobret sammen med alle brigadestabens akter.

Dette var noget helt andet end den evige posttjeneste i skyttegraven, og da der nu fra den portugisiske brigade kommandostation dukkede *repræsentanter for det svage køn* op, trippende gennem mudder og pløre på vej i fangenskab under de forbavsende grin fra soldaterne, var der – tro mig – nogle i det fremstormende R. 84 der et øjeblik glemte, at der var krig. Og så først nu opdages de luksus varer, en sådan fjendtlig brigadestab disponerer over! Man havde allerede tidligere i nogle få dækninger fundet så meget spiseligt, at det hos os blev beskrevet som "stort". Men her?! Man var dog stadig her i Frankrig og ikke hos Kempinski i Berlin!

Virkelig! *Indrømmet*: hvad der her, og også senere på dagen, skete ved de enkelte troppeenheder var alt andet end militært. Men hvem kan her kaste den første sten efter vores sejrrigt stormende soldater, når de lod krig være krig, og kastede sig over de mange fundne madvarer – og de var, ved Gud, ikke dårlige! Man må ikke glemme, da vi netop havde lagt den fjerde krigsvinter bag os, hvor tropperne, som også dem derhjemme, sultede. Og nu kom man på en gang i Slaraffenland, hvor man kun behøvede at gribe til! Og det må også indrømmes, at nogle af pauserne blev så lange, at man mistede forbindelsen med ildvalsen. Den største del af vores folk vidste imidlertid også, at de under tilfredsstillelsen af deres egne legemlige behov, ikke måtte skuffe den højre troppeførings forventning om, at den tyske soldat gjorde sin pligt. De proppede hurtigt deres (der jo indtil nu havde været næsten tomme) tornystre med, hvad der kunne spises, og stormede efter ildvalsen. (Jeg har med egne øjne set, at en mand havde bundet en skinke fast på tornysteret og med denne "last" løb efter kammeraterne ved ildvalsen!)

Denne havde i mellemtiden fra kl. 11.27 til 12.05 nået den generelle linje: østkant La Coutoure dige – østkant le Touret – Losine (landsby) – Stikkanal til Rouvry [Bouvry]fra la Bassée-Kanal som det tredje længere stop, og

og satte sig nu igen fremad. Trods kraftig ild fra fjenden, kan enhederne følge det første spring. Den fjendtlige M.G.-ild går nu hen over hovedet. Nu skulle ildvalsen igen springe frem, de 8 minutter er gået. Himmel! Hvad sker der? Vores artilleri bliver jo liggende over den fjendtlige stilling! Nej, dog ikke. Nedslagene ligger nu længere fremme. Og alligevel ikke. Foran os ligger den stadig! Hvad skal det nu betyde?!

Og nu opstod det, som Oberstltn. *v. Schuckmann* under konferencen i går så indtrængende havde advaret imod: et af vore egne batterier skød ufortrødent videre mod le Touret, og gjorde i forening med de her stædigt forsvarende englænder en indtrængen i le Touret sammen med ildvalsen umulig. Ildvalsen i regimentets afsnit fortsatte imidlertid videre, og lå omkring kl. 1330 halvvejs mellem le Touret og den fjendtlige pionerpark ved *les Facons*, mens enhederne stadigvæk var omkring 1000 meter længere mod øst.

Mens R.84 lå bundet foran le Touret, var også højre naboregiment R. 86 stødt ind i bitter modstand ved la Couture, som den ikke var i stand til at bryde med egne kræfter. Derfor måtte efterhånden alle tre bataljoner fra R. 31, der som Divisionsreserve var fulgt efter i anden linje, indsættes. Overfor dette pres måtte fjenden til sidst vige ud, hvorved det lykkede II/R.84 at erobre husene langs vejen fra le Touret mod La Coutoure. I mellemtiden trængte R. 86 videre fremad, om end kun ganske langsomt. Da de to regimenter ikke længere var på højde med hinanden, måtte begge bøje deres fronter. Også forbindelsen mellem de to blev afbrudt mere end én gang.

Kl. 1330 var der i mellemtiden fra 35. Res.Inf.Brigade tilgået R. 84 følgende befaling:

> "Efter signal fra nabobrigade til venstre møder naboregiment 201 kraftig modstand fra M.G. i anden fjendtlige stilling. Regimentsstab 201 befinder sig i 3. fjendtlige grav. *Assistance påkrævet!"*

På ordre fra Regiment forsøgte derfor omkring kl. 1530 de omkring le Touret liggende kompagnier (1.-8., 9. og 12. Kompanie) forny at tage det fjendtlige støttepunkt, men forgæves! Da nu også venstre nabo (43. R.D.) var stoppet, var yderligere angreb uden planmæssig artilleriforberedelse ikke længere mulig.

18. Reserve-Divisions placering i de sene eftermiddagstimer var omtrent som følger: R. 86 og R. 31 stod foran Lawe-kanalen på linjen la Couture – le Casan, R. 84 foran le Touret.

Nabodivisionen til højre (1. bay. Res.Div.) var ligeledes fremme ved Lawe-kanalen, mens til venstre 43. Res.Div. blot med sin højre fløj var nået frem i nærheden af Cse du Raux, men i øvrigt lå langt tilbage. Forbindelsen mellem enhederne var etableret.

Regimentet befalede på dette tidspunkt en fastholdelse af den opnåede linje. Mens II. Btl. i rækkefølge fra højre mod venstre lå omkring le Touret med 5. Kompanie og 6. Kompanie med front mod vest, med 7. og 8. Kompanie med front mod sydvest, gravede I. Btl. sig i tilslutning ned med 3. Kompanie nordlig, 2. og 4. Kompanie sydlig for vejen Richebourg l'Avout – le Touret. 1. Kompanie lå i anden linje sydlig for samme vej, sammen med 10. Kompanie, der til dækning af venstre flanke var underlagt I. Btl. De øvrige kompagnier under III. Btl. gik i alarmkvarter i Cse du Roux.

Krigsbyttet denne dag var:

Ved I. Btl. : 4 pjecer, 15 minekastere, 40 maskingeværer, en lastbil og af fanger: en portugisisk brigadestab (7 officerer, 25 mand), omkring 400 portugisiske og omkring 100 engelske soldater.

Ved II. Btl.: 4 middeltunge, 2 tunge og 2 lette pjecer, 2 tunge minekastere, 12 maskingeværer, et pionerdepot, 1 sanitetsvogn, 2 lastede ammunitionsvogne og omkring 450 fanger (herunder en bataljonsstab.)

Ved III. Btl.; en portugisisk regimentsfane, 15 engelske og 6 portugisiske fanger.

Så stor som glæden var ved Regimentet over dagens resultater, så stor var også sorgen over den kendsgerning, at 75 kammerater (herunder Ltn. *Claussen, Schulz, Schipper*) ikke længere kunne glæde sig over succesen.

Gefr. Köhler, der oplevede denne dag med sit 2. M.G.K., skildrer dagens forløb på denne måde:

> "Med uret i hånd ventede vi fra kl. 0830 på signalet til opbrud fra graven. Den fjendtlige artilleri var slidt ned, og kun en enkelt pjece skød af og til. Nu kun få minutter til det store øjeblik . . . så – det skingre fløjt fra en signalfløjte . . . beslutsomt trænger de første stormbølger ud af graven, forrest officerer og underofficerer, så mandskabet i tætte skyttekæder. Et pragtfuldt billede: til højre og venstre for os, så langt øjet i støvet kunne se, tyske tropper, der bryder frem fra deres stormstilling. Til venstre Regiment 212 og til højre RIR 86.
>
> Jeg var som ordonnans tildelt Vizefeldwebel *Winkler*, og gik ved dennes side foran vores deling frem mod den fjendtlige stilling. Til alt held syntes vores artilleri at have ryddet godt op, for kun ganske svag infanteriild slog os i møde. Derimod var der andre problemer, der skulle overvindes. Hele stillingen var et sumpområde, hvis passage gav store vanskeligheder. Selvom der til disposition var alle mulige hjælpemidler som brædder, løberiste, små broer af tønder og broer o.s.v., var vores fremmarch i starten kun meget langsom. Mange kammerater måtte under passage af vandgravene med disse primitive hjælpemidler tage et ufrivilligt bad.

Vores dygtige pionerer bragt det umulige færdig i dette opblødte terræn, og fik på korteste tid bygget stabile broer eller faste faskine-dæmninger, så det var muligt for vores artilleri at følge lige efter de angribende skyttekæder.

Langsomt, men sikkert, nærmede vi os den første fjendtlige linje, hvorfra dele af besætningen (portugisere) med hænderne oppe og under råbene "Portugu, Portugu" kom os i møde. Man kunne tydeligt se på disse tapre forsvarere af fransk jord, hvor lykkelige de var, at krigen for dem var slut. I selve grave var der alle tegn på en halseløs flugt. Kun spredt lå der døde portugisere i graven og dækningerne.

Uden problemer blev på den måde den forreste fjendtlige grav overvundet, og det gik videre mod den næste. Men vores artilleri var endnu ikke så vidt. Det ligger fortsat over denne anden stilling. Enkelte skud går for kort, og vi har vores første tab på grund af eget artilleri. Alligevel var også den anden fjendtlige stilling efter kort tid på vore hænder. Det gik videre for hele tiden at blive i haserne på den flygtende fjende. Det lette feltartilleri, hvis pjecer i stedet for heste bliver trukket af kraftige kanonerer, var vores trofaste ledsager. Delvist stod pjecerne hos os i den forreste skyttelinje, hvorfra de sender deres død og fordærv ind i fjendens linje. Pludselig flankeild fra venstre . . . et maskingevær . . . vislende flyver deres bønner omkring ørene. I et nu ligger alle på maven, og presset tæt på jorden, lader vi i den første fjendtlige hilsen dø ud. Endeligt beroliger sig mordermaskinen, og roligt trækker vi videre på vores vej. Skræk og rædsel . . . det kunne let være gået galt . . . 5 kugler er gået gennem min frakke i knæhøjde, uden at give mig den mindste skramme. Hvordan dette kunststykke kunne lade sig gøre, har jeg aldrig fundet ud af. Da jeg rejste mig, ramte endnu et skud bærehåndtaget på min patronkasse lige under mine fingre. Endnu engang havde jeg heldet….

Det i de mange års stillingskamp undertrykte ønske om deltagelse i en sejrrig fremmarch, og bevidstheden om, at et heldigt forløb af denne offensiv ville bringe håbet om en snarlig ærefuld fred betydeligt nærmere, var vel de primære årsager til, at tropperne så kampglad gik fremad. Hertil kom det – som i 1914 – tydeligt frem, at hvad tropperne under årtiers hård uddannelses sved og tårer havde fået at vide – "angreb er det bedste forsvar!" – ikke var nogen illusion. Det var jo hans ubøjelige angrebs mod under åben kamp, der i hele verden havde bragt den tyske soldat agtelse og respekt. "I åben kamp er den tyske den bedste soldat i verden", var fjendens dom over os. -

Også stemningen blandt de kæmpende tropper var virkelig god. Et stort bidrag hertil kan også have været de mængder af frisk kød, pølser og flæsk, skinke, vin, konserves osv, osv, som i store mængder kunne finde i de engelske stillinger. Synet af disse herligheder, som vi kun kendte af navn, fik bogstaveligt mundvandet til at løbe. Her var for os et virkeligt slaraffenland, men vi var jo kamptropper, og havde derfor ikke alt for megen tid til at more os med disse kostbarheder. Hurtigt et par bidder til at stille den værste hunger, så fylde kogekar og jakkelommer til randen, fylde feltflasken med fineste rødvin og så lystigt videre . . . i den ene hånd geværet, i den anden en eller anden lækkerbisken fra slaraffenland.

På trods af det hele, havde vores modstander dog ikke grund til at være bange for manglende aktiviteter fra vores side. Selvom vi var beskæftiget med sagerne fra slaraffenland, kunne vi samtidig give talrige Herrer Fjender – ja, selv tvivlsomme kvindepersoner, som bag fronten havde hjulpet til at forskønne livet i soldaternes dækningsrum – marchretning mod "Alemania".

Engelske artilleristillinger . . . vores første erobrede pjece blev hilst med jubel fra vor side, og – efter at byttet var blevet forsynet med kompagni- og regimentsnummer – vendt for at betjene deres egne landsmænd. Men hæder den, som hædre skal: *de fjendtlige artillerister havde gjort fremragende modstand*. Bjerge af tomme hylstre bevidnede, at disse tapre modstandere fortvivlet havde sat sig til modværge mod overmagten, og alt syntes at vise, at de først i sidste sekund havde forladt deres pjecer for ikke selv at blive taget til fange.

Vi var nået frem hertil uden væsentlige tab, men efter den energiske modstand at dømme, som nu kom os i møde, syntes fjendtlige reserver allerede at være sat ind mod os. Vi fik ret. Foran lå ikke længere portugisere, men engelske kærnetropper. Imidlertid havde vi ikke nået vores første mål, landsbyen le Touret. Derfor hed det stadig "fremad", og "vis dem, hvad I er lavet af!"

Middag . . . sole lader i overflod sine stråler skinne ned over de feltgrå skikkelser, som de netop er ved at passerer en gård, der ligger i vejen for den fremadgående skyttekæde. Endnu forholder englænderne sig rimelig rolig. For dem synes det mest egnede øjeblik til åbning af ilden mod de angribende skare endnu ikke at være kommet. Alligevel har skyttekæden næppe passeret gården, så knitre det imod os . . . maskingevær- og infanteriild. Fløjtende og surrende hyler det omkring vore kroppe. I hurtig løb går det nedad en lille bakke, og i korte spring ind i en grav for at komme i fuld dækning. – Efter et et kort pusterum vover jeg det ene øje for at kikke på det terræn, der ligger foran og endnu skal erobres. Foran os er der en bred åben mark. På den anden side marken ca. 400 – 450 meter væk, lå i det klare solskin den første dags mål for angrebet, landsbyen le Touret. Over vores hoveder fløjter stadig MG og infanterikugler. En fortsat samlet fremmarch er udelukket; altså gruppevis frem fra graven og i korte spring fremad . . . flere meter foran løber vores tapre kompagnifører, Ltn *Hahne*, hvis dristighed river hele kompagniet med fremad. Et pragtfuldt billede, som de i

det klare solskin feltgrå skyttekæder med dødsforagt løber den fjendtlige ild i møde. Men for hvert spring bliver de stormendes grupper mindre; mange brave 84er traf de fjendtlige kugler og mange, mange af dem stod aldrig op igen, og som vi arbejdede os ind på fjenden, og mens til højre og venstre for mig kompagni-kammerater falder om, huskede jeg pludseligt den gamle, indholdsrige salme: "*Ich hatt' einen Kameraden* …", og endnu i dag må jeg altid, når jeg synger denne salme, tænke på le Touret. Aldrig er indholdet af en salme været mig så bevist, som netop denne. –

Helt særligt skal dog her nævnes det uforfærdede arbejde, folkene i vores Regimentsmusik gjorde som sanitetspersonel under den voldsomste beskydning, trofast mod deres pligt. Særlig vil jeg her også fremhæve den tapre sanitets-feldwebel (desværre kender jeg ikke hans navn), som med opsmøgede ærmer og bloddækkede arme, uden at ænse den fjendtlige ild, krøb fra såret til såret helt frem i forreste linje, besjælet af tanken om at gøre sin pligt.

Klar til spring! Afgang, afgang!". Hele tiden gik det fremad. Uden pause sendte Tommy sine bønner fra kanten af landsbyen ind i vore rækker. Fuld af stolthed hvilede øjnene på folkene fra 2. M.G.K. på deres fører, der befandt sig langt foran sit kompagni. Allerede fra starten af stormen på le Touret havde et alvorligt sår i skulderen revet hans brave oppasser fra hans side.

Enkeltvis arbejdede folkene sig frem mod stormlinjen. Nu kun ca. 100 meter tilbage . . . endnu engang viser englænderne tænder . . . så springer Ltn. *Hahne* op og med ham alle, der kan løbe, og ind i landsbyen, vores Ltn. Hahne igen langt foran. Det første, der faldt i vores hænder var . . . en fjendtlig pjece, der af en kraftig betondækning udmærket var skjult for vore øjne. Til stor beklagelse for de Herre Englændere, havde denne pjece imidlertid ikke, formentlig på grund af mangel på ammunition, kunnet standse vores angreb. Tommyerne selv havde under vores storm, hurtigt trukket sig tilbage til de bageste huse i landsbyen. Selvom det også lykkedes vores tapre infanteri at nedkæmpe mange en modstandsrede, så lod det sig dog ikke undgå, at Tommy fra dens slørede dækninger i kældre, lofter o.s.v. stadig kostede os mangen en kammerat. Om eftermiddagen kl. 16 havde vi halvdelen af landsbyen på vore hænder.

Terrænet bag os, som vi for få timer siden havde passeret under angrebet, var imidlertid et frygteligt syn. Overalt lå de, vores tapre kammerater, som havde ofret deres hjerteblod for Fædrelandet. For blot få timer siden havde den og den stormet frem side om side med os, med lysende øjne og ubøjelig sejrsvilje, håbende på snarlig fred og glad, sejrrig tilbagemarch i den elskede tyske hjemstavn. . nu lå de der blandt så mange kammerater, indhyllet i deres feltgrå æresklæde, og sov en lang, dyb søvn, som ingen af dem nogen sinde skulle vågne fra. "Jeg havde en kammerat, en bedre finder du ikke….."

Værre for os endnu levende var imidlertid skrigene og råbene fra de utallige kammerater, der lå hårdt såret omkring i terrænet. Plaget af vanvittige smerter lå de hjælpeløs omkring, og ingen af os kunne hjælpe. Vi måtte blive i haserne på fjenden. Men også sanitetspersonellet, som for længst var løbet tør for alle forbindsstoffer, kunne kun langsomt bringe de arme tilbage.

Vi havde på vores side af landsbyen gravet os ned, så godt det kunne lade sig gøre, og måtte hele natten hører på vore kammeraters klagen. Først efter vores indtrængende bønner, gav vores kompagnifører midt på natten sin tilladelse til, at 5 af vores hårdest sårede kompagni-kammerater, der allerede om eftermiddagen var blevet såret alvorligt i maven i kanten af eller i selve landsbyen, måtte bæres tilbage til nærmeste forbindeplads. På den måde undgik 4 mand kun med nød og næppe døden. Den 5., vores kompagniskomager, som ellers normalt aldrig gik med i stilling, døde. Som han ved middagstid i kanten af landsbyen blev ramt i maven, havde han tigget den ved siden af ham liggende kompagni-kammerat om vand og brød. Selvom det var strengt forbudt, overhovedet at give folk med maveskud noget spise eller drikke, krøb den vedkommende skytte under fare for eget liv ind i landsbyen for at hente det ønskede. Han ville på denne måde opfylde en døende kammerats sidste ønske. Desværre blev det ikke den tapre muligt, på grund af den voldsomme fjendtlige beskydning, at nå tilbage til sårede, og da vi omkring midnat ville bære vores stakkels skomager tilbage, var han allerede død – Sådan er krig!

I sin befaling fra 9. 4. sidst på eftermiddagen, fastlagde 18. Res.Div. sin plan for det fortsatte angreb den dags formiddag. Under det fortsatte angreb skulle infanteriet formeres så R. 31 til højre og R. 86 til venstre skulle få frem som første linje, mens R. 84 fortsat skulle formeres til venstre. Den skulle desuden udskille en bataljon som Divisions reserve. Divisionens angrebszone forblev den samme. Venstre nabodivision (43 Res.Div.), hvis venstre fløj var trukket tilbage, skulle med dens midte gå frem mod Gorre (på vejen Festubert-Béthune). Som støtte skulle 35. R.I.Brigade med de dele, der lå langs Lawe-kanalen, allerede om natten **fra 9. til 10. 4.** sætte over kanalen og etablerer et brohoved.

Denne befaling nåede først Regimentet midt på natten. Mens det ved R.84 ikke medførte nævneværdige forandringer i organisationen, måtte Regimenterne R. 31 og R. 86 i nattens mørke og under heftig forstyrrelsesild fra fjendens infanteri og artilleri forsøge at enhederne på plads. Dermed gik megen tid til spilde. Forsøg på i løbet af natten at sætte over kanalen kunne ikke gennemføres. Det var allerede ved at blive lyst. Befaling til

angreb blev heller ikke givet, da meldinger om gennemførte forskydninger endnu ikke var ankommet til de højre kommandomyndigheder. Ved vores højre nabo var dispositionsbataljonen ikke nået frem i rette tid, og kommandoen til angreb blev ikke givet.

Heller ikke de til støtte for regimentsafsnittet indsatte bataljoner fra R.205 og R. 208 (44. Res.Div.), som skulle passerer igennem i løbet af natten, og herefter følge vores regiment som anden linje, nåede ikke frem.

Derfor blev om formiddagen den **10. 4.** vores regiment i første omgang i de allerede opnåede stillinger. Hen mod middag nåede stærkere enheder fra R.208 frem, som gik i stilling omkring 50-100 meter foran II. Btl. I mellemtiden havde 18. Reserve-Division udsendt befaling om angreb, på baggrund af hvilken I. og II. Btl. kl. 1600 angreb, og på trods af hård modstand arbejdede sig frem til vestkanten af le Touret. På dette tidspunkt lykkedes det R. 86 at tiltvinge sig overgang af kanalen ved le Vert Lannot, og her danne et brohoved på den anden side, om end i første omgang kun med svage enheder.

Da det begyndende mørke vanskeliggjorde yderligere angreb, indrettede I. og II. Btl. under frigørelse af hver sit reservekompagni (4. og 7. Kompanie) sig i vestkanten af le Touret, omkring 200 meter vest for vejen mellem le Touret og La Coutoure (rækkefølge 5., 6., 8., 1., 2., 3. Kompanie), mens III. Btl. gravede sig ned omkring 700 meter øst for og bag II. Btl.

Eftermiddagens kampe havde kostet livet for 24 tapre kammerater.

I løbet af natten **10. til 11. 4.** havde R. 86 havde under den sædvanlige beskydning, trukket alle sine kompagnier over kanalen med undtagelse af et infanteri- og et M.G. Kompagni til sikring af østsiden. Hermed hang regimentets venstre fløj i luften.

Det drejede sig nu om, uden forsinkelse, at udnytte R. 86 succes. Af denne grund befalede Brigaden omkring kl. 0300 (**11. 3. 1918**) R.84 til straks under udnyttelse af mørket at frigøre sig så ubemærket som muligt fra fjenden, og gøre klar til angreb mod kanalovergangen le Casan – Locon, hvor der allerede lå enkelte grupper fra R. 86. Selvom denne befaling først nåede Regimentet omkring kl. 0515, lykkedes det på trods af det begyndende dagslys at gøre klar uden at blive bemærket af fjenden. II. Btl. rykkede ud først ud, fulgt af I. og til sidste III. Btl. Med det begyndende dagslys opdagede fjenden denne forskydning, som han forsøgte at forhindre med infanteri- og artilleriild, som kostede betydelige tab. Således blev kommandøren for I. Btl., Hptm. *Peters* såret af et M.G. skud i brystet. Kommandoen blev i første omgang overtaget af Ltn. *Fassbender*, hvis 4. Kompanie herefter blev ført af Ltn. *Matz*. Også kommandøren for II. Btl, Hptm. *Banning* blev såret. For ham overtog Ltn. *Thomsen* kommandoen over II. Btl., som i mellemtiden havde nået kanalovergangen (vej le Vert Lannot – les Lobes) hvor med 5. og 7. Kompanie trængte over under betydelige tab, og gravede sig ned med tilslutning til III/R.86. De to øvrige kompagnier (6. og 8. Kompanie) blev på denne side kanalen, og gravede sig ned ved kanalknækket ved le Vert Lannot.

I. Btl., der havde placeret sig til højre bag II. Btl., var kort efter kl. 10 gået over kanalen, og gravede sig ned mellem gården les Lobes og kanalen med 2., 3., 1. og 4. Kompanie, hvorved de to sidste kompagnier kom til at ligge bag 5. og 7. Kompanie.

III. Btl. var i første omgang gået frem langs vejen le Touret – la Coutoure, var så gået højre om la Coutoure, havde forvildet sig en smule i tågen, og havde så lagt sig klar i området syd for skærepunktet mellem vejen La Couture – Vieille-Chapelle og Lawe-Kanalen, hvor den konstant kom til at ligge under M.G. ild fra venstre flanke. Om aftenen indtog bataljonen i stedet for front mod vest, front mod mod le Vert Lannot.

I disse stillinger blev bataljonerne om natten **11. til 12. 4.**

Til den **12. 4.** havde Divisionen befalet fortsættelse af angrebet frem til linjen Bernenchou [Mont-Bernenchon?) – la Bassée-Kanal. R.31 til højre og R.86 til venstre som vores Regiment skulle følge skråt til venstre, hvor i sær skulle sikre den åbne venstre flanke på 18. Res.Div. I/R.202 og II/R.205, der allerede var fremme på begge sider af kanalen i linjen le Vert-Lannot – le Casan, skulle ligeledes under det fortsatte angreb trænge over kanalen og følge skråt til venstre bag R. 84.

Oberstltn. *v. Schuckmann*, der hele tiden befandt sig fremme ved tropperne, og havde opslået sin kommandostation mellem 4. og 7. Kompanie i kanalskråningen ved broen på vejen le Vert Lannot – les Lobes, befalede at Regimentet skulle følge bag venstre fløj af R. 86 i tre linjer, med III. Btl. i første linje, så II. og I. Btl.

Efter at 6. Kompanie med held havde nedkæmpet de MG-stillinger, der hele tiden havde lagt Lawe-overgangene under ild, begyndte alle tre bataljoner kl. 11 sammen med divisionens to øvrige regimenter, angrebet mod vest. Omkring kl. 14 blev vejen Zelobes – Locon overskredet trods stedvis meget kraftig modstand. Under intens fjendtlig gevær- og artilleriild nåede III. Btl. omkring kl. 18 husene i la Tombe Willot, efter at dens kommandør Hptm. *Holthoff* kort forinden var blevet hårdt såret (og dermed på 24 timer alle tre bataljonskommandører) Efter at angrebet her gik i stå ved mørkets frembrud, gravede III. og II. Btl. sig ned i forreste linje, mens I. Btn. bagved gravede sig ned med front mod Hingette (altså mod sydvest).

En væsentlig andel af regimentets resultater denne dag havde Vzfdw. Dohm, 6. Kompanie (død 1930 i Oberkirchen/Schaumburg).

Hvor fremragende *Dohm* her udmærkede sig, for at lette hans kammeraters fremrykning, fremgår af indstillingen til en dekoration:

> "Den 12. april 1918 fik Vizefeldwebel Dohm gennem sin kompagnifører ordre til at gennemfører en særlig opgave for bataljonen. Med to infanterigrupper og et let og et tungt maskingevær skulle han dække regimentets venstre flanke. Med overordentlig beslutsomhed bemægtigede hans sig de enkelte som M.G.reder udbyggede gårde, der væsentligt beherskede fremgang på højre linje, afviste alle fjendens modangreb, der endda måtte efterlade et større antal fanger og to Lewis geværer i hans hænder, og vendte først tilbage til sit kompagni efter at forbindelsen mellem det til venstre angribende Regiment 261 og RIR 84 var etableret. Den herved beviste taktiske forståelse i forbindelse med den urystelige udholdenhed gør i høj grad Dohm værdig til en særlig udmærkelse.
>
> Dohm, der også på anden måde i enhver situation har hævdet sig, har siden 3. 3. 1917 båret E.K. I

Som anerkendelse af sin heltemodige adfærd modtog *Dohm* den 6. 7. 1918 det *Goldene Militär-Verdienstkreuz*, der dermed for anden gang blev tildelt et medlem af RIR 84.

I sine krigserinderinger skriver Gefr. *Köhler* om de sidste tre dage (10.-12.4.):

> I løbet af formiddagen den 10. 4. besatte vi den modsatte kant af landsbyen, og ventede i granathuller og fordybninger i jorden ordren til fornyet fremgang. Et pragtfuld syn udgjorde en fremkørende pjece, der i fuld karriere jagede over stok og sten, over grave og granathuller med de tapre heste og deres tunge last. Og så præcist som pjecen er nået frem til en lille bevoksning, slår en fuldtræffer ned i forspandet og bringer på den måde en afslutning på den modige fremkørsel og de tapre artillerister.
>
> Omkring middag syntes englænderne imidlertid at ville gøre noget alvorligt, da en sværm af engelske fly, dårligt 50 meter oppe over vores hoveder, gjorde livet til et helvede med bomber og maskingeværer. Det var en ganske betænkelig situation, da vi i vores granathuller værgeløst var prisgivet flyverne. Et fly blev skudt ned.
>
> I disse dage måtte også meldehunde og brevduer gøre deres velsignede arbejde.
>
> Under flyangrebene blev den ved siden af mig i granathullet siddende Vizefeldwebel *Winkler* såret af et skud i overlåret med et eksplosiv projektil. Trods alle benægtelser kunne hermed - som det også allerede hyppigt skete – klart bevises, at Englænderne arbejdede med folkeretsstridige ammunition.
>
> Med udfaldet af delingsfører *Winkler*, til hvem jeg var tildelt som ordonnans, blev jeg hermed arbejdsløs, og sluttede mig derfor til betjeningsmandskabet ved Sergeant *Oltmann's* maskingevær.
>
> Sidst på eftermiddagen kom ordren til fortsat angreb. Desværre kom vi denne gang nogle få 100 meter frem. Endnu engang måtte Regimentet beklage tabet af mange kammerater, blandt andet fandt delingsfører for vores 1. Deling, Ltn.d.R. *Mattfeld* heltedøden. – Fra granathul til granathul sprang vi fremad, englænderne skød godt. Men efter få hundrede meter er det forbi med ydereligere fremgang. Fra alle sider kom vi under kraftig ild fra M.G. og var tvungen til at afvente i granathullerne.
>
> Kun langsomt kom den savnede skumring, som skulle befri os fra vores blindgyde. Da der imidlertid sent på aftenen endnu ikke var kommet ordre til rømning af stillingen eller til yderligere fremgang, besluttede vi i vores betjeningsmandskab at gøres os det behageligt for natten. Mellem vores og den engelske linje havde jeg i løbet af dagen opdaget en stor halmstak; hertil styrede jeg nu med en kammerat for at skaffe halm til vores granathul. Forsigtigt nærmede vi os halmstakken, og efter at vi havde fastslået, at englænderne ikke havde nogen forpost her, tog vi hver en stor favnfuld halm og søgte tilbage mod vores hul. Vores forbavselse var stor, da vi fandt hullet tomt og forladt. Opkastet jord tydede på, at et eller andet havde fundet sted her. Efter lang tids eftersøgning fandt vi enkelte af vore kammerater fra mandskabet, og nu fik vi at vide, at en granat var gået ned i vores hul, mens vi var fremme og hente halm. Sergeant *Oltmann* var faldt og flere af kammeraterne såret. -
>
> Ved daggry næste morgen gik det videre. Regimentet gik nu helt til højre frem mod la Lawe-Kanalen. Tabene i kompagnierne havde været store, men vores agtværdige Kompagnifører, Ltn. *Hahne*, forstod hele tiden at rive sit kompagni med frem. Betingelsesløs stolede 2. M.G.K. på deres modige fører. Da imidlertid under en opklaring med Btls.-staben en schrapnell slyngede sin ødelæggende ladning ind i staben, og derved også sårede den bedste i vores kompagni, vores Ltn. *Hahne*, havde kompagniet svært ved at skilles fra deres fører. Selvom vi ville forbinde ham på et beskyttet sted, tænkte han ikke på sig selv og egne smerter. Først kom kompagniet, og først efter at den ældste underofficer havde fået betroet den videre føring, og havde udgivet yderligere ordre, tænkte han på sig selv. Også transport bagud med folk fra kompagniet afviste han

med en bemærkning om, at han nok skulle komme tilbage, mens der imidlertid var brug for os længere fremme for at bringe den endelige sejr for vores tyske våben.

Stort var hullet, som blev slået i vores rækker med vores kompagniførers skade, men i hele Regimentet havde Kompagnierne haft større eller mindre tab, og mangen en trofast fører var faldet. Vi måtte ikke klage og ikke svigte, men i stedet i vores sårede førers ånd gå videre frem. Og det gik videre, på trods af hele tiden kraftigere fjendtlig modstand.

Foran os i et let tågeslør ligger Béthune. Trodsigt strækker det mægtige kirketårn sit hoved i højden, uvidende om, at dens stolte bygning nu er et godt orienteringspunkt for fjendtlige tropper under anmarch. Kun langsomt og under udnyttelse af alle tænkelige dækningsmuligheder, kommer vi fremad. Englændernes modstand bliver hele tiden mere energisk. De engelske maskingeværstillinger er fremragende placeret, og sendte hele tiden på ny deres ødelæggende ladninger ind i vore rækker, godt støttet af de frygtede skarpskytter, mens artilleriet med schrapnells oversår terrænet og søgte mål for deres anstrengelser.

Men hvad bekymrer de tyske feltgrå helte de fjendtlige kugler. Uforstyrret arbejder de sig frem mod fjenden, gjaldt det ikke Tysklands fremtid? – kampen for den snarlige, sejrrige fred?

Spærreild! . . . Mellem vores angribende skyttelinjer har det fjendtlige artilleri pludseligt lagt en spærreild. Jorden sprøjter højt af de nedgående granater . . . i stort omfang slynger shrapnels deres dødbringende indhold mod jorden; og der skal vi igennem?

Men den gode militære skoling af tyskerne gør det unødvendig med ekstra kommandoer for at gå videre fremad. Tværtimod arbejder alle sig på egen hånd frem gennem denne ildspærring med en selvfølgelighed, som hørte det til. Nok blev mange kammerater liggende, men nye springer til og lukkede de opståede huller.

Igennem . . . gudskelov! –

Men på den anden side ildmuren venter også død og ødelæggelse. Med en uhyggeligt hylen og summen suser kuglerne fra maskingeværer om ørene på os, rammer jorden foran os, bag os, ved side af os. Her havde de fjendtlige skytter imidlertid også et velkomment mål, for på de åbne marker var vi som på en præsenterbakke prisgivet deres kugler.

Det videre angreb syntes umulig, altså . . . Først ned på jorden . . . frem med spaderne og grave sig ned. Arme og ben arbejder som gale for hurtigst muligt at skabe en nødtørftig dækning for kroppen. Og i den kun nødtørftig opgravede jord, skjult for de overalt nedslående kugler, kunne den overanstrenge krop hvile et øjeblik. Så måtte vi imidlertid, trods de den kraftige fjendtlige ild, igen på benene, for spærreskydningens ildvalse kom hele tiden tættere frem mod os. Det gav os kun valget mellem at storme gennem kugleregnen eller blive liggende og lade spærreilden gå hen over sig, og dermed overlade det til den gode skæbne, om man skulle komme godt igennem dette kaos. Vi valgte i sidste ende den første mulighed, og efter flere korte spring fandt vi med nogle få folk til sidst dækning bag en kartoffelkule, der samtidig gav god skudfelt mod de engelske maskingeværer.

Men heller ikke her kunne vi blive liggende for evigt, og mens vores venstre fløj erobrede Locon, besatte vi på højre fløj landsbyen *les Lobes*, til højre ved siden af Locon. Hvor hurtigt englænderne og landsbyens beboere havde rømmet stedet, beviste den kendsgerning, at der foran de enkelte huse endnu hang friskslagtede svin. Englænderne havde tilsyneladende ikke mere haft tid til at medtage disse lækkerbiskener. Ja, ja, disse barbarer!

Og mens vi fra tagvinduer, mur gennembrydninger o.s.v. lod vores trofaste maskingeværer spille, sendte vores "krudtlopper" fra "de tunge" deres tunge bomber mod Béthune. Tilsyneladende var kirketårnet det, der mindst kunne tåle disse rystende forsøg, for det var et at de første, der tumlede om. –

Det regelmæssige tak,tak,tak … tak,tak,tak fra vores maskingeværer var rigtig musik i vore øre, og i vores iver mærkede vi slet ikke, at vores tropper fremme blev afløst og gik tilbage i en beredskabsstilling. Vi sendte med samme begejstring det ene patronbånd efter det andet gennem maskingeværets tilførsel, og jagede til sidst på eftermiddagen angst og skræk mod Tommy. Først da bemærkede vi, at man havde flyttet os. Da vi overhovedet ikke tænkte på, at vi måtte søge vores egen enhed i beredskabsstillingen, løb vi fra den ene ende af regimentsafsnittet til den anden for at finde spor efter vores 84ere. Men desværre . . . vi ledte forgæves overalt og fandt ikke ét spor!

Det begyndte at blive mørkt, og efter de to foregående dages anstrengelser, betød det for os behov for hvil. Vi fandt husly i kælderen til et ensomt og forladt hus ved et vejkryds, som vi delte med Ltn. Meyer fra 5./RIR 84, som var alvorlig såret af et maveskud, og dennes hornist. Klokken var allerede 23. Det fjendtlige artilleri beskød vejkrydset. Vores kælder fyldtes med folk fra et fremmed regiment, som søgte dækning. Vores situation syntes at blive kritisk, og vi tre 84ere besluttede derfor, at vi hellere ville tilbringe natten under åben himmel end at finde soldaterdøden i kælderen til et sammenskudt hus.

Endnu engang afsøgte vi terrænet til højre og venstre over en større strækning for om muligt at finde spor efter vores Regiment, men forgæves. Rundt om os syntes alt at være uddød. Forsigtigt trak vi ind i terræn. Efter 100 meters afstand fra huset spærrede et to meter bredt vandløb vores vej. Vi kom over. Igen

forblev vores tilråb ubesvaret, og vi besluttede os til at holde hvil. Ingen havde den mindste anelse om, hvor vi befandt os. Vi lod os imidlertid ikke gå på af situationen, men gravede et hul med vores korte feltspader. Sikker var sikker! Selvom arbejdet med de korte spader og den hårde jord var hårdt, så hjalp dog den genfundne soldaterhumor og en glad soldatersang lød til ende, og indhyllet i vores frakker, overgav vi os intetanende til det velfortjente hvil.

Et strålende solskin rev os tidligt på morgenen ud af drømmenes land og tilbage til virkelighedens verden. Halvfornøjet hævede vi os, og ville igen gå på jagt efter vores Regiment. Der pludseligt – hvad var det - ikke 70 meter væk var englænderne i gang med at grave! Også de havde med det samme set os dukke op. Lynhurtigt har vi sat maskingeværet i stilling og placeret vores tornystre som dækning på kanten af vores meget flade natteleje. Fordelingen af rollerne skete hurtigt. *Holtorff* skulle betjene maskingeværet; det var min opgave under mulige funktioneringsfejl med mit gevær at holde Tommy i skak, mens *Lange* med vores samlede beholdning på 6 håndgranater skulle forsøge at afværge enhver storm på os. Hvis englænderne overhovedet angrib, ville vi ikke kunne forsvarer os ret længe, da vores samlede beholdning af ammunition var 100 skud til M.G., 10 skud til karabiner, 1 pistol med 8 skud og 6 håndgranater. Vi lagde os på plads, skød endnu af sparsommelighed ikke, da også vores overfor liggende endnu ikke var kommet sig over skrækken ved at se os dukke op. Efter at de formentlig havde slået fast, at vi kun var tre mand, begyndte de at vinke. Vi skulle komme over til dem. Vi afviste det naturligvis, og antydede, at de skulle komme over til os. Så spang pludseligt en ung officer op fra graven, og hen mod os. På 50 meters afstand blev han stående og antydede med fornyet fagter, at vi skulle komme frem. Vi afviste igen, og da han ikke gjorde tegn til igen at ville forsvinde, men i stedet syntes at ville vurderer vores situation præcist, rettede *Holtorf* M.G.'et mod ham, og da han stadig ikke forsvandt, skød *Holtorf* ham ned med et enkelt skud, uden at vi overhovedet havde kunnet forhindre det.

Dette syntes tegnet til at åbne fjendtlighederne. Ophidset løb englænderne frem og tilbage i deres grav. Af og til skød *Holtorf* og jeg enkelte skud med vores geværer for at holde modstanderen i skak. Vores beholdning af ammunition skrumpede betydeligt ind og forgæves kikkede vi bagud efter vore kammerater. Vi havde allerede overladt os til vores skæbne. Vi ville standse et angreb længst muligt med vores resterende ammunition, så ødelægge maskingeværet med en håndgranat og overlade alt resten til Tommy. Sikkert ville han ikke behandle os særlig mildt, efter vi havde skudt deres officer.

Så tilbød i den højeste nød, Gefr. *Lange*, at løbe tilbage for at fastslå, hvor vores egne enheder var, og evt. at tilkalde forstærkninger. De 100 meter til huset tilbagelagde han i hurtigt løb. Vi ofrede igen nogle få skud, for at dække hans tilbagegang. En nervøs time gik, så kom *Lange* endeligt tilbage. Dækket af vores sidste patroner, nåede han lykkelig og uskadt tilbage til vores hul. Ganske vist var han stødt på enheder længere tilbage, men overalt blev det afvist, at lade folk gå med frem til hjælp for os. På hans indtrængende bønner havde han i det mindste fået en smule ammunition, som han imidlertid først selv måtte lade op i bånd. Derfor var der gået så lang tid. For os betød disse oplysninger imidlertid den uundgåelige kendsgerning, at vi mod vores vilje var placeret langt foran resten af vores tropper, og at fjendens forposter lå tæt ved. Selvom man havde nægtet os hjælp i form af soldater, var vi i det mindste glade for, at vi igen havde fået lidt ammunition. Under alle omstændigheder ville vi nu forsøge at strække ammunitionen indtil det igen blev mørkt. Det gik også helt efter planen. Et skud her, et skud der, men ingen angreb. Tommy skulle bare have vidst, at vi til vores maskingevær kun havde så lidt ammunition. En erobring af et tungt maskingevær ville under disse omstændigheder have retfærdiggjort et angreb. Men det kunne jo selv ikke Tommy vide.

Først om eftermiddagen omkring kl. 16 skulle vi blive løst fra vores uvisse situation. Måske 100 meter bag os dukkede pludselige tyske skyttekæder op. Vi var ude af os selv af glæde. Da vores soldater bemærkede os, blev de forbavset, da ingen af dem vil havde forventet et tysk maskingevær her, så langt fremskudt. På vores vink og tilråb kom en delingsfører og to mand nærmere. Efter at vi havde fortalt ham om vores situation, fortsatte skyttekæden på tegn fra ham, videre fremad, og nåede under støtte fra vores maskingevær hurtigt frem til vores hul. Nu var der heller ikke for os noget, der holdt os tilbage, lykkelige over at være befriet fra vores usikre situation. Sammen med de angribende skyttekæder satte vi efter den flygtende fjende.

Som i løbet af natten **12. til 13. april -** som gik under fortsat infanteriild – Regimentets tab blev sammentalt, sænkede der sig en trykket stemning ved bataljonernes og regimentets stabe da resultatet forelå. I detaljer beløb tabene sig til:

I. Btl.:	45 faldne	138 sårede	2 savnede
II. Btl.;	80 faldne	168 sårede	3 savnede
III. Btl.:	25 faldne	135 sårede	-
Totalt:	150 faldne	541 sårede	5 savnede

Til sammen 696 kammerater. Blandt de faldne i disse 4 blodige dage var Ltn. *Clausen*, Ltn. *Schulz*, Ltn. *Mayer,* Ltn. *Mattfeld,* Ltn. *Schipper* og blandt de sårede Hptm. *Peters*, Ltn. *Darge*, Ltn *Geeretz*, Ltn. *Schumann*, Offz.Stellv. *Matzat*, Ltn. *Köppen*, Ltn. *Fuchs*, Ltn. *Reh*, Ltn. *Lührs*, Ltn. *Rix*, Ltn. *Hahne*, Ltn. *Iwersen*, Hptm. *Banning*, Ltn. *Brockmüller*, Hptm. *Holthoff*, Ltn. *Probst*, Ltn. *Vogt*, Ltn. *Fickel*, Offz.stellv. *Brüggemann*, Ltn. *Beauschausen*, Offz.Stellv. *Steinmetz*, *Reinsdorf*, *Beusch*, *Grotropp* og den 15. 4. også Rittmeister v. *Felbert*, der den 13. 4 havde overtaget III. Bataillon.

Med i alt 1.278 mand havde regimentet begyndt angrebet den 9. 4. Nu, i morgentimerne den 13. 4. talte den et samlet tabstal på 696 mand. Dermed havde den i løbet af ikke hele 50 timer mistet *56,46 % af dens styrke*.

Und fragt Ihr nach dem größten Helden,
der unermeßlich Schweres tat,
von dem noch fernste Zeiten melden,
das war der deutsche Frontsoldat.

Von dem, wie er gekämpft, gerungen
und eine Welt von Feinden zwang,
verblaßt das Lied der Nibelungen
und Tejas letzter Waffengang.

In Regen, Sturm und Todesdrohen,
verhungert, einsam und verlacht,
in Hitze, Grau'n und Flammenlohen,
so hielt er stumm die deutsche Wacht.

Die halbe Welt hat er durchschritten,
die besten Freude nahm der Tod,
Unsägliches hat er erlitten –
am Tisch der Seinen saß die Not.

Wohl keiner wird je ganz ermessen,
was er für seine Heimat tat –
drum nimmer Deutschland, sei vergessen
der schlichte, graue Frontsoldat!

(Erich Limbach)

Hvil bag fronten

(26.4. – 12. 5. 1918)

Da også de øvrige regimenter under divisionen havde haft betydelige tab (R.86 havde under de tre første dages kampe tab på omkring 660 mand, R.31 mellem 9.4. og 20. 4. 872 mand), havde 18. Res.Div. mistet en betydelig del af sin kampkraft. Hensigten den 13. 4. at trænge frem til la Bassée-Kanalen måtte under hensyntagen til den samlede situation, opgives. Bataljonerne begrænsede sig derfor denne dag til at holde og sikre de opnåede stillinger.

Dertil kom befalingen til frigørelse, natten mellem **13. og 14. 4.** af alle enheder (II/205, Sturmbtl. I/202, Rgt. 361) fra 18. Res.Div. front, som havde været bestemt til i divisionens zone på et tidspunkt at videreføre angrebet, men som på grund af standsningen af venstre nabo division, måtte indsættes før tiden.

Den **14. 4.** forløb uden særlige infanterikampe. Også begge siders artilleriaktivitet var begrænset, hvorimod aktiviteten i luften var heftig.

Om natten **14. til 15. 4.** afløste regimentet i den omtrentlige linje højre fløj vejstjerne 550 meter nordøst for Hingette kanalknæk, venstre fløj sydvest kant Locon med 10., 12., 1., 3. og 2. Kompanie i forreste, 11. og 9. Kompanie til højre, 4. Kompanie mod venstre bag regimentets fløj. Forbindelse til højre med IR 469, til venstre med R.31. II. Btl. forblev i dens hidtidige stillinger som beredskabsbataljon.

Med denne organisation forblev bataljonerne under ringe gensidig kampaktivitet fra **15. til 21. 3 aften**. Om natten fra **21. – 22. 4** blev der gennemført en tredeling af brigadens afsnit. Efter denne kom R. 84 til at ligge til højre, R.31 i midten og R. 86 til venstre. I Regimentet blev III. Btl. kampbataljon, overtager fra I. Btl. begge højre kompagniafsnit (2. Kompanie afsnit overtages af R.31). II. Btl. forblev beredskabsbataljon, mens I. Btl. kom i hvil og gik i bivuak nordøst for Zelobes.

Om natten **fra 24. til 25. 4.** slog også for II. og III. Btl. afløsningens tid. De blev afløst af IR 46 og ankom hen på morgenen i omegnen af Rouge Croix og Pont Logy (vest for Neuve-Chapelle), hvor hele Regimentet samlet bivuakerede efter at også I. Btl. var ankommet.

Her skulle kompagnierne komme sig efter de sidste 14 dages anstrengelser. Dem, der ikke selv gennemlevede disse dage, kan dårlig gøre sig forestilling om disse dages anstrengelser. Næsten alle måtte den 9. april vade gennem den 2 meter brede Loise-å. Med vådt tøj stormede de videre, de brave! Dag og nat lå de i disse april dage under åben himmel, kunne ikke lægge deres tøj eller deres støvler. Fødderne var svulmede op, smertede ved hvert skridt. Om dagen lå man i sit jordhul, kunne ikke bevæge sig, da fjenden fra bakkerne ved Hinges kunne se alt. Maden kom kold og desuden uregelmæssigt frem til kompagnierne. Det kan ikke undre nogen, at alle led af diarre og klagede over gigtsmerter i leddene. Det fortjener stor ros, når de enkelte der fremme holdt ud og ikke meldte sig syge. Taler det ikke om ånden i Regimentet, når på trods af disse vanskeligheder, den 20. 4. eksempelvis af hele regimentet *kun 52 mand var sygemeldte*?! De vidste, at de ikke kunne eller ville forlade deres kammerater i kompagnierne, da de gennemsnitlig kun talte 40-45 mand. Så kraftigt havde disse 14 dage udmagret Regimentet. De endegyldige tabstal for 9. – 25. 4. 1918 kom til at se således ud:

I. Btl.:	57 faldne	196 sårede	3 savnede
II. Btl.;	89 faldne	273 sårede	3 savnede
III. Btl.:	39 faldne	149 sårede	2 savnede
Totalt:	185 faldne	618 sårede	8 savnede

og dermed til 63,46 % af den styrke, der den 9. april 1918 var trådt an til angreb.

Om eftermiddagen den **29. 4.** blev R. 84 afløst af R. 86 og kom i landsbykvarter i Marquellies og Grand Moisnil.

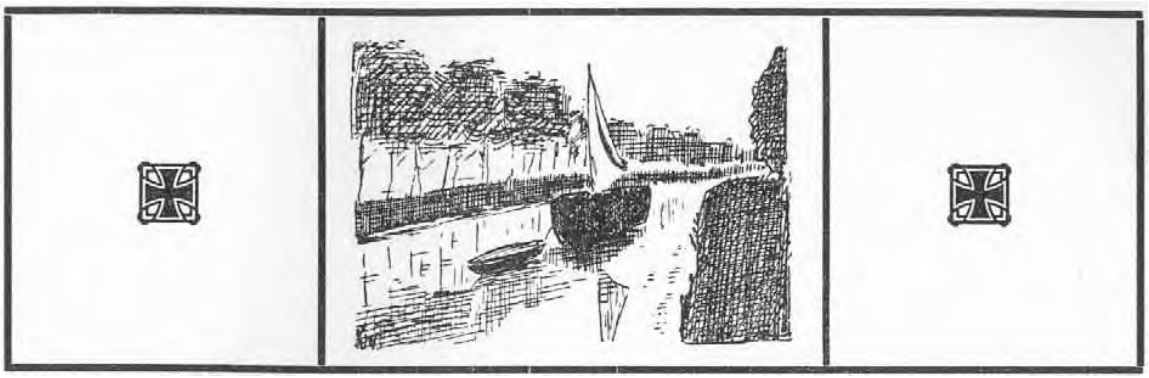
Jeg husker særligt denne dag, da jeg den aften i Marquellies af bataljonsfører I/R.84 Ltn. *Gregersen* fik overrakt *Goldene Militärverdienskruez*, i sig selv en festlig begivenhed, der for mig skulle blive særlig komisk. Allerede meget tidligt næste dag ankom en ordonnans hos mig, der igen skulle afhente ordenen, da Oberstltn. *v. Schuckmann* ikke ville lade det gå fra sig, personligt at tildele mig ordenen. Jeg måtte altså samme formiddag til kommandøren. Strammeste retsstilling. Anlæggelse af ordenen i andet knaphul. Lykønskninger og velsignelser – og så igen af sted. Udenfor døren til regimentsstaben hurtigt ordenen i lommen og så tilbage til mit kvarter. Det er imidlertid knapt blevet aften før en ordonnans igen dukker op for igen at hente ordenen. Hans excellence,

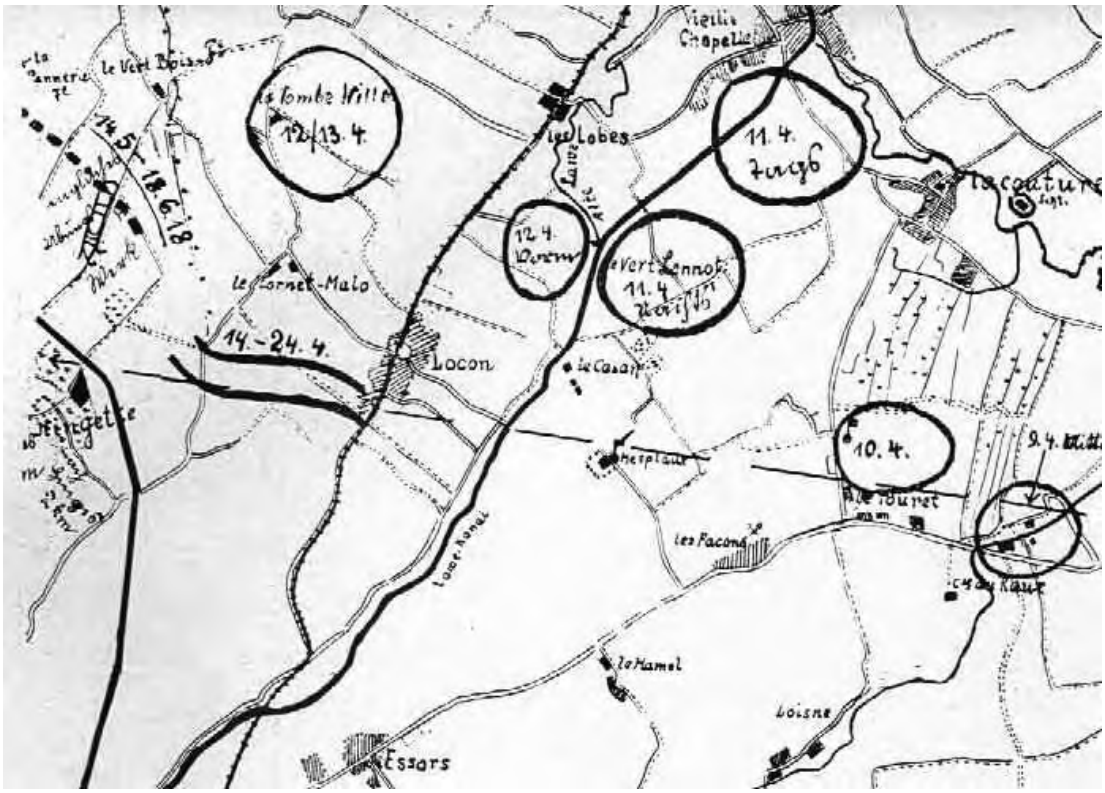
Divisionskommandøren vil selv overrække mig korset næste formiddag i Divisionskvarteret. Nu har jeg hørt det med! Altså næste dag poleret og presset til Hans Excellence, og nu gentager det hele sig for tredje gang. Altså endnu engang, strammeste retsstilling, orden i knaphullet, diverse lykønskninger og så igen af sted. Udenfor … (se ovenfor). Det var mig en trøst, at hærens hovedkvarter lå x-antal kilometer væk, ellers? … Det var ikke til at tænke på!

Den følgende dag blev I. Btl. inspiceret af den herre Brigadekommandøren. Sædvanlige takkeord o.s.v., men så lyder pludseligt mit navn! Jeg som et forsinket lyn frem til Herr Brigadekommandøren, *forberedt på alt*!

Det slår 13! (dengang endnu uden 24-timers visning noget ganske usædvanligt). Herr Brigadekommandøren vil gerne se militærfortjenstkorset. Jeg altså igen tilbage til kvarteret (inspektionen foregik i udkanten af Marquillies), Orden i lommen og dermed hurtigt tilbage til Herr Brigadekommandøren. Og endnu engang … stivest retsstilling … (og som ovenfor!) – Mit behov for ordensuddelinger var dækket!!

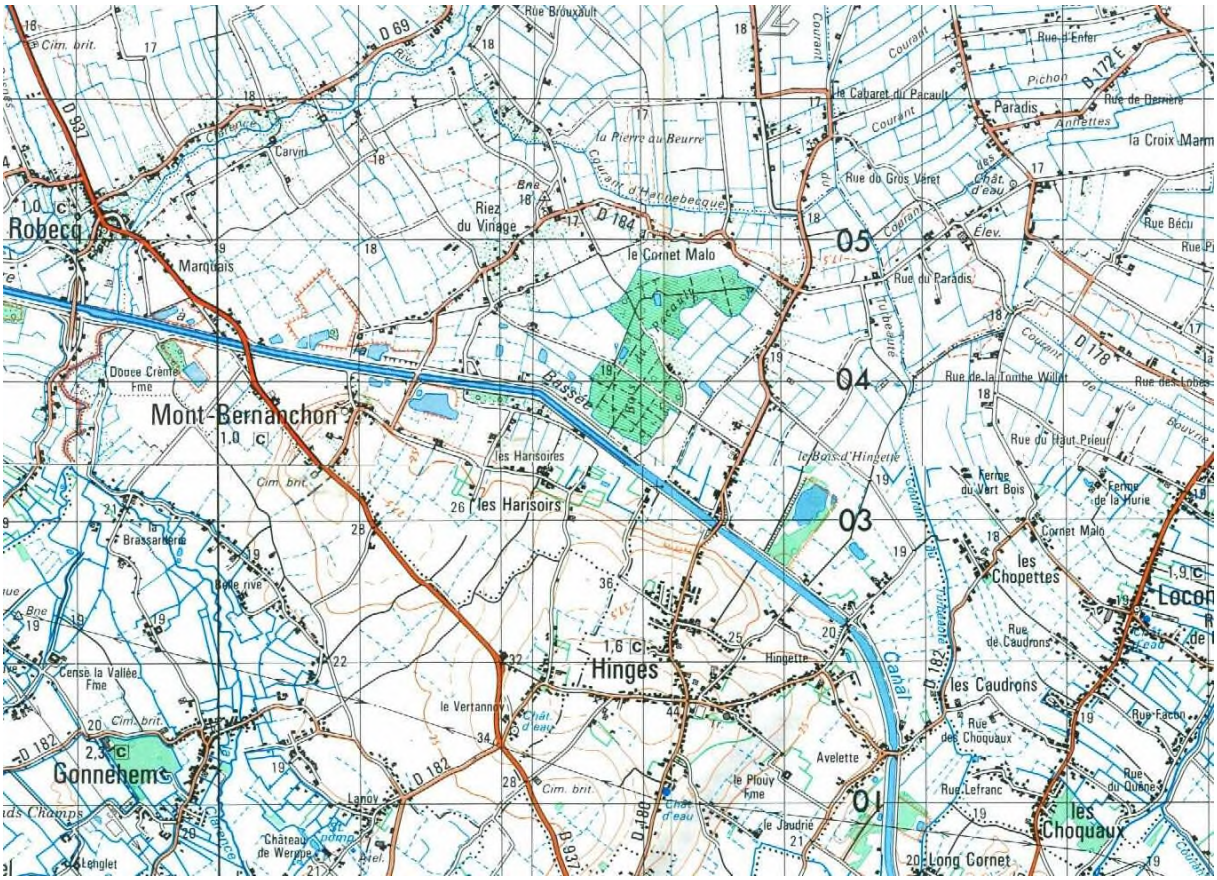

Stillingskampe langs Bassee-kanalen

(13.5.- 18.6.1918)

Den 13. maj havde herlighederne igen sin ende. Mens III. Btl. kun fryde sig over hvil i endnu en dag (den afløste denne dags aften III/IR 116 som hvilebataljon i Delannoy – nord for Vieille-Chapelle), afløste II. Btls. II/IR 116 i beredskabsstilllingen i området syd for Croix Marmufe. Den næste aften (**14. 5.**) rykkede I. Btl. fra Marquillies for med 1., og 2. og 3. Kompanie forrest og 4. Kompanie ved K.T.K. for at afløse I/IR 206 i forreste linje. Marchen frem var lovende. Kraftig artilleriild med gas og brisantgranater lå over opmarchområdet, så afløsningen tog lang tid og først var afsluttet omkring kl. 0430 (**15. 5.**) Kl. 0 8 00 overtog Oberstltn. *v. Schuckmann* kommandoen over Regimentets nye afsnit, der lå omkring 1½-2 km til højre for den stilling, vi havde forladt 3 uger tidligere.

Kampbataljonen lå i granathuller; en sammenhængende skyttegrav var ikke til stede, og heller ingen pigtrådshindring. Man lå altså langs hele fronten som under bevægelseskrigen. Om dagen – d.v.s. så længe det var lyst – kunne man ikke komme ud af sit hul. Hvis man følte naturens trang, brugte man en gammel konservesdåse eller noget tilsvarende, og skubbede så sit "resultat" forsigtig med spaden over kanten, for så om aftenen at grave det hele ned lidt længere væk. Alligevel følte vi os i denne stilling rigtig godt tilpas. Den fjendtlige artilleri og minekaster lå mere over baglandet. Tommy's infanteri lå på østsiden af la Bassée Kanalen omkring 3-400 m fra vores stillinger.

Venstre fløj af stillingen gik gennem en gammel engelsk, omkring 150 meter lang øvelsesanlæg, der også gik et stykke ind i ingenmandsland, hvor det sluttede. Hver skulle man være forsigtig, da det gamle øvelsesanlæg egnede sig fortræffeligt til fjendtlige patrulje fremstød.

Allerede den 12. 5. havde III/IR 116 som kampbataljon på dette tidspunkt, på krav fra Generalkommandoet udarbejdet to forslag til patruljeoperationer, der gennem fanger skulle give et billede af de fjendtlige hensigter.

Det ene forslag – med kodebetegnelsen "Maibowle" – skulle med støtte fra artilleri og minekastere trænge frem mod den fjendtlige postering ved *Pannerie-Ferme.* Den anden – kaldt "Pfingsten" – skulle rettes mod den fjendtlige postering på vejen Vert Bois – Hinges på begge sider af kanalen, og gennemføres uden væsentlig støtte fra artilleriet. Nu blev disse forslag videregivet til R.84 og af denne til I. Btl., hvis kommandør, Hptm. *Oertel*, besluttede sig for "Maibowle". Det skete ikke af gammel vane, men forbi han fandt det tvivlsomt, om det ville lykkes patruljen ubemærket at overvinde den fjendtlige pigtrådshindring, hvilket han den 15. 5. meddelte Regimentet.

På højere sted besluttede man sig alligevel på "Pfingsten" (der – som bibemærkning – stod for døren) og befalede den 17. maj Regimentet til gennemførelse af denne operation i den kommende nat. Omkring kl. 22 fik jeg den nødvendige ordre fra Regimentet, hvori jeg med folk fra 3. Kompanie – hvor jeg på dette tidspunkt gjorde tjeneste – fik overdraget gennemførelsen af operationen. Det første, som undslap Ltn. *v. Bremen*, den daværende kompagnifører for 3. Kompanie, og jeg, efter at have læst befalingen, var det fyndige soldaterudtryk "Sikke noget lor…t!" Men hvad hjælper det! Jeg delte mine folk op i to små patruljer, hver på 4-5 mand, hvoraf den venstre sammen med med mig skulle trænge frem gennem øvelsesanlægget, mens den anden skulle gå frem

omkring 100 meter længere til højre. Da jeg anså det befalede tidspunkt (Kl. 2) for rigelig sent, begyndte vi allerede at gå frem kl. 1 (**18.5**.) efter at havde orienteret vores venstre naboafsnit om vores forehavende. I den stjerneklare nat gik vi i første omgang omkring 50 meter frem og lagde os ned i det høje græs. Mærkeligt! Der steg ingen lyskugler til himmels. Der var en forklaring på vores side, men dem derovre? Mens vi således lå og spændt lyttede, hørte vi den bekendte metalliske klang som opstår, når man forsøger at komme igennem en tråd hindring. Pas på, derovre er der også et eller andet galt . . . der . . . hvad er det? . . . Er der ikke noget der bevæger sig? . . . Og inden man klart kunne erkende, hvad der egentlig var løs, stormede til højre forbi os, som lå fladt på jorden, omkring 25-30 Tommyer i retning af vores grav. Nu blev det hele en smule for morsomt! Kort efter eksploderede håndgranater, skud faldt . . . Der lød råb og skrig! Vi havde os i mellemtiden halvvejs rejst os og stirrede gennem den mørke nat (nu vidste vi jo, hvorfor der ikke blev sendt lyskugler op på nogen af siderne), og opdagede så pludseligt englænderne komme (tilbage) mod os. Som de er næsten fremme, sprang vi op. Håndgranater bliver kastet! Nu var Tommy målløs! Advarende råb lød fra hans rækker. Soldaten ved siden af mig rammer en englænder, der står foran ham, i brystet med en venstre knytnæve, mens han med højre rammer englænderne i ansigtet med en håndgranat. Fuldstændigt lammet bliver en anden Tommy stående foran os. De øvrige spredes under høje råb og forsvinder i mørket, mens de i deres ophidselse kaster deres geværer væk. Nu gjaldt det imidlertid for os, at komme tilbage til vores egen grav med de to englændere, samtidig med at vi foruden et fjendtligt maskingevær og så har fundet 9 infanterigeværer. Man kan måske forstå vores forbavselse, da det viste sig, at det erobrede maskingevær, var et af vore egne, som englænderne få sekunder i forvejen havde stjålet fra os? (En fuldtræffer med en håndgranat havde sat hele M.G. besætningen ud af spillet!) Højere oppe var man imidlertid tilfreds med resultatet, som nedenstående befaling viser:

35. Res.Inf.Brigade Br.St.Qu, 19. 5. 18.
Br.Nr. I/378

Brigadebefaling

Jeg udtaler min særlige anerkendelse til 3. Kompanie, R.I.R. 84 for deres succes under Patruljeoperation "Pfingsten" – 1 engl. officer og 1 mand taget til fange, 1 mand død, 9 geværer erobret.

Med en rigtig vurdering af situationen og tilsvarende handling forblev vore egne tab små.

sign. Bracht

Om natten **18. til 19. 5.** rykkede III. Btl. i beredskab, II. besatte forreste linje og I. rykkede i indkvartering øst for Crox Marmuse, hvor Brigadekommandøren dukkede op om morgenen den **20. maj** for at tage deltagerne i "Pfingst" i øjesyn. I en fire-dages turnus skulle bataljonerne herefter afløse. Selvom der endnu engang var ankommet personelerstatninger den **22. maj** var kompagniernes styrkemål stadig meget ringe. I en melding til Regimentet fra I. Btl. **27. 5.** fremgår følgende styrkemål:

1. Kompanie –	11 underofficerer,	54 mand
2. Kompanie –	14 -	, 46 mand
3. Kompanie –	10 -	, 55 mand
4. Kompanie –	13 -	, 48 mand
Totalt	48 underofficerer,	203 mand

Ved de øvrige bataljoner var det ikke bedre: III. Btl. talte samme dag 52 underofficerer og 190 mand, mens II. Btl. havde 45 underofficerer og 214 mand! Det gav Regimentet en samlet styrke på 145 underofficerer og 607 mand! *)

Allerede fire dage senere – **31. 5.** – havde I. Btl. kun en styrke på 41 underofficerer og 153 mand (!). I hele regimentet 103 var indlagt som syge (I.: 36, II.: 45, III.: 22).

Tilværelsen i de kolde jordhuller viste sig igen i de sædvanlige sygdomme som diarre, forkølelser, rystesyge o.s.v.

De krigeriske aktiviteter begrænsede sig til artilleri, minekaster og M.G. skydninger. I det omfang, de korte nattetimer tillod, blev stillingen udbygget, så i det mindste enkelte huller blev forbundet med gennemgående grave. På enkelte steder foran graven blev der trukket mindre trådhindringer. Et større arbejde i den retning var ikke mulig, da der overalt manglende de nødvendige materialer. Der var ikke engang så megen materiel disponibel, at det var muligt ordentligt at etablerer faskine-dæmninger på begge sider af, og broer over vandløbene, der

*) 1914 talte et regiment totalt 3.287 mand og en bataljon 1.079 mand.

løb forbi le Vert Bois Ferme. Det medførte, at folk hele tiden trådte forbi, som de i mørket gik til og fra stillingen. Var man på vej væk fra stillingen, var det til at holde ud, da man snart efter kunne varme og tørre sig. Værre var det, når retningen var den modsatte. Man kunne ikke forsvarer med vådt tøj at tage de næsten alle mere eller mindre syge folk med frem. For det meste blev folk i denne situation tilbage på højde med K.T.K. for at få tørret deres tøj – og havde på den måde sparet sig for én dag i stillingen. Tidligt den følgende aften havde de jo mulighed for at slutte sig til kompagniet.

Da I. Btl. en aften endnu engang havde indtaget forreste linje, benyttede jeg et par nattetimer til at besøgte naboafsnittet. Herunder kom jeg også til 1. Kompanies afsnit på højre fløj foran la Pannerie-Ferme. Her spurgte jeg efter det granathul, hvor kompagnifører, Ltn. *Schewe* skulle befinde sig, og fandt det også kort efter. "Aften, Schewe!". Et uforståelig mumlen kunne høres; det lød som om en med rystesyge snakkede. Og så forklarede Schewe: "Jeg idiot!! Hver gang, når vi går frem i stilling, falder – jeg tror med vilje – et par mand i vandet. I aften, da vi gik frem, fortalte jeg kompagniet: Se jer for! Falder i aften igen én i vandet, kommer han med mig frem. Jeg lader ingen blive tilbage! Om så han er faldet i til halsen!" "Nå, og?" spurgte jeg. "Forbandede svineri!" fortsatte Ltn. Schewe, "i aften var jeg den første, der røg i åen! Og så endda med hovedet først. Af kompagniet var jeg i aften den eneste, alle de andre kom helskindet over. Havde jeg blot ikke fået sagt det før afløsningen, havde jeg nu kunnet sidde og varme mig, …. men nu?", og drak så igen af sin skoldhede varmende kaffe! ..

Ved **månedsskiftet maj/juni** blev det på en gang ret livlig hos fjenden foran Regimentets afsnit. Det lå hele tiden M.G. ild over afsnittet, og forhindrede enhver form for arbejde i stillingen. Det fjendtlige artilleri beskød tilsyneladende planmæssigt adgangsvejene og de bageste infanteri- og batteristillinger. Skydninger med gas fulgte næsten hver eneste nat, delvist også mod de forreste stillinger. Selv Regimentsstaben måtte den **10. 6.** flytte sin kommandostation længere mod nord for Vieille-Chapelle, da de blev forjaget fra den tidligere position af artilleri. Det var tydeligt, at der på den anden side fronten var sket afløsning. Bekræftelsen kom, da det lykkedes III. Btl. om aftenen den **12. 6.** at nedkæmpe en fjendtlig patrulje på tre mand. Utffz. *Müller* (10. Kompanie) så omkring kl. 2230 de tre mand i terrænet. Han listede sig alene frem mod de tre, og lod dem komme ind på håndgranat kasteafstand. De tre kom nærmere og lagde sig ikke langt fra Utffz. *Müller* ned i en plovfure. De havde næppe lagt sig før Müller beskød dem med sit gevær og kastede håndgranater. Disse eksploderede umiddelbart tæt på de tre englændere, der alle blev såret. Mens to blev liggende, løb den sidste skrigende tilbage. Utffz. Müller tilkaldte nu Ldstm. *Raupel*, og de lykkedes de to at bringe den ene af de sårede englændere – en korporal fra 1. Royal Warwickshire Regiment – tilbage i stillingen, hvor den hårdtsårede englænder kort efter udåndede. Ldstm. Raupel og Musk. *Müller III* gik med det samme frem igen for også at hente den sidste af de sårede englændere, men fandt ham imidlertid ikke.

Efter at den var blevet afløst af I. Btl. i forreste linje om natten den **12. til 13. 6.**, rykkede III. Btl. bagud i hvil, mens II. Btl. overtog beredskabsstillingen.

I disse dage skulle jeg endnu engang på egen krop mærke den styring, skæbnen under 49 måneders uafbrudt fronttjeneste og yderligere i året 1919 fem måneder ved Freiw.Btl. 50 i Rusland, så vidunderligt beskyttede mig.

Da 3. Kompanie om aftenen den 7. 6. med de andre kompagnier fra I. Btl. trak frem i beredskabsstillingen, ledsagede jeg det et stykke af vejen, og næste dag skulle jeg kører til Tyskland på orlov. Et håndtryk med kompagnifører, Ltn. *v. Bremen*, med den i begyndelsen af maj til Regimentet tilkommanderede Ltn. *Gorol*, et glad vink til kompagniet – så jeg jeg tilbage for at pakke mine sager. 3. Kompanie var imidlertid endnu ikke nået frem i beredskab, da kompagniføreren, Ltn. *v. Bremen* blev hårdt såret. Kommandoen blev overtaget af *Ltn. Gorol*, men da denne endnu ikke kendte rutinerne ved Regimentet, blev kompagniet næste aften overtaget af *Ltn. Ernst* fra 1. M.G.K.

I rækkefølgen 1., 2., 3., 4. Kompanie lå I. Btl. nu den 13. 6. i forreste linje. Om morgenen tilgik der Regimentet befaling om, at 18. Res. Division i dagene 13. og 14. 6. skulle afløses af enheder fra 220 I.D. og 12. R.D., for herefter ved Seclin at overtage opgaven som indgrebsdivision (indtil dette: IV A.K.)

Glæden ved Regimentet over dette blev ikke mindre, selvom der på en ejendommelig måde i de tidlige timer af **14. 6.** lå spærreild over adgangsvejene. Også 3. Kompanie glædede sig. De skulle ved midnat (**14. til 15. juni**) afgive deres kompagniafsnit, der jo gik på tværs af det gamle engelske uddannelsesanlæg, til venstre naboregiment R.31, og herefter rykke bagud. Alle ved kompagniet gjorde sig færdige. Hele dagen havde været mærkelig. Konstant artilleriild, så mod venstre, så mod højre! "Nu bare færdig, så vi hurtigt kan forsvinde!" I mellemtiden var det blevet over midnat og den nye dag – **15. 6.** – var allerede begyndt. Kort efter kl. 24 kom fra venstre folkene fra R. 31. En kort orientering. Hurtigt et par bemærkninger til forklaring. "Dækning!!!" - en salve granater lander i afsnittet. "Satans, hvad er nu det?!!!" Langs hele 18. Res. Divisions front startede en voldsom trommeild, midt under afløsningen Også hos R.86, der netop var under afløsning af IR 190. Langs hele fronten, så vidt man kunne se på grund af røg og støv, steg røde og grønne lyskugler op: der bliver anmodet om spærre- og øde-

læggelsesskydninger. I to timer raser den fjendtlige beskydning. Der er intet at se, ikke mindst fordi der lå en tæt tåge over hele regimentets afsnit. Omkring kl. 0230 modtog kommandøren for I. Btl., Hptm. *Oertel* ad omveje via K.T.K for Res.Rgt. 5 melding om, at hans 1., 2. og 3. var taget til fange. Hptm. Oertel befalede øjeblikkeligt en officerspatrulje fra et af beredskabskompagnierne til at finde ud af de nærmere omstændigheder, men på grund af den fortsatte artilleriild, kunne den eller ikke fastslå nærmere. Endeligt omkring kl. 0445 begyndte artilleribeskydningen at aftage. Og af de nu efterhånden indløbende meldinger, tegnede der sig følgende overbliksbillede:

R. 31 var netop under afløsning af vores 3. Kompanie, mens R. 86 afløstes af I.R. 190, som trommeilden begyndte. Kort efter trængte fjenden op til 300 meter ind i 3/R.86 til højre. Begge til venstre herfor tilstødende kompagnier fra R.86 – på vores højre fløj – faldt tilbage for ikke at blive afskåret. På samme tid trængte fjenden ind ved 2. og 4./R.31, rullede op mod højre og venstre, og fangede herunder dele af 3. Kompanie/R.84. Stærkere engelske enheder stødte endnu videre ind i de bagvedliggende stillinger i skillelinjen mellem R. 31 og R. 84, hjulpet af en præcist liggende artilleri, og ikke mindst på grund den tætte tåge, der i mellemtiden havde lagt sig, og samtidig gjorde vore modforholdsregler vanskeligere. Erfaringsmæssig bliver sådanne situationer altid overdrevet. Dette syntes at blive understeget af meldinger fra 1. Kompanie, hvis kompagnifører, Ltn. *Schewe* endnu kl. 0300 kunne melde, at alt var i orden hos hans kompagni, og da omkring kl. 0430 den fjendtlige artilleri begyndte at dø hen, og det i mellemtiden var blevet dagslys, beroligede situationen sig også fremme ved 1., 2., 3. og 4. Kompanie, hvor soldaterne lagde sig hen, for efter denne nervepirrende nat at få lidt søvn. Der var jo igen udstillet poster i tågen, så hvad kunne der egentlig ske? Og alligevel skete der noget!! Omkring kl. 0530 – der havde allerede været ro langs fronten i over en halv time – dukkede englændere, der havde arbejdet sig frem til knækket ved le Vert Bois, op i tågen på vej tilbage til deres egne stillinger, og stødte på de overraskede folk fra vores 1. og 2. Kompanie i deres huller, hvor en dels vedkommende allerede sovende. Ganske vist blev der ydet spredt modstand, men uden herved at opnå noget. Besætningerne blev endnu siddende i deres huller nedkæmpet med håndgranater, gevær- og revolverskud. De overlevende måtte gå den bitre vej i fangenskab!

Den 14. 6. om aftenen havde I. Btl. følgende kampstyrke:

	1. Kompanie			2. Kompanie			3. Kompanie			4. Kompanie		
	Officerer	Underofficerer	Soldater	Officerer	Underofficerer	Soldater	Officerer	Underofficerer	Soldater	Officerer	Underofficerer	Soldater
	1	10	40	1	9	34	2	6	37	1	9	33
Faldt 15. 6.	-		3	-	1	7	-	1	3	-	-	2
Savnet	-		1	-	1	3	1	-	-	-	-	-
Såret	-		7	-	-	2	-	-	8	-	-	-
Taget til fange	-	4	13			25	1		15			
Resterende styrke	1	6	16	1	1	3	0		16	1	9	31

Hele I. Btl. bestod altså af *3 officerer, 83 underofficerer og soldater!!*

Ved at indskyde 6. og 7. Kompanie blev der endnu om formiddagen etableret en nødtørftig front med I. Btl. , til venstre for hvilken den i hast indsatte 12./IR 221 sluttede sig til. Med mørkets indtræden blev yderligere to kompagnier fra III. Btl. trukket frem i beredskab.

Blandt de tilfangetagne var foruden Ltn. *Gorol* (3. Kompanie) også Vzfdw. *Stoffers* (1. Kompanie), en respekteret og rutineret underofficer. Fra Ltn. *Ernst*, der under min orlov var tilkommanderet 3. Kompanie, forsvandt for evig. Han er senere ved dom erklæret for død. Mig havde skæbnen imidlertid endnu engang forskånet!

Hvil i og omkring Seclin

(19.6 – 14 .7. 1918)

Om natten **17. til 18. 6.** blev Regimentet endeligt afløst i alle dens dele af I.R. 38, og kom om eftermiddagen den **18. 6.** i dens nye kvarterer med Rgts.-Stab, II. og III. i Seclin, I. i Attiches.

Det var ikke meget af Regimentet, der rykkede ind her. Tabene de sidste 10 uger havde skåret Regimentet ind til knoglerne. Man må imidlertid ikke glemme, at det der i virkeligheden ankom til Attiches og Seclin var kaput. Kampstyrken er altid kun en del af den samlede styrke, og antallet i stabe og ved bagagen udgør et væsentligt antal. Samtidig var en ny fjende dukket op, Ikke en fjende, der bar våben, derimod en der imidlertid ramte den kæmpende hær, der efter 4 års kampe var udmarvet og underernæret, desto mere hårdt: den spanske syge, som man kaldte det dengang, influenzaen, som vi kalder den i dag. Og hvordan den ramte Regimentet, fremgår af en melding den **1. 7.** 1918 fra Regimentet til 35. Res.Inf. Brigade. Af denne var antallet af influenza-syge:

I. Bataillon	– 0	officerer,	161 underofficerer og mænd
II. Bataillon	– 1	” ,	279 underofficerer og mænd
III. Bataillon	– 4	” ,	264 underofficerer og mænd
M.W. Kompanie	– 0	” ,	50 underofficerer og mænd
Totalt	- 5	” ,	754 underofficerer og mænd

Regimentet var ikke længere kampduelig!

Efterhånden vendte de syge, for det meste efter et par dage, tilbage fra lazaret, men havde stadig behov for skånetjeneste. Situationen på Vestfronten krævede imidlertid indsættelsen af hver eneste mand, der overhovedet endnu var i stand til at bære et gevær. Derfor fulgte også allerede **14. 7.** indsættelsen af R.84, selvom den denne dag endnu havde 374 syge af influenza. Da I. Btl. var for svag til selvstændigt at blive indsat, blev 1. og 2. Kompanie operativt blev underlagt II. Btl., mens 3. og 4. Kompanie underlagt III. Btl.

Stillingskamp foran Festubert – Givenchy

(15.7. – 4. 9. 1918)

Regimentets nye stilling forløb omkring 1.000 m fra og parallelt med østkanten af Festubert, og lå i det område, der var erobret under offensiven den 9.4.1918, nogle få hundrede meter foran den gamle tyske linje. De eksisterende engelske grave var gjort anvendelige til forsvar og forsynet med en pigtrådshindring. I det omkring 3-400 m brede forterræn lå vores fremskudte posteringer, mens den forreste fjendtlige linje gik omkring 5-600 m på begge sider af Festubert. Der blev på begge sider arbejdet ivrigt på en udbygning af stillingerne. Artilleriaktiviteten var i begyndelsen også indenfor rimelige grænser.

Den **21. 7.** blev I. Btl. igen trukket ud af fronten og genopstillet i Hantay – regimentets hvileområde. Den **21. 7**. blev den befalede nye dybdeorganisation indført. I stedet for de hidtidige fire kompagnier blev kun et kompagni i forreste linje, hvor det kun besatte enkelte modstandspunkter. I den omkring 100 meter længere bagved liggende HML – hovedmodstandslinje [H.W.L. – Haupt-Wiederstands-Linie] var endnu et kompagni placeret, mens hver bataljons tredje kompagni lå spredt i det store forterræn til hovedmodstandslinjen. Endeligt lå bataljonens fjerde og sidste kompagni bag HML, parat til modangreb.

Den alvorlige mangel på erstatningspersonel havde dermed gennemtvunget indføringen af den bevægelige forsvarstaktik. Hvis den rettidigt havde været indført to år tidligere, i stedet for det på dette tidspunkt gældende princip, ikke at vige en tomme for fjenden, ville – set i bakspejlet – begivenhederne i 1918 uden tvivl have fået en anden udgang.

Enheder havde også meget hurtigt vænnet sig til den nye kampform. I 5-dages turnus afløste en halvdel af Regimentet den anden, mens 199 mand personelerstatninger den **31. 7.** forstærkede Regimentet. Dermed blev bataljonerne igen nogenlunde kampduelige med en styrke på:

I. Bataillon	– 39	underofficerer	og 231 mand
II. Bataillon	– 37	”	og 226 mand
III. Bataillon	– 54	”	og 199 mand
Telegrafkomp.	– 14	”	og 71 mand
M.W. Kompanie	– 10	”	og 61 mand
Totalt	– 154	underofficerer	og 788 mand

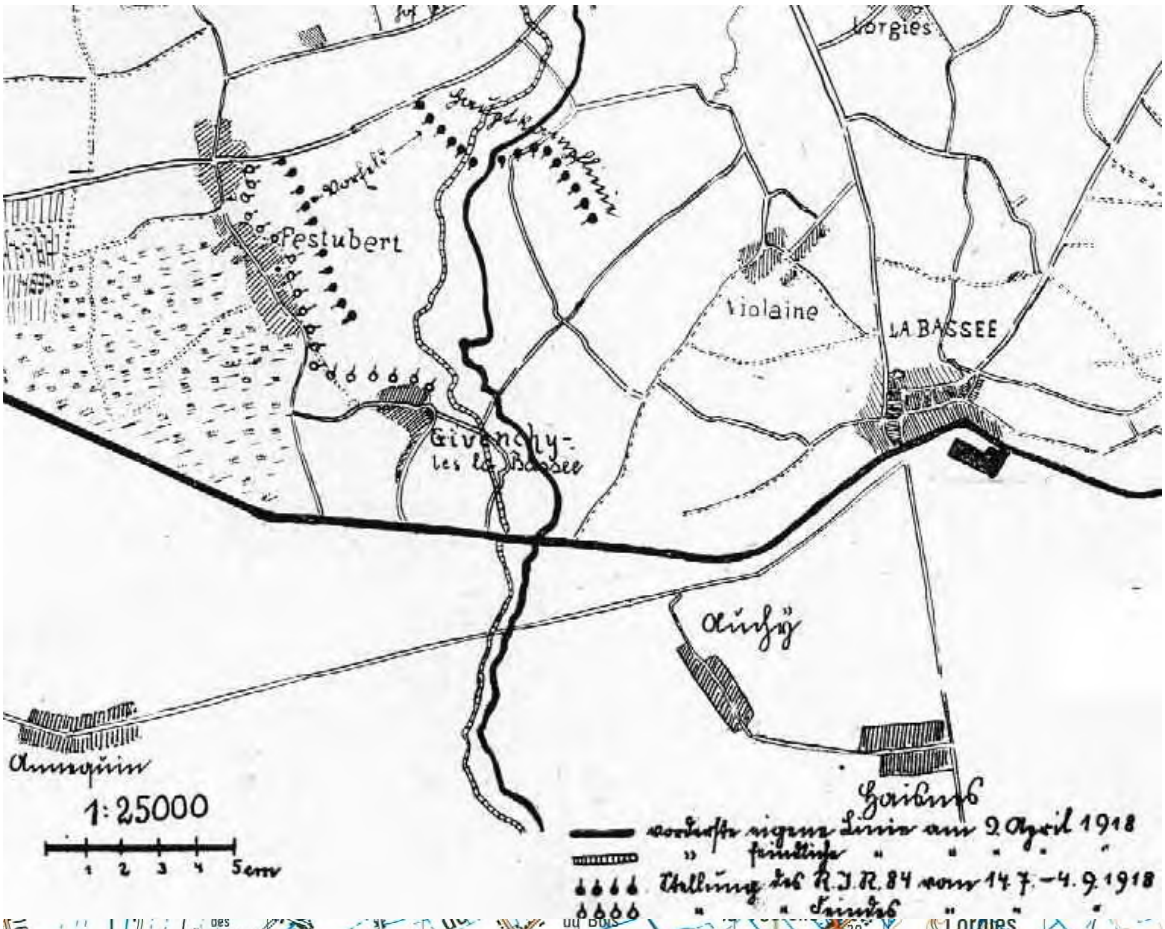
Den **19. 8. 1918** modtog Regimentet en væsentlig forstærkning. Denne dag blev RIR 216 opløst. Dens III. Btl. blev samlet under Hptm. Bolze tildelt regimentet. Fordelingen foregik på den måde, at der af I. Btl. kun blev 1./R.84 tilbage. 2. Kompanie blev fordelt over hele bataljonen, 3. over II. og 4. Kompanie fordelt på III. Btl. 2./R 84 blev på den måde til 11./R.216, 3./R.84 til 10. og 12./R.216 og 4./R.85 til 9/R. 216. 1. M.G.K./R.84 blev med omkring halvdelen fordelt på 2. og 3./M.G.K./R.84, mens resten sammen med 3. M.G.K./R. 216 dannede det nye 1. M.G.K./R.84.

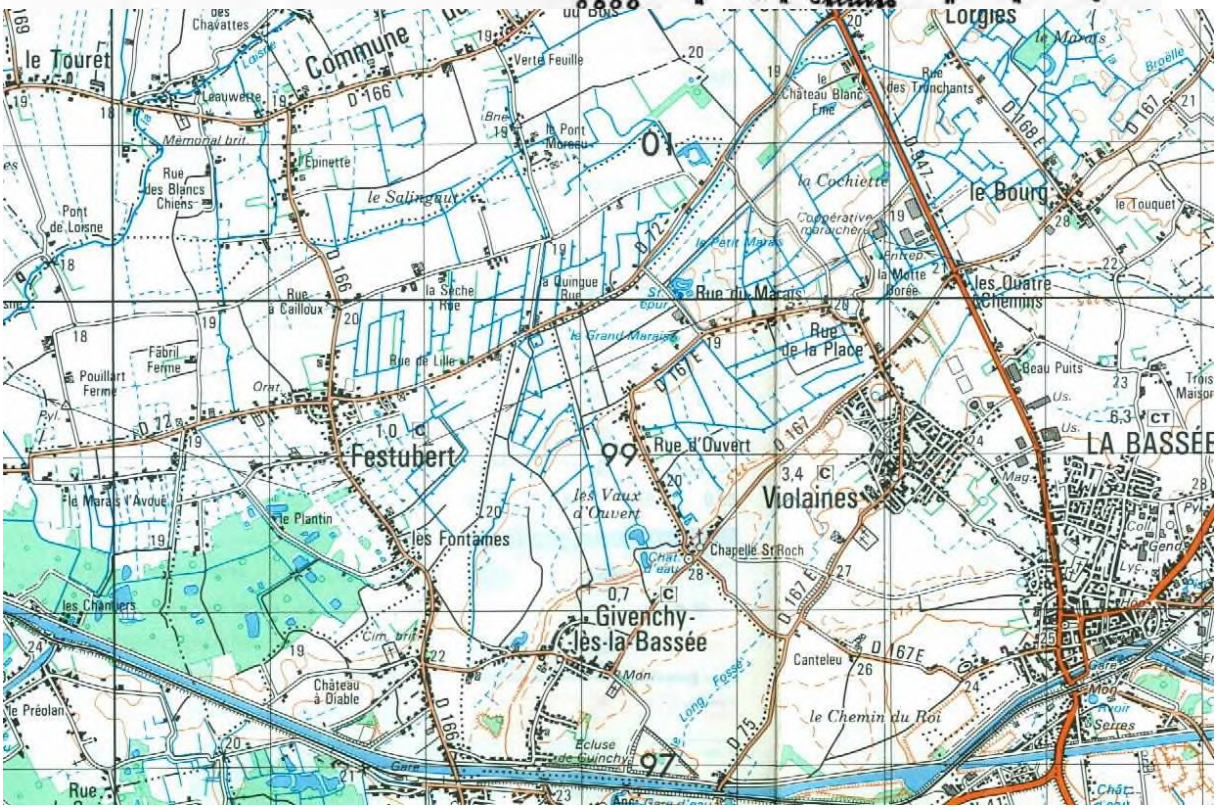
Det gjorde ondt at blive skilt fra kære, gamle kammerater. De blev imidlertid lige så hjertelig budt velkommen i de øvrige bataljoner, som medlemmerne af III/R. 216 blev modtaget i I/R84 rækker.

De næste dage gik under gensidig artilleri- og infanteribeskydning, uden at det herunder kom til særlige episoder.

Under tilbagegang for at forkorte fronten, måtte den nordlige del af 18. Res.Div for at fastholde forbindelse til højre tilstødende nabokorps, allerede **27. 8.** falde tilbage til en ny stilling. Denne fase vise tilbagetrækning nåede også den **29. 8.** over til os. Ved midnat gik II. Btl. tilbage gennem I. Btl., der hermed overgik fra at være beredskab til at være kampbataljon. For at dække prionerne unde deres sprængning af dækninger o. lign. blev to stærke kamppatruljer fra III. Btl. tilbage. Om natten til **30. 8.** blev de afløst af tilsvarende patruljer fra I. Btl.

Den **31. 8.** begyndte også tilbagegangen for 1. og 2. Kompanie, så herefter kun 3. og 4. Kompanie havde føling med fjenden, der tilsyneladende endnu ikke havde bemærket vores tilbagegang, da han som tidligere stadig arbejdede på sin pigtrådshindring. Den **1. 9.** blev situationen kritisk for dækningspatruljerne og for 3. og 4. Kompanie. Mens det højre naboregiment (IR 395) havde ordre til, kun kæmpende at falde tilbage, trak det venstre naboregiment sig på ordre oppefra tilbage uden kamp. Derved tilfaldt det 3. og 4. Kompanie, der jo endnu lå i deres oprindelige stillinger, den vanskelige opgave hele tiden at sørge for gennemgående forbindelse mellem IR 395 og R. 86. For at have en nogenlunde lige forbindelse, blev venstre fløj af de fremskudte posteringer bøjet lidt tilbage. Den **2. 9.** afløste 1. og 3. henholdsvis 2. og 4. Kompanie hinanden. Om natten **3. 9.** var den fjendtlige artilleriild steget markant. Om morgenen angreb fjenden ved højre nabo, og sonderede samtidig fra Givenchy

Festubert
Violaine
LA BASSEE
Givenchy-
1:25000
5cm
Stellung der R.I.R. 84 vom 14.7.-4.9.1918

Lorgies
le Touret
Commune
Festubert
Violaines
LA BASSÉE
Givenchy-lès-la-Bassée
le Bourg
les Fontaines
les Chambers
le Plantin
Rue d'Ouvert
Rue du Marais
Rue de la Place
Chapelle St Roch
Canteleu
le Chemin du Roi
les Quatre Chemins
Château à Diable
Pont de Loisne
Rue des Blancs Chiens
Rue de Lille
Rue à Cailloux
Rue de la Seche
Rue du Quingue
Rue des Tranchants
Rue du Château Blanc
Verte Feuille
Leauwette
Epinette
le Salingaut
le Grand Marais
le Petit Marais
la Cochette
la Motte Borée
Beau Puits
Trois Maisons
le Touquet
le Marais d'Avoué
le Préolan
Fabrique Ferme
Pouillart Ferme
Coopérative maraîchère
Mémorial brit.
Cim. brit.
Ecluse de Guinchy
Gare
Long Fossé
Mon
Mag.
Us.
Ct
Chât.
D 166
D 167
D 167E
D 168E
D 947
D 72
D 75
97
99
01

frem mod vores Regimentsafsnit. Selvom det lykkedes Ltn. *Geertz* gennem en dristig overrumpling at tage en sergent og 3 mand fra det engelske VII Kings (Liverpool) Regiment til fange, kunne tilfangetagelsen af vores eget l.M.G. mandskab på venstre fløj ikke forhindres. De blev omringet af Tommy. Vzfdw. *Bolz*, der netop havde fået forbindelse til Patrulje Geertz, undgik fangenskab, og kunne med sin melding forhindre, at Ltn. Geertz og hans folk løb i armene på fjenden. Den gensidige beskydning varede hele dagen. I begyndelsen var presset fra fjenden imidlertid så kraftig, at 1. og 2. Kompanie om aftenen måtte gå tilbage. Under denne bagtropskamp havde I. Btl. foruden 4 faldne og 2 sårede også måttet lide 14 tilfangetagne. **Den 4. 9.** tidligt blev I. Btl kompagnier overraskende afløst af kompagnier fra R. 440, og om aftenen fulgte også afløsningen af II. Btl. Efter afløsning rykkede bataljonerne til henholdsvis Warrin og Grand Moreuil.

Stillingskampe foran og i Hermannstelling (Cambrai til Maubeuge)

(5. 9 – 4 .11.1918

Om aftentimerne den **4. 9. 1918** blev bataljonerne fra Warrin transporteret med jernbane over Lille – Orchies, og nåede næste morgen **(5. 9.**) til Lourches (I., II.) henholdsvis Bouchain (III.). Der lå en mærkelig uro over hele transporten. I modsætning til tidligere krigstransporter på Vestfronten, blev turen denne gang afbrudt af ustandselige stop, nogle gange af længere varighed. Da så bataljon endeligt om morgenen nåede de nævnte lokaliteter (omkring 15 km sydvest for Valenciennes), blev de vidne til de hårde krigsvilkår: på banegården var flere hundrede kvinder, gamle mænd og børn samlet, der på grund af den fremrykkende front måtte transporteres længere ind i land. Det måtte se slemt ud der fremme, for bataljonerne skulle ifølge en befaling, modtaget fra banegårdskommandøren, til fods (omkring 20 km) nå et rum lige syd for Cambrai. Under gloende solskin marcherede bataljonerne af sted, og nåede de tildelte og allerede af andre enheder allerede kraftigt overbelagte kvarterer i henholdsvis Carnières og Avoingt. Den følgende dag (**6. 9.**) blev regimentet alarmeret omkring kl. 17 og rykkede øjeblikkeligt til bydelen Cantimpré (vestkant Cambrai). Under marchen blev vores Regiment for første gang konfronteret med den spirende politiske udvikling. Hvad den preussiske soldat altid havde holdt for umulig, måtte man her opleve. Vejen mod Cambrai var fuld af flygtende indbyggere. På trækvogne, de fra landet så kendte kærre, trukket af menneskehånd, slæbte de arme alle deres ejendele med sig. Gamle, syge og børn sad på vognene. Dem, der kunne gå, havde bundter bundet fast på kroppen. I deres øjne så man deres lidelse og deres elendighed. De ellers så populære marchsange udeblev denne gang. Så meget var den enkelte påvirket af der billede, de så på landevejen. Men ækelt blev det, som de rykkede ind i Cambrai.

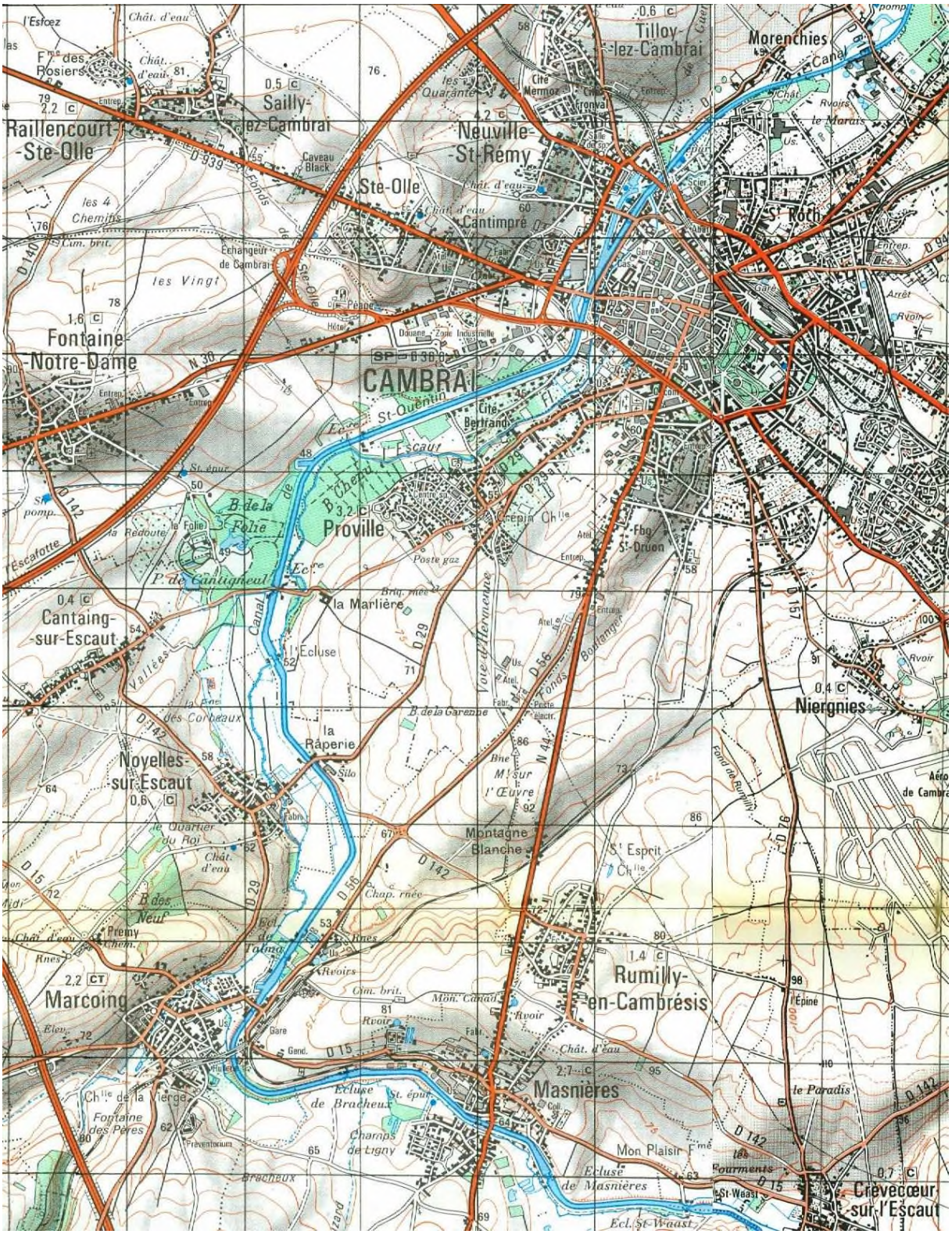
Utallige soldater drev hylende og skrigende rund i Cambrai's gader, næsten alle mere eller mindre fulde. Stanken af alkohol fyldte gaderne. Fra de huse, der lige var blevet forladt af deres beboere, blev vin og snapsflasker hentet ud af disse af disse horder (soldater kunne man ikke længere kalde disse etapesvin). Det taler for ånden i RIR 84, at der under marchen gennem Cambrai gentagende gange fra kompagniernes rækker blev sendt lidet smigrende gloser mod disse ære- og pligtforsømmende soldater.

Den næste morgen **(7.9.)** rekognoscerede Regimentet med alle sine kompagniførere opmarchvejene som indgrebsenhed under XVIII. A.K. i retning Bourlon. Det var ikke undgået fjendens opmærksomhed, at Cambrai blev rømmet, for hele dagen lå bydelen Cantimpré under artilleri. Da så om **natten 7. til 8. 9.** også fjendtlige fly kastede bomber over Cantimpré, og Regimentet herunder havde flere tab (jeg husker stadig tydeligt, at vi i 1. Kompanie denne nat lod helte være helte og flere gange opsøgte "heltekælderen"), forlod Regimentet næste morgen (**8. 9.**) den ugæstfrie by og forskød til bydelen St. Roch. Derved kom vi fra asken til ilden, for nu lå vi i fjendens skudlinje til Cambrai banegård, og modtog nu alle fjendens jernhilsener, som havde været tiltænkt banegårdsanlægget i Cambrai.

Dagene mellem **9. og 13. 9.** gik med den sindighed, soldater i en sådan situation udviser. De lod sig ikke længere hidse op. De vidste, at ordren til indsats kunne komme hvert øjeblik. Indtil dette tidspunkt var alting imidlertid ligegyldigt, selv da Brigadekommandøren, Oberst *von Kameszinski* den **13.9.** personligt dukkede op, og herunder påtalte, at flertallet af mandskabet (formentlig også af officerer og underofficerer) ikke kendte hans navn – en omstændighed, der efter fleres opfattelse, sandsynligvis ikke havde den store indflydelse på krigens udfald!! Den **14. 9.** syntes i begyndelse at gå som alle andre. Men så indløb omkring kl. 18 fra 18. Res.Div. til regimentet befaling om, at enhederne med det samme skulle gøre klar til øjeblikkelig afmarch. En halv time senere kom den endelige befaling. Ifølge denne skulle allerede samme nat den samlede 18. Res.Div. som indgrebsdivision trækkes sammen på hærens venstre fløj, hvor den skulle afløse 58. Inf.Div. Senest kl. 22 skulle R.84 være ude af Cambrai for at gøre marchvejene frie til andre enheder. Kl. 2030 marcherede den fra Cambrai, og nåede omkring kl. 23 med sine sidste dele Masnières, omkring 6 km syd for Cambrai. Enheder fik et bevis på omfanget af englændernes fremstød under kampvognsslaget i november 1917, da de i Masnières passerede Schelde på en midlertidig bro, der var fremstillet i en meget enkelt form, da den som bropille kunne anvende en engelsk kampvogn, der lå i floden.

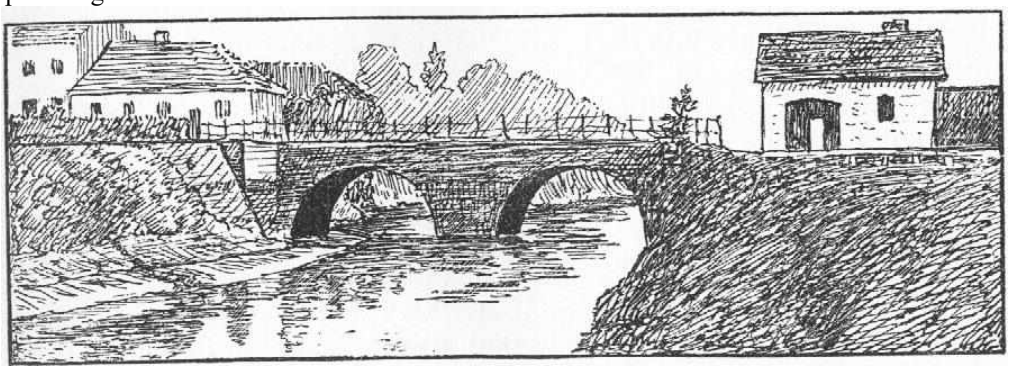
I Masnières blev I.R. 107 afløst i ødelagte huse og lader, hvorefter R. 84 overtog rollen som indgrebsregiment.

Den **15. 9.** blev regimentet underlagt 225. Inf. Brigade som reserve, og besatte samme aften med alle tre bataljoner i artilleri beskyttelseslinjen bag Regimenterne 66, 36 og 27 i sluseslugten omkring 3 km vest for Mésnieres, hvor den i tilfælde af fjendtlige angreb fra retning Ribécourt og Villers-Plouich skulle være disponibel til modangreb.

I denne stilling forblev Regimentet indtil **22. 9.** aften. Det behøvede ikke at anstrenge sig for at opfylde dens rolle, da de forreste enheder trods hårdnakkede angreb, var i stand til at afvise dem alle. Den skulle kun udholde den fjendtlige artilleriild og fly, som selv om natten kastede deres bomber over artilleristillingerne. Om natten

22. til 23. 9. blev R. 84 afløst af R. 86 og forskød til Crevecoeur, hvor den nødtørftigt blev underbragt. I morgentimerne den **27. 9.** kunne trommeild køres langs hele fronten. Kort efter – omkring kl. 10 – blev 18. Res.Div. alarmeret. R. 84 fik ordre til at rykke til Masniéres (4 km længere mod vest), hvortil den ankom omkring kl. 1130. Selve Masniéres blev kun begrænset beskudt, mens artilleriilden længere fremme langs fronten fortsatte uden pause. Da fjenden på højre fløj af Armegruppen især kraftigt rykkede frem, fik Regimentet omkring kl. 17 ordre til at rykke længere mod højre, og gå i beredskabsstilling i og omkring landsbyen Noyelles-sur-l'Escaut. Omkring kl. 21 lå Regimentet i en omtrentlig linje sydkant Noyelles – Flot-Ferme. Her overnattede Regimentet i kældre og jordhuller, men kun i få timer, for allerede kl. 1 (**28. 9.)** indløb befaling om, at den vest for kanalen liggende 49 Res.Div allerede denne nat – og senest kl. 0300 – ville rømme området, og gå tilbage gennem 18. Res.Div, der samtidig overtog opgaven som kampdivision. R.84 skulle besætte afsnittet langs Kanalen vest for Proville (sydvest kant Cambrai) frem til la Marlière – et afsnit i luftlinje på omkring 1500 m. Terrænet foran (vest) denne stilling, specielt den lille skov la Folie på vejen mellem Proville og Fontaine, skulle sikres gennem fremskudte posteringer.

Regimentet organiserede sig i kamp (III. Btl.), beredskabs (II. Btl.) og reserve-bataljon (I. Btl.) II. Bataillon sendte to kompagnier frem som forpostbesætning og besatte med de to øvrige østbredden af kanalen. III. besatte en gennemgående stilling omkring 300-500 meter fra kanalen, mens I. Btl. besatte vestkanten af Proville. Her i Proville, i et vejkryds øst for kirken, placerede Oberstltn. *v. Schuckmann* sin kommandostation.

Etableringen af stillingen var afsluttet omkring kl. 0400 uden væsentlige fjendtlige forstyrrelser. Kort efter begyndte en heftig 1½ times ildoverfald mod det netop besatte afsnit. Med det stigende dagslys lagde englænderne forstærket ild over la Folie skoven. En granat ramte et her foran posteringen liggende artilleriammunitions depot, der også indeholdt gasgranater. På grund af den eksploderende ammunition, specielt gasgranaterne, måtte II. Btl. postering falde tilbage og gik med dele tilbage over Kanalen. Kl. 0330 befalede 18. Res.Div. rømningen af la Folie-skoven, hvorefter også de sidste dele af II. Btl. faldt tilbage bag kanalen. Stillingen langs kanalen lå hele dagen under relativ begrænset artilleribeskydning.

I. Btl., som var brigadereserve, blev omkring kl. 0830 trukket frem over kanalen, og besatte med 3. og 4. Kompanie modsatte side af kanalen, 1. og 2. Kompanie en stilling omkring nordkanten af en øvelsesplads, der havde tilhørt den tidligere franske garnison. Kl. 16 blev I/R.84 underlagt R.31, men blev på sin hidtidige plads.

I eftermiddagstimerne var det lykkedes fjenden i 2. Marine-Infanterie-Regiment afsnittet til venstre at sætte over kanalen. Han blev dog igen om aftenen trængt tilbage.

Natten 28. til 29. 9 var forholdsvis rolig. Kun den kontinuerlige fjendtlige M.G. ild virkede forstyrrende. Kl. 0245 (29.9.) blev underlæggelse under R. 31 ophævet. Bataljonen skulle øjeblikkeligt besætte en stilling ved vejkrydset øst for kirkegården i Cambrai – St.Sepulcre og her være til disposition for 35. Res.Inf.Briade. Kl. 04 var bataljonen på plads.

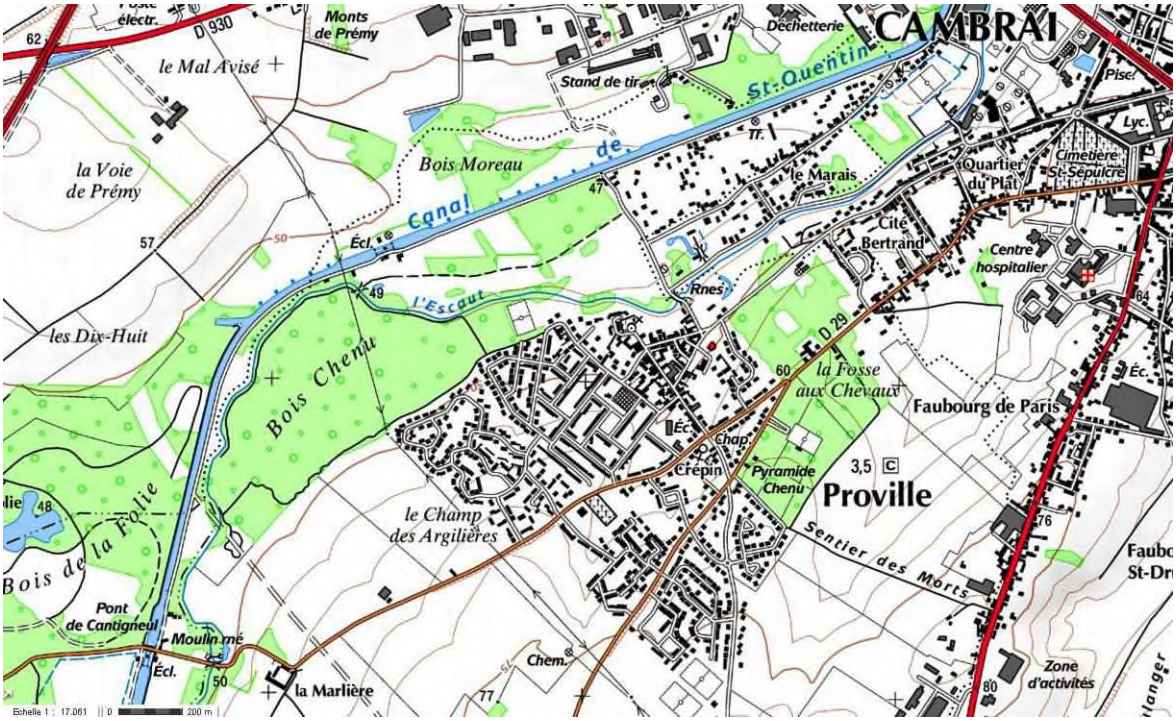
Ved daggry begyndte en kraftig artilleribeskydning. Under et angreb længere mod syd lykkedes det fjenden at trænge frem. Situationen ved den på venstre flanke hårdt trængte Marine-Infanterie-Regiment 2 var sådan, at Oberstltn. *v. Schuckmann* i bekymring over R.84 venstre fløj lagde 9. Kompanie ind bag venstre fløj af II. Btl. Fra kl. 0845 lagde fjenden M.I.R. 2 afsnit under ild med alle kalibre. M.I.R. 2, der selv var decimeret, havde ikke kræfter til mere at holde, og trak sig tilbage til Cambrai, fulgt af schrapnells og granatild. Venstre fløj af II. Btl. (8. og 6. Kompanie) kom derved i store vanskeligheder. Til alt uheld indsatte nu – endeligt – eget artilleri, men skød så uheldigt, at de ikke kun ramte begge kompagnier meget hårdt, men også spærrede vejen bagud. Fuldstændig mørbanket af artilleri fra begge sider, faldt 8. og dele af 6. Kompanie i hænderne på fjenden. III. Btls. kompagnier, hvor 11. Kompanie øjeblikkeligt spærrede mod venstre, ydede i første omgang succesfuld modstand mod fjendens fortsatte fremrykning langs vejen Marlière – Proville.

Et nyt fremstød omkring middag blev med held standset af II. og III. Bataillon. Allerede en time senere – kl. 1315 – angreb fjenden på ny fra La Marlière, og rullede nu en del af regimentet op, endnu engang støttet af tysk artilleri, der stadig beskød egne rækker. De to bataljoners kompagnier trak sig kæmpende tilbage. Efter et kort ildoverfald trængte fjenden i kolonner og tætte skyttelinjer efter. Da Tommy overalt dukkede op på bakkerne mellem Proville og Rumilly, trak II. og III. Bataillon sig kæmpende tilbage til Proville, og den igen gik i stilling i byens sydkant, med II. Btl. til højre og III. Btl. til venstre.

Hen mod kl. 18 dukkede M.I.R. 2 igen op fra Cambrai og fik ind i linjen til venstre med forbindelse til III. Btl.

I. Btl besatte i løbet af eftermiddagen en optage-stilling på vejen, der går langs sydkanten af Sepulcre kirkegården. Skråningen ned mod kirkegården gav en velkommen dækning mod artilleribeskydningen af vejen. Med henblik på den efterfølgende skildring af det unge erstatningsmandskabs opførsel, skal der her gengives en beretning, der tydeligt viser roen hos "de gamle krigere". 1. Kompanie, hvor jeg endnu engang gjorde tjeneste, lå bortset fra nogle enkelte observationsposter, for foden af skrænten neden for kirkegården. Her lå et toilet på fire murstenssokler, til hvis siddeplads man måtte gå 8-10 trin op af den trætrappe. Formodentlig har der normalt stået en spand til opsamling . . . nedenunder. Denne dag var der i hvert fald ingen. I et psykologisk helt forståelige forsøg på at få dækning over hovedet var nogle folk kravlet ind under den højtbyggede "trone", og følte sig her "bombesikker". På grund af dagens ophidselser havde vel en gammel kriger mærket naturens kalden, gik fast besluttet op ad trappen, trak bukserne ned og gik i stilling! Fuldtræfferen, der desværre ramte dem, der søgte dækning nedenunder, havde større virkning end en fuldtræffer af en 21-cm granat…

Højre fløj af II. Btl. lå langs sydsiden af floden l'Escaut [Schelde]. Da afsnittet til højre begyndte på den anden side Escaut-Kanalen, blev 1. og 2. Kompanie med to M.G. kl. 1815 stillet til disposition for II. Btl. 1. Kompanie blev indsat for at lukke hullet mellem kanalen og floden i det omkring 250 meter brede mellemterræn. Herved kom kompagniet til at ligge på begge sider af floden Escaut. Højre fløj begyndte ved det nordvestlige kammer på Kanalslusen, mens den venstre lå i vestkanten af Proville på den anden side floden.

Det var buldrende mørkt som vi fra 1. Kompanie fra Proville gik over floden, og bevægede os frem til ovennævnte linje. Det var en forbandet ubehagelig fornemmelse, at gå i stilling alene, til højre og venstre lukket inde af brede vandløb. Der var ingen, der viste, hvor fjenden befandt sig. Tavse arbejdede vi os frem langs kanalen. På et eller andet tidspunkt måtte vi vel støde ind i slusen, som skulle danne vores højre fløj. Den kom og kom ikke. Der! En håndgranat eksploderede. Vi var fremme! Ved slusen – så vidt vi i øjeblikket kunne fastslå: på den anden bred sad Tommy! Herfra lod vi nu kompagniet folde ud til venstre. Så gik vi selv mod venstre for at efter-

prøve placeringen. Der var ikke en mand at finde. Alle havde enten trukket sig helt mod højre til kanalen eller til venstre mod floden. Råb og forbandelser. Det var nødvendigt at skælde og smelde for til sidst at få alle på plads. Fra fronten knaldede hele tiden geværskud. Uha, der var altså også englændere foran os! – Gudskelov! Linjen er nu, om end noget løseligt, sammenhængende etableret. Der! Hvad er det? En klirren?! Og inden man rigtig at fatte det, kom lyden hurtigt frem mod os. Der falder skud! M.G. hakker løs! Og så dukker Fanden selv op! Springer hen over vores grav og forsvinder bag os, heftigt beskudt af vores ophidsede folk. Og hvad var så løsningen på dette mysterium? En engelsk meldehund havde på grund af skyderiet mistet orienteringen og var løbet mod os, over stillingen og videre bagud.

Det var sandsynlig, at denne episode ville få den allerede store nervøsitet i Kompagniet til at stige endnu mere. Vi gik - vi var i dette øjeblik langs Escaut, altså på venstre fløj – endnu engang mod højre i retning af slusen, og tog en del af de folk med, der var flygtet til venstre. Med to eller tre underofficerer gik vi videre mod højre. Ikke en mand mere at se! Himmel! Hvad er der nu løs?. "Dækning!!!" – Foran os, måske kun to eller tre skridt væk, skyder en mand på jorden med sit gevær på os. Med et piskende knald flyver kuglen forbi os. Med et spring er vi i flæsket på skytten – og holder en af de unge soldater fra vores eget kompagni i armene! Under det tidligere skyderi var hunden sprunget over graven ved siden af ham. Godt bange og forladt af kammeraterne ved siden af, var han gået i dækning. Da han så os, troede han det var englændere, og havde skudt løs. Gudskelov var det hele endnu engang gået godt.

Natten 29. til 30. september fik som den tidligere under moderat artilleriild.

Kl. 6 om morgenen (**30. 9.**) blev der skudt trommeild mod de nordvest og vestlige forstæder til Cambrai. Regimentets forreste linje slap nogenlunde. Derimod så man på højderne syd for Proville hele tiden fjendtlige bevægelser. Nogle gange i små, så i større grupper fylder fjenden sine forreste rækker op. Hos os er spændingen øget til det højeste. Hvert eneste øjeblik kan det hele begynde. Selvom der er i hundredvis af gode mål, blev der kun skudt lidt eller slet ikke. Man sparer ammunitionen til det øjeblik, der nok ikke lader vente ret meget længere på sig. (Den efterfølgende beretning er mine observationer fra skråningen på den anden side Escaut-floden på venstre fløj af 1. Kompanie) Pludseligt lyder der gevær og maskingeværild, delvist også håndgranater. Englænderne arbejder sig frem langs vejen la Marlière – Proville, der delvist løber som en hulvej. Nok slår vores egen artilleriild – foruden endnu engang over egne rækker – ned i angribernes rækker, der også bremses af forsvars ilden fra II. og III. Btl., men alligevel vinder den langsomt terræn. På trods af store tab når enkelte eller mindre grupper af fjender en omkring 300 meter foran II. og III. liggende og næsten parallel løbende grav. Fremgangen lettes af den kendsgerning, at hulvejen netop i en sænkning skærer denne grav, og dermed er beskyttet mod ild fra II. og III. Btls kompagnier på yderste højre og venstre fløj. En vanvittig artilleri hurtig-skydning faldt over hele regimentets stilling. Det er klart, at fjenden hvert øjeblik begynder sit stormløb. Støtte fra vores eget artilleri bliver påkaldt og begynder også – men ligger delvist *bag* os.

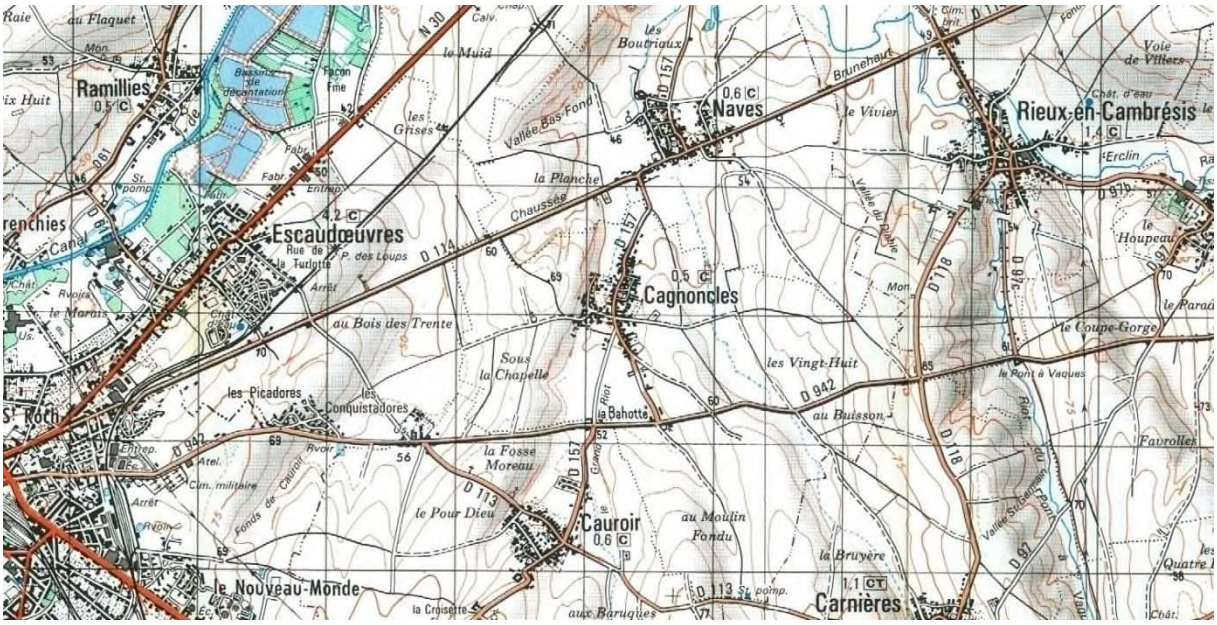
Så pludselig! Lyt! Et voldsomt brag! Røgskyer hæver sig, jord og sten flyver omkring. Jernbanebroen over Escaut-Kanalen, der forbinder Cambrai med bydelen Cantimpré, er blevet sprængt af os selv. Satans! Nu brænder det for 1. Kompanie mellem kanalen og Escaut. Tilbagegangsvejen er afskåret! Hvordan skal det nu komme tilbage til Regimentet? Ilden raser videre. Der er tab. Vores eget artilleri ødelægger et maskingevær i 1. Kompanies afsnit. Der bliver arbejdet feberagtigt for igen at gøre det funktionsduelig. M.G. folkene arbejder endnu og har ikke fået løst problemet, da: "De kommer!" . . . Fra hulvejen mellem Marlière og Proville skylder englænderne frem mod II. og III. Bataljon . . . vi kan se, hvordan Tommy trænger ind i midten af regimentets front (omkring venstre fløj af II. Btl. og 12. Kompanie). De breder sig til højre og venstre. På enkelte steder ser man tydeligt tyske og engelske soldater i håndgemæng. Fjenden trængte II. og III. langsomt tilbage. Snart er fjenden fremme på højde med 1. Kompanie, hvis eneste intakte maskingevær skyder flankerende ind i rækkerne. Det kan kun afgive korte byger for ammunitionen er knap. Mens vi langs Escaut hele tiden sikre fremad, til højre og til venstre, opdager vi pludselig bevægelser mod højre fløj af 1. Kompanie. Skud falder. Folk kommer springende. Enkelte englænder dukker op. Så kommer flere. I skyttekæder rykker de frem mod Escaut. Vores M.G. skyder og tvinger fjenden til at søge dækning. Nu kommer Tommy også forfra. I spring arbejder han sig frem gruppevis. Vores geværild holder ham nede. Så falder igen vores artilleri på og bag os. Tommy indser mulighederne i situationen. Springer op . . . arbejder sig fremad . . også fra højre! Et blik mod venstre i retning af II. og III. Btl. Forfærdet opdager vi, at der derovre ikke længere er nogen tilbage på højde med os. Kun på ét sted (9. Kompanie) ligger tilsyneladende endnu nogle af vores folk. Skal vi nu i fangenskab? Ikke tale om! "Alle tilbage!!" . . . Og nu begynder den vilde jagt. Alle løber langs Escaut, for at finde et eller andet sted at komme over. Nu står vi overfor vores (!) eget artilleri. Ikke noget at gøre – igennem! De tapre M.G. folk slæber begge maskingeværer med sig. Videre. Vores eget artilleri, der stadig ligger over samme område, forhindre fjenden til at følge efter. Vi løber langs med floden, vi må jo på en eller anden måde over på den anden side! Udmattet til det yderste, stak-

åndede, slæber M.G. folkene stadig på deres våben. Til sidst kunne de ikke mere. De kunne de jo heller ikke i disse øjeblikke. Altså, bundstykke ud og kort efter er maskingeværet forsvundet i floden. Længere fremme ligger et træ hen over floden – over! Alle myldre derhen. Den ene efter den anden balancerer over på træet. Af og til falder en i vandet. En hager sig fast i en gren og hentes op igen af hjælpsomme kammerater. Videre! Til sidst er alle ovre. Næsten alle gennemblødte. Også det andet maskingevær er sluppet med over, selvom det ikke kan bruges, da på flodbredden en af betjeningsmandskabet glider i vandet og tager det med. Vi stormer videre ad landsbygaden i Proville, hvor vi støder på vores Regimentskommandør, Oberstltn. *v. Schuckmann*, der med sin stab holder i et vejkryds. Han kikker forbavset på os, som vi – alle mere eller mindre plask våde – i gåsegang dukker op. Melding og kort orientering. Så for vi ordre til at holde os klar til indsættelse i de første huse i Cambrai.

Foran II. og III. Btls. front havde 9. Kompanie, som var eneste tilbageblivende, måske ikke ligefrem standset, men så i det mindste alvorlig besværet. Efter langsomt at være gået 600 meter længere tilbage, havde de øvrige kompagnier sluttet sig til, og gået i stilling på højdedraget mellem Proville og Cambrai forstaden Paris. Herfra kunne de se, hvordan skuespillet fra middag gentog sig: fjenden fyldte sine forreste rækker kraftigt op. Kl. 1630 angreb de endnu engang. Denne gang mislykkedes angreb på grund af de tapre kompagnier fra II. og III. Btl. og 3. og 4. Kompanie, som var gået i stilling sammen med III. Btl. At moralen stadig var høj hos soldaterne på trods af dagens kampe, beviste Ltn. Jacobsen, da han umiddelbart efter det standsede fjendtlige angreb, med dele af 9. Kompanie gennemførte et lokalt modangreb ud fra den gamle militære grundtanke: "Angreb er det bedste forsvar". Som resultat kunne han tage en engelsk kaptajn, 4 underofficerer og 4 mand til fange. Endnu engang, omkring kl. 18, indsætter Tommy sit samlede artilleri imod os. Det forventede efterfølgende infanteriangreb udeblev imidlertid. Det kommende mørke sætter endeligt artilleriets virke til afslutning.

Mens natten 30. 9. til 1. 10. bragte moderat artilleriild, lå ilden bag os, altså nord for Cambrai (som fjenden dagen i forvejen havde angrebet fra nord, vest og syd). Fra kl. 5 om morgenen (1.10.) øgedes ilden igen til trommeild. Foran vores afsnit faldt fra daggry kraftig forstyrrelsesild. Omkring middagstid blev der igen observeret stærke forskydninger hos fjenden, der tydede på et snarligt angreb. Kort efter kunne intet længere genkendes, som fjenden omkring kl. 1830 iværksatte angreb mod II. Blt. front. Forsvars ilden fra de tapre Mecklenborgere og denne gang udmærket liggende tysk artilleri spærreild, fik angrebet til at bryde sammen.

Den 2. 10. var der langs Regimentsafsnittet ingen infanteriangreb. Kraftig artilleriild lå over Cambrai forstæder. R. 31 til højre blev presset tilbage og forbindelsen går tabt. II. Btl. må sikre til højre mod omringelse.

3. 10. Gennem et succesfuldt modangreb langs Escaut-kanalen opnåede R. 31 igen tilslutning til R. 84. Der var intet infanteriangreb mod vores regiments front, heller ikke i dagene fra 4. til 7. 10. Gensidig artilleridueller. Enkelte steder kraftige patruljesammenstød. Den 8. 10. begyndte kl. 0530 en voldsomt artilleribeskydning af fronten omkring Cambrai. På Regimentets afsnit mindskedes ilden efter omkring en time. Fjenden angreb længe-

re til venstre, hvor de i venstre nabodivisions afsnit erobrede Séranvillers og trængte frem til Niergnies (sydøst for Cambrai). De tyske troppers situation var kritisk. Da englænderne i nord var trængt frem til hovedvejen Cambrai – Iwuy, altså allerede stod nordøst for Cambrai, var der opstået risiko for, at alle tyske enheder i Cambrai ville blive omringet. Om aftenen kl. 2130 tilgik der Regimentet befaling fra 18. Res. Division. Efter denne skulle Cambrai rømmes inden kl. 0230 samme nat. 18. Res.Div. skulle besætte en omtrentlig linje: udfletning jernbanelinje Cambrai-Iwuy og Cambrai-Rieux, vej herfra til Cagnoncles og videre til skæringspunkt med den store vej Cambrai – le Cateau. Divisionens opstilling: R.86, R.31, R.84. Tilslutning til venstre – ved hovedvejen – 48 Res. Div.

For R. 84 befalede Oberstltn. *v. Schuckmann*: I. Btl. skulle starte rømning af Cambrai kl. 2330, II. Btl. skulle følge kl. 1 (9. 10.), men fra hvert kompagni efterlade et l.M.G. til III. Btl., der som den sidste skulle rykke ud kl. 0230. Major Thomsen (III/R. 84) skulle lede bagtroppen, og skulle sprænge broerne i østkanten af Cambrai, specielt jernbaneunderføringerne ved banegården Cambrai-Annexe.

En voldsom kanonade begyndte nu. Vores artilleri bortskød hurtigt den ammunition, de ikke kunne bringe med ud. Heller ikke englænderne var uvirksomme. De anede vel, hvad der i denne nats mørke udspillede sig. Uhyggeligt regner granaterne ned over byen, der brændte i alle ender og kanter. Der lå en tyk, kvalmende røg over os. Af og til steg røde flammer mod himlen, æd grådigt af bygningerne, der så styrtede sammen med et brag. I gaderne, hvor i fredstid søndagsklædte kvinder og mænd gik mellem hinanden, jagede og hastede nu alle frem i det spøgelsesagtige skær fra brandene i retning af forstaden Annexe.

Et kraftigt brag fra den retning fortalte om de første sprængninger. Og som I. Btl. omkring kl. 0100 nåede byens østlige udkant, hvor broerne fører over den dybe banegrav nord for banegården Annexe, så den til deres bestyrtelse, at pionererne allerede havde sprængt den. Der er ikke andet at gøre: ned ad skråningen. Neden under står feltpjecer, der med deres skydninger både skal skjule tilbagetrækningen og samtidig dække den. Videre over de ødelagte skinner, hvor man engang glad kørte på orlov, og nu spærre en vejen med de mest groteske former. Videre. Hele tiden videre! Over den brede banegrav. Videre! Ud af dette Dantes inferno. Døde og sårede soldater og heste ligger på gaderne, hele kolonner står i flammer og ødelagte vogne står rundt om. Huse brænder og styrter larmende sammen. Ind i alt dette hele tiden de engelske granater. En af disse scorer en fuldtræffer i 2. Kompanies feltkøkken. Mandskab og heste død!

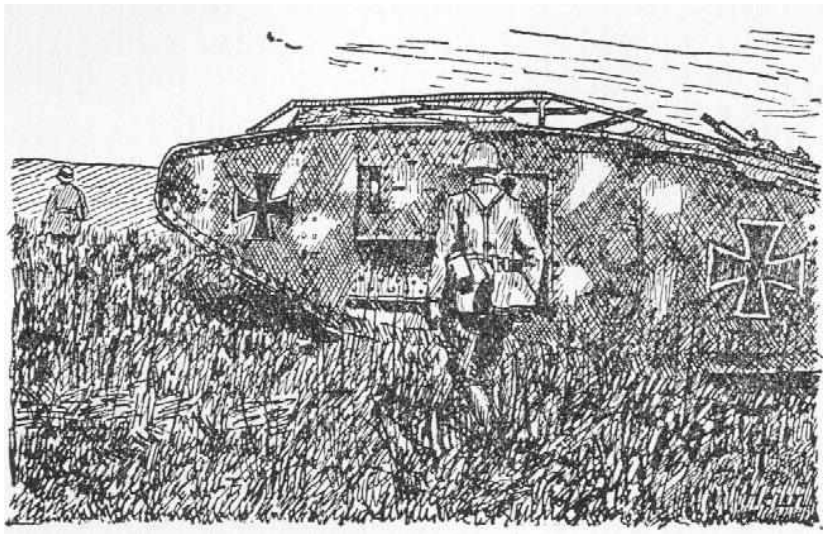
Efter I. Btl. fulgte II. Så kom III. Btl. som bagtrop. Det var efterhånden blevet omkring kl. 0400 før III. nåede de sidste huse i det østlige Cambrai og herfra fulgte den store vej mod Solesmes, forbi Cagnoncles gennem I. Btl., der var placeret her, frem til Rieux, hvor også Regimentskommandøren, Oberstltn. *v. Schuckmann* og hans stab var ankommet.

I. Btl. blev placeret med 4., 3. og 1. Kompanie i vestkanten af Cagnoncles (1. og 2. Kompanie dannede på grund af deres ringe styrke kun ét kompagni), og havde til højre tilslutning til R.31, mens til venstre på skæringspunktet med den store vej den havde forbindelse til Res.Pi.Komp. 48 og dele af R.222. Netop som det var ved at blive lyst, så man allerede fjendtlige kavaleri patruljer på den store vej foran venstre fløj af bataljonen. De standsede omkring 2 km fra os. Tilsyneladende havde de opdaget vores nye stilling. Kort efter så man engelsk infanteri komme frem fra Cambrai. I lette skyttekæder kom de nærmere, og blev så liggende omkring vejen Escaudoeuvres – Cauroir. Kavaleri, som fortsatte længere frem blev afvist med infanteriild. Omkring kl. 17 gik englænderne frem mod Cauroir i tætte skyttekæder. Kort efter også længere mod højre, altså foran os. Kl. 1820 trængte Tommy igennem i skillelinjen mellem R.31 og I/R.84 og begyndte at rulle vores linje op. 3. og 4. Kompanie gik, da de kom under ild fra ryggen, kæmpende tilbage mod Cagnoncles, som fjenden kort efter trængte ind i fra nord, hvorunder bakkerne omkring Cagnoncles lettede hans operation. Hptm. *Raese* (I/R. 84) og hans adjudant Ltn. Maus måtte hurtigt stikke af med deres stab, da fjenden med en styrke på omkring 80 mand pludseligt dukkede op ikke engang 100 meter fra dem. I. Btl. besatte herefter østkanten af Cagnoncles. (Mangen en fra kompagniet tænker med stille vemod på de høns og kaniner som nu stod midt i ilden efter at vi netop var blevet færdige med at tilberede dem!)

Kort efter indløb befaling til, at XIV. A.K. (som 18. Res. division dengang var underlagt) fra kl. 23 skulle gå tilbage til en linje Iwuy – Villers-en-Cauchies – St. Python. Kl. 0130 (**10.10.**) besatte II. og III. Btl. den nye forreste linje øst for højde 86 på begge sider af vejen Villers-en-Cauchies – Naves. Kort efter indløb befaling til, at XIV. A.K. (som 18. Res. division dengang var underlagt) fra kl. 23 skulle gå tilbage til en linje Iwuy – Villers-en-Cauchies – St. Python. Kl. 0130 (**10.10.**) besatte II. og III. Btl. den nye forreste linje øst for højde 86 på begge sider af vejen Villers-en-Cauchies – Naves. I. Btl fik som brigade reserve sammen med Regimentsstaben i kvarter i Villers, der allerede fra middag lå under fjendtlig beskydning. Samtidig blev englænderne set under fremrykning mod Rieux. Omkring kl. 13 marcherede fjendtlige kolonner hertil, hvor de under kun ringe beskydning fra vores artilleri, gravede sig ned langs vejen Iwuy – Rieux. Kl. 1730 blev der mod venstre nabo indsat kraftig

infanteri- og M.G. ild. Samtidig arbejdede fjenden sig frem mod Højde 86 i vores afsnit. Da hans angreb syntes at fortsætte, alarmeredes I. Btl. kl. 1835, men kunne kort efter vende tilbage til Villers-en-Cauchies, da fjenden formentlig på grund af det tiltagende mørke ikke trængte længere frem.

Næste morgen (**11. 10.**) lå fra kl. 7 en heftig ild over vore stillinger og over Villers, som fra kl. 0950 udvidede sig til en kontinuerlig beskydning af hele divisionens front. En time senere mindskedes ilden, men rettedes primært mod afsnittet til højre for os. Kl. 11 kunne II. Btl. observerer, at fjenden var under fremgang øst for Iwuy. R. 86 faldt tilbage. Kl. 115 indsatte Brigaden I./R.84 i R. 86 afsnit. Bataljonen gik i beredskabsrum på vejen, der fra nordvest kanten af Villers fører mod den nordlige skråning af Højde 78. Der var en vidunderlig udsigt fra denne bakke. For kilometer er området fri for bebyggelser og derfor let at overse. Foran kunne man se skyttelinjerne, både vores egne og fjendens. Man kan tydeligt se førerne foran deres respektive enheder. Fjenden arbejder sig frem i spring. Hvert spring bliver lagt under vores kraftige infanteri- og M.G. ild. Foran Rieux og i retning af Iwuy kunne man se fjendtlige batterier kører frem. Ryttere galoperer enkeltvis eller i grupper frem og tilbage.

Hvad er det? Lyt! En klapren, som slår jernplader mod hinanden. Motorstøj! Spænding ligger over alle, en ophidselse. Man kan høre at raslen af jern kommer nærmere. Så lyder kommandoer gennem luften. I. Bataillons kompagnier folder ud med hulvejen som grundlinje. Øjeblikkets ophidselse forandrer sig til en jubel: der i den samme hulvej står tre tyske kampvogne, mammut-uhyre med langt væk synlige jernkors og dødningehoveder! Klokken er i mellemtiden blevet 1220. Kampvognene kører frem. I. Btl. kompagnier følger efter. Den enkelte gribes af jagtfeber. Så stopper den midterste kampvogn. Ud stiger en *enarmet* officer (så vidt jeg endnu i dag kan huske en Hauptmann). I hånden havde han en spadserestok. Han går nogle skridt frem, dirigerer med spadserestokken sine tre kampvogne og *g å r* - virkelig og bogstaveligt – går han nu *foran* kampvognene, der følger ham. Endnu et stykke kører de på den måde, så er de kommet over hulvejen og fortsætter ned i en sænkning. Nu begynder M.G. ild fra dem. II. og III. Btl., der har fastholdt deres stillinger, forstærker ilden med deres egen gevær- og M.G. ild. Der! SE! Først en, så endnu en, også der, der – og gribes englænderne af en panisk angst for kampvognene. Overalt springer de bagud, forfulgt af vore maskingeværer!

Omkring kl. 13 er også hos R.31 de oprindelige stillinger fra om morgenen igen i vore hænder, hvorimod hos R. 86 – hvor I. Btl. er indsat – imidlertid kun en lille del er taget. Vore kampvogne vender om og kører tilbage mod deres udgangsområder. Som de passerer gennem vores linje lyder der et flerstemmet hurra og leve råb: tak og anerkendelse for både kampvognsbesætningerne og for deres herlige enarmede fører!

Kampvognene var imidlertid næppe forsvundet før Tommy igen gik frem i tætte bølger. Da der var opstået et stort hul mellem R.31 og R.86, blev 3. og 4. Kompanie stillet til disposition for III/R.31. Inden de to kompagnier kunne nå frem hertil, var det lykkedes R.31 og R.86 at genskabe forbindelsen. I. Btl. blev liggende bag bakken og kunne herfra følge de nye kampe for II. og III. Btl. som fjenden igen nærmer sig. Det lykkedes dem at standse englænderne, selvom det selv denne aften måtte begrave 11 kammerater bag stillingen. Blandt de faldne var foruden Ltn. *Franz* (5. Kompanie), der på den korte tid, han kom til at hører til Regimentet, havde bevist sin dygtighed som officer og kammerat, en af de ældste officerer ved Regimentet, kompagnifører for 12. Kompanie,

Ltn. *Probst*. Højt skattet af både foresatte og kammerater, elsket og tilbedt af kompagniet, måtte en fjendtlig kugle strække ham til jorden blot én måned før våbenstilstanden. Krigens vilkår!

Kl. 19 modtog Regimentet på ny ordre til tilbagetrækning. Denne gang fik R. 84 tildelt en ny stilling på vejen mellem Haspres og Saulzoir.

Efter mørkets frembrud frigjorde II. og III. Btl. sig fra føling med fjenden under dække af en bagtrop, og gik delingsvis ind i den anviste linje ved daggry den **12. 10.** III. Btl., hvor Ltn. *Gregersen* havde overtaget kommandoen efter den til R. 86 afkommanderede Major *Thomsen*, lå til højre i forreste linje med tilslutning til I. Btl. under Hptm. *Bolze.* Stillingen gik langs en højtliggende banedæmning. Tæt foran denne gik vejen Haspres – Saulzoir, der igen gik foran den nok 5 meter bredde *Selle å*. Banedæmning, vej og vandløb ligger alt sammen i en omkring 150 meter bred sænkning. Bag linjen steg terrænet, mens den foran – på fjendesiden – kun steg omkring 25 meter over 800 meters dybde. På toppen af bakken gik en omkring 800 meter bred, op til 300 meter dyb skovstykke. Foran venstre fløj af I. Btl. lå en vandmølle. Der var ingen broer over Selle indenfor Regimentets afsnit.

Hele regimentet lå med sine elementer indsat i dybden. Nede ved åen ved vandmøllen (dele af I. Btl.), bag langs banedæmningen som hovedmodstandslinje (I. og II. Btl.) og bag denne på bakken Regimentets maskingeværer og ved la Layette, som var regimentets kommandostation, lå II. Btl.

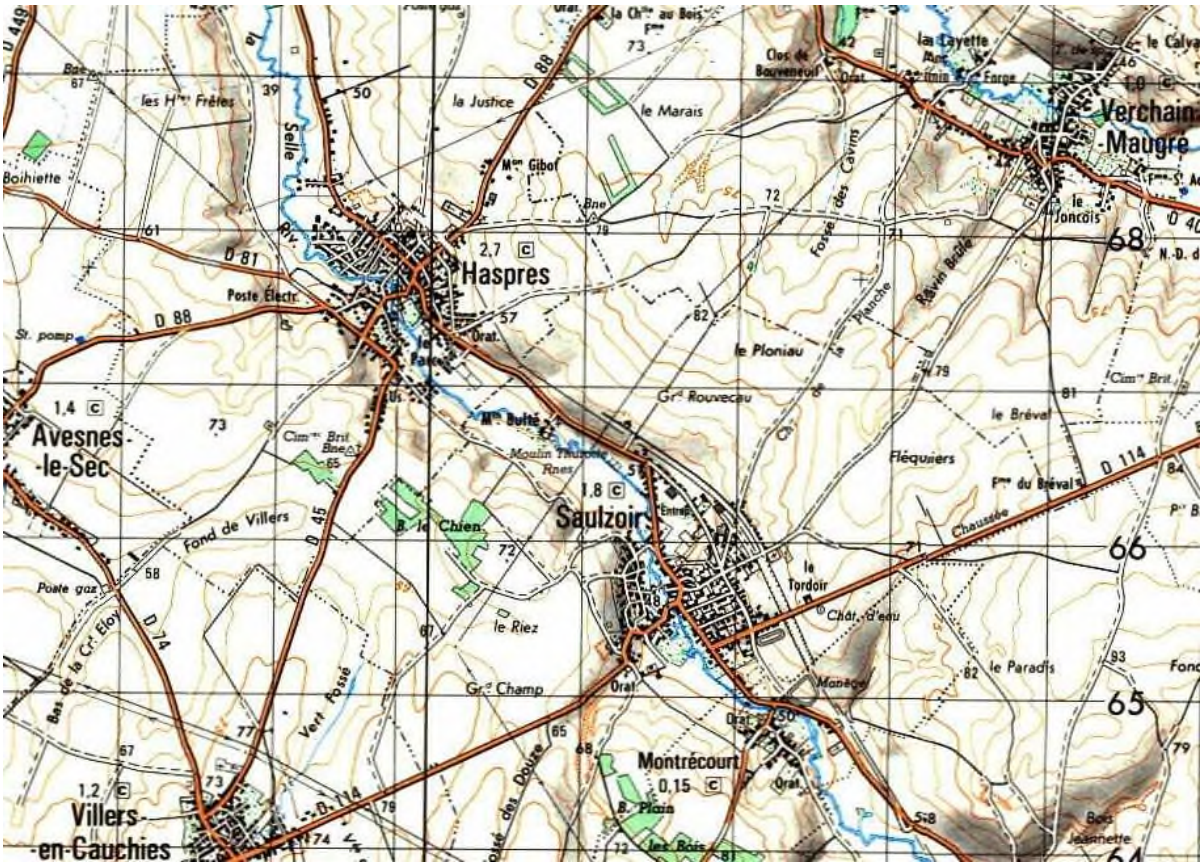
Frigørelsen var endnu engang sket uden at blive bemærket. Først omkring kl. 1030 så man en meget tynd engelsk skyttekæde komme frem fra Avesnes-le-Sec, formentlig en stærk patrulje, der skulle opnå føling med de tyske enheder. De står en overgang stille, går så fremad igen. De er tilsyneladende rådville, ved ikke rigtig, hvad de vil finde. På samme måde går det en opklaringsenhed, der dukker op fra Villers-en-Cauchies. Fjenden kommer dog stadig nærmere bakken sydvest for skoven foran os, hvorunder det bakkede terræn giver den dækning. Omkring kl. 15 gik på ordre fra Regiment fra hver af de to stillingsbataljoner en officerspatrulje bestående af to grupper med hver et l.M.G., fra III. Btl. under *Ltn. Jacobsen*, og fra I. Btl. under min føring. Ltn. *Jacobsen* passerede Selle ved Haspres, mens min passerer ved Saulzoir i R.222 afsnit. Ltn. *Jacobsen* går med sin patrulje frem mod nordspidsen af den lille skov, og går her i stilling så han kan observerer terrænet i retning af Avesnes. Jeg fra I. Btl. gik via R. 222 fremskudte sikringsled og herfra ad en markvej, der førte til sydspidsen af den lille skov, omkring foran venstre fløj af 1. Btl.

Som vi nåede frem hertil kunne vi i sænkningen foran os se flere stærke grupper af fjender langsomt komme nærmere. Vejret var så skønt, vores stemning næsten som legede vi cowboy og indianer, så vi placerede os i skovkanten for at observerer terrænet foran os. Dette var endeligt igen den frisk-glade krig fra vores ungdomsdrømme. Man kunne igen se fjenden. Det var ikke det rå materiel, der her afgjorde det hele, men list og dygtighed – og en smule held. Vi sidder på hug og kikker på det krigeriske billede foran os. Luften kvalmer fra cigarer eller snadde med det sat… bøgebladstobak. Så – pludseligt: bang, bang. To skud knalder bag os! Som vi springer op med gevær og revolver klar, når vi lige at se en tre-mands fjendtlig kavaleripatrulje forsvinde blandt træerne. Vi sender et par skudt efter dem, men forgæves.

Efter hvad der skete, må den fjendtlige patrulje have set os komme. Med deres ringe styrke kunne de naturligvis intet gøre, men havde i stedet observeret mod os. Da vi så satte os ned deroppe, havde de så sagt på gensyn på "engelsk". For pokker! Nu brænder lokummet! Nu brager det også bag os med det dumpe knald, som vi allerede kunne genkende efter de sidste dages begivenheder: Pionererne havde sprængt broerne over Selle i Haspres og Saulzoir! Satans, det kan jo blive sjovt! Til alt overflod overskrider Tommy nu – det er kl. 17 – i flere bølger bakkerne omkring 1½ km foran os, med enheder af gruppestørrelse bag. Patruljerne går i stilling. M.G.'et skyder et par gange mod rækkerne af fjender. Med visir sat på 1000 meter lægger vi vore geværer an. Det bliver hele tiden mørkere. Skal man blive liggende her alene? Vanvittig. Altså ikke spille helt og tilbage: en bedre hindring for natten end Selle åen kunne man jo ikke ønske sig.

Nede ved vandmøllen på Selle havde forudseende kammerater fra venstre naboafsnit allerede fældet et linde-træ, som lå på tværs af vandløbet. Hvad betød det, at det delvist lå under vandet? Det var kun to uger siden, at vi også måtte passerer Escaut.

Natten til **13. 10.** forløb helt roligt. Der var kommet varm forplejning frem, sammen med den med de koldere nætter meget efterspurgte "Epi". Den Hr. Stationsforstander i Saulzoir kunne i fredstid formentlig aldrig gøre sig forestilling om, at schleswig-holstenske tropper i hans kontor ville varme sig med kaffepunch. Sovet dejligt gjorde vi også her. Og som morgenen gryede, så vi med fornyet fortrøstning på den kommende dags overraskelser. Og de kom hurtigere, end vi havde drømt om: i det mindste for mig. Omkring kl. 0730 fik jeg ordre til omgående med 10 mand og et l.M.G. at gå tilbage over Selle, for igen at besætte den lille skov på bakken. Lort! Men det nytter jo ikke noget! Altså afgang. Hurtigt er foreningen fra den foregående eftermiddag samlet igen. Mod højre, altså til venstre del af R.222 bliver det fortalt, at vi igen går frem til den lille skov, og at der ikke mål-

te skydes før vi var kommet tilbage igen over Selle. Og så går det løs! Som linedansere passerer vi over vores piletræs bro og herefter "løst i hold to to eller tre" lunter af sted op ad bakken, fulgt med øjnene af vores kammerater i I. og III. Btl. Vi var allerede nået omkring 400 meter gennem markerne op ad bakken mod skoven, da pludseligt håret rejser sig under stålhjelmen: frem over den stadig omkring 400 meter foran os liggende bakke dukker den bekendte engelske lette skytteskærm frem med retning imod os. Lige bag kommer endnu en kæde. Tungen lige i munden! Hvad nu? Det fjollende udtryk i vore ansigter må have været lige til et berømt maleri, men formentlig også Tommys, der i det øjeblik må have set lige så åndssvag ud som os.

Gensidig overraskelse. Så instinktivt – i et sådant øjeblik når man ikke at tænke – vender vi om og løber, alt hvad benene kan tåle tilbage mod Selle. Men også Tommy var i mellemtiden kommet sig over overraskelsen. Han kunne jo på grund af os ikke beskydes af vores egne I. og III. Btl. Og nu beskød han os, som vi som hare løb vidt spredt ned ad bakken. Enkelte af os blev såret. Jeg kunne heller ikke løbe længere, og gjorde tegn til den underofficer fra 1. Kompanie (navn?), der løb ved siden af mig, at vi skulle smide os ned som om vi var blevet ramt, og bad stille for mig selv en bøn. Meget forsigtigt "skulede" vi mod fjenden, der som ved et mirakel var blevet stående for at skyde efter os, og nu stadig stod lige under kreten på bakken. Hele situationen har formentlig heller ikke helt været gennemskuelig for dem, for pludseligt gjorde de omkring og forsvandt.

Så blev "de døde" levende igen. Lynhurtig rejste vi os og stormede ned mod vores træ, hvor vi endnu engang kravlede over Selle. Vi standsede igen ved møllen. I muren omkring møllens have var der allerede lavet skydeskår. Vi havde næppe igen fået vejret, da englænderne igen dukkede op på bakken i skyttekæder, den ene tæt efter den anden. I et roligt tempo gik de ned ad bakken mod vandløbet. Nye skyttelinjer dukkede hele tiden op over bakken. Nu rolig! Stille kommandoer tvinger hele tiden vores folk til at lade være med at skyde. Tommy skal tættere på. Englænderne har tilsyneladende endnu ikke bemærket noget. Langsom kommer de nærmere. Omkring halvvejs (400 m kan afstanden have været) kan et medlem af vores lille jagtselskab ikke længere holde sig tilbage og skyder løs. Og uden nogen form for kommando begynder hele Regimentet at beskyde englænderne. Ind i mellem slår for første gang lysspor granater ned fra vores artilleri. Et pragtfuldt kampbillede! og så alligevel grufuld!

Tommy stivner, er rådløs! Et par mand kaster sig ned . . . søger dækning . . . andre skyder . . . folk falder . . . folk bliver såret . . . ingen føring . . . alle mellem hinanden. Og så rammes Tommy af forfærdelse, angst og fortvivlelse. De begynder den vilde flugt og styrter tilbage mod bakken, som de forsvinder bag. Antallet af dem, der blev liggende for evig, var mange.

Tommy forblev forsvundet resten af dagen, om end hans artilleri fra middagstid gav os rimelige problemer.

Efter mørkefald kom igen varm forplejning. Ltn. *Gregersen,* Føreren for III. Btl., gik frem til sine kompagnier. På dette sted havde man ligeledes slået en interimistisk bro over Selle. Her træffer han *Ltn. Jacobsen*, der den foregående eftermiddag havde været med oppe ved skoven. Ltn. *Gregersen* vil selv se, om det ikke er bedre at sende et sikringsled frem på den anden side vandløbet, for at sikre sig mod overraskelser. Da Ltn. *Jacobsen* kender terrænet, går de begge over broen for at finde et egnet sted til sikringsposten. Der lyder fem skud. Hvad er det? Ikke en lyd mere. 5 skud. Lyskugler sendes op: intet at se. Mærkeligt. Hvor er Ltn. *Gregersen* og Ltn. *Jacobsen?* Så begiver nogle folk fra III. Btl. sig frem, går over Selle, går forsigtigt udenom et par buske, der står lige på den anden side vandløbet, og – ser med forfærdelse og gru flere personer ligge på jorden. De bukke sig ned og genkender de to løjtnanter *Gregersen* og *Jacobsen*. Begge er døde! Ved siden af ligger tre englændere, også døde!

Den tragedie, der udspillede sig her blev aldrig opklaret, og bliver det formentlig aldrig. Man kan kun gisne. Ltn. *Gregersen* og *Jacobsen* må være stødt på de tre englændere bag buskene. Ven og fjende må i selv samme sekund have opdaget hinanden og skudt. En af de to løjtnanter må havde være vågen: en af dem må have brugt sin revolver to gange. De udvekslede skud må have været øjeblikkeligt eller næsten øjeblikkeligt.

Med Ltn. *Jacobsen* var en uforfærdet soldat og vågemodig patruljefører faldet, der overalt, uanset hvilken opgave han fik pålagt, var i stand til at løse denne. Med Ltn. *Gregersen* blev regimentet imidlertid ramt af et uhyre slag. Ltn. *Gregersen* var rykket ud med Regimentet i 1914, og var ved Regimentet *den mand*, uden hvem det ganske enkelt ikke gik. Ikke at kan lavede særlige spektakulære ting! På ingen måde! Men uanset, hvor en mand kom i knibe, måtte *Gregersen* være. Der udgik fra ham en vidunderlig beroligende virkning, der personligt aldrig lod sig bringe ud af fatning. Hans folk forgudede ham, der på sin side forsagede alt for deres skyld. Så voldsom som han opførte sig under kamp, så beskeden, afdæmpet og ligefrem var han ellers. Pligtfølelsen syntes at være en del af hans natur.

Af hans underordnede elsket, af hans kammerater højt skattet, af hans foresatte respekteret og værdsat, sådan vil billedet af

Lieutenant Greger Gregersen

for altid blive husket ved Regimentet.

Dagene **14. til 18. 10.** tilbragte bataljonerne i deres hidtidige stillinger under moderat artilleribeskydning og gensidige patruljeoperationer. Tilsyneladende var fjenden kommet så langt foran sine forsyningsbaser, at disse først måtte bringes nærmere de kæmpende enheder. Han anstrengelser i den retning blev forpurret af en befaling fra 18. Res. Div. om eftermiddagen den 18. 10., hvorefter Divisionen i den kommende nat skulle trække sig tilbage til en linje omtrent Ferme de Pluvinage – Sommaing. Regimentets stilling var forskråningen af Højde 84 mellem vejene Querenaig – Sommaing og Querenaig – Vendegies. Regimentes kommandostation var i Querenaing.

I. Btl. marcherede kl. 0100 den **19. 10.** fra sin stilling langs banelinjen Haspres-Saulzoir og nåede omkring kl. 0400 frem i det nye afsnit, hvor den indtog forreste linje. III. Btl. overtog som bagtrop hele det hidtidige Regimentsafsnit. Mens Vzfdw. *Wiechenberg* (10. Kompanie) med to grupper og to l.M.G. forblev i stillingen, besatte III. Btl. bakken mellem Haspres og Verchaing. På trods af alle sikkerhedsforanstaltninger, forblev tilbagetrækningen ikke skjult for fjenden, for straks efter daggry sendte han to kraftige patruljer frem, der dog uden problemer blev afvist af Wieckenbergs godt placerede bagtrop

Hen mod aften lykkedes det englænderne ved venstre naboregiment (R.222) at trænge dennes bagtrop tilbage over jernbanedæmningen, som de efterfølgende besatte mellem Saulzoir og Montrécourt. Situationen for III. Btl., og specielt for grupperne, der endnu stod langs Selle - altså foran jernbanedæmningen – begyndte nu at blive kritisk, og krævede den allerhøjeste opmærksomhed.

På dette tidspunkt (19. 10. aften) blev overraskende både I. og II. Btl., som lå forrest i den nye stilling, afløst af de tilsvarende bataljoner fra IR 164 (Hameln). Begge bataljoner marcherede over Artres, Maresches til Villers-Pol, hvortil de ankom omkring kl. 0100 (**22.10.**) og blev indkvarteret trods den voldsomme overbelægning af stedet af enheder af enhver slags.

I mellemtiden lå III. Btl. på vagt. Omkring kl. 0300 stødte fjendtlige patruljer frem, som imidlertid kunne afvises. Omkring kl. 0530 trængte fjenden fra naboafsnittet frem fra Saulzoir. Det lykkedes ham ikke kun at nå ind i naboregimentets bagland, men også frem langs jernbanen fra Haspres, frem til stationsbygningen i Saulzoir (altså ind i vores hidtidige afsnit) og ind i 10. Kompanie stilling, der herefter måtte falde tilbage til en ny stilling 400 meter længere tilbage. Patrulje *Wiechenberg*, der i begyndelsen endnu fastholdt banedæmningen, måtte i første omgang vige ud til højre, hvor det med nød og næppe lykkedes den at få kontakt til IR 73, der samme nat var blevet indsat til højre for R.84. Via denne nåede den tilbage til bataljonen, hvor den gik i stilling mellem 10. Kompanie og 9. Kompanie, der til højre havde forbindelse til IR 73.

I III. Btl.s krigsdagbog findes en kampberetning, skrevet af Btls.-Adjudanten Ltn. *Beushausen*, som beskriver denne dags indsats på følgende måde:

> Den 19. oktober mod aften blev en officerspatrulje fra R. 222 trængt tilbage, og fjenden besatte banedæmningen med sin højre fløj mod Højde 57. Flere forsøg fra fjendtlige patruljer – af op til 20 mand – på at trænge frem mellem Selle og banedæmningen i nordvestlig retning blev afværget af en officerspatrulje fra III/R.84 under Vzfdw. *Wiechenberg*. Ledvogter huset ved Højde 57 blev renset for en fjendtlig postering og besat med egen post.
>
> Den. 20. oktober kl. 0300 blev der rettet meget kraftig artilleriild mod Højde 83, dennes vestlige skråning og bagvedliggende terræn. Kort tid efter trængte fjenden frem fra Saulzoir banegård, overmandede R. 222 feltvagt og rettede herefter sit angreb mod Højde 83 i nordlig retning. Efter at vores tunge M.G. var sat ud af spillet af en fuldtræffer (samt betjeningsmandskab), og betjeningsmandskabet på et andet taget til fange efter at fjenden i mørket havde omringet det, lykkedes det ved at gå udenom de bagved skydende M.G. at trænge ind i højre fløj af 10. Kompanie i vores bakkestilling. Da englænderne allerede havde besat denne stilling ved vores venstre naboregiment, blev resterne af 10. Kompanie trukket omkring 400 meter længere tilbage, hvor den indtog en optagestilling. 9. Kompanie blev til spærring trukket tilbage til hulvejen.
>
> Samtidig med angrebet i nordlig retning gik svagere fjendtlige patruljer fra Selle og stærkere kræfter ved Banedæmningen, frem i nordvestlig retning. De placerede maskingeværer den vest- og sydlige side af møllen og forsøgte at fange vores besætning. Dette mislykkedes, da disse havde trukket sig tilbage til Selle og havde oprettet en optagestilling langs banedæmningen.

Som det blev lysere blev 9. Kompanie med tilslutning til Füs.Rgt. 73 trukket omkring 150 meter frem nord for de to kuplede træer på Højde 83. Officerspatrulje *Wiechenberg* trukket tilbage og indsat mellem 9. og 10. Kompanie. Alle forsøg på til venstre at opnå tilslutning til R.222, da dette allerede i mørket havde trukket sig hele vejen tilbage til Verchain. Fjenden forsøgte i øvrigt omkring kl. 0630 i R.222 afsnit med en tæt skyttekæde og bag denne mindre elementer, igen at trænge frem. Da det imidlertid blev standset af 10. Kompanie infanteri- og M.G. ild, gravede de sig ned.

Fra ledsagebatteriet havde bataljonen under angrebet ikke modtaget nogen støtte. Efter at batterifø-reren var faldet omkring kl. 0400, og der var faldet enkelte infanteriskud fra Højde 83, overhørte jeg tilfældigt, at Vzwachtmstr. *Kräplin* (4/R.F.A. 18) gav ordre til ubrugeliggørelse af pjecerne. Jeg befalede ham, foreløbig af afvente med dette, da situationen ikke i tilstrækkelig grad var opklaret. Da jeg imidlertid kort tid efter ville lægge Højde 83 under ild, var samtlige artillerister forsvundet. 2 bundstykke og 1 observationskikkert blev efterfølgende fundet i deres forladte dækning. Først efter at bagtropskommandøren og eget Regiment den morgen havde fremsendt anmodninger til artilleriet om at bjærge de efterladte pjecer, kørte om eftermid-dagen et træk frem, og det lykkedes med hjælp fra ordonnanser og mandskab ved bataljonens telegraf-delingen, at bringe pjecerne tilbage. Episoden blev ikke beskudt af fjendtlig infanteri eller artilleri. Befalin-gen fra bagtrops-kommandøren om at bjærge den efterladte ammunition på omkring 350 skud, blev ikke ef-terkommet af artilleriet.

I morgentimerne den **21.10.** gik III. Btl. uden igen at have haft føling med fjenden, tilbage gennem den bag-ved liggende III/164 og mødtes senere på morgenen med den nu også afløste Regimentsstab i Villers-Pol, hvor Regimentet også næste dag **(22.10.)** hvilede ud som indgrebs regiment.

Den **23.10.** omkring kl. 0300 kunne man overalt fra fronten hører kraftig artilleriild. Regimentet blev alarme-ret kl. 0445 og rykkede kort efter frem til Montry-Ferme på banelinjen Sepmeries – le Quesnoy, hvortil den ankom omkring kl. 7 og lå i beredskab indtil middagstid. Omkring kl. 1330 indløb befaling til, senest kl. 15 over Orsinval-le-Quesnoy at rykke til Englefontaine, hvor den nordvest for denne lokalitet skulle holde sig parat til indsættelse.

Fra kl. 1445 marcherede bataljonerne med et kvarters mellemrum i rækkefølgen III., II., I. Btl. mod det nye mål. III. Btls var allerede nået ud af le Quesnoy mod sydvest. II. nærmede sig samme bys sydlige kant, mens I. Btl. stadig var midt i byen. Pludseligt kom et automobil markeret med flagene af en Divisionsstab. "Hvilket Regiment?" – "Reserve 84" lød det tilbage til den spørgende officer. "Holdt! Hvor er Regimentskommandøren?" – Han får det ønskede svar. Kompagnierne rykkede til side og gjorde holdt. Spændte minutter går. Kort officers-konference. Så får kompagnierne at vide:

Fronten går omkring 4-5 km sydvest mellem Beaudignies og Ghisssignies. I skillelinjen mellem 9. Res. Div. i linje mellem disse to byer, og 25. Inf. Div. er der opstået et stort hul. Hvor stor udstrækning dette hul har, eller hvor overhovedet frontlinjen går, er for tiden usikker. For at undgå endnu større ulykker, specielt et fjendtligt gennembrud, har kommandøren for 9. Res. Div. besluttet at standse den gennem hans afsnit marcherede R. 84 på vej til indsats ved IV. A.K. og i stedet indsætte det til lukning af hullet mellem 9. R.D. og 25. I.D.

Denne situationsorientering og denne befaling modtog Obertstltn. *v. Schuckmann* af den nævnte officer i bi-len.

Der var vel gået omkring en halv time, som Bataljonerne vendte om (rækkefølge nu I., II., III. Btl.) og fra le Quesnoy marcherede i retning af Beaudignies.

Det Regimentet imidlertid nu måtte opleve, som den nåede vestkanten af le Quesnoy, hører vel til nogle af de sørgeligste indtryk af vore samlede oplevelser under krigen. Der findes et billede, der gengiver den slåede fran-ske Armees tilbagetrækning fra det brændende Moskva. Dette billede dukkede op i mine tanker, da jeg marche-rede som spids for 1. Kompanie sammen med andre kammerater.

Vejen næsten blokeret. Væltede vogne, efterladte pjecer i vejgrøfterne, fastkørte kolonner. Ind imellem ma-sende og pressede infanterister, ryttere og kolonneførere sig igennem. Alle med retning mod le Quesnoy. Det var os ikke muligt at komme frem i marchkolonne. Gruppevis måtte vi presse os igennem, nedstirret, ja desværre også bespottet af de forbipasserende soldater. For mig var det den mest sjæleligt rystende oplevelse under hele krigen, da jeg stødte sammen med en bereden Hauptmann, der fra sin krikke råbte ned til mig: "Det har jo alligevel ingen formål!" Som jeg og Ltn. Geertz fuld af et vanvittigt raseri foran kompagniet fortalte ham vores opfat-telse af hans opførsel, og han derpå ville imødegå mig "tjenesteligt", tog jeg med eftertryk afstand fra dette, hvorefter han gav hesten spore og fortsatte videre frem ved siden af marchvejen.

Vi måtte standse. Det var ikke muligt at komme igennem. Til sidst tømtes vejen og til sidst var den helt øde. Der var i os en spænding, en ophidselse uden lige. De sidste timers oplevelser havde som et lyn vist os situatio-nen, dens vanskeligheder, men også de begivenheder, der ville komme. Endnu rystede alt i os. Vi vidste: der var intet foran os, og der var var hverken tilslutning til højre eller venstre.

Desto større anerkendelse fortjener i denne stund hver eneste medlem af Regimentet, hvis holdning var utrolig oplivende til forskellen til det, vi netop havde hørt og set. De rettede sig her som én mand efter den holdning, deres Regimentskommandør, Oberstltn. *v. Schuckmann* indtog i denne situation.

Vi Reserve 84'ere ved, at det ikke var normalt for vores "Hein Greun" (således opkaldt efter den uniform, han i begyndelsen bar som Kommandør for Res.Jäger-Btl. 16) at gøre ophævelser. Vi ved også, der der bag hans væsens rå ydre skjulte sig en ædel kerne. Og selvom vi vel ikke alle var indforstået med hans udsendte beklædningsforordning, står én ting dog fast: angst havde vores Kommandør ikke. Og hvis nogensinde, beviste han rigtigheden af denne påstand sidst på eftermiddagen den 23. oktober.

Oberstltn. *v. Schuckmann* var denne dag, som så ofte før, ikke redet foran Regimentet til hest, men fulgt efter det i en åben vogn. Da nu strømmen af tilbagegående soldater mod le Quesnoy, og ydermere vejen mod Beaudignies nu var fri, indsatte hans sit Regiment: I. Btl. foldede ud på en grundlinje på begge sider af vejen le Quesnoy – Beaudignies. På venstre side sluttede II. Btl. sig til banelinjen Quesnoy-Louvignies. III. Btl. var placeret skråt bag venstre fløj af Regimentet. Der var hverken forbindelse til højre eller venstre. Man skulle forsøges at nå markvejen, der gik omkring 800 meter foran og parallel med vejen Beaudignies – Chissignies på højderne foran begge disse to byer. Da man hvert øjeblik kunne støde på fjenden, var største opmærksomhed og forsigtighed nødvendig. Da det i mellemtiden var begyndt at blive mørkt og det var nødvendig at undgå unødig støj, blev bajonet anlagt på grund de mange levende hegn.

Endelig var udfoldning på grundlinjen afsluttet og meldinger afgivet til Regimentskommandøren. Og så skete det utrolige: Oberstltn. *v. Schuckmann* sad op i sin vogn på vejen Quesnoy – Beaudignies, der samtidig var skillelinje mellem I. og II. Btl., gav ordre til fremmarch, og kørte (!!!) foran sit udfoldede Regiment ad vejen i angreb på fjenden, der hvert øjeblik kunne dukke op mellem de utallige levende hegn!

Behøver jeg at fortælle, hvordan kommandørens eksempel virkede på Regimentet efter de nedslående syn, det havde oplevet ganske kort tid forinden?

Langsomt gik bataljonernes skyttekæder frem. Mørket sænkede sig mere og mere. Oberstltn. *v. Schuckmann* havde i mellemtiden forladt sit køretøj og gik nu til fods foran Regimentet. Pludseligt dukkede der på vores højre fløj, ikke ret langt fra os, et lysskær op. Skyttekæderne standsede. Regiments- og bataljonskommandør fik til højre fløj, som blev holdt af 1. Kompanie. Endnu engang dukkede lyset op. Forsvinder igen. Dukker igen op. Vi kan ane en gård, hvorfra lysskæret hele tiden kommer og går.

På højre fløj blev der afholdt krigsråd. Beslutning: angribe fjenden med blanke våben uden at skyde. Gennemførelse: 1. Kompanie. En hurtig inddeling. Så træder vi an. Kommandøren følger os. Forsigtig sniger vi os frem mod gården. Presser os stille gennem de levende hegn. Så er vi fremme. Omringer gården, fra hvis kælder vi nu kan se lyset komme. Endnu er der ingen englændere at se. De må føle sig forbandet sikker. Så er vi inde på gårdspladsen. Vi lister os frem på tåspidserne. Så er vi så vidt: på det aftalte tegn trænger jeg ind i kælderen med

trukket revolver og bajonet, hvor forfærdet og bestyrtet – Regimentsstab, Grenadier-Regiment 6 (Posen) springer op fra deres sæder!! Spændingen gør plads til en lettet latter. Så for Regimentskommandøren at vide, at der et stykke længere fremme mod Beaudignies ligger omkring 150 mand fra forskellige regimenter, og at det var nødvendigt, at forlænge styrkens fløje, der hang i luften. II. og I. Btl. gik herefter frem til den nævnte markvej over en bred front, gør holdt og graver sig ned. III. Btl. ligger fortsat bag regimentets venstre fløj. Af og til falder et skud der tyder på, at fjenden befinder sig foran landsbyen Beaudignies.

Omkring midnat (**23. til 24. 10.**) var det så lyst et måneskin, at man dårligt kunne bevæge sig. Dertil kom, at stillingen ulykkeligvis gik på forskråningen, så enhver bevægelse tegnede sig tydeligt på den lyse baggrund. Det var kort efter midnat, at vi kompagniførere blev kaldt til Regiment, der havde opslået sin kommandostation på Fort-Martel-Ferme på vejen le Quesnoy – Beaudignies.

Her fik vi følgende at vide:

R. 84 havde af omveje via 18. Res.Inf.Brigade af 9. Res.Div. fået ordre til endnu samme nat uden artilleriforberedelse eller artilleristøtte, at indtage byen Beaudignies og om muligt støde frem til bakkerne mellem Beaudignies og Escarmain. Enhederne til højre for Regimentet (Gr.Rgt. 6 m.fl.) skulle blev liggende som sikkerhedsbesætning. Højre fløj af I. Btl. ville derfor være uden dækning. Frem til kl. 0300 indtog bataljonerne deres stormstilling et stykke fra den besatte stilling. For at bevarer overraskelsesmomentet, blev geværerne afladte. Bajonet var påsat, og angrebet skulle gennemføres med blankvåben. I. Btl. havde ansvaret for at holde forbindelse. Angrebstidspunkt var fastsat til kl. 0330.

Henvisningen fra os på den månelyse nat, der ville afsløre enhver bevægelse, blev afvist af Oberstltn. *v. Schuckmann* med et "ordre er ordre", hvorefter vi skiltes med den venskabelige hilsen "På gensyn i massegraven".

Tilbage til kompagnierne og her udgivelse af ordre. Her gloede man på os. Måske anså man os for forrykte. Men så skete det bare skønne og vidunderlige ved vores Regiment: dem, der i Regiment R. 84 frontkompagnier bar tallet "84" på deres skuldersløjfer, var soldater, nej – var karle, der måske nok kunne bande og skælde ud, men helt naturligt gjorde deres pligt, selvom det kunne koste dem livet. Mellem officerer, underofficerer og mandskab var der i disse uger og måneder opbygget et kammeratskab, et fællesskab, der netop gjorde det lettere at være disse byrder.

Jeg vil derfor på dette sted af hele mit hjerte takke alle de ikke navngivne kammerater fra disse dage for deres troskab og deres høje opfattelse af soldatermæssig pligt, som de dengang igen og igen lagde for dagen.

Forsigtig gik I. Btl. frem til den befalede udgangsstilling. Her viste det sig, at forbindelsen til II. og III. Btl. var gået tabt. Pokkers! Hvad nu?! Tiden gik ubønhørlig videre. Melding til bataljon, til regiment? – Ikke mere mulig! Forbandede lor…t!! Så færdig, så færdig! Kl. 0330! Som én mand rejste sig de talmæssigt endnu så svage kompagnier fra I. Btl. Forrest 1., 3. og 4 Kompanie, til højre bagved 2. Kompanie. De påsatte bajonetter blinker i månelyset. Langsomt og næsten lydløst bevæger vi os frem i retning af husene i Beaudinies, hvis omrids vi kan genkende i månelyset. Tak-tak-tak pludseligt begynder fjendens maskingeværer at skyde foran os. Uvilkårligt lægger vi os øjeblikkeligt ned. "Fremad! Videre!" og så springer allerede de første op til højre og venstre, og arbejder sig frem i korte spring. De fjendtlige M.G. skyder videre. Lyskugler stiger op. Let feltartilleri åbner ild mod os.

Gå videre frem? Det er vanvittigt! Til højre og venstre er der ingen tilslutning. Der er ingen artilleristøtte. Uklart, hvor fjenden er, og hvor stærk han er. Altså er der kun en mulighed: "Alle tilbage!" - 3. Kompanie var allerede nået så langt frem, at de kunne bringe fire mand fra 1. Otago-Btl., New Zealand Regiment med tilbage.

For at beskytte den åbne venstre flanke af Regimentet, lagde 2. Kompanie sig nu bag venstre fløj af I. Btl. Da det endeligt igen begyndte at blive lyst, blev også forbindelsen med den længere mod venstre liggende II. Btl. genoprettet. II. Btl. var trængt frem i et hul mellem Beaudignies og Ghissignies, og var her stødt på dele af III/106, der selv lå her uden forbindelse til siderne. Trængt af fjenden var de hen mod morgen gået tilbage, og havde lykkeligvis igen opnået forbindelse med vores I. Btl. Gudskelov! for kort efter, kl. 9 om formiddagen, angreb englænderne på bred front. De højre tilsluttende dele af Gr.R.6 og IR 14 gik tilbage på den anden side vejen Quesnoy – Beaudignies. Da Regimentets højre flanke (I. Btl.) dermed var åben, måtte I. Btl. også falde tilbage for ikke at blive omringet, og gik kæmpende tilbage til banedæmningen Quesnoy – Ghissignies. II. Btl. sluttede sig til tilbagetrækningen. Fjenden trængte langsomt efter.

Omkring middagstid blev de til højre tilstødende dele af 9. Res.Div. trukket tilbage. I. Btl. måtte som forpostbataljon sprede sig langs banedæmningen lige foran Quesnoy. Til venstre sluttede III. Btl sig til, mens II. Btl. med Jäger-Btl. 1 og 2 besatte de gamle fæstningsværker i le Quesnoy. Disse tre bataljoner var underlagt kommandøren for Gr.R. 6, mens III/R.84 sammen med to andre bataljoner var underlagt Jäger-Rgt. 11. Kommandoen over hele afsnittet havde Oberstltn. *v. Schuckmann*, der kl. 14 flyttede sin kommandostation til le

Quesnoy. Overraskende trængte englænderne fra middagstid ikke længere efter, så den befalede omgruppering af enhederne kunne ske uden fjendtlig indgriben.

Omkring kl. 18 tilgik der Regimentsstaben befaling, hvorefter Regimentet i den kommende nat ville blive afløst af IR 157, og herefter skulle rykke til Jolimetz som Brigadereserve. Under hensyn til de overordentlige anstrengelser, Regimentet nu i næsten 6 uger uafbrudt havde været genstand for, blev det stillet dem i udsigt at få et par dages hvil og "kun i yderste nødstilfælde" at blive indsat.

Omkring kl. 7 om formiddagen (**25. 10.**) var alle tre bataljoner nået frem til Jolimetz efter en problemløs afløsning, for at nyde nogle få dages velfortjent hvil. "Hvil?" – Ja, godaw do! Næppe havde folkene i I. Btl. fået lagt sig ned, for endeligt i ro at kunne få sovet ud, før kompagni ordonnansen kl. 1030 løb gennem kvartererne for at alarmerer bataljonens kompagnier. Omkring kl. 1130 marcherede I. Btl. allerede igen mod fjenden mod den store romervej ved Pont á Vaches, for her at gøre klar til kamp.

Få timer senere, kl. 1600, blev også de to øvrige bataljoner indsat. 44 Res.Div. afsnit længere mod venstre var så truet, at Rgts.-Stab, II. og III. Btl. trods alle løfter, ligeledes måtte indsættes. På det befalede tidspunkt afmarcherede Oberstltn. *v. Schuckmann* marcherede derfor med resterne af sit Regiment, og nåede omkring kl. 1900 via *Locquegnol* frem til gården *Les Grands Patures* midt i den store Mormal-skov.

Natten til **26. 10.** kunne alle tre bataljoner så tilbringe i anden linje. Man glædede sig over dette, selvom man på den anden side beklagede, at Regimentet var revet fra hinanden.

Om morgenen blev I. Btl. igen alarmeret, og fik befaling til at marcherer i retning af fjenden langs Romervejen til umiddelbar før Englefontaine, for her under alle omstændigheder at forhindre englændernes fortsatte fremtrængen. Der var ikke længere tyske enheder foran. Til højre for den store vej lå endnu dele af R. 56, som I/R 84 var underlagt. Til venstre skulle der søges forbindelse til R. 57.

Man havde i de sidste uger set og oplevet kampe og situationer, som selv den kvikkeste generalstab i salig fredstid aldrig ville have troet mulig. Der var intet, der efterhånden kunne forbavse en. Kun nu og da kom man til at undre sig over, hvorfor egentlig vores Regiment hele tiden måtte springe til, når der opstod kritiske situationer. På et eller tidspunkt måtte vores kræfter jo slippe op.

Marchen gennem Mormal-skoven var alt andet end behagelig. Alene ubehaget ved at gå gennem skoven, ikke at kunne se, hvad der lå til højre eller venstre eller foran os, lagde sig på stemningen på de udslidte og overtrætte kompagnier fra I. Btl. Dertil kom, at englænderne jagede deres granater og schrapnells ind i skoven, hvor bragene gav genlyd mellem træerne. Grene fløj gennem luften, træer væltede. Til sidst nåede kompagnierne imidlertid det befalede sted. Kampstaben fra I. Btl. under Hptm. *Bolze* lå i gården Pature-Mezières. Her blev af et granatnedslag Adjudant Ltn. *Maus* og Bataljonens observationsofficer Ltn. *Hüttmann* såret. Mens sidstnævnte såredes alvorligt, var Ltn. *Maus* kun lettere såret, selvom det kostede ham tre måneder på lazaret. 2¼ år havde Ltn. *Maus* haft den ansvarsfulde stilling som bataljons-adjudant, var altid kommet hel og sund gennem hver eneste sammenstød. Nu fem minutter i tolv måtte han så forlade sin elskede bataljon, hvor han med sin ro og altid venlige væsen havde opnået almindelig respekt og agtelse fra både foresatte og undergivne.

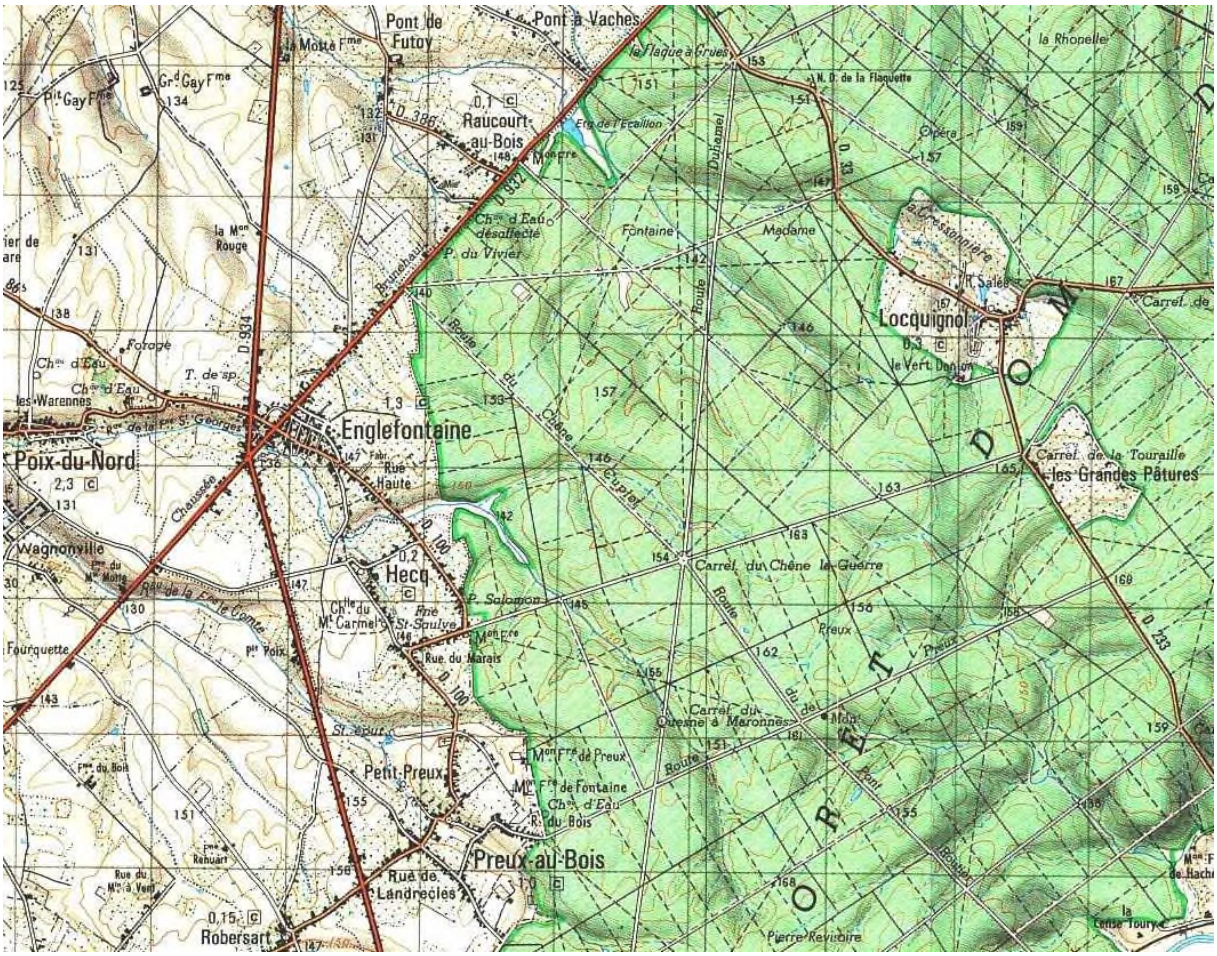
Stillingen som adjudant ved I. Btl. blev overtaget af Ltn. *Geertz* (Heini). II. og III. Bataillon var denne morgen kl. 5 med Rgts.-Stab brudt op fra Locquegnol og var gået i beredskab længere sydvest i Mormal-skoven. Da man her ikke var umiddelbar forreste linje, dagen i øvrigt var en dejlig efterårsdag, var livet i den store Mormal-skov, bortset fra enkelte hilsener fra engelsk artilleri, til at holde ud.

Alligevel ventede man utålmodigt på, hvad de skulle ske. Kl. 1430 tilgik der befaling til II. og III. Btl. om med det samme at sende et forkommando frem til R. 57 afsnit, hvor de om aftenen skulle indsættes. Disse blev også øjeblikkeligt sendt af sted. Som imidlertid den aften bataljonerne gjorde sig klar til afmarch, modtog de kort før kl. 19 anden ordre, hvorefter II. Btl. i løbet af aftenen skulle afløse i R. 206 afsnit, mens III. Btl. skulle afløse i R. 208 afsnit foran Preux-au-Bois (vestkant af Mormal-skoven)

På den måde var Regimentet endegyldigt revet fra hinanden og indsat bataljon for bataljon.

Mens om aftenen kl. 23 II. og III. Btl. indsats i deres tildelte afsnit blev afsluttet uden nævneværdige episoder, ilede I. Btls. kompagnifører til deres bataljonsførers kommandostation. Her fik de af den nye bataljonsadjudant, Ltn. *Geertz* at vide, at deres kompagnier kl. 0655, sammen med andre bataljoner til højre og til venstre, skulle erobre landsbyen Englefontaine, der lå foran dem. Eget artilleri skulle kl. 0650 lægge ild over byen.

Jeg vil her helt åbent indrømme: i første omgang var vi mere end paf! Hvis man helt ville ødelægge de knap 30 mand, som hvert kompagni endnu bestod af, burde man sige det rent ud. Vi følte os forpligtiget til med stor alvor at henvise til, at kompagnierne måske endnu var i stand til at yde modstand, men ikke længere havde evnen til angreb. Det var os klart, at vore indvendinger ikke ville blive taget i betragtning, og at vi heller ikke på dette tidspunkt var bekendt med, hvordan det så ud ved fronten. Der var altså ikke andre muligheder at at ønske hinanden held og lykke og vende tilbage til vore respektive kompagnier.

Mens den **27. 10.** for II. og III. Btl. forløb uden nogen infanteriaktivitet, skulle dagen forløbe noget mere "livlig" for I. Btl.

Kl. 0640 lagde vores artilleri ødelæggelsesild over og omkring Englefontaine. 5 minutter senere begyndte I. Btl. med 1., 2. og 3. Kompanie i første og 3. Kompanie i anden linje bag midten, sit angreb. På trods af den øjeblikkelige engelske infanteri- og maskingeværild, trængte 4. Kompanie under Ltn. *Wagner* ("Moritz") ind i første og anden linje, selvom den havde fået den vanskeligste opgave at løse - storm på nøglepunktet i husrækken i øst kanten af Englefontaine. Herunder blev 4. Kompanies fremgang væsentlig "hjulpet" af eget artilleri, som tvang kompagniet ud af dens udgangsstilling.

4. Kompanie trængte frem i landsbyen til skæringspunktet mellem Romervejen og vejen fra le Quesnoy til Landrecies. Så måtte det standse. Begge kompagnier til højre (1. og 2. Kompanie), var på grund af et uigennemsigtig terræn fyldt med levende hegn, haver og hække, ikke kommet så hurtigt frem. Højre tilslutning (3/R.56) havde fundet et gunstigere terræn, og var trængt endnu længere frem. Da de her hverken havde forbindelse til I/R. 84 til venstre eller til højre med eget regiment, trak 3./R. 56 for ikke at blive omringet og på grund af en kraftig flankerende ild, sig tilbage til dens udgangsstilling. For ikke at være helt alene fremme gik derfor også 2. og 2./R.8 4 tilbage til deres udgangsområde.

Mens dette skete forsøgte Ltn. *Wagner* forgæves at få forbindelse med egne enheder til højre og venstre. Da der fra højre flanke og til dels også fra venstre kom M.G. ild bagfra, blev der til sidst ikke andre muligheder åbne, end også at trække 4. Kompanie tilbage til udgangslinjen, hvorunder 13 fanger blev bragt med.

Sjælelig stadig fuldstændig ophidses, ankom "Moritz" bandende og smældende, og først vores forsikringer om, at "Hohenzollern" sikkert nok ville komme, og så krigen skulle vare i syv år, virkede beroligende på ham.

Kompagniernes angreb, og specielt 4. Kompanies, fortjener ubegrænset ros. De havde endnu engang bevist, at ånden i R.84 trods de ugelange kampe og strabadser, trods kulde og fugt, og trods de moralske indtryk af de konstante tilbagetrækninger, stadig var den gamle!

Også den **28. 10.** gik for II. og III. Bataillon uden særlige begivenheder. Mens formiddagen var rolig, beskød fjenden om eftermiddagen begge bataljoner med let artilleri og miner. Om natten kastede sågar fly bomber over bataljonernes stillinger.

I. Btl. blev om aftenen denne dag afløst af kompagnier fra IR 16, og indtog en reservestilling på vejen Raucourt – la Plaque-Ferme (på romervejen), omkring 2 km bag den forreste linje.

Om natten **28. til 29. 10.** sonderede fjenden med to stærke patruljer frem mod 10. Kompanie, men blev begge afvist. Senere, omkring kl. 8 (**29.10.**) sendte 10. Kompanie selv en stærk patrulje frem, som vendte tilbage med 12 fanger.

I. Btl. blev kl. 1050 igen alarmeret og rykkede igen frem til R.56, hvor fjenden var trængt ind i 7. og 12. Kompanie. I. Btl. blev liggende bag R.56, indtil den kl. 23 blev afløst af I/57, hvorefter den rykkede til Pont-á-Vaches, hvor den var til disposition for Brigaden.

Bortset fra 10. Kompanie og 3. M.G.K., der om aftenen blev afløst af 2./Jäg. 13, forblev de øvrige kompagnier den **30. 10.** samme steder, som dagen før.

Den **31. 10.** blev I. Btl. kl. 0800 endeligt frigjort fra R. 56 og marcherede til Locquegnol og endnu samme eftermiddag på Brigadebefaling (35. R.I.B.) til Berlaimont, hvor den ankom sidst på eftermiddagen.

Hertil ankom om natten **31. oktober – 1. november** også II. og III. Btl., efter at de om samme aften var blevet afløst i deres stilling af Jäger-Rgt. 11.

Mens II. og III. Btl. den **1. 11,** blev i Berlaimont, hvortil også de sidste dele af Regimentet ankom i løbet af dagen, marcherede I. Btl. over Aulnoye – Brachant – St. Remy – Louvroil til Feignies i fortkæden omkring Maubeuge, hvor den ankom i løbet af aftenen. Næste dag (**2.11.**) ankom ad samme rute ligeledes II., III. Btl. og Regimentsstaben til Feignies.

Tilbagegangskampe langs Antwerpen-Maas stillingen (Mormal-skoven, Villers Sire Nicole, Squerbion Ferme)

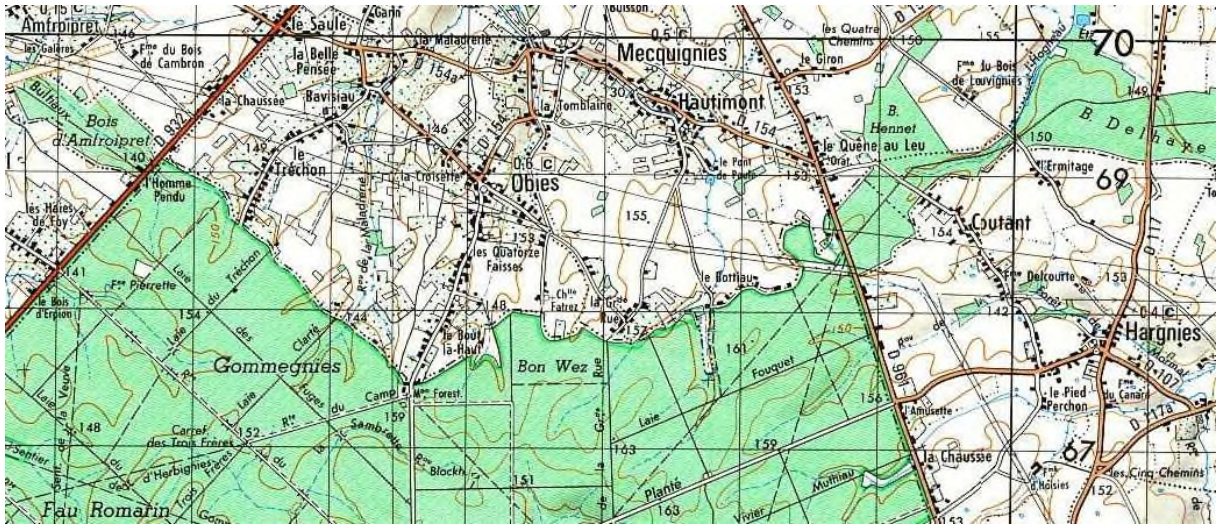
(5. 11 – 10.11.1918)

Den **3. 11.** havde Regimentet hvil i Feignies.

4. 11. kl. 0715 kraftig artilleriild mod 54 A.K. afsnit og højre fløj af IV. A.K. Kl. 0800 beordrede Regimentet alle tre bataljoner i marchberedskab. Kl. 1545 alarm: Bataljonerne nåede enkeltvis over Longueville landsbyen Hargnies. Her orienteres bataljonerne om situationen: fjenden er over Herbignies (5 km øst for le Quesnoy) trængt frem og står nu langs Romervejen, der løber langs nordvest kanten af Mormal-skoven.

R. 84 går i stilling med I. Btl. på højre fløj der, hvor hvor vejen fra sydkant Obies fører ind i Mormal-skoven. I Btl. i forreste linje, II. i anden og III. skråt til højre bag II. Btl. Tilslutning til højre med dele af IR 140 og til venstre med 3/R.31.

Den befalede stilling var indtaget kl. 0300 den **5. 11.** Opstilling i forreste linje: 4., 3., 1. Kompanie (2. Kompanie var i Feignies blevet opløst på grund af for få folk, og personellet fordelt på de øvrige kompagnier). Jeg lå med 4. Kompanie – Ltn. *Wagner* havde overtaget funktionen som Btn. adjudant, da Ltn. *Geertz* midlertidigt havde overtaget funktionen som I.B.O. – i husene ved skæringspunktet mellem Obies vejen og skovkanten. Kort efter kl. 0730 kommer Hptm. *Bolze* (kommandør for I/R. 84) med sin stab forbi os, for at opslå sin kommandostation bag venstre fløj af bataljonen. Jeg spørger kompagniføreren for 1. M.G.K. Ltn. *Schweitzer* (tidligere R.216), som også i dag bar sin blå kasket, hvor han havde placeret sine M.G. Han giver mig besked, og med et "knæk og bræk" går han videre.

Luften er fugtig og diset uden den større sigtbarhed. Man man måske se et par hundrede meter. Desuden var det først omkring kl. 0745 om morgenen. Med det begyndende dagslys blev også sigtbarheden større. Der er jo heller ikke på dette tidspunkt noget at frygte. Tommy er først nået den modsatte side af skoven, altså endnu omkring 4 km væk, og endnu ligger kompagnier fra IR 140 foran os, til hvis støttebataljon vi til højre – omend forholdsvis langt væk og kun meget løseligt - havde forbindelse.

Vores stilling synes os imidlertid ikke særlig god. Vi ligger langs vejen gennem skoven. Foran højre fløj ligger skoven halvt til højre og halvt bagud. Den har gamle, blandede træer, delvist blandet med en tæt underskov. Umiddelbar foran højre fløj løber et brandbælte fremad.

På bataljonens højre fløj ligger en gård – Moulin-Ferme. En del af folkene benyttede muligheden for her at vaske sig. De havde delvist taget uniformen af, og forfriskede sig i det kolde vand. Så lyder råbet: "Der er folk på vej tilbage foran!" Hvorfor egentlig ikke? Vi ser i brandbæltet, måske nok 1000 meter væk, omkring 10-12 mand komme nærmere. Det må være fra IR 140, som er på vej tilbage. Nu ikke blive nervøs! Frem med kikkerten! Man kan se folkene komme nærmere. De går langsomt, man kan ikke præcist genkendes. Sigtbarheden er endnu for dårlig. Ind imellem bliver de stående, så går de igen fremad. Så forlader de brandbæltet og forsvinder ind i skoven. De kommer igen ud på brandbæltet, og bliver stående. Pokkers, ikke igen! Hvad skal det hele bety-

de? Vores folk løber i mellemtiden stadig rundt på vejen. Så er folkene der fremme igen forsvundet. Pokkers også! Det er bedre at forebygge end at helbrede! "Klar ved våben! Dækning!" Endnu engang dukker en af figurerne op. Så endnu en. De bliver stående. Frem med kikkerten: "Giv Agt! Det er Tommy!"

Hvordan kan det være muligt? Er der intet mere foran os? Så er vi igen forreste linje! Og midt i en skov? Kamp i skov? Det værste, der findes. Nåda! Kan det gå godt en gang til? Til højre for os kan der i nærheden høres infanteriild. Det lyder, som om det allerede foregår bag os?! Og så sker alt med en hast, der mangler ord og dårlig kan beskrives i alle detaljer.

Infanteriild starter skråt til højre bag os i Obies, bliver kraftigere og kommer nærmere. Vi kan intet se, og kan ikke længere løbe omkring. Infanteriilden slå fra højre ind i skoven, hvor den rammer træerne. Herregud! Hvordan er det muligt! Langs hele bataljonens front begynder skydninger med gevær og maskingevær. Foran os ser vi blandt træerne englænderne komme nærmere i store grupper. De springer enkeltvis i dækning fra træ til træ. Uhyggeligt brager det fra alle hjørner og kanter i skoven. Alle skyder nu på eget initiativ, skyder mod alt, hvad de ser mellem træerne. Så råber en op: "Vi bliver omringet!" – Og ganske rigtig. Foran til højre, fra retning af Obies, angriber Tommy. Nu er der ikke længere andre muligheder! "Alle tilbage!!! – Blive taget til fange på dette tidspunkt, hvor det hele kan være slut hvert øjeblik?!! – Aldrig i livet!!!!

Vi løber tilbage, enkeltvis, i små grupper, som det nu er muligt. Forbindelser går tabt, man mister i skoven enhver orientering. Langs en skovvej – 3-400 meter længere tilbage – gør vi holdt, og samles i en gruppe på omkring 10 mand. Vi skyder ikke, sparer vores ammunition til sidste øjeblik. Det brager i øvrigt overalt. Tvivlen bliver derfor vækket, om vi ikke vil løbe i armene på Tommy, hvis vi fortsætter den vej, vi er slået ind på. Hele tiden rammer kugler fra alle retninger ind i træerne. Jeg tror alligevel, at jeg ikke har taget fejl af den retning, vi har taget. "Afgang! Følg mig!" Forsigtig, halvt bukket, sniger vi os videre, støder på to af vores lette feltkanoner, der blot står der uden bundstykker, men også uden mandskab. Nu bliver situationen imidlertid os lidt for broget! Fortsætter frem ... og møder overraskende Ltn. *Riedemann* (1. M.G.K.) med et tungt M.G. Heller ikke han ved, om det er den rigtige retning, vi bevæger os. Ltn. *Riedemann* har kun to bånd til maskingeværet (500 skud). Allievel går vi videre, kommer snart til en lysning, der ligger på en lille bakke. "Derhen!" Herfra har vi til højre, fremad og til venstre et godt 500 meter skudfelt, kan altså overse det hele. Og det vi ser, griber os med sorg: til højre for os, på bakkerne mellem landsbyerne Mecquegnies og Obies kommer den ene bølge af englændere efter den anden. Man ser ryttere sprinte frem og tilbage! Er vi alligevel gået forkert? Ltn. *Riedemann* gør sit maskingevær skydeklar. Foran os, i skovkanten, kommer pludseligt tyske soldater til syne. To, tre, fem – til sidst er der omkring 20 mand! Alle uden stålhjelm, nogle med, andre uden hue. Enkelte har taget jakken på. Ingen har gevær.

Satans! Hvad skal det betyde? Vi er for længst gået i dækning, og kikker mod folkene dernede i skovkanten. De er tilsyneladende rådvilde. Endeligt går det lidt frem, i retning af os, men bliver så igen stående. Nu bliver det for sjovt. Med en hurtig aftale med Ltn. Riedemann, springer jeg op og går ned i retning af gruppen. Også denne går nu i retning af mig. Først genkender jeg en tysk officer. Vi mødes halvvejs. Hans første ord til mig er: "De har jo endnu deres revolver!? – "Hvorfor ikke!" – "De er fange! De befinder Dem bag den engelske linje!" – "Hvad?!!"

Og nu fortæller han (det er Ltn. *Naumann*, 6./RIR 31), at han med folkene, som han var sammen med, der nede tæt ved skovkanten ved lysningen var taget til fange af englænderne og afvæbnet. Tommy havde herefter sendt dem bagud. Ltn. *Naumann* gav mig det gode råd, at skaffe mig af med mit våben, for ikke at blive skudt af engelske soldater som bevæbnet krigsfange.

Ltn. *Riedemann* er i mellemtiden også kommet til. Vi er i tvivl. Vi har altså alligevel gået forkert, men på den anden side står her 30 mand med et tungt maskingevær og 10 geværer - dog alligevel en anseelig stridsmagt. Sammen drager vi altså af sted, alle klar til kamp, og endnu engang i vores oprindelige retning! Vi er formentlig gået omkring 1 km, da vi vi hører stemmer i skoven foran os. Langsomt sniger vi os frem og – støder ind i vores III. Btl., tæt på hvis kommandostation vi dukker op.

Vores glæde var stor, måske størst blandt de tilfangetagne, hvoriblandt der også var folk fra I. Btl. (Der blev i øvrigt først langt om længe hos mig skabt klarhed om denne formiddag, da jeg efter 18 år igen tilfældigt mødte min krigskammerat Ltn. *Riedemann* (nu lærer i Bimöhlen ved Bad Bramstedt) under en militærøvelse mellem Neumünster og Segeberg i jule dette år)

Men hvordan var det gået de andre dele af Regimentet?

I. Btls. kompagnier var fuldstændig forsprængt. Enkelte folk kom først igen i forbindelse med tyske tropper i andet regimentsafsnit til venstre. Først kl. 16 nåede bataljonsstab I/R.84 med folk fra 1. og 3. Kompanie frem til Regimentets kommandostation. For at undgå tilfangetagelse havde de måtte vige ud langt til venstre. Det kunne

imidlertid ikke forhindres, at Tommy jagede en kugle gennem Ltn. *Schweitzers* lyseblå kasket, hvorved bæreren blev lettere såret.

Ltn. *Geertz* beskrev dagen, som han oplevede som I.B.O. ved I. Btls. stab, i et feltpostbrev:

> I Hargnies hobede det hele sig op, da hele Divisionen her fik deres anvisninger. Inden dette hele virvar kunne afvikles i den totalt mørke nat tog endnu en smule tid. Jeg måtte tromme kompagniførerne sammen og give dem deres anvisninger. Jeg lavede mig hurtigt en skitse over opstillingen, for det ville blive nok at løberiet. Efter at den kolde forplejning var udleveret og posten fordelt, var der en pause på en time, fordi en kolonne skulle igennem i modsat retning, før vi også kunne drage af sted. En Gig, der trods advarsler, forsøgte at trænge sig igennem, blev af folkene væltet ned i vejgrøften. Kusken troede, fordi han tilhørte Regimentsstaben, at han kunne tillade sig det. Det gik skævt! En skrækkelig march begyndte. De tilbagegående kolonner blokerede vejene, som det overhovedet ikke var muligt at komme forbi hinanden. Geværerne måtte gøres fri, og i enkeltkolonne måtte vi kante os forbi artilleriet, der stod langs vejen langt ind i skoven. Vejene var allerede ret ødelagte af de mange køretøjer, og var vanskelig passable. Maskingevær-folkene med det tunge materiel havde det svært. De var ikke at misunde. Foran kæmpede stadig Rgt. 31 – træerne syntes uhyggelige. Der kom ikke en sjæl fra fronten, som man kunne spørge, hvordan det så ud her. Kun gik der tropper, der af vores Division efter to dage var revet ud af deres hvil, igen stille og tavse, men samtidig også bandende og sværgende på vej for at gøre deres pligt.
>
> Der kommer en tung traktor kravlende med sin byrde, en 21-cm kaliber, motorhjelmen er hævet, motoren næsten rødglødende af overanstrengelse, så man hvert øjeblik måtte regne med at motoren sprang i luften.
>
> Efter en besværlig march når vi endelig 5-vejs krydset, hvor en af vejene var vores forreste linje. Til venstre havde vi forbindelse med Regt. 31, til højre med 140. Vi skulle afløse posteringerne fra Rgt. 56. Kompagnierne går i stilling: fra venstre 1., så 3. og så 4. En deling l.M.G. i reserve ved K.T.K., der i første omgang har placeret sig i et hus i hjørnet af skoven. Jeg havde allerede fundet en artillerivogn, hvorfra jeg hentede tilstrækkeligt med tæpper og et stykke læder. Jeg lagde mig med det samme til at sove, og blev først vækket, da staben flyttede til 140's kommandostation. Her kom jeg lige så hurtig til ro, som alle andre steder. Nu glædede jeg mig over, at have taget turen efter tæpperne. Om morgenen flyttede staben endnu engang kvarter. Jeg fulgte efter ordonnanserne efter. Der var allerede en ophidselse blandt kompagnierne. Englænderne var i større styrke dukket op i et brandbælte, og der kunne hvert øjeblik regnes med et sammenstød. M.G.'erne skød allerede, men virkningen i den tætte underskov var kun ringe. Snart efter kom der underretning om, at regimentets højre var gået tilbage, og at 4. Kompanie måtte trække sin fløj tilbage, da den hang fuldstændig i luften. Linjen rettede sig nogenlunde, og jeg måtte så til II. Btl. for her at orienterer om situationen, og desuden anmode om forstærkninger.
>
> I dette øjeblik ankom til *Guillaume Speck* to ordonnanser fra II. Btl, som bragte mig med tilbage, så der ikke gik tid til spilde med at lede. Når jeg i dag tænker over det, var jeg ret letsindig, altid alene uden ordonnans at tilbagelægge turene. Det havde vel måtte være sådan. Hos Rittmeister *von Hardt* aflagde jeg melding og fik 5. Kompanie med, men som slet ikke kom til indsættelse hos os, men straks gled ind i bataljonen, som nu blev forreste linje, da venstre fløj stadig gik tilbage. Ltn. Schwietzer var blevet såret af let skudsår i hovedet. Højre fløj blev hele tiden trængt længere tilbage, så fronten snart var vinkelret på den oprindelige, altså med front mod nord. De enkelte engelske patruljer trængte med så stor energi igennem Mormal-skoven, at de pludseligt dukkede op i flanken og linjen måtte vige. Engang var en patrulje så tæt på vejen, at jeg kun kan takke mine lange ben for, at jeg så hurtigt kunne forsvinde i underskoven.
>
> Minekasterne nåede jeg at redde, inden de blev taget til fange. De havde siddet ganske uden kendskab til situationen, og ville med sikkerhed være løbet over ende. Det var udsigtsløs at forsøge at fastholde Mormal-skoven. Altså opgive den. Trække sig tilbage til den sydlige kant. Her traf vi på Regt. 205, der var sat ind i hullet. Vi gik yderligere tilbage, samlede ved et kryds, hvor vi også traf de øvrige kompagnier. På vejen var der den rene folkevandring. Alle løb omkring og trak sig mod højre for igen at nå eget afsnit. Vi sluttede os til Regiment 31, som vi igen måtte have tilslutning til mod venstre. På vejens nordvest kant blev der af alle tropper gjort front. Her fandt vi allerede et kompagni, der var faldet i engelsk fangenskab, men som var løbet i armene at vores folk omkring *Guillaume Speck*, der var kommet helt til højre. Enkelte feltpjecer stod endnu i infanterilinjen og kunne lægge vejen under ild, men kom ikke til skud. Vejkrydset skulle lige til at blive sprængt, men ladningen funktionerede ikke, da ladningen var blevet for våd, da det havde regnet dag og nat de sidste dage. Det hele skulle ikke gå ret meget længere, hvis ikke det hele skulle gå i stykker. Vores artilleri opførte sig helt fremragende, så alt stak af bagud. Dette kunne naturligt ikke fører til sejr. Den aften traf vi os – gudskelov – igen tilbage.

II. Btl havde i begyndelsen af kampen i skoven foldet sig ud bag hullet til højre mod Obies, men måtte meget hurtigt falde tilbage til den bagved liggende III. Btl., der var placeret omkring gården la Grande Rue.

III. Btl. havde indsat 10. og 12. Kompanie i forreste linje. Pludseligt dukkede englændere op i gårdens have mod syd. Selvom bataljonen var uden forbindelse til siderne, angreb 12. Kompanie øjeblikkeligt fjenden, mens 10. Kompanie trak sig mod venstre. 9. Kompanie lå ved K.T.K. Fra middag forlængede de samlede rester af I. Btl. III. Btls. front mod venstre, mens II. Btl. besatte bakken øst for la grande Rue, for dog sidst på eftermiddagen at forstærke III. Btls. front, da kraftige fjendtlige sonderinger kunne tyde på et snarligt angreb.

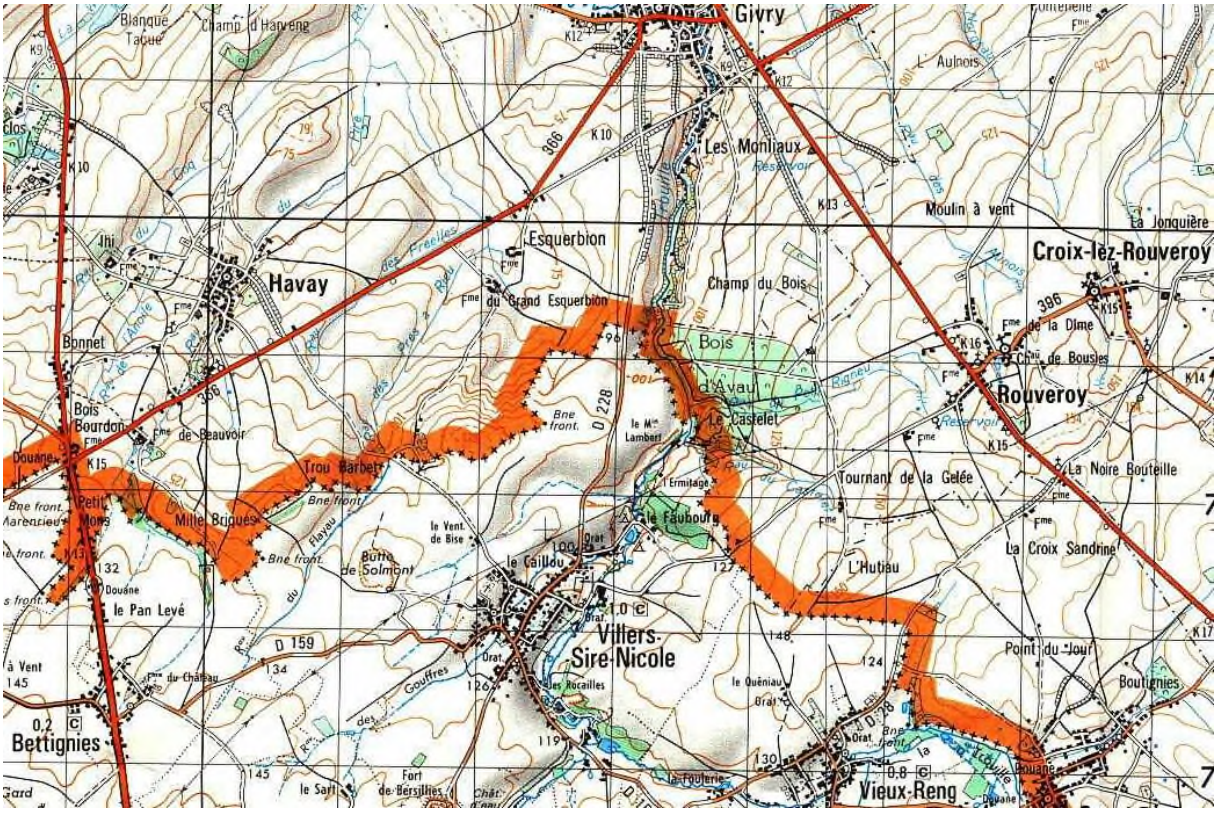
Fra kl. 2100 gik 18. Res.Div. tilbage til linjen Bavai – Pont-a-Sambre. R. 84 gik ind i den nye stilling med II. Btl. i forreste linje langs vestkanten af Bois de Lombards, med III. Btl. i anden linje foran Ferme l'Hermitage og I. Btl. i tredje linje øst herfor. Omkring kl. 0300 om morgenen den **6. 11.** var bataljonerne på de befalede steder.

Omkring kl. 10 angreb fjenden endnu engang. Sammen med naboenhederne (IR 140, R.49 og Pi.2) faldt II. Btl. tilbage mod anden linje. III. Btn trak sine forposter tilbage fra Lombarde skoven, men sender dem frem igen, efter at tilbagegangen til højre er standset. Engelske patruljer i skoven blev trængt tilbage.

Kl. 20 befalede 18. Res.Div. tilbagegang til en ny linje øst for Longueville. I. og III. begynder marchen kl. 21, mens II. forbliver foran fjenden som bagtrop indtil kl. 0330 (**7.11.**).

Dagen går uden sammenstød med fjenden Om aftenen forskyder Regimentet på ordre til en ny stilling ved Feignies. I. Btl. danner bagtrop.

Den **8. 11.** er III og II. Btl. indsat i forreste, I. i anden linje. I. Btls bagtrop patruljer krydser egne linjer omkring kl. 11. Fjenden følger dem lige i hælene. Foran II. Btl. front er han omkring kl. 1500 nået næsten helt ind på 100 meters afstand. Kl. 1630 blev højre nabo IR 140 presset tilbage. Et modangreb med dens beredskabsbataljon kort efter fjenden tilbage fra hovedmodstandslinjen. Kl. 1900 rykkede I. Btl. til en ny linje ved Villers-Sire-Nicole på grænsen til Belgien. II. Btl følger efter mod Rouveroy. III. bliver tilbage som bagtrop, og skulle først følge efter kl. 01 om natten. Omkring kl. 22 fik den underretning om, at enhederne til højre og til venstre falder tilbage. III. Btl. ligger dermed helt alene fremme, og rykker først som befalet tilbage kl. 1 (**9.11.**) mod Rouveroy, mens den lader en bagtropspatrulje blive tilbage under den hertil særligt egnede, handlekraftige Vzfdw. *Wiechenberg*.

I. Btl., der de sidste tre dage af verdenskrigen havde ligget i forreste linje, tilfaldt på denne og den følgende dag en ganske særlig ære: den besatte med sine svage kompagnier to lande – Frankrig og Belgien. Bataljonens linje langs vejen Givry – Villers-Sire-Nicole krydsede den fransk-belgiske grænse således, at højre halvdel af

bataljonen lå i Belgien, den venstre i Frankrig. Fra den foran Bataljonsafsnittet liggende Højde 126 havde man et bred synsfelt mod vest.

Alle kompagnier udstillede poster. Alle andre satte sig ned for at koge og stege. Høns i Villers-Sire-Nicole var ved vores ankomst blevet så vilde, at de hele tiden dukkede op i vores stilling. Da de ikke fulgte posternes anvisninger, blev de "skudt" og kort efter fortæret af "barbarerne". Du milde himmel! Hvad blev der ikke spist: høns (kogt og stegt), kaniner, æg. Selv mælk havde nogle opdrevet. På én gang syntes vi at være kommet på et svinemarked. Fra den foran os liggende Squerbion-Ferme kom folk tilbage med fast greb om en pattegris. De meldte, at der på gården vel var omkring 200 svin.

I dagevis, ja i uger, havde vi ikke haft ordentligt at spise. Vi var udmarvede. Hvem kunne nu fortænke os i, at vi i situationen selv sørgede for soldaterne. Altså: tilbage med pattegrisen og i stedet blev der drevet 7 store svin tilbage i vores stiling. Men hvad skulle der ske med dem? "Hvem af jer er slagter?" Intet svar. En officer skal gå forud for sine soldater med et godt eksempel. Altså var der ingen anden udvej, end selv at slagte svinet. Man havde vel tit overværet lignende slagtninger derhjemme i Harzen, og set, hvordan man går. Men hvordan slår man svinet ihjel? Skyde, måtte man ikke. Et skud kunne jo afsløre stillingen for en ikke synlig fjende! Et svin bindes fast under slagtning, altså: frem med et stykke reb! Ja, godaw do! Intet at gøre. Almindelig rådløshed. Så kommer en springende. I hans hånd er et par meter telefontråd! (Folkene fra batteriets signalgruppe må have skældt noget ud bagefter) Det var måske ikke rigtig gjort, men det skete nu engang. Af med jakken. Gik mig en spidshakke. Det første svin falder og bliver stukket (hvad dur egentlig en sådan lille officersdolk til?) ud med blodet. Næste! På den måde døde 7 svin offerdøden. I et vaskekøkken var der i mellemtiden kogt vand. To svin blev skrabet og skilt ad (med bajonet og spidshakke) og vandrede ned i vaskekælderen til et arbejderhus ved vejen, hvor alle, der ikke stod på post, var samlet for at varme sig.

Selvom rekvirering på egen hånd var strengt forbudt, røg to svin ned i gruekedlen. De skulle smage os godt. Vi sad, sang og ventede på det øjeblik, hvor vi endeligt kunne spise. Det var i mellemtiden blevet mørkt udenfor. "Hr. Løjtnant! Hr. Hauptmann er udenfor!" melder overraskende posten. Ltn. *Geertz,* Ltn. *David* og jeg kommer ud, melder os hos kommandøren, Hptm. *Bolze* og forsøger på alle måde at holde ham fra at gå ned i kælderen. Alle anstrengelser var forgæves. Bataljonskommandøren vil nu engang sige "god aften" til sine folk. Han går ind i kælderen, der er fuld af damp. "Aften, folk!" – "Aften, Hr. Hauptmann!" – "Na, hvad koges der så her?!" – forlegen tavshed. Få griner, ingen tør tale! "Vis mig det engang!" Hptm. Bolze kikker i kedlen, ser de pundstore stykker, der svømmer rundt og – siger intet. Udenfor holder han efterfølgende et stille foredrag om ulovlig rekvirering. Vi henviser til folkenes tilstand, og tilbyder fra vores gruekedel Bataljonsstaben et stykke svinekød på 15 kg. Han griner, men vil ikke lade sig forære noget, og siger: "Godt! Men ikke uden videre! Jeg sender Dem bagefter den samme mængde kalvekød! Vi har også slagtet, men – desværre – kun en kalv!"

Den kommende nat forløb i dybeste ro. Næppe var det imidlertid blevet lyst den **10.11.**, før der bag horisonten – det var en klar efterårsmorgen – de engelske opklaringspatruljer dukkede op. Alle hos os gik i dækning for ikke at afslører stillingen før tid. Over en bred front så vi Tommy komme frem over bakken med kavaleriopklaring nogle steder foran, fulgt af infanteri. Så dukkede også bereden artilleri op. Fremgang og stop skifter med hinanden. På den store vej Bryssel – Maubeuge, omkring 4 km foran os, standser alle og samler sig. Da der fra vores side ikke indsættes artilleri, kan Tommy måske have troet, at vi havde trukket os endnu længere tilbage. I sluttede kompagnier rykkede man nu frem bag kun en tynd skyttekæde. Det må i mellemtiden være blevet omkring middag, som måske omkring 1.000 mand infanteri foruden kavaleri og enkelte artilleripjecer fra Fayaux-Grund mellem Havay og Bettignies nåede ind på 1000-1200 meters afstand. Man ser officererne samle sig, kikke på kort for at orienterer sig, peger med hånden ud i terrænet, men har tilsyneladende intet bemærket.

Hos os lå alle fuldstændig sløret. Det må hos mange have rykket slemt i pegefingeren, men ilddisciplinen var fremragende. Alle forholder sig musestille. Så suser det hen over vores hoveder. Bag os har tyske feltpjecer åbnet en hurtigild mod de engelske kolonner. Det hele ligger som fuldtræffere midt i kolonnen. Mennesker løber som vilde mellem hinanden. Heste jager videre, ud gennem terrænet. De trukne pjecer pisker deres heste og spredes for alle vinde.

Et billede på forvirring, som slet ikke kan beskrives, men som for altid har sat sig fast i hukommelsen på dem, der overværede det.

Der gik minutter. Så havde englænderne fremragende sløret taget stilling langs et vandløb og i en sænkning. Det er klart, at de derovre herskede fuldstændig uklarhed over, hvor vi virkelig lå. Her og der rejste to-tre mand sig op for at søge at orientering sig.

Alligevel havde fjenden endnu ikke erkendt vores stilling, hvor vi stadig lå og endnu ikke havde afgivet et eneste skud. Ellers havde det, der nu omkring kl. 15 udspillede sig, ikke været mulig. Den højre, lidt tilbagetrukne nabo IR 140 lå bag en stejl skråning, og var endnu ikke erkendt. Nu kom en fjendtlig eskadron delingsvis

frem langs vandløbet mod denne skråning i skillelinjen mellem IR 140 og R.84. De standsede nogle hundrede meter skråt til højre for os, delingerne bag hinanden. Så rider de igen lidt frem, folder ud på linje og standser. Eskadronchefen på hans genkendelige hvide hest, en skimmel rider forrest. Han giver tilsyneladende de sidste instrukser. Så ridder eskadronen frem mod skillelinjen mellem IR 140 og R.84. De forsvinder ned bag bakken, men må hurtigt igen komme til syne. Hvis nu bare ilddisciplinen holder hos alle! Da stillingen for IR 140 jo løber bagud til højre, vil eskadronen foran vores Højde 126 komme til at danne et fremragende flankerende mål. Så dukker eskadronen igen og gjorde holde holdt umiddelbart foran skråningen, der måske var 3-4 m høj, hvorefter terrænet bliver regelmæssigt de omkring 200 meter til IR 140 stilling. Så giver eskadronchefen tegn, vinker fremad med armen. Eskadronen ridder frem, føreren lige foran. Vi kan se at hestene storme op ad den stejle skråning. Skimlen med eskadronchefen er næsten oppe, hovederne på de andre heste bliver synlige – da falder ved IR 140 et skud. Andre geværer falder ind. Og på engang kommer et billede af højeste ridekunst, men også af højeste soldater oplevelse. Rytterne river hestene rundt, springer tilbage ned ad skråningen og galopperer tilbage ad samme vej, de var kommet. På grund af den døde vinkel af bakken, kan IR 140 ikke ramme dem med deres geværild. Men også vi, som få minutter tidligere havde kunne udslette heste og ryttere med flankerende ild – hvad vi med sikkerhed også havde gjort, hvis det ulykkelige skud fra IR 140 blot var kommet blot 30 sekunder senere – vi skyder ikke, så meget er vi forblændet af det netop oplevede, og lader det rent sportslige frem for det militært nødvendige, få overtaget.

Regimentets sidste kamp ved Bonne-Espérance Ferme

11.11.1918

Det var begyndt at blive mørkt, da der indløb befaling om, at II. og III. Btl. om aftenen kl. 18 skulle marcherer længere bagud, for – i luftlinje – 8 km bag os, at indtage en ny stilling på Højde 96 lige øst for den lille by Binche. Regiments-kommandostation blev opslået i Trahegnies. I. Btl. skulle blive til midnat, og herefter som bagtrops bataljon også rykke til Binche. Et Kompanie skulle dog efterlades som bagtrop på højderne ved Bonne Esperance-Ferme (2 km sydvest Binche) for i det meget kuperede terræn rettidigt at kunne erkende den efterfølgende fjende.

Den 11. 11. – *verdenskrigens sidste dag*, var begyndt. Lige efter midnat bryder vi i I. Btl. op, og går ned ad skråningen til Trouille åen. På den anden side igen opad gennem Aveau-skoven, i hvis østkant bataljonens kommandostation befandt sig. Her venter kuskene med hestene. ”Alle til stede?” – ”Ja!”
Den lille flok fra I. Btl., måske stadig lige omkring 100 mand, træder kompagnivis an bag hinanden og marcherer af sted. Vi rider efter bagved. Over Rouveroy – Croix les Rouveroix – Fauroeulx – Bellereille går det videre. Månen er i mellemtiden stået op. I måneskinnet foran Fauroeulx ser de mange samlede tærskeværker på gaden uhyggelig ud. Vi er ellers ved godt mod og i godt humør, og det lader sig heller ikke længe vente: en begynder, en anden falder i, og med en glad marchsang (!!!) marchere I. Btl.s tre kompagnier, som egentlig er bagtrop (!!) af sted langs landevejen, uden nogen forsigtighed, uden agtpågivenhed, uden forspids, uden noget so helst!

Man kan i dag tænke, hvad man vil – også vi tænkte i de efterfølgende dage meget over vores letsind, og snakkede først om det to uger senere under Regimentsparaden i Schleswig. På den anden side viser denne kendsgerning bedre end ord, den friske og ubrudte ånd, der trods alt stadig herskede i RIR 84!

Efter Vellereille blev 4. Kompanie under Ltn. *Geertz* tilbage for at besætte bagtropstillingen ved Espérance-Ferme. De to øvrige kompagnier fortsatte og gjorde omkring kl. 4 holdt sydkanten af Binche,

For i de her liggende huse at få varmen i morgenkulden. Kort efter kl. 9 blev kompagniførerne kaldt til deres bataljonskommandører, hvor de får at vide, at der er indgået

fra kl. 12 middag Våbenstilstand

Mens II. og III. Btl. med det samme inddrog de poster, der var udsat i løbet af natten, forblev l. og 3. Kompanie fortsat alarmparat i deres lokaliteter.

Men for 4. Kompanie under kommando af den aldersmæssig yngste officer, Ltn. *Geertz*, ved Espérance-Ferme, var krigen endnu ikke forbi. Lad os lade Ltn. *Geertz* (i dag Glinde ved Bergedorf) selv fortælle om Regimentets sidste kamphandling:

> Den 10. november 1918 lå I/R.84 som bagtrop vest for Trouille-åen. Om aftenen forlod den stillingen for at gå i kvarter i omegnen af Binche. 4/Res. 84 fik til opgave at være bagtrop ca. 4 km sydvest for Binche i nærheden af Bonne Espérance med tilslutning til højre til Rgt. 140 og til venstre til Res. 31, hvorfra den efter føling med fjenden skulle gå tilbage til bataljonen. 1. /Res. 84 og ?/Res. 84 under samlet kommando af Ltn. *Speck* marcherede over Rouveroy, Croix les Rouveroix, Fauroeulx, Bellereille les Brayenot til Binche. I Bellereille skilte 4/R. 84 sig fra ?/R. 84. Min hilsen til Speck og svaret: "Bonne Espérance" (= gode forhåbninger); var der allerede en forudanelse om den kommende dags begivenheder ligge heri? I godset og klosteret Bonne Espérance blev 3. Deling tilbage som sikring. Her meldte også den tildelte pjece fra 2. Batteri Res.Feld-Art. 18, som i løbet af natten var ankommet hertil. 1. og 2. Deling indrettede fra banegården feltvagter. Om morgenen den 11. november meldte Vzfdw. Godglück, at der i den modsat liggende landsby Estinne au Mont var et eller andet galt. Flere kirkeklokker ringede. Kunne englænderne allerede være fremme her? Der blev alarmeret og stillingen indtaget i hulvejen nord for Bois de Wautu's nordvest spids, mens pjecen ligeledes blev placeret her i en hæk til en have, hvorfra den havde frit skud i alle retninger. Foran os i en dal mod nordvest lå landsbyen Estine-au-Mont. Bag landsbyen stiger terrænet stejlt, og vejen til stedet kunne let overskues gennem en kikkert. Omkring middagstid dukkede en engelsk flyver op, gik meget lavt ned over landsbyen, kirkeklokkerne begyndte at kime, jublen fra befolkningen kunne høres helt herover. Uha, Tommy er fremme. Vores opgave: så snart fjenden er fastslået, tilbage til egen bataljon! Altså må det fastslås, om Tommy er fremme eller ej! Helst på lang afstand. Pjecen for sine anvisninger. Artillerisserne glæder sig over, for første gang under krigen at kunne skyde direkte! Et par markante mål bliver udpeget. 1 skud ligger lidt for kort, 2. skud sidder! Der bliver ro i landsbyen, men svaret lader ikke vente på sig. Infanteri og M.G. ild. Vores M.G. besvarer ilden og letter sig før tilbagegangen. Det samme gør artilleristerne, der hurtigt har fundet mål. Den fjendtlige ild ligger også godt. Hesteforspandet havde dækning bag et alene stående hus. Vores opgave er løst, fjenden er fastslået! Pjecen rykker ud gennem hulvejen mod nord, hvor vores M.G. lå i stilling. Der er næppe spændt for, før de engelske schrapnells begynder at lande, men som dog ikke forfølger den tilbagegående pjece, men i stedet lægger ilden over det tilbagegående infanteri i skoven, hvor det skulle rykke mod sydkanten til banedæmningen og samles ved banegården. Sammen med min ordonnans observerer jeg endnu engang over dalen mod landsbyen Estinne-au-Mont. En officerspatrulje fra Regt. 140 går forbi mig til højre. Inden vi forsvinder giver vi beboerne det gode råd, at søge dækning i kælderen. De næsten færdige høns til middagsmad må vi med smerte lade tilbage. Tommy skød stadig i samme retning mod skoven. Ved banedæmningen mødte jeg den tilbagegående bagtrop fra Res. 31, der er på vej i retning af Bellereille.
>
> Allerede på lang afstand hørte vi larm ved delingerne og anede, at et eller andet usædvanligt måtte være sket, og tanken dukkede op, om det måske var freden, der var kommet? Ved baneovergangen overrakte Vzfdw. Mommsen mig en melding fra bataljonen, som vi dog ikke havde haft mulighed for rettidigt at rette os efter: fra kl. 12 var der indført våbenstilstand, dog med den tilføjelse, at der ingen grund var til glæde, og der ligeledes skulle tilbage i forhold til civilbefolkningen. I første omgang var glæden stor, men tilføjelserne tegnede ikke på noget godt. Delingerne meldte sig fuldtallige, og jeg var glad for, at vi under spektaklet efter indførelsen af våbenstilstanden, ikke havde haft tab. Alligevel havde vi jo handlet efter den gamle militære pligtfølelse. Men hvem blandt de "gamle rotter" havde ikke tidligere tænkt på, om man kunne få lov til at deltage i den sidste fægtning! Og nu var det kommet så langt! Man havde været med under den sidste skærmydsler ved Bonne Espérance!. Krigen var forbi! Nok afskød artilleristerne deres krudtladninger, men det alt for kendte hyl manglede! – Tilbagemarchen blev under sikkerhedsforanstaltninger sat i gang langs banedæmningen i retning af Binche. Vi kunne ikke vide, om Tommy ville komme efter os. Sygehjælperne kunne smide deres kraftige bærestænger væk i den gode tro, at de under denne krig havde afsluttet deres arbejde.
>
> Ved Binche banegård ser vi endnu engang krigens rædsler. Fire bombedræbte heste, soldatens trofaste kammerat. Også for dem var lidelserne forbi! – Allerede i Binche fik historien om den bitre afslutning på krigen! Dårligt to timer efter våbenstilstanden var gaderne et mylder af sort-gul-røde flag. Et smerteligt syn for en gammel frontsoldat, der på denne måde måtte se krigen slutte!"

Våbenstilstand!

Hvor ofte i de 1.564 dage, krigen havde varet, havde vi i tankerne beskæftiget os med dette. Nu var det så vidt, ventet med længsel og snarligt, men alligevel overraskende. Og på en anden måde, end vi havde tænkt os. Glæden over våbenstilstanden blev ødelagt af dens voldsomt ydmygende betingelser. Man hørte derfor ingen steder glad jubel i Regimentet. Hertil kom rygter om opstande og mytterier derhjemme. Kun et ønske blev sagt højt: så hurtigt som muligt hjem!

1

Tilbagemarch til Tyskland og Regimentes opløsning

(11.11. – 19. 12. 1918)

12. november	Afmarch fra Binche over Trahegnies – Sainte Aldegonde – Carnières – Trieux til Trazegnies.
13. november	Over Larmoulin – Luttre – Liberchies – Frasnes til Villers-Perwin.
14. november	Over Ligny – Sombreffe til Grand Maniel ved Gembloux.
15. november	Over Gr. Leez – St. Germain – Upigny til Longchamps.
16. november	hviledag
17. november	hviledag
18. november	Over Leuze – Cortil-Wodon – Forville – Bierwart – Heron – Lavoir til Oteppe
19. november	hviledag
20. november	Over Lavoir – Wanze – Fæstning Huy – Amay til Hermalle (på Meuse)
21. november	Over Neuville til Plainevaux. Denne dag måtte en højdeforskel på 270 meter overvindes.
22. november	hviledag
23. november	Over Esneux (overgang af Ourthe) – Dolenbreux – Gomze-Andoumont til Louvigne.
24. november	March over sidste del af belgisk område fra Louveigne (afgang kl. 0600) over Theux (160 m høj) – Polleur (220 m) – Sart (385 m) – Hockai (550 m). Lige efter Hockai bliver i 602 m højde grænsen til Tyskland overskredet. Over Xhoffrai, den første tyske landsby, Orifat, Sombgroix ned ad bakke til omkring kl. 1800 øvelsesområde Elsenborn nås.
25. november	Fra Elsenborn til Höfen over Kaltherherberg
26. november	Over Montjoie – Imgenbroich – Simmerath til Heimbach
27. november	Over Hergarten – Berg – Schwerfen – Einzenich til Merzenich
28. november	Hviledag
29. november	Over Lowenich – Ulpenich – Elvenich – Wichterich til Niederberg
30. november	Over Friesheim – Weilerswift – Metternich – Rosberg til Sechtem.
1. december	Over Wesseling – Godorf – Köln (Rhinovergang) – til Køln-Ostheim
2. december	Over Heumar – Rösrath – Volberg – Altenbruch – Overath til Marialinden.
3. december	Over Oberath – Engelskirchen – Ründeroth til Dieringhausen
4. december	Hviledag
5. december	Over Gummersbach – Bruchertalsperre – forbi Wupperquelle til Meinerzhagen (455 m)
6. december	Over Rotenstein (600 m høj) – Herscheid til Plettenberg
7. december	Regimentet når sin foreløbige underbringelseesrum og indkvarteret i landsbyern Gobbenrode, Obermarpe, Henninghausen.
8.-12. december	18. Reserve-Division demobiliseres delvist. Årgange 96-00 skal som følge af mangel på vogne bringe hele Regimentes bagage till Lübeck. De ældre årgange bliver lagt sammen i 5 kompagnier og kører med to transporter til Lübeck, hvor de
13. december	kl. 2200 ankommer.
15. december	Sidste transport ankommer kl. 17.
16. december	Demobiliseringen fortsættes.
17. december	Ved middagstid er samtlige officerer, underofficerer og mandskab ved det kongelige Preussiske Reserve-Infanterie-Regiment 84 hjemsendt med undtagelse af Zahlmeister Windisch og Ltn. Weitendorf.
19. december	De sidste hjemsendes efter at regimentets heste er bortauktioneret.

Reserve-Infanterie-Regiment 84 havde ophørt med at eksisterer

Marchenhed III (R.I.R. 84) Regt. von Hartlieb

(15. – 31.12.1918)

Af årgangene 96-00 blev der på tidspunktet for transporten af Regimentet fra Wennemen til Lübeck formeret Marchenhed III, Rgt. von. Haratlieb, der fik til opgave i fodmarch at bringe omkring 140 heste og 60 vogne til Lübeck. Fører for denne enhed blev Ltn. *Geertz*; mens Ltn. *Hameister* var kvarteransvarlig og Oberarzt Dr. Metzmacher afdelingslæge, havde jeg ansvaret for forplejningen.

Den **15. 12. 1918** marcherede vi fra Wennemen og nåede med gennemsnitlig dagsmarcher på 30-35 km over Brilon – Echersede – Höxter – Holzminden den 21. 12. til Hameln. Marcherne foregik i fuldstændig orden, hvortil ikke mindst bidrog, at vi havde rigelig forplejning og en hel bagagevogn med vin og snaps, som vi – der var selvforplejende – havde købt i Proviantdepotet ti Holzminden. Transporten af dette skabte imidlertid vanskeligheder, da der på trods af stadig bevogtning (og om natten dobbeltpost!) forsvandt den ene flaske efter den anden. Den **23. 12.** blev marchenheden indladet i Hameln og nåede den **24. 12.** omkring middagstid frem til Lübeck, hvor folkene bragte hestene til en karantænestation i forsamlingslokale i Schwartauer Allee.

Den gode disciplin, der havde hersket indtil ankomsten i Lübeck, forsvandt. Folkene forlangte orlov, som vi også imødekom for dem, der boede i omegnen indtil Hamburg – de øvrige forsvandt uden orlov.

Til julehøjtiden var der foruden mig, kun 20-25 mand tilbage i Lübeck. Ltn. *Geertz* tilbragte aftenen hos sine forældre i Lübeck.

Omkring kl. 19 gik jeg fra Hotel Union, hvor jeg var indkvarteret, gennem den uddøde Schwartauer Allee til mandskabets indkvartering og hestestalden.

Det var mærkelige tanker, der fulgte én på denne gåtur. Fra tårnene lød kirkeklokkerne. I husene langs Schwartauer Alle brændte juletræerne. De gamle og også ind i mellem nye julesalmer kunne høres.

Da jeg nåede mandskabets kvarterer, var de tomme. Med bange anelser gik jeg til hestestalden. Her blev jeg anråbt af vagtposten fra Vagtregiment Lübeck med et højt ”Holdt! Hvem der?” Da jeg gav mig tilkende, forklarede han mig kort, da vores folk kort tid forinden havde været der for at hente heste, som de herefter ville sælge, da de ikke havde fået løn siden den 21. december. Det var imidlertid lykkedes vagten at berolige folkene.

Jeg gik tilbage til Hotel Union. Netop som jeg nåede Holsten Tor, som en gruppe på omkring 15-20 mand fra marchenheden mig skrålende og syngende i møde. På trods af deres drukkenskab, gjorde de honnør. Jeg returnerede roligt hilsenen og gik videre. Da jeg nåede mit kvarter, fandt jeg døren til hotellet låst. På min ringen dukkede en tjener op, der kikkede ud gennem et skydevindue ved siden af den gamle tunge patrisierdør. Da han genkendte mig, undslap der ham et ”Gud ske lov, at De er der!” På mit forbavsede spørgsmål fortalte han, at kort før havde den gruppe, jeg mødte ved Holsten Tor, været på mit værelse, for at hente den her opbevarede beholdning af vin og snaps. Da min oppasser stillede sig i vejen, havde de tvunget ham til at vise, hvor lageret var. Da han på grund af den store overmagt, ikke havde andet valg, gjorde han dette. Nu indtrådte hos folkene, på trods af deres drukkenskab, en rest af den gamle preussiske disciplin. Da du nu stod foran deres begærede bytte, og blot behøvede at gribe til, forsvandt de med et hjerteligt ”*Lot em den Schiet sülwen supen*!” [»lad dem drikke skidte selv«]

Da min oppasser havde svæart ved at komme sig over forskrækkelsen, sendte jeg ham i samme stund hjem på orlov i Bremen.

Jeg måtte imidlertid tilbringe juleaften alene på mit hotelværelse med en flaske god rødvin og gik så tidligt til ro.

Så hamrede det på min dør. Jeg sprang op. Første Juledag! Det var begyndt at blive lyst. Foran døren stod en fra hotelpersonalet og meddelte mig, at der netop fra blevet ringet fra kommandanturen: jeg skulle øjeblikkeligt komme til beklædningsdepotet, som vores folk netop havde stormet.

Jeg klædte mig hurtigt på og gik derhen. Da jeg ankom så jeg omkring 100 mand – kun de færreste fra RIR 84 – der alle iklædte sig nyt tøj. Egentlig ville jeg skride ind med bål og brand, men undlod dette, da jeg langt hen ad vejen delte folkenes krav om rent undertøj og beklædning.

Efterfølgende gik jeg til Hansestad Lübecks ”arbejder- og soldaterråd”, der havde opslået hovedkvarter i IR 162 officerskasino. Her kom det mellem os til en ophidset meningsudveksling, da en af dem i officersuniform uden gradstegn, men med en rød stofblomst på venstre bryst, kom med bebrejdelser, hvorfor vi ikke havde sørget for rent tøj til vores folk. Da jeg henviste til min egen beskidte skjorte, blev de beroliget, og jeg modtog en anvisning på 2.000 Mark som acontobeløb til lønudbetaling med følgende ordlyd:

Kasseforvaltningen Ers.Btl. 84 betaler overbringeren af dette, Hr. Ltn. Speck, et forskud på op til M. 2000, -. Dette forskud skal af kasseforvaltningen R. 84 igen godgøres.
L. 25./12. 18.

Sign. Kramer.
Sign. Huckfeldt.

Arbeiter- und Soldatenrat Lübeck

Da der imidlertid ikke var til at skaffe penge, måtte vi hjælpe os på anden måde. Derfor udstedte Arbejder- og Soldaterrådet følgende fuldmagt:

Indehaveren af dette, Ltn. Speck, er berettiget til, fra karantænestalden at hente og sælge op til 4 heste til fremskaffelse af lønninger til Marchenhed 84.

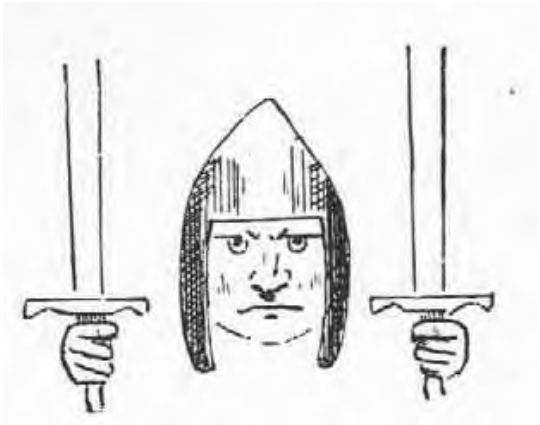
Denne naturalieøkonomi virkede. Ved et bryggeri solgte vi hestene direkte, og havde så endeligt penge til at give vores folk løn, hvoraf flere nu vendte tilbage efter festen.

Om eftermiddagen kl. 16 fejrede så alle tilstedeværende folk fra RIR 84 endnu engang jul. Hver man kunne tage 2-3 civile med. Politiorkesteret spillede. Der var Gulasch (uden kartofler) i rå mængder. Og endnu mere alkohol. De få af os forsvandt i mængden af civile, som Ltn. *Geertz* og jeg generøst udskænkede for.

Den **30.12.** var bestanden af heste solgt, og efterfølgende kørte jeg selv 10 dage på orlov. Da jeg kom tilbage til Lübeck var forholdene forværret så meget, at jeg meget hurtigt gjorde brug af den daværende mulighed for, med 14 dages varsel, at opsige min tjeneste som officer.

Jeg mener, at jeg ikke måtte udelade skildringen af livet ved den sidste rest af Regimentet. Netop begivenheden Juleaften på Hotel Union viser trods alt, at der var en god ånd ved Regimentet.

Herom skulle jeg endnu i 1919 blive overbevist, da jeg i maj 1919 kørte til Rusland og Freiw. Freiw.Rgt. under Major *Thomsen* (Ved R. 84 Kommandør for I. og III. Btl.). På grænsebanegården Laugszargen mødte jeg Feldwebel *Zäpernick* på vej hjem på orlov, og i 2. Kompanie i den langs bolsjevik fronten stående Freiwillingen-Btls. 50, som jeg til oktober 1919 fik lov til at føre i Rusland, traf jeg Zenos oppasser fra 4. Kompanie.

Finale

Vi står ved afslutningen af historien om vores Regiment. Dets liv var kun kort. Præcist beregnet var det 52½ måned. I disse 1.608 dages levetid viste den sig overalt og til enhver tid, værdig til de store traditioner, der herskede i dens stamregiment, det aktive Infanterie-Regiment 84. Som ved det aktive Regiment, gjaldt også her ved

Königlich-Preußischen
Reserve-Infanterie-Regiment 84

det gamle Manstein ordsprog: ”*All Zeit Voran*!
Vi lærte Regimentet at kende i dagene under dens opstilling i havombruste Schleswig-Holstein og i Mecklenburg. Vi har fulgt dens blodige ilddåb under Franktireur overfaldene i Louven. og i kampene mod de belgiske udfald fra Antwerpen. Vi oplevede hvordan vi marcherede tværs gennem Belgien og Frankrig. Vi havde lært Regimentet at kende under de nervenedbrydende stillingskampe på de forskelligste frontafsnit, under forsvar mod blodige fjendtlige angreb i de store materielslag langs Somme og i Flandern, og har set det sejrrigt angribe under Lys-offensiven. Navne som Carlepont, Giessler-højder, Pozières, Transloy, Het Sas, Monchy-le-Preux, Locon, la Couture, Cambrai, Mormal-skov er blevet milepæle på regimentets. De taler om nød og afsavn, om kampe og lidelser, men også om den hårde, ubrydelige vilje hos hver enkelt, for at lægge alle kræfter ind for sit tyske folk, og til det yderste sætte alt ind for sit tyske fædreland

Når RIR 84 overalt, hvor den blev indsat, gjorde sin pligt, skete det i første række takket være begge dens Regimentskommandører, der for den enkelte i Regimentet ikke blot var en foresat, men et forbillede. Det skyldtes de næsten 400 officerer, der i Regimentes levetid gjord tjeneste heri, men sidst og ikke mindst på grund af sine dygtige og trofaste underofficerer. Men herudover må man i særlig grad takke de over 9.000 mand, der i disse 4¼ år bar RIR 84 på skuldresløjferne. Hvad gør alt tapperhed hos officerer, alt dygtighed hos underofficerer, hvis ikke tapperhed og pligtfølelse er til stede hos mandskabet. Uden tvivl har der også blandt disse, præcist som hos officerer og underofficerer, også været ængstelige og bange personer. Alle har nu engang ikke nerver af stål. Men taler ikke netop hine krigsmarch for I. Btl. i den gryende morgen i de sidste dage af verdenskrigen, der bevist udførligt er beskrevet, hvor kompagnierne med frisk marchsang frigjorde sig fra fjenden - taler ikke den march for ånden i hele Regimentet? Siger det ikke et eller andet, når man under regimentes tilbagegang, endnu ingen den tyske grænse var nået, 2 officerer, 18 underofficerer og 46 mand erklærede sig parat til at overgå til Jerndivisionen til beskyttelse af østgrænsen af vort Fædreland? Det svarede til styrken af næsten to kompagnier under de sidste bagtropsfægtninger!

Desværre indeholder dagbøgerne, der kun skulle fastholde de taktiske begivenheder, kun få eller slet ingen enkeltheder om det tidligere personels indsats. Hvor imidlertid deres navne er nævnt i dagbøgerne, er det af forfatteren anset som sin hovedopgave, at fastholde handlingerne i disse linjer. Derudover skal imidlertid alle de mange takkes, der dag ind og dag ud stille – og muligvis – upåagtet ”kun” gjorde deres pligt, og hvis navne derfor aldrig fandt vej til krigsdagbøgerne, men alligevel altid og hele tiden var i gang indtil de enten blev liggende derude, som såret blev transporteret tilbage til hjemstavnen eller fysisk og psykisk nedslidt begyndte marchen tilbage til Tyskland.

Med en sådan indstilling i Regimentet, kunne det ikke undgås, at prisen i blod, som hjemlandet måtte betale, var stor, meget stor. Foruden omkring

6500 sårede

faldt tro mod deres Faneed med Gud for Konge og Fædreland på ærens mark, så vi overlevende under Føreren igen kan opbygge vores tyske rige

82 officerer
305 underofficerer
2426 mand
i alt 2.813 fra Reserve-Infanterie-Regiment 84

Gennem mange års så det ud som om, at de 2813 faldt forgæves. Gudskelov, at denne tid ligger bag os. Det tyske folk er igen begyndt at tro på sig selv. Og når vi Reserve 84ere er bevist om størrelsen af verdenskrigens ofre i almindelighed og fra vores Regiment i særdeleshed, er den dybere mening med disse ofre også for os først i de sidste år blevet klar. De måtte dø, så Tyskland – og dermed også vi – kunne leve!

Derfor skal også denne bog slutte med en tak til de 2813 kammerater, hvis gravkors kranser Regimentets marchrute gennem Belgien og Frankrig; en tak for, hvad de var for Regimentet, en tak for deres troskab og kammeratskab. Som de holdt troskab til Regimentet til deres sidste åndedræt, så skal deres kamp, deres lidelser, deres blod og deres død, til evig tid ikke blive glemt i vore rækker.

Mag der Staub der Heldengeister modern,
die dem großen Tode sich geweiht:
Ihres Namens Flammenzüge lodern
in den Tempel der Unsterblichkeit!

Af Regimentets rækker modtog:

a) Kreuz der Ritter des Königlichen Hausordens von Hohenzollern mit Schwerten

Oberstleutnant v. Schuckmann
Hauptmann v. Pavel
Hauptmann Peters
Leutnant Gregersen

b) Das Goldene Militärverdienstkreuz

Offiziersstellvertreter Speck
Vizefeldwebel Dohm

Over antallet af uddelte Jernkors I og II. Klasse og navne på modtagerne er der i Regimentets akter ingen oplysninger.

Mindetavle

for

Reserve-Infantgerie-Regiment

Nr. 84

Faldet på Ærens Mark

82 officerer
305 underofficerer
2.426 mand

Zuſammenſtellung der Verluſte des Reſ.-Inf.-Rgts. 84

a) nach Gefechtsabſchnitten, b) kompanieweiſe
Kleine Zahlen: vermißt Gebliebene, über deren Schickſal bis 1. 10. 1931 nichts feſtgeſtellt iſt.

		Rgts.-Stab	Stab I/R. 84	1. Komp.			2. Komp.			3. Komp.		
		O.	O.	O.	U.	M.	O.	U.	M.	O.	U.	M.
1. 24. 8.14—27. 8.14	Gefecht bei Overdevaert											
2. 15. 9.14—30. 9.14	Kämpfe vor Bailly und Carlepont				3	25		1	26		2	36
3. 1.10.14—15.10.14	Kämpfe bei Laucourt und Avricourt					4		4	2		3	1
4. 26.10.14—22.10.14	Stellungskämpfe weſtlich Roye				1	10		1	8			7
5. 23.10.15—29. 2.16	Stellungskämpfe im Artois					3			6			3
6. 1. 3.16—23. 6.16	desgl. in franz. Flandern und im Artois				2	4		1	1			6
7. 24. 6.16— 7. 7.16	Erkundungs- und Demonſtrat.-Gef. der 6. Armee					1						2
8. 7. 7.16—20. 7.16	Stellungskämpfe in franzöſiſch Flandern											
9. 21. 7.16—22. 8.16	Schlacht an der Somme			1	4	21		1	35	1	7	30
					1	2			3			20
10. 23. 8.16—21. 9.16	Stellungskampf in franzöſiſch Flandern	1				2			3			2
11. 22. 9.16—18.10.16	Schlacht an der Somme			2	1	5			11	1	3	14
					1							1
12. 19.10.16—28. 2.17	Stellungskampf an der Yſer					8						1
13. 4. 4.17—14. 4.17	Oſterſchlacht bei Arras			1	2	11			2	1	1	3
						4						2
14. 15. 4.17—20. 5.17	Frühjahrsſchlacht bei Arras				1	13			4	2	1	6
15. 21. 5.17—11. 6.17	Stellungskämpfe im Artois											
16. 12. 6.17—11. 8.17	Schlacht in Flandern					8	1	1	9			4
17. 12. 8.17—21.10.17	Stellungskampf im Artois					2						
18. 22.10.17— 3.12.17	Herbſtſchlacht 1917 u. Stellungskampf in Flandern			2	7	18	1	3	22	1	3	6
4.12.17—25. 3.18			1									1
19. 9. 4.18—10. 4.18	Schlacht bei Armentières				1	16	1	3	26		3	21
20. 11. 4.18— 4. 9.18	Stellungskampf in franzöſiſch Flandern					2		1	3			1
21. 5. 9.18—26. 9.18	Kämpfe vor der Siegfriedfront											
22. 27. 9.18— 8.10.18	Abwehrſchlacht zwiſchen Cambrai und St. Quentin				1	8		1	6			6
						2						
23. 9.10.18— 4.11.18	Kämpfe vor u. in der Hermannſtellung											
24. 5.11.18—11.11.18	Rückzugskämpfe aus der Antwerpen-Maas-Stellung											
25. ab 11.11.1918	Waffenſtillſtand und Rückmarſch											
26.	infolge Krankheit geſtorben					1			2	1		3
27.	im Regiment tödlich verunglückt					1			2		1	2
		1	1	6	23	157	4	15	163	9	22	152
				—	2	14	—	2	8	—	—	26

342

4. Komp.			1. M.G.K.			Stab II/R. 48	5. Komp.			6. Komp.			7. Komp.			8. Komp.			2. M.G.K.			Stab III/R. 84	9. Komp.			10. Komp.		
O.	U.	M.	O.	U.	M.	O.	O.	U.	M.	O.	U.	M.	O.	U.	M.	O.	U.	M.	O.	U.	M.	O.	O.	U.	M.	O.	U.	M.
1	1	27 2				1	1	1	23 1	1	3	18		2	40 7	1	3 1	32 1					2		23 6	1	6	23 10
	2	3							2			3			5		1	5							7	1	2	9
		6			3				6	1		4		1	3			8							1		1	4
		6			1				7		1	4			4		2	6						1	12			10
		2			1			1	5			2			1			1							1			2
	2	22 9		2	15 4			4 2	43 14	2	3	29 15	2	3 1	25 15	4	7 1	31 20					2	3	21 10	1	1	20
		7			1				1			1						7							1			
		10 1		2	6			1	10		1 1	9 7	1	1	17 5			11						1 1	11 11		1 1	18 2
		12										8			1			7						1	4			3
	1	4		1 1	9 2	1	1	1	6		4 1	17 8		4	21 6	1	2	13 1	—	1	— 2				3		1	1
		3							8		3	6		1	8		1	2					1		8	1	6	40 2
		1 1		2	3		1		10			8		2	8	1	2	9	2	5					7			11
		3							1		2				4			3		2					1			8
	3	14 1			5		2	3	22		1	7		3	9		1	12	1	2				3	10		1	7
1	9	23 3	1	1	9 1			4	26	3	5	23 2		5	14 1	1	2	23	1	1	14			3	10		2	12
	1 1	4 1			9			5	15 4	1	2	9 1	2	1	12 1		2	6 2	1 1	7 1			1	5	12 3	1	1	6 2
1	1	5			4		1		3			2		1	5			5			1				6			7
									1			1			1						1							
3	20	152	—	8	66	2	7	20	188	8	25	151	5	24	178	8	23	181	1	6	32	—	6	17	138	5	22	180
—	1	18	1	1	7		—	2	33	—	2	19	—	1	35	—	2	24	—	1	3		1	1	30	—	1	17

Zuſammenſtellung der Verluſte des Reſ.-Inf.-Regts. 84

a) nach Gefechtsabſchnitten, b) kompanieweiſe Kleine Zahlen: vermißt Gebliebene, über deren Schickſal bis 1. 10. 1931 nichts feſtgeſtellt iſt.		11. Komp.			12. Komp.			3. M.G.K.		
		O.	U.	M.	O.	U.	M.	O.	U.	M.
1. 24. 8.14—27. 8.14	Gefecht bei Overdevaert									
2. 15. 9.14—30. 9.14	Kämpfe vor Bailly und Carlepont		1	29	1	5	35			
3. 1.10.14—15.10.14	Kämpfe bei Laucourt und Avricourt			4			4			
4. 26.10.14—22.10.14	Stellungskämpfe weſtlich Roye		1	4			7			
5. 23.10.15—29. 2.16	Stellungskämpfe im Artois		2	6			7			
6. 1. 3.16—23. 6.16	desgl. in franz. Flandern und im Artois		1	7		1	5			
7. 24. 6.16— 7. 7.16	Erkundungs- und Demonſtrat.-Gef. der 6. Armee			2			2			
8. 7. 7.16—20. 7.16	Stellungskämpfe in franzöſiſch Flandern									
9. 21. 7.16—22. 8.16	Schlacht an der Somme	1	3	22 2	1	6	34 1			
10. 23. 8.16—21. 9.16	Stellungskampf in franzöſiſch Flandern			1			2			
11. 22. 9.16—18.10.16	Schlacht an der Somme		5	23 12		2	10			
12. 19.10.16—28. 2.17	Stellungskampf an der Yſer			2			2			
13. 4. 4.17—14. 4.17	Oſterſchlacht bei Arras	2		13			7			1
14. 15. 4.17—20. 5.17	Frühjahrsſchlacht bei Arras		3	11			9			5
15. 21. 5.17—11. 6.17	Stellungskämpfe im Artois									
16. 12. 6.17—11. 8.17	Schlacht in Flandern	1	5	11		1	7			1
17. 12. 8.17—21.10.17	Stellungskampf im Artois	1		2			6			1
18. 22.10.17— 3.12.17 4.12.17—25. 3.18	Herbſtſchlacht 1917 u. Stellungskampf in Flandern	1	3	9			4			2
19. 9. 4.18—10. 4.18	Schlacht bei Armentières									
20. 11. 4.18— 4. 9.18	Stellungskampf in franzöſiſch Flandern		3	8	1	3	23	1	2	15
21. 5. 9.18—26. 9.18	Kämpfe vor der Siegfriedfront									
22. 27. 9.18— 8.10.18	Abwehrſchlacht zwiſchen Cambrai und St. Quentin	1	2	4	1	5	8	1		7
23. 9.10.18— 4.11.18	Kämpfe vor u. in der Hermannſtellung			5		1	3			1
24. 5.11.18—11.11.18	Rückzugskämpfe aus der Antwerpen-Maas-Stellung									
25. ab 11.11.1918	Waffenſtillſtand und Rückmarſch									
26.	infolge Krankheit geſtorben			5			7			1
27.	im Regiment tödlich verunglückt					1	2			1
		7	29	159	4	24	177	2	2	34
344		—	—	23	—	1	8	—	—	1

13. Komp.			14. Komp.			Min.-W.-K.			Nachr.M.-K.			Gesamtverluste: gefallen:			vermißt:		
O.	U.	M.	O.	U.	M.	O.	U.	M.	O.	U.	M.	O.	U.	M.	O.	U.	M.
												12	32	337		2	42
		1			3							1	8	74			
		6			5							1	4	71			
				1	1							—	10	74			
												—	1	22			
												15	46	348		5	115
												1	—	28			
												4	18	155		4	39
												—	1	48			
												7	18	110		2	26
												4	16	123			2
												4	15	102			1
												2	2	32			
								3			1	8	32	153			2
							2 1	6 1			9	9	49	278	1	2	14
						2	3	7 1			2	10	30	128		3	27
		1			1			1		1	3	3	3	63			
													2	12			
—	—	8	—	1	10	2	5	17	—	1	15	81	287	2158	1	18	268
—	—	—	—	—	—	—	1	2	—	—	—	2813 Mann					

Samlede tab i faldne, savnede og døde som følge af sygdom eller ulykke:

	Officerer	Underofficerer	Mandskab
Regts.-Stab	1	-	-
Stab I. Btl.	1	-	-
1. Kompanie	6	58	171
2. Kompanie	4	17	171
3. Kompanie	9	22	178
4. Kompanie	3	21	170
1. M.G.K.	1	9	73
Stab II. Btl.	2	-	-
5. Kompanie	7	22	207
6. Kompanie	8	27	184
7. Kompanie	5	25	213
8. Kompanie	8	25	205
2. M.G.K.	1	7	35
Stab III. Btl.	-	-	-
9. Kompanie	6	18	168
10. Kompanie	5	23	197
11. Kompanie	7	29	182
12. Kompanie	4	25	185
3. M.G.K.	2	2	35
13. Kompanie	-	-	8
14. Kompanie	-		10
Min.Werfer-Kompanie	2	6	19
Nachrichten-Kompanie	-	1	15
Total	82	305	2.426

Stab:

Balthaſar, Benno, geb. 23. 11. 1865 in Langenſalza, Oberſt und Regimentskommandeur, gefallen am 2. 9. 1916 im Graben vor der Stellung an der Kohlenhalde Cité-St. Pierre.

Stab I. Bataillon.

Kronenberg, Hubert, Feldhilfsarzt, gef. 14. 11. 17.

Stab II. Bataillon.

von Reden, Wilh., Major u. Btls.-Kdeur., gef. 16. 9. 14.

Koller, Hans, Major u. Btls.-Kdeur., gef. 9. 4. 17.

1. Kompanie.

Wehrm.	**Meyer,** Herm.	gef.	28. 8.14
Reſ.	**Sirota,** Joſef	verw.	26. 8.14
	geſtorben a. ſ. W. 1. 9. 14 (Thilemont)		
Reſ.	**Laß,** Friedrich	gef.	16. 9.14
Gefr.	**Peterſen,** Willy	verw.	16. 9.14
	geſtorben a. ſ. W. 12. 2. 15 Laz. Schwerin.		
Reſ.	**Amelingmeier,** Geg.	gef.	„
„	**Buſchmann,** Alex.	„	„
„	**Ströh,** Richard	„	18. 9.14
„	**Roßbach,** Guſtav	„	„
Utffz.	**Balinſki,** Herm.	„	19. 9.14
Reſ.	**Dankers,** Claus Heinrich	„	25. 9.14
Gefr.	**Hoffmann,** Willy	verw.	2.10.14
	geſtorben a. ſ. W. 22.10.14 Reſ.Laz. Channy.		
Wehrm.	**Weſtphal,** Wilh.	verw.	2.10.14
	geſtorben a. ſ. W. 8. 10. 14 Laz. Roye.		
Gefr.	**Weſeloh,** Joachim	gef.	„
Reſ.	**Schwarz,** Rudolf	„	„
„	**Brunemann,** Heinr.	„	„
Gefr.	**Becker,** Ernſt	„	„
Reſ.	**Bauer,** Gottlob	„	„
Gefr.	**Norden,** Daniel	„	„
Feldw.	**Dodenhof,** Karl	„	„
Reſ.	**Lill,** Johannes	„	„
Gefr.	**Nüßenberg,** Julius	„	„
„	**Plorg,** Wilhelm	„	„
Reſ.	**Rehmer,** Hermann	„	„
Utffz.	**Runge,** Johann.	„	5.10.14
Reſ.	†**Hinſch,** Eduard	verm.	16. 9.14
„	**Hausmann,** Ludw.	„	„
„	**Kohrt,** Rudolf	„	18. 9.14
Gefr.	†**Rogge,** Georg	„	„
Reſ.	†**Brummund,** Guſt.	verw. u. verm.	2.10.14
„	†**Reiniſch,** Paul	„	„
Wehrm.	†**Beck** gen. **Krauſe,** Rich.	„	„
Reſ.	**Meller,** Franz	„	„
Wehrm.	**Koopmann,** Wilh.	gef.	6.11.14
Utffz.	**Wohlers,** Hinrich	„	1.12.14
Erſ.Reſ.	**Woiſchuck,** Paul	„	5. 2.15
Krgsfrw.	**Francke,** Helmut	„	8. 5.15
Musk.	**Pfenne,** Lur	gef.	8. 5.15
Erſ.Reſ.	**Jenſen,** Chriſtian	„	7. 6.15
Reſ.	**Strauß,** Max	„	7. 6.15
Erſ.Reſ.	**Vollertſen,** Wilh.	verw.	22. 5.15
	geſt. a. ſ. W. 24. 6. 15 R.F.Laz. 54		
Wehrm.	**Sprenger,** Karl	gef.	13. 7.15
Erſ.Reſ.	**Bielfeldt,** Arthur	„	14. 9.15
Reſ.	**Colunſki,** Auguſt	„	27. 9.15
Musk.	**Schütz,** Rudolf	„	26.10.15
Erſ.Reſ.	**Vetters,** Arthur	verw.	26.10.15
	geſt. a. ſ. W. 27. 10. 15 R.F.Laz. 41		
Erſ.Reſ.	**Tietz,** Otto	gef.	1. 2.16
Erſ.Reſ.	**Schäufler,** Fritz	„	4. 4.16
Vzfdw.	**Krell,** Otto	„	25. 4.16
Erſ.Reſ.	**Witt,** Friedrich	„	9. 5.16
Reſ.	**Clauſen,** Heinrich	„	9. 5.16
Erſ.Reſ.	**Scholz,** Paul	„	19. 5.16
Utffz.	**Ewers,** Auguſt	„	24. 5.16
Erſ.Reſ.	**Gille,** Carl	„	2. 7.16
Musk.	**Becker,** Hans	„	25. 7.16
Wehrm.	**Probſt,** Otto	„	„
Reſ.	**Schling,** Wilhelm	„	„
Erſ.Reſ.	**Kuhſe,** Arthur	„	26. 7.16
Utffz.	**Winkel,** Bernhard	„	„
Gefr.	**Balk,** Richard	„	„
Erſ.Reſ.	**Schütt,** Guſtav	„	„
„	**Klint,** Manuel	„	27. 7.16
„	**Hörz,** Arno	„	„
Wehrm.	**Schaar,** Hermann	„	„
Erſ.Reſ.	**Scheff,** Wilhelm	„	„
„	**Rochel,** Johannes	„	„
Ltn.	**Reimpell,** Heinr.	„	„
Gefr.	**Speck,** Karl	„	„
Erſ.Reſ.	**Marten,** Hans	„	„
Musk.	**Cundel,** Karl	„	30. 7.16
„	**Seltmann,** Rob.	„	„
Gefr.	**Schnack,** Heinrich	„	31. 7.16
„	**Bruhn,** Wilhelm	„	„
Utffz.	**Seidel,** Robert	„	„
Vzfdw.	**Murfeldt,** Emil	„	„
Wehrm.	**Behrend,** Johnn.	„	4. 8.16
Reſ.	**Timm,** Hans Joachim	„	5. 8.16

Wehrm.	**Wulfken**, Heinrich	gef.	6. 8.16
Musk.	**Wozniak**, Stanisl.	„	„
Ltffz.	**Becker**, Otto	„	„
S.Ltffz.	**Sommer**, Martin	„	30. 7.16
Erſ.Reſ.	**Ehlers**, Wilhelm	„	31. 7.16
Musk.	**Pennartz**, Philipp	„	1. 8.16
Musk.	**Weſtermann**, Bernhard	„	31. 8.16
Erſ.Reſ.	**Caſpar**, Hermann	„	17. 9.16
Gefr.	**Grubitz**, Rudolf	„	1.10.16
Ltffz.	**Kohagen**, Friedr.	verw.	„
geſt. a. ſ. W. 18. 11. 18 R.L. Siegen i. W.			
Gefr.	**Kuſch**, Karl	gef.	1.10.16
Ltn. u. Kompf.	**Klatte**, Diedrich	„	„
		„	„
Fdw.Lt.	**Voigt**, Paul	„	„
Musk.	**Langebeck**, Heinr.	„	„
Wehrm.	**Höpfl**, Georg	verw.	„
geſt. a. ſ. W. 2. 10. 16 R.F.L. 42.			
Musk.	**Lange**, Theodor	gef.	10.10.16
Ltffz.	**Schwenſen**, Otto	verm.	11.10.16
Musk.	**Hinz**, Jonni	verw.	30.10.16
geſt. a. ſ. W. 31. 10. 16 Ldw.Laz. Houthoulſt.			
Musk.	**Schulz**, Theodor	gef.	14.11.16
„	**Schaaf**, Anton	„	6.12.16
Erſ.Reſ.	**Wenk**, Reichard	„	23.12.16
Ldſtm.	**Deutſchmann**, Paul	„	„
„	**Röhlk**, Hermann	verw.	„
geſt. a. ſ. W. 9. 1. 17 R.F.Laz. 501.			
Ldſtm.	**Tüg**, Karl	verw.	„
geſt. a. ſ. W. 24. 12. 16 R.F.Laz. IX. R.K.			
Musk.	**Zwoll**, Karl	verw.	13. 2.17
geſt. a. ſ. W. 14. 2. 17 Laz. 4.			
Musk.	**Struckmeyer**, Guſtav	gef.	10. 4.17
Ldſtm.	**Aſſeld**, Auguſt	„	11. 4.17
Vzfdw.	**Hannuß**, Wilh.	„	„
Wehrm.	**Graf**, Wilhelm	„	„
Gefr.	**Wilkens**, Paul	„	„
Musk.	**Höß**, Georg	„	„
Ltffz.	**Dohrn**, Jürgen	„	„
Musk.	**Fiſchdick**, Gerh.	„	„
Gefr.	**Galiſch**, Heinr.	„	12. 4.17
Ltn.	**Hardow**, Karl	„	„
Gefr.	**Krebs**, Karl	„	„
Reſ.	**Pauſtian**, Guſtav	„	„
Musk.	**Mierſen**, Theodor	„	„
„	**Pohlmann**, Adolf	„	14. 4.17
Gefr.	**Heyer**, Arthur	verw. u. verm.	11. 4.17
Musk.	**Schwieker**, Rich.	„	11. 4.17
Ldſtm.	**Heide**, Hermann	„	14. 4.17
Ldſtm.	†**Maus**, Auguſt	verm.	14. 4.17
„	**Wilde**, Friedrich	gef.	5. 5.17
Musk.	**Huchting**, Karl	„	„
„	**Meier II**, Herm.	„	„
Ldſtm.	**Schulz II**, Otto	„	„
Musk.	**Sümpelmann**, Wilhelm	„	„
„	**Meißner**, Wilh.	„	„
Erſ.Reſ.	**Hohn**, Heinrich	„	20. 5.17
Musk.	**Diepſchlag**, Karl	„	25. 5.17
Wehrm.	**Kaſch**, Auguſt	„	„
Ltffz.	**Antowſki**, Georg	„	„
Erſ.Reſ.	**Jordt**, Hermann	„	„
„	**Suhr**, Johann	„	„
Musk.	**Lüddecke**, Werner	„	„
Ldſtm.	**Mohr**, Johannes	„	26. 5.17
Ldſtm.	**Klene**, Bernhard	„	15. 7.17
Musk.	**Albers**, Friedrich	„	„
Ldſtm.	**Matthieſen**, Herm.	„	22. 7.17
Musk.	**Nürnberg**, Herm.	verw.	23. 7.17
geſt. a. ſ. W. 30. 9. 17 b. F.Laz. 33.			
Musk.	**Hoth**, Bernhard	gef.	24. 7.17
Gefr,	**Jans**, Karl	„	„
„	**Peies**, Johannes	„	„
Reſ.	**Jooſt**, Wilhelm	„	7. 8.17
Musk.	**Gerken**, Otto	„	21. 8.17
„	**Hanſen**, Karl	„	„
Gefr.	**Tiedemann**, Heinr.	„	2.11.17
Ltn.	**Reichardt**, Otto	„	„
Musk.	**Schweckendieck**, Karl	„	18. 2.18
Ltn.	**Popper**, Ludwig	„	28. 2.18
Musk.	**Vogeler**, Albert	„	„
Gefr.	**Krill**, Walter	verw.	„
geſt. a. ſ. W. 1. 4. 18 R.F.Laz. 41.			
Gefr.	**Kröll**, Peter	gef.	„
Ltffz.	**Müller**, Emil	„	„
„	**Corneliſſen**, Otto	„	„
Musk.	**Cippa**, Anton	„	„
„	**Thoms**, Johannes	„	1. 3.18
„	**Path**, Auguſt	„	8. 3.18
Wehrm.	**Groſſenick**, Fritz	„	„
Musk.	**Klatt**, Karl	„	„
Ltffz.	**Bricks**, Albert	„	„
„	**Bock**, Bruno	„	„
Erſ.Reſ.	**Wittenburg**, Heinrich (in engl. Gfgſch.).	„	8./9. 3.18
Musk.	**Meyer V**, Hans	„	9. 3.18
Gefr.	**Koch**, Rudolf	„	„
Vzfdw.	**Frappier**, Ernſt	„	„
Sergt.	**Ehmke**, Ernſt	„	„
Gefr.	**Geigelmann**, Otto	„	„
Musk.	**Meyburg**, Klaus	verw.	„
geſt. a. ſ. W. 13. 3. 18 F.Laz. 36			

†) = gerichtlich für tot erklärt.

Ldſtm.	**Meyer IV**, Heinr.	gef.	13. 3.18
	(in engl. Gfgſch.).		
Reſ.	**Leporowſki**, Wenzel	„	21. 3.18
Erſ.Reſ.	**Binder**, Artur	„	„
Utffz.	**Zinke**, Paul	„	„
Musk.	**Linſki**, Alex	„	9. 4.18
Erſ.Reſ.	**Weber**, Thomas	„	„
Gefr.	**Penſchow**, Paul	verw.	10. 4.18
geſt. a. ſ. W. R.Laz. München, 9. 9. 18.			
Gefr.	**Steinwedel**, Adolf	gef.	11. 4.18
Musk.	**Behncke**, Max	„	„
Gefr.	**Ohl**, Heinrich	„	26. 5.18
Utffz.	**Feldhuſen**, Adolf	„	16. 5.18
Gefr.	**Schulz**, Fritz	„	30. 5.18
Ldſtm.	**Wedler**, Robert	„	31. 5.18
Musk.	**Marten**, Otto	verw.	30. 5.18
geſt. a. ſ. W. 19. 10. 18 R.Laz. Kolberg.			
Ldſtm.	**Rünckers**, Fritz	verw.	8. 6.18
geſt. a. ſ. W. 9. 6. 18 Laz. 74.			
Musk.	**Kenneweg**, Friedr.	gef.	13. 6.18
Gefr.	**Samuelſen**, Paul	„	15. 6.18
Musk.	**Runge**, Leupold	„	„
„	**Gerdes**, Karl	„	„
Gefr.	**Köhler**, Hans	„	24. 8.18
Wehrm.	**Mohrdieck**, Claus	„	„
Gefr.	**Engel**, Karl	„	30. 9.18
„	**Müller**, Friedr.	„	„
Utffz.	**Fabian**, Walter	„	1.10.18
Musk.	**Kiekow**, Otto	verw.	„
geſt. a. ſ. W. F.Laz. 42, 2. 10. 18.			
Musk.	**Drews**, Willi	gef.	26.10.18
„	**Kühl**, Hermann	„	„
Gefr.	**Meyer**, Adolf	„	„
Musk.	**Bröcker**, Willy	„	„
„	**Quandt**, Auguſt	verm.	10.11.18
Wehrm.	†**Regelmeier**, Aug.	„	„

2. Kompanie.

Gefr.	**Bauer I**, Wilhelm	gef.	26. 8.14
Reſ.	**Kolſter**, Johannes	„	„
Vzfdw.	**Mordhorſt**, Guſtav	„	„
Reſ.	**Klemm**, Paul Hermann	„	16. 9.14
„	**Bauert**, Karl	„	„
„	**Böttcher**, Louis	„	„
„	**Urban**, Auguſt	„	„
„	**Leuſch**, Johann	„	„
Utffz.	**Wrage**, Auguſt	„	„
Reſ.	**Langfeld**, Joachim	„	„
Utffz.	**Otto**, Karl	„	„
Gefr.	**Niemeyer**, Georg	„	„
Reſ.	**Wieſe II**, Herm.	„	„
Hptm.	**Pohl**, Reinhold	„	17. 9.14
Vzfdw.	**Dinſo**, Richard	„	1.10.14
Reſ.	**Kuphald**, Heinr. Chriſtian	„	2.10.14
„	**Leſemann**, Lüher	„	„
„	**Peterſen I**, Heinr.	„	„
„	**Zehe**, Dietrich	verw.	„
geſt. a. ſ. W. 28. 10. 14 Laz. Potsdam.			
Reſ.	**Rathjen**, Heinr.	gef.	2.10.14
„	**Schneider**, Ludwig	„	„
„	**Hauſchild II**, Pet.	„	„
„	**Preugszat**, Frdr.	gef.	4./5.10.14
„	**Pieper**, Paul	verw.	„
geſt. a. ſ. W. 6. 10. 14 Feldlaz. 41.			
Gefr.	**Ziems**, Martin	gef.	4./5.10.14
Reſ.	**Wagner**, Wilh. Friedrich	„	„
Reſ.	**Hülſeberg**, Heinr.	verw.	4./5.10.14
geſt. a. ſ. W, 9. 11. 14 Laz. Limburg (Lahn)			
Wehrm.	**Welker**, Jakob	gef.	5.10.14
„	**Scheele**, Heinrich	verw.	„
geſt. a. ſ. W. 11. 10. 14 Laz. Verpillières.			
Reſ.	**Werner**, Johann	gef.	6.10.14
„	**Frech**, Karl	„	7.10.14
Gefr.	**Haack**, Jürgen	verw. u. verm.	16. 9.14
Utffz.	**Schröter**, Friedr.	verm.	2.10.14
Reſ.	†**Wulff**, Hermann	„	„
Gefr.	**Plogg**, Hermann	gef.	17.12.14
Reſ.	**Stibbe**, Arthur	„	28. 1.15
Wehrm.	**Stürzel**, Wilhelm	verw.	24. 3.15
geſt. a. ſ. W. 25. 3. 15 R.F.Laz. 54.			
Erſ.Reſ.	**Jaſper**, Heinrich	verw.	6. 4.15
geſt. a. ſ. W. 21. 4. 15 R.F.Laz. 54.			
Utffz.	**Henze**, Karl	gef.	18. 4.15
Reſ.	**Isberner**, Albert	„	7. 6.15
„	**Scheibner**, Heinr. Wilhelm	„	„
„	**Hilken**, Heinrich	„	„
„	**Kuhn**, Wilhelm	„	22. 6.15
Reſ.	**Rahlf**, Chriſtian	„	27.10.15
„	**Schuſter**, Erich	verw.	„
geſt. a. ſ. W. 9. 11. 15 R.F.Laz. 41.			
Musk.	**Pemöller**, Hans	verw.	3.11.15
geſt. a. ſ. W. 15. 11. 15 Krgslaz. 1/4.			
Ref.	**Bornholdt**, Wilh.	gef.	11.11.15
„	**Dittmann**, Hans	verw.	19.11.15
geſt. a. ſ. W. 9. 2. 16 R.Laz. Regensburg.			

Erſ.Reſ.	**Reiche**, Otto	verw.	29.11.15
geſt. a. ſ. W. 1. 12. 15 K.Laz. IX. R.K.			
Gefr.	**Pinkert**, Karl	gef.	25. 4.16
Utffz.	**Böckmann**, Herm.	„	4. 6.16
Wehrm.	**Schmalz**, Erich	„	25. 7.16
„	**Stollberg**, Karl	„	„
„	**Terletzki**, Auguſt	„	„
„	**Hagemann**, Otto	„	„
Ldſt.Rkr.	**Hampe**, Herm.	„	„
Erſ.Reſ.	**Wieſe III**, Wilh.	„	„
Musk.	**Scharpen**, Heinr.	„	„
DK Erſ.Reſ.	**Andreſen**, Chriſt.	verw.	„
(geſtorben 30. 7.)			
Musk.	**Ahrens II**, Wilh.	gef.	„
Reſ.	**Lorenzen II** Adolf	„	„
Wehrm.	**Große**, Robert	„	„
Reſ.	**Meyer VI**, Herm.	„	„
Gefr.	**Klöpper**, Heinrich	„	26. 7.16
Ldſt.Rkr.	**Geerdts**, Otto	„	„
Gefr.	**Böttger**, Joh.	„	„
„	**Bauer**, Hans	„	„
Erſ.Reſ.	**Bodewaldt**, Chr.	„	„
Wehrm.	**Knieriem**, Herm.	„	„
Utffz.	**Wachendorf**, Hrch.	„	„
Erſ.Reſ.	**Peters III**, Heinr.	„	„
Musk.	**Oeſer**, Emil	„	27. 7.16
Gefr.	**Henſen**, Jürgen	„	„
Ldſt.Rkr.	**Hochheimer**, Ewald	„	„
„	**Stern**, Friedrich Franz	„	„
„	**Rohkämper**, Theod.	„	„
Musk.	**Thiel**, Adolf	verw.	30. 7.16
geſt. a. ſ. W. 31. 7.			
Gefr.	**Kodlin**, Albrecht	gef.	31. 7,16
Wehrm.	**Holtermann**, Karl	„	„
Musk.	**Esgei**, Franz	„	3. 8.16
„	**Laakmann**, Heinr.	verw.	4. 8.16
geſt. a. ſ. W. 6. 8.			
Reſ.	**Brinkmann**, Heinr.	gef.	„
Ldſtm.	**Lepper**, Emil	„	„
„	**Biermann**, Karl	„	5. 8.16
Musk.	**Schäfer II**, Joſeph	„	„
„	**Schneider III**, Th.	„	„
Ldſtm.	**Altevogt**, Heinrich	verm.	30. 7.16
Musk.	**Dickmann**, Bernh.	„	5. 8.16
Ldſtm.	**Biermann II**, Karl	„	„
Erſ.Reſ.	**Jablonſki**, Wilh.	gef.	4. 9.16
Ldſtm.	**Roloff**, Heinrich	„	5. 9.16
Musk.	**Exler**, Heinrich	„	17. 9.16
Musk.	**Henningſen**, Aug.	„	30. 9.16
„	**Volland**, Richard	„	„
„	**Spahrmann**, Hellmut	„	„
„	**Kropp**, Emil	„	„
Ldſtm.	**Böning**, Wilhelm	„	1.10.16
Musk.	**Kerſchinſky**, Franz	gef.	1.10.16
Gefr.	**Brauer**, Karl	„	„
Erſ.Reſ.	**Stange**, Claus Friedrich	„	7.10.16
DK Ldſtm.	**Lindholm**, Jannik	„	8.10.16
Musk.	**Rohlfs**, Meino	verw.	10.10.16
geſt. a. ſ. W. 16. 11. 16 V.L. Oberſchöneweide			
DK Musk.	**Laſſen**, Peter	gef.	14.10.16
Ldſtm.	**Haasbach**, Joh.	„	12. 4.17
Musk.	**Toczylowſki**, Wilhelm	„	13. 4.17
Musk.	**Bolland**, Wilh.	„	8. 5.17
„	**von Einem**, Wilh.	„	16. 5.17
Ldſtm.	**Sperling**, Emil	„	18. 5.17
„	**Wendelken**, Gewart	„	29. 5.17
Wehrm.	**Warnig**, Viktor	„	22. 7.17
Ldſtm.	**Stoffers**, Hans	„	„
„	**Detjens**, Emil	„	24. 7.17
Musk.	**Peters VII**, Carl	„	„
Utffz.	**von Holten**, Erich	„	26. 7.17
Gefr.	**Topp**, Heinrich	„	„
Musk.	**Holle**, Johann	„	27. 7.17
„	**Staack II**, Hans	„	„
„	**Sanner**, Johann	„	„
Ltn.	**Kober**, Ludwig	„	1. 8.17
Ldſtm.	**Hartz III**, Heinr.	„	8. 8.17
Musk.	**Detloff**, Friedrich	„	23.10.17
Utffz.	**Graack**, Albert	„	24.10.17
Gefr.	**Geckler**, Wilhelm	verw.	24.10.17
geſt. a. ſ. W. 27. 10. 17 F.Laz. 307.			
Ldſtm.	**Bauer III**, Franz	gef.	„
Wehrm.	**Metſcher**, Ernſt	verw.	1.11.17
geſt. a. ſ. W. 5. 11. 17 R.F.Laz. 44.			
Ltn.	**Tannenberg**, Bruno	gef.	„
Utffz.	**Hauſchildt**, Peter	„	4.11.17
Musk.	**Bencke**, Johann	„	15.11.17
„	**Jahn**, Adolf	„	„
Wehrm.	**Engel**, Johann	„	„
Musk.	**Soltau**, Walter	„	„
„	**Schacht II**, Willi	„	„
„	**Erdmann**, Franz	„	18. 2.18
Ldſtm.	**Schultz V**, Wilh.	verw.	„
geſt. a. ſ. W. 19. 2. 18 Hptverb.Platz.			
Musk.	**Behm II**, Hans	gef.	28. 2.18
Erſ.Reſ.	**Kaufmann**, Eduard	verw.	„
geſt. a. ſ. W. 8. 3. 18 F.Laz. 36.			
Ldſtm.	**Stopper**, Jakob	gef.	1. 3.18
„	**Steffen**, Walter	„	„
Musk.	**Looſe**, Peter	„	„
„	**Haſemann**, Herm.	„	„
Ldſtm.	**Böſenberg**, Georg	„	?
„	**Kaſenitz**, Joſef	verw.	8. 3.18
geſt. a. ſ. W. 31. 3. 18 F.Laz. Kortryk.			
Gefr.	**Struck**, Guſtav	gef.	8. 3.18

Sergt.	**Scheffler**, Rudolf	gef.	8.	3.18
Musk.	**Mälck**, Otto	verw.	20.	3.18
geſt. a. ſ. W. 21. 3. 18 San.Komp. 513.				
Musk.	**Klüß**, Adolf	gef.	20.	3.18
Musk.	**Jorke**, Chriſtian	„	9.	4.18
Gefr.	**Kohli**, Willy	„	„	
Vzfdw.	**Feuerhak**, Otto	„	„	
Gefr.	**Neu**, Peter	„	„	
„	**Marquardt**, Wilhelm	„	„	
„	**Meyer III**, Guſt.	verw.	10.	4.18
geſt. a. ſ. W. 20. 5. 18 K.Laz. 131.				
Musk.	**Moritz**, Otto	verw.	11.	4.18
geſt. a. ſ. W. 20. 5. 18 F.Laz. 74.				
Krkträg.	**Dönig**, Wilhelm	gef.	11.	4.18
„	**Tietjen**, Johann	verw.	„	
geſt. a. ſ. W. 24. 4. 18 F.Laz. 72.				
Musk.	**Scholz**, Joſef	verw.	11.	4.18
geſt. a. ſ. W. 16. 4. 18 F.Laz. 72.				
Ldſtm.	**Reniſe**, Herm.	gef.	11.	4.18
Musk.	**Rieper**, Hugo	„	„	
„	**Rohwer II**, Heinr.	verw.	21.	4.18
geſt. a. ſ. W. 22. 4. 18 R.F.Laz. 44.				
Musk.	**Zorn**, Richard	gef.	25.	5.18
„	**Wieſe**, Friedrich	verw.	„	
geſt. a. ſ. W. 27. 5. 18 F.Laz. 400.				
Utffz.	**Schulze**, Karl	gef.	25.	5.18
Ltn.	**Speckhardt**, Georg	verw.	25.	5.18
geſt. a. ſ. W. 17. 6. 18 R.F.Laz. 76.				
Musk.	**Dedereck**, Emil	gef.	29.	5.18
„	**Schmidt XIV**, Martin	„	10.	6.18
„	**Simonſen**, Nicol.	„	„	
„	**Kleve**, Ernſt	„	15.	6.18
Gefr.	**Kunzelmann**, Konrad	„	„	
Musk.	**Danſzyk**, Arnold	„	„	
„	**Hermann**, Heinr.	„	„	
S.Srgt.	**Schlüter**, Hinrich	„	„	
Musk.	**Rohde II**, Karl	„	„	
Gefr.	**Lüders**, Fritz	„	„	
Musk.	**Puls**, Ernſt	„	16.	6.18
in engl. Gfgſch.				
Wehrm.	**Otten**, Luer	„	24.	8.16
Musk.	**Harenburg**, Albert	„	3.	9.18
Musk.	**Hermann**, Auguſt	verw.	29.	9.18
geſt. a. ſ. W. 6. 10. 18 F.Laz. 45.				
Utffz.	**Herms**, Guſtav	gef.	1.	10.18
Musk.	**Premke**, Rudolf	verw.	„	
geſt. a. ſ. W. 3. 10. 18 K.Laz. 35.				
Erſ.Reſ.	**Oeltjen**, Friedr.	gef.	8.	10.18
Musk.	**Heeß**, Franz	„	„	
„	**Bentin**, Auguſt	„	9.	10.18
Gefr.	**Kortum**, Arthur	„	26.	10.18

3. Kompanie.

Reſ.	**Wildfang**, Wilh.	gef.	26.	8.14
tödl. verunglückt.				
Gefr.	**Dohrn**, Heinrich		28.	8.14
Musk.	**Freitag**, Walter	gef.	13.	9.14
Vzfdw.	**Harder**, Johannes	„	16.	9.14
Reſ.	**Kedenburg**, Herm.	„	16.	9.14
Gefr.	**Welker**, Claus Otto	„	„	
Musk.	**Carlſon**, Emil	„	17.	9.14
„	**Politz**, Karl	„	18.	9.14
Gefr.	**Schröder**, Heinr.	verw.	„	
geſt. a. ſ. W. 2. 10. 14 Reſ.Laz. Schladen.				
Spielm.	**Dreſſel**, Hans	gef.	18.	9.14
Musk.	**Keller**, Fritz	„	„	
„	**Holling**, Heinr.	„	„	
„	**Kruſe**, Heinrich	„	„	
Ltn.	**Böttger**, Hans	„	„	
Musk.	**Kühn**, Hermann	„	„	
„	**Prüß**, Bernhard	„	25.	9.14
„	**Boeſer**, Joſef	„	„	
Wehrm.	**Kunde**, Auguſt	„	„	
„	**Faerber**, Amandus	„	„	
„	**Böcker**, Johann	„	„	
Musk.	**Stölting**, Hans	verw.	25.	9.14
geſt. a. ſ. W. 11. 10. 14 Reſ.Laz. Aachen.				
Horniſt	**Gögge**, Ernſt	gef.	29.	9.14
Offz.Stv.	**Gagelmann**, Frdr.	„	„	
Vzfdw.	**Prahl**, Karl Joachim	„	„	
Gefr.	**Pöhls**, Hans	„	„	
Vzfdw.	**Marcus**, John	verw.	„	
geſt. a. ſ. W. Anfang Oktober 14 R.F.Laz. 43				
Gefr.	**Günther**, Reinh.	gef.	29.	9.14
Musk.	**Stabe**, Chriſtian	„	„	
„	**Rohr**, Karl	„	„	
„	**Baller**, Julius	„	2.—10.	14
Wehrm.	**Kleinhammer**, Heinrich	verw.	„	
geſt. a. ſ. W. 11. 10. 14 Laz. Noyon.				
Wehrm.	**Wöhlken**, Karl	verw.	2.—10.	14
geſt. a. ſ. W. 9. 10. 14 R.F.Laz. 42.				
Musk.	**Gelleſch**, Ernſt	gef.	„	
„	**Techel**, Fritz	„	„	
Reſ.	**Prawdzick**, Gottlob	„	„	

Reſ.	**Peterſen**, Franz Friedrich	gef.	5.10.14
Gefr.	**Pyrchalla**, Bruno	verw.	„
geſt. a. ſ. W. 21. 10. 14 R.Laz. Aachen.			
Reſ.	**Slopianka**, Arth.	gef.	„
„	**Bolten**, Friedr.	verw.	„
geſt. a. ſ. W. 6. 10. 14 Reſ.Laz. Noyon.			
Wehrm.	**Hamcken**, Georg	gef. verw. u.	9.10.14
Gefr.	†**Reeſe**, Johann	verm.	18. 9.14
Reſ.	**Schütt**, Johann	verw.	17. 9.14
geſt. a. ſ. W. 3. 1. 15 Laz. Göhrden.			
Tamb.	**Hamer**, Alfred	gef.	5.11.14
Erſ.Reſ.	**Carſtenſen**, Andr. Chriſtian	„	23.12.14
„	**Pries**, Alfred	„	20. 6.15
Wehrm.	**Prien**, Heinrich	„	5. 9.15
Erſ.Reſ.	**Wieben**, Ferd.	„	23. 9.15
Wehrm.	**Gronau**, Peter	„	7.10.15
Gefr.	**Stelling**, Heinr.	„	9.10.15
Krträg.	**Waldeck**, Ernſt	„	26.11.15
in Gefangenſchaft.			
Wehrm.	**Nordhauſen**, Friedrich	„	29. 1.16
Musk.	**Neubert**, Friedr.	„	18. 2.16
Krgsfrw.	**Jungclaus**, Palow	„	2. 3.16
Reſ.	**Danzmann**, Alwin	„	19. 3.16
„	**Gundelach**, Friedr.	„	4. 4.16
Musk.	**Seegebrecht**, Rich.	„	31. 5.16
Erſ.Reſ.	**Meiszus**, Johann	„	3. 6.16
Ldſtm.	**Becker**, Robert	„	16. 6.17
Erſ.Reſ.	**Peterſen**, Thomas	„	5. 7.16
Wehrm.	**Gloe**, Julius	„	15. 7.16
Utffz.	**Schmidt**, Georg	„	25. 7.16
„	**Thode**, Guſtav	„	„
Erſ.Reſ.	**Hoffmann**, Max	„	„
„	**Harm**, Johann	„	„
Wehrm.	**Peterſen**, Joh.	„	„
Musk.	**Bohnenſteffen**, Franz	verw.	26. 7.16
geſt. a. ſ. W. 28. 7. 16			
Wehrm.	**Ruge**, Heinrich	verw.	26. 7.16.
geſt. a. ſ. W. 30. 7. 16.			
Utffz.	**Bennicke**, Herm.	gef.	26. 7.16
Gefr.	**Bruhn**, Walter	„	„
„	**Cordſen**, Frdr.	„	„
Krgsfrw.	**Boogolte**, Frdr.	„	„
Wehrm.	**Kieſau**, Otto	„	„
Ldſtm.	**Rozek**, Eduard	„	„
„	**Lorenzen**, Ernſt	„	27. 7.16
Gefr.	**Hochbaum**, Herm.	„	„
Wehrm.	**Mallonn**, Paul	„	„
Ltn.d.R.	**Segelken**, Heinr.	„	28. 7.16
Ldſtm.	**Hecker**, Peter	„	„
Wehrm.	**Hintz**, Detlef	„	29. 7.16
S.Utffz.	**Hollenſen**, Albert	gef.	30. 7.16
Vzfdw.	**Senneberg**, Paul	„	„
Musk.	**Raon**, Jes	„	„
Utffz.	**Schaack**, Leopold	„	„
Ldſtm.	**Nielſen**, Max	„	„
Utffz.	**Imhof**, Karl	„	„
Wehrm.	**Haacker**, Joh.	„	„
Gefr.	**Meinſen**, Heinr.	„	„
Ldſtm.	**Engels**, Theodor	„	31. 7.16
Musk.	**Jäger**, Karl	verw.	31. 7.16
geſt. a. ſ. W. 23. 8. 16.			
Ldſtm.	**Plaaß**, Heinrich	gef.	31. 7.16
Musk.	**Kuntze**, Bruno	verw.	„
geſt. a. ſ. W. 1. 8. 16.			
Reſ.	**Jönk**, Asmus	gef.	1. 8.16
Erſ.Reſ.	**Weſtphalen**, Jakob	„	„
Reſ.	**Kato**, Heinrich	„	„
Gefr.	**Meier**, Adolf	„	„
Erſ.Reſ.	**Frommholz**, Alfr.	„	2. 8.16
Gefr.	**Kock**, Wilhelm	„	5. 8.16
Musk.	**Luſtfeldt**, Johann	„	„
„	**Weſtphal**, Paul	verm. verw. u.	30. 7.16
Erſ.Reſ.	**Chriſtenſen**, Hans	verm.	1. 8.16
Musk.	**Hanſen**, Andreas Detlef	verm. verw. u.	3. 8.16
Musk.	**Steinacker**, Otto	verm.	3. 8.16
„	†**Bartels**, Willi	verm.	5. 8.16
„	**Löwe**, Chriſtian	„	„
„	**Fritz**, Arthur	„	„
„	†**Krämer**, Emil	„	„
„	**Kammeyer**, Wilh.	„	„
„	**Conrad**, Otto	„	„
„	**Hamann**, Herb.	„	„
Erſ.Reſ.	**Lohmann**, Joh.	„	„
Reſ.	†**Lichtenberg**, Pet.	„	„
Musk.	**Schäfer**, Hermann	„	„
„	**Schumacher**, Aug.	„	„
„	**Riedel**, Ernſt	„	„
Wehrm.	†**Schmidt**, Bernh.	„	„
Ldſtm.	**von Mach**, Joh.	„	„
Wehrm.	†**Rinne**, William	„	„
Musk.	**Müller**, Heinrich	„	„
Musk.	**Leynau**, Paul	„	31. 8.16
„	**Nottelmann**, Heinrich	„	15. 9.16
Ldſtm.	**Breier**, Wolfgang	„	30. 9.16
Utffz.	**Helm**, Franz	„	1.10.16
Musk.	**Kirſchke**, Karl	„	„
Ldſtm.	**Fürböter**, Ernſt	„	„
Gefr.	**Depping**, Herm.	„	„
Musk.	**Heiſe**, Fritz	„	„
„	**Homann**, Henry	„	„
Utffz.	**Gorzowſki**, Albert	„	„

Gefr. **Gaevert**, Karl verm. 1.10.16
Musk. **Gehrisch**, Herm. „ „
„ **Grahlmann**, Willy „ „
„ **Mewes**, Karl „ „
„ **Vieth**, Wilhelm „ „
Ldſtm. **Sabban**, Paul „ „
Ltn. **Sievers**, Ludwig „ „
Musk. **Suttenbach**, Ewald verw. „
geſt. a. ſ. W. 4. 10. 16 R.F.L. 42.
Musk. **Tortz**, Ludwig verw. 1.10.13
geſt. a. ſ. W. 7. 10. 16 R.F.L. 54.
Utffz. **Moormann**, Heinr. gef. 11.10.16
Musk. **Martens**, Otto verm. 1.10.16
Ldſtm. **Schniedermeier**, Heinrich „ 22.11.16
„ **Niſchwitz**, Philipp „ 10. 4.17
Utffz. **Paaſch**, Ernſt „ 11. 4.17
Ltn. u. Kompf. **Schnell**, Friedrich „ „
Musk. **Müller**, Heinrich „ 13. 4.17
Erſ.Reſ. **Lamberts**, Karl „ 14. 4.17
Ldſtm. **Lehmann**, Heinr. verw. u. verm. 11. 4.17
Musk. **Kleinke**, Walter verw. u. verm. 11. 4.17
Wehrm. **Geercke**, Ernſt gef. 7. 5.17
Utffz. **Rathje**, Friedr. „ „
Musk. **Clauſen**, Hans „ „
Ltn. **Bandmann**, Hans „ „
Musk. **Beckhuſen**, Adolf „ 9. 5.17
Wehrm. **Heidtmann**, Rud. „ 15. 5.17
Ltn. **Eylmann**, Guſt. „ 17. 5.17
Gefr. **Greggerſen**, Steph. „ 20. 5.17
Erſ.Reſ. **Paulſen**, Hans verw. 21. 5.17
geſt. a. ſ. W. 5. 6. 17 F.Laz. 393.
Musk. **Kölling**, Auguſt gef. 8. 7.17
„ **Hempel**, Karl „ 20. 7.17
„ **Wehnke**, Johann. „ 24. 7.17
„ **Kaad**, Hans „ 26. 7.17
Ltn. **Koßmale**, Hugo „ 23.10.17
Utffz. **Tölken**, Hermann „ 10.12.17
Musk. **Zornow**, Karl „ 8. 3.18
Ldſtm. **Dankowski**, Anton „ „
Sergt. **Walzack**, Ignaz „ „
Musk. **Winkler**, Paul „ „

Utffz. **Lorenzen**, Joh. verw. 8. 3.18
geſt. a. ſ. W. 10. 3. 18 R.F.Laz. 44.
Ldſtm. **Tripp**, Joſef gef. 14. 3.18
Gefr. **Dengler**, Hermann „ 22. 3.18
Musk. **Möller**, Wilhelm verw. 27. 3.18
geſt. a. ſ. W. 24. 6. 18 Zoppot.
Musk. **Iſermann**, Georg verm. 10. 3.18
S.Sold. **Gläſer**, Rudolph verw. 9. 4.18
geſt. a. ſ. W. 19. 4. 18 F.Laz. Phalempin.
Musk. **Sander**, Richard verw. 9. 4.18
geſt. a. ſ. W. 12. 4. 18.
Gefr. **Wrede**, Karl verw. 11. 4.18
geſt. a. ſ. W. 16. 4. 18 R.F.Laz. 72.
Musk. **Steen**, Auguſt verw. 11. 4.18
geſt. a. ſ. W. 17. 4. 18 San.Komp. 601.
Gefr. **Riedel**, Bruno verw. 14. 4.18
geſt. a. ſ. W. 18. 5. 18 Laz. Dortmund.
Musk. **Albat**, Richard verw. 14. 4.18
„ **Klüver**, Richard gef. 14. 4.18
„ **Friedrichſen**, Paul „ „
„ **Beyer**, Hans „ „
Gefr. **Lühmann**, Ludwig „ „
„ **Homeyer**, Auguſt „ „
Erſ.Reſ. **Wiegand**, Friedr. „ 16. 4.18
geſt. a. ſ. W. 29. 5. 18 F.Laz. 400.
Gefr. **Möller**, Wilhelm verw. 15. 5.18
Musk. **Beck**, Heinrich gef. 16. 5.18
Sergt. **Iſchumpel**, Bruno „ 26. 5.18
Musk. **Rathje**, Heinrich „ „
Gefr. **Roſſow**, Heinrich „ „
Musk. **Vagts**, Chriſtian „ 5. 6.18
„ **Hedicke**, Friedr. „ 11. 6.18
geſt. a. ſ. W. 21. 8. 18 K.Laz. Lille.
Musk. **Gramm**, Ernſt verw. 15. 6.18
Utffz. **Walczak**, Joh. gef. 15. 6.18
Gefr. **Stumpf**, Guſtav „ „
Utffz. **Merhof**, Chriſtian „ „
Tamb. **Kochlin**, Reinhold „ 20. 7.18
Gefr. **Rehder**, Willy gef. 7. 9.18
„ **Ritter**, Reinhold „ 29. 9.18
„ **Bühring**, Friedrich „ 9. 9.18
Musk. **Fiſcher**, Amandus „ „
„ **Hauſchild**, Julius verw. 13.10.18
geſt. a. ſ. W. 14. 10. 18 R.F.Laz. 44.
Musk. **Böniſch**, Alwin gef. 5.11.18

4. Kompanie:

Ref. **Konieczynski**, Stan. verw. 26. 8.14
geft. a. f. W. 28. 8. 14 R.Laz. Büken
Gefr. **Hamann**, Hans gef. 17. 9.14
Ref. **Meß**, Heinrich verw. „
geft. a. f. W. 22. 9. 14 R.F.Laz. 41
Ref. **Behrens**, Fr. Joh. gef. „
„ **Szymkowiak**, Joſef „ „
„ **Sill**, Rich. Franz „ „
Gefr. **Paulſen**, Friedrich „ „
Ref. **Tank**, Friedrich „ „
„ **Peterſen**, Chriſtian verw. „
geft. a. f. W. 8. 11. 14 R.Laz. Berlin
Ref. **Schuhr**, Friedrich gef. 18. 9.14
Gefr. **Kix**, Johannes „ „
Ltn. **Bluhm**, Konrad „ 20. 9.14
Ref. **Thiel**, Guſtav „ „
„ **Heidmann**, Chriſt. „ 21. 9.14
„ **Häring**, Hermann „ 25. 9.14
„ **Steib**, Georg „ 2.10.14
„ **Sell II**, Johs. H. „ „
„ **Jenſen**, Johann „ „
„ **Kowark**, Hermann „ „
„ **Teege**, Otto „ „
„ **Penshorn**, Paul „ „
„ **Schnackenberg**, H. verw. „
geft. a. f. W. 6. 10. 14 Laz. Channy
Gefr. **Schneider**, Karl gef. „
Utffz. **Franz**, Albert „ „
Ref. **Rückbrodt**, Emil „ 5.10.14
„ **Theede**, Ludwig „ „
„ **Hurup**, Eugen „ „
„ **Lewin**, Alfred „ „
„ **Paulſen**, Heinrich verw. „
geft. a. f. W. 10. 10. 14 R.F.Laz. 42
Ref. **Schulz I**, K. Mor. verw. u. verm. 26. 8.14
„ **Wrege**, Paul verw. u. verm. 5.10.14
Utffz. **Kempff**, Joſef gef. 5.11.14
„ **Meinhardt**, Arthur „ 10.11.14
Wehrm. **Einfeldt**, Johannes „ 17. 1.15
Erſ.Ref. **Zengel**, Wilhelm „ 13. 6.15
Utffz. **Eichen**, Johannes „ 11. 9.15
Ref. **Schmuda**, Heinrich verw. 8. 5.16
Wehrm. **Theiß**, Jakob gef. 25. 5.16
„ **Lins**, Hermann gef. 5.11.14
geft. a. f. W. 5. 12. 15 R.F.Laz. 44
Musk. **Münch**, Guſtav gef. 10.11.14
Ref. **Bertuleit**, Jacob „ 17. 1.15
Wehrm. **Poppendicker**, H. „ 11. 9. 15
Musk. **Heniſch**, Erich „ 27/28. 3.16
Krgsfrw. **Spraudel**, Wilhelm verw. 5. 4.16
geft. a. f. W. 9. 4. 16 R.F.L.A.

Wehrm. **Hauſchildt**, Wilh. gef. 5. 5.16
Musk. **Schnack**, Paul „ „
Erſ.Ref. **Boiſen**, Jens verw. 8. 5.16
geft. a. f. W. 11. 5. 16 F.Laz. 41
Ref. **Kuckla**, Wilhelm gef. 25. 5.16
Gefr. **Nehlſen**, Hans gef. 24. 6.16
Wehrm. **Benthin**, Waldem. „ 4. 7.16
Utffz. **Nitz**, Otto gef. 25. 7.16
Musk. **Neumann**, Alfred „ „
„ **Rudolf**, Paul „ „
Wehrm. **Spindler**, Karl „ „
Musk. **Stahmer**, Konrad „ „
Wehrm. **Stoltenberg**, Emil „ „
Gefr. **Lowin**, Franz „ „
Ref. **Lange**, Wilhelm „ „
Musk. **Lüdemann**, Reinh. „ „
Wehrm. **Jakob**, Robert „ „
„ **Kloppenburg, Heinr.**, „ „
Erſ.Ref. **Clauſen**, Paul „ „
„ **Cohrs**, Wilhelm „ „
„ **Mikkat**, Adolf „ 31. 7.16
Vzfdw. **Jürgens**, Karl „ 1. 8.16
Musk. **Sievers**, Johann „ „
Wehrm. **Dürkop**, Heinrich „ 2. 8.16
Erſ.Ref. **Seedorf**, Johann „ „
Gefr. **Sinn**, Auguſt „ „
Erſ.Ref. **Schmidt**, Thomas „ „
Wehrm. **Will**, Johannes „ „
„ **Wendt**, Chriſtian „ „
Erſ.Ref. **Koch**, Hugo „ „
Wehrm. **Kriete**, Georg „ „
Musk. **Mildenſtrit**, Wilh. verm. 25. 7.16
„ †**Strugarek**, Gottfr. „ „
Ref. **Totzke**, Guſtav „ „
Ldſtm. **Lildall**, Hans „ „
„ †**Ketzner**, Heinrich „ „
Musk. **Mysliwiecz**, Franz „ 2. 8.16
Wehrm. †**Gravenhorſt**, Karl „ „
„ **Caje**, Andreas „ „
Musk. †**Meyer**, Karl „ „
Musk. **Tſchirner**, Wilhelm gef. 7. 9.16
Erſ.Ref. **Nielſen**, Niels „ 8. 9.16
Gefr. **Röper**, Auguſt „ 11. 9.16
Erſ.Ref. **Lührig**, Wilhelm „ „
Gefr. **Schildknecht**, Joh. „ 13. 9.16
„ **Piepgras**, Karl „ 14. 9. 16
Musk. **Schäfer**, Theodor verw. 12. 9.16
geft. a. f. W. 18. 9. 16 R.F.Laz. Hénin-Liétard
„ **Leege**, Ernſt gef. 30. 9.16
Ldſtm. **Vogel**, Otto „ 1.10.16
„ **Schnaars**, Karl „ „
„ **Pries**, Auguſt „ „
Wehrm. **Lorenzen**, Chriſtian „ 7.1016

Gefr. **Hormann**, Friedr. verw. 6.10.16
geſt. a. ſ. W. 7. 10. 16 F.Laz. 8.
Wehrm. **Brettſchneider**, William gef. 7.10.16
Musk. **Jalaß**, Karl „ 8.10.16
Ldſtm. **Sarmſtorff**, Ernſt „ „
Musk. **Beiden**, Alfred verw. „
geſt. a. ſ. W. 9. 10. 16 F.Laz.
Gefr. †**Schneegans**, Konr. verm. 11.10.16
Erſ.Reſ. **Vokuhl**, Hans gef. 28.10.16
Musk. **Nevermann**, Karl „ „
Ldſtm. **Böhme**, Hermann „ 30.10.16
Erſ.Reſ. **Siggel**, Wilhelm „ 28.10.16
Ldſtm. **Sczesny**, Gottlieb „ „
Wehrm. **Meybohm**, Heinrich „ 30.10.16
Erſ.Reſ. **Koch**, Wilhelm „ „
Ldſtm. **Sonnberg**, Wilh. „ „
Musk. **Schulte**, Heinrich verw. „
geſt. a. ſ. W. 31. 10. 16 R.F.Laz. 41
Krgsfrw. **Rave**, Wilhelm gef. 23.12.16
„ **Reuter**, Wilhelm „ „
Reſ. **Dinter**, Heinrich gef. 25.12.16
Krgsfrw. **Voß**, Erich „ 12. 4.17
Wehrm. **Kaſten**, Heinrich „ „
Utffz. **Kühne**, Wilhelm „ „
Musk. **Galetzki**, Michel verw. 13. 4.17
geſt. a. ſ. W. 5. 5. 1917
Erſ.Reſ. **Siewertſen**, Matth. gef. 14. 4.17
Musk. **Kaczmarek**, Martin „ 7. 5.17
„ **Cohn**, Julius „ „
Wehrm. **Reimer**, Johannes „ 17. 5.17
Musk. **Jacobi**, Johannes verw. 31. 5.17
geſt. a. ſ. W. 2. 6. 17 F.Laz. 288 (Férin)
Musk. **Bielefeldt**, Friedr. gef. 20. 7.17
Gefr. **Schmidt**, Karl verm. 28. 7.17
Musk. **Aſchenbach**, Karl gef. 2.10.17
„ **Tſchirner**, „ 5. 9.17
„ **Zabel, Hans** „ 2.10.17
Utffz. **Seidler**, Max .. 22.10.17
Musk. **Nowaczyk**, Franz „ „
„ **Kaupert**, Joſeph „ „
Utffz. **Bauſch**, Wilhelm „ 23.10.17
S.Vzfdw. **Kratzmann**, Ernſt „ 24.10.17
Musk. **Kunz**, Jakob verw. 22.10.17
geſt. a. ſ. W. 15. 11. 17 F.Laz. Wewelghem
Musk. **Geibel**, Joſef „ 15.11.17
geſt. a. ſ. W. 15. 11. 17 F.Laz. 36
Gefr. **Steffenſen**, Michael gef. 28.11.17
Erſ.Reſ. **Howe**, Otto „ 29.11.17
Musk. **Kapitolska**, Heinr. „ „
Ldſtm. **Hinrichſen**, Andreas „ „
Reſ. **Haß**, Karl verw. „
geſt. a. ſ. W. 2. 12. 17 Laz. Wewelghem
Wehrm. **Käbberich**, Reinhard „ 10.12.17
geſt. a. ſ. W. 18. 12. 17 b. F.Laz. 45

Musk. **Nonnenprediger**, gef. 18. 2.18
Erſ.Reſ. **Sillus**, Albert verw. 1. 3.18
geſt. a. ſ. W. 4. 3. 18 F.Laz. 36
Musk. **Schramm**, Herm. gef. 8. 3.18
„ **Chylinski**, Franz „ 9. 3.18
Krkträg. **Gerecht**, Otto verm. 15.11.17
Ldſtm. **Rieger**, Carl verw. 9. 4.18
geſt. a. ſ. W. 4. 9. 18 R.Laz. Hamburg
Gefr. **John**, Alfred „ 9. 4.18
geſt. a. ſ. W. 8. 5. 18 K.Laz. Roubaix
Musk. **Sonnenberg**, Guſt. gef. „
Sergt. **Treppmann**, Heinr. „ „
Musk. **Tuttaß**, Karl „ „
Ldſtm. **Völker**, Wilhelm „ „
Vzfdw. **Pritzkuleit**, Walter „ „
Ldſtm. **Otto**, Friedrich „ „
Musk. **Wieckert**, Herm. „ „
Wehrm. **Schröteler**, Matth. „ „
Ltn. **Claußen**, Wilhelm „ „
Vzfdw. **Meier**, Johann „ „
Gefr. **Görlitz**, Franz verw. „
geſt. a. ſ. W. 11. 4. 18 b. F.Laz. 45
Ldſtm. **Mellmann**, Carl verw. „
geſt. a. ſ. W. 19. 4. 18 F. Laz. 74
Utffz. **Moltzen**, Heinrich verw. „
geſt. a. ſ. W. 19. 4. 18 F.Laz. 74
Musk. **Schuby**, Joſef gef. 10. 4.18
Sergt. **Grohmann**, Ludwig „ „
Wehrm. **Chriſtoph**, Julius verw. „
geſt. a. ſ. W. 22. 5. 18 R.Laz. Bremen
Utffz. **Dzendzella**, Franz gef. 11. 4.18
Musk. **Kluczynski**, Franz „ 1. 5.18
Musk. **Hupe**, Franz „ 24. 5.18
Musk. **Heidtmann**, Rich. „ „
Musk. **Grodnicki**, Joſef „ „
Gefr. **Becker**, Richard „ „
Erſ.Reſ. **Lange**, Paul verw. 26. 5.18
geſt. a. ſ. W. 28. 5. 18 F.Laz. 400
Vzfdw. **Voß**, Walter gef. 26. 5.18
Reſ. **Boeck**, Rudolph „ 27. 5.18
Ldſtm. **Rahn**, Willy „ 29. 5.18
Musk. **Neumann**, Franz „ 15. 6.18
Musk. **Danielſen**, Ernſt „ „
Musk. **Müller**, Nikolaus „ 30. 8.18
Sergt. **Beuck**, Chriſtian „ 3. 9.18
Utffz. **Deckert**, Hermann „ „
Reſ. **Mellmann**, Wilh. „ 1.10.18
Ldſtm. **Hämmerling**, Karl „ „
Gefr. **Jelinek**, Paul „ 4.10.18
Musk. **Lüdtke**, Paul „ 8.10.18
Utffz. **Schreiber**, Herm. „ 27.10.18
Musk. **Henke**, Paul verm. 2.10.18
Vzfdw. **Schwietz**, Eduard „ 5.11.18

5 Komp.

Ref. **Wittfoth,** Herm. gef. 26. 8.14
„ **Elsner,** Karl „ „
„ **Ebert,** Friedrich „ „
Wehrm **Karnatz,** Bernhard „ 16. 9.14
„ **Krüger** V, Herm. „ 20. 9.14
„ **Knoop,** Hermann „ „
„ **Tabbert.** Helmuth „ „
„ **Teuth,** Joachim „ 25. 9.14
Ref. **Reinsberg,** Fritz „ „
Wehrm. **Müller** I., Auguſt verw. „
27. 9. 14 tot ins Laz. Channy eingeliefert
Offz.Stv. **Thomas,** Karl gef. 2.10.14
Wehrm. **Chriſtianſen,** Ingw. „ „
Ltffz. **Wrege,** Albert „ „
Ref. **Werner,** Karl verw. „
geſt. a. ſ. W. 17. 10. 14 R.Laz. Aachen
Ref. **Dornbrack,** Wolf gef. 2.10.14
Wehrm. **Heine,** Adam „ „
Ref. **Leuſchow,** Johann „ „
Wehrm. **Ahrens I,** Heinrich „ 5.10.14
„ **Michaleck,** Franz „ „
„ **Reinholz,** Rudolf „ „
„ **Schumacher,** Hellm. „ „
„ **Will I.,** Wilhelm verw. „
geſt. a. ſ. W. 6. 10. 14 Laz. Noyon
Wehrm. **Wilke I,** Herm. verw. 5.10.14
geſt. a. ſ. W. 6. 10. 14 Laz. Noyon
Ref. **Ahrendt,** Karl gef. 6.10.14
„ **Tegchen,** Johannes „ „
„ **Heinmann,** Adolf verw. u verm. 26. 8.14
beim Franktireurüberfall in Löwen
Ref. **Holtmann,** Otto gef. 5.11.14
Musk. **Kaſch,** Fritz „ 14.12.14
Erſ.Ref. **Bruhn II,** Otto verw. 14.11.15
geſt. a. ſ. W. 15. 11. 15 R.F.Laz IX. R.K.
Erſ.Ref. **Lohmann,** Werner gef. 24.11.15
Gefr. **Müller II,** Wilh. verw. 26.11.15
geſt. a. ſ. W. 28. 11. 15 R.F.Laz. IX. R.K.
Erſ.Ref. **Roſe,** Guſtav gef. 1.12.15
Krgsfrw. **Fick,** Ernſt „ 23. 1.16
Ref. **Boſſe,** Heinrich verw. 5. 1.16
geſt. a. ſ. W. 6. 12. 16 F.Laz. 7 IV. A.K.
Ref. **Barkow,** Franz gef. 5. 3.16
Wehrm. **Trach,** Ernſt verw. 30. 4.16
geſt. a. ſ. W. 1. 5. 16 R.F.Laz. 44
Krgsfrw. **Breitenſtein,** Otto verw. 23. 4.16
geſt. a. ſ. W. 6. 5. 16 R.F.Laz. Dourges
Erſ.Ref. **Bohlmann,** Joh. gef. 16. 5.16
Ref. **Teetz,** Heinrich verw. 18. 5.16
geſt. a. ſ. W. 19. 5. 16 R.F.Laz. 44
Gefr. **Poppenhagen,** G. gef. 14. 5.16

Ldſtm. **Rohwer,** Franz verw. 27. 5.16
geſt. a. ſ. W. 28. 5. 16 R.F.Laz. 44
(Hénin-Liétard)
Wehrm. **v. d. Fecht,** Georg. gef. 27. 6.16
Erſ.Ref. **Funck,** Hermann „ 28. 6.16
Krgsfrw. **Götze,** Wilhelm verw. „
geſt. a. ſ. W. 29. 6. 16 R.F.Laz. IX. A.K.
Ltffz. **Schulz,** Karl verw. 28. 6.16
geſt. a. ſ. W. 1. 7. 16 R.F.Laz. IX A.K.
Erſ.Ref. **Buck I,** Franz gef. 6. 7.16
Erſ.Ref. **Haaſe,** Friedrich „ „
Wehrm. **Grube,** Karl gef. 25. 7.16
Gefr. **Odebrecht,** Herm. „ „
Wehrm. **Behrens I,** Joach. „ „
„ **Meininger,** Joh. „ „
Ltffz. **Rohn,** Karl „ 27. 7.16
Ref. **Rohde I,** Wilhelm „ „
Ldſtm. **Rieckhoff,** Wilh. „ „
„ **Roſe,** Wilhelm „ „
Musk. **Schubert,** Alfons „ „
Krgsfrw. **Gooner,** Johannes „ „
Wehrm. **Kleinhardt,** Herm. „ „
Erſ.Ref. **Tottewitz,** Max „ „
Wehrm. **Höncke,** Ernſt „ „
„ **Koop,** Wilhelm „ „
„ **Blöckert,** Johannes „ „
Erſ.Ref. **Buhe,** Ludwig „ „
Wehrm. **Dobbertin,** Auguſt „ „
Erſ.Ref. **Draeczus,** Ewald „ „
„ **Kopp,** Louis „ „
Wehrm. **Hermann,** Julius „ „
Musk. **Thonnes,** Otto „ „
Gefr. **Parks,** Wilhelm „ „
„ **Wulff,** Ernſt „ „
Erſ.Ref. **Wiechmann,** Ernſt „ „
„ **Petri,** Karl „ „
Wehrm. **Stock,** Karl verw. „
(geſtorben a. ſ. W. 8. 8. 1916)
Krgsfrw. **Engelmann,** Willy gef. 30. 7.16
Erſ.Ref. **Block,** Friedrich „ „
Ltffz. **Lange,** Max „ „
Erſ.Ref. **Albertſen,** Joh. „ „
Wehrm. **Dettmer,** Auguſt „ 31. 7.16
Erſ.Ref. **Moehring,** Wilh. verw. „
(geſtorben a. ſ. W. 1. 8. 1916)
Wehrm. **Dunker,** Karl gef. 3. 8.16
Gefr. **Gäth,** Johann „ „
Vzfdw. **Ewert II,** Karl „ 4. 8.16
Ldſtm. **Redeker,** Auguſt „ „
Musk. **Stoſik,** Andreas „ „
Gefr. **Paſſow,** Hermann „ „
Ref. **Buhrtz,** Wilhelm „ „
Erſ.Ref. **Dammeyer,** Paul „ „

Wehrm. **Kowatka**, Karl verw. 4. 8.16
(geſtorben a. ſ. W. am 6. 8. 1916)
Utffz. **Koop I**, Rudolf gef. 3. 8.16
Erſ.Reſ. **Köſter**, Johann „ „
Musk. **Uſelding**, Heinrich „ „
Wehrm. **Heſebeck**, Hinrich „ 5. 8.16
„ **Mellmann**, Paul verw. 4. 8.16
(geſtorben a. ſ. W. 5. 9. 1916)
Ldſtm. **Meder**, Franz verw. 5. 8.16
(geſtorben a. ſ. W. 8. 8. 1916)
Wehrm. **Dähn I**, Wilhelm verw. u. verm. 27. 7.16
Musk. †**Sieß**, Karl verm. 30. 7.16
Erſ.Reſ. **Kahl**, Ernſt „ „
Reſ. †**Erp**, Heinrich „ „
Erſ.Reſ. **Reimer**, Heinrich „ „
„ **Chriſtianſen II**, Oswald „ 4. 8.16
Musk. **Kellner**, Franz „ „
Utffz. †**Kier**, Chriſtian „ „
Erſ.Reſ. **Mohr**, Georg „ „
Wehrm. **Kulow**, Hermann „ 5. 8.16
Gefr. **Krägenbring**, H. „ „
Erſ.Reſ. †**Neumann**, Rud. „ „
Musk. **Gronemeier**, Heinr. „ „
„ **Tſcherſich**, Guſtav „ „
„ †**Schmidt**, Otto „ „
Utffz. †**Sander**, Heinrich „ „
Ldſtm. **Steckel**, Johann gef. 9. 9.16
Ldſtm. **Buſch II**, Karl „ 1.10.16
Erſ.Reſ. **Wulf**, I, Henry „ 2.10.16
Musk. **Öſt**, Franz verw. 4.10.16
geſt. a. ſ. W. 6. 10. 16 R.F.Laz. 54
Wehrm. **Brandt**, Friedrich gef. 7.10.16
Ldſtm. **Bertram**, Hugo „ „
Musk. **Henning**, Louis „ „
Ldſtm. **Richter**, Arthur „ „
Wehrm. **Michaelis**, Albert „ „
Gefr. **Hildebrandt**, Fr. „ 10.10.16
Vzfdw. **Antwerpen**, Joſef „ „
Erſ.Reſ. **Meyer** VII, Wilh. „ „
Ltn. u. Komp.F. **Mommſen**, Niels gef. 9. 4.17
Musk. **Gies**, Otto verw. „
geſt. a. ſ. W. 11. 4. 17 Kr.Laz. 667
Musk. **Lieſe**, Ernſt gef. 10. 4.17
Ldſtm. **Sanſele**, Wilhelm „ 11. 4.17
Vzfdw. **Brandt**, Rudolf „ 12. 4.17
Erſ.Reſ. **Diekmann II**, H. „ „
Musk. **Droßmann**, Joh. „ „
„ **Mittendorff**, Herm. „ „
Musk. **Faßhauer**, Karl „ 5. 5.17
Musk. **Drobe**, Julius „ „
„ **Dembinsky**, Joh. „ 10. 5.17
„ **Albrecht**, Heinr. „ 21. 5.17

Ldſtm. **Peterſen**, Klaus gef. 22. 5.17
Musk. **Markwardt**, Fr. „ 24. 5.17
„ **Seiffert**, Fritz „ 30. 5.17
„ **Hänſel**, Erich „ „
Musk. **Starke**, Karl gef. 17. 7.17
„ **Strozyk**, Albert „ 31. 7.17
Erſ.Reſ. **Boockmüller**, Jon. „ „
Ldſtm. **Borsdorf**, Max „ „
Ltn. **Mühldorfer**, Wilh. „ „
Ldſtm. **Lindemann**, Aug. „ „
Erſ.Reſ. **Schulz VI**, Herm. „ 3. 8.17
Erſ.Reſ. **Möller II**, Wilh. „ „
Musk. **Kosmeja**, Franz „ 5. 8.17
Musk. **Krzewina**, Wladislaus verw. „
geſt. a. ſ. W. 1. 9. 17 F.Laz. 38
Musk. **Struve**, Markus gef. 31. 7.17
Ltn. **Krage**, Richard 13. 9.17
(a. ſ. W. in Gefangenſchaft verſtorben)
Musk. **Kokſch**, Karl gef. 22.10.17
„ **Carſtens**, Bruno „ 25.10.17
Ltn, **Waibel**, Edmund „ „
Musk. **Wenn**, Karl „ 26.10.17
„ **Ahrend**, Paul „ „
„ **Anders**, Wilhelm „ „
„ **Timmermann**, O. „ 29.10.17
Gefr. **Jörs**, Otto „ „
Musk. **Schümann**, Mart. „ 31.10.17
„ **Mühlhauſen**, Karl „ 15.11.17
Wehrm. **Semelundt**, Heinr. „ 19.12.17
Ldſtm. **Sülzenfuß**, Wilh. „ „
Musk. **Thode**, Hermann „ 29.12.17
Utffz. **Gaſt**, Heinrich „ 18. 2.18
Musk. **Gravert**, Otto „ „
„ **Dohrn**, Julius „ „
„ **Jeſſen**, Martin „ „
Utffz. **Beer**, Richard „ „
Gefr. **Rodert**, Otto „ „
Ltn. **Bruhn**, Friedrich „ 9. 3.18
Utffz. **Jankowsky**, Albert „ „
Musk. **Döſcher**, Otto „ „
„ **Groß I**, Karl „ „
„ **Henke**, Max „ „
„ **Scherff**, Guſtav „ 10. 3.18
Gefr. **Wild**, Karl „ 15. 3.18
„ **Friedrichs**, Heinr. „ 18. 3.18
Gefr. **Winkelmann**, Karl „ 9. 4.18
Wehrm. **Ahrens**, Hermann verw. „
geſt. a. ſ. W. 5. 5. 18 Laz. Tournai
Musk. **Heiden**, Max gef. 9. 4.18
„ **Groß**, Johannes „ „
„ **Kock**, Richard „ „
Gefr. **Kühn**, Karl „ „
Musk. **Braſch**, Joſef „ „
„ **Röwer II**, Herm. „ „

Musk. **Ludwig**, Henry gef. 9. 4.18
Erſ.Reſ. **Ströh**, Emil „ 10. 4.18
Utffz. **Laubinger**, Chriſt. „ „
Sergt. **Schnelle**, Albin „ 11. 4.18
San.-Vzfdw. **Lemmermann**, Fritz „ „
Musk. **Menſe**, Karl „ „
Ldſtm. **Möller IV**, Joh. „ „
Musk. **Barkhan**, Heinrich „ „
„ **Erich**, Wilhelm verw. 9. 4.18
geſt. a. ſ. W. 11. 4. 18 F.Laz. 125
Musk. **Voß II**, Walter gef. 11. 4.18
„ **Hartjen**, Heinrich „ 12. 4.18
Erſ.Reſ. **Baumann**, Max verw. „
geſt. a. ſ. W. 21. 4. 18 b. K.Laz. 64
Erſ.Reſ. **Steppke**, Wilhelm gef. 12. 4.18
Gefr. **Jordan**, Karl „ 18. 4.18
Musk. **Boyſen**, Lorenz „ 17. 5.18
Wehrm. **Blöcker**, Johannes „ 19. 5.18
Musk. **Buck**, Willi „ 20. 5.18
Ldſtm. **Jezuſſek**, Karl „ „
Sergt. **Utnehmer**, Wilh. „ 30. 5.18
Ldſtm. **Lutz**, Bernhard „ 14. 6.18
Musk. **Böſche**, Bernhard „ 1. 8.18
„ **Koska**, Johann verw. 30. 8.18
geſt. a. ſ. W. 8. 10. 18 K.Laz. Tournai
Gefr. **Mannero**, Johann gef. 27. 9.18
Utffz. **Wittenberg**, Rob. „ 28. 9.18
Musk. **Blaaß**, Friedrich gef. 28. 9.18
Sergt. **Barkhauſen**, Herm. „ 29. 9.18
Möller VI, Wilh. verw. 1.10.18
geſt. a. ſ. W. 20. 10. 18 R.Laz. Offenbach
Erſ.Reſ. **Michael**, Willy gef. 1.10.18
Musk. **Meininghaus**, H. verw. „
geſt. a. ſ. W. 4. 10. 18 F.Laz. 32 Douai
Musk. **Johannſen**, Jürgen gef. 7.10.18
Gefr. **Mahn**, Kurt „ 8.10.18
Musk. **Eichler**, Hermann „ „
Musk. **Schrader**, Karl „ 9.10.18
(von engl. Soldaten in Cambrai tot aufgef.)
Sergt. **Krüger**, Rudolf gef. 9.10,18
Musk. **Döberitz**, Willi „ 13.10.18
Sergt. **Götſch**, Hermann verw. 19.10.18
geſt. a. ſ. W. 9. 11. 18 R.Laz. Aachen
Gefr. **Hans I**, Wilh. gef. 24.1018
Gefr. **Griwenka**, David verw. „
geſt. a. ſ. W. 27. 10. 18 F.Laz. Bavay
Ldſtm. **Schuck**, Friedrich gef. 29.10.18
„ **Baller**, Georg „ 5.11.18
Sergt. **Meyburg**, Jochen verw. „
Utffz. **Kychenthal**, Louis verm. 9.10.18
geſt. a. ſ. W. 6. 11. 18 F.Laz. 202
Musk. **Gode**, Joachim verw. u.
Wehrm. **Straſſen**, Wilh. verm. 24.10.18
Gefr. **Schulz VIII**, Franz verm. 6.11.18
Musk. **Helmbrecht**, Klaus „ „

6. Komp.

Utffz. **Heiſe**, Ernſt gef. 16.9.14
Reſ. **Prehn**, Rudolf „ „
„ **Mann**, Franz „ „
„ **Müller**, Johann „ „
„ **Kock**, Hans gef. 18. 9.14
„ **Schwanger**, Wilh. verw. „
geſt. a. ſ. W. 25. 9. 14 R.Laz. Lüttich
Reſ. **Warncke**, Karl gef. 20. 9.14
Hptm. **Winsloe**, Herbert verw. 21. 9.14
geſt. a. ſ. W. 19. 8. 15 V.Laz. Berlin
Reſ. **Kahlke**, Heinrich gef. 25. 9.14
„ **Andreſen**, Alfred „ „
„ **Burmeiſter**, Herm. „ 2.10.14
„ **Schröder I**, Herm. „ „
„ **Ladewig**, Rudolf verw. „
geſt. a. ſ. W. 12. 11. 14 R.Laz. Langenſalza
Reſ. **Lorenz**, Wilhelm verw. 2.10.14
geſt. a. ſ. W. 27. 10. 14 R.Laz. Berlin
Utffz. **Kleveſahl**, Karl gef. 2.10.14
Gefr. **Saß II**, Adolf „ „
Reſ. **Simon**, Ferdinand „ „
„ **Sabel**, Alb. Emil Joh. „ „
Utffz. **Pinnow**, Franz gef. 2.10.14
Reſ. **Blankenburg**, H. „ 3.10.14
„ **Blumhagen**, Max „ 5.10.14
Wehrm. **Bilow**, Alberter verw. „
geſt. a. ſ. W. 6. 11. 14 Laz. Noyon
Musk. **Kampfert**, Otto gef. 14. 6.15
„ **Krüß**, Jonny „ 28. 8.15
Krgsfrw. **Wendt**, Wilhelm „ 7.10.15
Erſ.Reſ. **Repenning**, Hans „ 30.10.15
Gefr. **Szumalla**, Friedr. „ „
Ltn. **Schmarje**, Karl „ 23.11.15
Gefr. **Fretwurſt**, Robert „ 8.11.15
Erſ.Reſ. **Lorenzen IV**, Hans „ 15. 2.16
Erſ.Reſ. **Janierra**, Emil „ 23. 4.15
Ldſtm. **Duwald**, Johann „ 23. 5.16
Reſ. **Juhrs**, Hermann „ 27. 5.16
Utffz. **Fiſcher**, Ludwig „ 2. 6.16
Musk. **Thiem**, Otto „ 10. 6.16
Wehrm. **Paul**, Auguſt verw. 25. 6.16
geſt. a. ſ. W. 9. 7. 16 R.F.Laz. IX. A.K.
Vzfdw. **Peterſen**, Martin verw. 26. 6.16
geſt. a. ſ. W. 11. 1. 17 R.Laz. I. Aachen
Ltn.d.R. **Fahrnow**, Friedr. gef. 27. 7.16

Krgsfrw. **Lorenzen I**, Chriſt. gef. 27. 7.16
Erſ.Reſ. **Völſch**, Heinrich „ „
Gefr. **Sicking**, Wilhelm verw. „
(geſtorben a. ſ. W. am 28. 7. 1916)
Musk. **Koab**, Sören verw. „
(geſtorben a. ſ. W. am 9. 8. 1916)
Reſ. **Böttcher**, Bernh. verw. „
(geſtorben a. ſ. W. am 31. 7. 1916)
Gefr. **Jordan**, Hermann verw. „
(geſtorben a. ſ. W. am 29. 7. 1916)
Reſ. **Hagemann II**, Karlverw. „
(geſtorben a. ſ. W. am 29. 7. 1916)
Ltn.d.R. **Toosby**, Heinrich „ „
(geſtorben a. ſ. W. am 1. 8. 1916)
Gefr. **Schubert**, Hugo gef. 27. 7.16
Vzfdw. **Podeyn**, Otto „ „
Musk. **Niklas**, Heinrich „ 28. 7.16
Vzfdw. **Brackhage**, Adolf „ „
Ldſtm. **Buß**, Heinrich „ „
Erſ.Reſ. **Müthel**, Franz „ „
Gefr. **Meyer**, Albert „ „
„ **Specht**, Guſtav „ „
Erſ.Reſ. **Kröger**, Heinrich „ „
Musk. **Einfeldt II**, Chriſt. „ „
Reſ. **Walter**, Ernſt verw. 29. 7.16
(geſtorben a. ſ. W. am 2. 8. 1916)
Erſ.Reſ. **Maaß III**, Friedr. gef. 29. 7.16
Ldſtm. **Peters II**, Karl „ „
Krgsfrw. **Werner**, Rudolf „ „
Erſ.Reſ. **Scharfenberg**, Ernſt „ „
Reſ. **Hagemann I**, Ernſt „ 30. 7.16
Gefr. **Mahnken**, Heinrich „ 31. 7.16
Reſ. **Ahrens II**, Albert „ „
Erſ.Reſ. **Wulff III**, Otto „ 3. 8.16
Ldſtm. **Hoffmann III**, M. „ „
Gefr. **Schütt I**, Wilhelm „ „
Ldſtm. **Wienand**, Rudolf „ „
Musk. **Sträter**, Emil 10. 8.16
Ltffz. **Konrad**, Wilhelm „
(geſtorben in engliſcher Gefangenſchaft)
Musk. **Lackmann**, Johann 10. 8.16
(geſtorben in engliſcher Gefangenſchaft)
„ **Hoffmann II**, Joh. verm. 5. 8.16
Erſ.Reſ. †**Hammer**, Karl „ „
Reſ. †**Geffken**, Heinrich „ „
Wehrm. †**Dreeſen**, Heinrich „ „
Ldſtm. †**Jochum**, Peter „ „
Reſ. **Iffländer**, Paul „ „
Erſ.Reſ. **Johnſen**, Arnold „ „
Musk. **Krumm**, Chriſtian „ „
„ **Flathmann**, Georg „ „
Erſ.Reſ. **Anſorge**, Joſef „ „
Reſ. **Mülling**, Franz „ „
Musk. **Siegert**, Hermann „ „
„ **Matuſchewski**, F. „ „

Ldſtm. **Webers** Edmund verm. 5. 8.16
Gefr. **Buſſe**, Ernſt verw. 25. 8.16
geſt. a. ſ. W. 26. 8. 16 R.F.Laz. 44
Musk. **Wagſchal**, Georg gef. 27. 9.16
Wehrm. **Roloff**, Adolf „ 1.10.16
Musk. **Mahr**, Karl „ 2.10.16
Reſ. **Rogge**, Albert „ 3.10.16
Musk. **Breuker**, Heinrich „ 7.10.16
Ltffz. **Gröhn**, Hermann „ 14.10.16
Musk. **Harbord**, Carl „ „
„ **Maurer**, Bernhard (J. Gfg.)
Erſ.Reſ. **Thurm**, Oswin 15.10.16
(geſtorben in Gefangenſchaft)
Ldſtm. **Lohſtroh**, Auguſt 10.10.16
(geſtorben in Gefangenſchaft)
Ldſtm. **Wider**, Wilhelm gef. 14.10.16
Musk. **Witt**, Hermann verm. 7.10.16
„ **Wiegand**, Johann. „ „
„ **Kaſtens**, Johann „ „
Ldſtm. †**Arndt II**, Emil „ „
Wehrm. †**Cremer**, Chriſtian „ „
Ltffz. †**Vogt** Peter „ „
Musk. **Röpſtorf**, Friedr. „ „
Wehrm. **Mechelhof**, Auguſt „ „
Musk. **Saffran**, Erich verw. 5.11.16
geſt. a. ſ. W. 6. 11. 16 R.F.Laz. 41
Musk. **Uſtorff**, Robert gef. 16.11.16
„ **Koopmann**, Aug. „ 8.12.16
„ **Bäcker**, Kurt „ 23.12.16
Ldſtm. **Steden**, Franz „ „
„ **Kutſcher**, Karl „ „
„ **Carſtens**, Detlef „ 1. 2.17
Musk. **Oſterhof**, Friedr. verw. 21. 2.17
geſt. a. ſ. W. 18. 5. 17 F.Laz. Roulers
Wehrm. **Herber**, Wilhelm verw. 9, 4.17
geſt. a. ſ. W. 12. 4. 17 R.F.Laz. 74
Musk. **Methling** Ferd. gef. 9. 4.17
„ **Balte**, Ernſt verw. „
geſt. a. ſ. W. 12. 4. 17 F.Laz. 501
Musk. **Brünning**, Ernſt gef. 9. 4.17
Gefr. **Arndt**, Richard „ „
Ldſtm. **Eilers**, Johann „ „
Ltffz. **Gebhardt**, Otto verw. „
geſt. a. ſ. W. 12. 4. 17 R.F.Laz 41
Musk. **Heuer**, Johannes gef. 9. 4.17
„ **Stutemeyer**, Adolf „ „
„ **Rahn**, Asmus „ „
„ **Hagemann**, Hinr. „ 10. 4.17
Ldſtm. **Salow**, Erwin „ „
Gefr. **Peetz**, Otto „ „
Musk. **Stelling**, Jakob „ 11. 4.17
„ **Biſchof**, Fritz „ „
Ltffz. **Diermann**, Wilh. „ „
Musk. **Maring**, Franz „ „
Ltffz. **Kipp**, Bernhard „ 13. 4.17

Ldſtm.	**Lemke**, Max	gef.	13. 4.17
Musk.	**Bolte**, Albrecht	„	„
„	**Martenſen**, Nikol.	„	„
„	**Römer**, Chriſtian	verm.	9. 4.17
Erſ.Reſ.	†**Schwanz**, Paul	„	„
Utffz.	**Beetz**, Richard	„	„
Musk.	**Wacker**, Karl	„	„
Erſ.Reſ.	†**Thode**, Otto	„	„
Musk.	**Rahlf**, Walter	„	12. 4.17
Ldſtm.	**Buß**, Peter	„	„
Musk.	**Badel**, Emil	„	„
„	†**Dührſen**, Ernſt	„	„
Wehrm.	**Neumann**, Wilh.	gef.	6. 5.17
„	**Frick**, Auguſt	„	„
Gefr.	**Hentſchel**, Karl	„	„
Utffz.	**Witt**, Karl	„	10. 5.17
Musk.	**Thiernau**, Chriſt.	„	11. 5.17
Utffz.	**Stahlbrode**, Franz	verw.	„
	geſt. a. ſ. W. 12. 5. 17 R.F.Laz. 44		
Reſ.	**Deharde**, Georg	gef.	11. 5.17
Ldſtm.	**Lübcke**, Friedrich	verw.	27. 5.17
	geſt. a. ſ. W. 5. 6. 17 R.Laz. II Hannover		
Utffz.	**Aſteroth**, Paul	verw.	19. 5.17
	geſt. a. ſ. W. 12. 6. 17 R.F.Laz. 55		
Ldſtm.	**Rippe**, Wilhelm	gef.	4. 7.17
Musk.	**Wolf**, Richard	„	24. 7.17
Gefr.	**Zirzow**, Heinrich	„	„
Musk.	**Müller**, Karl	„	„
„	**Grube**, Johann	„	31. 7.17
„	**Goſch**, Markus	„	„
„	**Hanſen**, Peter	„	„
„	**Dreſſel**, Johannes	„	6. 8.17
Musk.	**Haack**, Gottfried	„	22. 8.17
Ldſtm.	**Loyda**, Karl	„	28. 8.17
Musk.	**Buſſe**, Johann	„	26.10.17
„	**Jankowiak**, Mich.	„	14.11.17
Ltn.	**v. Borſtel**, Johann.	„	„
Gefr.	**Jaehne**, Wilhelm	„	3.12.17
Musk.	**Schröder**, Otto	„	30.11.17
Gefr.	**Gericke**, Wilhelm	verw.	4. 1.18
	geſt. a. ſ. W. 5. 1. 18 San.Komp. 513		
Gefr.	**Komorowski**, F.	gef.	8. 3.18
„	**Brix**, Albert	„	14. 3.18
Ldſtm.	**Keſſels**, Peter	verw.	9. 4.18
	geſt. a. ſ. W. 17. 4. 18 F.Laz. 125		
Sergt.	**Leiſtmann**, Wilh.	gef.	9. 4.18
Utffz.	**Lehmkuhl**, Peter	verw.	„
	geſt. a. ſ. W. 12. 4. 18 F.Laz. 74		
Gefr.	**Rehm I**, Adolf	gef.	„
Ldſtm.	**Rebin**, Otto	verw.	9. 4.18
	geſt. a. ſ. W. 25. 4. 18 K.Laz. 651		
Ltn.	**Schulz**, Karl	gef.	9. 4.18
Gefr.	**Holm**, Thomas	„	„
Musk.	**Hanſen**, Ferdinand	„	„
Erſ.Reſ.	**Hühnerbein**, Karl	„	10. 4.18
Gefr.	**Koslowski**, Georg	„	11. 4.18
Vzfdw.	**Granzow**, Waldem.	„	„
Ldſtm.	**Haß**, Georg	„	„
„	**Pfretzſchner** O.	verw.	„
	geſt. a. ſ. W. 30. 4. 18 K.Laz. 64		
Sergt.	**Müller**, Wilhelm	gef.	12. 4.18
Gefr.	**Schmidt**, Gerhard	„	„
Musk.	**Kock**, Peter	„	„
Gefr.	**Dürkop**, Hubert	„	„
Offz.Stv.	**Benſch**, Auguſt	„	15. 4.18
Wehrm.	**Krohn**, Wilhelm	„	26. 4.18
Musk.	**Seifert**, Guſtav	verw.	24. 5.18
	geſt. a. ſ. W. 30. 5. 18 F.Laz. 400		
Musk.	**Wrage**, Emil	gef.	31. 5.18
Gefr.	**Koll**, Hans	„	3. 6.18
Musk.	**Hauſchildt**, Joh.	verw.	6. 6.18
	geſt. a. ſ. W. 27. 6. 18 R.F.Laz. 74		
Krktr.Gfr.	**Gutowski**, Franz	verw.	8. 6.18
	geſt. a. ſ. W. R.F.Laz. Haubeurdin		
Ldſtm.	**Witt**, Wilhelm	gef.	8. 6.18
Musk.	**Skudlarek**, Adam	„	„
„	**Müller**, Reinhard	„	15. 6.18
Ltn.	**Lührs**, Auguſt	„	„
Musk.	**Willemſe**, Paul	„	15. 7. 18
„	**Warneke**, Diedrich	„	„
Utffz.	**Dankert**, Wilhelm	„	29. 8.18
Gefr.	**Hedrich**, Heinrich	verm.	12. 4.18
Krkträg.	**Godenrath**, Mart.	verw. u. verm.	9. 4.18
Musk.	**Heſterberg**, Friedr.	gef.	17. 9.18
Gefr.	**Jenſſen**, Hermann	„	28. 9.18
Musk.	**Köhn**, Otto	„	„
Krktr.	**Duus**, Marius	„	29. 9.18
Musk.	**Schmidt**, Ernſt	„	28. 9.19
Gefr.	**Roloff**, Otto	verw.	„
	geſt. a. ſ. W. 29. 9. 18 F.Laz. 400		
Gefr.	**Lampe**, Hermann	gef.	28. 9.18
Ltn.	**Hubert**, Claus W.	„	29. 9.18
Musk.	**Jenſen**, Klaus	verw.	1.10.18
	geſt. a. ſ. W. 24. 10. 18 R. Laz. Aachen		
Utffz.	**Fahrenkrug**, Aug.	gef.	1.10.18
„	**Kliefoth**, Heinrich	„	11.10.18
Ldſtm.	**Ochs**, Johannes	„	„
Musk.	†**Mohrdieck**, Hans	verm.	1.10.18

7. Kompanie.

Gefr. **Otto**, Bernhard gef. 25. 8.14
Reſ. **Franz**, Rudolf „ „
„ **Lewenhagen**, Rud. „ 15. 9.14
„ **Bollow**, Friedrich „ 17. 9.14
„ **Lexow**, Paul „ 18. 9.14
Vzfdw. **Lüſſow**, Karl „ „
Reſ. **Siemann**, Erich „ 19. 9.14
Gefr. **Saß**, Karl verw. „
geſt. a. ſ. W. 20. 9. 14 Laz. Noyon
Gefr. **Wilſch**, Joſef gef. 21.9.14
Reſ. **Trenchel**, Guſtav „ 25. 9.14
Reſ. **Soll**, Wilhelm „ „
Gefr. **Otte**, Bernhard „ „
Reſ. **Möller**, Wilhelm „ „
„ **Lückow**, Franz verw. „
geſt. a. ſ. W. 1. 10. 14 Laz. Channy
Reſ. **Frenchel**, Guſt. gef. 25. 9.14
„ **Haas**, Joſef „ 29. 9.14
„ **Klüver**, Fritz „ 2.10.14
„ **Karſten**, Fritz „ „
„ **Hausmann**, Otto „ „
Wehrm. **Möller**, Fritz „ „
Reſ. **Meinke**, Friedrich verw. „
geſt. a. ſ. W. 18. 10. 14 F.Laz. 9
Wehrm. **Clauſen**, Gottfried verw. 2.10.14
geſt. a. ſ. W. 4. 11. 14 Laz. Charlottenburg
Gefr. **Fleskes**, Hermann gef. 2.10.14
„ **Haacker**, Georg verw. 2.10.14
geſt. a. ſ. W. 4. 10. 14 Laz. Avricourt
Reſ. **Rehfeldt**, Otto verw. 2.10.14
geſt. a. ſ. W. 18. 10. 14 Laz. Berlin
Wehrm. **Wolff**, Peter verw. 2.10.14
geſt. a. ſ. W. 13. 10. 14 auf dem Transport in Monbeuge
Reſ. **Sahlow**, Daniel verw. 2.10.14
geſt. a. ſ. W. 3. 10. 14 Laz. Noyon
Reſ. **Roloff**, Erich gef. 2.10.14
Gefr. **Liſt**, „ „
Utffz. **Buſſenius**, Rich. „ 5.10.14
„ **Kichtz**, Karl „ „
Reſ. **Bartel**, Karl „ „
„ **Jennwich**, Willy „ „
„ **Flinker**, Martin verw. „
geſt. a. ſ. W. 10. 11. 14 R.Laz. Gotha
Reſ. **Schröder I**, Friedr. gef. 5.10.14
„ **Finſtenau**, Friedr. „ „
„ **Maſch**, Karl Gerh. Theodor verw. „
geſt. a. ſ. W. 6. 10. 14 R.F.Laz. 41 Noyon
Reſ. **Wrege**, Paul gef. 5.10.14
Wehrm. **Ruthenberg**, Aug. verw. „
geſt. a. ſ. W. 10. 10. 14 Laz. Noyon
Musk. **Falkenberg**, Wilh. verw. 5.10.14
geſt. a. ſ. W. 15. 10. 14 Laz. Potsdam

Reſ. **Zent**, Friedrich gef. 7.10.14
„ **Falkenthal**, Paul „ „
„ †**Cordelair**, Ludw. verm. 2.10.14
„ **Dickau**, Albert „ „
„ **Peters I**, Wilh. „ „
„ **Bartel**, Karl „ 5.10.14
Wehrm. †**Jörgenſen**, Jürg. „ „
Reſ. **Scharbau**, Willi gef. 5. 10.14
„ **Karin**, Wilhelm „ „
Ldſtm. **Meinke I**, Friedr. gef. 18.10.14
Wehrm. **Schmedje**, Herm. „ 7.11.14
Musk. **Grundmann**, Max „ 19.12.14
Krgsfrw. **Walter**, Alfred „ 18. 1.15
Reſ. **Herms**, Hermann „ 17. 1.15
Vzfdw. **Becker**, Walter gef. 5.11.15
Gefr. **Weiher**, Hermann „ 6.11.15
Musk. **Krämer**, Jens „ 28.11.15
Reſ. **Steinführer**, Alex. „ 22.11.15
Krgsfrw. **Mohr**, Paul verw. 23. 4.16
geſt. a. ſ. W. 24. 4. 16 R.F.Laz. 44
Reſ. **Jahnke**, Albert verw. 4. 6.16
geſt. a. ſ. W. 4. 10. 16 R.F.Laz. 42 Bautouzelle
Gefr. **Rietentied**, Friedr. gef. 4. 6.16
Wehrm. **Waplitz**, Auguſt „ 5. 6.16
Wehrm. **Mau**, Heinrich verw. 28. 6.16
geſt. a. ſ. W. 30. 6. 16 R.F.Laz. 44
Ldſtm. **Supper**, Eduard verw. 25. 7.16
geſt. a. ſ. W. 6. 10. 16 R.Laz. 44
Erſ.Reſ. **Ippenſen**, Hans gef. 25. 7.16
Ldſtm. **Zöllner**, Anton „ „
Krgsfrw. **Pohl**, Erich „ 27. 7.16
Erſ.Reſ. **Nutz**, Friedrich „ 28. 7.16
Utffz. **Torniporth**, Frz. „ 29. 7.16
Reſ. **Wichmann**, Herm. „ „
Wehrm. **Häfter**, Otto „ „
Krgsfrw. **Trantzſch**. Willi verw. „
(geſtorben a. ſ. W. am 3. 8. 1916)
Ltn. **Klevekorn**, Helm. gef. 29. 7.16
Ldſtm. **Beier**, Jes „ „
Musk. **Ohlſen**, Fritz „ „
Utffz. **Meyburg**, Herm. „ 30. 7.16
Ltn. **Thieling**, Auguſt „ „
Musk. **Hinrichſen**, Emil „ „
Utffz. **Fuſt**, Franz „ „
Musk. **Lund**, Anton „ „
Erſ.Reſ. **Chriſtoffer**, Heinr. verw. „
(geſtorben a. ſ. W. am 31. 7. 1916)
Ldſtm. **Baden**, Jakob gef. 3. 8.16
Gefr. **Schmidt**, Karl „ 4. 8.16
Erſ.Reſ. **Korinth**, Herm. „ „
Musk. **Schallahn**, Bruno „ „
„ **Schelhas**, Michael „ „
„ **Werner**, Joſeph „ 5. 8.16

Erſ.Reſ. **Wagner**, Karl gef. 5. 8.16
Ldſtm. **Koldenhofen**, H. „ „
Musk. **Kunze**, Albert „ „
„ **Sand**, Joſeph „ „
Reſ. **Ahlers**, Herm. verw. ?
(geſtorben a. ſ. W. 20. 8. 1916 in engliſcher Gefangeſchaft)
Musk. **Mai**, Vinzenz verm. 30. 7.16
Ldſtm. †**Barten**, Albrecht „ „
Musk. **Böhner**, Heinrich „ 5. 8.16
„ †**Kröger**, Rudolf „ „
Erſ.Reſ. **Koll**, Hermann „ „
Krgsfrw. **Eckhoff**, Karl „ „
Ldſtm. †**Haas**, Hermann „ „
Wehrm. **Hümpel**, Heinrich „ „
Gefr. **Gremko**, Wilhelm „ „
Musk. **Glieniecki**, Joh. „ „
Wehrm. **Wienk**, Heinrich „ „
Utffz. †**Wilken**, Hans „ „
Musk. **Steiner**, Friedrich „ „
„ **Solle**, Heinrich „ „
„ **Rütz**, Paul „ „
Krgsfrw. **Möller**, Auguſt „ „
Musk. **Gronow**, Friedr. 1.10.16
(in Gefangenſchaft)
Musk. **Meier**, John verw. 2.10.16
(geſtorben a. ſ. W. am 26. 7. 1916)
Reſ. **Jahnke**, Albert verw. 2.10.16
geſt. a. ſ. W. 4. 10. 16 R.Laz 42
Musk. **Waltnitzki**, Karl gef. 7.10.16
„ **Lüdge**, Konrad „ „
Wehrm. **Müller**, Johann verw. „
geſt. a. ſ. W. F.Laz. 155
Musk. **Jungclaus**, Karl gef. 7.10.16
Ldſtm. **Muuß**, Johann „ 8.10.16
„ **Sarawinsky**, G. „ „
Wehrm. **Gangel**, Wilhelm „ „
„ **Köbke**, Hermann verw. „
geſt. a. ſ. W. 11. 10. 16 R.F.Laz. e. IX. R.K.
Ldſtm. **Clauſen**, Friedrich verw. 8.10.16
geſt. a. ſ. W. 8. 10. 16 Hptverb.Platz 17 R.D.
Musk. **Büttner**, Heinrich gef. 8.10.16
Gefr. **Peter**, Ernſt „ 9.10.16
Reſ. **Barken**, Hermann verw. 8.10.16
geſt. a. ſ. W. 9. 10. 16 R.F.Laz. 44
Erſ.Reſ. **Fiſcher**, Johannes gef. 9.10.16
Utffz. **Vedder**, Rudolf „ 10.10.16
Ltn. **Vogler**, Walter „ „
Gefr. **Moll**, Karl gef. 11.10.16
Musk. **Otten**, Heinrich verm. 10.10.16
„ †**Priebe**, Paul „ „
Ldſtm. †**Peters**, Johann „ 8.10.16
Musk. †**Lentfer**, Karl „ 10.10.16
„ **Bolz**, Bernhard verw. 10.10.16
geſt. a. ſ. W. 2. 3. 17 Laz. Kolberg

Musk. **Roos**, Hans gef. 17.11.16
Utffz. **Schröder**, Johann. gef. 7. 4.17
Musk. **Lütjohann**, Friedr. „ 9. 4.17
Erſ.Reſ. **Michael**, Hans „ „
Erſ.Reſ. **Preuß**, Paul „ „
Ldſtm. **Nordmann**, Karl verw.9./10.4.17
geſt. a. ſ. W. in engl. Gefangenſchaft
Ldſtm. **Rave**, Otto gef. 9. 4.17
Gefr. **Radtke**, Otto „ „
Musk. **Randies**, Karl „ „
Erſ.Reſ. **Spieß**, Johann „ „
Musk. **Stave**, Siegfried „ „
Utffz. **Varwig**, Friedrich „ „
Musk. **Göttſche**, Matthias „ „
Gefr. **Dreyer**, Wilhelm „ „
Utffz. **Davidſen**, David „ „
Wehrm. **Drews**, Karl „ „
Ldſtm. **Eckhoff**, Alexander „ „
Utffz. **Eppen**, John „ „
Ldſtm. **Frieſe**, Paul „ „
Musk. **Kleinow**, Wilhelm „ „
Gefr. **Jahnke**, Wilhelm „ „
Erſ.Reſ. **Lorenzen**, Fritz „ „
Gefr. **Leimberg**, Ludwig „ 10. 4.17
Reſ. **Stapel II**, Karl „ „
Musk. **Klein**, Joſef „ „
Gefr. **Lüth**, Joachim „ 12. 4.17
Ldſtm. **Beckmann**, Heinr. verm. 9. 4.17
Musk. **Schweim**, Herm. „ „
„ †**Sedt**, Max „ „
Ldſtm. **Speck**, Otto „ „
Musk. **Süllau**, Adolf „ „
Krgsfrw. **Möller**, Friedrich „ „
Ldſtm. **Ihde**, Friedrich gef. 6. 5.17
„ **Kühl**, Auguſt „ 7. 5.17
Erſ.Reſ. **Jaſchke**, Max „ 8. 5.17
Musk. **Hinney**, Karl „ „
Utffz. **Pages**, Ferdinand „ „
Gefr. **Löptien**, Chriſtian „ 12. 5.17
Ldſtm. **Berghorn**, Alfred „ 17. 5.17
Musk. **Will**, Friedrich „ 20. 5.17
Gefr. **Hacker**, Friedrich verw. 21. 5.17
geſt. a. ſ. W. 30. 5. 17 F.Laz. 502
Musk. **Grahl**, Wilhelm gef. 15. 7.17
Wehrm. **Müller**, Karl verw. 18. 7.17
geſt. a. ſ. W. 19. 7. 17 San.Komp. 604
Musk. **Lehmann**, Richard gef. 18. 7.17
Wehrm. **Hüttner**, Wilhelm „ „
Musk. **Sindt**, Hans „ 16. 7.17
Utffz. **Feindt**, Auguſt „ 19. 7.17
„ **Rahn**, Helmuth „ 29. 7.17
Musk. **Keller**, Walter „ 30. 7.17
„ **Oſſig**, Johannes verw. 28. 7.17
geſt. a. ſ. W. 30. 7. 17 San.Komp. 604
Ldſtm. **Dammann**, Willy gef. 3. 8.17

Musk. **Voderberg**, Heinr. gef. 2. 9.17
Ldſtm. **Buhrmann**, Friedr. „ „
Musk. **Kirſchſtein**, Willy 13. 9.17
(in engliſcher Gefangenſchaft)
„ **Lünsmann**, Joh. verw. 4. 9.17
geſt. a. ſ. W. 17. 9. 17 K.Laz. 62
Wehrm. **Bonnes**, Friedrich gef. 25.10.17
Musk. **Tramm**, Friedrich „ 26.10.17
Utffz. **Meinke**, Friedrich „ 29.10.17
Musk. **Kröger**, Ernſt verw. 28.10.17
geſt. a. ſ. W. 29. 10. 17 b. F.Laz. 49
Ldſtm. **Erichſen**, Chriſtian verw. 29.10.17
geſt. a. ſ. W. 31. 10. 17 F.Laz. 400
Musk. **Schütt**, Arnold verw. 26.10.17
geſt. a. ſ. W. 12. 11. 17 R.Laz. Eſſen
Utffz. **Vogt**, Paul gef. 15.11.17
Vzfdw. **Bernigau**, Guſtav „ 2.12.17
Gefr. **Naporra**, Herm. „ 20. 2.17
Ldſtm. **Sack**, Guſtav „ 28. 2.18
Wehrm. **Fürſt**, Bernhard „ 3. 2.18
Musk. **Rohde**, Hans verw. 2. 3.18
geſt. a. ſ. W. 3. 3. 18 F.Laz. 41
Musk. **Holtzſcherer**, Wilh. gef. 9. 4.18
Vzfdw. **Seeger**, Georg „ „
Ldſtm. **Dieſtler**, Otto „ „
Utffz. **Kolpack**, Karl „ „
Ldſtm. **Juretzki**, Karl „ „
Utffz. **Kosmehl**, Emil „ „
Ldſtm. **Büchler**, Franz „ „
Sergt. **Oelbeck**, Ernſt „ „
Ldſtm. **Bruhns**, Ludwig „ 10. 4.18
„ **Molitor**, Friedr. „ „
Gefr. **Wetter**, Albert „ 11. 4.18
Wehrm. **Eiſert**, Otto „ „
Erſ.Reſ. **Kühl**, Willy „ „
Musk. **Bade II**, Paul „ „

Utffz. **Immelmann**, W. gef. 12. 4.18
Erſ.Reſ. **Gräpner**, Johann. „ 15. 5.18
Ldſtm. **Heitmann**, Claus „ 16. 5.18
Musk. **Krage**, Otto „ „
„ **Haaſe**, Wilhelm „ 13. 6.18
Erſ.Reſ. **von Motz**, Wolf verw. 14. 6.18
geſt. a. ſ. W. 23. 6. 18 R.F.Laz. 79
Ldſtm. **Schütt**, Paul gef. 14. 6.18
„ **Meyer**, Karl verw. 26. 7.18
geſt. a. .ſ W. 28. 7. 18 F.Laz. 400
Musk. **Lein**, Heinrich verw. 26. 7.18
Ldſtm. **Tewes**, Hermann gef. 26. 7.18
Musk. **Schroeder**, Walter verw. 19. 8.18
geſt. a. ſ. W. F.Laz. 294 Ham.
Gefr. **Flemming**, Artur verm. 11. 4.18
Ldſtm. **Sommer**, Heinr. gef. 27. 9.18
Horniſt **Path**, Hans „ 28. 9.18
Gefr. **Rüſch**, Fritz „ „
Musk. **Kuhmann**, Joſeph „ „
„ **Mokwinski**, Anaſt. verw. 30. 9.18
geſt. a. ſ. W. 10. 10. 18 K.Laz.Abt. 27
Utffz. **Göbel**, Wilhelm verw. 30. 9.18
geſt. a. ſ. W. 26. 6. 19 R.Laz. Hanau
Musk. **Brüggemann**, H. gef. 1.10.18
„ **König**, Ernſt „ „
„ **Heckendorf**, Erich „ „
Ldſtm. **Hellmann**, Johann „ „
„ **Weſſel**, Chriſtoph „ „
Musk. **Schatola**, Erich verw. 2.10.18
geſt. a. ſ. W. 15. 10. 18 Laz. Nivelles
Musk. **Lembke**, Paul gef. 2.10.18
Ltn. **Franz**, Bruno verw. 11.10.18
geſtr. a. ſ. W. 12. 10. 18 bei Cambrai
Ltn. **Pöller**, Ernſt gef. 24.10.18
Musk. †**Jenſen** (geb. 23. 5. 92) Karl verm. ?

8. Kompanie

Reſ. **Baumgart**, Alfr. gef. 26. 8.14
„ **Buß**, Ferdinand „ „
„ **Hacker**, Auguſt „ „
„ **Köſter III**, Otto „ „
Ruß, Ferdinand „ „
„ **Scharf**, Wilhelm „ „
„ **Studier**, Friedrich „ „
„ **Völz**, Wilhelm „ „
„ **Wulf**, Richard „ „
„ **Jochens**, Richard „ „
Wehrm. **Bornfleth**, Karl „ 17. 9.14
Reſ. **Niemann**, Hans „ „
Wehrm. **Klein**, Georg „ „
Reſ. **Meinke**, Reinhold „ „

Wehrm. **Schulz I**, Karl verw. 17. 9.14
geſt. a. ſ. W. 1. 10. 14 R.F.Laz 43
Reſ. **Schmöker**, Otto verw. 17. 9.14
geſt. a. ſ. W. 6. 10. 14 Feſtungs-Laz. Deutz
Reſ. **Boetke**, Wihlhelm gef. 17. 9.14
„ **Bendſchneider**, E. „ „
„ **Behrens**, Heinr. „ „
Wehrm. **Schnaars**, Johann „ „
„ **Hinrichs**, Fritz verw. 21. 9.14
geſt. a. ſ. W. 21. 9. 14 F.L.Noyon
Reſ. **Bartheidel**, Heinr. gef. 20. 9.14
„ **Bodien**, Franz verw. „
geſt. a. ſ. W. 21. 9. 14 Laz. Noyon
Reſ. **Stoß**, Otto gef. 20. 9.14

Offz.Stv. **Rütz**, Fritz verw. 20. 9.14
geſt. a. ſ. W. 23. 9. 14 Laz. Noyon
Reſ. **Schlorff**, Emil gef. 22. 9.14
„ **Schimemann**, Paul „ 25. 9.14
„ **Lembke**, Heinrich verw. „
geſt. a. ſ. W. 27. 9. 14 F.Laz. Channy
Ltffz. **Jenkel**, Heinrich gef. 25. 9.14
Vzfdw. **Köhler**, Albert „ 2.10.14
Wehrm. **Viets**, Klaus „ „
Ltffz. **Thiemig**, Emil verw. 2.10.14
geſt. a. ſ. W. 29. 10. 14 Laz. Charlottenburg
Reſ. **Kulow**, Robert gef. 2.10.14
Wehrm. **Gefken**, Georg „ 5.10.14
„ **Hundt**, Wilhelm verw. 5.10.14
geſt. a. ſ. W. 26. 10. R.Laz. Altona
Reſ. **Knickelbein**, Karl verm. 10.10.14
Ltffz. †**Burmeſter**, Karl „ „
Wehrm. **Kogge**, Wilhelm gef. 25. 9.14
„ **Murken**, Hermann „ 31.10.14
Gefr. **Giermann II**, Helm. „ 5. 11.14
Reſ. **Kowalski**, Paul „ 13.12.14
Reſ. **Kock**, Wilhelm „ „
Krgsfrw. **Stroh**, Wilhelm „ 11. 8.15
Ltffz. **Wedemeyer**, Guſt. „ 16. 8.15
Erſ.Reſ. **Koop**, Walter „ 30.10.15
Wehrm. **Brummer**, Ernſt verw. 3.11.15
geſt. a. ſ. W. 8. 11. 15 F.Laz. IX. A.K.
Wehrm. **Toll**, Emil gef. 3.11.15
Krgsfrw. **Levy**, Robert „ „
Reſ. **Müller II**, Helm. „ 5.11.15
Krgsfrw. **Fehrenſen**, Heinr. „ 14.11.15
Wehrm. **Buſſe**, Hermann verw. 20.11.15
geſt. a. ſ. W. 21. 11. 15
Musk. **Pätzold**, Richard gef. 2.12.15
Ltffz. **Helwig**, Albert „ 6. 3.16
„ **Ex**, Rudolf „ 16. 5.16
Musk. **Golgert**, Friedrich „ 19. 5.16
Erſ.Reſ. **Geier**, Friedrich „ „
Krgsfrw. **Nußbaum**, Herm. „ „
Erſ.Reſ. **Schleevoigt**, Heinr. „ „
Krgsfrw. **Zwilling**, Auguſt „ „
Erſ.Reſ. **Gieſe**, Friedrich „ 20. 5.16
Musk. **Tomforde**, Johann „ 1. 7.16
Vzfdw. **Kolbe**, Hans „ 26. 7.16
Ltffz. **Schmidt III**, Wilh. „ „
Reſ. **Lundius**, Wilhelm „ 27. 7.16
Gefr. **Lüllmann**, Franz „ „
Ldſtm. **Harpke**, Otto verw. 28. 7.16
(geſtorben a. ſ. W. am 31. 7. 1916)
Musk. **Gerken**, Friedrich gef. 28. 7.16
Krgsfrw. **Reichſtein**, Karl „ „
Gefr. **Albrecht II**, Helm. „ 29. 7.16
Ltffz. **Göhns**, Karl „ „
Wehrm. **Grunsmann**, Karl „ „
Gefr. **Kock**, Leopold „ „

Erſ.Reſ. **Ludwig**, Wilhelm gef. 29. 7.16
Ltn. **Röhl**, Ernſt „ „
Hptm. u.
Kp.Chef **Schlettwein**, Aug. „ „
Erſ.Reſ. **Schüler II**, Guſt. „ „
„ **Gippe**, Wilhelm „ 30. 7.16
„ **Brettſchneider**, F. „ „
Ltffz. **Borchert**, Hans verw. „
(geſtorben a. ſ. W. 2. 8. 1916)
Erſ.Reſ. **Becker I**, Georg gef. 30. 7.16
„ **Lütje**, Jürgen verw. „
(geſtorben a. ſ. W. 3. 8. 1916)
Wehrm. **Sturmowski**, B. verw. 30. 7.16
(geſtorben a. ſ. W. 30. 7. F.Laz. 3/117 J.D.)
Ltffz. **Schmidt**, Jacob gef. 30. 7.16
Erſ.Reſ. **Schroeder II**, Fr. verw. „
(geſtorben a. ſ. W, 31. 7. 1916)
Reſ. **Ladwig**, Felix gef. 31. 7.16
Musk. **Nagel II**, Herm. „ 1. 8.16
Gefr. **Müller III**, Aug. „ 4. 8.16
Krgsfrw. **Blumenröder**, H. „ „
Musk. **Poch**, Paul „ „
Ltn. **Schwoon**, Heinrich „ „
Vzfdw. **Schröder**, Johann „ „
Erſ.Reſ. **Hanſen II**, Thom. „ „
„ **Oldag II**, Johann „ 5. 8.16
S,Ltffz. **Bornheim**, Wilh. „ „
Ltn. **Braun**, Hans „ „
Musk. **Leißling**, Max „ „
Erſ.Reſ. **Lorenſen**, Lorenz „ „
„ **Sörenſen**, Chriſtian „ „
Ldſtm. **Stender**, Ernſt „ „
Reſ. **Telzerow I**, Aug. „ „
Musk. **Vanheiden**, Herm. „ „
„ **Göhring I**, Karl „ „
„ **Thomas**, Herb. 8. 8.16
(in Gefangenſchaft)
Musk. †**Pump**, Hans verw. u.
verm. 30. 7.16
Wehrm. †**Oſter**, Friedrich verm. „
„ **Knuth**, Wilhelm „ 31. 7.16
Musk. **Weiher**, Emil verm. 5. 8.16
Ldſtm. **Willen**, Heinr. „ „
Musk. †**Wallaſch**, Karl „ „
„ **Voßwinkel**, Emil „ „
„ **Thranow**, Otto „ „
„ **Schmidt VI**, Heinr. „ „
„ †**Schmitz**, Joſef „ „
„ **Pannicke**, Erich „ „
Wehrm. **Maaß I**, Wilhelm „ „
Ltffz. **Weinke**, Ludwig „ „
Krgsfrw. **Ittrich**, Oskar „ „
Musk. **Leiſchke**, Georg „ „
„ **Katzenberger**, Otto „ „
Reſ. **Haſſelmann**, Herm. „ „

Wehrm.	†Görß, Karl	verm.	5. 8.16
"	†Greve, Heinrich	"	"
Ldſtm.	Nehring, Johann	"	"
Gefr.	Dieckmann, Heinr.	"	"
Musk.	Heinrich II, Th.	gef.	9. 9.16
"	Krämer, Chriſt.	"	"
"	Strauch, Franz	"	"
"	Sielezinski, Aug.	"	"
"	Meyer V, Herm.	"	"
Erſ.Reſ.	Muckelberg, Th.	"	11. 9.16
Musk.	Meißner, Eugen	"	21. 9.16
Musk.	Schroeder V, W.	verw.	29. 9.16
geſt. a. ſ. W. 2. 10. 16 Laz. St. Quentin			
Ldſtm.	Schifftau Emanuel	gef.	1.10.16
"	Lewtzow, Auguſt	verw.	"
geſt. a. ſ. W. 6. 10. 16 R.F.Laz 54			
Musk.	Meiſter, Otto	verw.	4.10.16
geſt. a. ſ. W. 15. 10. 16 F.Laz. 6			
Wehrm.	Riſchkopf, Heinr.	gef.	8.10.16
Musk.	Dunehake, Dietrich	verw.	7.10.16
geſt. a. ſ. W. 9. 10. 1916			
Gefr.	Budde, Heinrich	gef.	11.10.16
"	Stelloh, Wilhelm	"	"
Erſ.Reſ.	Knoll, Alfred	verw.	9.10.16
geſt. a. ſ. W. 10. 10. 16 R.F.Laz. IX. R.K.			
Erſ.Reſ.	Vogel, Julius	gef.	14.10.16
"	Schmidt IX, Jürg.	"	16.10.16
Musk.	Ebeling, Albert	verw.	30.10.16
geſt. a. ſ. W. 31. 10. 1916			
Musk.	Saubert, Franz	verw.	30.10.16
geſt. a. ſ. W. 10. 11. 16 R.F.Laz. 44			
Wehrm.	Sachtleben, Friedr.	verw.	30.10.16
geſt. a. ſ. W. 31. 10. 16 R.F.L. e			
Musk.	Hagenow, Walter	gef.	23.11.16
"	Kapiſchke, Walter	"	"
"	Groß II, Eduard	"	"
Musk.	Joſchko, Albert	verw.	1.12.16
geſt. a. ſ. W. 4. 2. 17 F.Laz. 501			
Musk.	Rogall, Emil	gef.	8. 4.17
Gefr.	Wilms, Heinr.	verw.	"
geſt. a. ſ. W. am ſelben Tage R.F.Laz. 55			
Wehrm.	Dahl, Johann	gef.	9. 4.17
Ldſtm.	Kunkel, Robert	"	"
Vzfdw.	Lühring, Heinrich	"	"
Ldſtm.	Clauſen, Johann	"	"
Musk.	Gerloff, Guſtav	"	10. 4.17
"	Lorenzen II, Hans	"	" DK
Utffz.	Senff, Walter	"	"
Musk.	Wiechmann II, H.	"	"
Ldſtm.	Weber II, Klaus	"	"
Musk.	Hanſen, Ferd.	"	"
Ltn.	Bummerſtedt, G.	"	"
Musk.	Broos, Friedr.	"	10. 4.17
Erſ.Reſ.	Kreienbrink, Fritz	"	11. 4.17
an dieſem Tage durch engliſche Soldaten tot aufgefunden			

Musk.	Kazik, Erich	gef.	11. 4.17
"	Hinken, Johann	verw. u. verm.	10. 4.17
Utffz.	Gladde, Guſtav	gef.	6. 5,17
Musk.	Keller, Otto	"	20. 5.17
"	Dellen, Hermann	"	21. 5.17
Musk.	Langholz, Heinr.	"	18.7.17
Ldſtm.	Scholz, Paul	"	20. 7.17
"	Carſtens, Klaus (in Gefangenſchaft)		23. 7.17
Musk.	Hoffmann, Herm. (in Gefangenſchaft)		25. 7.17
Ltn.	Schütt, Carſten	gef.	27. 7.17 DK
Musk.	Schwenſen, Joh.	verw.	30. 7.17
geſt. a. ſ. W. 14. 11. 17 Kr.Laz. Andernach			
Ldſtm.	Fiſcher, Herm.	gef.	3. 8.17
Gefr.	Suhr I, Karl	"	5. 8.17
Erſ.Reſ.	Rüder, Robert	"	"
Utffz.	Rohn, Ernſt	"	"
"	Fick, Rudolf	"	"
Gefr.	Brey, Johannes	verw.	21. 9.17
geſt. a. ſ. W. 22. 9. 17 R.F.Laz. 44			
Reſ.	Henſen, Heinrich	verw.	21. 9.17
Musk.	Auguſtin, Philipp	gef.	22. 9.17
Musk.	Volquartz, Albert	"	25.10.17
"	Kalfaß, Karl	"	"
"	Brinkmann, Guſt.	"	"
"	Feller, Karl	"	26.10.17
Wehrm.	Lunow, Heinrich	"	"
Erſ.Reſ.	Lembke V, Herm.	verw.	"
geſt. a. ſ. W. 2. 11. 17 F.Laz. 48			
Utffz.	Gathmann I, F.	gef.	26.10.17
Wehrm.	Henke III, Aug.	gef.	27.10.17
Gefr.	Baumſchulte, H.	"	28.10.17
"	Wilkens II, Dietr.	"	29.10.17
"	Karnowski, Gerh.	"	27.10.17
Ldſtm.	Gerdes, Otto	"	20.12.17
Musk.	Schilling, Eugen	verw.	14. 3.18
geſt. a. ſ. W. 15. 3. 18 F. Laz. 295			
Musk.	Marqardt, Franz	gef.	9. 4.18
Erſ.Reſ.	Fickert, Otto	"	"
Musk.	Krams, Jakob	"	"
"	Köhne, Wilhelm	"	"
Utffz.	Jahning, Bernh.	"	"
Musk.	Schlee II, Herm.	"	"
"	Trettau, Walter	"	"
"	Wrodrich II, F.	verw.	"
geſt. a. ſ. W. 17. 4. 18 F.Laz. 74			
Musk.	Bienek, Konſtantin	gef.	9. 4.18
Ldſtm.	Coos, Johann	"	"
Gefr.	Garz, Otto	"	10. 4.18
Musk.	Franzius, Johann	"	"
Ldſtm.	Fröbe, Otto	"	"
Musk.	Selk, Hans	"	"

Musk.	**Siebke,** Johannes	gef.	10. 4.18
„	**Kuch,** Wilhelm	„	11. 4.18
Ltn.	**Meyer,** Walter	„	12. 4.18
Wehrm.	**Petersen V,** Fritz	„	21. 5.18
Ldſtm.	**Junge,** Ernſt	„	23. 5.18
„	**Zickel,** Heinrich	„	„
Gefr.	**Stange,** Wilhelm	verw.	26. 5.18
geſt. a. ſ. W. 13. 6. 18 F.Laz. 400			
Musk.	**Berens II,** Guſtav	verw.	30. 5.18
geſt. a. ſ. W. 6. 7. 18 b. K.Laz. Tournai			
Musk.	**Altenburg,** Theod.	gef.	2. 6.18
Vzfdw.	**Neumann,** Wilh.	verw.	15. 6.18
geſt. a. ſ. W. 16. 6. 18 F.Laz. 400			

Krkträg.	**Schote,** Kurt	verw.	18. 8.18
geſt. a. ſ. W. am ſelben Tage F.Laz 400			
Musk.	**Hölzig,** Paul	gef.	2. 9.18
Ldſtm.	**Ellerbrock,** Aug.	„	28. 9.18
Musk.	**Key,** Otto	„	„
„	**Müller VII,** Arno	„	29. 9.18
Vzfdw.	**Sauer,** Walter	„	30. 9.18
Musk.	**Wieck,** Karl	„	„
Gefr.	**Rudolph II,** Thilo	„	11.10.18
Utffz.	**Heinz,** Walter	verw.	„
geſt. 12. 10. 18 a. ſ. W. San.Komp. 513			
Ldſtm.	**Roters,** Heinrich	gef.	13.10.18
Musk.	**Kontny,** Alfons	verm.	7.11.18
„	**Koop II,** Wilhelm	„	„

9. Kompanie

Musk.	**Osnabrügge,** Emil	gef.	25/26. 8.14
„	**Lühr,** Hans	„	25/26. 8.14
Reſ.	**Arnold,** Ludwig	„	15. 9.14
„	**Mumm,** Hans	„	16. 9.14;
Wehrm.	**Schröder,** Claus	„	17.9.14
Musk.	**Senne,** Heinrich	„	„
Reſ.	**Rehbehn,** Karl A.	„	„
Offz.Stv.	**Peters,** Karl	„	„
Wehrm.	**Malchow,** Friedr.	„	„
Gefr.	**Mammitſch,** Rob.	„	„
Wehrm.	**Brandt,** Joh. Jak.	„	„
Gefr.	**Boockſtedt,** Wilh.	verw.	„
geſt. a. ſ. W. 27. 9. 14 R.Laz. Düren			
Wehrm.	**Kalkreuter,** Johs.	gef.	17. 9.14
Reſ.	**Gaſior,** Adalbert	„	„
Ltn.	**Tuchtfeld,** Heinr.	„	20. 9.14
Reſ.	**Sievers,** Johann	verw.	21. 9.14
geſt. a. ſ. W. 27. 9. 14 R.F.Laz. Noyon			
Wehrm.	**Peters,** Hans	gef.	26. 9.14;
Gefr.	**Voigt,** Otto	„	2.10.14
Gefr.	**Schäde,** Bernhard	„	„
Reſ.	**Paſſig,** Hermann	„	„
Wehrm.	**De Boer,** Albertus	„	„
Reſ.	**Dietrich,** Karl	„	„
Musk.	**Gartert,** Rud. Vikt.		3.10.14
(in Gefangenſchaft)			
Reſ.	**Bethke,** Heinrich	gef.	6.10.14
„	**Rademacher,** Wilh.	verm.	17. 9.14
„	**Voß I,** Wilhelm	„	„
„	**Nubebauer,** Louis	„	„
„	†**Janſſen,** Ernſt, Ed.	„	22. 9.14
Wehrm.	**Stodolka,** Nikol.	„	2.10.14
Reſ.	†**Chriſtian,** Joh.	verw. u. verm.	5.10.14
Reſ.	**Neuwerth,** Karl	gef.	17.11.14
Gefr.	**Nagel,** Heinrich	„	8. 1.15
Krgsfrw.	**Brunkau,** Heinrich	„	11. 1.15

Reſ.	**Michaelſen,** Wilh.	gef.	13. 2.15
„	**Jeſſen,** Jürgen	„	„
„	**Newie,** Richard	„	16. 2.15
Erſ.Reſ.	**Wulf,** Friedrich	„	31. 3.15
	Wegner, Wilhelm	„	26.11.15
Gefr.	**Janſen,** Wilhelm	„	13. 3.16
Krgsfrw.	**Neumann,** Max	„	10. 4.16
„	**Rinne,** Wilhelm	verw.	11. 4.16
geſt. a. ſ. W. 12. 4. 16 RF.Laz. 44			
Wehrm.	**Francke,** Eduard	gef.	12. 5.16
Erſ.Reſ.	**Zimmermann,** P.	„	15. 5.16
Wehrm.	**Weber,** Wilhelm	„	„
Erſ.Reſ.	**Nagel,** Hinrich	„	17. 5.16
Utffz.	**Peterſen,** Hans	verw.	28. 5.16
geſt. a. ſ. W. 31. 5. 16 RF.Laz. 44			
Krgsfrw.	**Schwenn,** Paul	verw.	29. 5.16
geſt. a. ſ. W. 24. 6. 16 RF.Laz. 44			
Musk.	**Paſtwer,** Luzian	gef.	10. 6.16
Wehrm.	**Tiedje,** Hermann	„	11. 6.16
Erſ.Reſ.	**Brinkmann,** Wilh.	verw.	12. 6.16
geſt. a. ſ. W. 7. 7. 16 R.F.Laz. 44			
Erſ.Reſ.	**Hanſen,** Johannes	gef.	17. 6.16
Musk.	**Oſtermann,** Ernſt	„	24. 6.16
Wehrm.	**Henſchen,** Heinr.	„	27. 7.16
„	**Meier,** Willi	„	„
„	**Rolfs,** Johann	„	„
Musk.	**Straub,** Auguſt	verw.	28. 7.16
(geſtorben a. ſ. W. 7. 8. 1916)			
Erſ.Reſ.	**Klück,** Hermann	gef.	28. 7.16
Wehrm.	**Michaels,** Matth.	„	„
Musk.	**Krahl,** Karl	„	29. 7.16
Reſ.	**Beuck,** Fritz	„	„
Utffz.	**Wiencke,** Albrecht	„	„
Musk.	**Nachtrab,** Adolf	„	30. 7.16
Wehrm.	**Poit,** Heinrich	„	„
Gefr.	**Raſchen,** Karl	verw.	1. 8.16
(geſtorben a. ſ. W. 5. 8. 1916)			

Utffz.	**Lüdemann**, Joh.	gef.	2. 8.16
Wehrm.	**Busanny**, Albert	„	„
Wehrm.	**Quisbrock**, Guſtaf	„	„
Vzfdw.	**Dryhaus**, Alfred	„	4. 8.16
Ltn.	**Jenſſen**, Max	verw.	5. 8.16
	(geſtorben a. ſ. W. 16. 8. 1916)		
Obltn. u. Kompf.	**Engel**, Rolf	gef.	5. 8.16
Krgsfrw.	**Ellen**, Hermann	„	„
Wehrm.	**Behrens II**, Joh.	„	„
Erſ.Reſ.	**Peper**, Joachim	„	„
Erſ.Reſ.	**Paulſen**, Andreas	„	„
Krgsfrw.	**Röder**, Otto	„	„
Reſ.	**Sudau**, Hermann	„	„
Erſ.Reſ.	**Weber**, Ernſt	„	„
Wehrm.	**Dunker**, Johann		20. 8.16
	(in Gefangenſchaft)		
Wehrm.	**Faltin**, Wilhelm	verm.	31. 7.16
Musk.	**Weſendahl**, Heinr.	„	5. 8.16
„	**Syhre**, Willi	„	„
Ldſtm.	**Bußmann**, Heinr.	„	„
„	**Lammers**, Bernh.	„	„
Erſ.Reſ.	**Fehr**, Friedrich	verw. u. verm.	5. 8.16
„	†**Eckſtein**, Ernſt	verw. u. verm.	5. 8.16
Musk.	†**Domnick**, Otto	verm.	5. 8.16
Ldſtm.	**Heckel**, Wilhelm	„	„
Gefr.	**Hiller**, Adolf	verw. u. verm.	5. 8.16
Musk.	**Thulke**, Walter	gef.	24. 8.16
Ldſtm.	**Kruſe**, Friedrich	verw.	3. 10.16
	geſt. a. ſ. W. 9. 10. 16 RF.Laz. 41		
Musk.	**Schernau**, Heinrich	verw.	3.10.16
	geſt. a. ſ. W. 4. 10. 16 R.F.Laz. 41		
Erſ.Reſ.	**Eſemann**, Wilhelm	gef.	7.10.16
Wehrm.	**Behrens III**, H.	„	„
Musk.	**Bachmann**, Heinr.	„	„
Gefr.	**Mattſen**, Heinrich	„	„
Gefr.	**Rohwedder**, Franz	„	„
Musk.	**Scheidgen**, Jakob	„	„
Utffz.	**Stäcker**, Hans Joh.	„	„
Ldſtm.	**Wellmann**, Heinr.	„	„
Gefr.	**Wolters**, Joh.	„	„
Gefr.	**Schulze**, Heinrich	verw.	8.10.16
	geſt. a. ſ. W. am ſelben Tage in Neuville		
Krgsfrw.	**Wiederhold**, Hans	verm.	7.10.16
Reſ.	**Tiedemann**, F.	„	„
Wehrm.	**Schumacher I**, L.	„	„
Musk.	**Prüßner**, Hans	„	„
Gefr.	†**Plump**, Johann	„	„
Wehrm.	†**Weſtermann**, H.	„	„
Utffz.	**Ahlborn**, Heinrich	„	„
Ldſtm.	†**Fenski**, Friedr.	„	„
Ldſtm.	†**Fiſcher**, Eit	„	„
Musk.	†**Gehrmann**, H.	verm.	7.10.16
Ldſtm.	†**Herzog**, Lebrecht	„	„
Reſ.	**Lühring**, Franz	„	„
Utffz.	**Muhs**, Herbert	gef.	6.11.16
Ldſtm.	**Beckmann**, Joh.		24.12.16
	(in engliſcher Gefangenſchaft)		
Ldſtm.	**Schöning II**, Th.	gef.	29.12.16
Krgsfrw.	**Cunitz**, Robert	„	5. 1.17
Wehrm.	**Stelly**, Hans	„	1. 2.17
Ldſtm.	**Tack**, Henri	„	9. 4.17
Musk.	**Jante**, Louis	„	12. 4.17
„	**Kempke**, Paul	„	12. 4.17
Ltn.	**Bargfeldt**, Georg	„	13. 5.17
Musk.	**Sencken**, Georg	„	16. 5.17
Erſ.Reſ.	**Schulz**, Hermann	„	20. 5.17
Reſ.	**Schwarck**, Otto	„	25. 5.17
Musk.	**Wagenknecht**, Rud.	„	„
„	**Walter**, Georg	„	„
„	**Fiebenitz**, Wilh.	„	26. 5.17
Gefr.	**Schröder**, Otto	„	„
Reſ.	**Weller**, Guſtav	„	29. 5.17
Gefr.	**Marzi**, Albert	„	11. 7.17
Ldſtm.	**Winzerling**, Paul	„	23. 7.17
Musk.	**König**, Wilhelm	„	31. 7.17
Gefr.	**Möller**, Franz	verw,	1. 8.17
Ldſtm.	**Sörenſen**, Jakob	gef.	„
„	**Wagner**, Auguſt	„	„
Gefr.	**Büttner**, Ferd.	„	5. 8.17
Reſ.	**Steinfatt**, Joach.	„	15. 9.17
Utffz.	**Faſel**, Karl	verw.	14.10.17
	geſt. a. ſ. W. 9. 1. 18 R.Laz Duisburg		
Gefr.	**Wulf**, Wilhelm	gef.	8.11.17
Musk.	**Dann**, Heinrich	verw.	15.11.17
	geſt. a. ſ. W. 17. 11. 17 F.Laz. Wevelghem		
Musk.	**Müller**, Ernſt	gef.	14.12.17
„	**Edener**, Otto	„	20.12.17
Vzfdw.	**Kampf**, Otto	„	„
Utffz.	**Lindemann**, Ernſt	„	„
Musk.	**Noeſch**, Karl	„	1. 1.18
Wehrm.	**Voigt**, Friedrich	„	21. 2.18
Musk.	**Töpel**, Max	„	„
Ldſtm.	**Dritſch**, Felix	„	3. 3.18
Musk.	**Lehmkuhl**, Otto	verw.	8. 3.18
	geſt. a. ſ. W. 9. 3. 18 F.Laz. Wevelghem		
Erſ.Reſ.	**Lüth I**, Emil	gef.	15. 3.18
Musk.	**Sparr**, Rudolf	„	9. 4.18
„	**Mehrtens**, Johann	verw.	„
	geſt. a. ſ. W. 25. 4. 18 Lazs Troyennes		
Sergt.	**Kruſe**, Jürgen	gef.	10. 4.18
Gefr.	**Bolte**, Herbert	„	13. 4.18
Sergt.	**Hardt**, Hermann	„	16. 4.18
Wehrm.	**Carſtens**, Johann	„	„
Sergt.	**Malchow**, Paul	„	18. 4.18
Musk.	**Schröder**, Ernſt	verw.	19. 5.18
	geſt. a. ſ. W. 20. 5. 18 F.Laz. 400		

Gefr.	**Jenning**, Fritz	gef.	4. 6.18
Erſ.Reſ.	**Brückmann**, Hugo	„	„
Gefr.	**Thomſen**, Franz	„	„
Wehrm.	**Martens**, Peter	verw.	9. 6.18
geſt. a. ſ. W. 10. 6. 18 auf dem Verbandsplatz			
Gefr.	**Stern**, Johannes	gef.	14. 8.18
Musk.	**Dierecks**, Wilhelm	gef.	29. 9.18
Utffz.	**Prehn**, Chriſtian	„	„
Ltn.	**Kiefer**, Eugen W.	„	„
Erſ.Reſ.	**Rixen**, Karl	„	„
Utffz.	**Heratſch**, Paul	„	„
Gefr.	**Wepel**, Karl	„	„
(in Gefangenſchaft auf Gfg.-Transport getötet)			
Utffz.	**Bulk**, Friedrich	verw.	30. 9.18
geſt. a. ſ. W. 3 .10. 18 F.Laz. 32			

Musk.	**Früchtenicht**, A.	gef.	30. 9.18
Gefr.	**Prole**, Alex	„	„
Musk.	**Flottweg**, Karl	„	1.10.18
Gefr.	**Koch**, Karl	„	„
Sergt.	**Peters**, Johannes	„	„
Krkträg.	**Thomſen**, Friedr.	verw.	1.10.18
geſt. a. ſ. W. 30. 1. 19 R.Laz. Aachen			
Reſ.	**Berg**, Otto	gef.	11.10.18
Musk.	**Berndt**, Erich	„	20.10.18
Sergt.	**Modrzynski**, Stan.	verw.	25.10.18
geſt. a. ſ. W. 28. 10. 18 R.F.Laz. 71			
Gefr.	**Treptau**, Gottfr.	gef.	29.10.18
„	**Clauſen**, Karl	„	5.11.18
Musk.	†**Zander**, Paul	verm.	30. 9.18
„	**Kaiſies**, Otto	„	1.10.18
„	†**Fahrenkrug**, W.	„	„

10. Kompanie.

Utffz.	**Pohlmann**, Heinr.	gef.	25./26.8.14
Musk.	**Braun**, Robert	„	„
„	**König**, Hermann	„	„
Hptm.	**Luchs**, Alfred	„	„
Musk.	**Eiberg**, Emil	„	„
„	**Wickhorſt**, Ludw.	„	„
„	**Schulz**, Heinrich	„	„
„	**Rüther**, Wilhelm	„	„
„	**Meyer III**, Heinr.	„	26. 8.14
Gefr.	**Mißfeldt**, Friedr.	verw.	25./26. 8.14
geſt. a. ſ. W. 30. 8. 14 Laz. Büken			
Gefr.	**Warnsmann**, W.	verw.	17. 9.14
geſt. a. ſ. W. 5. 10. 14 Noyon			
Utffz.	**Buck**, Joh. Heinr.	gef.	18. 9.14
Musk.	**v. d. Heide**, Willy	„	„
„	**Thomßen**, Hans	„	„
Wehrm.	**Ruge**, Detlef	„	29. 9.14
Gefr.	**Becker**, Johannes	„	2.10.14
Utffz.	**Balke**, Adolf	„	„
Wehrm.	**Andreſen**, Theod.	„	„
Utffz.	**Kruſe**, Rudolf	„	„
Wehrm.	**Lunkwitz**, Franz	„	„
Musk.	**Landsmann**, Claus	verw.	„
geſt. a. ſ. W. 8. 10. 14 R.F.Laz. 42			
Reſ.	**Höſe**, Guſtav	gef.	„
„	**Fehling**, Guſtav	„	„
Wehrm.	**Heitmann**, Herm.	verw.	2.10.14
geſt. a. ſ. W. 22. 11. 14 R.Laz. Berlin.			
Wehrm.	**Steffens**, Otto	gef.	2.10.14
Reſ.	**Schwardt**, Ernſt	„	„
Musk.	**Ruben**, Albert	„	„
„	**Splieth**, Heinrich	verw.	„
geſt. a. ſ. W. 4. 10. 14 R.F.Laz. 42			

Vzfdw.	**Ritgen**, Alfons	gef.	2.10.14
Utffz.	**Reimer**, Johannes	„	„
Gefr.	†**Hammerich**, Hrch.	verw. u. verm.	25./28. 8.14
Gefr.	†**Näve**, Heinrich	verm.	26. 8.14
Wehrm.	**Janſſen**, Heinrich	„	17. 9.14
„	**Pelka**, Joſeph	verw. u. verm.	2.10.14
Reſ.	†**Bonkowſki**, Joh.	„	„
Gefr.	**Claußen**, Joh,	verw. u. verm.	„
Gefr.	†**Trimpler**, Ludw.	„	„
Erſ.Reſ.	†**Schlüter**, Ernſt	„	„
Reſ.	**Siepenbüttel**, Joh.	„	„
„	**Riggers**, Heinrich	„	„
„	**Miſchfeld**, Frdr. Chriſt.	gef.	5.11.14
„	**Meyer**, Aug. Frdr.	„	„
Offz.Stv.	**Lamersdorf**, Joſef	„	22.11.14
Vzfdw.	**Runge**, Paul	„	„
Krgsfrw.	**Siert**, Wilhelm	„	17. 3.15
„	**Boocherding**, Nic.	„	7. 6.15
„	**Benſemann**, Joh.	„	„
Vzfdw.	**Wegener**, Friedr. Wilhelm	„ verw.	„ „
geſt. a. ſ. W. 9. 6. 15 R.F.Laz. 54			
Krgsfrw.	**Stepponat**, Guſtav	gef.	„
Ldſtm.	**Peters**, Peter	„	26. 9.15
Erſ.Reſ.	**Siemens**, Ernſt	„	„
Musk.	**Ehlers**, Heinrich	„	26.10.15
Wehrm.	**Puls**, Peter	„	27.10.15
„	**Heintze**, Otto	„	9.11.15

Gefr.	**Rambow**, Heinr.	gef.	16.11.15
Utffz.	**Schwenke**, Wilh,	verw.	18. 1.16
	geſt. a. ſ. W. 27. 3. 16 Laz. Eſſen		
Krgsfrw.	**Leſſer**, Bruno	„	1. 5.16
Gefr. (Krgsfrw.)	**Schnaars**, Claus	„	2. 5.16
Wehrm.	**Lehr**, Georg	„	14. 5.16
Krgsfrw.	**Reiſch**, Otto	„	15. 5.16
Ldſtm.	**Steiger**, Bruno	„	21. 5.16
?	**Prenzel**, Friedrich	„	„
Ldſtm.	**Köhn**, Ernſt	„	27. 5.16
„	**Meier IV**, Karl	„	1. 6.16
Musk.	**Boll**, Friedrich	„	10. 6.16
Reſ.	**Nübel**, Heinrich	„	„
Krgsfrw.	**Laſpe**, Ernſt	„	5. 7.16
Musk.	**Kühl II**, Wilhelm	„	10. 7.16
Horniſt	**Peters II**, Bruno	gef.	25. 7.16
Erſ.Reſ.	**Schoer**, Otto	„	„
Reſ.	**Stelk**, Friedrich	„	„
Musk.	**Harbeck II**, Franz	„	30. 7.16
Ltn.	**Berner**, Paul	„	„
Krgsfrw.	**Oſtermann**, Willi	„	„
Erſ.Reſ.	**Kruſe II**, Frdr.	„	1. 8.16
Reſ.	**Schnepel**, Otto	„	2. 8.16
Erſ.Reſ.	**Rehren**, Johann	„	3. 8.16
Gefr.	**Schütt**, Wilhelm	verw.	„
	(geſt. a. ſ. W. 5. 8. 16)		
Erſ.Reſ.	**Johannſen**, Heinr.	gef.	„
Ldſtm.	**Wollin**, Auguſt	„	„
Wehrm.	**Lembke**, Ernſt	verw.	„
	(geſt. a. ſ. W. 17. 8. 16)		
Reſ.	**Junge**, Hermann	verw.	„
	(geſt. a. ſ. W. 4. 8. 16)		
Ldſtm.	**Lennartz**, Joſef	verw.	4. 8.16
	(geſt. a. ſ. W. 5. 8. 16)		
Gefr.	**Läu**, Hermann	gef.	6. 8.16
Ldſtm.	**Heßler**, Ernſt	„	11. 8.16
	(in Gefangenſchaft)		
San.Utffz.	†**Sierks**, Johann	„	5. 8.16
Krgsfrw.	**Michelſen**, Michel	„	6. 8.16
Reſ.	**Weſtermann**, W.	„	„
Wehrm.	**Springmöller**, R.	„	„
„	†**Sarau**, Wilhelm	„	„
Reſ.	**Reil**, Johann	„	2.10.16
Ldſtm.	**Langhoff**, Herm.	„	8.10.16
Musk.	**Schulz**, Albert	„	„
Wehrm.	**Hennings**, Nikol.	„	„
Gefr.	**Güldenſupp**, Adolf	„	„
Gefr.	**Chriſten**, Hermann	„	„
Musk.	**Bünning**, Marius	„	„
Erſ.Reſ.	**Schmerenbeck**, Friedrich	„	9.10.16
Musk.	**Weisheit**, Oskar	„	„
„	**Bender**, Jacob	verw.	„
	geſt. a. ſ. W. 11. 10. 16 F.Laz.		
Wehrm.	**Stoffer**, Hinrich	gef.	10.10.16
Musk.	**Ganſepohl**, Karl	„	„
„	**Burmeiſter**, Heinr.	„	„
Krgsfrw.	**Bilinſky**, Guſtav	„	„
Musk.	**Nehls**, Willy	„	„
Wehrm.	**Frahm**, Wilhelm	„	13.10.16
Vzfdw.	**Fried**, Hugo	verw.	„
	geſt. a. ſ. W. 26. 10. 16 F.Laz. 8 Gongeaucourt		
Reſ.	**Clauſen**, Wilhelm	gef.	13.10.16
Reſ.	**Bachor**, Martin	„	„
Utffz.	†**Chriſtianſen**, Martin	verm.	8.10.16
Wehrm.	**Kolb**, Otto	„	„
Ldſtm.	†**Ramm**, Karl	„	9.10.16
Reſ.	**Koops**, Emil	gef.	10.11.16
Musk.	**Ehlert**, Friedrich	„	22. 1.17
„	**Barth**, Joſef	verw.	8. 2.17
	geſt. a. ſ. W. 9. 2. 17 R.F.Laz. 501		
Musk.	**Lüch**, Paul	verw.	9. 4.17
	geſt. a. ſ. W. 10. 7. 17 F.Laz. 160		
Musk.	†**Kroening**, Adolf	verw.	11. 4.17
Reſ.	**Duggen**, Herm.	gef.	12. 5.17
Erſ.Reſ.	**Aubke**, Wilhelm		15./16. 5.17
	(in engl. Gefangenſchaft)		
Musk.	**Zimmermann**, Fr.	„	25. 5.17
Gefr.	**Beckmann**, Wilh.	„	„
Reſ.	**Blöcker**, Karl	„	„
„	**Jaſchinſky**, Johann	„	„
Musk.	**Kammradt**, Heinr.	„	„
Erſ.Reſ.	**Kohl**, Robert	„	„
Ldſtm.	**Käbitz**, Paul	„	„
Musk.	**Köllner**, Georg	„	„
„	**Kauſchold**, Karl	„	„
Erſ.Reſ.	**Köppel**, Johann	„	„
Reſ.	**Köhn**, Rudolf	verw.	„
	geſt. a. ſ. W. 28. 5. 17 F.Laz. 502		
Musk.	**Finkheiner**, Karl	gef.	„
Ldſtm.	**Fiehland**, Hinrich	„	„
Musk.	**Flindt**, Johannes	„	„
„	**Fick II**, Friedrich	„	„
„	**Drexel**, Hans	„	„
Wehrm.	**Hohmann I**, Arth.	„	„
Musk.	**Höly**, Georg	verw.	„
	geſt. a. ſ. W. 27. 5. 17 Hauptverbandsplatz Tortequenne		
Musk.	**Hebel**, Johann	gef.	„
Erſ.Reſ.	**Fey** gen. **Schröder**, Otto	verw.	„
	geſt. a. ſ. W. 27. 5. 17 F.Laz. 400		
Musk.	**Wöltje**, Johann	gef.	„
Utffz.	**Wieben**, Johannes	„	„
Musk.	**Wegmann**, Joſeph	„	„
Krgsfrw.	**Walling**, Auguſt	„	„

Utffz.	**Wrage**, Auguſt	gef.	25.	5.17
Musk.	**Wurr**, Wilhelm	„		„
Utffz.	**Voigt**, Otto	„		„
Musk.	**Theen**, Rudolf	„		„
Erſ.Reſ.	**Stelljes I**, Herm.	„		„
Offz.Stv.	**Stapel**, Otto	„		„
Gefr.	**Stäcker**, Heinrich	„		„
Musk.	**Stumpf**, Heinrich	„		„
Reſ.	**Schnack**, Hans	„		„
Musk.	**Sander**, Wilhelm	„		„
Erſ.Reſ.	**Rumpf**, Ludwig	„		„
Utffz.	**Piezonker**, Herm.	„		„
Musk.	**Pauls**, Hermann	„		„
„	**Maſchmann**, Joh.	„		„
„	**Zucht**, Hans	„		„
„	**Leidenfroſt**, Heinr.	„		„
„	**Neelſen**, Karl	verw.		„
geſt. a. ſ. W. 26. 5. 17 San.Komp. 513				
Musk.	**Reichert**, Bernh.	verw.		„
geſt. a. ſ. W. 26. 5. 17 Württbg. F.Laz. 502				
Utffz.	**Harbeck**, Max	gef.	26.	5.17
„	**Chriſtenſen**, Theod.	„		„
Gefr.	**Siebke**, Claus	„	27.	5.17
Musk.	**†Bluhm**, Adolf	verm.	16.	5.17
Wehrm.	**†Manke**, Otto	„		„
Musk.	**Krogmann**, Guſt.	gef.	4.	7.17
„	**Mahler**, Johannes	„	5.	7.17
„	**Schneider**, Peter	verw.	28.	7.17
geſt. a. ſ. W. 30. 7. 17 F.Laz. 23				
Musk.	**Jahnke**, Guſtav	verw.	30.	7.17
geſt. a. ſ. W. 3. 9. 17 F.Laz. 311				
Musk.	**Schümann**, Karl	gef.	31.	7.17
„	**Tabbert**, Hermann	„		„
Krgsfrw.	**Haugwitz**, Eduard	verw.		„
geſt. a. ſ. W. 31. 8. 17 Laz. Neuville				
Musk.	**Juſelmann**, Guſt.	gef.		„
Gefr.	**Oppermann**, Wilh.	„		„
„	**Holzapfel**, Friedr.	verw.		„
geſt. a. ſ. W. 1. 8. 17 F.Laz. 160				
Erſ.Reſ.	**Eberhardt**, Friedr.	gef.	3.	8.17
Ldſtm.	**Kohn**, Guſtav	verw.	21.	8.17
geſt. a. ſ. W. 15. 9. 17 R.F.Laz. Maucourt				
Musk.	**Thomas**, Ernſt	gef.	21.	8.17
Erſ.Reſ.	**Clauſen**, Ernſt	verw.	21.	8.17
geſt. a. ſ. W. 17. 9. 17 R.F.Laz. Maucourt				
Reſ.	**Sawalzik**, Richard	verw.	21.	8.17
geſt. a. ſ. W. 21. 8. 17 R.F.Laz. Maucourt				
Gefr.	**Asmuſſen**, Vollert	gef.	25.	8.17
in engl. Gefangenſchaft, beerdigt Advent				

Dreſſinng, Station Field-Ambulänce (France)

Musk.	**Pinnow**, Paul	gef.	28.	8.17
Ldſtm.	**Schliephake**, Karl	verw.	2.	9.17
geſt. a. ſ. W. 4. 9. 17 R.F.Laz. Maucourt				
Ldſtm.	**Kitz**, Friedrich	gef.	12.	10.17
Utffz.	**Wenzel**, Otto	„	8.	11.17
Musk.	**Kaiſer**, Otto	verw.		„
geſt. a. ſ. W. 9. 11. 17 F.Laz. 295				
Erſ.Reſ.	**Weſtphal**, Auguſt	„	3.	12.17
Musk.	**Breden**, Georg	„	23.	12.17
„	**Witte**, Auguſt	verw.		„
geſt. a. ſ. W. 24. 12. 17 F.Laz. Wevelghem				
Musk.	**Wöltjen**, Friedrich	gef.	14.	2.18
„	**Keller**, Arnold	„	12.	3.18
Gefr.	**Weber**, Hermann	„	15.	3.18
Sergt.	**Benck**, Wilhelm	„	9.	4.18
„	**Götze**, Wilhelm	verw.	10.	4.18
geſt. a. ſ. W. 17. 4. 18 F.Laz. 74				
Ldſtm.	**Kniephoff**, Rich.	gef.	10.	4.18
Reſ.	**Redelin**, Paul	„		„
„	**Wahls**, Richard	„	11.	4.18
Musk.	**Borgmeier**, Clem.	„	18.	4.18
„	**Gieſecke**, Hans	„		„
Reſ.	**Fabianke**, Herm.	verw.		„
geſt. a. ſ. W. 19. 4. 18 b. F.Laz. 42				
Musk.	**Breiholdt**, Hans	verw.	29.	5.18
geſt. a. ſ. W. am ſelben Tage, F.Laz. 400				
Musk.	**Weigand**, Engelbr.	gef.	29.	5.18
„	**Vollmer**, Heinrich	„	31.	5.18
Gefr.	**Möller**, Hinrich	verw.	9.	6.18
geſt. a. ſ. W. 19. 6. 18 R.F.Laz. 76				
Musk.	**Sprenger**, Adolf	verw.	9.	6.18
geſt. a. ſ. W.				
Wehrm.	**Voß**, Rudolf	gef.	24.	8.18
Ltn.	**Schmalmack**, Mex	„	28.	9.18
Wehrm.	**Wich**, Hermann	„		„
Tamb.	**Jürgens**, Wilhelm	verw.	30.	9.18
geſt. a. ſ. W. 1. 10. 18 R.F.Laz. 85				
Musk.	**Hofheinz**, Adolf	gef.	30.	9.18
Wehrm.	**Olſchewſki**, Wilh.	„	1.	10.18
Erſ.Reſ.	**Stein**, Carl	„		„
Vzfdw.	**Hanſen**, Johannes	„	11.	10.18
Musk.	**Lein**, Paul	verw.	18.	10.18
geſt. a. ſ. W. 20. 10. 18 F.Laz. 45				
		verw. u.		
Gefr.	**Schwaberan**, Wilh.	verm.	29.	9.18
		verw. u.		
„	**Kuhle**, Otto	verm.		„

11. Kompanie

Musk. **Meyer I**, Heinrich gef. 26. 8.14
Gefr. **Rathjen**, Joh. verw. „
geft. a. f. W. 4. 9. 14 Laz. Düſſeldorf
Musk. **Cloe**, Heinrich gef. 15. 9.14
Reſ. **Carſtens**, Heinr. „ „
Wehrm. **Boy**, Heinrich „ „
Musk. **Frers**, Karl „ 16. 9.14
Wehrm. **Ploog**, Johann „ 17. 9.14
„ **Baumann**, Heinr. „ „
„ **Bruhn**, Kuno „ „
Reſ. **Tensfeldt**, Willy „ „
„ **Lohrmann**, Joh. „ „
Wehrm. **Michalak**, Stan. „ „
„ **Anderſen**, Chriſt. verw. 25. 9.14
geft. a. f. W. 21. 9. 14 Laz. Noyon
Musk. **Steurich**, Max verw. 27. 9.14
geft. a. f. W. 6. 10. 14 R.Laz. Aachen
Gefr. **Wilhelm**, Heinrich gef. 30. 9.14
Reſ. **Seehuſen**, Ernſt F. „ 2.10.14
Gefr. **Wollſchläger**, W. „ „
„ **Goſau**, Hermann „ „
Reſ. **Linz**, Wilhelm „ „
„ **Kaminski**, Fritz verw. 2.10.14
geft. a. f. W. 3. 10. 14 in Verpillières
Reſ. **Boi**, Johann gef. 2.10.14
„ **Ivens**, Ferdinand „ „
„ **Mumm**, Jakob „ „
„ **Staworski**, Franz verw. 2.10.14
geft. a. f. W. 4. 10. 14 R.F.Laz. 42
Gefr. **Lange**, Otto gef. 3.10.14
Musk. **Oettmer**, Ernſt „ 6.10.14
Ltffz. **Achtermann**, Guſt. „ „
Wehrm. **Baaſch**, Johann „ „
Musk. **Suhl**, Hermann „ 7.10.14
Gefr. **Bendixen**, Jakob „ „
Wehrm. †**Lau**, Hermann verm. 16. 9.14
Reſ. **Kickfee**, Johannes „ 2.10.14
Ldſtm. †**Heine**, Heinrich „ „
Reſ. **Rathje**, Hans „ „
Ltffz. **Bornholdt**, Karl gef. 9.11.14
Reſ. **Haak**, Johann „ 5.11.14
Krgsfrw. **Tauchnitz**, Robert „ 24. 2.14
Wehrm. **Johannſen**, Wilh. „ 3. 7.15
Reſ. **Zimmermann**, Joh. „ 5.11.14
Wehrm. **Tams**, Jürgen „ 27.10.15
Gefr. **Bremer**, Herm. „ „
Ltffz. **Sievers**, Hugo verw. 17.11.15
geft. a. f. W. 18. 11. 15 R.F.Laz. C
Gefr. **Tegt**, Hermann gef. 23.11.15
Gefr. **Lange**, Otto „ 3.12.15
Reſ. **Grimmini**, Otto verw. 16. 1.16
geft. a. f. W. 17. 1. 16 R.San.Komp. 13
Feldw. **Frandſen**, Boy gef. 24. 2.16

Wehrm. **Kloſtermann**, Aug. gef. 29. 2.16
Erſ.Reſ. **Schmidt**, Peter verw. 23. 3.16
geft. a. f. W. 24. 3. 16 R. F.Laz. IX. A.K.
Wehrm. **Frahm**, Heinrich gef. 30. 4.16
Gefr. **Linſe**, Paul verw. 3. 5.16
geft. a. f. W. 5. 5. 16 R.F.Laz. 41
Krgsfrw. **Glauer**, Eduard verw. 14. 5.16
geft. a. f. W. 21. 5. 16 R.F.L. 44
Ltffz. **Kirſchbaum**, Frd. gef. 21. 5.16
Erſ.Reſ. **Carſtenſen**, Meinh. „ „
Krgsfrw. **Bauer**, Ernſt „ „
Musk. **Dickhoff**, Otto verw. 1. 6.16
geft. a. f. W. 2. 6. 16 R.F.Laz. 44
Musk. **Scholz**, Paul gef. 27. 6.16
„ **Monſees** Friedrich „ „
Musk. **Kriemann**, Friedr. verw. 25. 7.16
(geſtorben a. f. W. 26. 7. 1916)
Musk. **Müller III**, Rud. gef. 25. 7.16
Wehrm. **Ehlers**, Hans Jak. „ „
Gefr. **Gehrken**, Chriſtel „ „
Wehrm. **Meyer**, Hannes verw. „
(geſtorben a. f. W. 19. 5. 1917)
Reſ. **Suhr II**, Johann verw. 26. 7.16
(geſtorben a. f. W. 5. 8. 1916)
Wehrm. **Hamann**, Johannes
Friedrich verw. 26. 7.16
(geſtorben a. f. W. 27. 7. 1916)
Reſ. **Roock**, Adolf gef. 26. 7.16
Ltffz. **Schildorf**, Johann „ „
Musk. **Schumann**, Karl „ „
Krgsfrw. **Stein**, Wilhelm verw. „
(geſtorben a. f. W. 1. 8. 1916)
Reſ. **Troſien**, Friedrich gef. 26. 7.16
Wehrm. **Elfers**, Heinrich „ „
Gefr. **Pietz**, Heinrich „ „
Musk. **Luſtmann**, Heinrich verw. 29. 7.16
(geſtorben a. f. W. 23. 8. 1916)
Gefr. **Chriſtenſen**, Hans gef. 29. 7.16
Sergt. **Moritz**, Fritz „ „
Musk. **Stierig**, Wilhelm „ 31. 7.16
Krgsfrw. **Peterſen**, Bernh. „ „
Wehrm. **Marth**, Hans „ 2. 8.16
Ldſtm. **Langeloh**, Otto verw. „
(geſtorben a. f. W. 5. 9. 1916)
Erſ.Reſ. **Sievers**, Jürgen gef. 4. 8.16
Ltffz. **Pauls**, Wilhelm „ 5. 8.16
Erſ.Reſ. **Große**, Albin „ „
Ltn. **Laſſen**, Johannes „ 6. 8.16
Musk. **Kryszak**, Wladisl. verm. 28. 7.16
Erſ.Reſ. **Jenſen**, Johann „ 5. 8.16
Musk. **Spranger**, Kurt Ed. gef. 29. 8.16
Ldſtm. **Eller**, Michael „ 3.10.16
Musk. **Schlüschen**, Heinr. „ 7.10.16

Ldſtm.	**Lund**, Auguſt	gef.	7. 10.16
Musk.	**Mohrmann**, Karl	„	„
Utffz.	**Mittelmann**, Dietr.	„	„
„	**Pohl**, Richard	„	„
Gefr.	**Reimers**, Joh.	„	„
„	**Raube**, Guſtav	„	„
„	**Teckenburg**, Herm.	„	„
Ldſtm.	**Vinbruck**, Carl	„	„
„	**Wortmann**, Matth.	„	„
Reſ.	**Hanſen**, Louis	„	„
Krgsfrw.	**Koeſter**, Wilh.	„	„
„	**Albrecht**, Walter	„	„
San.Sold.	**Bückle**, Heinrich	„	„
Wzfdw.	**Bang**, Chriſtian	„	8.10.16
Ldſtm.	**Lambertz**, Hubert	„	„
Utffz.	**Retat**, Otto	„	„
Musk.	**Rippe**, Wilhelm	„	„
„	**Wulf**, Hermann	„	„
„	**Werner**, Artur	„	„
Erſ.Reſ.	**Haas**, Georg	„	„
Ldſtm.	**Hufer**, Anton	„	„
Utffz.	**Harms**, Julius	„	„
Musk.	**Hüttmann**, Wilh.	„	„
Ldſtm.	**Kerſers**, Johann	„	„
Musk.	**Kozubsky**, Anton	„	„
Erſ.Reſ.	**Alpers**, Hinrich	„	„
Musk.	**Zimmermann**, W.	verm.	7.10.16
Ldſtm.	**Dahl**, Wilhelm	„	8.10.16
„	†**Danz**, Wilhelm	„	„
„	†**Dittmers**, Albert	„	„
Musk.	**Köſter**, Ewald	„	„
Erſ.Reſ.	**Gatz**, Karl	„	„
Ldſtm.	†**Hüsges**, Friedrich	„	„
„	**Hocks**, Emil	„	„
Musk.	**Ulmer**, Gottlieb	„	„
Erſ.Reſ.	†**Thomſen**, Herm.	„	„
Ldſtm.	**Thomas**, Werner	„	„
Musk.	**Rohwer**, Detlef	„	„
Ldſtm.	†**Müller**, Karl	„	„
Musk.	**Koscielniak**, Ant.	gef.	10.12.16
„	**Bitſch**, Karl	verw.	19. 2.17
geſt. a. ſ. W. 6. 4. 17 R.F.Laz. Staden			
Musk.	**Möller II**, Heinr.	gef.	9. 4.17
Ltn.	**Rumohr**, Hans	„	„
Musk.	**Schrage**, Hermann	„	„
„	**Vieregge**, Auguſt	„	„
Ltn.	**Hinrichſen**, Hans	„	„
Musk.	**Grösch**, Peter	„	„
„	**Echternacht**, Alfred	verw.	„
geſt. a. ſ. W. 13. 5. 17 Pr.San.Komp. 513			
Ldſtm.	**Jahn**, Hermann	gef.	9. 4.17
Musk.	**Jörgenſen**, Peter	„	„
„	**Macht**, Johann	verw.	11. 4.17
geſt. a. ſ. W. 1. 5. 17 R.Laz. Bielefeld			
Musk.	**Brodowski**, Fritz	gef.	11. 4.17
Ldſtm.	**Borris**, Franz	verw.	11. 4.17
geſt. a. ſ. W. 22. 4. 17 R. Laz. Douai			
Erſ.Reſ.	**Oelerking**, Joh.	gef.	11. 4.17
Musk.	**Todenhagen**, Rich.	„	„
Wehrm.	**Schlichting**, Joh.	„	„
Musk.	**Boothby**, Alfred	„	15. 5.17
Wehrm.	**Lorenz**, Karl	„	16. 5.17
Utffz.	**Suhr**, Hans	„	„
Wehrm.	**Brunotte**, Ernſt	„	22. 5.17
„	**Fleſſau**, Ferdinand	„	20. 5.17
Gefr.	**Gerken**, Karl	„	„
Utffz.	**Wulff**, Julius	„	24. 5.17
„	**Penz**, Friedr.	„	„
Musk.	**Tyberian**, Max	„	„
Gefr.	**Nothdurft**, Auguſt	„	„
Musk.	**Bechert**, Guſtav	„	„
„	**Flender**, Franz	„	„
Ldſtm.	**Steenſen**, Eduard	„	28. 5.17
„	**Wunderlich**, Heinr.	„	27. 5.17
Musk.	**Sell**, Ludwig	verw.	3. 7.17
geſt. a. ſ. W. 24. 9. 17			
„	**Muß**, Auguſt	gef.	6.7.17
Utffz.	**Kirſtenpfad**, Wilh.	„	„
Wehrm.	**Pothenik**, Herm.	„	23. 7.17
Utffz.	**Hartmann**, Herm.	verw.	31. 7.17
geſt. a. ſ. W. 10. 8. 17 F.Laz. 160			
Utffz.	**Poſt**, Friedrich	verw.	1. 8.17
geſt. a. ſ. W. 3. 8. 17 F. Laz. 160			
Ltn.	**Paulſen**, Herm.	gef.	1. 8.17
Musk.	**Diehn**, Johannes	verw.	1. 8.17
geſt. a. ſ. W.29. 9. 17 V.Laz. Eberswalde			
Gefr.	**Lartz**, Franz	gef.	4. 8.17
Wehrm.	**Völkening**, Wilh.	„	„
„	**Murken**, Georg	„	„
Utffz.	**Runge**, Friedrich	„	6. 8.17
Musk.	**Heinrich**, Paul	„	„
Wehrm.	**Ropens**, Heinrich	„	9. 8.17
Utffz.	**Ulrich**, Wilhelm	„	„
Gefr.	**Warnke**, Johann	„	„
Ldſtm.	**Dreiner**, Rudolf	„	„
Offz.Stv.	**Lehmann**, Otto	verw.	13. 9.17
geſt. a. ſ. W. 21. 9. 17 R.F.Laz. Maucourt			
Gefr.	**Ungefug**, Karl	gef.	21. 9.17
Wehrm.	**Walther**, Alfred	„	6.10.17
Reſ.	**Labodda**, Adolf	„	10.11.17
Utffz.	**Hanſen**, Karl	„	14.11.17
Musk.	**Wickborn**, Willi	„	15.11.17
Utffz.	**Lüthje**, Friedrich	„	19.11.17
Musk.	**Kauſchold**, Anton	„	30.11.17
Wehrm.	**Karſten**, Otto	„	15. 2.18
Ldſtm.	**Hanſen**, Ludwig	„	25. 2.18
Gefr.	**Svenſſon**, Wilh.	„	7. 3.18
Erſ.Reſ.	**Schuldt**, Joſeph	„	„
Ltn.	**Gamlin**, Ludwig	„	„
Gefr.	**Kahl**, Otto	„	„

Musk.	**Bumann,** Willi	gef.	11. 3.18
Vzfdw.	**Timm,** Franz	„	13. 3.18
Ldſtm.	**Fick,** Alfred	„	9. 4.18
Musk.	**Donath,** Karl	„	„
Ldſtm.	**Heizmann,** Georg	„	„
Musk.	**Schultz,** Emil	„	„
Gefr.	**Richter,** Theodor	„	10. 4.18
Musk.	**Hildebrandt,** Rob.	„	„
„	**Riege,** Alfred	verw.	24. 4.18
	geſt. a. ſ. W. 25. 4. 18 F. Laz. 383		
Utffz.	**Garnatz,** Ferd.	gef.	6. 6.18
Gefr.	**Meyer,** Albert	„	9. 6.18
Utffz.	**Grünhagen,** Erich	„	„
„	**Kropp,** Johann	„	11. 6.18
Musk.	**Peſchke,** Albert	verw.	8. 9.18
	geſt. a. ſ. W. 15. 9. 18 Laz. Avesnes		

Vzfdw.	**Hering,** Walter	gef.	27. 9.18
Ldſtm.	**Otto,** Franz	„	„
Gefr.	**Pflug,** Guſtav	„	„
Musk.	**Kemmer,** Johann	verw.	30. 9.18
	geſt. a. ſ. W. 11. 11. 18 R.Laz. Offenbach		
Utffz.			
Ltn. u.			
ſtv.Btls.-	**Nöhring,** Eduard	gef.	11.10.18
Führer	**Gregerſen,** Greger	„	13.1018
Wehrm.	†**Schulze,** Ernſt	verm.	29 9.18
„	**Breiholdt,** Hinrich	„	„
Musk.	**Duve,** Otto	„	„
Ldſtm.	†**Tönſe,** Ludwig	„	„
Musk.	**Kammeyer,** Friedr.	„	„

12. Kompanie

Musk.	**Oelerich,** Heinr.	verw.	25./26. 8.14
	geſt. a. ſ. W. 1. 9. 14 Laz. Büken		
Vzfdw.	**Marſchall,** Rich.	verw.	26. 8.14
	geſt. a. ſ. W. 28. 8. 14 R.F.Laz. Büken		
Utffz.	**Angelbeck,** Johann	verw.	25./26. 8.14
	geſt. a. ſ. W. 28. 8. 14		
Musk.	**Fromm,** Johann	gef.	25./26. 8.14
Reſ.	**Tietjen I,** Johann	verw.	26. 8.14
	geſt. a. ſ. W. 23. 9. 14		
Musk.	**Rönnau,** Nikolaus	gef.	25./26. 8.14
„	**Rohlfs,** Heinr.	„	„
Reſ.	**Peters,** Fritz	„	15. 9.14
„	**Woll,** Guſtav	„	„
Utffz.	**Kröger,** Wilhelm	„	16. 9.14
Reſ.	**Faber,** Karl	„	„
Wehrm.	**Cordes,** Herm.	„	„
Reſ.	**Wenſiersky,** Franz	„	17. 9.14
„	**Nolte,** Theodor	„	2.10.14
Gefr.	**Marcinkowski,** Lor.	„	„
Reſ.	**Willer,** Peter	verw.	„
	geſt. a. ſ. W. 3. 10. 14 R.F.Laz. 42		
Musk.	**Bockelmann,** H.	gef.	2.10.14
Wehrm.	**Bogenſee,** Andreas	„	„
Gefr.	**Behrens,** Auguſt	verw.	„
	geſt. a. ſ. W. 3. 10. 14 R.F.Laz. 42		
Utffz.	**Johannſen,** Karl	gef.	2.10.14
Reſ.	**Kunkel,** Ludwig	„	„
„	**Lunden,** Guſtav	„	„
Wehrm.	**Lau,** Friedrich	„	„
Gefr.	**Kalusck,** Karl	„	„
Reſ.	**Fücken III,** Bernh.	„	„
Wehrm.	**Carſtenſen,** Lor.	„	„

Wehrm.	**Hanſen VI,** Wilh.	gef.	2.10.14
„	**Gartz,** Wilhelm	„	„
Reſ.	**Waldt,** Paul	verw.	„
	geſt. a. ſ. W. 6. 10. 14 R.F.Laz. 42		
Wehrm.	**Witt,** Guſtav	gef.	2.10.14
Utffz.	**Schnurbuſch,** H.	„	„
Reſ.	**Stieper,** Johann	verw.	„
	geſt. a. ſ. W. 3. 10. 14 R.F.Laz. 42		
Reſ.	**Schnackenberg,** G.	verw.	2.10.14
	geſt. a. ſ. W. 30. 10. 14		
Wehrm.	**Ramm,** Emil	verw.	2.10.14
	geſt. a. ſ. W. 7. 10. 14 Laz. Noyon		
Reſ.	**Rohwer,** Johann	verw.	2.10.14
	geſt. a. ſ. W. 30. 10. 14		
Gefr.	**Gleitsmann,** Otto	verw.	2.10.14
	geſt. a. ſ. W. 6. 10. 14 R.F.Laz. 42		
Wehrm.	**Gohlke,** Paul	verw.	6.10.14
	geſt. a. ſ. W. 15. 10. 14 Laz. Channy		
Hptm.	**Schulze,** Karl	gef.	6.10,14
Reſ.	**Sauer,** Hermann	„	„
„	**Stendel,** Otto	gef.	7.10.14
„	**Seyer,** Wilhelm	„	14.10.14
Gefr.	†**Becker,** Gottfried	verm.	16. 9.14
Reſ.	†**Zimmermann,** O.	„	2.10.14
„	†**Schmidt II,** H.	„	„
Gefr.	**Sorge,** Wilhelm	„	6.10.14
Reſ.	**Waldoch,** ?	gef.	21.10.14
Krgsfrw.	**Thien,** Hans	„	11. 2.15
„	**Seeger,** Rudolf	„	„
„	**Hanſen,** Karl	„	12. 2.15
„	**Mecklenburg,** R.	„	23. 2.15
Wehrm.	**Sickmann,** Wilh.	„	6. 6.15
Erſ.Reſ.	**Hennings,** Wilh.	„	21. 8.15
Erſ.Reſ.	**Lembcke,** Heinr.	„	25.10.15

Erſ.Reſ. **Schwaß**, Martin gef. 26.10.15
„ **Rathjen**, Klaus verw. „
geſt. a. ſ. W. 27. 10. 15 R.F.Laz. 41
Krgsfrw. **Reiſewitz**, Willy 4.11.15
in Gefangenſchaft in Hondain
Krgsfrw. **Gardziella**, Eduard gef. 16.11.15
Krgsfrw. **Martin**, Emil „ 8.11.15
Gefr. **Jacobs**, Amandus „ 24.11.15
Utffz. **Meyer**, Wilhelm verw. 19. 3.16
geſt. a. ſ. W. 22. 3. 16 R.F.Laz. 41
Erſ.Reſ. **Haupt**, Otto gef. 11. 4.16
„ **Fick III**, Ernſt „ 19. 5.16
Wehrm. **Kroos**, Hinrich „ 8. 6.16
geſt. a. ſ. W. 10. 6. 16 R.F.Laz. 44
Reſ. **Lewin**, Adolf gef. 8. 6.16
Gefr. **Wolter**, Berthold „ „
Erſ.Reſ. **Plump**, Friedrich „ 28. 6.16
Krgsfrw. **Wagner**, Ulrich „ 6. 7.16
Krgsfrw. **Mancke**, Karl „ 26. 7.16
Wehrm. **Peetz**, Chriſtian verw. „
(geſtorben a. ſ. W. 28. 7. 1916)
Musk. **Peſchke**, Willy gef. 26. 7.16
Utffz. **Peterſen**, Andreas verw. 26. 7.16
(geſtorben a. ſ. W. 29. 7. 1916)
Erſ.Reſ. **Reeſe**, Hans gef. 26. 7.16
Vzfdw. **Roth**, Hans „ „
Musk. **Rehberg**, Georg verw. 26. 7.16
(geſtorben a. ſ. W. 13. 8. 1916)
Wehrm. **Suhl**, Heinrich gef. 26. 7.16
„ **Stührk**, Peter „ „
Tamb. **Wicky**, Emil „ „
Musk. **Grimm II**, Herm. „ „
„ **Höpfner**, Edgar „ „
Reſ. **Huch**, Guſtav „ „
Erſ.Reſ. **Heieck**, Joſeph „ „
Vzfdw. **Horſtmann**, Frdr. „ „
Erſ.Reſ. **Damm**, Bertel „ „
Wehrm. **Fielitz**, Heinrich „ „
Ldſtm. **Lohfeldt**, Heinr. „ „
Gefr. **Luckmann**, Rich. „ „
Vzfdw. **Kettler**, Wilhelm „ „
Utffz. **Klepſch**, Emil „ „
Wehrm. **Karſtens II**, H. „ „
Reſ. **Kruſe II**, Wilhelm „ „
Wehrm. **Caréens**, Auguſt „ „
Utffz. **Burhenne**, Joh. „ „
Erſ.Reſ. **Braaſch**, Heinr. „ „
Musk. **Niſſum**, Martin „ „
Ltn. **Preuß**, Ernſt „ 28. 7.16
Horniſt **Sauerberg**, Daniel „ „
Reſ. **Wiegand**, Wilh. verw. 28. 7.16
(geſtorben a. ſ. W. 7. 8. 1916)
Musk. **Heitmann**, Hans gef. 28. 7.16
Wehrm. **Brückner**, Otto „ 29. 7.16
„ **Peyer**, Johann „ 30. 7.16

Musk. **Burß**, Wilhelm gef. 30. 7.16
„ **Weihl**, Otto verw. 2. 8.16
(geſtorben a. ſ. W. 3. 8. 1916)
Musk. **Sander**, Wilhelm gef. 5. 8.16
Krgsfrw. **Staratzky** II, H. verw. „
(geſtorben a. ſ. W. 22. 10. 1916)
Wehrm. **Gloe**, Johann verw. 5. 8.16
(geſtorben a. ſ. W. 13. 8. 1916)
Musk. **Krolikowsky**, Hyr. gef. 5. 8.16
„ **Klinger**, Guſtav „ „
„ **Kreitner**, Wilhelm „ „
Krgsfrw. †**Breier**, Karl verm. 26. 7.16
Ldſtm. **Hammerich**, Wilh. verw. 2. 6.16
geſt. a. ſ. W. 3. 9. 16 R.F.Laz. 6
„ **Keeſe**, Hermann verw. 9. 9.16
geſt. a. ſ. W. 11. 9. 16 R.F.Laz. 6
Musk. **Michels**, Hans verw. 7.10.16
geſt. a. ſ. W. 8. 10. 16 Verb.Platz
R.San.Komp. 13
Ldſtm. **Rehder**, Max gef. 7.10.16
Krgsfrw. **Schröder II**, Fritz „ „
Wehrm. **Schlüter**, Louis „ „
Utffz. **Thomſen**, Hans verw. „
geſt. a. ſ. W. 19. 3. 17 R.Laz. Barmen
Musk. **Hänſel**, Fritz gef. 7.10.16
Erſ.Reſ. **Kruſe, I**, Johannes „ „
Musk. **Lorenzen**, Richard „ 8.10.16
Utffz. **Davideit**, Hermann „ „
Musk. **Blunck**, Hans „ „
Musk. **Zerrhuſen**, Joſef verw. 8.10.16
geſt. a. ſ. W. 11. 10. 16 R.Laz. 6
Ldſtm. **Melcher**, Albert gef. 10.10.16
Musk. **Huge**, Wilhelm „ 11.11.16
„ **Breidenbach**, Herm. „ 10. 2.17
Musk. **Lüth**, Wilhelm „ 9. 4.17
Erſ.Reſ. **Pöhls**, Karl „ „
Musk. **Bär**, Ludwig „ „
Gefr. **Niedtmann**, Oskar „ „
Musk. **Cadoes**, Geerd verw. „
geſt. a. ſ. W. 11. 4. 17 R,F.Laz. 74
Musk. **Holtkamp**, Jan gef. 10. 4.17
Ldſtm. **Zahlow**, Karl Joſef Oswald „ „
Gefr. **Krüger**, Auguſt verw. 10. 5.17
geſt. a. ſ. W. 20. 6. 17 F.Laz. Fechain
Erſ.Reſ. **Zieting**, Willy gef. 13. 5.17.
Ldſtm. **Kunſt**, Heinrich „ 20. 5.17
Krgsfrw. **Grage**, Karl „ „
Gefr. **Buſch II**, Johann verw. 21. 5.17
geſt. a. ſ. W. 22. 5. 17 in Chérify
Musk. **Blecker**, Edmund verw. 27. 5.17
geſt. a. ſ. W. 27. 7. 17 R.Laz. Würzburg
Reſ. **Zolchow**, Friedrich gef. 27. 5.17
Musk. **Vorwald**, Theodor „ „
„ **Moßel**, Otto „ „

Gefr.	**Bohl,** Chriſtoph	gef.	8. 7.17
Musk.	**Starke,** Alfred	„	„
Wehrm.	**Reiſen,** Hinrich	„	16 7.17
Ldſtm.	**Peters,** Franz	„	17. 7.17
Ltffz.	**Burdouſ,** Lorenz	„	5. 8.17
Gefr.	**Feldmann,** Hinrich	„	„
Musk.	**Matthießen,** Brod.	„	„
Ldſtm.	**Wagener,** Karl	verw.	„
geſt. a. ſ. W. Kr.Laz. Valenciennes			23. 9. 17
Gefr.	**Oldenbürger,** Edm.	gef.	19. 9.17
„	**Otterbein,** Joſef	„	21. 9.17
Musk.	**Theis,** Alfred	„	„
„	**Schmidt,** Wilhelm	„	„
„	**Monckmeyer,** Hugo	„	24. 9.17
„	**Kriegel,** Adolf	„	13.10.17
Musk.	**Schüder,** Emil	verw.	3.11.17
geſt. a. ſ. W. 7. 11. 17 F.Laz. 44			
Musk.	**Klanke,** Heinrich	gef.	24.12.17
„	**Brüderlein,** Ernſt	„	3. 1.18
„	**Seyer,** Ernſt	verw.	12. 3.18
geſt. a. ſ. W. 16. 3. 18 R.F.Laz. 41			
Ltn.	**Schipper,** Max	gef.	9. 4.18
Ldſtm.	**Stelljes,** Heinrich	„	„
„	**Kellers,** Wilhelm	„	„
Musk.	**Jarchow,** Berthold	„	„
„	**Gäckle,** Heinrich	„	11 4.18
„	**Reimer,** Richard	verw.	12. 4.18
geſt. a. ſ. W. R.F.Laz. Provin 17. 4. 18			
Ldſtm.	**Bothe I,** Hermann	gef.	16. 4.18
Gefr.	**Becke,** Karl	verw.	21. 4.18
geſt. a. ſ. W. 22. 4. 18 F.Laz. 383			
Ldſtm.	**Wäder,** Heinrich	gef.	24. 4.18
„	**Bormann,** Wilh.	„	24. 5.18
„	**Hillmer,** Auguſt	verw.	„
geſt. a. ſ. W. am ſelben Tage Verb.Platz San.Komp. 513			
Musk.	**Görner,** Max	gef.	26. 5.18
Ldſtm.	**Niemann,** Karl	„	„
Musk.	**Olſen,** Karl	verw.	12. 6.18
geſt. a. ſ. W. am ſelben Tage R.F.Laz. 400			
Ltffz.	**Günther,** Albertus	gef.	12. 6.18
Musk.	**Matelſki,** Franz	„	30. 8.18
Gefr.	**Behrend,** Richard	„	„
Musk.	**Budde,** Auguſt	„	„
„	**Krüger,** Max	„	„
„	**Glowczak,** Wilh.	„	„
„	**Hoth,** Wilhelm	„	„
„	**Heeſch,** Heinrich	„	„
Ltffz.	**Wirzimock,** Alois	„	„
S.Bzfdw.	**Wolck,** Ernſt	„	„
Musk.	**Wenslawſki,** Karl	„	„
„	**Wacker,** Erich	„	„
„	**Schröder,** Erich	„	„
Musk.	**Macke,** Joſeph	verw.	8. 9.18
geſt. a. ſ. W. 10. 9. 18 R.F.Laz. 53			
Musk.	**Hanſen,** Hans	gef.	28. 9.18
Erſ.Reſ.	**Raabe,** Friedrich	„	29. 9.18
Bzfdw.	**Brandt,** Heinrich	„	„
Ltffz.	**Bothe,** Bernhard	„	30. 9.18
Bzfdw.	**Maaß,** Nikolaus	verw.	„
geſt. a. ſ. W. 9. 10. 18 K.Laz. Valenciennes			
Ltffz.	**Deppe,** Friedrich	gef.	3.10.18
Ltn.	**Probſt,** Erich	„	11.10.18
Ltffz.	**Ungerechts,** Gottfr.	„	„
Musk.	**Schlünzen,** Fritz	verw.	12.10.18
geſt. a. ſ. W. 31. 10. 18 im Laz.Zug G 3			
Musk.	**Ladde,** Auguſt	verw.	12.10.18
geſt. a. ſ. W. 20. 10. 18 R.Laz. Bielefeld			
Musk.	**Scheel,** Walter	verw.	26.10.18
geſt. a. ſ. W. 31. 10. 18 R.F.L. IX. R.K.			
Ldſtm.	**Prahl,** Auguſt	gef.	27.10.18
Musk.	**König,** Guſtav	„	5.11.18
„	**†Burczyk,** Paul	verm.	30. 9.18
Ltffz.	**†Paul,** Friedrich	„	„
Musk.	**†Broer,** Emil	„	„
Gefr.	**Bremer,** Max	„	12.10.18

13. Kompanie.

Reſ.	**Kaſuhlke,** Ernſt	gef.	14. 6.15
Krgsfrw.	**Faſtert,** Georg	„	30.10.15
„	**Hoops,** Johannes	„	„
Erſ.Reſ.	**Franke,** Richard	„	3.11.15
Musk.	**Lehmann,** Alfred	„	21.11.15
Reſ.	**Wallenzien,** Herm.	„	4.12.15
„	**Speck II,** Heinrich	„	11. 2.16

14. Kompanie.

Krgsfrw.	**Rietzel,** Paul	gef.	9. 8.15
Erſ.Reſ.	**Juhler,** Chriſtian	„	„
Wehrm.	**Scholz,** Max	„	„
Wehrm.	**Winter,** Friedrich	„	29.10.15
Musk.	**Hinz,** Hans	„	6.11.15
„	**Stoldt,** Otto	verw.	26.11.15
geſt. a. ſ. W. 2. 12. 15 F.Laz. 9			
Musk.	**Schumann,** Adolf	gef.	6.12.15
Erſ.Reſ.	**Prüß,** Bernhard	„	„
Bzfdw.	**Veerhoff,** Herm.	verw.	21. 3.16
geſt. a. ſ. W. 22. 3. 16 R.F.Laz. 44			
Krgsfrw.	**Weber II,** Alex	gef.	6. 4.16

1. M.G.K.

Gefr.	**Hürſtel**, Emil	gef.	27.10.15
Schütze	**Zagler**, Max	„	23.11.15
Gefr.	**Wiedenhorn**, Euſt.	verw.	27.11.15
geſt. a. ſ. W. 14. 1. 16 R.F.Laz. 44			
Schütze	**Eickmeier**, Heinrich	gef.	4. 5.16
Schütze	**Wilkens**, Johann	verw.	8. 7.16
geſt. a. ſ. W. 11. 7. 16 R.F.Laz. 41			
Utffz.	**Redinger**, Robert	gef.	25. 7.16
Gefr.	**Treu**, Johannes	„	26. 7.16
Wehrm.	**Papiez**, Stanisl.	„	„
Reſ.	**Kaſper**, Wilhelm	„	„
Musk.	**Haß**, Otto	„	„
„	**Gill**, Auguſt	„	„
Gefr.	**Bonnmann**, Peter	„	28. 7.16
Musk.	**Haß**, Wilhelm	„	30. 7.16
„	**Vogt**, Paul	verw.	31. 7.16
geſt. a. ſ. W. 21. 10. 16			
Musk.	**Gaſtner**, Ewald	gef.	2. 8.16
Ldſtm.	**Tſchoepe**, Eugen	„	„
Utffz.	**Boſſe**, Otto	„	„
Musk.	**Klöſener**, Heinrich	„	3. 8.16
„	**Braun**, Karl	„	„
„	**Schipmann**, Ernſt	„	„
„	**Stäckeler**, Friedr.	„	„
„	**Seidel**, Joſef	„	5. 8.16
„	**Kaufmann**, Karl	verm.	26. 7.16
„	**Stammer**, Willi	„	30. 7.16
„	**Kruppa**, Friedrich	„	7. 8.16
„	**Bornholdt**, Otto	„	7. 8.16
Schütze	**Thoms**, Hermann	„	15. 9.16
Utffz.	**Kammerer**, Franz	„	2.10.16
Schütze	**Lübbe**, Karl	„	„
„	**Steffens I**, Otto	„	4.10.16
„	**Petri**, Joſef	„	„
Wehrm.	**Dibbern**, Karl	verw.	7.10.16
geſt. a. ſ. W. 8. 10. 16 F.Laz. 41			
Utffz.	**Schmid**, Hugo	gef.	8.10.16
Schütze	**Sparenberg**, Aug.	verw.	7.10.16
geſt. a. ſ. W. 10. 10. 16 F.Laz. 42			
Schütze	**Kübler**, Wilhelm	verw. u. verw.	10.10.16
Utffz.	**Hering**, Franz	gef.	11. 4.17
„	**Hartwig**, Wilhelm	„	„
Schütze	**Dierks**, Wilhelm	„	„
„	**Nielſen**, Adolf	verw.	„
geſt. a. ſ. W. am ſelben Tage Krgs-Laz. 20 Douai			
Schütze	**Steder**, Paul	gef.	11. 4.17
„	**Schödel**, Johann	„	„
Schütze	**Schmidt II**, Wilh.	gef.	14. 4.17
„	**Renken**, Hermann	verw.	„
geſt. a. ſ. W. 18. 4. 17 Reſ.Feld-Laz. 74			
Schütze	**Clauſen**, Claus	gef.	14. 4.17
„	**Kindt**, Franz	„	„
Vzfdw.	**Große**, Otto	verw. u. verm.	11. 4.17
Schütze	**Klawem**, Otto	verw. u. verm.	„
„	**Brandt**, Hinrich	verw. u. verm.	„
Schütze	**Schmoacker I**, Diedrich	gef.	24. 7.17
Gefr.	**Schneyer**, Arno	„	„
Schütze	**Rädke**, Karl	„	28. 7.17
Utffz.	**Gittermann**, Wilh.	„	„
„	**Koch**, Heinrich	„	7. 8.17
Schütze	**Spörke**, Wilhelm	„	14.11.17
„	**Vollers**, Guſtav	„	8. 3.18
„	**Schröder**, Heinr.	„	„
„	**Sieger**, Paul	„	„
Gefr.	**Martens**, Heinrich	verw.	„
geſt. a. ſ. W. 15. 3. 18 F.Laz. Wevelghem			
Sergt.	**Johannſen**, Louis	verw.	9. 4.18
geſt. a. ſ. W. 28. 5. 19 Laz. Roſtock			
Gefr.	**Wohlers**, Johann	gef.	10. 4.18
Schütze	**Lößl**, Ludwig	„	„
„	**Hirſchfeld**, Hans	„	11. 4.18
„	**Rücknagel**, Otto	„	„
„	**Wagner**, Ludwig	verw.	12. 4.18
geſt. a. ſ. W. 29. 4. 18 Laz. Münſter			
Schütze	**Hansjürgen**, Ant.	gef.	15. 4.18
„	**Artz**, Gerhard	„	„
„	**Eckert**, Albert	„	21. 4.18
„	**Bunge**, Wilhelm	verw.	14. 6.18
geſt. a. ſ. W. am ſelben Tage F.Laz. 400			
Schütze	**Prager**, Joſef	gef.	28. 9.18
„	**Werner**, Emil	„	29. 9.18
Gefr.	**Thiemann**, Johann	„	„
Schütze	**Sikora**, Stanisl.	verw.	„
geſt. a. ſ. W. 14. 10. 18 R.F.Laz. 44			
Gefr.	**Rocknicki**, Nikolaus	gef.	„
Schütze	**Marten**, Ernſt	verw.	4.10.18
geſt. a. ſ. W. 24. 10. 18 R.Laz. Aachen			
Schütze	**Möller II**, Asmus	gef.	9.10.18
„	**Körner**, Heinrich	„	20.10.18
„	**Brynilſen**, Emil	„	24.10.18

2. M.G.K.

Ltffz. **Zimmermann**, Kurt 12. 4.17
in engliſcher Gefangenſchaft a. ſ. W. verſtorben
Gefr. **†Zimemann**, Walt. verm. 9. 4.17
Schütze **†Grabbert**, Otto „ „
Ltffz. **Meißner**, Robert verw. 7. 7.17
geſt. inf. Krankheit 7. 10. 17 R.Laz. Potzin
Schütze **Wallukat**, Herm. gef. 19. 7.17
„ **Schneider II**, Hrch. „ „
„ **Berg**, Johannes „ „
„ **Schmickler**, Joſef „ 5. 8.17
Gefr. **Bohlmann**, Heinr. „ „
Ltffz. **Blöcker**, Guſtav „ „
Schütze **Jürß**, Erich „ 26. 9.17
„ **Körner**, Karl „ „
Gefr. **Voß**, Franz verw. 27.12.17
geſt. a. ſ. W. 5. 1. 18 F.Laz. 38
Ltn. **Hermannes**, Walt. gef. 13. 2.18
Gefr. **Wöllert**, Karl „ 18. 3.18
Gefr. **Heſſe**, Franz „ 9. 4.18
Schütze **Hug**, Karl „ „
„ **Engel**, Guſtav verw. „
geſt. a. ſ. W. 13. 4. 18 F.Laz. Seclin
Sergt. **Oltens**, Georg gef. 12. 4.18
Schütze **Tegen**, Hermann verw. 12. 4.18
geſt. a. ſ. W. 27. 8. 18 Laz. Marienheim
Ltn. **Mattfeldt**, Herm. gef. 13. 4.18
Gefr. **Hoeg**, Anton verw. „
geſt. a. ſ. W. 14. 5. 18 F.Laz. Antwerpen
Schütze **Illgen**, Emil gef. 13. 4,18
„ **Behnke**, Valerian „ „
„ **Wolluſt**, Wilhelm „ „
Gefr. **Lange**, Willi „ 14. 4.18
Schütze **Weinrich**, Auguſt „ 5. 6.18
„ **Siemers**, Heinrich verw. 24. 8.18
geſt. a. ſ. W. 25. 8. 18 San.Komp. 513
Schütze **Römer**, Paul gef. 28. 9.18
„ **Günther**, Friedrich verw. 29. 9.18
geſt. a. ſ. W. 2. 11. 18 R.Laz. Berlin
Schütze **Dargel**, Adolf gef. 1.10.18
„ **Heißenbüttel**, Hrch. „ 2.10.18
„ **Ahlf**, Klaus „ 4.10.18
Vzfdw. **Koppenhagen**, G. „ 11.10.18
Gefr. **Specht**, Friedrich „ 14.10.18
„ **Köhler II**, Reinh. „ 6.11.18
Schütze **Hahn**, Max verm. 29. 9.18
Ltffz. **†Dooſe**, Friedrich „ 30. 9.18

3. M.G.K.

Schütze **Moſer**, Hermann gef. 10. 4.17
Schütze **Berner**, Hermann „ 20. 5.17
„ **Jörgenſen**, Jörgen „ „
„ **Steinhauſes**, Alfr. „ 25. 5.17
„ **Obenauf**, Oskar „ „
„ **Claußen**, Hugo „ „
Krkträg. **Albert**, Karl „ 1. 8.17
Schütze **Lamprecht**, Ernſt verw. 31. 8.17
geſt. a. ſ. W. 1. 9. 17 R.Laz. Maucourt
Schütze **Naſtedt**, Wilhelm verw. 22.12.17
geſt. a. ſ. W. 25. 12. 17 F.Laz. 295
Schütze **Scheel**, Wilhelm gef. 8. 1.18
„ **Hamdorf**, Karl „ 9. 4.18
„ **Rauſchenbach**, R. „ 12. 4.18
Ltffz. **Telſchow**, Alwin „ „
Schütze **Martens**, Hans „ „
„ **Scheepers**, Lorenz „ 15. 4.18
„ **Wind**, Adolf verw. „
geſt. a. ſ. W. 18. 4. 18 R.F.Laz. 44
Schütze **Peters III**, Joh. verw. 15. 4.18
geſt. a. ſ. W. F.Laz. 383 Annoeullin
Schütze **Krippen**, Philipp gef. 15. 4.18
Ltffz. **Abel**, Chriſtoph „ „
Schütze **Holſt**, Johannes verw. 24. 4.18
geſt. a. ſ. W. 25. 4. 18 R.F.Laz. 44
Gefr. **Strauß**, Otto gef. 24. 4.18
Schütze **Harms**, Friedrich verw. 11. 5.18
geſt. a. ſ. W. am ſelben Tage F.Laz. 253
Ltn. **Knaack**, Heinrich verw. 14. 6.18
geſt. a. ſ. W. 18. 6. 18 R.F.Laz. 76
Fahrer **Kay**, Friedrich verw. 15. 6.18
geſt. a. ſ. W. 28. 7. 18 Laz. Seclin
Schütze **Lichtenauer**, Alex. geſt. 5. 8.18
Gefr. **Riſtau**, Guſtav „ 30. 8.18
Schütze **Witt**, Ernſt verw. 29. 8.18
geſt. a. ſ. W. 31. 8. 18 F.Laz. 400
Gefr. **Ruge**, Heinrich verw. 29. 9.18
geſt. a. ſ. W. 30. 9. 18 San.Komp. 610
Gefr. **Trottnow**, Herm. gef. 30. 9,18
Schütze **Wilcke**, Hinrich „ „
„ **Lange**, Walter „ 1.10.18
„ **Janitz**, Ernſt „ „
„ **Lampey**, Friedrich „ 13.10.18
Ltn. **Jacobſen**, Heinr. „ „
Schütze **Ruſſow**, Ernſt „ 20.10.18
„ **Konrad**, Franz verw. u. verm. 5.11.18

Minenwerfer-Kompanie.

Gefr.	**Haſenbanck,** Emil	gef.	27. 2.18
Erſ.Reſ.	**Dunker,** Johann	„	28. 2.18
Reſ.	**Kremſer,** Martin	„	8. 3.18
Vzfdw.	**Peters,** Hans	verw.	11. 4.18
	geſt. a. ſ. W. 14. 4. 18 R.F.Laz. 72		
Musk.	**Harm,** Jonny	gef.	12. 4.18
„	**Ritzenthaler,** G.	verw.	19. 4.18
	geſt. a. ſ. W. 21. 4. 18 R.F.Laz. 44		
Gefr.	**Kaczenski,** Hans	gef.	19. 4.18
„	**Schack,** Wilhelm	verw.	28. 5.18
	geſt. a. ſ. W. 30. 8. 18 K.Laz. Tournai		
Utffz.	**Martens,** Ernſt	gef.	1. 6.18
Gefr.	**Hetzer,** Paul	„	„
Musk.	**Preuß,** Friedr.	„	7. 6.18
Sergt.	**Bringmann,** Karl	verm.	9. 4.18
Erſ.Reſ.	**Jacobſen,** Wilhelm	„	10. 4.18
Gefr.	**Grützmacher,** Frdr.	gef.	27. 9.18
Musk.	**Hetzyg,** Stanislaus	„	„
Sergt.	**Hoffmeiſter,** Frdr.	verw.	28. 9.18
	geſt. a. ſ. W. 7. 10. 18 R.F.Laz. 44		
Musk.	**Lemcke,** Otto	gef.	30. 9.18
„	**Billert,** Guſtav	„	6.10.18
„	**Rieſe,** Werner	„	„
Utffz.	**Heyer,** Johann	„	9.10.18
Sergt.	**Hahn,** Chriſtian	„	„
Gefr.	**Peters,** Johannes	„	„
Musk.	**Labs,** Otto	„	„
Ltn.	**Hühne,** Auguſt	„	18.10.18
Offz.Stv.	**Peters,** Heinrich	„	5.11.18
Krkträg.	†**Hübner,** Martin	verm.	29. 9.18

Nachrichtenmittel-Kompanie.

Wehrm.	**Dithmer,** Wilhelm	verw.	8 3.18
	geſt. a. ſ. W. 9. 3. 18 F.Laz.		
Gefr.	**Sander,** Friedrich	gef.	9. 4.18
Erſ.Reſ.	**Vick,** Willy	„	10. 4.18
Gefr.	**Baumgarten,** F.		?
„	**Schmidt,** Heinrich	verw.	15. 4.18
geſt. a. ſ. W. 12. 5. 18 Laz. Gelſenkirchen			
Gefr.	**Bohe,** Wilhelm	gef.	16. 4.18
Wehrm.	**Eisler,** Peter	„	18. 5. 18
Musk.	**Hagemann,** Adolf	„	26. 5. 18
Ldſtm.	**Oluſſen,** Nis	„	5. 6.18
Erſ.Reſ.	**Kirchner,** Fritz	„	15. 6.18
Musk.	**Friedrichſen,** Otto	„	18. 9.18
Ldſtm.	**Kugelberg,** Karl	„	16.10.18

I. Bataillon: Vermißte

Ldſtm.	†**Sieling,** Hermann	1. Komp.	11. 4.18
Musk.	†**Böttcher,** Albert	„ „	15. 6.18
Sergt.	†**Naeve II,** Heinrich	2. Komp.	„
Musk.	**Schulze IV,** Friedrich	„ „	„
„	**Henſen II,** Heinrich	„ „	„
Gefr.	**Dümptermann,** Julius	„ „	„
„	**Dreyer,** Willy	3. Komp.	14. 4.18
Musk.	**Hennig,** Hermann	4. Komp.	9. 4.18
„	**Buſch,** Johannes	„ „	3. 9.18
Ldſtm.	†**Wichert,** Adolf	„ „	„
Schütze	**Botteck,** Hermann	1. M.G.K.	16. 5.18
Ltn.	†**Ernſt,** Adolf	„ „	15. 6.18

Während des Krieges im Regiment infolge Krankheit verſtorben:

Musk.	**Blank**, Auguſt	1.	Komp.	5. 4.17
Reſ.	**Matz**, Otto	2,	Komp.	28. 1.16
Musk.	**Hahlbeck**, Erich	„	„	28. 1.17
Wehrm.	**Wehmeier**, Wilhelm	3.	Komp.	20. 3.15
Offz.Stv.	**Weſtphalen**, Max	„	„	23. 6.18
Gefr.	**Ramſon**, Willy	„	„	17.10.18
Musk.	**Hinz**, Johannes	„	„	25. 1.19
Utffz.	**Katſchmareck**, Czeslaw	4.	Komp.	6. 1.15
Gefr.	**Rühr**, Steffen	„	„	8. 2.15
Musk.	**Splinter**, Ernſt	„	„	26. 4.18
Gefr.	**Cords**, Chriſtian	„	„	20. 5.18
Ltn.	**Hoffmann**, Walter	„	„	23.10.18
Erſ.Reſ.	**Eggers**, Robert	„	„	7. 4.18
Gefr.	**Harder**, Johannes (in Gefangenſchaft)	„	„	6.12.18
Schütze	**Kabella**, Auguſt	1.	M.G.K.	13. 8.18
„	**Frahm**, Franz	„	„	10. 9.18
Fahrer	**Hoffmann**, Emil	„	„	13.10.18
Wehrm.	**Hübener**, Heinrich	„	„	31.10.18
Musk.	**Lemm**, Auguſt	5.	Komp.	28. 2.18
Ltn.	**Nickel**, Erich	„	„	4. 3.18
Musk.	**Berthold**, Alwin	„	„	7. 9.18
Huſar	**Baaſch**, Johannes	„	„	10.11.18
Musk.	**Mänß**, Wilhelm	6.	Komp.	2.10.17
Erſ.Reſ.	**Olbrich**, Friedrich (in Gefangenſchaft)	„	„	10. 1.19
Krgsfrw.	**Jaenſch**, Karl	7.	Komp.	13. 4.15
Wehrm.	**Roſenberg**, Friedrich	„	„	22. 5.16
Musk.	**Stave**, Thins	„	„	25. 5.16
Sergt.	**Baade**, Fritz	„	„	17. 7.18
Musk.	**Fleiſcherowitz**, Franz (in Gefangenſchaft)	„	„	13.11.18
Erſ.Reſ.	**Kornbügel**, Wilhelm (in Gefangenſchaft)	„	„	25.11.18
		„	„	
Wehrm.	**Arndt**, Wilhelm	8.	Komp.	11. 8.15
Gefr.	**Bünger**, Wilhelm	„	„	11. 8.16
Wehrm.	**Mahnken**, Heinrich	„	„	15.10.17
Musk.	**Buſſe**, Heinrich (in Gefangenſchaft)	„	„	20.11.18
„	**Bahlmann**, Hans	„	„	17. 1.19
Schütze	**Schultz**, Ernſt	2.	M.G.K.	9. 7.18
Krgsfrw.	**Linde**, Fritz	9.	Komp.	7. 2.15
Reſ.	**Möller**, Jürgen	„	„	11. 2.15
Krgsfrw.	**Hoſe**, Karl	„	„	24. 2.15
Reſ.	**Pahrmann**, Johann	„	„	23.12.15
Ldſtm.	**Henſen**, John (in Gefangenſchaft)	„	„	2.11.18
Musk.	**Bock**, Albert (in Gefangenſchaft)	„	„	12. 4.19
Wehrm.	**Jenſen**, Heinrich	10.	Komp.	1. 2.15
Krgsfrw.	**Schröder**, Johann	„	„	8. 2.15
Wehrm.	**Wiebcke**, Johann	„	„	9. 2.15
Krgsfrw.	**Frauenhof**, Albert	„	„	20. 2.15

Krgsfrw.	**Keeſe**, Georg	10. Komp.	29. 3.15
„	**Bilinsky**, Auguſt	„ „	26. 3.15
Musk.	**Wolter**, Auguſt	„ „	1. 5.17
Tamb.	**Boye**, Heinrich	11. Komp.	25. 3.15
Krgsfrw.	**Vietjen**, Johannes	„ „	17.11.15
Wehrm.	**Havemann**, Karl	„ „	14. 5.17
Ldſtm.	**Baumgarten**, Julius	„ „	22. 6.17
„	**Bimpage**, Georg	„ „	8.10.18
Krgsfrw.	**Krogmann**, Robert	12. Komp.	6. 1.15
„	**Ortlepp**, Guſtav	„ „	14. 1.15
Wehrm.	**Ruhland**, Willy	„ „	17. 1.15
Krgsfrw.	**Salomon**, Reinhard	„ „	18. 1.15
„	**Behnke**, Hans	„ „	26. 1.15
Musk.	**Haſemeiſter**, Heinrich	„ „	3. 7.18
Erſ.Reſ.	**Antoni**, Franz	„ „	21.10.17
Schütze	**Zurowski**, Arthur (in Gefangenſchaft)	3. M.G.K.	1.10.18
Reſ.	**Schlott**, Hans	13. Komp.	30. 3.15
Ldſtm.	**Dahmen**, Theodor	14. Komp.	6. 4.17
Musk.	**Schneider**, Friedrich	Min.Werf. Komp.	3. 7.18
Gefr.	**Pirſig**, Otto	Nachr.M. Komp.	24. 5.18
Gefr.	**Kreja**, Anton	„ „	29. 5.18
Erſ.Reſ.	**Stege**, Emil	„ „	22. 6.18
Utffz.	**Peetz**, Klaus (in Gefangenſchaft)	„ „	9.11.18

Im Regiment tödlich verunglückt:

Reſ.	**Gebhardt**, Karl	1. Komp.	25. 8.14
Ldſtm.	**Wieg**, Karl	2. Komp.	13.10.15
Musk.	**Rehfeld**, Otto	„ „	1. 3.18
Wehrm.	**Caſper**, Auguſt	3. Komp.	2. 3.16
Utffz.	**Lorenzen**, Martin	„ „	2. 3.16
Musk.	**Springer**, Dietrich	„ „	10.11.17
Wehrm.	**Dröge**, Karſten	5. Komp.	10. 3.16
Musk.	**Möller**, Hermann	6. Komp.	21. 3.18
„	**Stannek**, Fritz	7. Komp.	7. 8.18
Schütze	**Schmeiduch**, Heinrich	2. M.G.K.	29. 4.17
Utffz.	**Rohnſtein**, Alfred	12. Komp.	4. 6.15
Erſ.Reſ.	**Simonſen**, Simon	„ „	4. 8.16
Reſ.	**Siegmund**, Rudolf	„ „	7. 9.17
Schütze	**Stehmeyer**, Heinrich	3. M.G.K.	27. 1.16

(durch eigene Fliegerabwehrgranate gefallen)

Aus dem Regiment hervorgegangene, bei anderen Truppenteilen gefallene Offiziere:

Bergmann, Wilhelm	Ltn. d. R. (7/R. 84)	8.10.15	Sawa-Uebergang
Knickrehm, Emil	Ltn. d. R. (7/R. 84)	25.10.15	Oſtrowice
Holſt, Johannes	Ltn. d. R. (11/R. 84)	5. 8.16	Verdun
Bielfeld, Heinrich	Ltn. d. R.(4/R. 84)	1. 5.16	Toter Mann
Rolff, Emil	Ltn. d. R. ?	?	tödlich abgeſtürzt bei Jagdſtaffel 6.

Overdragelse af alle 84. Regimenters traditioner til II. Bataljon og 13. Kompagni, Inf.Rgt. 26 i Schleswig den 26/17. 9. 1936

Om forløbet af højtideligheden, berettede "Schleswiger Nachrichten":

For tredje gang siden den store Verdenskrig, og for første gang i det Tredje Rige, havde Forbundet af Tidligere 84er indbudt til et kammeratskabstræf i den gamle garnisonsby Schleswig, som nåede sit højdepunkt søndag formiddag gennem overdragelsen af det tidligere Infanterie-Regiment von Manstein til II. Bataillon Infanterie-Regiment 26. Omkring 4000 tidligere medlemmer af Regimentet og sin søsterenhed havde fulgt invitationen fra Forbundsformanden til til 70 års grundlæggelsesfest, og et endnu større antal dukkede op fra hele Riget, fra de tilstødende områder og fra udlandet til deltagelse i begge de første parader.

Allerede tidligt søndag hyldedes vores by i den rigeste flagsmykning. Fra næsten hvert eneste hus vejede hagekorsfanen i den lette vind. I middagstimerne ankom til Schleswig de talrige deltagere i træffet med tog, med biler og med andre befordringsmidler. Om eftermiddagen var gaderne mere eller mindre fyldte med de udenbys gæster. Mellem kl. 5 og 6 *spillede II. Batl. Inf-Regt. 26 musikkorps foran Rigsbanegården*. I dette tidsrum ankom uafbrudt deltagere til Schleswig. Overalt så man kammerater, der i mange år, ja i årtier, ikke havde set hinanden, genkende hinanden, og på det hjerteligste hilste på hinanden.

Mens vejret lørdag viste sig fra sin bedste side, begyndte allerede natten til søndag en let regn, der fortsatte hele dagen, men som dog ikke fik indflydelse på festlighederne og forløbet af alle foranstaltninger. Kammeratskabstræffet fik tværtimod i alle dele et vellykket, begejstret forløb.

Tre kammeratskabsaftener fandt sted i de største gæstgiverier, hvor kammeraterne fra det tidligere Infanterie-Regiment 84 mødtes i "Stadttheater", fra det tidligere Reserve-Infanterie-Regiment 84 i "Hohenzollern" og tidligere medlemmer af Landwehr-Infanterie-Regiment 84 i "Großen Baumhof". Festlokalerne var udsmykket med frisk grønt og hagekorsfaner, og havde æresposter fra de lokale bataljoner og i fredsuniformer fra Regiment von Manstein.

I Hohenzollern

I det festligt og stemningsfuldt udsmykkede "Hohenzollern" havde de talrige medlemmer af det tidligere Reserve-Infanterie-Regiment Nr. 84 samlet sig til kammeratskabsaften. Efter de mange års adskillelse blev mangen et glad gensyn fejret, tanker udvekslet, erindringer og oplevelser opfrisket og mangen et venskab på ny befæstet.

Kammeratskabsfører Heinze-Kiel bød på hjertelig måde kammeraterne velkommen og, og udtrykte håb om, at denne aftens indtryk og oplevelser måtte blive dybe og længe varende. En særlig velkomst fik de tilstedeværende medlemmer af Wehrmacht og de øvrige æresgæster.

Den musikalske del af aftenen blev varetaget af Fliegerhorst-kommandanturets musikkorps, der under den præcise ledelse af Musikmester Hartmann, havde et godt afstemt program, på vanligvis spillet, så der hele tiden frembragtes nye bifald.

Mens der til højre og venstre for podium stod poster iført den gamle blå Manstein-uniform og i grå feltuniform med stålhjelm, holdt Leutnant d.R. Speck festtalen:

"*Mit Regiment – mit hjemland!*"

Korter og samtidig mere træffende kan livet som soldat, hans formål og hans opgaver, ikke opridses end med disse ord fra den gamle, kendte soldatersang. Og vi var ikke kun soldater fra Tysklands vanskeligste tid, tværtimod er vi også i dag stadig soldater – om vi bære den feltgrå uniform eller ej – og vil til evig tid være soldat for Tyskland, og derfor kan også hver eneste af os synge og sige:

"*Mit Regiment – mit hjemland!*"

Hjemland! Hjem! Hos hvem af os, når vi hører lyden af disse ord, åbner sig ikke en port af ungdommens, en port af barndommen erindringer? Ser vi os ikke igen tumle rundt i vores hjembys gader og stræder? Ser vi os ikke igen, hvordan vi med jævnaldrene skole- og klassekammerater jagede gennem marker og gennem skove i glade børnelege? I lege, der skiftede flere gange hver dag, men som i årenes løb er forblevet de samme, i leg, der

fandt sit højdepunkt i tiden før jul? Så skete det måske, at vi om aftenen hjemme sad omkring bordet, over hvilket den dengang sædvanlige petroleumslampe hang og spredte sit sørgelige lys. Hang vi da ikke som paralyseret ved faders læber, når han fortalte os om hans soldatertid, om *hans* regiment, om blafrende faner og vejende standarter? Og ser vi ikke, der på den anden side bordet, igen moder sidde, strålede ikke også hendes øjne af lykke over den idylliske fred i eget hjem, mens de aldrig trætte hænder endnu engang reparerede tøjet, som vi under vild leg endnu engang havde revet? Moder, der lærte os af bede? Som fortalte os alle de dejlige eventyr fra vores barndom, og som i dag måske længst ligger under det grønne tæppe?!

Hjemstavn, dejlige, vidunderlige hjemstavn….

År går og år kommer. Af knægten kommer ynglingen, af ynglingen kommer den værne- og våbenparate mand. Han har for længst indset, at der i de barnlige lege i hans ungdom, stikker noget dybt alvorligt, når han af et stykke træ snitter sig en sabel, af avispapir former en hjelm, eller med legetøjskanoner forsvarer sin borg af pap mod den onde fjende. Han ved, at han må kæmpe for at det han holder højt og kostbart.

Og nu kom de alle sammen for at aftjene deres aktive værnepligt: fra universiteterne, fra markerne, fra plov og harve, fra handelshusenes kontorer, fra håndværkernes værksteder. En ny verden åbnede sig for dem. Ganske vist blev de i den første tid ofte behandlet temmelig hårdt. Men var det ikke også nødvendigt? Havde Rekrut-underofficeren ikke ret, når han daglig måtte forklarede, at de trods diplomer og studentereksamen, var så totalt dumme, at de ikke engang var i stand til at gå lige over rendestenen? Og ser De, mine ærede gæster og mine kammerater, denne gensidige gøren nar var godt! Den opbyggede en korpsånd, en fællesskabs ånd, blandt dem, der fra de forskellige stande og erhverv, i kasernen hidtil havde været fuldstændig fremmed for hinanden. De gjorde sig umage, ønskede ikke mere at skille sig uheldigt ud. Deres korporalskab, deres gruppe, deres deling, deres kompagni, bataljon, deres regiment skulle og måtte blive den bedste! På den måde bedredes de unge soldater synlige holdning, men også samtidig – og det var måske ikke det mest uvæsentlige – også den indre holdning. Også denne blev justeret og bragt på en fællesnævner. Også dette behøvede staten. Den måtte jo kunne stole på manden, at han når den aktive tjeneste var afsluttet, stadig var aktiv i bevarelsen af staten.

Og når så den enkelte havde aftjent sin værnepligt og igen var vendt tilbage til sit borgerlige liv, strålede så ikke hans øjne, når han om talte om hans tjenestetid i *hans* regiment? Og selvfølgelig var det en æressag, om man selv kunne komme til at gøre tjeneste ved det regiment, hvor ens far for x-år siden havde gjort tjeneste, og at også ens egen søn skulle gøre tjeneste ved faderens regiment! Dermed tilhørte Regimentet familien, familien tilhørte regimentet!

Og så kom krigen! Forsvundet var den farverige uniform, de blanke læderseler, de blanke knapper, på grund af hvilke, man måske mangen en gang havde måttet efterekserce rer. Alt var blevet grå, ensformig grå. Ikke alle kunne komme tilbage til sit regiment af let forklarlige grunde. I rammerne af planerne for mobilisering var ved krigsudbrud nye regimenter forudset. Regimenter af reserven, af landeværn og landstorm. De bar samme nummer, som det aktive regiment. Og selvom de ikke udtrykkeligt var angivet, at de aktive regimenters traditioner skulle overdraget – *indsatsberedskab, pligtopfyldelse, ånd var den samme som i det aktive regiment!* På den måde samledes første mobiliseringsdag det *Kongelige Preussiske Reserve-Infanterie-Regiment 84* under kommando af Oberstleutnant *Balthasar* fra det aktive Regiment 84. På 8. mobiliseringsdag blev Regimentet trukket sammen heroppe i landskabet Angel, hvor der blev gives os endnu 13 dage i fredelig virksomhed. Men den 22. august 1914 rullede vi allerede mod vest. Endnu inden der var gået 48 timer siden vi havde forladt Flensburg banegård, havde den allerede bestået sin ildprøve: med en mindre del under det berigtigede ildoverfald i Loewen, med andre ved Overbevaert, hvor de allerede udladede dele af IX. Reservekorps i forening med tropper under General von Beseler, blev sat ind mod det belgiske udfald fra Fæstningen Antwerpen, og trængte ham tilbage igen. Så fik fremmarchen videre. Først i vestlig retning, så pludselig mod syd over Renaix, Valenciennes, St. Quentin til Oise, og, mine kammerater, vil jeres hukommelse vågne og huske de voldsomme og blodige dage ved Pontoise, ved Chiry, ved Carlepont og Vailly. Det var dengang, hvor IX. Reservekorps blev sat ind på højre fløj af Vestarmeen for at forstærke og forlænge den. Og da kapløbet mod havet begyndte, var vores Regiment også med. Husker i stadig, kammerater, da Regimentet om natten til 2. oktober 1914 marcherede frem ad den store vej fra Noyon til Roye marcherede? Gennemlever I ikke igen det øjeblik, da Regimentet syd for Roye gik i beredskab til venstre for vejen, og endnu under beskyttelse af morgentågen, foldede ud og gjorde klar? Ser i ikke igen det billede, der viste sig for jer, da tågen var lettet: det brede, dækningsløse flade, næsten 2½ km dybde område, som I måtte passerer for at kunne arbejde jer ind på fjenden, der der lå bag jernbanedæmningen mellem Verpillières og Avricourt. Hører i ikke igen den piskende klang af ”påsæt bajonet!”, efter at I efter en seks timers kamp havde arbedet jeg så langt frem, at I kunne trænge ind i den fjendtlige stilling?

Det var sidste gang, at Regimentets *Fane* i åben kamp blafrede foran de stormende og døende reservister og landwehrfolk, og om aftenen på denne, den sorteste dag i Regimentets beståen, sænkedes foran 141 faldne og 382 sårede kammerater i sorg, men også fuld af stolthed.

I disse dage stivnede fronten. Den medrivende fremmarch var kommet til stilstand. Og efter kun en kort hviletid på 12 dage i Ognolles, rykkede Regimentet ind i skyttegravene ved Canny-sur-Matz. Og der, i graven ved Abre de Canny, fandt vi et nyt hjem: *vores regiment,* hvor i den kommende tid, alle forskelle i alder, erhverv, herkomst smeltede væk. Der ude i den lerede, mudrede grav ved Canny og Freesnières, formede sig dengang for os, et nyt hjemstavnsbegreb. Det var ikke den hjemstavn - som jeg omtalte i starten – som man tydeligt husker som en lykkelig, solbeskinnet barndom – nej, mine Gæster og Kammerater, det hjem som vi fandt i *vores* regiment og de mange tusinder andre kammerater fandt i *deres* regimenter, krævede som offer sin sidste og sine største fordringer, *fordringen af selve livet*!

"Mit Regiment!" Disse ord var mere end kun en betegnelse for en militær enhed, det var udgangspunkt og navn på en ny verdensanskuelse, hvor verden var soldaten selv, disse års lusede og beskidte frontkæmpere. I dette hans mentale hjem, underkastede hver enkelt sig i rystende enkelthed reglerne for kammeratskab og underkastet sig frivillig fællesskabets bud.

Fred havde vores Regiment endnu ikke kendt. Vores Regiment skulle heller ikke senere komme til at kende freden. Krigens hammer havde smedet os sammen, men også igen sønderslået. Som vi i denne stund husker det, opstod der med baggrund i den store, blodige og grusomme folkestrid og på en klippe af næsten sagnartige forekomne kammeratskab, hine store, usynlige hellighed: *troskab til regimentet*, og som følge heraf indsatsparathed til det yderste. Men trods alle klagepunkter og afsavn opstod også en voksende *kærlighed til folk og fædreland* og dermed for hver enkelt i regiment til hjemstavnen!

Det var ikke den enkelte kæmpede, er led eller sultede, men hele Regimentet. Vi kender derfor heller ikke adel eller borger på den ene side og arbejder og ufaglært på den anden. Der var for os kun et begreb: "*Reserve 84er!"* Hvad der gik gennem sjælen på en mand fra Regimentet, var fælles for alle. Hamrede ikke alles hjerter som ét, om det var had eller kærlighed, sorg eller glæde, hunger eller hjemve, der bevægede dem. Ingen tilhørte sig selv, alle tilhørte imidlertid Regimentet. Sådan havde regimentet opdraget os takket være dens to kommandører, og sådan bedømte også vores Regiment os alle, hver eneste mand. Denne bedømmelse var mere værd for os end ordener og æresbevisninger. Derfor var det hos ikke ordet, der betød noget, men kun *handling og ydelse alene afgørende udslagsgivende.* Og da alle vidste det, opfyldte han også uovervåget sin pligt, uanset om han stod i grav på post, arbejdede tilbage i Pionerparken eller lå op lyttepost foran tråden. Han ville bestå sine kammeraters dom, for over dette var der for ham kun èt: *Regimentets ære!*

Det er på baggrund af indstillingen hos den enkelte, at Regimentets handlinger og resultater skal ses, for kun herigennem kommer Regimentets ofre til værdighed: de tunge, ufattelig tunge tab, som vi "Reserve 84'ere" hele tiden tænker. Er det ikke sådan? Når en dag giver anledning, måske fordi man blev forfremmet, blev såret, eller har fødselsdag, kommer man til at tænke tilbage på tiden dengang. Det sker vel også at i nattens drømme uønsket dukker personer frem for os, klart og tydeligt. Vi ser os på post, under angreb, under forsvar. Vi gennemlever alt på ny. Og så ser vi på én gang de spøgelsesagtige rækker af vores kammerater: den ene med et rundt hul i panden. Den anden med afsavede, blodige armstumper. Den tredje på krykker, fordi begge ben er revet af. Endnu en anden med tomme, udskudte øjenhuler, hvorfra slagets gru og forfærdelse stirre os i møde. Og så! Der finder *vi vores faldne kammerater igen* – så er vores faldne kammerater tilbage hos os! Så ser vi igen hinanden, som vi den første gang lå i kamp eller gik i stilling, ser os igen tilbage i hvil under glad sang og bægerklang. Vi ser os igen, som vi for sidste gang sammen gik frem. Måske var det præcist den 9. april 1918, dagen for Lysoffensiven! Ser os ligger der ved Wasserburg, ved, at vi kl.-y, kl. 0840, skal storme. Det er igen 0820. For 10. gang tager vi os til kraven, der er blevet mærkelig stram, trækker for 20. gang hageremmen fast på vores stålhjelm. 0830! Vi mærker vores indre uro, ved ikke, hvad vi skal stille op. Så kikker vi på vores gruppeførere, på vores delingsførere, vores kompagnifører. Måske ligger heller ikke bataljonskommandøren ret langt fra os. Vi ved det – nej, ved det ikke, men vi følger det: De er præcist lige så urolig som vi! Men de tvinger sig til udvendig at virke rolig: det er *officerer, underofficerer*, på hvis holdning, vi igen stives af! 0836 … 37 ... 38 … 39 … NU!!! Igen dette rullende fløjt! Og igen stormer vi frem. Hvad gør det, at pigtråden gør vores hænder blodige, river tøjet i stykker! Videre, frem over graven ... frem mod den næste … Håndgranater … videre … videre! Så er der igen dette piskende, hårde knald! Og vi når vi kikker til siden, ser vi kammeraten styrte. Vi ved, at vi ikke skal og ikke må lade os standse af dette - og gør det alligevel. Bøjer os ned over den faldne kammerat … hører hans stammen, hans svage røst … og i hans rallen de ord, som vi – desværre – havde hørt alt for tit: "Hils … min kone … mine børn … forældrene … søskende!" Og så oplever vi endnu engang det øjeblik, hvor han kæmper. Han vil ikke dø … *v i l i k k e*!! Men stærkere end viljen til livet er døden. Han synker tilbage. Endnu en sidste

sitren, så falder hans hoved til siden, hans brudte øjne lukker vi til den evige søvn. Og hvad vi engang sammen havde sunget som glad marchmelodi, bliver os nu klar:

"… han ligger for mine føder,
som var han et stykke af mig!"

Mens salen på "Hohenzollern" hyllede sig i mørket, lød der trommehvirvler, og mens, som på en indre kommando de mænd rejste sig, der engang derude havde set døden i øjnene og med indsats af liv og helbred havde holdt fjenden fra Tysklands grænser, sig fra deres pladser, og lydløst stivnede med strakt højre arm som en stille hilsen til deres døde kammerater, faldt fra kammerat Speck de vægtige, malende og fra hjertet kommende ord:

"Lad os i denne stund i tankerne i fællesskab gå samme vej som engang Regimentet, markeret med gravkors på begge sider, og hilse de kammerater, som faldt ved Loewen, ved Oerdevaert, ved Carlepont og Avricourt, foran Canny, i muddergravene på Gieseler højde og i kridtgravene ved Lens. Vi hilser dem, som ligger begravet i hulvejen mellem Martinpuich og Pozières, som forseglede deres deres ved faneed svorne troskab med livet i kulbjerget ved St.Pierre, foran le Transloy og Sailly-Saillisel, ved Bassevillebach og ved Deimlingseck. Vores hilsen gælder de Kammerater, der under Påskeslaget 1917 døde ved Monchy og Heninel, ved Chérisy, ved Gapard, gælder dem der blev liggende ved Het Sas og Boesinghe, og ved Polderhoek blev lagt til den sidste hvile. Tak og hilsen til de døde helte fra Locon og La Coutoure, fra Givenchy, fra Cambrai, fra Mormal-skoven og fra kampene langs Romervejen (Trommehvirvlen ophører).

Hør nu for første gang de endeligt fastlagte tak op dem, der blunder i grave langs Regimentets vej:

Fra *det kongelige preussiske Reserve-Infanterie-Regiment 84* faldt
tro mod deres faneed: med Gud for Konge og Fædreland, døde

som vi levende under Fører og Kansler opbygger et nyt tysk Rige:

Fra Regimentets stab:

Kommandør Oberst *Balthasar* den 2. september 1916 i forreste linje ved kulbjerget ved St. Pierre.

Fra II. Btl.:

den 16. september 1914 Kommandør Major *v. Rheden* ved Chiry, som indsatte sin bataljons sidste kompagni, og igen

fra III. Btl.:

den 9. april 1917 Kommandør *Major Koller*, fremme i forreste linje ved Héninel, for personligt at overbevise sig om omfanget af det engelske angreb. Major Koller, "vores Koller", for hvis *hustru* vi denne aften bøjer os i ærefrygt for størrelsen af det offer, som De, højt ærede, nåede Frue, med Deres sønner, og med Dem alle de andre mange enker og fædreløse i Regimentet har måttet lægge på fædrelandets alter.

Fra kompagnierne:

I alt 2.813 medlemmer af R.I.R. 84: -

1. Kompanie	7	officerer	25	underofficerer	171	mand
2. Kompanie	4	"	17	"	171	"
3. Kompanie	9	"	22	"	178	"
4. Kompanie	3	"	21	"	170	"
1. M.G.K	1	"	9	"	73	"
5. Kompanie	7	"	22	"	207	"
6. Kompanie	8	"	27	"	184	"
7. Kompanie	5	"	25	"	213	"
8. Kompanie	8	"	25	"	205	"
2. M.G.K.	1	"	7	"	35	"
9. Kompanie	6	"	18	"	168	"
10. Kompanie	5	"	23	"	197	"
11. Kompanie	7	"	29	"	182	"
12. Kompanie	4	"	25	"	185	"
3. M.G.K.	2	"	2	"	35	"
13. Kompanie	-	"	-	"	8	"
14. Kompanie	-	"	1	"	10	"
M.W.K.	2	"	6	"	19	"
Nachr. Komp.	-	"	-	"	15	"
	82	officerer	305	underofficerer	2.426	mand

Mag der Staub der Heldengeister modern,
die dem großen Tode sich geweiht;
ihres Namens Flammenzüge lodern
in dem Tempel der Unsterblichkeit! - - -

Musikken spiller: Ich hatt' einen Kameraden. – Et minuts stilhed, så tændes lyset igen)

Det er ikke en soldats væsen at sørge. En soldat kan ikke være blød, men han bliver blød, når han står ved sin kammerats grav. Men han må *ikke fortsætte* med at være blød!

Da vi i 1918 kom hjem igen, følte vi vil alle tragedien, der lå over os og vores 4 års kampe. Dertil kom, at vi blev grebet af afsky og væmmelse begivenhederne i vores fædreland. Vi ville intet se, intet højre; vi ville kun for første gang i årevis igen leve sammen med vore familier.

Men snart ramte det os med fuld kraft: skulle det alt sammen have været forgæves, skulle vores kammerater være faldet forgæves? Og da huskede vi vores Regiment, tænkte tilbage på vores ånd og den kraft, denne ånd gav. Og da greb vi efter vore kammerater. Her svarede en, her en anden, så var det tre, så fem, så ti – og så stod pludseligt igen vores Regiment. Det var ikke de samme kammerater – nej, de var spredt over alle vinde. Men overalt, hvor preussiske officerer og preussiske underofficerer havde virket, herskede denne ånd og den heraf opståede kraft. Og så kom pludseligt manden, der fra den revolutionære oplevelser ved fronten, fik kraften, modet, tilliden og troen på sig selv og sin ide. Og da stødte de *gamle* soldater til ham. Til ham bandt sig de *unge*, der dengang ikke kunne komme med ud, og *begge sammen*, de gamle og de unge, muliggjorde gennem deres kamp, vores folks indsats i den nye nationalsocialistiske front. *Begge sammen*, de gamle og de unge – de unge, uden deres kamp og snart 500 gange døde, ville vi måske ikke have været her i aften, men uden vores kamp og døden af *mere end to millioner* af vores kammerater, *bestemt* aldrig ville være kommet!

Ser De, mine gæster og kammerater, på den måde er Regimentets march blevet *et fællesskab med det tyske folk*. I disse marchkolonner marcherer vi i dag alle, uanset om vi går på højre eller venstre fløj, uanset om vi bærer grå, brune eller sorte uniformer, eller i borgernes festlige gevandter. Det kommer ikke an på uniformen, men derpå, at vi *i fællesskab* marcherer mod det mål, som vi alle kender. Vi ser der fremme, endnu langt herfra, det høje bjerg ligge. Vi ved, som gamle soldater, at vejen ikke altid går over asfalt, den går over bakker og stupmarker. Vi ved også, at det på den anden side igen går ned ad bakke, at der foran findes hindringer, slugte og afgrunde, som vi må igennem, hvis vi skal nå bakken: *et frit, agtet, stærk tysk rige*! Men vi ved også dette ene, at vejen til målet for os ikke kan være andet end den snorlige vej af *troskab og kærlighed* til vores tyske folk og fædreland!

Som et tegn på at De er fast besluttet på at gå denne vej for det tyske folk, for den tyske ære, hvad end der måtte komme, vil vi efter gammel militær skik for Fører - den øverstkommanderende for *alle* soldater, udbringe et trefoldigt

hurra – hurra – hurra!

(Deutschland- og Horst-Wessel-Sang afsynges stående)

Som repræsentant for Værnemagten talte Major von Choltiz og rettede hjertelige velkomst ord til de tidligere 84er. Han havde, sådan betonede han det, den tjeneste befaling til at bekendtgøre og oplæse et telegram fra Fører og Rigskansler. Føreren takkede i dette telegram deltagerne i paraden, og medlemmerne af det tidligere Reserve-Infanterie-Regiment 84 for trofast holdning, og gengældte i dybeste taknemmelig deres hilsen. På vegne af Garnisonskommandant og bataljonskommandør, Oberstleutnant von Dewitz, hilste Major von Choltitz på alle tidligere 84ere, der havde fundet sammen i den gamle garnisonsby Schleswig. Schleswig, vores garnison – Jeres garnison! Jeres kaserne – vores kaserne! Det er de samme rum, hvor vi i dag kan tumle os, og for os, den nye værnemagt, de unge soldater, er det en særlig stor ære, på ordre fra vores øverste Fører, Adolf Hitler, på en solrig søndag at måtte overtage de stolte traditioner fra Jeres gamle og glorværdige Regiment. Den nye hær, på samme som den tidligere lille hundredtusindmandshær, ved, hvilken stor opgave der nu hviler på os, for pleje af de stolte traditioner.

Vi, der under krigen og efter krigen førte soldater, og af soldater blev ført, i afdelinger og mindre enheder i efterkrigshæren, vi ved, at disse traditioner var udgangspunkt for tyske gerninger og tysk ånd. I mænd, der her sidder foran mig, som oplevede den store krig, som deltog i den heroiske strid, I gav den front- og kammeratskabsånden, der er født af tradition, kraft til udholdelse og blev et forbillede for de unge kammerater. For 70 år siden blev grundstenen lagt til disse traditioner ved Regimenters grundlæggelse. Hundreder af år tidligere havde denne stolte traditionsånd allerede sin store forløbere, og havde på næsten de samme steder ladet soldaterblod. Vi er stolte over, og jeg har den udtrykkelige ordre til særligt at understege dette, at måtte fører jeres regiments tapre traditioner videre. Vi vil anstrenge os for, jeres regiments navn og dens mænds heroiske bedrifter ikke

bliver glemt. Vi vil sørge for, at de unge bliver skolet i den ånd, der gjorde sådanne bedrifter mulige. Derfor vil vi i morgen stå parate til at overtage jeres gamle, glorværdige fane, og og højtideligt love, til evig tid at værne om ånden fra 84 og Manstein. Det stolte regiment 84, hvis ånd, hundred gange blev prøvet i krig, som vi vil optage, dette vil vi gøres os umage for at at videreføre ånd og tradition og altid være stolte af - Vi hilser Regiment 84! – hurra! – hurra! – hurra!

Musikken spillede op; gamle, fortrolige, ofte hørte lyde og marcher, der altid på ny glæder hvert soldaterhjerte og medriver. Som repræsentant for Schleswig bys Borgmester, rettede Stadtrat Lorenzen hjertelige velkomsthilsener til de tidligere 84ere og gæster, hvorunder han især betonede kammeraterne fra Nordschleswig, der endnu engang førte bevis for deres trofasthed og tilhørsforhold.

70 år i krig og fred har den gamle Garnisonsby Schleswig været forbundet med jer Mansteiner. Dette har i dag ikke ændret sig. Dette indtryk må alle tage med hjem, og for altid bevarer sammen med skønne kammeratskabslige erindringer.

Der var opbygget en lille, men interessant samling af billeder, kort og skitser, og fandt stor opmærksomhed. Her blev meget jo igen levende og viste, hvad ellers kun lagredes i hukommelse og tanker. Louvain dukkede op, Flandern fik ansigt, Lave-kanal, la Bassée kanal, Carlepont, Canny, Fresnières, Gieseler højder, St. Pierre kulbunker udløste erindringer, slaget om Somme virkede endnu engang på samme tid med alt sin grusomhed og heltemod, Arras . . .

Kammeratskab kender ingen forskelle, ingen grænser for rum og dybde. Hilsener og ønsker blev udvekslet, fællesskabsånden herskede og bekræftedes: Leutnant d.R. Iversen-København, Fru Ude-Wesermünde (Unteroffizier Ude), Unteroffizier Goldmann-Wesermünde, Oberst a.D. zur Megede-Berlin, Leutnant Morath-Hamburg, Kirschke-Kiel, Wittmann-Hamburg, Warnecke-Hildesheim, Klüver-Bremen, Feldwebel Beermann-Buchholz, Vizefeldwebel Einkopf-Neukölln, Brüchmann-Flensburg m.fl. Stor var også glæden over gensynet med så mange tidligere foresatte, blandt hvilke vi blandt andet bemærkede, Oberst von Schuckmann, den sidste Regimentskommandør for Reserve-Infanterie-Regiment 84 fra 1916 til 1918, desuden Frau Koller, hustru til Bataljonskommandør Koller, der i påsken 1917 faldt for Tyskland. Stor glæde stod skrevet i ansigterne og mangen et håndtryk blev udvekslet med hinanden, da General Freiherr von Watten dukkede op og sluttede sig til rækkerne af tidligere medlemmer af Regimentet.

Feltgudstjeneste ved Moltke-kasernen

Igen om morgenen var byens gader i de gamle soldaters tegn. Fra privatkvarterer og de store kvarterer på kasernen på flyvestationen ilede de gamle soldater til Moltke-kasernen. Kl. 0930 formeredes det aktive regiment, reserve-regimentet og landeværns-Regiment 84 en stor firkant. Præcist kl. 10 marcherede under kommando af Hauptmann von Holzendorf de glorværdige faner fra I., II., III. og IV. Bataillon, Infanteri Regiment 84 og I. og II. Bataillon, Reserve-Infanterie-Regiment 84 ind på kasernegården og tog opstilling overfor alteret.

Så begyndte Fliegerhorstkommandantur Musikkorps under Musikmester Hartmann at spille. Prægtigt lød tonerne til den gamle salme: ”Befal du dine Vegne..:” I mellemtiden var Pastor Beuck (Tønder) trådt frem til alteret. På den sorte præstekjole bar han ordensbåndet til Jernkorset, et bevis for, at en kammerat skulle tale til kammerater.

”Våg derfor, stå i Troen, vær mandige, være stærk!” Et bibel ord, som skabt til soldater og kæmper. Prædiken blev holdt ud fra disse ord. En uforfærdet tro, som den, der i den hårde prøve under den store krig stod sin prøve, som var lyset i kampen, der også i dag endnu har fastholdt sin betydning, en kæmperens tro, som det er den oprigtige mand værdig. Ordet, der nok engang kort før krigens store begivenheder og nu og rigets genopståen, rusket op, lød ud af bønnen for et fast, stærk rige med troende tyske mænd. Efter et Fadervor og velsignelsen, indsattes den magtfulde, gamle lutherske stridssalme: ”Hvor Gud han er så fast en borg….”

Så lød igen kommandoer, tropper og tidligere schleswigske Regiment 84 og dens krigsformationer gjorde sig klar til march mod Neuwerk, for her at mindes de faldne kammerater.

Æresbevisning ved mindesmærket for faldne

Efter feltgudstjenesten rykkede med Fliegerhorstkommandanturets musikkorps i spidsen, medlemmerne af det tidligere Infanterie-Regiment 84 og dens søsterregimenter gennem Moltkestrasse, Schubystrasse, Flensburger Strasse til Regimentets mindesmærke. Ældre veteraner og krigsinvalider blev med køretøjer fra DDAC, der allerede om morgenen havde afhentet dem, bragt til mindesmærket. Den ældste veteran har vel været den 91-

Traditionsoverdragelse på kasernegården på Gottorf slot til II. og 13./I.R. 36 den 27. 9. 1936

årige veteran fra Kappeln, der i 1867, altså to år efter regimentets oprettelse, havde aftjent sin værnepligt her. Han var i den lykkelige situation, som han forsikrede General von Watter og Generalleutnant von der Heyde, at han endnu aldrig havde haft brug for medicin – altså bortset fra Grog. Han, og også en anden, 85-årig, havde ikke taget hensyn til rejsen og strabadserne, og har vel næppe truffet kammerater fra deres egen tjenestetid. Alligevel deltog netop de gamle veteraner med stor glæde i Regimentets træf. Så lød musikkorpset allerede fra Flensburger Strasse. Soldaterne fra de tidligere Regimenter 84 marcherede i stram march forbi mindesmærket og tog opstilling på Neuwerk Strasse og pladsen foran mindesmærket. Få øjeblikke senere ankom også fanekompagniet fra 7. Kompanie, Infanterie-Regiment 26 under Hauptmann v. Holzendorf, og med Oberleutnant Schott og Oberleutnant Büssemeier.

Fanerne rykkede ind på plads foran mindesmærket, tropperne præsenterede, de første strofer af melodien om gode kammerater lod, mens fanerne blev sænket. Så tog Oberstleutnant a.D. Hülsemann ordet til den officielle mindehøjtidelighed:

De drog i felten . . . for Tyskland!
De har kæmpet . . . for Tyskland!
De døde . . . for at Tyskland kunne leve!

15 år levede Tyskland ikke. Hvad der efter krigen af Tyskland endnu var i live, var ikke det Tyskland, som de havde kæmpet for og var faldet for. Deres offerdød syntes omsonst. Alligevel var de døde, for at Tyskland igennem dem skulle leve. Vores faldne blev alle disse år dem, der manede alle tyskere til igen at blive tyske. Mindesmærker, alvorlige og indtrængende mindesmærker, var de faldnes æresmærker, ikke kun mindesteder, bygget til deres ære. Tænk på de faldne! er formaningen fra de døde: tænk på, jer overlevende, at det er jeres opgave at garanterer, at vi ikke omsonst er døde! Dette var de dødes krav til de overlevende. Deres krav fandt sit kraftfulde eksekutor i Føreren, som gud har skænket os. Takket været hans ord og hans gerning har Tyskland endeligt fundet ud af mening og formål med offerdøden af sine i krigen faldne, og efter krigen for Tyskland fornyelse forblevne sønner. Nu er Tyskland genopstået, det Tyskland, for hvilket de kæmpede og døde. Nu er de ikke længere døde forgæves. Deres krav har Føreren opfyldt!

Vi vendte hjem fra slagmarken, ubesejret i kamp, men alligevel ikke som sejrherre. De, som blev på ærens mark, døde i kamp, og blev alligevel sejrherre. Med deres offerdød vandt os Riget! Derfor vil vi ikke sørge over dem, men række den sejrens laurbær! Vi vil ære dem, som man ære en sejrherre, vi vil være stolte over, at de var vores, og vil være dem taknemmelige for at Tyskland lever igen, mægtig og fri! For dette Rige står vores faldne på post, som evige vagter over Tyskland! Vi levende lover højtideligt at stille os ved jeres side, og være lige så parate som jer, i dag og altid, at ofrer alt for Tyskland. Dette højtidelige løfte er det dybere indhold i hyldesten til vore faldne! Denne krans, som i ånden smykker de tusinder kammeraters grave i øst og vest, i nord og syd, i fremmed land og i hjemlig jord, er den synlige bekræftelse på vores løfte:

Deutschland, Deutschland über Alles!

Mens Tysklands nationalmelodi afspilles, nedlagde Oberstleutnant von Dewitz og Oberst Schmidt også hver en krans ved mindesmærket. Arme strækkes som hilsen til de døde, fanerne sænker sig til tavst minde om de døde helte.

Så sætter musikkorpset ind med den jublende klingende: ”Freud Euch des Lebens!”, mens tropperne marcherer ned ad Flensbuger Strasse til slottet. Soldaterne fra de tidligere regimenter marcherer ad Neuwerkstrasse, gennem Windalle til slottet, og tager her opstilling.

Her havde i mellemtiden også 5., 6. og 8. samt Maskingevær- og minekaster-kompagnierne indtaget deres pladser. Talrige æresgæster, blandt andet lokale spidser fra Schleswig for PL, SA, NSKK, Arbejdstjenesten, såvel som fra Regering, Kreds og by, havde indfundet sig. En tusindtals menneskemængde omkransede den store plads. Efter at opstillingen var afsluttet, rykkede fanekompagniet frem over sydbroen bag II. Bataljon, Infanterie-Regiment 26’s musikkorps. Major von Choltitz meldte herefter bataljonen af til Oberstleutnant von Dewitz. Med præsenteret gevær og til lyden af Præsentermarchen, skred herefter Oberstleutnant von Dewitz med den ældste officer fra Regiment Manstein, General von Watter, samt Generalleutnant von der Heyde, Oberst Schmidt og Bundesführer, Oberstleutnant a.D. Hülsemann, fronten af.

Efterfølgende gav Oberstleutnant von Dewitz meddelelse om overdragelsen af Regiment von Manstein til II. Btl. Inf.-Regiment 26i en kort, ægte militær tale.

”Vi er her trådt an til overdragelse af Regiment 84 til de nye tropper, til den nye Værnemagt, II. Bataillon, Infanterie-Regiment 26. Efter ordre fra Føreren skal den unge hær overtage traditio-

nerne fra de gamle regimenter. Hermed går den gamle hær over i den nye hær. Det er derved ligegyldig om vi på skuldrene vær Nr. 26 eller No. 84. Hovedsagen er, at den nye hær har den gamle hærs ånd og videreføre den. Og så skal vi fortsætte ånden og mindet om de døde fra Regiment Manstein. Jeg forsikre på dette sted, at det vil blive min hellige pligt, så længe vi er soldater, at leve efter denne forpligtigelse og forfølge den gamle Mansteiner ånd. Det er for mig som kommandør for II. Bataillon Infanterie-Regiment 26 en særlig ære, at jeg med min bataljon må overtage traditionerne fra Regiment 84. Grunden hertil vil jeg sige. Jeg startede i året 1910 i Infanteri-Regiment 14, og har under krigen kæmpet side og side med Infanterie-Regiment 84. Om 84erne herunder indtog Højde 304 er ligegyldig, for vi har begge kæmpet om den. Og som 84erne dengang kæmpede, vil II. Bataillon Infanterie-Regiment 26 også fortsat kæmpe for Tysklands frihed og Tysklands ære. Dagen i dag er også for os en særlig dag. For to år siden, præcist på oprettelsesdagen for Regiment von Manstein, blev de første dele af bataljonen trukket til Schleswig. Det er derfor dobbelt skønt, at vi fra nu af må betragte os som Mansteiner. Vi vil være Mansteinere, som De har været det, og vil fortsat arbejde for Fædrelandet".

Med et hurra for det tidligere Regiment von Manstein og dens divisionskommandør i felten, general von Watter, afsluttede Oberstleutnant von Dewitz sin korte markante tale.

Efter ham tog General von Watter ordet. Med ungdommelig friskhed og indre begejstring talte han til de gamle Mansteinere og til de unge soldater, der havde overtaget det glorværdige Regiment.

"Jeg takker Dem, Oberstleutnant von Dewitz, for Deres hjertelige, kraftige soldaterord, som stemmer overens med mine og vores følelse, og som alle tropper, der stod under min kommando, kun kan ære. Kammerater! Soldaten skal af fortiden udelukkende høste tilbundsgående erfaringer. Derud over skal soldatens blik kun være rettet mod fremtiden. Dette gælder også for ethvert menneske, der ser sig have en eller anden opgave her i livet, eller som gør sig forhåbninger. Det gælder især for jer, der var Mansteiner, er forblevet det eller skal blive det, som jer unge soldater. Det er Mansteiner, der som kampråb og motto altid har haft: "Allzeit voran!" Dette kampråb har i krig og fred trukket fremad, når det galt. For 20 år siden har jeg under kanontorden ved Verdun i nærheden af slagmarken, tilbragt en højtidelig dag ved Regimentet på dens 50 års-dag for oprettelsen. Nu er der atter gået 20 år. Man siger i almindelighed, at menneskets gennemsnitsalder er 35 år. Efter dette har Regimentet i det mindste i ånden eksisteret i to menneskealdre. Vi har alle oplevet alvorlige ting under krigen, om vi var aktiv, reserve eller tilhørte landstormen. Og hvad der kom efter krigen, var så nedslående, at mange mennesker forudsagde vores undergang. Jeg kan netop nu takke Forbundet af tidligere von Manstein Regimenter, at den i denne tid med almindelig fejhed og modløshed, holdt sammen og bevarede troen på fremtiden. Der gik mange forhånelser og sviende bemærkninger hen over jer. På forsvindende kort tid er der gennem vores Førers handlinger, og i et galoptempo, sket en ny udvikling. Og det bedste, som tidligere for os kun var en drøm, er nu blevet til virkelighed: en virkelig forbindelse mellem den gamle og den nye hær. Tysklands velfærd hviler på dens våben. Gennem våben er Tyskland opstået, og kun ved våben kan det igen vækkes til live. Når en soldat tidligere sagde noget sådan, blev det hævdet, at han ophidsede til krig, og man måtte gøre det vanvittige denne påstand klart for enhver. Den der kender krig, ophidser ikke til krig. Men Tyskland, som vil fremad, det eneste virkeligt fredselskende land i Europa, er omgivet af fjender, et vilkår, som må fastslås for hver enkelt. Man kan i dag ikke krybende bede om fred. Vi vil freden, fordi vi behøver den. Derfor må vi have en hær og en fuldstændig modstandsberedt folk. For at gennemfører og fuldende det, har Føreren indført værnepligt for alle og en to årig tjenestepligt. Alle må stille sit liv til disposition for Fædrelandet. De gamle soldater må holde sig i form, så de kan være et virkeligt forbillede for ungdommen.

Når jeg nu vender mig mod jer unge soldater, forlanger I naturligvis at få forklaret, hvorfor jeg siger, at I overtager fra en enhed, der er blevet et begreb. Jeg kan sige det, som den mand, der som Divisionskommandør for Regiment von Manstein under tre lange års vanskelige kampe, altid havde fornemmelsen af, at man kunne stole på disse Schleswig-Holstenske tropper. Og når der næppe var noget tilbage, kunne du være rolig: der står Mansteinere! Selvom disse tre gange havde indsat, alt, hvad de havde, gjorde de det også en fjerde gang. Regimentet havde ydet stort, og havde det værste gennemgået. Lykket det jer, unge soldater, at få den ansvarlige kommandør til at sige det samme om jer, så har i gjort, hvad i er skyldig!

> Når man alle årene vurderer, kan man måle, hvilke uendelige fordele der er for hele folket, når forbindelsen mellem den gamle og den nye hær får lov at eksisterer. Når der i dag kommer en befaling, skal de være overbevist om, at noget større og bedre derved opstår. At overbevise jer herom er min hensigt og min opgave. Jeg kan ved denne lejlighed give jer Mansteiner det vidnesbyrd, at jeres præstationer ikke kom af sig selv, men alene på baggrund af årlange fredstidsarbejder. Og når nye formationer grundlægges på de gamle Regimenter, vil ånden fra de gamle Mansteiner hele tiden hvile på jer. Regimentet har retten til med stolthed at fejre denne dag, 70 år efter dens grundlæggelse, og Regimentet kan med god samvittighed bede de unge tropper, gennemsjælet af den bedste ånd, om at blive sådan, som man havde lært os at være. Sådan vil vi fortsat samarbejde, og vores kammerater, som deroppefra kikker på os hernede, vil glæde sig med os. Gør I dette, så takker vi vores Fører ved at fuldfører det, var ubetinget er nødvendig. Man kan kun fører et Folk rigtig, når det sker af overbevisning, og det med begejstring før sin pligt. Jeg vil slutte med, endnu engang at takke vores Fører"

Korte militæriske kommandoer, og så rækker Oberstleutnant von Dewitz, som repræsentant for den unge Hær og General von Watter, som repræsentant for den gamle Hær, hinanden hånden. Gennem dette håndtryk blev efter Førerens ønske symbolsk traditionerne fra Regiment von Manstein overført til II. Bataillon og 13. Kompanie, Infanterie-Regiment 26, af General von Watter herefter påmindet med et trefoldigt Sieg-Heil, som begejstret blev fulgt. Deutschland- og Horst-Wessel-sange afsluttede denne værdige, militære højtidelighed.

Efterfølgende rykkede Fanekompagniet under Faneofficeren ind i Slotsgården. Fanen blev bragt til Schmidtmindemsmærket, hvor kort efter en

forbi march

med formationer af Regiment 84 fandt sted. Med Fliegerhorstkommandantur Musikkors i spidsen, som overfor det gamle hæderkronede felttegn veg ud til venstre, gik de gamle soldater forbi deres gamle Divisionskommandør, General von Watter og Oberstleutnant von Dewitz. Med stram march og funklende øjne viste di endnu engang, at de det, de for så mange år siden havde lært, endnu ikke havde glemt.

En fællesspisning på Gottorf slot og på "Hohenzollern" samlede hundreder af gamle soldater. Om eftermiddagen gjorde talrige udenbys gæster brug af tilladelsen til at bese bygninger og anlæg ved Slot Gottorf og flyvepladsen.

Kammeratskabsforbund R.I.R. 84

November 1918 – Vores regiment befandt sig efter våbenstilstanden på marchen tilbage mod hjemlandet. Det går hjemad til mor, til kone og børn, til forlovede, til kæresten. Vores Division er bagtrop, kun få timer senere kom den fremadmarcherende englænder. Den konstante march blev på trods af manglende forplejning og anstrengelserne gennemført uden problemer. Det går over Meuse, gennem Eifel, over Rhinen ved Køln. I det dejlige Siegerland går vi de første hviledage. En hurtig tur med tog bragte Regimentet til Kiel, hvor opløsning af Regimentet fulgte ved erstatningsbataljonen. Mange kammerater havde allerede under marchen i nærheden af deres hjemstavn fået deres hjemsendelsespapirer. I Lübeck blev i løbet af få dage også resten af de meget udtyndede kompagnier opløst. Ingen af os havde troet, at det ville gå så hurtigt, men heller ikke at adskillelsen ville ske så antonymt.

Hjemsendelsen skete under så fuldstændig andre omstændigheder, end vi havde troet og drømt om. Men vi var alle drevet af bekymringer for hus og gård, kone og barn, og for mange var der kun ringe tid og mulighed for afskeden med kammeraterne. Først senere, der hjemme, efter at man igen havde fundet sig til rette, kom tanken om denne og hine kammerat, erindringer om glade og alvorlige fælles oplevelser. Og af denne tanke og erindring opstod vores Kammeratskabsforbund. I Kiel, hvor Regiment og I. Bataillon blev mobiliseret, hjemby for mange tidligere 84ere, blev tanken omsat til handling.

Flere af os havde vel allerede længe tænkt på at samle de i Kiel boende regimentskammerater, da kammerater fra telegrafkompagniet i efteråret 1919 gennem avisannoncer indkaldte til en sammenkomst for tidligere medlemmer af Regimentet, som fandt sted den 22. oktober 1919. Vi vidste, hvad vi ville: tanken om at genoptage i felten gennemprøvede kammeratskaber, besjælede de talrige opdukkende Res. 84'ere, så samme aften blev vores kammeratskabsforbund R.I.R. 84 stiftet. Den valgte bestyrelse, med vores Kammerat Heinze i spidsen, vores forhenværende Regimentsskriver, der siden grundlæggelsen stadig i dag trofast leder forbundet sammen med forfatteren til disse linjer, satte handlekraftigt hvervearbejdet i gang, og hurtigt herskede der et livligt liv i vores forbund. Hvem husker ikke gerne den første kammeratskabsaften, der var så godt besøgt, at der dårligt var plads nok til alle? Hele tiden dukkede nye ansigter op, fra krigsfangenskab vendte kammerater tilbage, kredsen blev hele tiden større. Årene gik, tiden blev alvorligere og alvorligere, men trods alle farer, fortsatte forbundet sit virke. I 1924 blev der indført et nyhedsbrev, hvormed kammeratskabstanken også kunne udbredes til kammerater spredt over hele Fædrelandet. Gensynshøjtideligheder, 1924 i forbindelse med indvielsen af vores mindesmækre for faldne kammerater, 1925 i forbindelse med indvielsen af vores fane, og i 1927 og 1929 for vores Forbunds 10 års bestående, førte kammerater fra alle dele af Tyskland sammen i Kiel for at forny gamle kammeratskaber, og for at bekræfte troskab til vores stolte og glorværdige Regiment. Også socialt forsøgte vi at hjælpe kammeraterne; oprettelsen af en begravelseskasse, julefest for børn af Kammerater, støtte i den vanskelige tid for arbejdsløse kammerater, tjeneste til også at gøre noget godt rent forretningsmæssigt.

Med tilslutningen i 1928 til Reichskriegerbund "Kyffhäuser", den store soldaterforening, modtog vores Forbund i den vanskelige politiske periode den nødvendige opbakning. Vi gjorde dens bestræbelser til vore egne, som også vore rækker bestående fægteskole og skydegruppe under forbundet beviste. Til vores glæde samledes dette år også de i Hamburg boende kammerater under Kam. Hamann i en Kammeratskabsforening RIR 84. Det var en selvfølgelighed, at vi optog de bedste kammeratskabsmæssige forbindelser med denne nye forening, som førte til gensidige besøg.

En særlig glæde og tilfredsstillelse bragte os udgivelsen af Regimentets historie, som vi kan takke den opofrende indsats fra vores Kammerat Speck-Ahrensburg for. Bogen vil sikkert have sin virkning på forseglingen af kammeratskabstanken blandt rækkerne af vores kammerater.

Vores forhenværende Regimentskommandør, Hr. Oberstleutnant von Schuckmann har udvist særlig interesse for vores bestræbelser og arbejde. Ved hver større foranstaltning i vores Kammeratskabsforbund, sidste gang i Schleswig under Regimentstræffet for alle 84ere, deltog han. Han føler til stadighed en samhørighed med medlemmerne af hans gamle Regiment, og der skal også her lyde en tak for dette.

Endeligt skal der her lyde en bøn til alle Kammerater fra vores Regiment, der har fået denne dejlig bog i hænde:

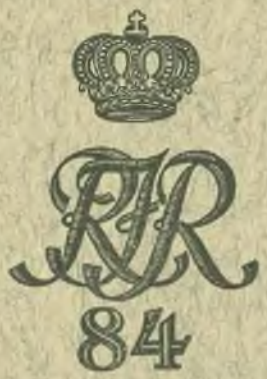
Slut jer som medlem til vores Kammeratskabsforbund RIR 84, Kiel eller Kammeratskabsforening RIR 84, Hamburg. I vil gennem vores Nyhedsbrev, som i fremtiden vil blive yderligere udvidet, underrettet om alle

kammeratskabsmæssige foranstaltninger, og I støtter bestræbelserne fra Kammeratskabsforbundet og Kammeratskabsforeningen på at pleje og forstærke vores stolte Regiments traditioner og til stadighed bevare kammeratskabet i vore rækker.

Kiel, Ravensberg 5.

S e b e l i n
Sekretær for Kammeratskabsforbund R.I.R. 84,
tidligere 4. og 12./Res. 84.

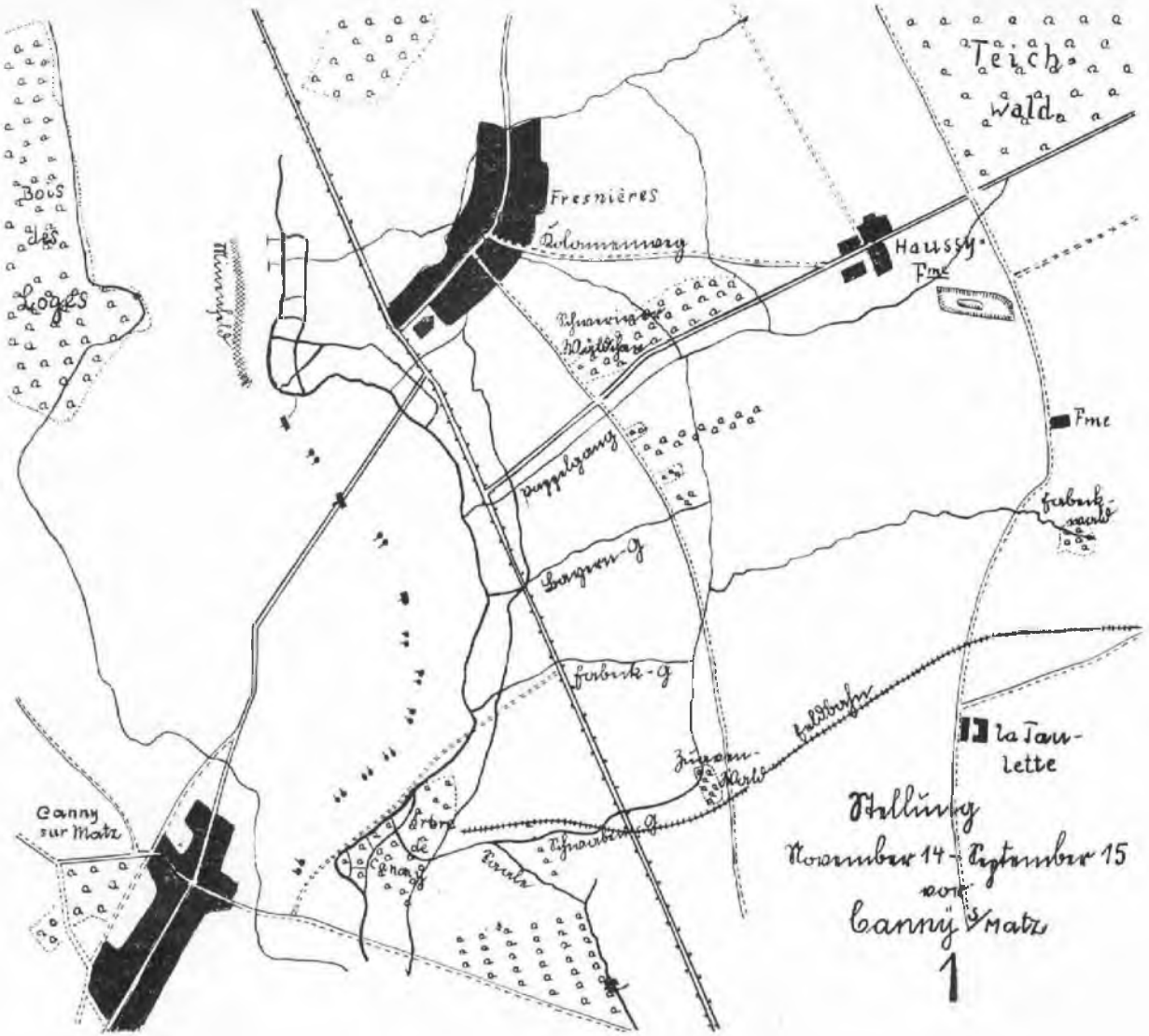

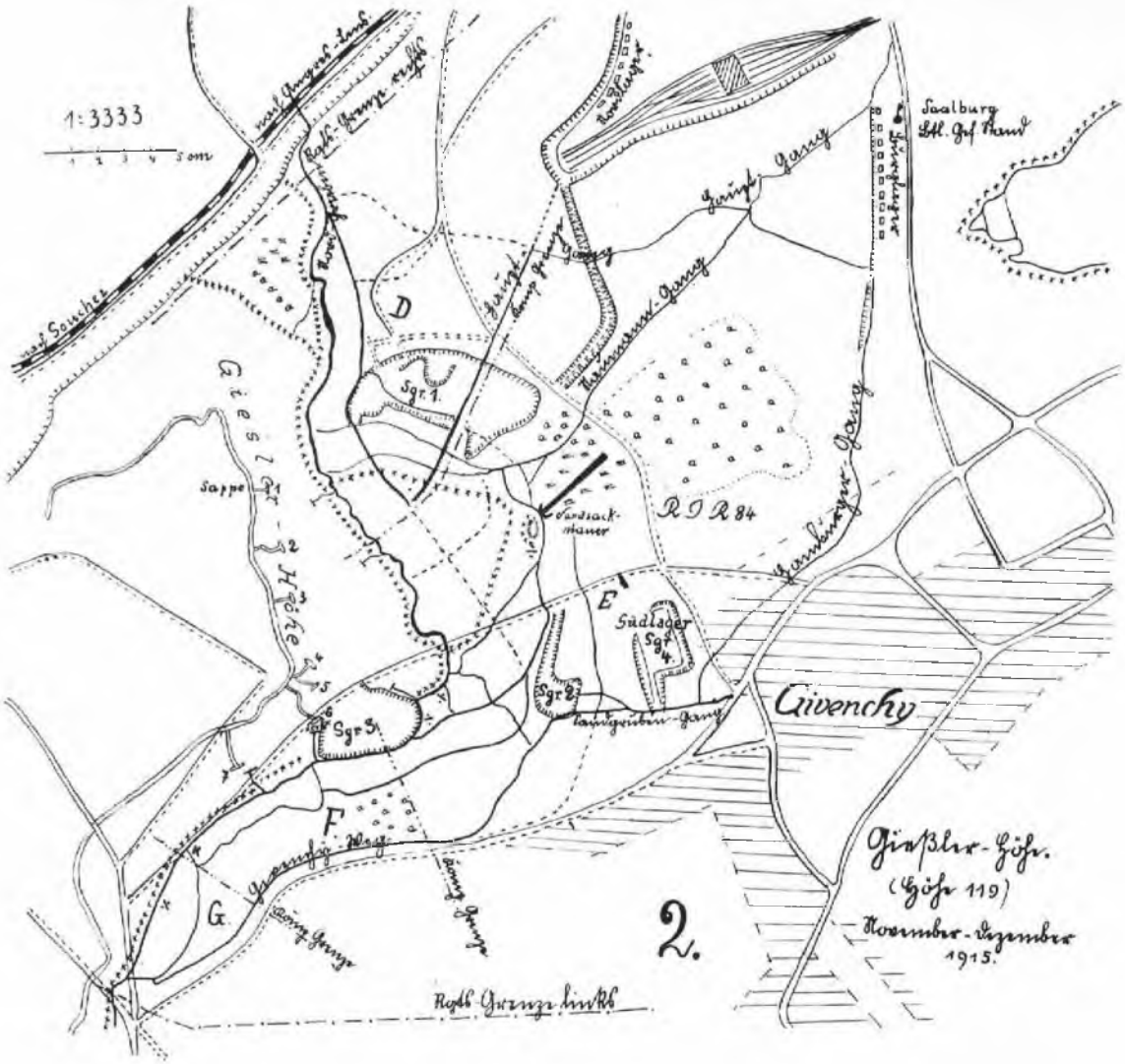
Kartenbeilagen

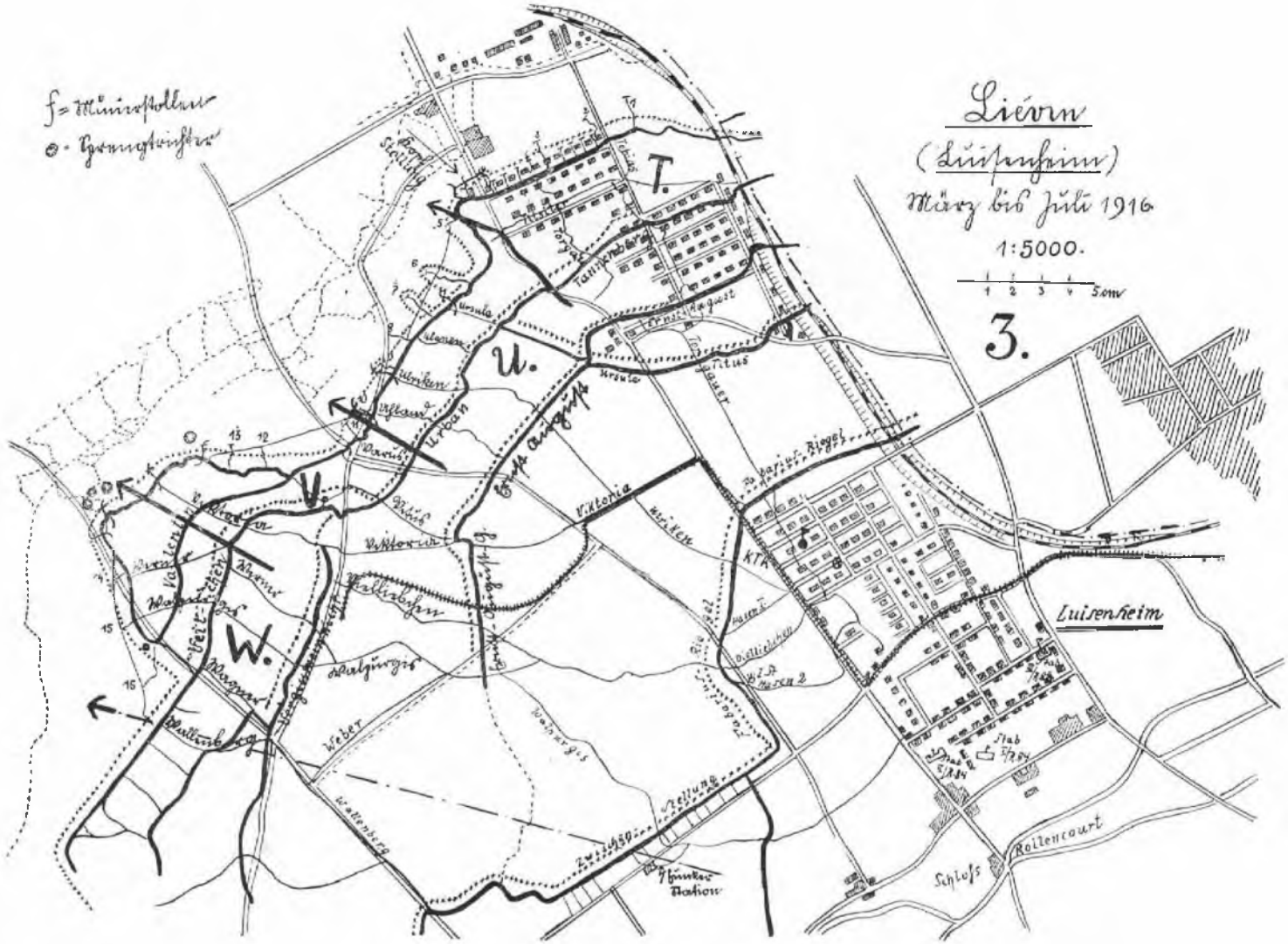
zur Geschichte des

Königlich Preußischen Reserve-Infanterie-Regiments Nr. 84.

Gezeichnet
nach den amtlichen Unterlagen in
den Tagebüchern und Akten des Regiments
von
W. Speck — Ahrensburg

Teich-
Wald
Bois des Loges
Fresnières
Haussy Fme
Fme
Fabrik-
Fabrik-g
la Tau-
lette
Feldweg
Gauny sur Matz
Stellung
November 14 - September 15
vor
Gauny sur Matz
1

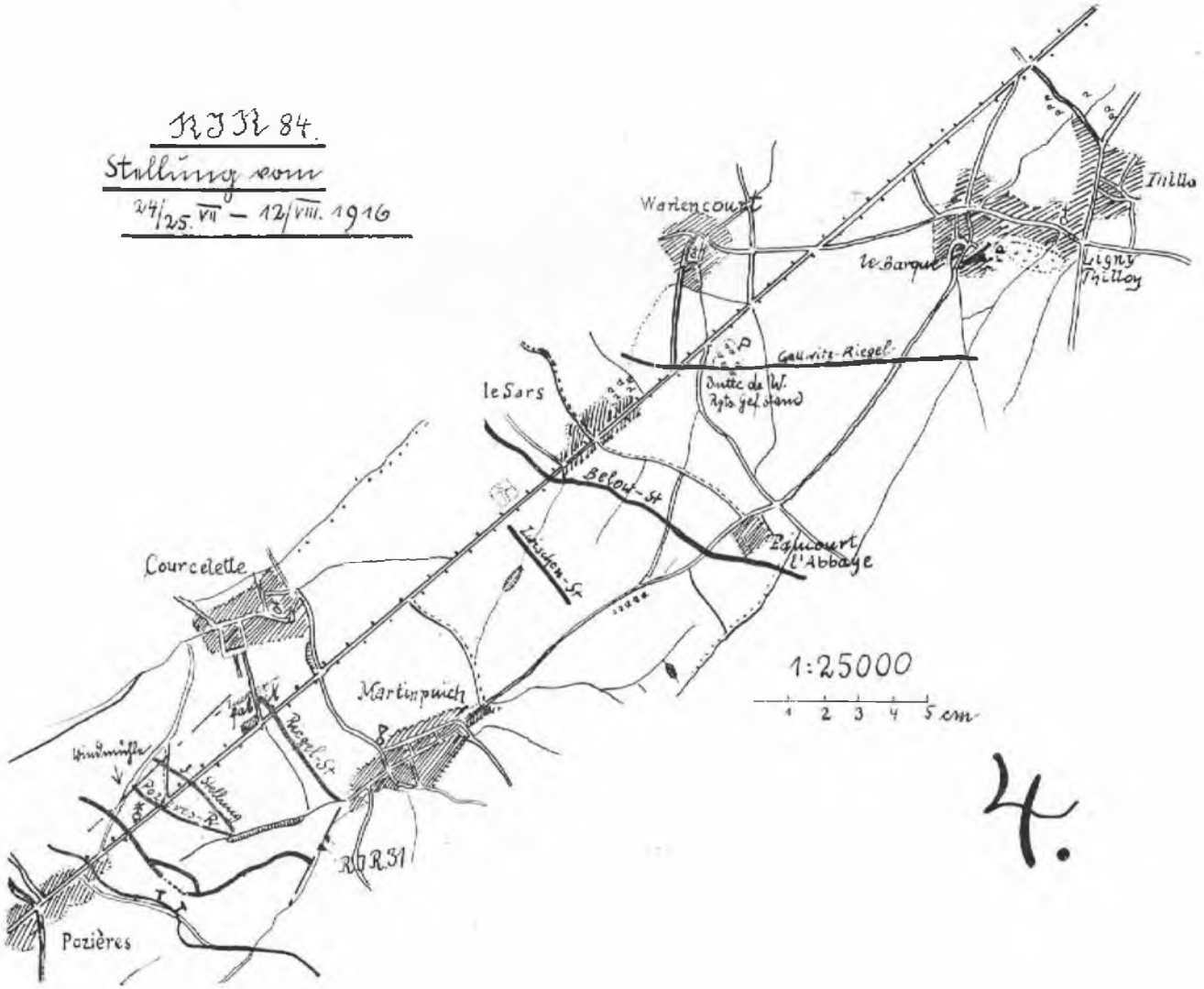

1:3333
Saalburg
Ltl. Gef. Stand
Givenchy
Giv.Blx.-Gef.
(Gef. 119)
November-Dezember
1915.
2.
D
E
F
G
Sgr. 1
Sgr. 2
Sgr. 3
Südlager
Sgr. 4
RIR 84
Sappe
Höhe 1
Höhe 2
Höhe 3
Gießler-

f = Minenwerfer
⊙ = Granatwerfer
Lievin
(Lüsenheim)
März bis Juli 1916
1:5000.
1 2 3 4 5cm
3.
T.
U.
V.
W.
Luisenheim
Rollencourt
Schloss

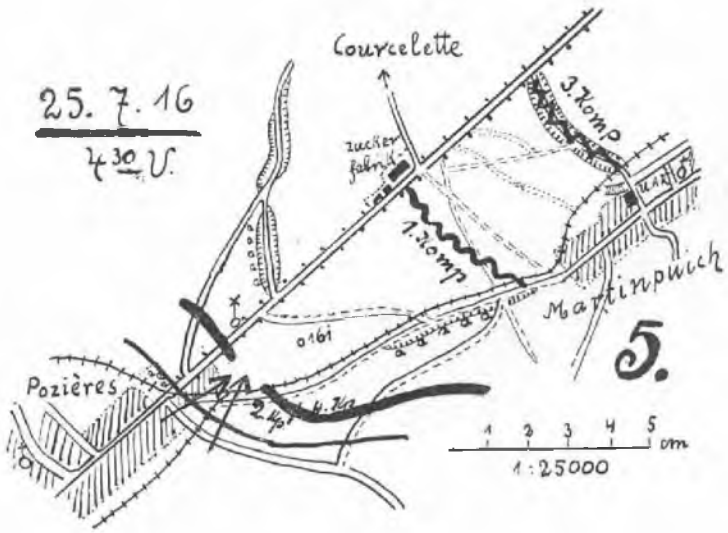
RJR 84.

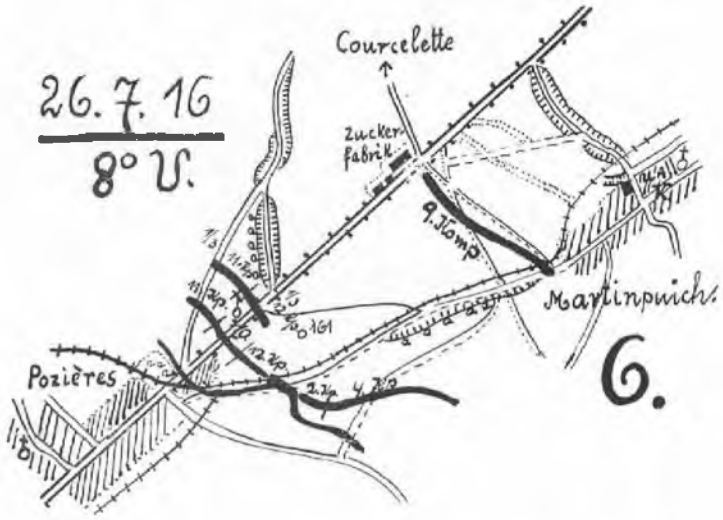
Stellung vom

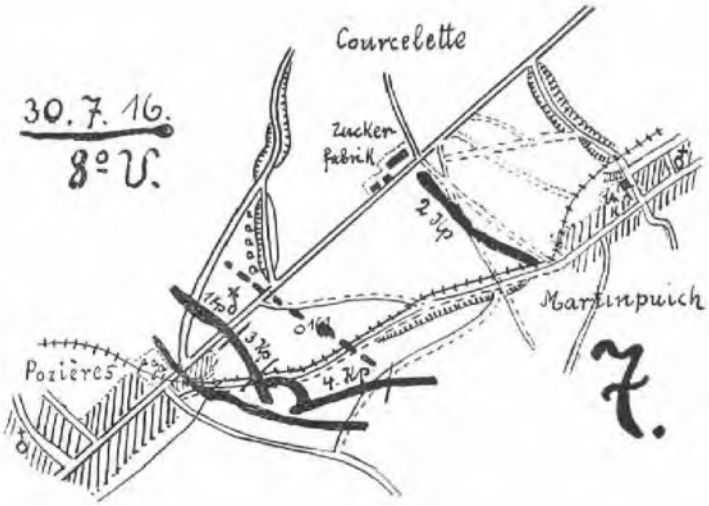
24/25. VII – 12/VIII. 1916

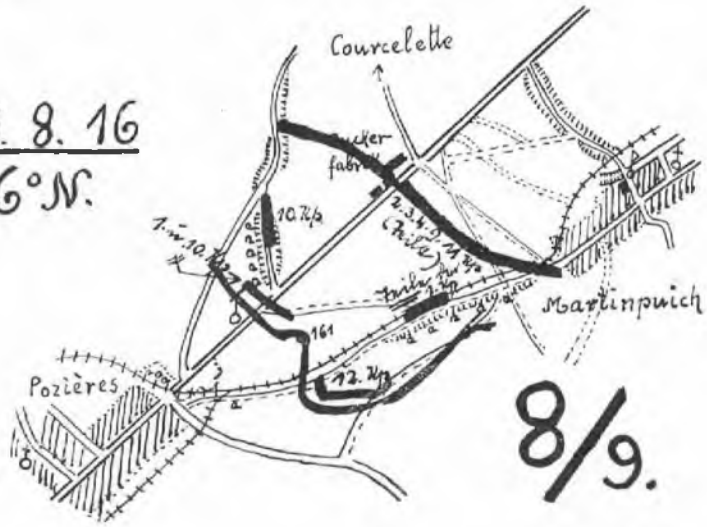

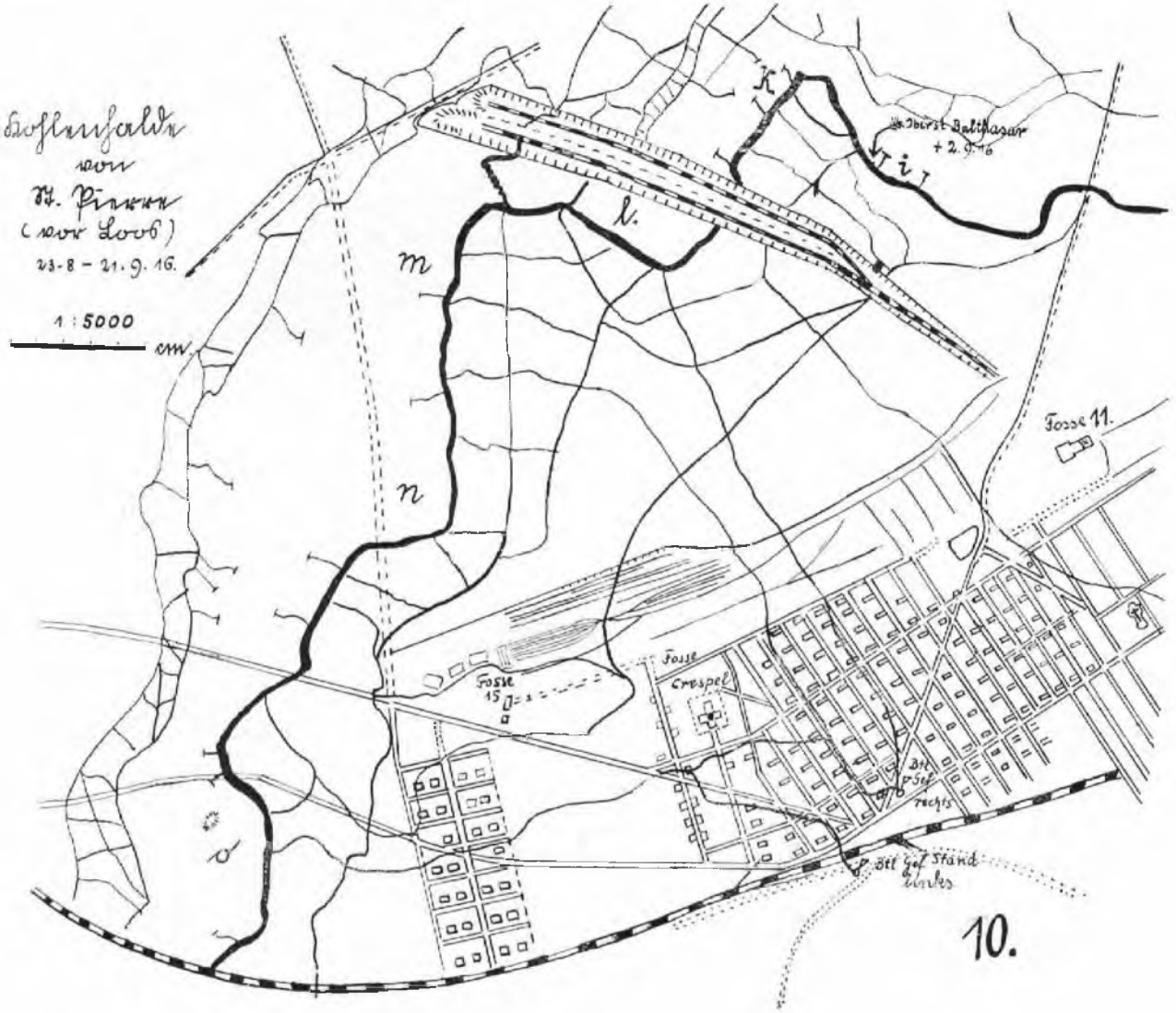
4.

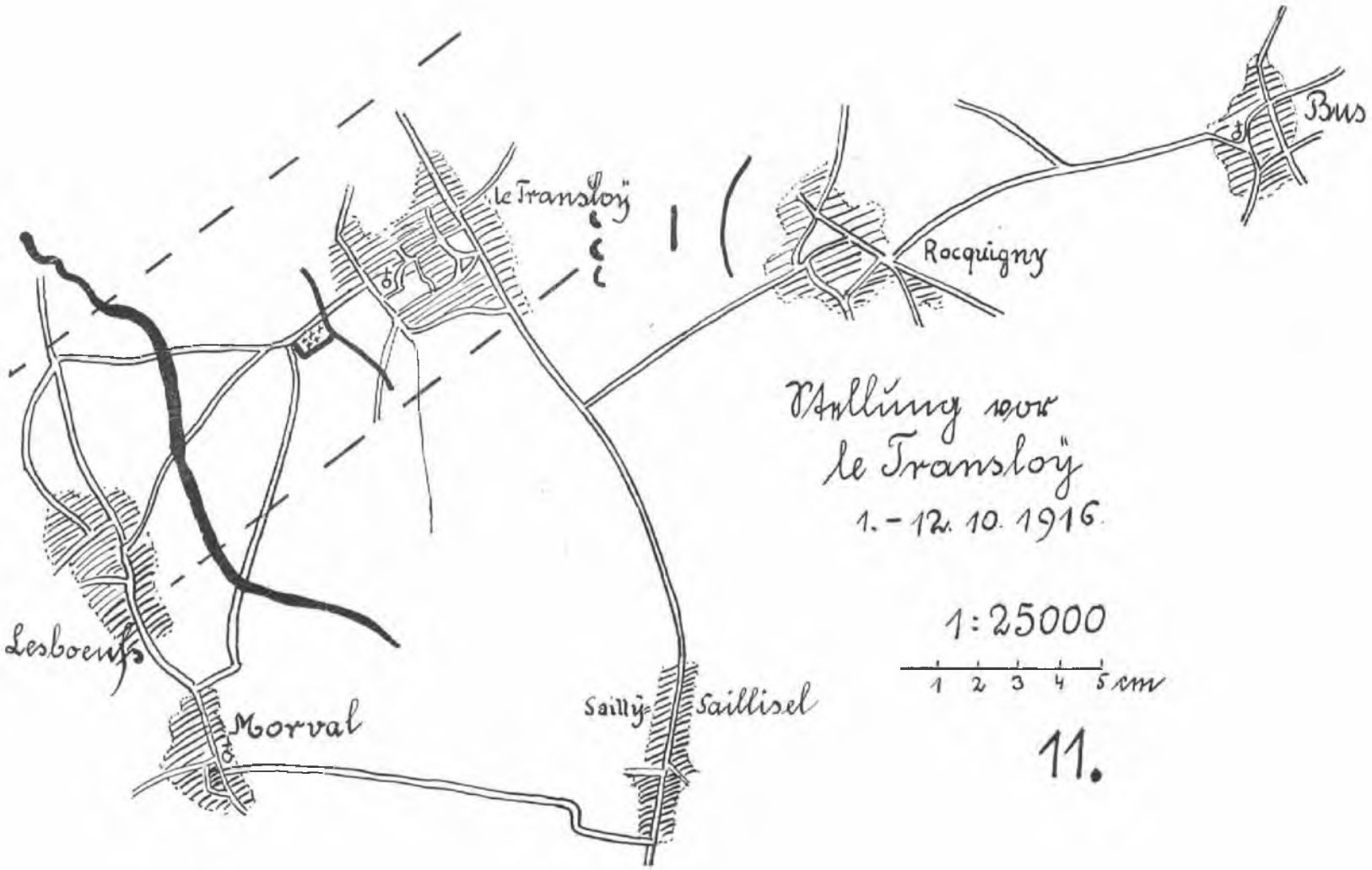

25. 7. 16
4 30 V.
Courcelette
Zucker fabrik
3. Komp
1. Komp
Martinpuich
0161
Pozières
2. Kp
4. Kp
5.
1 2 3 4 5 cm
1:25000

26. 7. 16
8° V.
Courcelette
Zucker fabrik
9. Komp
Martinpuich
0161
Pozières
2. Kp
4. Kp
6.

30. 7. 16.
8° V.
Courcelette
Zucker fabrik
2. Kp
Martinpuich
0161
Pozières
3. Kp
4. Kp
7.

5. 8. 16
6° N.
Courcelette
10. Kp
2. 3. 4. Kp
Martinpuich
161
Pozières
12. Kp
8/9.

Hoffnungsthal
von
St. Pierre
(vor Loos)
23-8 - 21.9.16.
1:5000
cm
K
Oberst Balthasar
+ 2.9.16
i
l.
m
n
o
Fosse 11.
Fosse 15
Fosse Crespel
Bttl Gef Stand links
10.

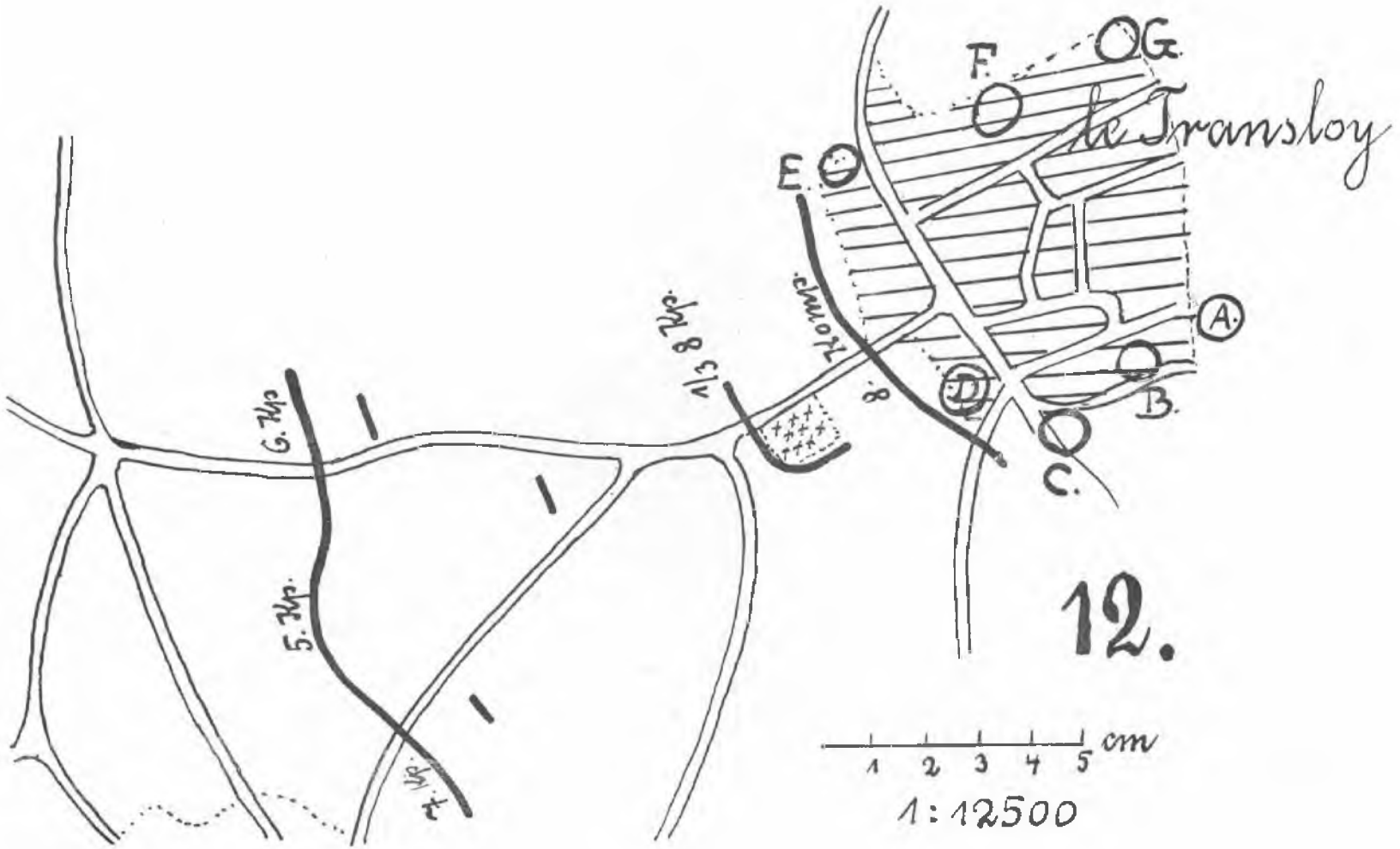

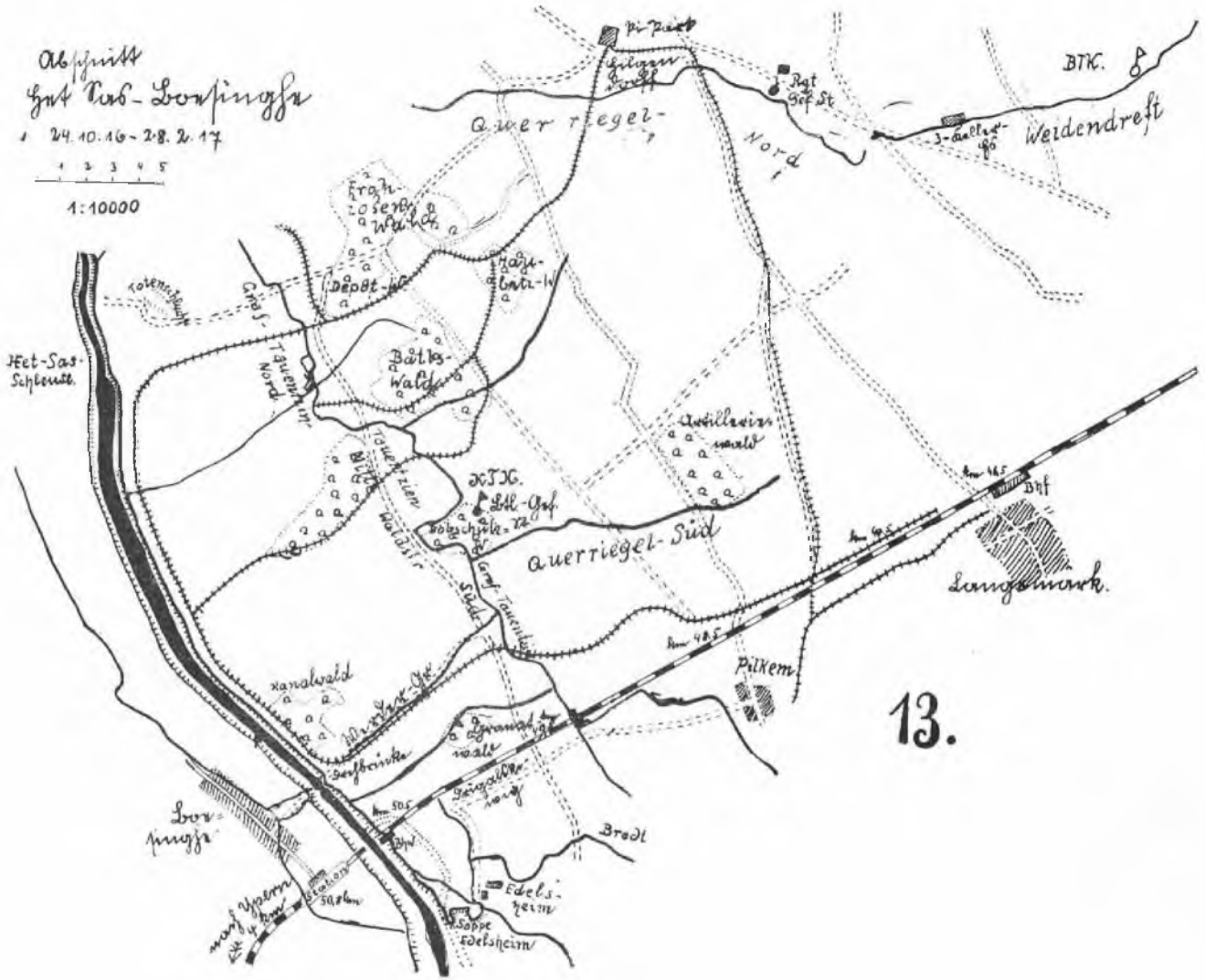
Stellung vor
le Transloy
1.–12. 10. 1916

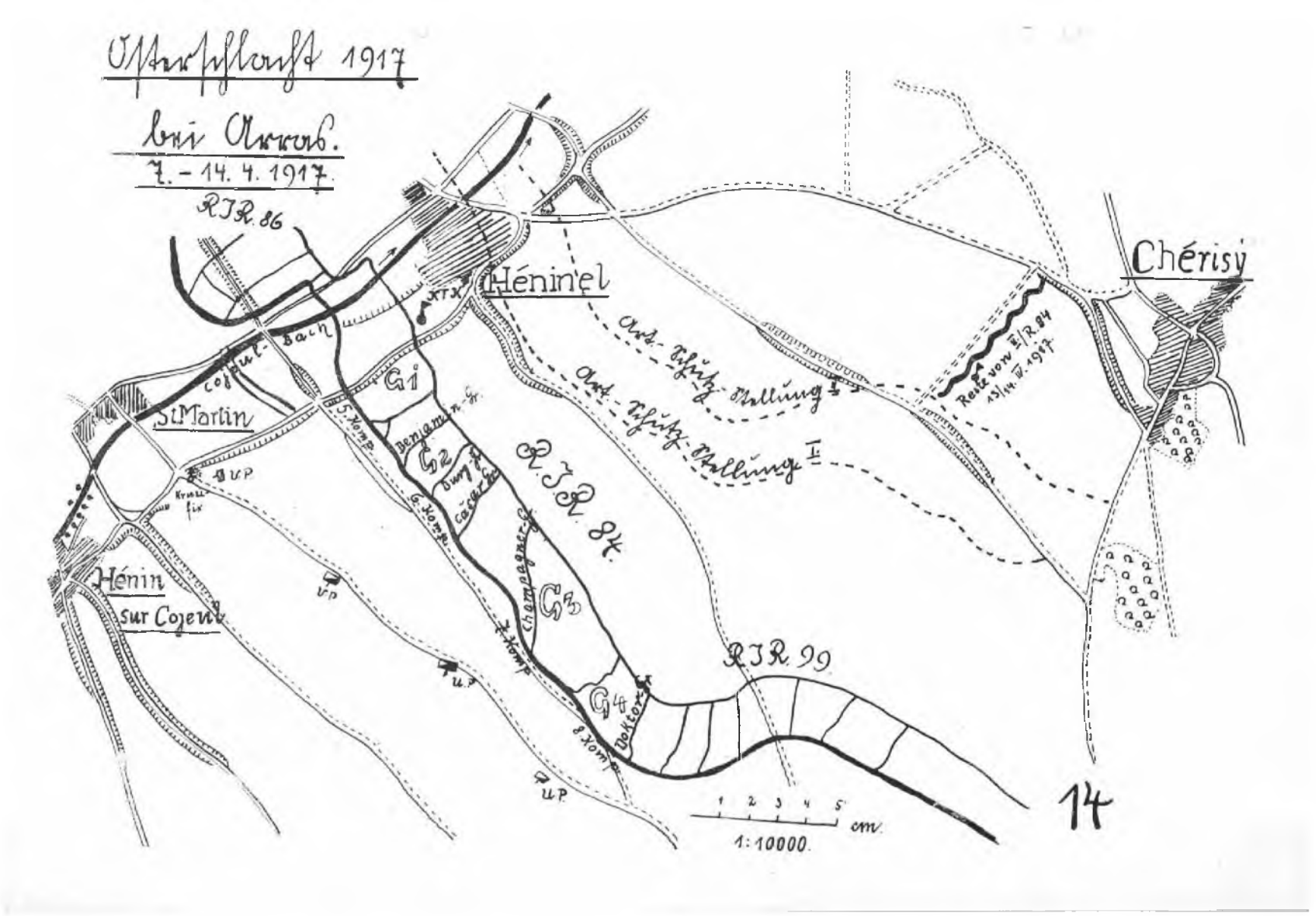
1:25000

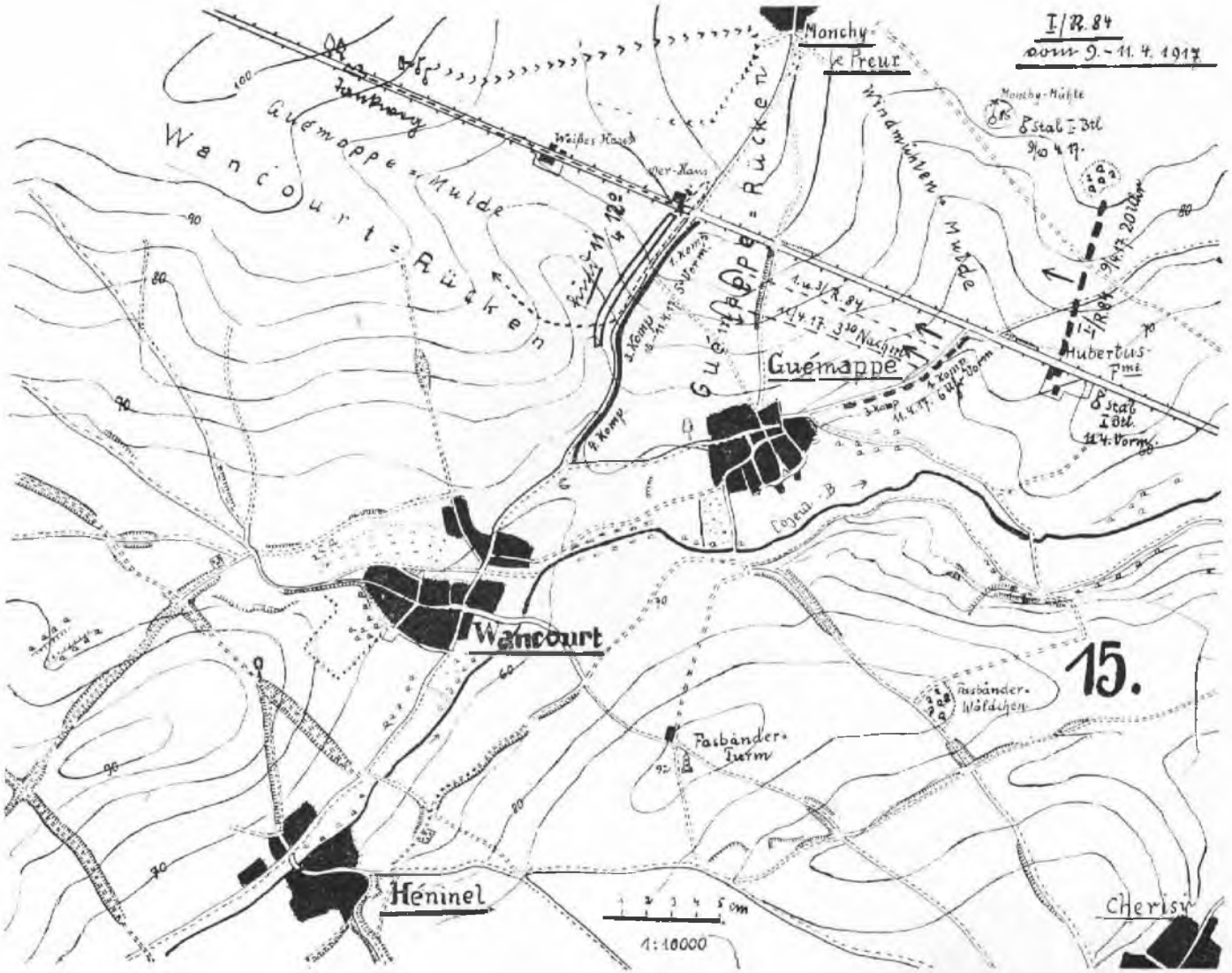
1 2 3 4 5 cm

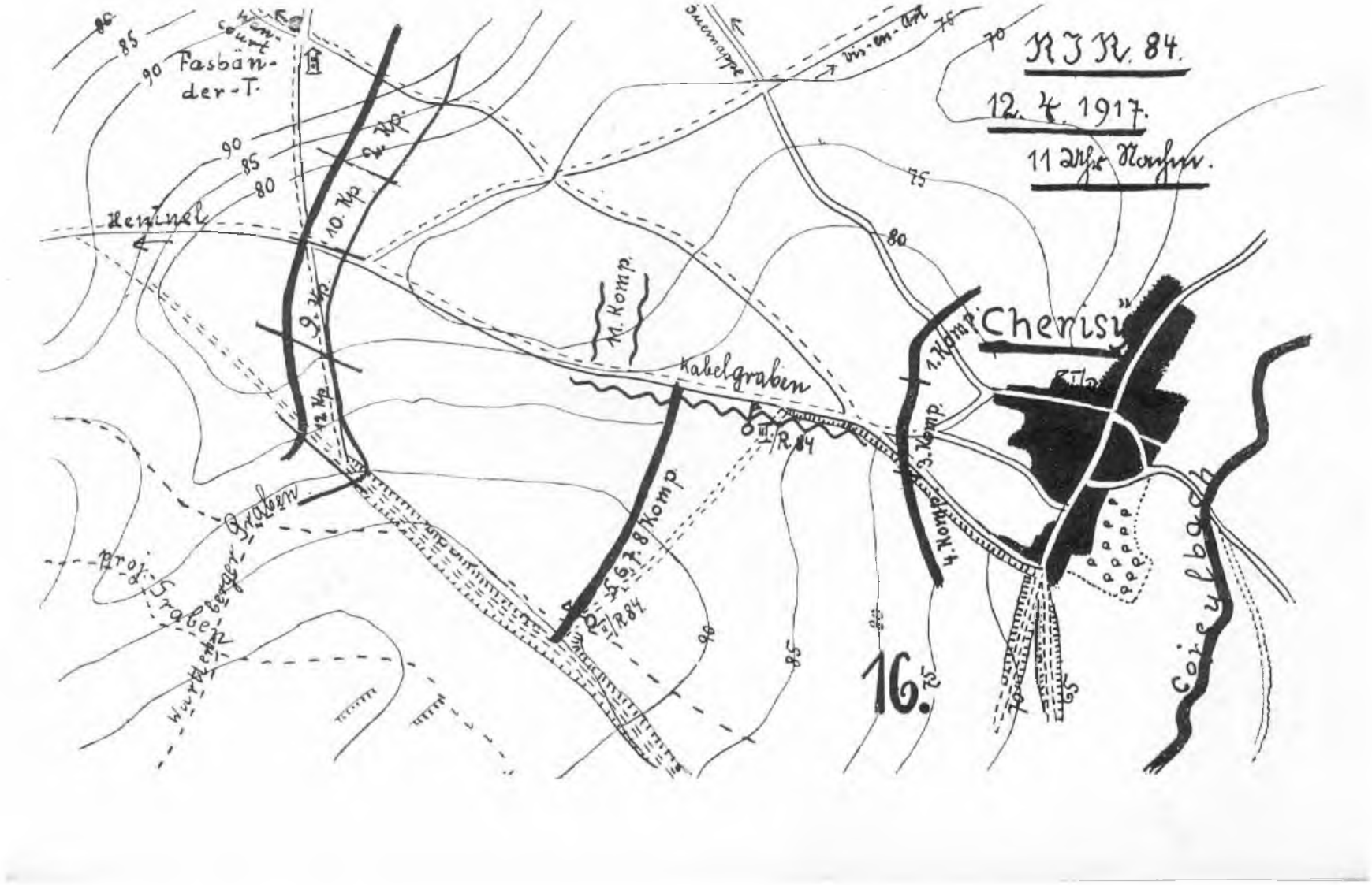
11.

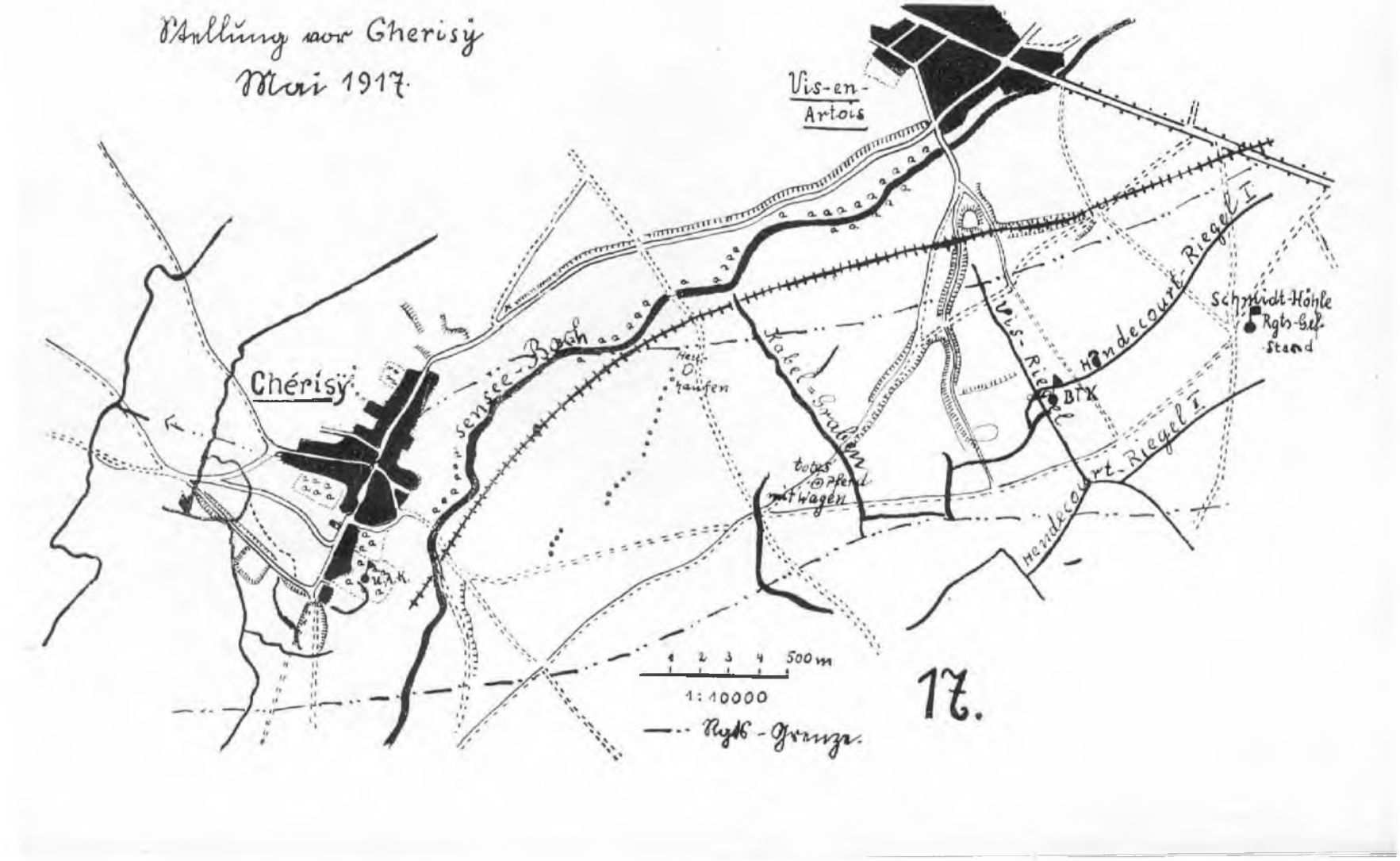

F.
OG.
le Transloy
E.
A.
B.
C.
D.
Zwischenstellung 8.
G. Kp.
5. Kp.
12.
cm
1 2 3 4 5
1:12500

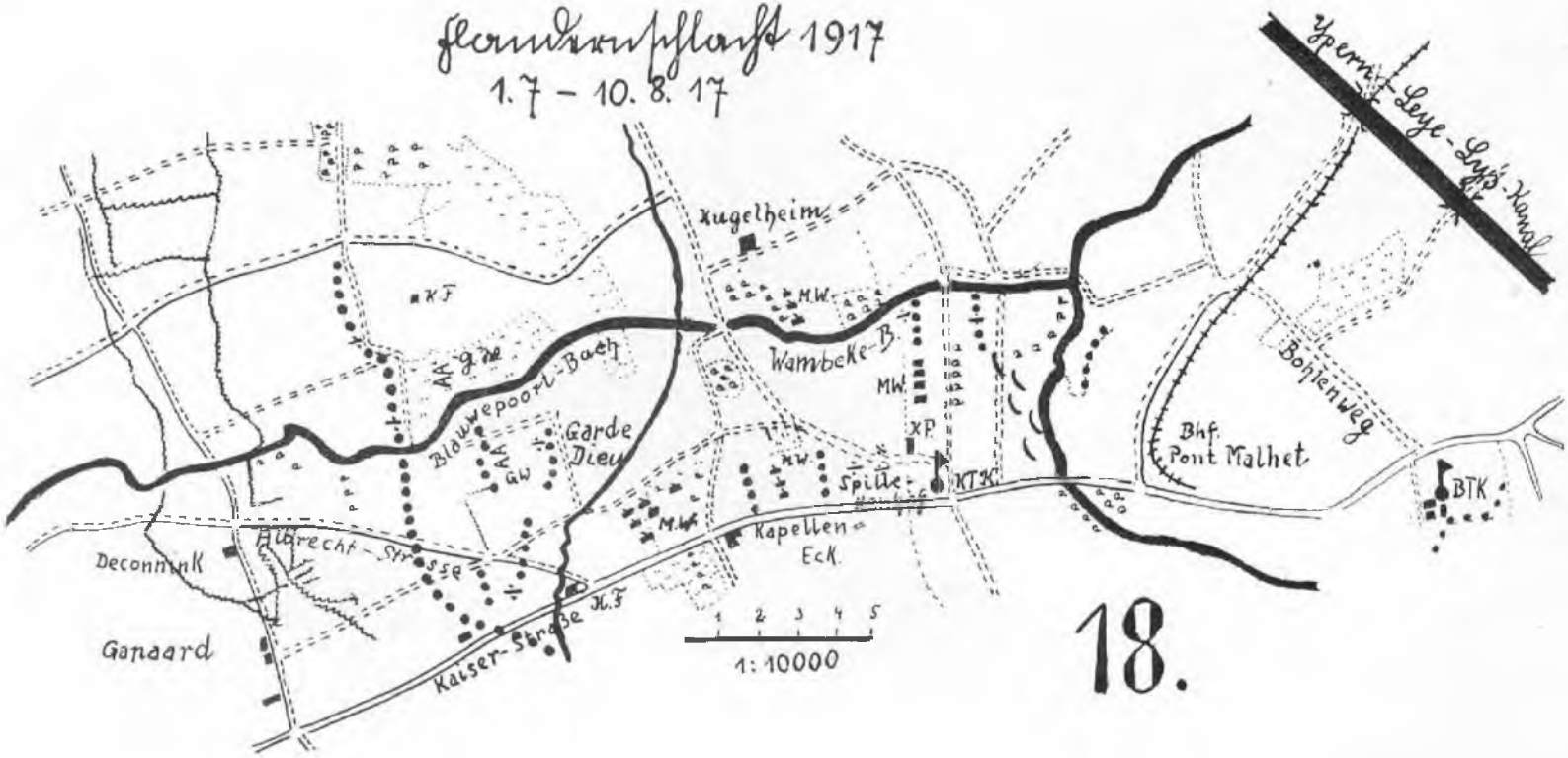

Abschnitt
Ost Ypern-Langemarck
1 24.10.16 - 28.2.17
1 2 3 4 5
1:10000
Quer riegel-
Nord
Weidendreft
BTK.
Regt Gef St
Pi Park
Frauenzell Wäldch
Depot-Lg
Totenschacht
Het-Sas-Schleuse
Bälks-Wäldch
Quellerwald
Bhf
Langemark
Querriegel-Süd
Pilkem
Kanalwald
Brodt
Edelsheim
Sappe Edelsheim
Bahnhof
13.

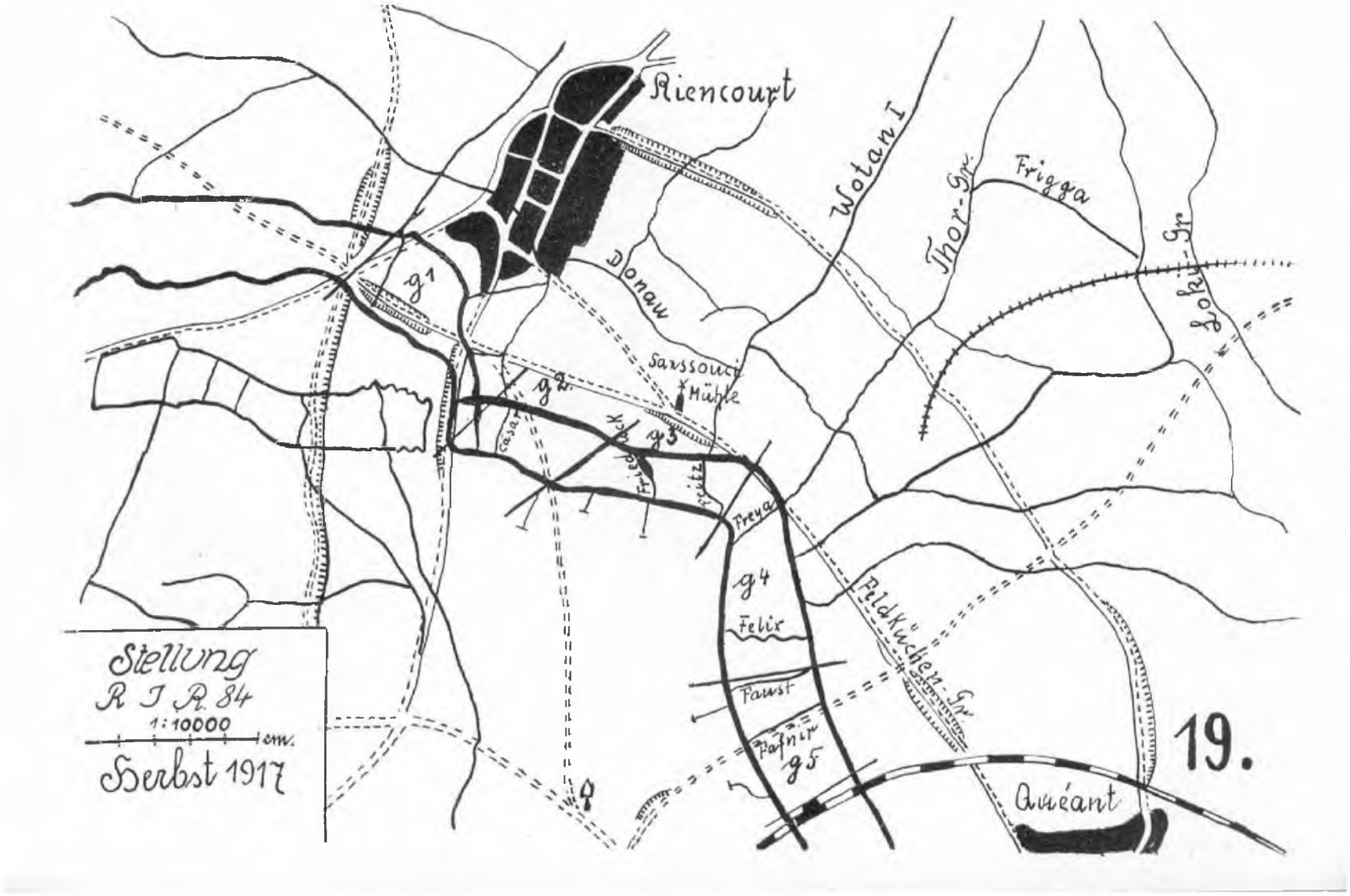

Übersichtskarte 1917
bei Arras.
7. - 14. 4. 1917.
RIR 86
Hénin'el
Chérisy
St Martin
Hénin
sur Cojeul
RIR 84
RIR 99
G1
G2
G3
G4
Cojeul-Bach
Art. Schutz-Stellung I
Art. Schutz-Stellung II
Reste vom I/R 84 15/16. IV. 1917
1:10000
14

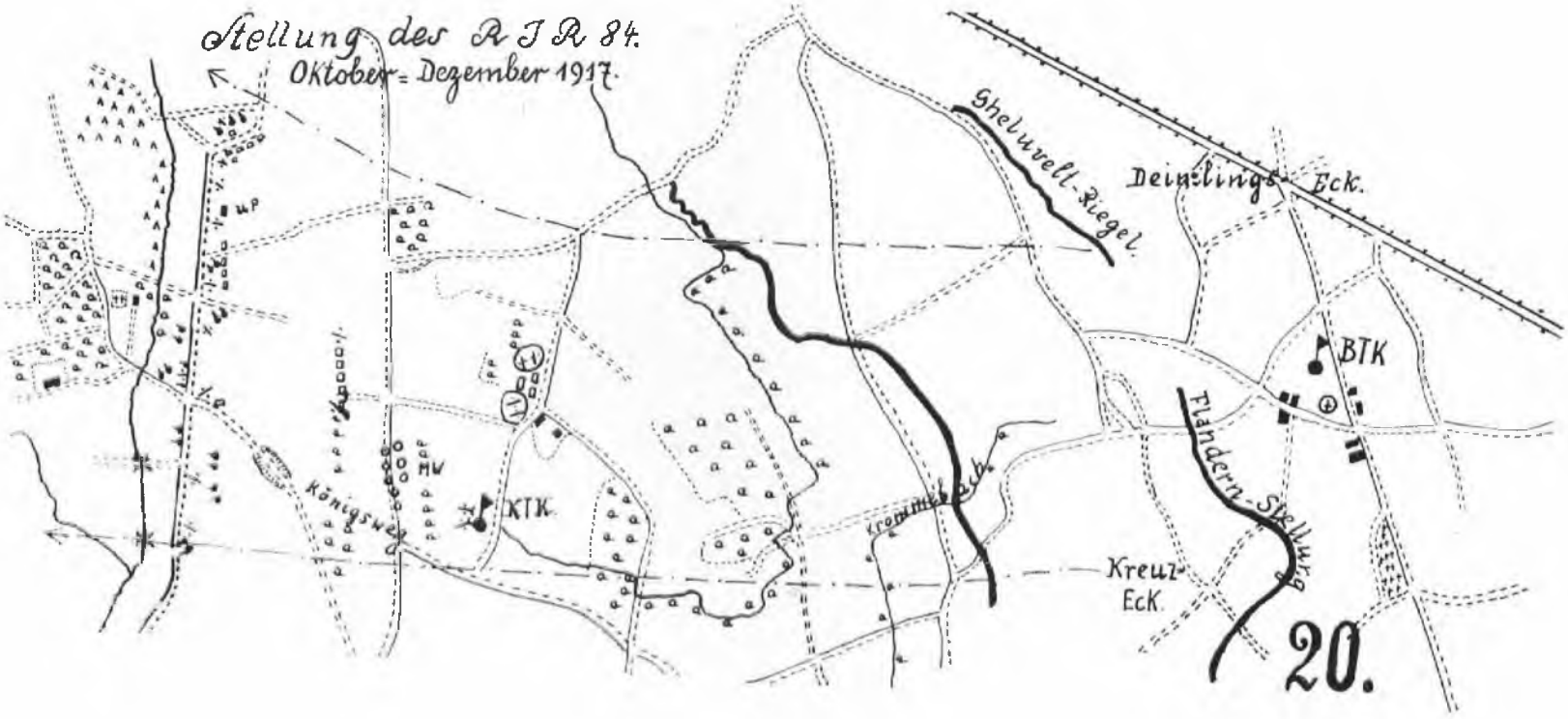

I/R. 84
vom 9.-11. 4. 1917
Monchy-le Preux
Wancourt-Rücken
Guémappe-Mulde
Windmühlen-Mulde
Guémappe-Rücken
Weißes Haus
Guémappe
Wancourt
Héninel
Cherisy
Pasbänder-Turm
Pasbänder-Wäldchen
Hubertus-Fm.
15.
1:10000

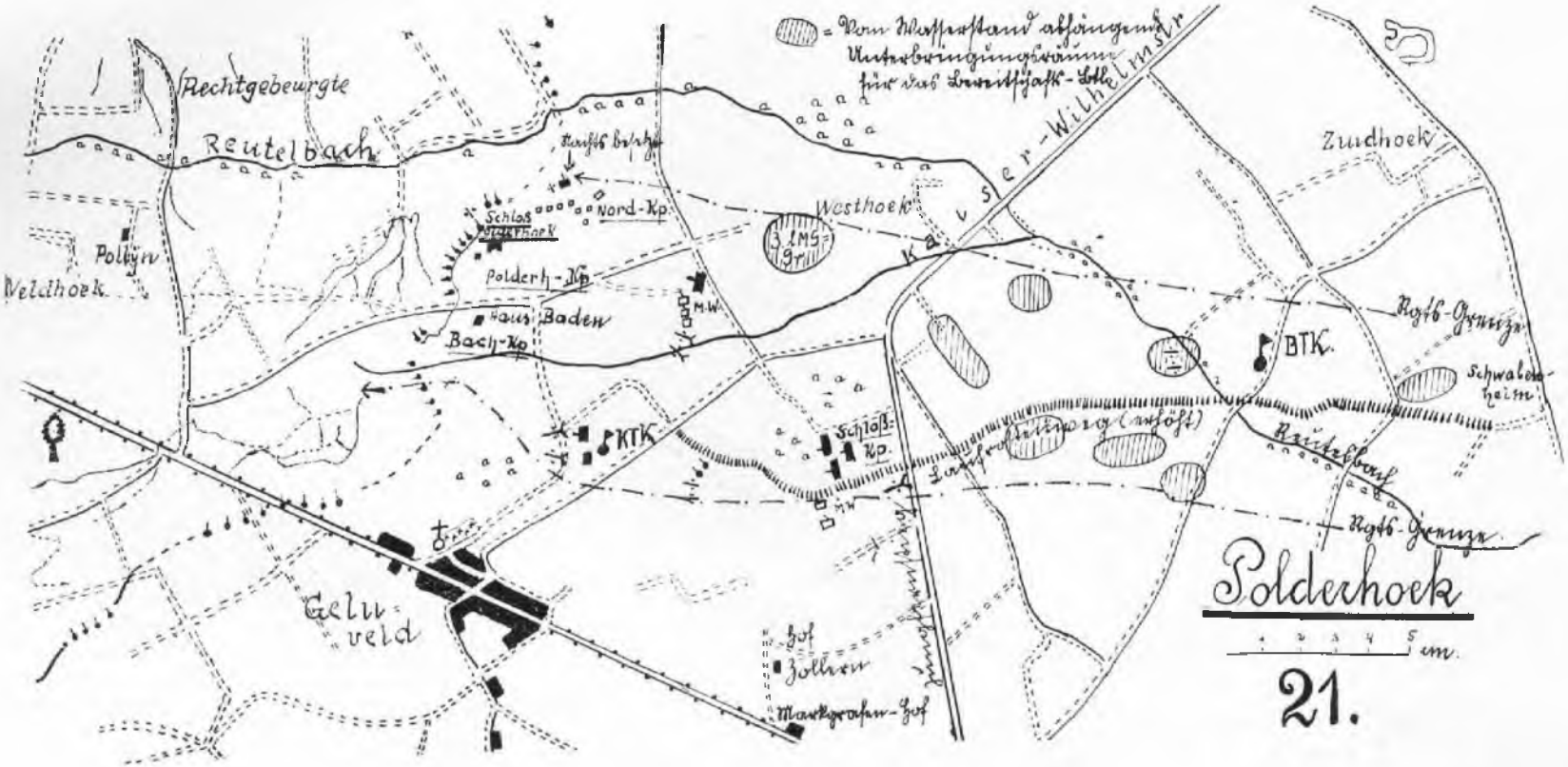

RJR. 84.
12. 4. 1917.
11 Uhr Nachts.
Fasbänder-T.
Remingl
9. Kp.
10. Kp.
12 Kp.
M. Komp.
Kabelgraben
Cherisy
1. Komp.
3. Komp.
4. Komp.
III./R 84
II./R 84
8. Komp
Graben
Wurstbergergraben
16.
Coiculbach

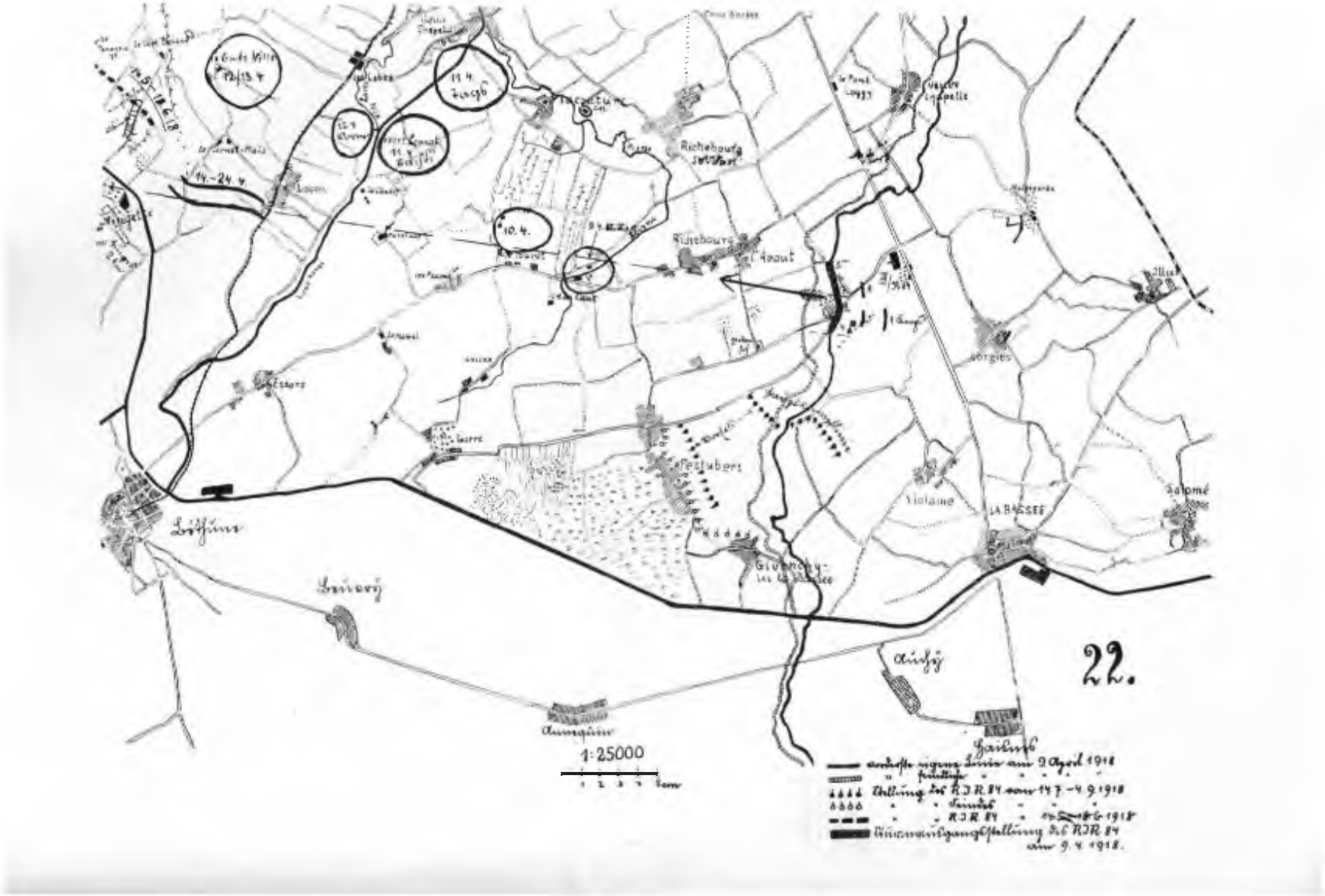

Stellung vor Cherisy
Mai 1917.
Vis-en-Artois
Chérisy
Sensee-Bach
Kabel-Graben
Vis-Riegel
Handecourt-Riegel I
Schmidt-Höhle
Rgts-Gef-Stand
toter Pferd mit Wagen
1 2 3 4 500 m
1:10000
Rgts-Grenze
17.

Stellungsplan 1917
1.7 – 10. 8. 17
Ypern-Leye-Lys-Kanal
Kugelheim
Wambeke-B.
Bahnlinie
Bahnenweg
Bhf. Pont Malhet
BTK
Blauwepoort-Bach
Garde Dieu
Spille
KTK
Kapellen-Eck
Albrecht-Straße
Deconninck
Ganaard
Kaiser-Straße
1 2 3 4 5
1:10000
18.

Riencourt
Wotan I
Thor-Gr.
Frigga
Loki-Gr.
Donau
Sarssouc
Mühle
g1
g2
g3
Casa
Freya
g4
Felix
Faust
Pafnutius
g5
Feldküchen-Gr.
Anéant
Stellung
R I R. 84
1:10000
1 cm.
Herbst 1917
19.

Stellung des R I R 84.
Oktober = Dezember 1917.
Shelluvell-Riegel.
Deinglings- Eck.
BTK
KTK
Kreuz-
Eck.
20.

Rechtgebeurgte
Reutelbach
Polygn
Veldhoek
Schloß Westhoek
Nord-Kp
Polderh-Kp
Haus Baden
Bach-Kp
M.W.
Westhoek
3. IMS Gr.
Wilhelmster
Zuidhoek
BTK.
Rgts-Grenze
Schwabenheim
Räuberhof
KTK
Schloß-Kp.
Gelu-veld
Hof Zollern
Markgrafen-Hof
Poldershoek
0 1 2 3 4 5 cm
21.

Richebourg
Violaine
LA BASSEE
Givenchy
1:25000
22.